

A Nãaḡmın Nɛtır
Oaalaa Gãn, Bırfoor

Birifor, Southern: A Nãaḡmın Nɛtır Oaalaa Gãn, Bırfoor New
Testament

**A Nãanmun Nɛtur Oaala Gãn, Burɖoor
Birifor, Southern: A Nãanmun Nɛtur Oaala Gãn, Burɖoor New
Testament**

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Birifor, Southern

Contributor: Aramaic Bible Translation, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
97b1f1fe-19fd-52d9-9481-ad2a6ade2772

Contents

Matiu	1
Maaku	38
Luka	62
Joon	100
Tõmõ	129
Worom	168
1 Korinti	186
2 Korinti	203
Galatiya	214
Efesus	220
Filipai	226
Kolose	230
1 Tesalonika	234
2 Tesalonika	238
1 Timoti	240
2 Timoti	245
Titusu	248
Filemon	250
Heburu	251
Jemesu	264
1 Pita	268
2 Pita	273
1 Joon	276
2 Joon	281
3 Joon	282
Judu	283
Yelwiilsu	285

LE A MATIU NA SĒB A YESU 'YER NŪŌ

I A Yesu Kırısto sākpāmune ni nyā, wō yin a Nāa David ni Abraham bal pō, II Abraham le i Isaaki sāa, ka Isaaki mi i Jekōb sāa, ka Jekōb mi dōō i Juda sāa ni a wō yeer, III ka Juda mi i Pereji ni Jera sāa, ka ba ma di Tamar, ni Pereji na i Hejoron sāa, ka Hejoron mi i Aram sāa, IV ka Aram mi i Aminadab sāa, ka Aminadab mi i Nason sāa, ka Nason mi i Salmon sāa, V ka Salmon mi i Boaji sāa, ka a wō ma di Worahab, ka Boaji mi i Obed sāa, a wō ma le Wōruf, ka Obed mi i Jest sāa, VI ka Jest mi i a Nāa David sāa. David le i a Solomon sāa, ka a wō ma dōō i a Yuriya pōō. VII Ka a Solomon mi i Wōrehobom sāa, ka Wōrehobom mi i Abija sāa, ka Abija mi i Asa sāa, VIII ka Asa mi i Jehosafati sāa, ka a Jehosafati mi i Jehoram sāa, ka Jehoram mi i Yujiya sāa, IX ka Yujiya mi i Jotam sāa, ka Jotam mi i Ahaji sāa, ka Ahaji mi i Hejukiya sāa, X ka Hejukiya mi i Manase sāa, ka Manase mi i Amōn sāa, ka Amōn mi i Josiya sāa, XI ka Josiya mi i Jekoniya sāa, ni a wō yeer a sōō 'lo ban bar a ba tēe ti chen ti kpiere Babilon tēe. XII Ban wa ti be a Babilon tēe pō, Jekoniya le i a Sealtiel sāa, ka Sealtiel i Jerubabel sāa, XIII ka Jerubabel mi i Abiud sāa, ka Abiud mi i Eliyakim sāa, ka Eliyakim mi i Ajor sāa, XIV ka Ajor mi i Jadōk sāa, ka Jadōk mi i Achum sāa, ka Achum mi i Eliud sāa, XV ka Eliud mi i Elyajar sāa, ka Elyajar mi i Matan sāa, ka Matan mi i Jekōb sāa, XVI Jekōb mi le i a Josefō sāa na i Mēer sīre 'lo le i a Yesu ma, a Yesu nyā le i a Ni-iraa.

XVII An yi Abraham ti ta a Nāa David, a Yesu sākpāmune i naa pie ni anaar, an yi Nāa David ti tātān a sōō 'lo a ba dōdōmōsī na nyōōr ba chiin a Babilon wer pō ba mi i naa pie ni anaar, an le yi a ba gbāgbaar ifo a Babilon wer pō ti tātān a Ni-iraa a ba mi i pie ni anaar.

XVIII Nītō le a Yesu Kırısto dōōfo ye le tu. A wō ma Mēer ŋmaan na Josefō baraa tiche baa kul taa sere ε, ka Nāanmūn Sīe vē ka wō tara pōō. XIX A wō baraa Josefō na i nitor jūu, ba bōōrō ūka wō su wō vī niyōō pō ε, ka wō tīer ūka wō sool bar wō jaa jomm.

XX Wōn wa tīer a ye le nyā maalfō, ka a Nāanmūn malaka wa a wō sē jān pō wa 'yer, "Josefō, David bie, ta joro dābāe ūka fo de a Mēer ka wō i a fo pōō ε, a bie na be a wō pōom yin a Nāanmūn Sīe kpēō pō. XXI Wōn dōon dabile ka fo na bōōlō a wō yuor Yesu, 'lo le na faa a wō nibe yin a ba yeldebe pō."

XXII Anyā a jaa i naa ka a wiil a si Soro 'yerbie wōn dōō 'yer tu a wō 'ye'yeere pō i yelmāe, XXIII "Nye a pōōsarbile na tara na pōō dōō dabile, ban 'yōōn a wō yuor Emanuwel," (Isaiya 7:14) a par le, Nāanmūn ben a si sē.

XXIV Josefō na wa jēō a gōō pō, wō ūn a le jaa a Nāanmūn malaka na 'yer ūka wō i. Ka wō de a Mēer ka wō i a wō pōō, XXV tiche baa lōō sōō ε, ti tātān a sōō 'lo wōn dōō a dabile, na wō 'yōō a wō yuor Yesu.

II

I Yesu ban wa dōō Betlehem tēe a Judiya paal pō a Nāa Herōd sōō, yē dēme yin be a Jerusalem sapar wa, II na ba wa sorō, "Nyine le a bie be ban dōō ka wō i a Juu nibe nāa? Si nye naa a wō ŋmerbir a sapar ūka si wa puor wō."

III A Nāa Herōd na wa wō a le wō pōō sōō naa, ka Jerusalem niyōō

puor ni sɔɔ, ^{IV} be le wɔ buol a juu nibe buorlo nibere ni a nee wiwiilbe suor buoro ika wɔ bɔɔ a jie 'lo ban na dɔɔ a Ni-iraa. ^V Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Betulehem na be Judiya, le le a Nāanmɔn 'ye'yere dɔɔ seb bin, ^{VI} 'Fɔs Betulehem na be a Judiya paal pɔ, fɔs le ɪ jaa puorbile a Juda kpāen dēme pɔ, fɔ pɔ le a kpɛɔ sɔɔ na yi kaara a n nibe Isural." (*Mika 5:2*)

^{VII} Be le ka Herod sɔɔl buol a yɛ dēme bala suor ba a sɔɔ 'lo a nmerbir na pur wa. ^{VIII} Be le wɔ tara ba chiin Betulehem ti 'yer, "Yi chen ti yɔbɔ a bie kaa ne ne, yin wa nye wɔ yi lɛb wa 'yer kɔ ma ka n ni chen ti puor wɔ."

^{IX} Ban wa chel a nāa 'yer baar, ba yin lo a sɔr chiine, a nmerbir 'lo ban nye a sapar de ban nie ti ara a jie 'lo a bie na be. ^X Ban wa nye ka a nmerbir ara nɔɔ kpe ban yɔɔ jaa. ^{XI} Ban kpe a yir pɔ, ba nyen a bie ni a wɔ ma Mɛɛɛ, na ba gbur dumo puor wɔ. Be le ba tū a ba wɔɔr pɔ ir kufɔsi na ɪ selma, nyinyibi kaa nyūu nɔɔ ni kānyūu ala ban buolo sumura kɔ wɔ. ^{XII} Tiche Nāanmɔn dɔɔ kpāa ba a jān pɔ, ika ba ta le lɛb chen a Nāa Herod sɛ ɛ, ka ba tu jiyuo kul a ba tēe.

^{XIII} A yɛ bɔɔnbɔ na wa chen baar, a Nāanmɔn malaka wan Josefɔ sɛ jān pɔ wa 'yer kɔ wɔ, "Vaa ir 'mɔɔ a bie ni a wɔ ma, na fɔ jo chiin be Ijipiti wer pɔ, na fɔ ti be a be wa ti tān a sɔɔ 'lo in na 'yer kɔ fɔ, bojūu a Herod ni a wɔ nibe buoro na a bie kɔfɔ."

^{XIV} Ka a Josefɔ ir 'mɔɔ a bie ni a wɔ ma a tāsɔɔ bāun jo chiin be a Ijipiti. ^{XV} Be le wɔ ti jāne ti tān a sɔɔ 'lo a Nāa Herod na wa kpi. A yelsɪ anyā ɪ naa le ka a na ɪ yelmāɛ ika a le a sɪ Soro 'ye'yere na dɔɔ 'yer ika, "Ijipiti pɔ le in buol a n bie yin." (*Hosea 11:1*)

^{XVI} A Nāa Herod na wa bɔɔn ika a yɛ dēme banyā na yi a sapar

bel wɔ naa a suur kpe wɔ a wɔ 'yer kɔ a wɔ sojasɪ ika ba chen ti kɔ dabile jaa na be a Betulehem na ta yuom ayi bu na ba ta sere ɛ, yi a sɔɔ 'lo jaa won suor bɔɔn yi a yɛ bɔɔnbɔ sɛ. ^{XVII} A le jaa a Nāanmɔn 'ye'yere Jeremiya na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ, ^{XVIII} "Ba wɔn kɔkɔr be a Wurama tēe pɔ, kɔyiel ni wuur kpāen, Wurachel le kɔnɔ a wɔ bibiir 'yɔɔ. Ba kpi na, waa le buoro 'maalfɔ ɛ bojūu baa le chene go ɛ." (*Jeremiya 31:15*)

^{XIX} Herod na wa kpi, Nāanmɔn malaka wan Josefɔ sɛ be a Ijipiti jān pɔ wa 'yer, ^{XX} "Vaa ir 'mɔɔ a bie ni a wɔ ma na fɔ chiin a Isural wer pɔ, a bala na dɔɔ buoro a bie kɔfɔ kpi naa."

^{XXI} Josefɔ vaan ir 'mɔɔ a bie ni a wɔ ma chiin a Isural wer pɔ. ^{XXII} Tiche won wa wɔ ika Archelaus le di a nāa a Judiya a wɔ sāa kūu puor, wɔ joro na dābāɛ ika wɔ le chen a be. Ka a Nāanmɔn wa kpāa wɔ a jān pɔ ika wɔ chen be Galilee paal pɔ. ^{XXIII} Be le wɔ chen Najaretɪ ti kpiere a be, ka a le Nāanmɔn 'ye'yere na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ, "Ban buol wɔ naa Najaretɪ nire."

III

^I Sɔɔ kɔɔ le a Joɔn kɔsuor muolo a Judiya mɔgɔɔ pɔ ^{II} 'yere, "Yi lɛb a yi befɔ, a Nāanmɔn nāalɔs ta na." [□] Joɔn nyā 'yer le a Nāanmɔn 'ye'yere Isaiya dɔɔ 'yer a wɔ 'yer, "Kɔkɔr kɔɔ le gɔnɔ 'yere be a mɔgɔɔ pɔ, chɔɔr a sɪ Soro sɔr, maal a wɔ sobie ka a tor." (*Isaiya 40:3*)

^{IV} Nyɔɔma kɔɔlo fuu le Joɔn ma su ti de gān a lūn a sɪɛ. Soor ni stkāa le ɪ a wɔ bɔdiir. ^V Niɔɔ yin a Jerusalem ni Judiya chiine a wɔ sɛ ni a bala na yi a Jordan man koor. ^{VI} Ba woro naa a ba yeldɛbe ti wɔ suoro ba a Nāanmɔn kɔɔ be a Jordan man pɔ.

VII Joon na wa nye a Faraseemine ni a Saduseemine na waara a Naaŋmun koo sofo jie, ka wo 'yer ko ba, "Yin waa bibiir, an n 'yer ko yi ika yi jo yi a Naaŋmun suur na waara mo? VIII Yi ve ka a yi le befo wiil ika yi leb a yi tier. IX Yi ta chene nmara jir 'yoon yi mae ika, 'Abraham le i a si saa e.' N 'yere na koro yi ika Naaŋmun na tooon maal a kostbe anyana ka a leb i a Abraham bibiir. X A 'lar dool a tie pilem gu a nmaafu, tie jaa ba wa wono wo son e ban nmaa won lob 'yoo buu po.

XI "Maa lo suoro yin ni koo ka yi na leb a yi befo, tiche nre asoo na tara kpeo gar ma ben a n puor waara, a wo nafoor gba ba see ika n tuo e. 'Lo le na de a Naaŋmun Si e ni buu son yi. XII A nmayelaa ben a wo nuu po, ka wo na yiel a mo i a vafu jie na wo kpaar a bie 'yoo a boor po ti chom a soosor ni buu 'lo na ba tara kpiinfo bar."

XIII Yesu yin a be a Galilee chen a Jordan man po, ka a Joon na ti so wo a koo. XIV Joon ba ta buoro ika wo so wo e, na wo 'yer ffo le see ika fo so ma tiche ka fo le wa a n se go?

XV Tiche ka Yesu 'yer ko wo, "Ve ka a i a le a popaanya, a vtel na ika si i a le jaa Naaŋmun na buoro." Ka Joon soo le a Yesu na 'yer.

XVI A le won wa so a Yesu a koo baar, a wo yi a koo po, a soo 'lono le wo nye a saaju na yuo a wo nye a Naaŋmun Si e na kaara nmam kaar suu wa mar a Yesu ju. XVII Ti a kokor yi a Naaŋmun se a saaju 'yere, "A anyana le i a n binona ka a n 'yoo ma 'maa ni wo."

IV

I A Naaŋmun Si e tara na Yesu kpen a mogoo po, ka a tu ti beer wo kaa. II Waa di bon jaa ber ljaayi ni tasoo gbulo ljaayi e, ka ko kpe wo. III A 'yer ko wo, "Ala

i ffo le a Naaŋmun Bie, 'yer ko a kostbe a nyana ka a leb bodiir."

IV Tiche ka Yesu 'yer ko wo, "A seb a Naaŋmun gan po ika, bodiir tee ko too ko nre nyevor e, tiche 'yerbir jaa na yi Naaŋmun nee po." (Mosesi Gama Na Tu Anuu 8:3)

V A beer kaa soo le tara won don a Jerusalem, ti wiil wo a puorfo jie na do gar a jaa, VI ti 'yer ko wo, "Ala i ffo le a Naaŋmun Bie, oo lo a tee. A seb ika, won ven ka a wo malakasi gu fo na ba nyoo fo ni a ba nuur ka fu gber ko nme kosir e." (Yiel Gan 91:11, 12)

VII Ka a Yesu ni 'yer ko wo, "A ni seb a Naaŋmun gan po ika, ta beer a yi Naaŋmun kaa e." (Mosesi Gama Na Tu Anuu 6:16)

VIII A tu le tara won don too ju ti wiil wo a naa di jiri a jaa na be ka a wer po, na a bovelsi le an be. IX Ka wo 'yer ko wo, "In ko fo naa anyana a jaa, ala i fo gbur dumo puor ma."

X Yesu 'yer ko wo, "Ffo Satan nya too yi be. A seb a Naaŋmun gan po ika, a si Soro Naaŋmun tee le a see ika yi puoro na yi tonoo koro a 'lo tee." (Mosesi Gama Na Tu Anuu 6:13)

XI A tu bar won ti chen, tiche ka a Naaŋmun malakasi wa soo wo.

XII Yesu na wa wo ika ba nyoon Joon na ba po, wo chen Galilee. XIII Wo yin Najareti na wo ti kiere be a Kapenahum a man nee be Jebulun ni Naftali wer po. XIV Ka a le jaa a Naaŋmun 'ye'yere Isaiya na doo 'yer i yelmee, XV "Jebulun wer, Naftali wer, a man sor a Jordan man goon. Galilee be a nyor na kiere. XVI A nibe na doo be libe po nyen chaa, nibe bala na ba doo tara nyevor Naaŋmun po e, nyen Naaŋmun chaa kpee." (Isaiya 9:1, 2)

XVII A soo 'lono Yesu piel na wo moolo 'yere, "Yi leb a yi befo a saaju naaloo ta na."

XVIII Yesu na wa de a Galilee man gogoro lana, wɔ nyen yeer ayi Simon ban boolo Pita ni a wɔ yɛbe Andiru na looro loyaar 'yɔɔnɔ a kɔɔ pɔ. Ba dɔɔ i janyɔɔrɔ. XIX Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yi turo ma, n vɛ naa ka yi nyɔɔrɔ nibe 'yɔɔnɔ a Nāanmɔn nāalɔɔ pɔ." XX Ka ba tɔɔ t̄a a loyaarsɔ bar tɔ na ba turo wɔ.

XXI Wɔn le yi a be chiine, wɔ le nyen yeer ayi, Jemesɔ na i Jebedee bidaba naa a wɔ yɛbe Joɔn ka ba be a gboro pɔ ni a ba s̄a Jebedee, maala a ba loyaarsɔ ka wɔ bool ba. XXII A ba tɔɔ t̄e a gboro bar ni a ba s̄a tɔ turo wɔ.

XXIII Yesu yɔn a Galilee wile ba a loɔfo jiir tɔ mɔɔlo a Nāanmɔn nāalɔɔ 'yer nɔɔ tɔ s̄ana nɔre jaa baal. XXIV Ka a wɔ ye le yaar a Siriya ka ba tara a baalsɔ ba jaa waan a wɔ s̄e, bala a baalsɔ ni āgān ɔɔ na nyɔɔ, bala na tara a s̄debe, banyā baal t̄anaa na nyɔɔ ni gberfo jaa bɔrɔ, ka wɔ s̄a a ba baalsɔ. XXV Nyɔɔ yin Galilee, ni Dekapolis, ni Jerusalem, ni Judiya ni a Jordan man gɔɔn wa turo wɔ.

V

I Yesu na wa nye a nyɔɔ, wɔ don tɔɔ ju, wɔn wa tɔ j̄e baar ka a wɔ poturbo wa a wɔ s̄e. II A wɔ piel wile ba 'yere, III "Popel le kɔ a yin banyāna na ba tara bon jaa ε, tɔ booro le a Nāanmɔn na booro. Yin le so a saaju nāalɔɔ. IV Popel le kɔ a yin na kōnɔ, Nāanmɔn na 'maan a yi nyāa. V Popel le kɔ a yin na siir a yi m̄aε. Nāanmɔn na kɔ ban bon jaa na be a wer pɔ. VI Popel le kɔ banyā kɔ ni kōnyūur na kpe yeltorsɔ jūu, ban tɔ naa. VII Popel le kɔ yin banyā na kaara nɔre nɔbaal, Nāanmɔn mɔ na kāan a yi nɔbaal. VIII Popel le kɔ banyā na n̄o Nāanmɔn s̄ire, ni a ba nyāa wɔ jaa, bala le na nye Nāanmɔn. IX Popel le kɔ banyā na booro nyā' maar, ban boolo ban

Nāanmɔn bibiir. X Popel le kɔ yin bala nibe na ge yeltorsɔ jūu, yin le so a saaju nāalɔɔ.

XI "Popel le kɔ yin a s̄o 'lo nibe na tɔrɔ yi, na ba gere yi, tɔ n̄mara jirsɔ 'yere 'yer debe 'yɔɔnɔ yi, a maa jūu. XII Yi tara popel, a yi s̄ayar berma naa a saaju, le ni wɔ ju le ba dɔɔ ge a Nāanmɔn 'ye'yerebe na dɔɔ be be.

XIII "Yi kaara fika nyaar a wer pɔ, tiche a nyaar n̄o wa baar, n̄mune ban le i wɔ ka wɔ le n̄m̄o go? A maa le tara t̄onɔ kɔ bon jaa ε, ba ma kpaar bar ka nibe neere ni gbεε.

XIV "Yi kaara fika ch̄a a wer pɔ. Yir ban m̄e t̄o ju k̄o t̄o sool ε. XV Nɔre maa chom f̄atɔn de p̄e pɔ ε tiche wɔ ma bin a kuorgbe ju kɔ chaar ȳo nɔre jaa a yir pɔ. XVI Le ni wɔ ju mɔ le, yin le i ch̄a a yi taaba s̄e, ka ba na nye a yi t̄ov̄elsɔ na ba p̄e a yi S̄a Nāanmɔn na be a saaju.

XVII "Yi ta t̄ier ika n wan ika n wa s̄o a nebināa bɔ, a Nāanmɔn 'ye'yerebe wiilfo bar ε, n ba wa ika n wa s̄o yaa bar ε, n wan ika n v̄e ka a i yelm̄aε. XVIII Yelm̄aε le n 'yere koro yi, ika a saaju ni a wer ba wa baar ε, a sebir bile b̄o'yen gba k̄o ir a nebināa pɔ ε, tɔ ta a le ye le jaa na i yelm̄aε. XIX A le jūu, nɔre jaa wa s̄o a nebinsɔ anyāna āsoɔ jaa tɔ wiil a wɔ taaba ka ba mɔ maala a le, na un a bile a saaju nāalɔɔ pɔ, tiche nyā jaa na maala tɔ wile bamune ka ba mɔ maala a le, na un kp̄ε a saaju nāalɔɔ pɔ. XX N 'yere na koro yi, a yi yeltorsɔ ba wa tɔ gar a neε wiwilbe ni a Faraseemune ε, yin ba be na wa kpe a saaju nāalɔɔ pɔ ε.

XXI "Yi w̄on ban d̄o 'yer kɔ a s̄i s̄aakp̄amune, 'Ta kɔ nɔre ε,' (A *Yifɔ Ḡan 20:13*) nɔre nyā na kɔ nɔre na nyen 'yer t̄oɔrfo. XXII Tiche n 'yere na koro yi, ala i fo nyen na yebe suur, won nyen 'yer t̄oɔrfo, ala i

fɔ tɔn yebe na nyen 'yer tɔɔrfɔ a nɪbere niem, fɔɔ wa 'yer nɪre ɪka, jɔl nyā, na kpɛn a bɪu dagel 'lo pɔ.

XXIII “Ala wa ɪ fɔ waara nɪ naa a fɔ kɔfɔ, a Nāanmɪn bɔɔr lofɔ jie na fɔ wa tɪer tɔ ɪka fɔɔ nɪ a yebe tara na 'yer, XXIV bar a fɔ bon a Nāanmɪn bɔɔr lofɔ jie tɪ lieb chen tɪ 'maal a fɔ yebe tɪ pāa wa de a fɔ bon kɔ a Nāanmɪn.

XXV “An ɪ yɪn nɪ a yɪ sān sɔɔ lɛ chiine a 'yer tɔɔrfɔ jie, yɪ mɔlɔ wɔ a sɔr pɔ, ka lɛ ba lɛ ɛ, won de yɪn 'yɔɔ a 'yer tɔɔrɔ nɪu pɔ, ka wɔ de yɪ kɔ a nɪpɔɔraa ka wɔ mɪ pɔɔ yɪ bar. XXVI Ala be a lɛ, faa be na wa yɪ ka fɔɔ ba wa yab a sān baar ɛ.

XXVII “Yɪ dɔɔ wɔ ban 'yer ɪka ta gān nɪre pɔɔ bɪ sɪrɛ ɛ. (A *Yifɔ Gān 20:14*) XXVIII Tɪche n 'yere na kɔrɔ yɪ, nɪre nyā jaa na wa kaa pɔɔ jaa tāu tɪ bɔɔrɔ na gān wɔ, a nɪre 'lo gān wɔ naa a wɔ tɪer pɔ. XXIX Ala ɪ a fɔ nɪsɔɔ nɪbir vɛ naa ka fɔ ɪ yelbier, 'loo wɔ bar, a fɔ āgān lɔboor āsɔɔ na ba be be ɛ, sa naa a fɔ āgān wɔ jaa na kpe bɪu pɔ. XXX Ala ɪ a fɔ nɪsɔɔ nɪu mɪ lɛ vɛ ka fɔ ɪ yelbier ɛ, ŋmaa wɔ 'lo bar, a fɔ āgān lɔboor āsɔɔ na ba be be ɛ, sa naa a fɔ āgān wɔ jaa na kpe bɪu pɔ.

XXXI “A mɪ dɔɔ 'yer ɪka, nɪre nyā jaa na tɔr a wɔ pɔɔ bar, wɔ kɔ wɔ a pɔɔ bar gān. (Mosesɪ *Gāma Na Tu Anɪu 24:1*) XXXII Tɪche n 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka, nɪre nyā jaa na tɔr a wɔ pɔɔ bar, ala baa ɪ wɔ sɛne naa ɛ, vɛn kɔ ɪ sɛsɛne, nɪre nyā jaa na kul a pɔɔ 'lo mɪ un sɛsɛne.

XXXIII “Yɪ mɪ lɛ wɔn ban dɔɔ 'yer kɔ a sɪ sākpaṃine, ‘Yɪ taa sɔɔnɔ a nɛɛ 'lo yɪn pɔl 'yɔɔ a yɪ māɛ ɛ, tɪche yɪ tara a lɛ yɪn pɔl 'yɔɔ a sɪ Soro.’ □□□□ Tɪche n 'yere na kɔrɔ yɪ, yɪ ta pɔ jaa ɛ, yɪ ta pɔn a saaju gba ɛ, bojɪu Nāanmɪn jaa jie lɛ, XXXV bɪu a wer ju, a wɔ gber dɔɔlfɔ jie lɛ bɪu Jerusalem ɛ, bojɪu be lɛ a Nākpɛɛ kpere. XXXVI Ta pɔn a

fɔ ju ɛ, fɔ kɔ tɔɔ vɛ ka a fɔ jukɔɔl āsɔɔ pel bɪ sɔb ɛ. XXXVII Yɪ vɛ ka a yɪ dɔɔ ɪ dɔɔ ka a yɪ kai ɪ kai, bon 'lo na gar a nɪtɔ yɪn a deɛr sɔɔ sɛ.

XXXVIII “Yɪ dɔɔ wɔ ban 'yer ɪka nɪbir na yāan nɪbir sān, ka nyɪm mɪ yaa nyɪm sān. (A *Yifɔ Gān 21:24*) XXXIX Tɪche maa 'yere na kɔrɔ yɪ, ta pii a nɪre 'lo na sɔɔ fɔ sɔr ɛ. Tɪche nɪre wa 'ma fɔ a tɔkpaɔ nyā pɔ, lieb a nyā lɛ 'yɔɔ wɔ. XL Ka nɪre wa bɔɔrɔ ɪka wɔ seb fɔ nāa yɪr tɪ de a fɔ fuu, kɔ wɔ a 'lo fɔn su, na fɔ yaa a pɔɔm bon pɔɔ wɔ. XLI Nɪkpɛɛ wa fir fɔ ɪka fɔ de a wɔ tuor tuo chiin niem bālāa, tuo chiin tɛer jaa. XLII Kɔ nɪre jaa na sɔɔr fɔ, ta mɔɔ nɪre nyā mɪ na bɔɔrɔ ɪka wɔ pɛɛ a fɔ bon ɛ.

XLIII “Yɪ wɔn ban dɔɔ 'yer ɪka, yɪ nɔ a yɪ tɔ sɔɔ tɪ 'laar a yɪ dɔsɔɔ. (Mosesɪ *Gāma Na Tu Ata 19:18*) XLIV Tɪche maa 'lo 'yere na kɔrɔ yɪ, nɔ a yɪ dɔdɛme tɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ a bala na gere yɪ, XLV ka yɪ na ɪ Nāanmɪn bibiir bojɪu 'lo lɛ ma vɛ ka a mɔtɔɔ pur 'yɔɔ a nɪdebe nɪ a nɪsɔn tɪ na wɔ ma vɛ ka saa wa 'yɔɔ a bala na tor nɪ a bala na ba tor ɛ. XLVI Yɪn nɔ a bala na nɔ yɪ tɛɛ, bo sāyar lɛ yɪn nyɛ? A lɔpodierbe maa mɪ ɪ a lɛ bɪu? XLVII Yɪn ma puoro a bala tɛɛ na ɪ a yɪ nɪbe, bo tɔnɔ lɛ be be? A bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, maa mɪ ɪ a lɛ bɪu? XLVIII Yɪ ɪ nɪmɪn a lɛ a yɪ sāa Nāanmɪn na be a saaju kaar.

VI

I “Yɪ bɔɔnɔ sɔ, na yɪ taa mɔlɔ a yɪ yeltɔrɪ a nɪbe niem ɛ, ka ba na bɔɔn ɛ, yɪn wa ɪrɛ a lɛ, yɪ kɔ nyɛ sāyar a yɪ sāa Nāanmɪn na be a saaju sɛ ɛ.

II “A lɛ jɪu, fɔɔ wa de bon kɔ nɪre na ba tara ɛ, ta vɛ ka nɪbe bɔɔn ɛ, fɪka lɛ a nɛer ayi dɛme na ma maala a lɔɔfɔ yie nɪ a tɛn pɔ ɛ, ka nɪbe na pɛɛ ba ɛ. Yɛlmāɛ lɛ n 'yere kɔrɔ yɪ ɪka, bala nyɛn a ba sāyar baar. III A lɛ jɪu, fɔɔ wa de

bon ku nure na ba tara ε, ta vē ka a gubaa nūu bōon a bon 'lo a nūsōo na maala ε, ^{IV} ka nure ta bōon a bon fon maala ε, tiche a fo Sāa Nāanmūn na nyere yelsoolu na ku fon a sāyar.

^V “Yin maa wa suorō a Nāanmūn, yi ta ma kaara a nēer ayi dēme kaar ε, ba ma nōn ūka ba puoro a lōofu yie pō, ni a tēbere pō, ni a sochara pō, ka nibe na nye ba. Yelmāe jaa le n 'yere kuro yi, ūka ba nyen a ba sāyar baar. ^{VI} Tiche fōo maa wa suorō a Sāa Nāanmūn nyā sun ba nyere ε, kpe a fo die pō, ti pōo a pān, ti suor a Sāa Nāanmūn na nyere bon jaa, na yab fon a sāyar. ^{VII} Yin maa wa suorō a Nāanmūn, yi ta ma 'yere 'yerbie ala na ba tara tōnō ε, le le a bala na ba bōo Nāanmūn ma maala, ba tier ūka Nāanmūn na wōn a ba suorfo a ba 'yerbiyōo jūu. ^{VIII} Yi ta kaara a ba kaar ε, a yi Sāa den nie bōon bon 'lo yin suorō.

^{IX} “Nūtō le yin ma suor a Nāanmūn. Si Sāa na be a saaju. Si ku naa a fo yuor tur. ^X A fo nāalōo wō wa. A fo bofo wō i a wer pō, nitāa le a fo bofo na ure be a saaju. ^{XI} Ko si a dina bōdiir ka a seen si. ^{XII} Vē a si yeldebe bar, nitāa le sun ma vē ku a si taaba yeldebe bar ba. ^{XIII} Ta soō ka beer kaa nyōo si ε, faa si yin a dēer soō nūu pō.

^{XIV} “Yin wa vē a yi taaba yeldebe bar ba, a yi Sāa Nāanmūn na be a saaju mi na vēn bar yi. ^{XV} Yin ba wa vē a yi taaba yeldebe ku ba ε, a yi Sāa Nāanmūn mi kō vē a yi yeldebe ku yi ε.

^{XVI} “Yin wa gal kō, yi ta sō a yi nin a nēer ayi dēme kaar ε, ba ma sōn a ba nin ka a ba taaba nye bōo ka ba gal kō. Yelmāe le n 'yere kuro yi ūka ba nyen a ba sāyar baar. ^{XVII} Yin wa gal kō, yi lor a yi nie maal a yi mēe, ^{XVIII} ka nibe ta bōon yin gal kō ε, tiche a yi Sāa Nāanmūn nyā sun ba nyere ε, a Sāa

Nāanmūn nyā na nyere yelsoolu na yab yin a sāyar.

^{XIX} “Yi ta bine a yi nābonsi ka a wer ju be kpolo, ni suor, ni na sōo bar ε, ni be nānyisi ni naa kpe ju ε. ^{XX} Tiche yi suor nābonsi bine a saaju, be le a kpolo ni suor na kō tōo sōo bar ε, ni be a nānyisi na kō tōo kpe ju ε. ^{XXI} A jie 'lo a fo nābonsi na be, be le a fo tier mi ma be.

^{XXII} “A fo nibir le i a fo āgān chāa. A fo nibir wa i a fo āgān wō jaa ma seen na chāa. ^{XXIII} Tiche a fo nibir ba wa i ε, a fo āgān wō jaa ma un libe. Ala i a chāa 'lo na be a fo pō un libe, nye le a libe na jā.

^{XXIV} “Nure kō tōo tōo nūbere ayi tōmō ε. Wōn nōn āsoo, ti 'laar āsoo, bu wōnō a āsoo toor, ti ba wōnō āsoo toor ε. Yi kō tōo tōo ku Nāanmūn ni libie ε.

^{XXV} “A le jūu, n 'yere na kuro yi ūka, yi ta vē ka a yi nyevor yele wōnō yi ka yi 'yere ūka, bo le yin di, bu bo le yin nyū ε. Bu waala ūka, bo le yin su pōo a āgān ε. A nyevor ba fer gar a bōdiir ε, ka a āgān mi fer gar a bōsursi ε? ^{XXVI} Yi kaa a lubil na be a saaju. Ba maa bor ε, bu ŋma ε, bu tara boor ma bin ε, tiche Nāanmūn le guolo ba. Yaa fer gar a lubil bu? ^{XXVII} A yi buor soō le na waal na wō tōo de bībir bō'yen pōo a wō nyevor pōo?

^{XXVIII} “Ka bo le vē ka yi tiere a bōsursi 'yōo? Yi kaa nye a mōpuul le an ma nōo, ba maa tō ε, bu wob fuu su ε, ^{XXIX} a Nāa Solomon gba ni a wō tur wō jaa ba dōo su fuu ka wō vīele gar a mōpuul a nyāna ε. ^{XXX} Ala i Nāanmūn maal a mōpuul ka a vīele, tiche a maa kor ε. Nibe ma chom ka a di. A Nāanmūn na ma maal a mōpuul a nūtō, wō kaara a yin na i a wō nibe gar a mōpuul anyāna. A yi soofu le ba jā bon ε. ^{XXXI} A le jūu, yi ta waala 'yere ūka, bo le yin

di bu nyū ε, bu bo le yin su ε? XXXII A bala na ba puor ε, le de a ba t̄er 'yōo a anyāna pō, a yī Sāa bōo naa ūka yī bōoro naa a bonst anyāna a jaa. XXXIII Yī de nie bō a Nāanm̄n nāalōo nī a wō yelorst, t̄iche a anyāna a jaa, won den pōo yī. XXXIV A le jūu, yī ta waala a bio 'yōo ε, bio le na waala a wō m̄ae 'yōo. B̄ibir jaa tara na a wō yelwōnst.

VII

I “Yī ta t̄oor n̄re jaa 'yer ε, ka Nāanm̄n mī wa t̄oor a yī 'yer ε. II Nāanm̄n na t̄oor a yī 'yer n̄tāa le yin t̄oor a yī tō sōo 'yer. Le fon man t̄r, le mī le ban man kō fō.

III “N̄m̄ne a fō nye dabile na be a fō yebe n̄bir pō tī ba chele a dakp̄ē na be a f̄ōo n̄bir pō ε? IV Bu n̄m̄ne fon ī 'yer kō a fō yebe v̄ē ka ir a dabile na be a fō n̄bir pō bar tī ba chele a dakp̄ē na be a fō n̄bir pō ε? V Yin n̄er ayi d̄eme, de nie ir a dakp̄ē a fō n̄bir pō bar na fō p̄āa nyere t̄ōo ir a dabile a fō yebe n̄bir pō mī bar.

VI “Ta de bon na ī cheche 'yōo baar ε, bu lōb a fō b̄ōv̄ielst 'yōo dor ε, ban neb na nī gb̄eε tī l̄ieb nyōo fō.

VII “Yī s̄oor, Nāanm̄n na kō yī naa. Yī yōbō, yin nye naa, yī kpoor a p̄ān, won yuo naa. VIII N̄re 'lo na s̄oor na nye naa, ka a 'lo mī na yōbō nye, ka a p̄ān mī yuo kō a n̄re 'lo na kpoor.

IX “A yin na ī a s̄āam̄ne, buor s̄oo bie le na s̄oor a wō s̄āa b̄ōdiir, ka wō de k̄ost̄r kō wō? X Bu ka a bie s̄oor j̄ām, ka wō de waa kō wō? XI Ala ī a yin na ī a yelbe-urbe b̄ōon b̄ōv̄ila ma maal kō a yī bibiir, n̄m̄ne le an ī ka a yī Sāa na be a saaju, kō de b̄ōv̄iel kō a bala na s̄oor wō ε? XII A le yin ma b̄ōoro ūka a n̄be ba ma maala kōro yī, yī mī ma maala a le ban b̄ōoro

kōro ba, a nyā le ī a Nebināa nī a 'Ye'yerbe Wiilfo.

XIII “Yī tu a d̄ōdor ful pō kpe, bojūu a d̄ōdor yal s̄or in jaa k̄ōm̄k̄ōm̄ tī ī s̄ōofu s̄or t̄iche ka n̄yōo turo. XIV A d̄ōdor in jaa ful ka nyevor s̄or mī ī jaa k̄arakāra ka n̄be bālāa na t̄ōo tu.

XV “Yī b̄ōon a jire 'ye'yerbe, ba ma bal ba m̄ae piir kaar t̄iche ba in m̄od̄ō be be na s̄ōonō. XVI A ba w̄ōm̄ō le yin b̄ōon a le ban be. Ba ma por 'w̄ōro got̄e ju bu por k̄ōk̄ōo nyaarte ju o? XVII Le mī le t̄is̄ō jaa ma w̄ōn w̄ōs̄ōn ka t̄id̄er mī ma w̄ō w̄ōdebe. XVIII T̄is̄ō ba w̄ōn̄ō w̄ōdebe ε bu t̄id̄er mī ba w̄ōn̄ō w̄ōs̄ōn ε. XIX T̄ie jaa baa wa w̄ōn̄ō w̄ōs̄ōn ε, ban n̄maa won lōb 'yōo b̄ūu pō. XX A ba w̄ōm̄ō le yin de b̄ōon ba.

XXI “A ba ī n̄re jaa na b̄ōolo ūka n Soro, n Soro, le na kpe a Nāanm̄n nāalōo pō ε, t̄iche n̄re nyā na maala a le a n Sāa Nāanm̄n na be a saaju na b̄ōoro. XXII A b̄ibir 'lo daar, n̄yōo na 'yer kō ma n Soro, n Soro, saa 'yer Nāanm̄n 'yer a fō yuor pō ε, na sī diin a s̄idebe ka a yī a fō yuor pō ε, na sī t̄ō ne'maa t̄ōm̄ō a fō yuor pō ε? XXIII A daar 'lōn̄ō in 'yer kō ba, n ba b̄ōo yī ε, yī t̄ōo chen be, yin yelbe-urbe.

XXIV “A le jūu, n̄re jaa na wō a n 'yerbie anyāna tī maala a le na kaara f̄ika ȳē s̄oo na me a wō yir d̄ool pie ju. XXV Saa wa naa, ka a k̄ōo yī yaar jilō a yir ka a sesebe fu n̄me a yir t̄iche waa lo ε, bojūu wō ara na k̄ost̄r ju. XXVI T̄iche, n̄re jaa na wō a n 'yerbie anyāna tī na waa maal ε, kaara f̄ika jol na me a wō yir d̄ool bire ju. XXVII Saa wa naa, ka a k̄ōo yī yaar jilō a yir, ka a sesebe fu n̄me a yir kō lo ka a wō lofō ī d̄eer.”

XXVIII Yesu na wa 'yer a 'yerbie anyāna baar n̄eε 'maan a n̄yōo nī a wō wiilfo, XXIX bojūu wō wile

ban ni kpɛɔ gar a ba nɛbināa wiwiilbe.

VIII

^I Yesu na wa yi a tɔɔ ju suu niyɔɔ turo wɔ naa, ^{II} a niyɔɔ na turo wɔ, ka daba āsɔɔ na tara kɔkɔmɔ baal wa gbur dumo a wɔ niem ti 'yer, “N Soro fɔɔ sɔɔ sāa ma.” (*Mosesi Gāma Na Tu Ata 13:3*)

^{III} Ka Yesu tur a wɔ nūu sɔr a daba ti 'yer, “N sɔɔ naa, sa.” Ajienaa ka a daba kɔkɔmɔ baal bar wɔ. ^{IV} Be le ka Yesu 'yer kɔ wɔ, taa 'yere korɔ nɔre ε, tiche chen ti wiil a fɔ māe kɔ a Juu nibe bɔɔrloro na fɔ chiin a fɔ kɔfɔ ti ir a nɛε 'lo a Mosesi na dɔɔ 'yer ka a di dāasɛ.

^V Yesu na wa kpɛ a Kapenahum a sojasi ndiere chen a wɔ sɛ ti sɔɔr wɔ 'yer, ^{VI} “N Soro, a n tɔtɔnɔ le gā a yir ba tɔɔɔ ire ε, na wɔ wɔnɔ a āgān tuo.”

^{VII} Ka Yesu 'yer kɔ wɔ, “In wa sa naa a wɔ baal kɔ wɔ.”

^{VIII} Ka a sojasi ndiere 'yer, “N Soro n ba sɛε ɔka fɔ wa a n yir ε, 'yer a 'yerbir tɛε, a n tɔtɔnɔ na sa naa. ^{IX} A maa māe tara na nibeɛ un joro dābāe, naa mi tara a sojasi ka ba mi be a n pīlem, maa 'yer kɔ nyā ɔka wɔ, chen, wɔ ma chen naa, bu āsɔɔ ɔka, wa, wɔ ma wa naa, bu ka n 'yer kɔ a n gbāgbaa, maal nyā, wɔ ma maal naa.”

^X Yesu na wa wɔ a nitɔ, nɛε 'maa wɔ naa ka wɔ 'yer kɔ a bala na turo wɔ, “Yelmāe le n 'yere korɔ yi. A Isral nibe pɔ gba, n ba nye a sɔɔfɔ nyā tɔ ε. ^{XI} N 'yere na korɔ yi ɔka niyɔɔ na yin jie jaa wa na ba wa lɔɔ din a Abraham ni a Isaaki ni a Jekɔb a Nāanmɔn nāalɔɔ pɔ, ^{XII} tiche a bala na so a Nāanmɔn nāalɔɔ, won lob ban bar yɔɔ a jilibe pɔ, be le ban kɔnɔ ɔɔɔ ni nyime.”

^{XIII} Yesu 'yer kɔ a sojasi ndiere, “Kulo, a ɔ a le kɔ fɔ, fɔn tara a

sɔɔfɔ jūu.” A tɔtɔnɔ sa naa a sɔɔ 'lɔnɔ pɔ.

^{XIV} Yesu na kpɛ a Pita yir, wɔ nyen a Pita dāe ma āgān na tɔ kɔ gā. ^{XV} Wɔ sɔr a pɔɔ nūu, ka a āgān tol baar a wɔ ir maal bɔdiir kɔ wɔ.

^{XVI} A jāanɔɔr 'lɔnɔ ba waan na niyɔɔ a sɔdebe na tara a Yesu sɛ, ka wɔ de a 'yerbir diin a sɔdebe ka a yi ti sāa a bala jaa an ɔɔɔɔ. ^{XVII} Ka a le jaa a Nāanmɔn 'ye'yere Isaiya na dɔɔ 'yer ɔ yelmāe, “Ika wɔ den a sɔn baalsɔ a jaa bar.” (*Isaiya 53:4*)

^{XVIII} Yesu na wa nye a niyɔɔ na nmaa jilɔ wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo yi gɔɔ a man gɔɔn. ^{XIX} A nɛε wiwiilbe āsɔɔ tɔɔn ta wɔ ti 'yer, “Wiwile, jie jaa fɔn chiine un turo fɔ naa.”

^{XX} Ka a Yesu 'yer, “Mɔbaar tara naa bɔɔr ka lubil mi tara choor tiche maa Nɔsaal Bie ba tara jie na bin a n ju ε.”

^{XXI} Ka a wɔ poturo āsɔɔ mi 'yer kɔ wɔ, “N Soro kɔ ma sɔr ka n kul ti ũu a n sāa baar.”

^{XXII} Tiche ka Yesu 'yer kɔ a daba, “Turo ma ti bar ka a kūn ũno a ba māe kūn.”

^{XXIII} Yesu na wa kpɛ a gboro pɔ a wɔ poturbo mi tu won kpɛ. ^{XXIV} Kɔsebe ir a man pɔ, ka a gboro sɛε kɔɔ ɔre na mɔr tiche ka a Yesu gā gur. ^{XXV} Be le ba chen ti sāi wɔ na ba 'yer, “Sɔ Soro faa si, a kɔɔ dire si naa!”

^{XXVI} Ka wɔ sɔɔr ba, “Bo le so ka yi joro a dābāe? A yi sɔɔfɔ le ba jā bon ε.” Ka a Yesu ir tān ka a sesebe na ta furo nmaa vɔɔr ka a kɔɔ mi na ta ɔɔɔ lo jaa jomm.

^{XXVII} Nɛε 'maan a nibe ka ba sɔɔr taa, ni an le a nyā ka a sesebe ni a kɔɔ tu a wɔ nɛε?

^{XXVIII} Yesu na wa ta a Gadara paal pɔ, dɔɔr ayi na tara sɔdebe yin a yar par tuor wɔ. Ban ɔ a nibebe jūu, nɔre jaa maa 'la tu a sɔr 'lo ε. ^{XXIX} Ban wa nye a Yesu ba nmen chelma ti 'yere, “Bo le fɔ

bɔɔrɔ ka a sɩ sɛ̃, f̃ɔ̃ Nāañm̃n Bie? Fɔ wan ɪka fɔ wa ge sɩ tɪche ka a 'yer tɔɔrfɔ bɪbir wa ta bɪ?"

XXX Do yɔɔ mɪ d̃ɔ̃ ara gbɔr ba dire. XXXI Ka a sɪdɛbe sɔɔr wɔ, "Ala ɪ fon dii sɩn bar, sɔɔ ka sɩ chen tɪ kpe a dor anyā pɔ."

XXXII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen!" Be le a sɪdɛbe yi naa kpe a dor pɔ, ka a dor a jaa jo tɪgbil suu tɪ kpe a man k̃ɔ pɔ gb̃m̃ kpi kpi. XXXIII A bala na kaara a dor jon kul, ban wa tɪ kpiere a t̃ee pɔ, ba man bon 'lɔ jaa na ɪ a bala na tara a sɪdɛbe nɪ a le jaa na ɪ a dor. XXXIV A t̃ee wɔ jaa nɪbe yɩn wa a Yesu s̃ɛ; ban wa nyɛ wɔ ba sɔɔr wɔn ɪka wɔ yɪ a ba wer pɔ.

IX

I Yesu na wa kpe a gboro pɔ, wɔ g̃ɔ̃n a man chen a wɔ m̃ae t̃ee be a Kapenahum. II Dɔɔr bamune tuon daba nɪ fɔbaa nuur nɪ a gb̃e na kpi waan wa kp̃en wɔ gaal a Yesu niem. Yesu na wa nyɛ le ban sɔɔ de wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, "N bie ta joro d̃āb̃ae ɛ, a fɔ yelɛbe ṽen bar."

III Ka a nɛɛ wiwiilbe bamune p̃aa j̃ɛ bɔlɔ 'yɔ̃ñɔ̃ p̃ɔɔr pɔ, "A daba nyā fere na s̃ɔ̃ñɔ̃ Nāañm̃n yuor."

IV Yesu b̃ɔ̃ñ a le ban t̃ier, ka wɔ sɔɔr ba, "Ñm̃ne le yɪ t̃iere d̃eer a yɪ p̃ɔɔr pɔ? V 'Yer buor sɔɔ le ɪ k̃ɔm̃ɔk̃m̃ɔ? N 'yer ɪka a wɔ yelɛbe ṽen bar bɪ n 'yer ɪka wɔ ir chiine? VI Tɪche p̃ɔp̃anyā ɩn wiil yɪ naa ka yɪ b̃ɔ̃ñ ɪka maa Nɪsaal Bie tara na kp̃ɛɔ a wer pɔ, na ṽɛ ñre yelɛbe bar." Tɪ p̃aa 'yer kɔ a gb̃ere, "Ir 'm̃ɔɔ a fɔ b̃ɔ̃g̃ānaa kulo nɪ." VII Ka a daba vaa ir kulo. VIII A nɪbe na nyɛ a le ñɛ 'maa ban ka ba p̃eere Nāañm̃n na kɔ nɪsaal a kp̃ɛɔ nyā.

IX Yesu na wa yi a be chiine, wɔ nyen daba na di Matiu na j̃āne a l̃ɔpoo defɔ jie, ka wɔ 'yer kɔ wɔ, "Ir turo ma," ka a Matiu ir turo wɔ.

X Ka ba 'mataa kul a wɔ yir tɪ j̃ɛ dire ka a l̃ɔpodiere nɪ a yelbe-ɪrbe yɔɔ wa pɔɔ ba nɪ a Yesu poturbo ka ba 'mataa dire. XI A Faraseemune na wa nyɛ a ñt̃ɔ̃ ba sɔɔr a Yesu poturbo, "Bo le so ka a yɪ wiwile 'mataa dire nɪ a l̃ɔpodierbe nɪ a yelbe-ɪrbe?"

XII Yesu w̃ɔn a le ban 'yer, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Ñre na kp̃ɛme ba chiine t̃it̃ile jie ɛ, tɪche baalaa le ma chen. XIII Tɪche yɪ kul tɪ t̃ier a ye le nyā kaa, 'N bɔɔrɔ na ñbaal a ba ɪ d̃ɔ̃ñ bɔɔr lofɔ ɛ.' (Hosea 6:6) N ba wa ɪka n wa b̃ɔ̃l a bala na tor ɛ, tɪche n wan ɪka n wa b̃ɔ̃l a yelbe-ɪrbe."

XIV Ka a Jɔ̃ñ poturbo wa a wɔ s̃ɛ wa sɔɔr, "Ñm̃ne a sɩn nɪ a Faraseemune ma gal k̃ɔ tɪche ka a fɔ poturbo 'lɔ maa gal k̃ɔ ɛ?"

XV Ka a Yesu sɔɔr ba, "Fɔn t̃ɔ̃ maal a bala ban b̃ɔ̃l a p̃ɔɔ paalaa jie ka ba tara p̃ɔs̃ɔ̃ a p̃ɔɔ paalaa s̃ɩre na chene be a ba s̃ɛ ɔ, ban t̃ɔ̃ naa? S̃ɔ̃ waara naa ka a nɪbe na wa nyɔɔ ma chiin, a ber ala pɔ le a n poturbo p̃ɔɔ na s̃ɔ̃ ka ba gal k̃ɔ.

XVI "Ñre maa ñmaa fɔpaalaa sɛ choo f̃okoraa pɔ ɛ, 'lɔ be ɪ a le a fɔpaalaa na t̃ɔ̃ñ a f̃okoraa ch̃ier. Ka a ch̃ierfɔ na ɪ d̃eer. XVII Bɪ ñre ma den d̃āb̃āñ 'yɔ̃ɔ̃ d̃āa w̃okoraa pɔ ɛ, 'lɔ be ɪ a le a d̃āb̃āñ na pur naa a wɔɔ ka a d̃āa kpaar ka a wɔɔ mɪ s̃ɔ̃. Ba ma den d̃āb̃āñ 'yɔ̃ɔ̃ a d̃āa w̃ɔpaalaa pɔ, ka a ta s̃ɔ̃ ɛ."

XVIII A Yesu na chene 'yere a anyāna k̃ɔrɔ ba, a l̃ɔɔfɔ yir ñdiere wa gb̃ur dumo a wɔ niem tɪ 'yer, "A n b̃ipɔɔ le kpi ajienea, wa l̃ieb a fɔ nuur s̃ɩr wɔ tɪ wɔn sa naa." XIX Ka a Yesu nɪ a wɔ poturbo ir turo wɔ.

XX Ban wa de a s̃ɔr chiine ka p̃ɔɔ na lo s̃ɩɛ suoro faara yuom pie nɪ ayi, wɔ g̃ɔɔr a Yesu puor tɪ s̃ɩr a fuu ñɛ, XXI bojūu wɔ t̃ier a wɔ p̃ɔɔm̃ ɪka 'lɔ s̃ɩr a Yesu fuu wɔn sa naa.

XXII Yesu na lieb nye a pɔɔ wɔ 'yer naa, “Ta joro dābāe ε n yepɔɔ, a fɔ soɔfo sāa fɔ naa.” A dēdēe daa a pɔɔ jāt nmaa naa.

XXIII A Yesu na wa kpe a lɔɔfo nɔdiere yir na wɔ nye a ulpeelbe nɔ a nɔyɔɔ na pɔɔɔɔ gɔmɔ, XXIV ka wɔ 'yer, “Yi tɔɔ chen be a pɔɔbile ba kpi ε, wɔ gur naa.” Ka ba laara wɔ. XXV A nɔyɔɔ na wa yi a yɔɔ baar, wɔ kpɛn ti nyɔɔ a wɔ nɔu, ka a pɔɔbile vaa ir. XXVI Ka a yele nɔme yaar a paal 'lo wɔ jaa.

XXVII Yesu na wa yi a be chiine, jɔn ayi turo wɔ naa, na ba gboolo bɔɔɔ, “Kaa sɔ nɔbaal, David Bie.”

XXVIII Wɔn wa kpe a yir, a jɔn wan a wɔ sɛ, ka Yesu soɔr ba, “Yi soɔn de ika in tɔɔ sa a yi baal ɔ?” Ka ba 'yer kɔ wɔ, “ɔɔ, sɔ Soro.”

XXIX Ka wɔ sɔr a ba nɔbie ti 'yer, “A yi soɔfo jɔu yin nyere naa.” □□□ Ka a ba nɔbie tɔɔ yuo yuor. Tiche ka Yesu kpākpāan ba ika ba taa vɛ ka nɔre jaa bɔɔn ε. XXXI Tiche ba yin ti nɔme a wɔ yele yaar a tēe 'lɔnɔ wɔ jaa.

XXXII A jɔn ayi bala na wa lieb chen baar, ba tara na daba na tara sɔdebe na wɔ i wɔo waan a Yesu sɛ. XXXIII A sɔdebe na wa yi a daba pɔ baar, wɔ piel 'yere, ka nɛer 'maa a nɔyɔɔ ka ba 'yere, “Saa dɔɔ nye a nɔtɔ a Isral jaa ε.”

XXXIV Tiche ka a Faraseemine 'yer, “A sɔdebe nāa le kɔ wɔ a kpɛɔ ka wɔ dire nɔ a sɔdebe ka a yire.”

XXXV Yesu yɔn a tēbere nɔ a tēbil a jaa pɔ, wile a nɔbe a lɔɔfo yie pɔ, ti mɔɔɔ a Nāanɔmɔn nāalɔɔ 'yer nɔɔ sāana nɔ baal jaa bɔɔ. XXXVI Wɔn wa nye a nɔyɔɔ, nɔbaal kpe wɔ naa bojɔu baa bɔɔ a ba ju tier ε, na baa mɔ le tara sɔnɔ ε, fika piir na ba tara chɔne ε. XXXVII Ka wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, “A pɔɔ berma naa tiche ka a nɔmanmarba ba waa ε, XXXVIII a le jɔu yi soɔr a pɔɔ soɔ ka wɔ bar tɔtɔnɔ ka ba wa a pɔɔ pɔ.”

X

I Yesu bɔɔl a wɔ poturbo pie nɔ ayi na wɔ kɔ ba kpɛɔ ika ba dii a sɔdebe ka a yi, na ba sāana nɔ baal jaa bɔɔ.

II A poturbo pie nɔ ayi na i a nɔtɔnsɔ yoe le a anyāna, Simon ban bɔɔɔ Pita, nɔ a wɔ yebe Andiru, Jemesɔ na i Jebedee bidaba, nɔ a wɔ yebe Jɔɔn. III Filip nɔ Batolomi, Tomasɔ nɔ Matiu na i a lɔpodiere. Jemesɔ na i Alfayasɔ bidaba nɔ Tadius. IV Simon na mɔɔ nɔbir nɔ a wɔ wer yele, nɔ Judas Isakariyot 'lo le wa gar 'yɔɔ a Yesu.

V A poturbo pie nɔ ayi banyā le a Yesu tɔ nɔ a kpāafɔ anyāna. “Yi ta kpe a nɔyor bu a Samariya tēn pɔ ε, VI tiche yi chen a Isral nɔbe bala na bɔr a piir kaar sɛ. VII Yi chen ti mɔɔl a 'yer nɔɔ na yi 'yere, a Nāanɔmɔn nāalɔɔ ta na. VIII Yi sāana a baalsɔ, na yi sāne a kɔusɔ, na yi sāana a kɔkɔmɔ baalsɔ na yin maal ba ka ba i nɔsɔn, na yi dire a sɔdebe ka a yire. Yi nyen pɔɔ, yi mɔ ti tir pɔɔ. IX Yi ta de selma ε bu diere libie 'yɔɔnɔ a yi wɔɔr pɔ ε, X bu 'mɔɔ wɔɔ tara a sɔr pɔ ε, bu 'mɔɔ fuusɔ ayi ε, bu de nafɔbɔ pɔɔ ε, bu dadiiraa ε, bojɔu tɔtɔnɔ jaa seen naa wɔ sāyar.

XI “Yin wa kpe tēe jaa pɔ, yi soɔr kaa nɔre 'lo nɔ na de yi, yi kpɛere a wɔ 'yer na yi wa ti yin a be. XII Yin wa kpe a yir, yi puor a nɔbe. XIII A yir 'lo nɔbe wa soɔ de yi, yi vɛ ka a yi nyā'maar be a ba sɛ, tiche bala ba wa soɔ de yi ε, yi lieb a yi nyā'maar. XIV Nɔre jaa baa wa soɔ de yi ε bu chel a yi 'yer ε, yi kpoor a yi gbɛε tā-uul bar yin wa yire be a tēe 'lo bu a yir 'lo pɔ. XV Yelmāe le n 'yere kɔɔ yi, Nāanɔmɔn na kāan a Sodom nɔbe nɔ a Gomora nɔbe nɔbaal a 'yer tɔɔrfɔ bɔbir gar a nɔbe bala a tēe 'lɔnɔ pɔ. XVI Yi nye, n tɔnɔ yi naa fika piir na kpe jubere pɔ kaar, yi

ı yēn dēme waba kaar, na yı kaara fıka ηmama na ba maala dēer ε.

XVII “Yı gu a yı mǎe, ban nyōōr yın chiin tı kō a nıberε na ba fōb yı a ba lōōfo jıir, ^{XVIII} ban fıur yın chiin a paal nıberε jie nı a nāmune yie a n yuor jūu, ka yı na di dāasıε kō a bala na ı a nıyor. ^{XIX} Ba la wa nyōōr yı chiin a 'yer tōōr fıo jie, yı ta vē ka a wōnō yı a le yın tı 'yere ε nı a le yın na 'yer ε; bon 'lo yın na 'yer Nāanmın na wiil yı naa a sōō 'lo nō. ^{XX} A ba ı yın le na 'yer ε tıche a yı Sāa Nāanmın Sıε na wiil yın a le yın na 'yer.

XXI “Yebe na gar 'yōō yebe ka ba kō wō, ka a sāa mı gar 'yōō a wō bie. Bibiir kō le wōnō a ba sāmune toor ε, na ba vē ka ba kō ba. ^{XXII} Nıre jaa na 'laar yı naa yın sōō ma jūu, tıche nıre 'lo na sōō ara tı ta a baaraa, na nyen faafo. ^{XXIII} A tēe 'lo nıbe wa gere yı, yı yı a be fōō chen tēyuo; yelmǎe le n 'yere kōō yı, yı kō yō a İsrıl tēn bar ε, tıche ka a Nısaal Bie wa ε.

XXIV “Jājāna ba gar a wō wiwile ε bıı ka gbāgbaa gar a wō nıkpēε ε. ^{XXV} A seen ıka a jājāna wō nyetāan a wō wiwile, ka a gbāgbaa mı nyetāan a wō nıkpēε. I ba bōōlo na a yır sōō Beeljebul, yodēer buor le ban pāa bōōlo a yır dēme!

XXVI “Yı ta joro nıbe dābǎe ε, bon jaa ba be be pōō ka ba kō yuo ε, bıı bon jaa ba be be sōōl ka ba kō bōōn ε. ^{XXVII} Bon 'lo n 'yer kō yı libe pō yı 'yer wō chāa pō, bon 'lo yın wō ka ba bül 'yer yōō pōom 'yer mōōl wō a gai jur. ^{XXVIII} Yı ta joro a bala na kō a āgān tı kō tōō kō a sıε ε, tıche yı joro a 'lo nı na tōō kō a sıε nı a āgān a būu dagel 'lo pō. ^{XXIX} Ba ma dān tiitası ayı kōbsı ayı. Tıche āsōō kō lo tēe ε, ala baa ı a yı Sāa Nāanmın bōōfō le ε. ^{XXX} Nāanmın sōr a yı jukōōl a jaa bōō. ^{XXXI} A le jūu, yı

ta joro dābǎe ε, yı tara na tōnō gar a tiitası.

^{XXXII} “Nıre jaa na wa 'yer ıka wō bōō ma naa a nıbe niem, 'lo le n mı na 'yer ıka n bōō naa a n Sāa na be a saaju niem, ^{XXXIII} tıche nıre 'lo na chiir ma a nıbe niem, 'lo le n mı na chiir a n Sāa na be a saaju niem.

^{XXXIV} “Yı ta tıer ıka nyā'maar le n waan a wer pō ε; n ba waan nyā'maar ε tıche ootaa le n waan. ^{XXXV} N wan ıka n wa vē ka 'Bie nı sāa ootaa, ka bipōō oo a ma, pōō na oo naa a wō bidaba pōō ka a bidaba pōō mı oo a wō sıre ma. ^{XXXVI} Yır dēme na lıeb ı dōdēme.’ (*Mika 7:6*)

^{XXXVII} “Nıre jaa na nō a wō sāa bıı a wō ma gar ma wō kō tōō ı a n poturo ε, nıre jaa mı na nō a wō bie bıı bipōō gar ma, wō kō tōō ı a n poturo ε. ^{XXXVIII} Nıre 'lo mı na ba de a wō daa tuo turo nı ma ε, wō kō tōō ı a n poturo ε. ^{XXXIX} Bala na bōōōō a ba nyevōr na bōr wō naa tıche bala mı na bōr a ba nyevōr a maa jūu na nyε wō naa.

XL “Nıre 'lo jaa na sōō de yı, sōōn de ma, nıre 'lo jaa mı na sōō de ma sōōn de a nıre 'lo na tō ma. ^{XLI} Nıre 'lo jaa na sōō de a Nāanmın 'ye'yere won ı Nāanmın 'ye'yere jūu na nyen a wō sāyar. Nıre jaa mı na sōō de nıre na ı nıtor won ı nıtor jūu na nyen a nıtor sāyar. ^{XLII} Nıre 'lo jaa na kō a bōōbile banyāna āsōō kō'maar nı ηmele wōn ı a n poturbo jūu, yelmǎe le n 'yere kōō yı ıka a nınyıne kō faa a wō sāyar ε.”

XI

I Yesu na wa wiil a wō poturbo pie nı ayı baar, wō yın a be chen a Juu nıbe tēn tı wile na wō mōōlo a 'yer nōō a tēn ala na be a Galilee paal pō.

II Jōōn na be a nıpōō die pō, tı wa wō le a Yesu Kırısıto na maala, wō tōn a wō poturbo bamıne

III ɪka ba ti sʊʊr, “Fʊʊ le a nɪre 'lo ni na wa bu, si chele niyuo?”

IV Ka Yesu 'yer kʊ ba, “Yi lieb kul ti 'yer kʊ a Joʊn, a le yin wʊ ti nye. V Jʊn nyere naa, ka a gbersi mi chiine, ka kʊkʊn mi sa, ka wʊn mi wʊnʊ jaa cheche, ka kʊusi jɛʊ, ka 'yer nʊʊ mi ta a nʊn dɛmɛ. VI Popel sʊʊ le a 'lo na ba baala ma ɛ.”

VII Ban wa chen baar, Yesu piel 'yere a Joʊn 'yer kʊʊ a niyʊʊ, “Bo le yi dʊʊ kpe a mʊgʊʊ pʊ ɪka yi ti kaa? A jumur a sesebe na dʊʊnʊ bu? VIII Kai, ka bo le yi chen ɪka yi ti kaa? Daba na su bʊvɪel le yi chen ɪka yi ti kaa bu? Nye a bala na ma su bʊvɪel ɛ, nāmɪne yie le ba ma be. IX Tɪche bo le yi chen ɪka yi ti kaa? Nāanmɪn 'ye'yere bu? ʊʊ, n 'yere na kʊʊ yi ɪka wʊ gar Nāanmɪn 'ye'yere. X A nyā yele le seb a Nāanmɪn gān pʊ ɪka un tʊ naa a n tʊtʊnʊ ka wʊ de a fʊ nie na wʊ ti chʊʊr a fʊ sʊr kʊ fʊ. (Malakai 3:1) XI Yelmāɛ le n 'yere kʊʊ yi ɪka bala jaa pʊʊ na dʊʊ ka a wɛr pʊ, ba ɪ kpɛɛ gar a Joʊn kʊsuor ɛ, tɪche 'lo mi na ɪ a pʊʊr a Nāanmɪn nāalʊʊ pʊ gar wʊ naa. XII An yi a Joʊn Kʊsuoro sʊʊ wa ti tān a dɪna a Nāanmɪn Nāalʊʊ nʊʊnʊ naa ka a kpāɛn dɛmɛ sʊʊ wʊ. XIII A Nāanmɪn 'ye'yerbe ba jaa ni a nebināa dʊʊ 'yer a Nāanmɪn nāalʊʊ 'yer ti tān a Joʊn sʊʊ. XIV Ala ɪ yin sʊʊn de, a anyāna 'lo le ɪ a Elaija ni naa lieb wa. XV Nɪre 'lo na tara toor wʊ chele.

XVI “Tɪche bo le un de a dɪna nɪbe man? Ba nyentāan bibiir na ma jāne a ba dāɛn jiiir na ba bʊʊlʊ taa, XVII si pɛel a ɪle ti yaa seere bāne ɛ, na si kʊnʊ kʊyiel yaa ŋmara nɪbikʊʊ ɛ. XVIII A Joʊn na wa, waa dire ɛ, na waa le nyuro go ɛ, ka ba 'yer ɪka sɪdɛɛr le wʊ ɪ. XIX Tɪche ka a Nɪsaal Bie wa na wʊ ma dire ti nyuro ka ba 'yer ɪka di dire ni dāburo le wʊ ɪ, na wʊ ɪ a lʊpodierbe ni a yelbe-ɪrbe baraa.

A ma wiil a le Nāanmɪn na tor, bala wa nye le a wʊ nɪbe na kpɪre ni yɛ.”

XX Yesu pʊʊ sʊʊn naa a tɛn bala nɪbe a be a wʊ nɛ'maa tʊmʊ na tʊ, tɪche ka baa sʊʊ de wʊ ɛ. XXI “Nɛbier ben a yin Korajin dɛmɛ sɛ. Nɛbier mi ben a yin Betɪsaida dɛmɛ sɛ. A a ɪ a nɛ'maa tʊmʊ ala un tʊ a yi jie, mi ta tʊn be a le a Tire ni a Sidon tɛn pʊ, ban taa lieb a ba tɪɛr na ba su bʊjarsɪ jen tāpɪɛl pʊ. XXII Tɪche n 'yere na kʊʊ yi ɪka a 'yer tʊʊrfʊ daar Nāanmɪn na kāan a Tire ni a Sidon nɪbe nɪbaal gar a yin. XXIII A yin Kapenahum dɛmɛ, ban 'mʊʊ yin don saaju bu? Kai, ban suun yin a kpɪisi tɛɛ. Ala ɪ a nɛ'maa tʊmʊ na tʊ a yi pʊ mi ta tʊn a Sodom pʊ, a tɛɛ anyāna naa chene na wa tʊ dɪna. XXIV Tɪche n 'yere na kʊʊ yi ɪka a 'yer tʊʊrfʊ daar Nāanmɪn na kāan Sodom nɪbe nɪbaal gar a yin.”

XXV A daar lʊnʊ Yesu 'yer naa, “N dān a n Sāa Nāanmɪn na ɪ a saaju ni a tɛɛ wʊ jaa Soro, bojūu fʊ sʊʊl a yele anyāna a yɛn dɛmɛ sɛ ti ir wiil bibiir. XXVI ʊʊ, n Sāa le le ɪ a fʊ popel ka fʊ maal.

XXVII “N Sāa den a yele a jaa kʊ, nɪre jaa ba bʊʊ a Bie ɛ, ka a Sāa ba le ɛ, nɪre jaa mi ba bʊʊ a Sāa ɛ, ka a Bie ba le ɛ, ni a bala a Nāanmɪn Bie na ir, na wiil ban a Sāa.

XXVIII “Yi wa a n sɛ, yin banyā na bal na yi tuo tuor ka a wʊnʊ yi, un too yin a yi pɛn. XXIX Yi de a n daa tuo na yi jān yi a n sɛ, bojūu n un jomm sʊʊ, naa siir a n māɛ a n nyāa pʊ, yin nyen pɛnfʊ kʊ a yi sɪr. XXX Bojūu a n daa un kʊmʊkʊmʊ, ka yin tʊʊ tuo a tuor ala un na kʊ yi.”

XII

I A ba kor ɛ tɪche ka Yesu kpe a pʊʊ sālsoʊ tala a Pɛnfʊ Bibir Daar. Kʊ kpɛn a wʊ poturbo, ka ba piel fʊʊ a bʊbie ʊʊʊ. II A

Faraseemine na wa nye a le, ba suor a Yesu, “Fɔ nyen le na ba tu a nebināa a fɔ poturbo na ure a Pēnfɔ Bɪbir Daar ɔ?”

III Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yaa kar a Nāanmɪn gān pɔ nye a le a Nāa David na dɔɔ ɪ nɪ a wɔ nɪbe a kɔ na kpe ε? IV Wɔ kpēn a Nāanmɪn yir ka 'lɔ nɪ a wɔ nɪbe tɪ de a paanɔɔ 'lɔ ban ben kɔ Nāanmɪn na ba 'wɔb na ba tara sɔr ε, ka ala ba ɪ a Juu nɪbe bɔɔrloro tɛε ba le ε. V Bɪ yaa kar a Mosesu nebināa pɔ le a Juu nɪbe bɔɔrlorbo a Pēnfɔ Bɪbir Daar a puorfɔ yir pɔ na ma tɔ tɪ na baa bɔɔlɔ a le bier ε? VI Yelmāε le n 'yere korɔ yɪ, nɪre kɔɔ ben ka na gar a puorfɔ yir. VII A Nāanmɪn 'yer a, 'Nɪbaal le n bɔɔrɔ, a ba ɪ dɔn yɪn kɔ chɔm kɔ ma ε.’ (Hosea 6:6) Yɪn tɔ bɔɔ a ye le nyā par, yɪ kɔ naa bɔɔlɔ nɪbe na ba maal dɛεr ε, ɪka bier le ba maal ε. VIII A maa Nɪsaal Bie le ɪ a Pēnfɔ Bɪbir Sorɔ.”

IX Yesu yin a be chen a ba lɔɔfɔ yir pɔ, X tɪ nye daba kɔɔ nūu na kpi. Ka ba suor wɔ, “A tara na sɔr ɪka fɔ sāa baal a Pēnfɔ Bɪbir Daar ɔ?” Ba suor a le bɔɔrɔ ɪka ba nye a wɔ pɔ 'yer 'yer.

XI Yesu suor naa, “Ala ɪ a yɪ āsɔɔ tara na per ka wɔ lo bulo pɔ a Pēnfɔ Bɪbir Daar, nɪε le fɔn ɪ? A ba ɪ fɔn ir won a bɔɔ pɔ ε? XII A nɪsaal gar per. A le jūu a sɪ nebināa bar sɔr ɪka fɔ maal vɪla kɔ nɪre a Pēnfɔ Bɪbir Daar.”

XIII Wɔ 'yer kɔ a daba 'lɔ nūu na kpi, “Tur a fɔ nūu.” A wɔ tur ka a nūu wɔ jaa sa kaara a nūu nyā sɔɔ kaar. XIV A Faraseemine yin na ba piel guoro a Yesu kɔfɔ.

XV Yesu na wa bɔɔn a le ban piel guoro ɪka ba ɪ wɔ, wɔ yin a jie 'lɔ ka nɪyɔɔ jaa turo wɔ. Wɔ sāan a bala an ɔɔrɔ. XVI Tɪ 'yer kɔ ba ɪka ba ta 'yer a wɔ ye le kɔ nɪre jaa ε. XVII Wɔ maal a nɪtɔ, ka a le a Nāanmɪn na dɔɔ 'yer tu a 'ye'yere Isaiya na ɪ yelmāε, XVIII “A n tɔtɔnɔ le a nyā ɪn kaa ir, a 'lɔ n na nɔ, a

'lɔ a n pɔɔ na pelɔ. In yɔɔ won a n Sɪε, ka wɔ mɔɔl a n 'yer tɔɔrfɔ ye le kɔ a nɪbe ba jaa. XIX Wɔ kɔ tara nechure bɪ nɪmiere chelsɪ bɪ pɔɔrɔ gɔmɔ yɔɔ ε. XX Wɔn siir wɔ māε kɔ a bala na siir a ba māε, tɪ na wɔ maal vɪla kɔ a bala na ba tara sɔnɔ ε. Wɔn ara na kpɛɔ tɪ tān a sɔɔ 'lɔ won na vɛ ka a nɪbe sɔɔ de a Nāanmɪn yeltorsɪ. XXI A wɔ yuor pɔ le a nɪbe ba jaa na tara tiertɔ fɔ jie.” (Isaiya 42:1-4)

XXII Ba waan na daba na ɪ jɔɔ tɪ ɪ wɔɔ na tara sɪdebe Yesu sɛ. Wɔ sān a daba baal, ka wɔ nyere tɪ le 'yere jaa cheche. XXIII Nɛεr 'maan a nɪyɔɔ ka ba sɔrɔ taa ɪka, kaa 'lɔ le ɪ a Nāa David Bie bɪ?

XXIV Tɪche a Faraseemine na wa wɔ a le ba 'yer naa, “Wɔ dire na sɪdebe ka a yire bojūu, a sɪdebe nāa Beeljebul le kɔ wɔ a kpɛɔ ka wɔ dire nɪ a sɪdebe.”

XXV Yesu na bɔɔn a le ban tiere, a wɔ 'yer kɔ ba, “Tɛε 'lɔ na nɪma dɛdɛme jɛεr taa kɔ kor ε. Tɛε 'lɔ bɪ yir kpɛε 'lɔ na nɪma dɛdɛme jɛεr taa kɔ ara ε. XXVI Ala ɪ a Satan diin Satan kɔ yi na wɔ nɪma dɛdɛme nɪε le a wɔ nāalɔɔ na ɪ ara? XXVII Ala ɪ Beeljebul le kɔ ma a kpɛɔ ka dire nɪ a sɪdebe, tɪ a bala na ɪ a yɪ poturbo, bo le ba tara dire nɪ a sɪdebe? A le jūu bala le na ɪ a yɪ 'yer tɔɔrbo. XXVIII Ala ɪ Satan diin Satan kɔ yi na wɔ nɪma dɛdɛme nɪε le a wɔ nāalɔɔ na ɪ ara? Ala ɪ Nāanmɪn Sɪε le kɔ ma a kpɛɔ ka dire nɪ a sɪdebe ka a yire wiil ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ ta yɪ naa.

XXIX “Nɪmɪne le nɪre na tɔɔ ɪ kar kpe gādaa yir de a wɔ bonstɪ, 'lɔ ba de nie lū a gādaa nyā tɪ de a wɔ bonstɪ ε?

XXX “Nɪre 'lɔ na ba be a n sɛ ε, tara man nɪ 'yer, nɪre 'lɔ na ba pɔɔ ma a sɪ kaal lɔɔ taa ε wɔ ma yɛyel bar. XXXI A le jūu n 'yere na korɔ yɪ ɪka nɪbe na nyen yelbier jaa nɪ 'yerdɛεr jaa ban 'yer vɛ kɔ fɔ, tɪche nɪre 'lɔ na 'yer 'yerdɛεr

'yōo a Nāanmūn Sīe kō nye yelbier vē kō fō ε. XXXII Nīre 'lō jaa na 'yer 'yerdeer 'yōo a maa Nīsaal Bie na nyen yelbier vē kōfō, tiche nīre 'lō na 'yer 'yerdeer 'yōo a Nāanmūn Sīe kō nye yelbier vē kō fō ε. Dīna nī daar kōo.

XXXIII “Ala ı tīe vīele na wō ma wōn wōvīel, ala ı tīe ın tīdeer wō ma wōn wōdebe. Tīe jaa a wō wōmō le ba ma de bōon wō. XXXIV Yīn waa bibiir! Njūne le yīn tōo 'yer 'yer vīelsı ala ı yī ın yelberbe? A ala na sēe a pōo le a nēe ma 'yer. XXXV A nīsō a yelsōn ala na be a wō pōom le wō ma 'yer, ka a nīdeer mī ma 'yer a yeldēbe ala na be a wō pōom. XXXVI Yelmāe jaa le n 'yerē koro yī ıka, a 'yer tōorfō daar, nīre jaa na man 'yerdeer 'lō jaa boro na dōo yī a wō nēe pō. XXXVII A fō 'yerbie le na wiil a le fon be, naa wiil a fō sōonaa.”

XXXVIII Be le ka a nēe wiwiilbe nī a Faraseemūne hamūne 'yer, “Wiwile, sī bōoro na ıka sī nye nē'maa tōmō na ı jāne a fō jie.”

XXXIX Tiche ka wō 'yer kō ba, “A yīn banyāna na ı a putudēme nī sēsēnbe tī bōoro ıka n tō nē'maa tōmō ka a na ı jāne, tiche yī kō nye āsōo jaa ε ka a Nāanmūn 'ye'yerē Jona jāne ba le ε. XL Nītāa le a Jona na dōo gā a jānele pōom ber ata nī tāsōo gbulo ata le mī le a Maa Nīsaal Bie mī na gā a yaa pō ber ata nī tāsōo gbulo ata. XLI A 'yer tōorfō daar Ninive nībe na yīn 'yōo a yīn dīna nībe 'yer, bojūu ba līeb a ba tīer a Jona na dōo 'yer a Nāanmūn 'yer kō ba, tiche yī kaa, a 'lō na gar a Jona ben ka. XLII A pōo nāa na yīn be a par a 'yer tōorfō daar na wō wa 'yōo a yīn dīna nībe 'yer, bojūu wō dōo yī be a tēteer wa chel a Nāa Solomon yē 'yer, tiche yī kaa a 'lō na gar a Solomon ben ka.

XLIII “Sīdeer wa yī nīre pō, wō ma chen dālpōor pō tī bōoro pēnfō jie 'lō baa wa nye ε, XLIV wō

ma 'yer naa ın līeb kul a yīr 'lō pō ın dōo yī. Wō wa nyen a yīr ka wō ı yīrkpōlo na wō vīele, XLV ka wō chen tī bōol sīdebe ayopōi na tara a putuo gar wō ka ba tī kpīere a be. Ka a nīre nyā pāa ı deer gar a le won dōo be. Le le an kaara a yīn putudēme a dīna.”

XLVI Wōn chene 'yerē nī a nīyōo, a wō ma nī a wō yer wa ben yōo bōoro ıka ba nye wō. XLVII Nīre āsōo 'yer kō wō, “Nye a fō ma nī a fō yer le be yōo bōoro ıka ba nye fō.” □□□ Tiche Yesu sōor a nīre 'lō na 'yer a 'yer kō wō, “An le a ı ma nī ba bōo le ı a n yer?” □□□ Wō līeb tur a wō poturbo nūu tī 'yer, “Nye a n ma nī a n yer! L Nīre 'lō jaa na maala a le a n Sāa na be a saaju na bōoro le ı a n yer nī a n ma.”

XIII

I A daar 'lōnō Yesu yīn a yīr pō tī jāne a man kōkōor. II A nīyōo na lōo jūu wō kpēn jē a gboro pō, tiche ka a nīyōo ara a man kōkōor. III Sūkpar le wō lōoro wile nī ba yelyōo, “Yī chele, kōoraa le yīn wō bōbōoro burfō jie. IV Wō tī yaara na yōoro nī ka amūne lo sōr pō, ka lubil tuur dī. V A bōbie amūne mī lon kōsır pān ju naa bul tī kpi bojūu tān ba waa ε. VI Tiche a mōtōo na wa nyāa, a bōbulo jool naa kpi, bojūu a ba ba nyibe ε. VII Ka amūne mī lo gōor pō 'mataa bul ka a gōor nōo fān ba. VIII Tiche amūne mī lon kōjō pō bul dōo jur kobaa, amūne lījaata amūne lījer nī pie. IX Nīre 'lō na tara toor wō chele.”

X A poturbo wan a wō sē wa sōor, “Bō le so fon ma lōoro a sūkpar koro ba?”

XI Ka wō 'yer kō ba, “Yīn 'lō ın vē naa ka yī bōo a Nāanmūn nāalōo yelsōolsı tiche a bala na che sūkpar le n lōoro koro ba. XII Nīre 'lō jaa na tara Nāanmūn tīer, Nāanmūn na vēn ka a nīnyīne

bōɔfo puɔ 'yōɔ, tiche a bala jaa na ba buɔɔ a wɔ bōɔfo ε, Nāanmun na puɔn a ba tier. ^{XIII} A par ni nyā un luɔɔɔ a sukpar koro ba, ba ma kaa naa ti maa nye ε, na ba ma wō ti maa bōɔ a par ε. ^{XIV} Bala 'lo an un yelmāe ika a le a Nāanmun 'ye'yere Isaiya na dōɔ 'yer ika, 'A nibe banyā na ma wō naa ti ba kō bōɔ a par ε, ban ma kaa naa ti ba kō nye ε. ^{XV} A nibe banyā nyān dar naa ka a ba tobo puɔ baa wōnō ε, na ba ūu a ba nibie, ka le ba le ε, ban taa kāan naa a ba nibie na ba wōn a ba tobo, na ba bōɔ a par, na ba heb wa ka n sāa ba.' *(Isaiya 6:9, 10)* ^{□□} Tiche yin 'lo, yi un buɔsōn dēme, a yi nibie na nye, ka a yi tobo mi wō. ^{XVII} Yelmāe le n 'yere koro yi ika Nāanmun 'ye'yerbe yoo ni ntorsɩ yoo ta buɔɔɔ na ika ba nye bon 'lo yin nye tiche baa nye ε, na ba ta wō bon 'lo yin wō tiche baa tōɔ wō ε.

^{XVIII} "Yi pāa chele a kuɔraa sukpa par, ^{XIX} Nire 'lo jaa na wō a Nāanmun nāalōɔ 'yer ti ba bōɔ a par ε, a deer sɔɔ ma wan wa ir a bon 'lo na bur a wɔ nyāa pu, a bōbie anyā le, a ala na lo a sor pu. ^{XX} Ala mi na lo a kusɩ pān ju le a nire 'lo na wō a 'yer sɔɔ de fɔfɔɔ jaa ni pupel, ^{XXI} tiche a nire nyā ba ba nyibe ε, na wɔ di kānyir ara bālāa, a le jūu wōm bu beer kaa wa puɔ wɔ a 'yer jūu, a nire nyā ma lo naa. ^{XXII} A bōbie ala mi na lo a gɔɔr pu, 'lo le a nire 'lo na wō a 'yer ti nō a wer ju nyevor yelwōnsɩ ni a wer ju bōbuɔrsɩ fān a 'yer ka waa dɔɔ bie ε. ^{XXIII} Tiche a bōbie ala na lo a kojō pu le a nire nyā na wō a 'yer bōɔ a par, 'lo le wō wōmō dɔɔ jur, amune kɔbaa, amune ljaata amune mi ljer ni pie."

^{XXIV} Yesu le lob a sukpa āsɔɔ ku ba, "Nītō le un de a Nāanmun nāalōɔ man. Nire āsɔɔ le bur bōbiviel a wɔ puɔ pu, ^{XXV} nire jaa

na wa gā gur baar, a dōsɔɔ wan wa bur moi 'yōɔ a chi pu ti na wɔ kul. ^{XXVI} A sōɔ 'lo a chi na wa ti bulo ka a moi mi bul puro.

^{XXVII} "A daba tōtōnbɔ wan wa sɔɔr wɔ, 'Nikpēε, a ba i bōbiviel le fu bur a puɔ pu ε; ti nye a moi mi yi?" ^{□□□} Ka wɔ 'yer ku ba, 'Dōsɔɔ le tō a le.' A tōtōnbɔ sɔɔr wɔ, 'Fu buɔɔɔ na ika si chen ti vō a moi bar bu?"

^{XXIX} "Ka wɔ 'yer ku ba, 'Kai, yin be vōnō a moi, yin wa vōn a chi mi bar. ^{XXX} Yi bar ka a 'mataa nōɔ ti tān a ŋmafɔ daar, un 'yer ku a ŋmanmarba ka ba dōɔ vō a moi lū lū chom bar ti ŋma a chi 'yōɔ a n boor pu.' "

^{XXXI} Yesu le lob a sukpa āsɔɔ ku ba go, "A Nāanmun nāalōɔ kaara naa fika kōkōɔ hir nire na de bur a wɔ puɔ pu. ^{XXXII} 'Lo le a bōbie a jaa pu bōbile tiche 'lo wa nōɔ, 'lo le ma i a tur a jaa pu tikpēε, ka lubil ma 'yōɔ choor a wɔ ju."

^{XXXIII} Wɔ le lob a sukpa āsɔɔ ku ba, "A Nāanmun nāalōɔ kaara naa fika dābul puɔ na de 'yōɔ jō yoo pu ka a ir vō."

^{XXXIV} Yesu den sukpar 'yere koro ni a niyoo a yelsɩ anyā, wɔ maa 'yer 'yer ku ba ka waa lob sukpa ε. ^{XXXV} A nyā le na wiil ika a le a Nāanmun 'ye'yere na dōɔ 'yer un yelmāe, "Ika un ma den a n neε luɔɔɔ ni sukpar naa wiil yi yelsɩ ala na sɔɔl a wer pielfɔ daar." *(Yiel Gān 78:2)*

^{XXXVI} Wɔ yin a niyoo pu kpe a yir, ka a wɔ poturbo wa a wɔ sē wa 'yere, wiil si a moi na be a puɔ pu sukpa par.

^{XXXVII} Ka wɔ 'yer ku ba, "A nire 'lo na bur a bōbiviel le a maa Nisaal Bie. ^{XXXVIII} A puɔ le i a wer. A bōbiviel le a Nāanmun nāalōɔ bibiir. A moi le a bala na i a deer sɔɔ bibiir. ^{XXXIX} A dōsɔɔ 'lo mi na bur le i a ti. A ŋmafɔ le i a wer baarfɔ daar, a ŋmanmarba le i a Nāanmun malakasi.

XL “Le ban na chom a moi būu pɔ ka a di, le mi le na ɪ a wɛr baarfɔ daar. ^{XL1} A maa Nɪsaal Bie na tɔŋ a n malakasi ka ba wa tuur a nɪsɔn a nāalɔɔ pɔ, tiche a bala jaa na vɛ ka a nɪbe maala yelbier ni yelbe-ɪrbe ba jaa 'mataa bar. ^{XLII} Ka ba lob ba 'yɔɔ būu dagel pɔ, be le ban kɔnɔ ɔɔɔɔ ni nyime. ^{XLIII} A bala na tor na chaar naa mɔtɔɔ kaar a ba Sāa nāalɔɔ pɔ. Nɪre 'lo na tara tobo wɔ chele.

^{XLIV} “A Nāanmun nāalɔɔ kaara naa fika nɪre na nye nābonsɪ pɔɔ pɔ 'mɔɔ sɔɔl tiche ka a wɔ pɔɔ pel, ka wɔ tɪ da a wɔ bonɪ a jaa won tara tɪ dān a puo.

^{XLV} “A Nāanmun nāalɔɔ le kaara naa fika nɪre na yɔɔɔɔ bɔɔɔɔ kɔsɪvɛl, ^{XLVI} won wa nye a āsɔɔ daa na be tuo, wɔ tɪ dān a wɔ bonɪ a jaa tɪ dān.

^{XLVII} “A Nāanmun nāalɔɔ le nyentāan fika loyaar ban lob 'yɔɔ man pɔ, kɔ nyɔɔɔɔ jādēdēme. ^{XLVIII} A loyaar na wa sɛɛ ba tɔɔn yin a gogoro ju, tɪ jāne tuur a jāsɔn 'yɔɔ a per pɔ, tɪ lob a jādebe bar. ^{XLIX} Le le an be a wɛr baarfɔ daar. A Nāanmun na tɔn a wɔ malakasi ka ba wa tuur a nɪdebe yin a numɪn pɔ, ^L tɪ na ba lob a nɪdebe 'yɔɔ a būu dagel pɔ, be le ban kɔnɔ tɪ ɔɔɔɔ nyime.

^{LI} “Yɪ bɔɔn a yelsɪ anyā na a jaa par ɔ?” Ka ba 'yer, “Ɔɔ.”

^{LII} Ka wɔ 'yer kɔ ba, “A nɛɛ wile āsɔɔ jaa ban wiil ka wɔ bɔɔ a Nāanmun nāalɔɔ yele kaara naa fika yir sɔɔ na de bɔpaalaa ni bɔkoro yin a wɔ boor pɔ.”

^{LIII} Yesu na wa wiil a sɔkpar anyā par, wɔ yin a be. ^{LIV} Wɔ wan a wɔ māe paal pɔ tɪ piel wile a nɪbe a ba lɔɔfɔ jiiɪr, ka nɛɛr 'maa ba ka ba 'yer, “Nye le a daba nyā nye a yɛ nyā ni a nɛ'maa tɔmɔ a nyā?” ^{LV} A ba ɪ a mumɪɛɛ bidaba le ɛ? A ba ɪ a wɔ ma le ba bɔɔlɔ a Mɛɛr ɛ? A ba ɪ a wɔ yɛɛr ni Jemɛsɪ ni Josefɔ ni Simon ni Judas

ɛ? ^{LVI} A ba ɪ sɪn ni a wɔ yepɔbɔ ba jaa le 'mataa be a ka ɛ? Nyɪɛ le a daba nyā nye a kpɛɔ nyā?” [□] Tɪ na ba tɔr a wɔ yele. Tiche ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Nāanmun 'ye'yere nyere na 'yɔɔfɔ jie jaa tiche a wɔ māe tɛɛ ni a wɔ māe yir pɔ, wɔ maa nye 'yɔɔfɔ ɛ.”

^{LVIII} Ban ba sɔɔ de wɔ jūu, waa tɔɔ tɔ nɛ'maa tɔyɔɔ a be ɛ.

XIV

^I A ber ala pɔ, a Herɔd na ɪ a Galilee nāa wɔn a Yesu yele ^{II} na wɔ 'yer kɔ a wɔ tɔtɔnɔ, “Jɔɔn Kɔsuor le tɔɔ ir ɪ vor, ala le so ka wɔ tara a kpɛɔ tɔnɔ ni a nɛ'maa tɔmɔ anyāna.”

^{III} A Nāa Herɔd vɛn ka ba nyɔɔ Jɔɔn lū 'yɔɔ nɪpɔɔ die pɔ a wɔ yebe Filip pɔɔ Herɔdiyas jūu. ^{IV} Bojūu Jɔɔn ma 'yere na kɔɔ wɔ ɪka, “A ba tara sɔr ka fɔ kul wɔ ɛ.” [□] Herɔd ta bɔɔɔɔ na a wɔ kɔ fɔ tɪ joro a Juu nɪbe dābāɛ bojūu ba sɔɔn ɪka wɔ ɪn Nāanmun 'ye'yere.

^{VI} A Herɔd ɔɔɔfɔ bibir dāen daar, a Herɔdiyas bipɔɔ sen bāne a nɪyɔɔ niem, ka a Herɔd pɔɔ pel ^{VII} yɔɔ jaa ka wɔ 'yɔɔ nɛɛ kɔ a pɔɔbile, “Sɔɔr ma bon jaa fun bɔɔɔɔ ɪn kɔ fɔ naa.” [□] A wɔ ma wiil won a bon 'lo won na sɔɔr, ka wɔ 'yer, “N bɔɔɔɔ na ɪka fɔ 'yɔɔ a Jɔɔn Kɔsuor ju a la'yelma pɔ kɔ ma a pɔpāanyāna.” [□] A nāa pɔɔ sɔɔ naa, tiche won faa 'yɔɔ a nɛɛ a nɪyɔɔ niem ɪka a le a pɔɔbile na bɔɔɔɔ a ɪ. ^X Wɔ tɔn ka ba ŋmaa a Jɔɔn ju a nɪpɔɔ die pɔ. ^{XI} Ba 'yɔɔn a ju a la'yelma pɔ wa kɔ a pɔɔbile, ka wɔ de kɔ a wɔ ma. ^{XII} Jɔɔn poturbo wan wa 'mɔɔ a āgān tɪ ūu tɪ na ba tɪ 'yer kɔ a Yesu.

^{XIII} A Yesu na wa wɔ a nitɔ, wɔ kpɛn a gboro chen jiyuo 'lo wɔ yɔ. Tiche a nɪyɔɔ na wa wɔ a nitɔ ba yin a tɛn ala pɔ bɪɛr wɔ ni gbɛɛ chen a be. ^{XIV} Wɔn wa yi a gboro pɔ, wɔ nyen nɪyɔɔ ka nɪbaal kpe wɔ tiche ka wɔ sāa a ba baalsɪ.

XV Mótōō na wa mūrō, a poturbo wa 'yer kō wō, “A ka un mōgōō pō ka a sōō mī pō, bar a nibe sōr ka ba chen a tēbil pō, tī da bōdiir di.”

XVI Yesu 'yer kō ba, “A ba sēē ūka ba chen ε, yī kō ba bōkōō ka ba di.”

XVII Ka ba 'yer kō wō, “Paanōōsī anūu nī jāme ayi tēē le sī tara.”

XVIII Ka wō 'yer kō ba, “Yī de wa kō ma.” □□ Wō vēn ka a nīyōō banyāna jē tēē. Wō den a paanōōsī anūu nī a jāme ayi ala dōl kaa saaju tī puor Nāanmīn yāan tī na wō ūma de kō a poturbo ūka ba de pō a nibe. Ka a poturbo de pō a nibe. XX Ba jaa din tū tiche ka a poturbo wob a bōŋmaarsī ala na che sēē per pie nī ayi. XXI A bala na di tū tēē un dōōr tur anūu ka pōōō nī bibiir ba pōō ε.

XXII Ajienaa le, wō vēn ka a poturbo kpe a gboro gōō a man gōōn tiche ka wō vē ka a nibe yaar. XXIII Wōn wa wel a nibe baar, wō don a tōō ju ūka wō tī sōōr Nāanmīn. Jāanōōr na wa ta, wō chene na be a be a wō yō. XXIV Tiche a kōsebe ūmen a gboro dādaal chiin tēer ka wō jāan a man nēē, bojūu a kōsebe fōō gar ba naa.

XXV A wer na wa chaara wa la la la ba nyen a Yesu na chiine a kōō ju waara a ba sē. XXVI A poturbo na wa nyē a Yesu na chiine a kōō ju waara a ba sē, dābāē kpe ba naa, ka ba kō 'yer, “Kpīin le!”

XXVII Tiche ka a Yesu 'yer kō ba, “Yī tara kānyir, maa le, yī ta joro dābāē ε.”

XXVIII Pita 'yer kō wō, “N Soro, ala ī fōō le vē ka chiine a kōō ju wa a fō sē.”

XXIX Ka wō 'yer wō, “Wa,” ka Pita yī a gboro pō piel chiine a kōō ju waara a Yesu sē. XXX Pita na nyē a sēsebe na furo yōō dābāē kpe wō naa, ka wō piel mūrō a kōō pō, ka wō bōōl, “N Soro, faa ma.”

XXXI Ajienaa le, a Yesu tur a wō nūu nyōō wō tī 'yer, “Fōō sōōfō na ba jā bon ε, bo so ka fō baala?”

XXXII Ban wa kpe a gboro pō baar ka a sēsebe ūmaa jaa jomm. XXXIII A bala na be a gboro pō gbur dumo puor wō tī 'yerē, “Yelmāē, fōō le ī a Nāanmīn Bie.”

XXXIV Ban wa gōō a man baar ba chen a Genesaretī wer pō. XXXV A tēē 'lō dēme na wa wō a wō ye le ba 'yer lōōr a paal 'lō wō jaa na ba waan bala jaa an oōrō, XXXVI na ba wa sōōrō ūka ba sūr a wō fuu nēē, a bala jaa na sūr a fuu nēē sa naa.

XV

I A Faraseemne nī a nēē wi-wiilbe bamne na yī a Jerusalem wan a Yesu sē wa sōōr wō, II “Ūmne a fō poturbo ba turo a sī sāakpāmne wiilfō ε? Ba maa pēē a ba nuur tī di ε.”

III Ka a Yesu 'yer kō ba, “Ūmne ka yī sōō a Nāanmīn nebinsī tī na yī turo a yī māē wiilfō?”

IV Nāanmīn 'yer naa, “Yōōnō a fō sāa nī a fō ma,”

(A *Yifō Gān* 20:12) ka 'Nīre jaa wa pō 'yōō a wō sāa bī a wō ma, ba kō wō.’ (A *Yifō Gān* 21:17) □ Tiche

yīn 'yer ūka nīre 'lō jaa na 'yer a wō sāa bī ma ūka, sōōfō 'lō jaa un tara naa kō fō, n den kō Nāanmīn.

VI Tiche na waa de a wō bōōtarsī 'yōōnō nī a a wō sāa ε, yīn ī a le, yī sōōn Nāanmīn nēē, tī na yī turo a yī māē bīnfō.

VII Yīn nēer ayi dēme! Isaiya 'yer yelmāē nī won dōō 'yer ūka, VIII ‘A nibe banyāna den a ba nēer 'yōōnō nī ma tiche a ba nyān pō, ba tōōn jāan ma.

IX A ba puorfō ba tara tōnō kō ma ε, nīsaal wiilfō le ba wile.’ ” (Isaiya 29:13)

X Yesu bōōl a nīyōō a ba wa a wō sē, ka wō 'yer kō ba, “Yī chele na yī bōō a par. XI A ba ī bon 'lō na ma tū a nīsaal nēē pō kpe le ma sōō wō ε, tiche bon 'lō na ma yī a nīsaal nēē pō le ma sōō wō.”

XII A poturbo wa 'yer ku wɔ, "Fu bɔɔn naa an kpe a Faraseemine ban wɔ a 'yer nyā fon 'yer ɔ?"

XIII Ka wɔ 'yer, "Tɪɛ 'lo jaa a n Sāa na be a saaju na ba sɛl ɛ, ɪn vɔɔ won bar. XIV Yɪ bar ba, jɔn le tooro jɔn. Jɔɔ wa tooro a wɔ jɔɔ to sɔɔ ba jaa ma lon bɔɔ pɔ."

XV Tɪche ka Pita 'yer ku wɔ, "Wiil a sokpa nyā par ku sɪ."

XVI Be le wɔ 'yer, "A yɪn mɪ na ɪ a n poturbo ba bɔɔ a par ɛ? XVII Yaa bɔɔ ka bon 'lo jaa na tu a nɛɛ pɔ kpe a pɔɔ pɔ ma tun a par bɔɔ pɔ yi bu? XVIII Tɪche bon 'lo na ma yi a nɛɛ pɔ, yɪn a tɪɛr pɔ, anyāna le ma sɔɔ a nɪsaal. XIX A nɪsaal tɪɛr pɔ le a tɪɛr dɛbe ma yi, nɪrɛ kɔfɔ, pɔɔdeyele, sɛsɛyele, nānyiyele, jir dāasɪɛ, nɪ a gagaryele ma be. XX A anyāna le a bonɪ ala na ma sɔɔ a nɪsaal tɪche nɪrɛ na din nūdebe ba sɔɔnɔ wɔ ɛ."

XXI Yesu yɪn a be chen a Tire paal nɪ Sidon paal pɔ. XXII Be le a pɔɔ na yi a Kanaan paal pɔ yi piɛl nmiere chɛlɪ, "N Soro kaa a n nɪbaal David Bie, a sɪdɛɛr le tara a n bipɔɔ." □□□ Tɪche a Yesu ba 'yer 'yer jaa ku wɔ ɛ. Ka a wɔ poturbo wa 'yer ku wɔ, "Dii wɔ bar, wɔ pɔɔɔ sɪn gɔmɔ." □□□ Ka wɔ 'yer, "A piir ala na bɔr a Isral nɪbe pɔ tɛɛ 'yɔɔ le ba tɔ ma." □□□ Tɪche ka a pɔɔ wa gbur dumo a wɔ niem 'yer, "N Soro, sɔɔ ma." □□□ Ka a Yesu 'yer, "A ba sɛɛ ɪka fɔ de bibiir bɔdiir lob 'yɔɔ baar ɛ." □□□ Ka a pɔɔ 'yer, "ɔɔ, n Soro, a baar gba ma dire na a bɔdi pɔr pɔr ala na ma nɪmara loro a ba nɪkpɛɛ dakɔɔ pɪlem." □□□ Ka Yesu 'yer ku a pɔɔ, "Pɔɔ, a fɔ sɔɔfɔ bɛrma naa! A ɪ ku fɔ a le fon buɔɔɔ." A wɔ bipɔɔ sa naa a dɛdɛɛ daa 'lɔnɔ.

XXIX Yesu na wa yi a be, wɔ den a Galilee man yal kɔkoor 'lana, na wɔ tɪ do tɔɔ ju jānɛ. XXX A nɪyɔɔ tara na a nɪbe gbɛɛ na kpi kpi, nɪ jɔn, nɪ a gbersɪ, nɪ a wɔn 'matāan baalsɪ yɔɔ waan a wɔ sɛ. Ba wa

bin ban a wɔ niem a wɔ sāa a ba jaa baalsɪ. XXXI Nɛɛr 'maan a nɪbe ban wɔ ka a wɔn 'yerɛ, ka a gbersɪ sa chiine ka a bala a gbɛɛ nɪ na kpi kpi mɪ sa ka a jɔn mɪ nyɛɛ. Ka ba dāna a Isral nɪbe Nāanɪmɪn.

XXXII Yesu buɔl a wɔ poturbo wa 'yer ku ba, "Nɪbaal kpe ma naa nɪ a nɪyɔɔ banyāna bojūu ba ben a n sɛ ber ata tɪ ba di bon jaa ɛ, n ba buɔɔɔ ɪka n vɛ ka ba lɛb chiine kɔ ɛ, amɪne ban wa lon sɔr pɔ."

XXXIII Ka a wɔ poturbo 'yer ku wɔ, "Nyɛ le sɪn nyɛ paanɔɔ a dālpɔɔ nyā pɔ tɔɔ kāan a nɪyɔɔ banyāna?"

XXXIV Ka Yesu soor ba, "Paanɔɔ anɪmɪnɛ le yɪ tara?" Ka ba 'yer, "Ayopɔi nɪ jāme bālāa."

XXXV Wɔ vɛn ka a nɪbe jānɛ tɛɛ. XXXVI Ka wɔ pāa de a paanɔɔsɪ ayopɔi nɪ a jābālāa ala na wɔ puor Nāanɪmɪn yāan, tɪ na wɔ nɪma de ku a wɔ poturbo, ka ba de pɔ a nɪbe. XXXVII Ba jaa din tɪ, ka a poturbo wob a bɔnɪmaar 'yɔɔ pɛr ayopɔi. XXXVIII A bala na di ɪn dɔɔɔ tur anaar, ka pɔbɔ nɪ bibiir nūu ba pɔɔ ɛ. XXXIX Wɔn wa vɛ ka a nɪbe yaar baar wɔ kpɛn a gboro na wɔ chen Magadan paal pɔ.

XVI

I A Faraseemine nɪ a Saduseemine wan ɪka ba bɛɛr Yesu kaa na ba 'yerɛ, "Wiil sɪ nɛ'maa tɔmɔ na ɪ jānɛ na yi a saaju."

II Ka wɔ 'yer ku ba, "Ala wa ɪ jāanɔɔr le, yɪ ma 'yer ɪka a wer chaar naa bojūu a saaju mɔɔ naa.

III Ala wa ɪ bibio le, yɪ ma 'yer ɪka saa na wan a dɪna, a julɔjuur sob naa ka saa koro. Yɪ ma kāan a saaju tɪ 'yer ɪka saa na wan bu wɔ kɔ wa ɛ, yɪ bɔɔn a tɛɛ nɪ a saaju 'yer ma 'yer, nɪmɪnɛ a yɪ kɔ tɔɔ bɔɔ a jānsɪ a dɪna ɛ? IV Yɪn yelbe-ɪrbe nɪ sɛsɛnbe le buɔɔɔ ɪka n tɔn nɛ'maa tɔmɔ ka yɪ kaa, yɪ kɔ nyɛ nɛ'maa tɔmɔ ka a Jona nɛ'maa

tõmõ ba le ε.” Be le wõ bar ba ti chen.

^V A poturbo ïin ba tõõ de paanõõ ε, ti na ba gõõ a man gõõn. ^{VI} Ka Yesu 'yer kõ ba, “Yi gu yi mãe a Faraseemine ni a Saduseemine dãbil po.” [□] Ba piel mana korõ taa, “Sun ba waan paanõõ jaa le so.” [□] Yesu na wa bõõn wõ 'yer naa, “Yin soõfo na ba jã bon ε, ñmine a yi 'yere ika yaa tara paanõõ ε? [✕] Yaa nye bõõ a par sere bu? Yaa tierto a paanõõsi anũ a nibe tur anũ na di faa ti yi wob a bõñmaar 'yõõ a per pie ni ayi bu? Yaa tierto a paanõõsi anũ a nibe tur anũ na di faa ti yi wob a bõñmaar 'yõõ a per pie ni ayi bu? [✕] Bu a paanõõsi ayopõi a nibe tur anaar na di faa ti yi wob 'yõõ per ayopõi bu? ^{XI} Bo le so ka yaa tier bõõ ika a ba i paanõõ le n 'yere ε? Yi gu yi mãe a Faraseemine ni a Saduseemine dãbil yele po.” [□] Be le ba pãa tier bõõn ika a ba i a paanõõ dãbil le ε tiche ba bõõn a Faraseemine ni a Saduseemine wiilfo.

^{XIII} A Yesu na wa kpe a Sisariya Filipai paal po, wõ soor a wõ poturbo, “An le a nibe 'yer ika a maa Nısaal Bie i naa?”

^{XIV} Ka ba 'yer, “Bamune 'yer ika Jõõn Kõsuoro, ka bamune mi 'yer ika Elaija le, ka bamune mi 'yer ika Jeremiya bu a Nãañmun 'ye'yere ãsoõ le.”

^{XV} Tiche a wõ soor ba, “An le yin 'yer ika n i naa?”

^{XVI} Ka Simon Pita 'yer, “Fõõ le a Ni-iraa, a Nãañmun Võr Bie.”

^{XVII} Ka Yesu 'yer kõ wõ, “Fõ ju nõmõ na Simon, Jona bie! A ba i nısaal ni nure le ir wiil fo ε, tiche a n Sãa na be a saaju le. ^{XVIII} Maa le 'yere korõ fo, a fõõ Pita, a par le kõsir pie, a fõ 'yer nyãna po le, in tu bõõl nibe a ba wa soõ de ma ka a kpõi tõe kõ tõõ ba ε. ^{XIX} In kõ fon a saaju nãalõõ pãn bie, bon 'lo jaa fon lũ ka a wer po, a mun lũn a

be a saaju, bon 'lo jaa fon for bar ka a wer po, a mun for bar a be a saaju.” ^{□□} Ka wõ pãa kpãkpãan a wõ poturbo ika ba taa 'yere korõ nure jaa ika 'lo le i a Ni-iraa ε.

^{XXI} An piel a sõõ 'lõnõ a Yesu piel 'yere korõ ba ika won chen Jerusalem ti di doõye a nıbere ni a Juu nibe bõõrlo nıbere ni a nẽe wiwiilbe nuur po, ka ba kõ wõ, ka a ber ata daar a wõ le ir i võr.

^{XXII} Ka Pita tõõ wõ yin chẽchẽe na wõ ti piel 'yere, “N Soro, Nãañmun kõ soõ ka a yele nyã i fo ε.”

^{XXIII} Tiche a Yesu lieb 'yer kõ a Pita, “Tõõ lan ka ti che ma. Fõ in Satan, na fõ i gber ñme bon kõ ma. Faa tara Nãañmun bon si tier ε, tiche nısaal bon si tier le fo tara.”

^{XXIV} Ka a Yesu pãa 'yer kõ a wõ poturbo, “Ala i ãsoõ jaa bõõrõ na ika wõ i a n poturo, wõ 'laar a wõ mãe ti 'mõõ a wõ daa tuo turo ni ma. ^{XXV} A nure 'lo na bõõrõ ika wõ faa a wõ nyevõr na bõr wõ naa, tiche nure 'lo mi na bõr a wõ nyevõr a maa jũu, na nye wõ naa. ^{XXVI} Ala i nure tara naa a wer ju bon si a jaa, ti bõr a wõ nyevõr, bo tõnõ le won nye? Bu bo le won de tẽn a wõ nyevõr? ^{XXVII} A maa Nısaal Bie na waan naa Nãañmun tur ni a wõ malakası wa yab nure jaa bon 'lo won maal. ^{XXVIII} Yelmãe le n 'yere korõ yi ika a yi bamune na ara a ka kõ kpi ε, ti na yi nye a maa Nısaal Bie na waara a n nãa difo jie.”

XVII

^I A ber ayõõb daar, Yesu tara na Pita ni Jemesı ni a wõ yebe Jõõn don tõwõõ ju a ba tẽe. ^{II} Wõ chil wõ mãe a ba niem, ka a wõ nie nyile mõtõõ kaar, ka a fuu pel nyile bũu kaar. ^{III} Mosesı ni Elaija mi wa dũun yi ara a wõ sẽ, ka ba wa 'mataa 'yere.

^{IV} Pita 'yer kõ Yesu, “N Soro, a vıla na ka sın kpıere a ka. Ala i fo

sɔɔ naa, un 'yɔɔn sɛɛr ata a ka na, ka fɔ so a ʼsɔɔ, ka Mosesɩ mɩ so a ʼsɔɔ, ka Elaija mɩ so a ʼsɔɔ.”

^V Won chene 'yere ka a julɔjupɩla wa pɔɔ ba naa, ka Nāanmɩn kɔkɔr 'yer be a julɔjuur pɔ, “Nyā le a n Binōnāa, a n pɔɔ pel wɔ naa, yɩ chele a wɔ 'yer.”

^{VI} A poturbo na wa wɔ a nitɔ dābāe kpe ba naa ka ba lo kpa tēe.

^{VII} Tiche ka Yesu wa sur ba ti 'yere, “Yɩ ir, yɩ ta joro dābāe ε.” [□] Ban wa dɔɔ kaa, baa nye nɩre jaa ka a Yesu tɛɛ ba le ε.

^{IX} Ban wa yi a tɔɔ ju suro, Yesu kpāa ba naa, “Yɩ taa 'yere kɔrɔ nɩre jaa a bon 'lo yɩn nye ε, ti tān a daar 'lo a maa Nɩsaal Bie na lieb ir a kūu pɔ.”

^X Ka a wɔ poturbo sɔɔr wɔ, “Nɩmɩne le a ɩ ka a nɛɛ wiwiilbe 'yer ɩka Elaija le na de nie wa?”

^{XI} Ka Yesu 'yer, “Sɩre jaa le, ɩka Elaija wa naa wa choɔr a bonɩ a jaa. ^{XII} Tiche yelmāe le n 'yere kɔrɔ yɩ ɩka Elaija den nie wa ka baa bɔɔ wɔ ε, tiche ba ɩ won a le na pel a ba pɔɔ. Le mɩ le a maa Nɩsaal Bie mɩ na di a dɔɔye a ba nuur pɔ.” ^{□□} Be le a poturbo pāa bɔɔn ɩka ʼjɔɔn Kɔsuoro 'yer le wɔ 'yere.

^{XIV} Yesu nɩ a wɔ poturbo na wa chen a nɩyɔɔ sɛ, daba wa gbur dumo a wɔ niem, ^{XV} ti 'yer, “N Soro, kaa a n bie nɩbaal, kpūgul le wɔ loro na wɔ dire dɔɔye yɔɔ, sɔɔ ʼsɔɔ wɔ ma lon būu pɔ bu kɔɔ pɔ. ^{XVI} N tara won waan a fɔ poturbo sɛ, tiche baa tɔɔ sāa wɔ ε.”

^{XVII} Ka a Yesu 'yer, “Yɩn dɩna nɩbe babāma dēme, a yɩ sɔɔfɔ na ba jā bon ε, n be a yɩ sɛ naa ti tān dabor? N tara nɩ yɩ kānyir jā nɩmɩne?” Ti 'yer a daba, “Tɔɔ a bie wa kɔ ma.” ^{□□} Yesu tān a sɩdɛɛr ka wɔ yɩ a bie pɔ, a dēdēe daa ka a bie sa.

^{XIX} A poturbo wan a Yesu tɛɛ sɛ wa sɔɔr, “Nɩmɩne a ɩ ka sɩn ba tɔɔ dii a sɩdɛɛr bar ε?”

^{XX} Wɔ 'yer kɔ ba, “Bojūu a yɩ sɔɔfɔ ba jā bon ε. Yelmāe le n 'yere kɔrɔ yɩ, yɩn tara sɔɔfɔ kɔ jā a kɔkɔɔ bir, yɩn 'yer kɔ a tɔɔ nyāna, ir a ka chen a be; won ir chen. Ti ye le jaa kɔ ɩ kpɛɔ kɔ yɩ ε.” ¹

^{XXII} Ban wa lɔɔ taa a Galilee, Yesu 'yer kɔ ba, “Ban gar 'yɔɔ a maa Nɩsaal Bie ka n di dɔɔye a nɩbe nuur pɔ. ^{XXIII} Ban kɔ maa naa, ka a ber ata daar ka n lieb ir ɩ vɔr.” Ban wɔ a nitɔ, ba pɔɔr sɔɔ naa.

^{XXIV} A Yesu nɩ a wɔ poturbo na wa ta a Kapenahum, a puorfɔ yir lɔpodierbe wa 'yer a Pita, “A yɩ wiwile maa yab a puorfɔ yir lɔpoo bu?” ^{□□□} Ka wɔ 'yer, “ʼJɔ, wɔ ma yab naa.” Pita na wa ta a yir, Yesu le de nie sɔɔr Simon, “Bo le fɔ tɩɛr?” Ba boo le ma yab a lɔpoo kɔ a wɛr ju nāmune? A ba bibiir le bu nɩyor le ma yab? ^{XXVI} Pita na 'yer ɩka nɩyor sɛ, le Yesu 'yer kɔ wɔ, “A le a bibiir son ba māe. ^{XXVII} Tiche saa bɔɔrɔ ɩka sɩ sɔɔ a nɩbe banyāna pɔɔ ε, yɩ chen a man pɔ ti lob a jāpāi, yɩn wa ir a jādɔɔ 'lo yɩ yuo a nɛɛ, yɩn nyen libir, yɩ de ya a sɩ lɔpoo. De a jām 'lo fon dɔɔ nie nyɔɔ, fɔɔ wa haa a wɔ nɛɛ fon nyen libibir, de a 'lo yab a sɩ lɔpoo.”

XVIII

^I A sɔɔ 'lɔnɔ le a poturbo wa a Yesu sɛ na ba wa sɔɔr, “An le ɩ kpɛɛ gar ba jaa a Nāanmɩn nāalɔɔ pɔ?”

^{II} Wɔ bɔɔl bibile na wɔ vɛ a wɔ ara a ba pɔ, ^{III} ti wɔ 'yer, “Yelmāe le n 'yere kɔrɔ yɩ, yɩn baa lieb na yɩ kaara fɩka bibiir kaar ε, yɩ kɔ tɔɔ kpe a Nāanmɩn nāalɔɔ pɔ ε.

^{IV} A le jūu, nɩre 'lo na sɩr wɔ māe

¹ **XVII:XX** 17:20 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfɔ lɩer nɩ bɔ'yen ε ɩka, 21Tiche yɩ kɔ tɔɔ a sɩdɛɛr nyā tɔ dii bar ε, ka ala ba ɩ Nāanmɩn sɔɔrfɔ nɩ kɔ galfɔ le ε.

a bibile nyāna kaar, le ɪ a kpɛɛ gar ba jaa a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ.

V “Nɪrɛ 'lɔ jaa na de a bibile nyāna a n jūu, maa le wɔ de. VI Tɪche, ala ɪ āsɔɔ jaa mɪ vɛ naa a bɔbɪle nyāna na sɔɔ ma ɪ yelbier, a nɪnyɪnɛ 'lɔnɔ, bala 'mɔɔ nɪr lū yɔɔl a wɔ nyɪe pɔ daa 'yɔɔ a man pɔ, ala sa.

VII “Nɛbɪer le kɔ a wɛr, a bɛɛr kaa na vɛ ka ba ɪ yelbier. Bɛɛr kaa na wa naa, tɪche nɛbɪer le kɔ a nɪrɛ 'lɔ 'yɔɔ an tu wa! VIII Ala ɪ a fɔ nūu bɪ gber vɛ naa ka fɔ ɪ yelbier, ŋmaa wɔ lɔb bar. Fɔn tɪ kpe a nyɛvɔr pɔ nɪ nūŋmaa bɪ gberŋmaa sān fɔn tara a nuur nɪ a gbɛɛ a jaa ayɪ tɪ na fɔ tɪ kpe a wɔm jɪe a be a būu na ba kpīine ɛ. IX Ala ɪ a fɔ nɪbɪr mɪ vɛ naa ka fɔ ɪ yelbier, 'loo lɔb bar. Fɔn tɪ kpe a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ nɪ nɪbɪfɛ sa naa fɔn tara a nɪbɪe ayɪ tɪ na fɔ tɪ kpe wɔm jɪe.

X “Yɪ bɔɔn sɔ na yɪ taa kaara a bɔbɪl banyāna āsɔɔ pɔrɔ ɛ, yelmāɛ jaa le n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ a ba malakasi ben a saaju ma kaara a n Sāa niem. 2

XII “Bo le yɪ tɪer? Ala ɪ a nɪrɛ āsɔɔ tara na piir kɔbaa, ka bɔ'yen wa bɔr, a ba ɪ wɔn bar a kɔbaa forbɪr ala a pɛchiin baa pɔ, tɪ yɔɔrɔ bɔɔrɔ a bɔ'yen 'lɔ tɪ tān a sɔɔ 'lɔ jaa wɔn na tɪ nyɛ wɔ bɪ? XIII Yelmāɛ le n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ, 'lɔ wa nyɛ wɔ, nɔɔ ma kpe wɔ naa gar a kɔbaa forbɪr ala na ba bɔr ɛ. XIV Le nɪ wɔ ju mɪ le ɪka a ba ɪ a yɪ Sāa saaju bɔfɔ ɪka a bɔbɪl banyāna āsɔɔ wɔ bɔr ɛ.

XV “Ala ɪ a fɔ yebe āsɔɔ ɪ fɔn yelbier, chen tɪ wiil wɔ a wɔ sɔɔnaa fɔɔ nɪ a 'lɔ tɛɛ. 'Lɔ wa sɔɔ a wɔ bɔrfɔ, yɪ le ɪn yeɛr go. XVI Tɪche 'lɔ ba wa sɔɔ a fɔ 'yɛr ɛ, tara nɪbɔ'yen bɪ nɪbe ayɪ chiin, ka a nɪbe ayɪ bɪ nɪbe ata di a 'yɛr dāastɛ. (*Mosesɪ Gāma Na Tu Ata*

19:15) XVII 'Lɔ wa tɔr a nɪbe bala niem, 'yɛr kɔ a pupuorbiir, ka 'lɔ wa chene tɔr na waa tu a ba nɛɛ ɛ, fɔ maal wɔ fɪka a le fɔn na maal a nɪyuo, bɪ a lɔpodier kaar.

XVIII “Yelmāɛ le n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ, bon 'lɔ jaa yɪn lū ka a wɛr pɔ, mɪ lūn a saaju bon 'lɔ yɪn lor bar a wɛr pɔ a mɪ lor bar a saaju.

XIX “Yelmāɛ le n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ, a yɪ nɪbe ayɪ tara sɔɔfɔ sɔɔr bon jaa, a n Sāa na be a saaju na kɔ yɪ naa. XX Jɪe 'lɔ nɪbe ayɪ bɪ ata na ara nɪ a maa yuor, n ben a ba pɔ.”

XXI Pita wan wa sɔɔr wɔ, “N Soro, ala ɪ a n tɔ sɔɔ ɪ man yelbier gbɛɛ aŋmɪnɛ le ɪn vɛ bar wɔ? Gbɛɛ ayopɔi (7) bɪ?”

XXII Ka a Yesu 'yɛr kɔ wɔ, “N 'yɛrɛ na kɔrɔ fɔ a ba ɪ gbɛɛ ayopɔi ɛ, tɪche gbɛɛ lɪjaata nɪ pie nɪ ayopɔi gbɛɛ ayopɔi (77).”

XXIII “A le jūu a Nāanmɪn nāalɔɔ na nyentaa fɪka nāa na bɔɔr ɪka 'lɔ nɪ a wɔ tɔtɔnbɔ ba guor a ba libie kaa. XXIV Wɔn wa tɪ piel guoro a libie yebe ba nyɔɔn āsɔɔ na di wɔ turo pie sān waan a wɔ sɛ, XXV wɔn kɔ tɔɔ yab a sān ɛ, a wɔ nɪkpɛɛ 'yɛr ɪka ba da 'lɔ nɪ a wɔ pɔɔ nɪ a bibiir nɪ a wɔ bonɪ a jaa yab a sān.

XXVI “Ka a tɔtɔnɔ lo gbur dumo a wɔ niem lɔɔrɔ nuur 'yɛrɛ, ‘Tara nɪ ma kānyɪr, ɪn yab a fɔ sāma a jaa.’ □□□ A nɪkpɛɛ kāan a wɔ nɪbaal tɪ vɛ a wɔ sāma kɔ wɔ, tɪ bar wɔ.

XXVIII “Tɪche, a daba nyā nɪ wɔ ju na wa yɪ a yɔɔ nyɛ a wɔ tɔtɔtɔ sɔɔ na di wɔ toofar kɔbaa sān, wɔ chɪm a daba kɔkɔr pɔ tɪ 'yɛr, ‘Yab ma a sān fɔn di.’

XXIX “Ka a tɔtɔnɔ nyā mɪ lo gbur dumo tɪ sɔɔrɔ, ‘Tara nɪ ma kānyɪr, tɪ ɪn yab fɔn a sān.’

XXX “Ka wɔ tɔr, tɪ nyɔɔ wɔ chiin tɪ pɔɔ tɪ tān a sɔɔ 'lɔ wɔn yab a sān. XXXI A wɔ tɔtɔtaaba na wa nyɛ a le wɔn ɪ, ba pɔɔ sɔɔ

2 XVIII: X 18:10 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfɔ pie nɪ bɔ'yen ɛ ɪka, 11A maa Nɪsaal Bie wan ɪka n wa faa a bala na bɔr.

naa, ka ba chen ti man a jaa ku a nikipēe a le jaa na i. ^{XXXII} Ka a wo nikipēe buol wo wa suor wo, 'Fōo tōtōputuo soo. Fon suor ma jūu le so ka n vē a sān bar fo. ^{XXXIII} Fō mi kō naa kaa a fo tōtōto soo nyā nūbaal nitāa a le in kaa a fo nūbaal ε?' ^{□□□□} A wo nikipēe suor ir naa ka wo de wo tur ika ba ti pōo wo ge wo ti tān a daar 'lo won yab a sān a jaa.

^{XXXV} "Le mi le a n Sāa na be a saaju na i yi mi, yin baa vē a yi yebe yelbier bar ε."

XIX

^I Yesu na wa 'yer a anyā baar, wo yin a Galilee chen Judiya paal pō, a Jordan man gōon. ^{II} Niyōo turo wo naa, ka wo sāa a ba baalsi a be.

^{III} Faraseemine bamine wan a wo sē ika ba wa beer wo kaa, na ba suor wo, "Sor ben be ika daba wo bar a wo pōo yeke kōo jūu bi?"

^{IV} Ka Yesu 'yer, "Yaa kar a be a nire 'lo na maal ba a pielfo daar 'Maal daba ni pōo'", (A Pielfo Gān 1:27) ^V na wo 'yer, "A le jūu, daba na bar a wo sāa ni a wo ma, tiche ka 'lo ni a wo pōo i bō'yen, ka ba jaa ayi i āgān bō'yen? (A Pielfo Gān 2:24) ^{VI} Baa le chene i ayi ε, tiche ba in āgān bō'yen. A le jūu, bon 'lo Nāanmūn na 'mataa, nire wo ta oor aa ε."

^{VII} Ka ba suor wo, "Nmine ka a Mosest 'yer ika si ku wo pōo bar gān, ti bar wo?"

^{VIII} Ka wo 'yer ko ba, "Bojūu a yi nyākpāen jūu le so ka a Mosest bar a sor ika, yi bar a yi pōo, tiche a pielfo daar a ba dōo be a le ε. ^{IX} A le jūu, n 'yere na koro yi, nire 'lo jaa na bar a wo pōo, ka ala ba i sēfo jūu ti kul pōo yuo, wo sōon a kul taa."

^X A wo poturbo 'yer ko wo, ala i le le a be a daba ni a wo pōo, a ba sēε ika nire wo kul pōo ε.

^{XI} Tiche ka wo 'yer ko ba, "Nire jaa kō tōo soo a wiilfo nyā ka a

bala a Nāanmūn na vē a ba bōo a par tēε ba le ε. ^{XII} Bamine ben be na ba dōor ε, an i le le ba dōo ba ka be, ka bamine mi a ba taaba le maal ba ka baa dōor ε, ka bamine mi tōr a kul taa a Nāanmūn nāalōo jūu, 'lo jaa ni na tōo soo a wiilfo nyā, wo soo."

^{XIII} Nibe waan na bibiir ika wo dōol ba a wo nūu na wo suor Nāanmūn ko ba. Tiche a poturbo mūn 'yōo a bala na waan ba. ^{XIV} Ka a Yesu 'yer, "Yi bar a bibiir sor ka ba wa a n sē, yi ta pii ba sor ε, a banyā taaba le so a Nāanmūn nāalōo." ^{□□} Wo dōol ban a wo nuur suor Nāanmūn ko ba, ti chen.

^{XVI} Be le ka nire āsoo wa a wo sē wa suor, "Wiwile, bo yelvila le in i naa nye nyevor na ba tara baarfō ε?"

^{XVII} Ka a Yesu suor, "Nmine a fo sorō ma bon 'lo na i vila? Nibō'yen tēε le i nibie. Ala i fo buoro na ika fo nye nyevor turo a nebinsi."

^{XVIII} Ka daba suor wo, "A boo?" Ka Yesu 'yer, "Ta ko nire ε, ta sē ε, ta ju ε, ta di jir dāasie ε, ^{XIX} 'yōonō a fo sāa ni a fo ma, (A Yifo Gān 20:12-16) na fo mi le nō a fo to soo a fo mēε kaar." (Mosest Gāma Na Tu Ata 19:18)

^{XX} Ka a daba 'yer ko wo, "N tu naa anyāna a jaa, bo le che ma?"

^{XXI} Ka a Yesu 'yer ko wo, "Ala i fo buoro na ika fo i cheche, ti de a fo bōtarst a jaa da, na fo de a libie ko a nōn dēme, fon nyen a Nāanmūn nāalōo ti na fo wa turo ma."

^{XXII} A daba na wa wō a nitō, wo chiin naa posōo bojūu wo tara na bōtarst.

^{XXIII} Ka Yesu 'yer ko a wo poturbo, "Yelmāe le n 'yere yi, an in kpēo tara soo na kpe a Nāanmūn nāalōo pō. ^{XXIV} Sire jaa le n 'yere koro yi go, an in kōmōkōmō ka nyooma na kpe kparpii bōo pō gar tara soo na kpe a Nāanmūn nāalōo pō."

XXV A poturbo na wa wō a nūtō, nēē 'maa ba naa ka ba sōrō, “An le na pāa nyē faafō?” □□□ Ka Yesu kaa ba ti 'yer, “Ala na i tuo nire sē, Nāanmīn sē ye le jaa ba i tuo ε.” □□□ A Pita 'yer kō wō, “Nye sūn bar bonst a jaa ti wa turo fō? Bo sāyar le sūn nyē?” □□□ Yesu 'yer kō ba, “Yelmāē le n 'yerē kōrō yī, a bonst a jaa bōpaalaa lēbfō daar, a maa Nīsaal Bīe na jāne naa a tūr nāalōō dakōō ju. Ka a yūn bala mī na turo ma mī jāne a nāa dakōō pie nī ayi ju, tōrō a Isral bala pie nī ayi 'yer. XXIX Nīre nyā jaa na bar a wō yir bu yēer bu yepōbō, bu sāa, bu ma, bu bibiir, bu puo a maa jūu na nyen dōoltaa gbēē kōbaa tī tara nyevor na ba tara baar fō ε. XXX Tīche a nīyōō na de a nie na wa ben puor, tīche ka a puor dēme nī wa de a nie.

XX

I “Nāanmīn nāalōō nyentāan fīka daba kōō na dōō ŋmaa ir bibio jaa pipi yī ūka wō tī bō nibe ka ba chen tī kō wō puo pō. II Wō sōō naa ūka wōn yab ba naa a le ban na de a bībir gbūl ka wō tara ba chiin a wō puo pō.

III “A mōtōō nī le wa do bālāa wō yūn tī nyē a nibe bamune na ara a daa pō na baa maala bon jaa ε. IV Ka wō 'yer kō ba, ‘Yī mī chen a n puo pō tī un yab yūn naa a le jaa na seēn.’ □ Ka ba sōō chen. Tī wō le yī gō a mōtōō na wa vīrō gar ju sālsōō nī a mōtōō na wa suro a tūr pō na wō tī bō a nibe bamune mī. VI A jāano'maar sōō, wō le yīn tī nyē bamune mī na chenē jē pōrō jaa. Ka wō sōrō ba, ‘Bo le so a dīna yūn jāne ba maala bon jaa ε?’ □ A ba 'yer, ‘Nīre jaa ba sōrō sī kōb ε.’ Ka wō 'yer kō ba, ‘Yī wa a sī chen a n puo pō a yī tī kō.’

VIII “Jāanōōr na wa ta, a puo sōō 'yer kō a nire 'lō na kaara a wō puo, ‘Bōōl a tōtōnbo kō ba a ba

libie, de nie piel a bala na bīer wa tī tān a bala na dōō nie wa.’

IX “A bala na wa bīer wa āsōō jaa den a bībir gbūl libir. X A dōō nie dēme na wa tī wa, ba tīer ūka ban nyen gar a le, tīche a wō kō āsōō jaa mī bībir gbūl libir. XI Tīche ban wa de a le baar, ba vōn nēer 'yōō a puo sōō, XII na ba gōōnō a puo sōō 'yerē, ‘A nibe banyāna wa bīer wa tī fō yab sī jāta, nī sūn na ŋmaa ir nī oōr wa tō lēēē ka mōtōō ŋme sī tī mōrō.’

XIII “Ka wō lēb sōr a ba āsōō, ‘N badaba, n ba i fō dēer ε, a ba i yūn le sōō ūka yūn den a bībir gbūl libir ε? XIV De a fō libir chiine. Maa le nō naa kō a puor dēme nītāa a le un kō yī. XV N ba tara sōr na de a n libie un a le un bōrō bu? Bu fō tara nyuur nī a n maal vīla?’

XVI “A le jūu, a puor dēme na wa ben niem ka a nie dēme mī wa be a puor.”

XVII Yesu na wa pāa duoro a Jerusalem, wō tara na a poturbo pie nī ayi yīn chēchēē na wō tī 'yer kō ba, XVIII “Nye, sī ben duoro a Jerusalem ka ban tī de a maa Nīsaal Bīe 'yōō a Jūu nibe bōorlo nibe nī a nēē wiwiilbe nuur pō. XIX Ban de man kō a bala na ba i a Jūu nibe ε, ka ba la ma, tōrō ma, chire nataar 'yōōnō ma, na ba ge ma, tī kō ma, ka a ber ata daar ka n ir i vōr go.”

XX Be le ka Jebedee pōō tara a wō bibiir ayi waan a wō sē wa lo gbūr dūmo a wō niem na wō sōōrō bon kōō.

XXI Ka a Yesu sōr wō, “Bo le fō bōōrō?” Ka wō 'yer, “Vē ka a n bibiir banyā ayi ka āsōō jāne a fō nūsōō ka āsōō mī jāne a fō gobaa jie a fō nāalōō pō.”

XXII Ka a Yesu 'yer, “Faa bōō a bon 'lō fōn sōōrō ε. Ban tōō nyūn a dōōye ŋmele 'lō un na nyūn o?” Ka ba 'yer, “Sūn tōō naa.”

XXIII Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yūn tōō nyūn a n ŋmele tīche maa kō

tõo 'yer a buor sõi na jãne a n nũsõõ bu a n gubaa jie ε, ka a bala a n Sãa na chõõr kũ tεε ba le ε.”

XXIV A poturbo pie bala na wa wõ a nũõ, ba nyen naa a yeer ayi bala suur. XXV Ka a Yesu bõõl ba waan wa 'yer, “Yi bõõn na ika a bala na kaara a nibe bala na ba i a Juu nibe le kaara ba bon jaa põ, ka a ba nibeε tõi ba. XXVI A kõ tõi be a le a yi põ ε, tiche nure 'lo na bõõrõ ika wõ i a yi kpεε, wõ i a yi tõtõnõ. XXVII Nire 'lo mi na bõõrõ ika wõ i a yi nidiere, wõ i a yi gbãgbaa. XXVIII Nitãa le a maa Nisaal Bie na ba wa ika ba tõiõ kũrõ ma ε, tiche ka wõ i a tõtõnõ na wõ de a n nyevõr faan nũõõ yelbier bar.”

XXIX Yesu ni a wõ poturbo na wa yire a Jeriko nũõõ turo wõ naa. XXX Ka a jõn ayi jãne a sõr kõkoor. Ban wa wõ ika Yesu le tala, ka ba gboolo, “Si Soro, David Bie wooõ i, kaa a si nũbaal.”

XXXI Ka a nũõõ 'yer ika ba bar gõmõ tiche ka ba chene gboolo, “Si Soro, David Bie wooõ i, kaa a si nũbaal.”

XXXII Yesu ara na ti bõõl ba soro, “Bo le yi bõõrõ ika n maal kũ yi?”

XXXIII Ka ba 'yer kũ wõ, “Si Soro, si bõõrõ na ika si nyere.”

XXXIV Nũbaal kpẽn a Yesu, ka wõ sur a ba nibe, ka ba nyere na ba turo wõ.

XXI

I Ban wa gbõrõ a Jerusalem ni a Betefagi a Olive Tur Tõõ ju, Yesu tõi a wõ poturbo ayi, II na wõ 'yer kũ ba, “Yi chen a tẽbile 'lo na be a yi niem, yin ti nyen bõõ ban lũ ka a bõõl ara kõõ wõ, yi for yaa waan. III Ala i nure wa suor yi naa, ‘Nmine a yi foro a bõõ?’ Yi 'yer kũ wõ, ‘A Si Soro le bõõrõ yaa.’ Wõn bar sõr ka yi foraa waan fõõ jaa.”

IV A yele anyã i na ka a na i yelmãε a le a Nãanmũn 'ye'yeε na dõõ 'yer na wõ 'yeε. V “‘Yer kũ a Jerusalem nibe, ‘Nye, a yi nãa

waara na a yi sã. Wõ siir wõ mãε na wõ do bõõ. Bõõl bile le wõ do waara ni.’ ” (Jekariya 9:9)

VI A poturbo chen ti tõi a le a Yesu na 'yer ika ba i. VII Ba waan na a bõõ ni a bõõl bile na ba de a ba fõõr 'yer dõõl, ka wõ do jãne a bõõl ju. VIII Nũõõ 'yer a ba fõõr a sõr põ ka bamine mi 'mel vai 'yer a sõr põ. IX A nũõõ bala na be a niem ni a bala na turo a puor chile na 'yeε, “Yãan yooo, Nãa David Bie! Nãanmũn wõ sõõ a 'lo wõn tõi! (Yiel Gãn 118:26) Yãan yooo, dãnfõ wõ ta a saaju Nãanmũn.”

X Wõn wa kpe a Jerusalem tẽε põ, a nibe ba jaa ure na yulõbõmm, na ba soro, “An le a nyã?”

XI Ka a nũõõ bala na turo wõ 'yer, “Nyã le i a Nãanmũn 'ye'yeε, Yesu na yi a Najaretu na be Galilee.”

XII Yesu kpe naa a Nãanmũn puorfõ yir bechaar põ, na wõ dire a bala na chiin a bonst ti daara ni a bala na daara baraa, ti na wõ dara a libiteεrbe tẽεbõlst ni a bala na daara a papar dakõõr lõõrõ. XIII Wõ 'yer kũ ba, “A seb a Nãanmũn gãn põ ika, ‘A n yir na i naa Nãanmũn sõõrfõ jie,’ (Isaiya 56:7) tiche ‘Ka yin maal wõ ka wõ i nãnyist sõõlfo jie.’ ” (Jeremiya 7:11)

XIV Jõn ni gbersi chen a be a Nãanmũn puorfõ yir ka wõ sãa ba. XV Tiche a Juu nibe bõõrõ nibeε ni a neε wiwiilbe na nye a ne'maa tõiõ wõn tõi ni a bibiir na ure a gõmõ a Nãanmũn puorfõ yir põ ika, “Yãan yooo! Nãa David Bie.” Ka a ba suor sõõ.

XVI Ba suor a Yesu, “Fõ wõn a le a bibiir banyãna na 'yeε õ?” Ka wõ 'yer, “Õõ, yaa dõõ kar ika, ‘A bibiir ni hipule negãma põ le yi bõõrõ pẽεfõ ε?’ ” (Yiel Gãn 8:2)

XVII Wõ bar ba naa ti yi chen a Betanu tẽε põ ti gã a be.

XVIII Wɔn wa lieb chen a tēkpɛɛ pɔ a bibio, kɔ kpe wɔ naa. XIX Wɔ nyen kɔkɔ tɛ na ara a sɔr kɔkoor, a wɔ chen ti ta ka wɔmɔ ba be be ε, ti wɔ i va nara tɛɛ. Ka Yesu 'yer kɔ a tɛ, "Fɔ kɔ le wɔ wɔmɔ go ε!" Ka a tɛ juɔl kpi ajienaa.

XX A poturbo na wa nye a tɛ na kpi, nɛɛr 'maa ba naa ka ba 'yere, "Nɔmine le a tɛ i juɔl ajienaa a le?"

XXI Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmãɛ le n 'yere kɔrɔ yɪ, yɪn tara sɔɔfɔ na yaa baal ε, a ba i a le na tɔ kɔ a tɛ nyã tɛɛ le yɪn tɔ ε, tɪche yɪn gba 'yer kɔ a tɔɔ nyãna, 'Ir suu a man pɔ,' ti wɔn ir naa. XXII Yɪn wa sɔɔr bon jaa ti tara sɔɔfɔ, yɪn nye naa."

XXIII Yesu na wa ti kpe a Nãanɔmɪn puorfɔ yir bechaar pɔ na wɔ wile, ka a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere nɪ a Juu nɪbere wa a wɔ sɛ a sɔɔ 'lo won wile wa sɔɔr wɔ, "Bo kpɛɔ le fɔ de tɔnɔ nɪ a anyã nɪ an le kɔ fɔ a sɔr ika fɔ tɔnɔ nɪ a anyã?"

XXIV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "N mɪ na sɔɔr yɪn sɔɔrfɔ bɔ'yen. Yɪn wa tɔɔ wiil ma a par, n mɪ na wiil yɪ naa a nɪre 'lo na kɔ ma a kpɛɔ ka tɔnɔ nɪ a anyãna. XXV A Jɔɔn na dɔɔ suoro a nɪbe a Nãanɔmɪn kɔɔ, Nãanɔmɪn le kɔ wɔ a sɔr bɪ nɪbe le kɔ wɔ a sɔr? Yɪ 'yer n kaa?" Ka ba piel chɪre taa, "Sɪn be 'yer ika Nãanɔmɪn le tɔ wɔ won sɔɔr sɪ naa ka bɔ le so ka saa sɔɔ de wɔ ε? XXVI Tɪche sɪn mɪ 'yer ika nɪre le tɔ wɔ a ba i ε, sɪ joro naa a nɪbe dãbãɛ bojɔu nɪre jaa sɔɔ naa ika a Jɔɔn in Nãanɔmɪn 'ye'yere."

XXVII Be le a ba 'yer kɔ a Yesu, "Saa bɔɔ ε." Ka a Yesu mɪ 'yer kɔ ba, "N mɪ kɔ 'yer kɔ yɪ a nɪre 'lo na kɔ ma a kpɛɔ ka n tɔnɔ nɪ a anyãna ε."

XXVIII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Nɔmine le yɪ tɪer? Daba le tara bibiir ayi, na wɔ chen ti 'yer kɔ a dɔɔ sɔɔ, 'N Bie chen ti tɔ a n puo

tɔmɔ a dɪna.' □□□ Ka wɔ 'yer, 'N kɔ chen ε,' tɪche na wɔ ta sɔɔ lieb a wɔ tɪer na wɔ chen. XXX A sãa le chen ti 'yer kɔ a ayi sɔɔ a le nɪ wɔ ju mɪ, ka wɔ 'yer, 'N chen naa,' ti na wɔ tɔr.

XXXI "A bibiir banyãna ayi, buor sɔɔ le tɔ a wɔ sãa bɔfɔ?" Ka ba 'yer, "A dɔɔ sɔɔ le." Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmãɛ jaa le n 'yere kɔrɔ yɪ a lɔpodierbe nɪ a pɔɔ baar na dɔɔ yɪn nie kpe a Nãanɔmɪn nãalɔɔ pɔ. XXXII Jɔɔn Kɔsuoro wan wa wile yɪ a yelmãɛ sɔr ka yaa sɔɔ de wɔ ε, tɪche a lɔpodierbe nɪ a pɔɔ baar sɔɔn de wɔ, yɪn sɔɔ wa nye gba yaa lieb a yɪ tɪer sɔɔ de wɔ ε.

XXXIII "Yɪ le chele a sɔkpa ãsɔɔ. Daba le kɔ wɔ puo na wɔ. Wɔ wɔɔn a puo wɔ jaa jilɔ, na wɔ tuu bɔɔ ka ban ma pɔr a wɔmɔ 'yɔɔnɔ na ba nɛɔmɛr ir a kɔɔ. Wɔ men jie ãsɔɔ na do ka nɪre na ma do jãne a be kaara a puo. Wɔ den a puo kɔ nɪbe ika ba kaara ti na wɔ yɔ chen paal yuo pɔ. XXXIV A pɔrfɔ sɔɔ na wa ta, wɔ tɔn a wɔ gbãgbaar ika ba chen a nɪbe bala sɛ ti pɔr a tɛ wɔmɔ.

XXXV "Tɪche ka a nɪbe bala nyɔɔ a wɔ gbãgbaar nɛme a ãsɔɔ, na ba kɔ a ãsɔɔ ti na ba lob a ãsɔɔ nɪ kusibe kɔ. XXXVI Be le wɔ le tɔ a gbãgbaar bamine ka ba ge ba a le nɛ nɪ wɔ ju. XXXVII A baaraa le wɔ tɔ a wɔ mãɛ bie a ba sɛ na wɔ 'yer, 'Ban 'yɔɔ naa a n bie.'

XXXVIII "Tɪche a pokaarba na wa nye a bie, ba 'yer kɔ taa, 'Nyã le i a bɔdire, yɪ i a sɪ kɔ wɔ ti de a bonst.' □□□□ Be le ba nyɔɔ wɔ kɔ lob bar a puo kɔkoor.

XL "Pɔpãanyã a puo sɔɔ wa wa, nɔmine le won i a pokaarba banyãna?"

XLI Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Wɔn wan wa kɔ a pokaarba banyã ba jaa ti de a puo kɔ nɪyor, a bala na ma sɔɔ ka ba pɔ a puo bonst a nɔmafɔ sɔɔ."

XLII Yesu 'yer kɔ ba, “Yaa kar a jie nyā a Nāanmɪn gān na 'yer ũka a, 'A kɔsɪr 'lɔ a mɪmɪɾbe na tɔr bar lɛ ɪ a kɔsɪr ju. A sɪ Soro lɛ tɔ a nɪtɔ̄ ka a sɔb sɪ a nɪbie.’ (Yiel Gān 118:22, 23)

XLIII “A lɛ jūu n 'yere na kɔrɔ yɪ, Nāanmɪn na faan a wɔ nāalɔ̄w yɪn a yɪ sɛ̄ kɔ a nɪyor bala na sɔɔ wɔ. XLIV Nɪrɛ nyā na lo a kɔsɪr nyā ju na pɔrɔpɔr a, tɪche a wɔ mɪ na kɔ nɪrɛ nyā ju won lo dɔɔl.”

XLV A Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere nɪ a Faraseemɪne na wā wō a wɔ sokpar anyāna, ba bɔ̄ɔn naa ũka bala lɛ wɔ lɔɔrɔ a sokpar gbɛere nɪ. XLVI Ka ba bɔ̄ɔrɔ na sɔr ũka ba nyɔɔ wɔ, tɪ na ba joro a nɪyɔɔ dābāɛ bojūu ba nyen ka wɔ ɪ Nāanmɪn 'ye'yere.

XXII

I Yesu lɛ lɔɔrɔ na sokpar kɔrɔ a nɪbe na wɔ 'yere, II “A Nāanmɪn nāalɔ̄w nyentāan fɪka nāa kɔ̄ɔ na maal a wɔ bidaba na kulo pɔɔ paalaa bɔ̄diir. III Wɔ tɔn a wɔ tɔ̄tɔ̄nɔ̄ ũka ba tɪ 'yer a bala won bɔɔl a pɔɔ paalaa jie, tɪche a bala won bɔɔl ka ba tɔr.

IV “Wɔ lɛ tɔn nɪyor ũka ba tɪ 'yer a bala won bɔɔl, 'Nyɛ, n maal a pɔɔ paalaa bɔ̄diir baar, n kɔn a n nadar nɪ a napɔl ka yele jaa chɔɔr baar, yɪ wa a pɔɔ paalaa jie.’

V “Tɪche ka ba tɔr ka nyā jaa ma chen wɔ chenfɔ̄ jie, ka āsɔɔ mɪ chen a wɔ puo pɔ, ka āsɔɔ mɪ chen a wɔ yar jie. VI Tɪche ka a bala na che nyɔɔr a wɔ tɔ̄tɔ̄nɔ̄ ge ba tɪ na ba kɔ ba. VII A nāa suur ir naa ka wɔ tɔ̄ a wɔ sojasɪ ũka ba tɪ kɔ a nɪkɔrɔ̄ bala tɪ chɔm a ba tɛɛ.

VIII “Tɪ na wɔ pāa 'yer kɔ a wɔ tɔ̄tɔ̄nɔ̄, 'Yele jaa chɔɔr baar, tɪche a bala ɪn bɔɔl ba sɛɛ ɛ. IX Yɪ yɪ a tɛɛ pɔ tɪ bɔɔl nɪrɛ jaa yɪn nyɛ ka wɔ wa a pɔɔ paalaa jie.’ □ Lɛ lɛ, a tɔ̄tɔ̄nɔ̄ yɪn a tɛɛ pɔ tɪ bɔɔl nɪrɛ jaa ban nyɛ, a nɪmɪn nɪ a nɪdebe ka a yir wa sɛɛn nɪbe wɔ jaa.

XI “Tɪche a nāa na wa kpe ũka wɔ kaa a nɪbe, wɔ nyen daba āsɔɔ na ba su a pɔɔbɪɛl fuu ɛ, XII Ka wɔ suur wɔ, 'N badaba, nɪmɪne fɔ ɪrɛ wa kpe a ka tɪ ba su a pɔɔ paalaa fuu ɛ?’ Ka a daba kpal a nɛɛ.

XIII “Ka a nāa 'yer kɔ a wɔ tɔ̄tɔ̄nɔ̄, 'Yɪ lū a wɔ gbɛɛ naa nuur na yɪ lɔb wɔ bar yɔ̄o a libe pɔ, be lɛ nɪbe na kɔnɔ̄ tɪ ɔɔrɔ nyɪmɛ.’

XIV “Nɪyɔɔ lɛ ba bɔɔl, tɪche bālāa lɛ ban chel ir.”

XV Be lɛ ka a Faraseemɪne guor taa na ba wa bɛɛr Yesu kaa na ba na nyɔɔ wɔ a wɔ 'yerbie pɔ.

XVI Be lɛ ba tɔ̄ a ba poturbo nɪ a nɪbe bamɪne na yɪ a Nāa Herɔd sɛ̄, na ba 'yer, “Wiwile, sɪ bɔ̄o naa ũka fɔ ɪn yelmāɛ sɔɔ, na fɔ wile Nāanmɪn sɔr nɪ yelmāɛ, bojūu faa kaara lɛ nɪbe na 'yere bɪ oor ɛ.

XVII 'Yer kɔ sɪ a lɛ fon tɪɛr. A tara na sɔr ũka sɪ yab a lɔpoo kɔ a Nākpɛɛ Siisa bɪ sɪ ta yab ɛ?” □□ Tɪche a Yesu na bɔ̄ɔn a ba potɪdeɛr jūu, ka ka wɔ suor ba, “Yɪn nɛɛr ayɪ dɛmɛ. Bo lɛ yɪ bɔ̄ɔrɔ ũka yɪ bɛɛr ma kaa? XIX Yɪ wiil ma a libir n kaa.” Be lɛ ba de a libikur waan. XX Ka wɔ suor ba, “An foto nɪ an yuor lɛ be a libir pɔ?” □□ Ka ba 'yer, “A Nākpɛɛ Siisa lɛ.” Lɛ lɛ ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yɪ de a 'lɔ na ɪ a Nākpɛɛ Siisa sofɔ na yɪ kɔ wɔ, na yɪ mɪ de a 'lɔ na ɪ a Nāanmɪn sofɔ mɪ kɔ a Nāanmɪn.” □□ Ban wa wō a nɪtɔ̄, nɛɛ 'maa ba naa ka ba bar wɔ tɪ chen jaa jomm.

XXIII A bɪbɪr 'lɔnɔ̄, a Saduseemɪne na 'yer ũka a kūu pɔ irfɔ ba be be ɛ, ba wan a Yesu sɛ̄ wa suor wɔ, XXIV “Wiwile, Mosesɪ sɛb ũka yebe wa kpi tɪ bar pɔɔ na ba tara bie ɛ, a wɔ yebe wɔ kul a pɔɔkɔɔr 'lɔ na wɔ dɔɔ bibiir kɔ a wɔ yebe 'lɔ na kpi. XXV Yɛɛr ayopɔi lɛ dɔ̄o be a ka a sɪ sɛ̄ ka a ba kpɛɛ kul pɔɔ na waa dɔɔ bie ɛ, tɪ kpi tɪche a pɔɔkɔɔr bar ka a yebe de kul. XXVI Ka a ayɪ sɔɔ mɪ de a pɔɔkɔɔr kul baa mɪ dɔɔ bie,

tiche ka wo mu kpi. A le ne ni wo ju mi le ata ti tan a ayopoi soo. ^{XXVII} Ba jaa na wa kul a pookoor nyā loor taa baar a pookoor nyā mi baar kpi. ^{XXVIII} Bala wa ir yi a kuu po, a nibe banyā ayopoi an po, le won i, an i ba jaa kul won loor taa?”

^{XXIX} Ka a Yesu 'yer ko ba, “Yaa nye yin bor, bojūu yaa bōo a Nāanmun gāma ni a wo kpēo ε. ^{XXX} Nibe wa ir a kuu po, ba kō le kul taa ε, ti ban kaara fika malakasi na be a saaju. ^{XXXI} Tiche a kuu po ir fu yele, yaa kar a le a Nāanmun na dōo 'yer ko yi ika, ^{XXXII} n i naa a Abraham Nāanmun ni a Isaaki Nāanmun ni a Jekob Nāanmun ε? (A *Yifu Gān* 3:6) Wo in Nāanmun vor, waa i Nāanmun kuu ε.”

^{XXXIII} A nibe na wa wō a nitō neer 'maa ba naa ni a wo wiilfo.

^{XXXIV} A Faraseemine na wa wō ika Yesu 'yer tōo a Saduseemine, ba mi loon taa. ^{XXXV} Ka a ba āsoo na i a nee wiwile soor 'yerbir booro ika wo beer a Yesu kaa, ^{XXXVI} “Wiwile, a Mosesi nebinsi a jaa po, buor le i kpēε?” ^{XXXVII} Ka a Yesu 'yer ko wo, “Nō a fo Soro Nāanmun ni a fo nyāa wo jaa, ni a fo nyevor wo jaa, ni a fo tier wo jaa.”

(*Mosesi Gāma Na Tu Anūu* 6:5) ^{XXXVIII} Nyā le i a kpēε ni a nedōo. ^{XXXIX} A ayi soo mi ni nyā, ‘Nō a fo to soo a fo kaar.’ (*Mosesi Gāma Na Tu Ata* 19:18) ^{XL} A Mosesi neer a jaa ni a Nāanmun 'ye'yerbe wiilfo kpaḱpāana na a binfo nyāna.”

^{XLI} A Faraseemine na wa 'mataa, Yesu soor ba naa. ^{XLII} “Nimne le yi tier a Ni-iraa yele? An bie le wo i?” Ka ba 'yer ko wo, “David bie le.”

^{XLIII} Ka a Yesu soor ba, “Nimne le ka a nāa David a Nāanmun Ste na dōo kpe, a wo bool wo ika, ‘N Soro?’ Bojūu wo 'yer naa ika, ^{XLIV} ‘A Soro 'yer ko a n Soro, “Jāne a n nūsōo jie, ka n wa de a fo

dōdēme ka ba i a fu gbεε doolfu jie.”’ (*Yiel Gān* 110:1)

^{XLV} Ala i David bool won wo ika, ‘N Soro,’ nimne won ure wa i a wo bie?” ^{XLVI} An yi a daar 'lōnō chiine, nire jaa ba le haa nee 'yer 'yer ε bu le 'la soor soorfō jaa go ε.

XXIII

^I Yesu pāa 'yer ko a niyoo bala ni a wo poturbo, ^{II} “A nee wiwiilbe ni a Faraseemine jāne na a Mosesi dakoo ju. ^{III} A le jūu, yi maala a le ban wile ti na yi turo, ti yi ta maala a le ban maala ε, bojūu ba maa turo a le ban wile ε. ^{IV} Ba ma lūn tuor tur tuo nibe, ti maa soo de a ba nubir sir ε.

^V “Yele jaa ban tōnō, ba ma booro naa ika nibe ba nye ba, na ba ma lū a foor a ba jur po, ti na ba ma su fuusi ban ma se bonst 'yōo jaa veveε. ^{VI} Bala wa loo taa dire, a ji'yōonst jie le ba ma nō ika ba jāne, ni a ba loofō jiiir a jibere jiiir. ^{VII} Ala ti na ba ma booro ika bama puoro ba a dar po, na ba ma booro ika nibe ba boolo ba, Wiwiilbe.

^{VIII} “Yi ta soo ka ba boolo yi, Wiwiilbe ε, ni kpēε bō'yen tee le yi tara. Yi jaa in yeer. ^{IX} Yi ta bool nire jaa yi, sāa a wer po ε, bojūu yi tara na Sāa bō'yen na be a saaju. ^X Bu yi ta bool nire jaa wiwile ε, bojūu yi tara na Wiwile bō'yen tee na i a Ni-iraa. ^{XI} A 'lo na booro ika wo i a yi kpēε wo i a yi tōtōnō. ^{XII} Nire 'lo na 'moooro a wo mae ire ni, Nāanmun na suun won pilem tiche nire 'lo mi na siir wo mae Nāanmun na 'moo won ka wo do.

^{XIII} “Tiche nebie ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemine na i a neer ayi dēme sē. Yi poon a nibe var bar a Nāanmun nāalōo po. Yin mae ba kpiere ε, ti na yi

poɔ var a bala na boɔro a kpefo bar. ³

XV “Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yi ma yon jitebe ni a man po na yi ti ‘yer lieb nire tier, yin wa too wo ka wo kaara a yi kaar, yi ma lieb wo naa ka won di dooye a buu dagel po a yi kaar.

XVI “Nebier ben a bala na i jon ti na ba tooɔ a jon, na ba ma ‘yer aka, ‘Nire ‘lo na pon a Naaɲmun puorfɔ yir a ba i tuo e, tiche nire ‘lo na pon a selma ‘lo na be a Naaɲmun puorfɔ yir a lu wo naa.’
 □□ Yi in jon na yi i jolo. Buor le i kpeɛ, a selma bu a Naaɲmun yir ‘lo na maal a selma ka wo i a cheche? ^{XVIII} Yi mi ‘yer naa, ‘Ala i nire pon na a Naaɲmun boor lofo jie, a ba tuo e, tiche ala i nire pon na a Naaɲmun kɔfo ‘lo na dool a jie, a lu wo naa.’ □□ Yin jon banya. Buor le i kpeɛ, a kɔfo bu a Naaɲmun boor lofo jie na ma ve ka wo i cheche? ^{XX} A le juu, nire ‘lo jaa na pon a Naaɲmun boor lofo jie, pon wo naa ni bon jaa na dool a wo ju. ^{XXI} Nire ‘lo mi na pon a Naaɲmun yir, pon wo naa ni a nire ‘lo na jane a be. ^{XXII} Nire ‘lo mi na pon a saaju, pon naa a Naaɲmun nakoo ni a nire ‘lo mi na jane a be.

XXIII “Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yi ma ir a bonso po jiiir pie po bo‘yen loon badɔɔ gba vaar ko Naaɲmun, ti na yi tor a Naaɲmun neer ala na tire bar na i yelmæ sor tufɔ, nbaal kaafɔ ni yelmæ tarfo. A anyã le a see aka yi turo ti na yi taa ire amune bara e. ^{XXIV} Yin jotoorbo ba nyã. Yi ma chuur a jãajubil bar ti ma vol a nyooma.

XXV “Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yi ma peen a manyuraa ni a ladiraa a yoo tiche ka a poɔ seen bogar ni nyuur. ^{XXVI} Yin Faraseemune na i jon. Yi ma doo pee a manyuraa poɔ tiche ka a yoo mi paa pee a yoo ka a vlele.

XXVII “Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yi kaara fika yar ban pae ka a vlele, tiche ka a poɔ po tara nibe kobo ni deer jaa boro. ^{XXVIII} Le ni wo ju mi le a yin a yoo, yi in nitor a yi taaba se, tiche a yi poom, yi tara na neer ayi ni putuyele.

XXIX “Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yi men a Naaɲmun ‘ye‘yerbe yar, ti na choor a bala na tor yar, ^{XXX} ti na yi ‘yer aka, ‘Sun ta be be a si saakpamune soo, si ko naa ta poɔ ba ko a Naaɲmun ‘ye‘yerbe e.’ □□□ A nitoo juu yi din a yi maee daaste aka yi in a nibe bala na ko a Naaɲmun ‘ye‘yerbe bibiir. ^{XXXII} Yi baar baar a le a yi saakpamune na doo i.

XXXIII “Yin waa bibiir, nmune yin ire wa chae a buu dagel kuu. ^{XXXIV} A le juu in ton Naaɲmun ‘ye‘yerbe, yen deme, ni a wiwiilbe, ka yi ko bamune yool a daa ju, yin poon bamune na yi fob ba a yi loofɔ jiiir, ti na yi paa tulo yooɔ boɔro ba a ten a jaa. ^{XXXV} Ka a na di yi a nibe bala na i a nitor ba boɔ yele jaa yin ko, piel a Abel jai soo ti tan a Jekariya bidaba Barakiya ban ko a Naaɲmun boor lofo jie ni a puorfɔ jie chara po. ^{XXXVI} Yelmæ le n ‘yere koro yi, a yin duna nibe na nyen gefo a yele anyana juu.

³ **XXIII: XIII** 23:13 A gama amune po, baa ‘yoo a pfo pie ni anaar e aka, 14Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemune na i a neer ayi deme se. Yin le ma fob a pookoe a ba yie na yi ma soor Naaɲmun kor wile nibe. A le juu yin le a Naaɲmun na ge yoo.

XXXVII “Pa yin Jerusalem nibe, a yin na ma korɔ a Nāanmun 'ye'yerbe na yi loɔɔ a bala a Nāanmun na tɔ a yi sɛ ni kosibe, nye le an ma ure ma volaa jã ka n ma boɔɔ ɪka n kaal a fo bibiir 'mataa fika nõɔ na ma ũun a wɔ bil, tiche ka faa boɔɔ ɪka fo maal a le ε. XXXVIII A le jũu n bar a fo tɛe kɔ fo ka wɔ ɪ dakpolo. XXXIX Yelmãe le n 'yere korɔ yi ɪka yi kɔ le nye ma go ε, wa ti tân yin na 'yer ɪka, 'Nāanmun wɔ sɔɔ a 'lo won tɔ.’ ” (Yiel Gãn 118:26)

XXIV

I Yesu na wa yi a Nāanmun puorfɔ yir pɔ na wɔ chiine, a wɔ poturbo turo wile ɪka wɔ nye le ban me a Nāanmun puorfɔ yir ka wɔ kaara. II Be le a Yesu 'yer kɔ ba, “Mɪ yi mɪ nye naa anyãna a jaa? Yelmãe jaa le n 'yere korɔ yi, a kosiviel anyãna asɔɔ jaa kɔ le wa chene dɔɔl a wɔ tɔ ju ε. Ban wa dãn a jaa lob.”

III Yesu na wa do jãne a Olive Tɔɔju, a poturbo wan a wɔ sɛ a ba tɛε wa soor wɔ, “Yer kɔ sɪ a daar 'lɔnɔ a anyãna ni na ɪ. Bo le na ɪ a jãne a fo waa sɔɔ ni a wer baarfɔ daar?”

IV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yɪ bɔɔn sɔ ka nɛre jaa ta wa bel yi ε. V Bojũu, nɪyɔɔ na de naa maa yuor waan wa 'yere, 'Maa le a Ni-iraa,' na ban bel nɪyɔɔ. VI Yin wa wɔn tam, ka ba 'yere a tam 'yer, yi ta mɛre ε. A le na ɪ naa, tiche a wer baarfɔ chene na be puor. VII Paal dɛdɛme na yin tam, ka a nãmɪne mɪ yi tam ka kɔ mɪ lo ka a tɛe jiir amine dɔɔnɔ. VIII A dɔɔye anyãna, an kaara fika a pɔɔ na ma dɔɔɔ ka a wɔnɔ wɔ.

IX “Ban pãa nyɔɔr yin chiin na ba ti pɔb yi na ba kɔ yi, ka a paalsɪ a jaa 'laar yi, yin sɔɔ ma jũu. X Nɪyɔɔ na bar a ba sɔɔfo, na ba gar 'yɔɔ taa na ba 'laar taa. XI Jir nmarba 'ye'yerbe na wan wa

'yere bele nɪyɔɔ. XII Nɪyɔɔ ni na tɔr Nāanmun nɛε, ba kɔ nõ taa ε. XIII Tiche nɛre nyã na ara ti tân a baaraa Nāanmun na faa wɔ naa. XIV Ban mɔɔl a Nāanmun nãalɔɔ 'yer nõɔ nyã a wer wɔ jaa ka a ɪ dãasɪε a paalsɪ a jaa pɔ, tiche ka a wer pãa baar.

XV “Yin wa nye naa a yele 'lo a Nāanmun na 'laar na waara ni sɔɔfo ka wɔ be a jicheche 'lo nitãa le a Nāanmun 'ye'yere Daniel na dɔɔ 'yer. Vɛ ka a nyã na kara bɔɔ a par. (Daniel 9:27) XVI Yin wa nye a le a nibe bala na kpɪere a Juda, ba jo do a tɔɔ ju. XVII Nɛre jaa na be gar ju, wɔ ta suu a die pɔ ti de bon jaa ε. XVIII 'Lo mɪ na be a puo pɔ wɔ ta kul a yir ti de a wɔ fuu ε. XIX A bɪbir nyãna wa vɪε an ɪn tuo kɔ a pɔɔpɔɔr ni a bala na tara a bi'yensɪ. XX Yɪ sɔɔɔ Nāanmun ka a yi jofɔ ta ɪ sãε ε, bu a Pɛnfɔ Bɪbir Daar ε. XXI Nāanmun na maal a wer wa tân a pɔpãanyã, baa di a dɔɔye nyã borɔ ε, bu dɔɔye kɔ le wa jã wɔ go ε. XXII Ala ɪ a Nāanmun ba nmaa a ber ala bar ε, nɛre kɔ le chene go ε. Tiche a bala won chel ir jũu won nmaan a ber bar. XXIII A le daar nɛre wa 'yer yi ɪka, 'Nye a Ni-iraa,' bu “Lo ni nyã,” yi ta sɔɔ de ε. XXIV Bojũu jirsɪ Ni-irsɪ ni jirsɪ 'ye'yerbe na wa naa wa tɔnɔ nɛ'maa tɔmɔ na ba bel nibe bamɪne ala ɪ ba tɔɔ naa ban 'mantaa bel a bala a Nāanmun na chel ir. XXV Yɪ nye, n den nie 'yere korɔ yi.

XXVI “A le jũu, bala wa 'yer kɔ yi ɪka, 'Nye 'lo ni nyã a dãlpɔɔ ju,’ yi ta yi a be ε. ‘Bala wa 'yer nye, 'lo ni nyã a die pɔ,’ yi ta sɔɔ ε. XXVII A le a saa nyɪrfɔ na ma yi a mɔtɔɔ purfɔ jie na wɔ chaar 'yɔɔ a mɔtɔɔ mɔrfɔ jie, le le a maa Nɪsaal Bie waa mɪ na kaara. XXVIII Jie 'lo jaa bɔkũu na be, be le a sɔdumo ma 'laara.

XXIX “Ajienaa, a ber anyãna a dɔɔye baarfɔ puor, ‘A mɔtɔɔ na

lii naa, ka a chuu mi kō le chaar ε, ka a ηmerbie pōrō yire a saaju loto, ka a saaju bonst a jaa dōnō.' (Isaiya 13:10)

XXX "A sōo 'lōnō le ban nye a maa Nīsaal Bie na waara a julōjuur pō, ka a paalsi a jaa na be ka a wer pō kōnō. Ka ba nye a maa Nīsaal Bie na yi a saaju a julōjuur pō, waara ni kpēō ni tūr. XXXI Wōn tōn a wō malakasi ka ba pēel a ul kpēō jaa na ba bōol a nibe bala wōn chel ir a wer wō jaa 'mataa.

XXXII "Yi de a pōlpōl tēr ye le jān yē. 'Lō wa tuorō a vaar, yi bōōn ika a tōl sōō gbor naa. XXXIII A le ni wō ju mi le, yin wa nye a yelsi anyāna, yi bōōn ika a maa Nīsaal Bie waa gbor naa jaa yēyē. XXXIV Yelmāe le n 'yere korō yi ika, a pōpānyā nibe kō kpi baar ε, wa ti tān a yelsi anyāna na i. XXXV A saaju ni a wer na wa baaraa, tiche maa 'yerie 'lō kō wa baar ε.

XXXVI "Nire jaa ba bōō a bībir nyā ε, bu a sōō ε, a malakasi mi gba na be a saaju ba bōō ε, bu a Bie ε, ka a Sāa tēε ba le bōō ε. XXXVII A le an dōō kaara a Nowa sōō, le le an mi na kaara a maa Nīsaal Bie waa sōō. XXXVIII Bojūu sere, tiche ka a kōpaalaa wa nibe dire na, ti nyuro, ka dōōr ni pōbō kulo taa, ti tān a bībir 'lō a Nowa na kpe a daka bulomtum pō. XXXIX Baa bōōn ε, ti tān a sōō 'lō a kōpaalaa na wa di ba, le mi le an kaara a maa Nīsaal Bie waa daar. XL Nibe ayi na ben puo pō, ka a Nāanmūn wa de a āsōō chiin ti bar a āsōō. XLI Pōbō ayi na 'mantaa nirene jō ka a Nāanmūn wa de a āsōō chiin ti bar a āsōō.

XLII "A le jūu yi kaara sō, bojūu yaa bōō a bībir 'lō a yi Soro ni na wa ε. XLIII Tiche yi bōōn a ye le anyā par, a yir sōō ta bōōn a sōō 'lō a nānyie na waara a tāsōō, wō kō naa gur ε, ka a nānyie wa kar kpe wō a yir ε. XLIV A le jūu, yi mi guro a yi mēε, bojūu a maa Nīsaal

Bie na wan a sōō 'lō yin kō bōōn ε.

XLV "An le a nire 'lō na i a yē ni a yelmāe sōō a wō nīkpēε na 'yōō ka wō kaara wō a yir na wō korō a tōtōnō a ba bōdiir a sōō 'lō wōn 'yōō wō? XLVI An in bōōsōn kō a tōtōnō nyāna a wō nīkpēε na wa nye ka wō ire a le. XLVII Yelmāe le n 'yere korō yi, wōn vēn ka wō kaara a wō bonst a jaa. XLVIII Tiche ala i a tōtōnō nyāna in putusōō na wō tēr a wō nyāa pō ika, a n nīkpēε kor naa, XLIX ti piel gere a tōtōnō bala na be a yir ti pāa ma di na wō ma puō a dānyurbo pō, I a wō nīkpēε na wa dūu wō naa a bībir 'lō wōn ba tēr ni a sōō 'lō wōn ba bōōn ε. LI Wōn ηma wōn gbōl gbōl 'yōō a neer ayi dēme pō, be le ban kōnō ti dōōr nyime.

XXV

I "A sōō 'lōnō, a Nāanmūn nāalōō na kaara fika pōosarsi pie na de a ba fātine ika ba ti tuor a pōō paalaa ni a wō sire. II Ka a ba anūu i jōlō, tiche ka a ba anūu mi i yē dēme. III A jōlō bala den a ba fātine tiche baa de kāa puō ε, IV tiche ka a ba anūu bala mi na i a yē dēme, de kāa puō a ba fātine pō. V A pōō paalaa sire na wa kor a waa jūu, gōō kpe ba naa ka ba gā gur.

VI "A tāsōō bāin le ba ηme chelma tāna 'yere, 'A pōō paalaa sire waara, yi yi wa tuor wō yōō.'

VII "A pōosarsi pie banyāna vaan ir tē tē a ba gonsi 'yōō a ba fātine pō. VIII A jōlō bala 'yer kō a yē dēme, 'Yi pōr a yi kāa amine kō si, a si bonst kpiine naa.'

IX "Be le ka a yē dēme bala 'yer kō ba, 'Kai, a kō ta si ni a yin ε. Yi chen a be ban daara na yi ti da.'

X "Tiche, ban heb chiine a dafō jie, a pōō paalaa sire wa naa, ka a bala jaa na chōōr 'mataa kpe a pōō paalaa kulfō jie, ti na ba nyōō a pān pōō.

XI “A jolo anũu bala mi wa bier wa na ba mi wa kpooro a pãn ‘yer, ‘Nikpẽe, nikpẽe, yuo a pãn ka si kpe.’

XII “Tiche ka wo ‘yer ko ba, ‘Yelmãe jaa, n ba bõo yi e.’

XIII “A le jũu yi gu yi mãe bojũu yaa bõo a bibir bu a sõo e.

XIV “A mi le nyentãan go fika daba kõo na booro yofu na wo buol a wo gbãgbaar ‘mataa de a wo bonsi põ ba. XV Wo kon ãsõo selbie anũu, na wo ko ãsõo mi selbie ayi na wo ko ãsõo mi selbir bõ‘yen. Wo ma kon ãsõo jaa man a wo fõo, ti na wo yo. XVI A ‘lo na de a selbie anũu ti yar nye selbie anũu tõnõ dõol. XVII A ‘lo mi na de a selbie ayi ti yar mi nye selbie ayi tõnõ dõol. XVIII Tiche a ‘lo na de a selbir bõ‘yen ti tuun bõo de a wo nikpẽe selbir ũu.

XIX “An wa kor bãlãa ka a gbãgbaar bala nikpẽe wa wa ika ba guor a selbie ye. XX A ‘lo na de a selbie anũu waan na selbie anũu wa ‘yer, ‘Nikpẽe, selbie anũu le fõ dõo ko ma, nye selbie anũu tõnõ le n nye dõol.’

XXI “Ka a wo nikpẽe ‘yer ko wo, ‘Fõ tõn vula, gbãgbamãe le fu i. Fõ tara na yelmãe a bõbile põ, in ‘yõo fon ka fõ kaara bõyõo. Wa põo ma ka si ‘mataa dire a nõo.’

XXII “A ‘lo mi won ko a selbie ayi wa ‘yer ko a wo nikpẽe, ‘Fõ dõo ko ma selbie ayi, nye selbie ayi tõnõ le n nye dõol.’

XXIII “Ka a wo nikpẽe ‘yer ko wo, ‘Fõ tõn vula, gbãgbamãe le fu i. Fõ tara na yelmãe a bõbile põ, in ‘yõo fon ka fõ kaara bõyõo. Wa põo ma ka si ‘mataa dire a nõo.’

XXIV “A ‘lo mi won ko a selbir bõ‘yen wa ‘yer naa, ‘Nikpẽe, n bõon na fon i nibikõo sõo na fõ ma ñma a be fon ba bõr e, na fõ ma wob a be fon maa yaar bar e. XXV Ala le so ka dãbãe kpe ma ka de a fõ selbir ti ũu bar. Nye a fõ selbir.’

XXVI “Ka a wo nikpẽe ‘yer ko wo, ‘Fõ gbãgbaputuo ni koro sõo nyã. Fon ben bõon ika n ma ñman a be in maa bõr e, naa wob a jie ‘lo in maa yaar bar e, XXVII a ta seen ika fõ ta de a n selbir ti yõo a libie yir põ, ka maa ta wa lheb wa ka n nye tõnõ dõol e?

XXVIII “ ‘Yi faa a selbir bõ‘yen a wo sã na yi ko a nire ‘lo na tara a selbie pie. XXIX Nire ‘lo jaa na tara yõo, ban ko won yõo põo ka ba tara yõo tiche a nire ‘lo na ba tara bon jaa e, a bãlãa ‘lo won tara gba ban faan yin a wo sã. XXX A gbãgbaburbur nyã ‘lo, yi de wo lob bar yõo be le ban kõnõ ti ooro nyume.’

XXXI “A maa Nisaal Bie wa wa a n tur põ, ni a n malakasã ba jaa, in wa jãne naa, a n tur nãalõo dakõo ju. XXXII A paalsi a jaa na pãa lõo taa a n niem, ka n pãa oor a nibe nitãa le pechine na ma oor a piir ni a bõor. XXXIII In oon a piir bar a n nũsõo jie, tiche ka a bõor mi ara a n gubaa jie.

XXXIV “Ka n pãa ‘yer ko a bala na be a n nũsõo jie, ‘Yi wa, yin a n Sãa Nãanjin na sõo. Yi wa kpe a Nãanjin nãalõo põ, de a yi nãbomo won choor bin gun yi a wer pielfõ sõo. XXXV Bojũu kõ dõo kpe ma, ka yi ko ma ka n di, kõnyũur dõo kpe ma, ka yi ko ma kõo ka n nyũ, n dõo i sãan ka yi ir ma sãan. XXXVI N ba dõo tara bõsursi e, ka yi ko ma fuu ka n su, n dõo biere ka yi sãa ma. N dõo be pofõ die põ, ka yi wa piir ma kaa.’

XXXVII “A numun na pãa lheb sõor wo, ‘Si Soro, nyine le si nye fõ, ka a kõ kpe fõ, ka si ko fõ bõdiir a fõ di, bu ka kõnyũur kpe fõ, ka si ko fõ kõo a fõ nyũ? XXXVIII Sõo buor le si nye fõ, ka fõ i sãan ka si ir fõ a sãan, bu ka faa tara bõsursi e, ka si ko fuu a fõ su? XXXIX Sõo buor le si nye fõ, ka fõ biere, ka si ti piir fõ kaa, bu sõo buor le ba

nyoo fu pɔɔ ka si chen ti piir fu kaa?

XL “A nãa na 'yer kɔ ba, 'Yelmãε le n 'yere koro yi, a le yin dɔɔ maal kɔ a nɔba'yɔɔnsɪ bala na ɪ a n sofo, maa le yi maal kɔ.’

XL1 “Tɪtɕe na wɔ pãa 'yer kɔ a bala mɪ na be a wɔ gɔbaa jie, 'Pɔ 'yɔɔfu turo yi naa, yi tɔɔ chen be na yi ti kpe a bũu 'lo a Nãanmɪn na gbɔɔ gun a tɪ ti nɪ a wɔ malakasi. XLII Bojũu kɔ dɔɔ kpe ma, ka yaa kɔ ma bon jaa ka n di ε. Kɔnyũur dɔɔ kpe ma, ka yaa kɔ ma kɔɔ ka n nyũ ε. XLIII N dɔɔ ɪ sãan, ka yaa kaa ma sãan kaa fu ε, n ba tara bon jaa na su ε, ka yaa kɔ ma fuu ka su ε, ka n biere, bɪ be pɔɔfu die pɔ, ka yaa wa piir ma kaa ε.’

XLIV “Ka ba pãa mɪ leb suor wɔ, 'Sɪ Soro, sɔɔ buor le si nye fu, ka a kɔ kpe fu, bɪ ka a kɔnyũur kpe fu, bɪ ka fu ɪ sãan, bɪ ka faa tara bon jaa na su ε, bɪ ka fu biere, bɪ ka fu be pɔɔfu die pɔ, ka saa kaa fu ε?”

XLV “Wɔ 'yer kɔ ba, 'Yelmãε le n 'yere koro yi, yin ba maal kɔ a nɔba'yɔɔnsɪ bala ãsɔɔ ε, maa le yaa maal kɔ ε.’

XLVI “A nɔbe banyãna na chen a dɔɔye 'lo na ba tara baarfɔ jie, tɪtɕe ka a numɪn mɪ chen a nyevɔr na ba tara baarfɔ jie.”

XXVI

I A Yesu na wa 'yer a anyãna a jaa baar, wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, II “Yɪ bɔɔn ɪka a chen ber ayi ka a Gɔl Bar Difɔ na ta, ka ba na de a maa Nɪsaal Bie tɪr ka ba kpa ma a daa ju.”

III A Juu nɔbe bɔɔrlo nɔbere nɪ a nɔbere lɔɔ taa a bɔɔrlo nɪkpeε yir na di Kayafasi, IV na ba bɔɔrɔ vuo ban na tu nyoo a Yesu na ba kɔ. V Tɪtɕe ka ba 'yer, a ta ɪ a Gɔl Bar Difɔ sɔɔ ε, ka jεer taa ɪre wa ir a chara pɔ ε.

VI Yesu na wa be a Betanɪ a Simon 'lo na dɔɔ ɪ a kɔkɔmɔ yir, VII ban wa jε dire, pɔɔ kɔɔ waan na pãrtɔvɪla nɪ kãnyũu kɔɔ dafɔ na ba wɔnɔ ε, na wɔ kpaar dɔɔl a Yesu ju.

VIII A poturbo na wa nye a le, ba nyen suur na ba 'yer, “Bo le so ka wɔ sɔɔnɔ a kãnyũu nyã bar a nɪtɔ? IX Fon taa den a kãnyũu anyãna da libiyɔɔ de kɔ a nɔn dɛme.”

X Yesu na bɔɔn a ba tɪer, wɔ 'yer kɔ ba, “Bãa 'yɔɔ le yi mii 'yɔɔ wɔ? Wɔ maal vɪla kɔ ma. XI A nɔn dɛme 'lo, yin nɪ bala ben ka tɪtɕe maa kɔ be a yi sɛ sɔɔ jaa ε. XII Won kpaar a kãnyũu anyãna 'yɔɔ ma, wɔ maal a le choɔr ma gun a n ũufɔ. XIII Yelmãε le n 'yere koro yi, jie jaa ban wa mɔol a 'yer nɔo nyãna a wer wɔ jaa pɔ, ban 'yer naa a le a pɔɔ nyã na ɪ na ba chene tara a wɔ tɪer.”

XIV A Pie Nɪ Ayi bala ãsɔɔ ban bɔɔlo Judas Isɪkariyot chen a Juu nɔbe bɔɔrlo nɔbere sɛ XV ti suor ba, “Bo le yin kɔ ma ala ɪ n de won 'yɔɔ a yi nuur pɔ?” Ba sɔr selbie lɪjer nɪ pie kɔ wɔ. XVI An yi a sɔɔ 'lɔnɔ wɔ bɔɔrɔ na vuo won na tu de a Yesu 'yɔɔ a ba nuur pɔ.

XVII A bɪbir dɔɔ 'lɔnɔ ɪ naa a Paanɔkɔo Lɔɔfu, ka a Yesu poturbo wa suor wɔ, “Nyɪne le fu bɔɔrɔ ɪka si chen ti choɔr a Gɔl Bar nyã Difɔ bar ka si ti di?”

XVIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ chen a tɛe pɔ, daba kɔɔ sɛ na yi ti 'yer kɔ wɔ, 'A wiwile 'yer naa, a n sɔɔ gbɔr naa, ka maa nɪ a n poturbo na di a Gɔl Bar Difɔ a fu yir.’ ”

□□ A poturbo ɪn a le jaa a Yesu na 'yer ɪka ba ɪ. Ka ba maal a Gɔl Bar bɔɔdiir.

XX A jãanɔɔr na wa ta, Yesu nɪ a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi wa jɛn jil a bɔɔdiir na di. XXI Ban wa dire, wɔ 'yer kɔ ba, “Yelmãε le n 'yere koro yi ɪka, a yi ãsɔɔ na gar 'yɔɔ ma.”

XXII Be le ka ba jaa puor sɔɔ ka ba sorɔ wɔ bɔ'yen 'yen, "An in maa le ɔ, n Soro?"

XXIII Ka a Yesu 'yer, "A 'lo in 'mataa tun ala bɔ'yen pɔ le na gar 'yɔɔ ma. XXIV A maa Nɪsaal Bie na kpi naa nɪtāa le ban seb a Nāanmɪn gān pɔ. Tɪche nebier ben a nɪre 'lo na gar 'yɔɔ a maa Nɪsaal Bie won din dɔɔye gar nɪre jaa. Bala ta ba dɔɔ wɔ ε, ala sa."

XXV Judas a 'lo na gar 'yɔɔ wɔ suor, "An in maa le ɔ, Wiwile?" Ka a Yesu sɔɔ, "Ɔɔ, fɔɔ le."

XXVI Ban wa dire, Yesu den a paanɔɔ puor Nāanmɪn yāan na wɔ nma de kɔ a wɔ poturbo, tɪ na wɔ 'yer, "Yɪ de 'wɔb, a maa āgān le."

XXVII Wɔ le den a nmele 'lo ban nyuro nɪ, na wɔ puor Nāanmɪn yāan tɪ le de kɔ ba, "Yɪ jaa yɪ de nyū. XXVIII A anyāna le ɪ a n jān na ɪ a netraa in tara nɪ yɪ na tara kpɛɔ. An kpaar na a faa nɪyɔɔ ka yelbier vɛ kɔfɔ be be. XXIX N 'yere na korɔ yɪ ɪka, n kɔ le nyū a dāa anyāna ε, wa tɪ tān a daar 'lɔnɔ in na 'mataa nyūn yɪ a dāpaalaa a n Sāa nāalɔɔ pɔ."

XXX Ban wa yiel a yiel dān Nāanmɪn, ba suun chen a Olive Tɪr Tɔɔ ju.

XXXI Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ jaa na jon a tāsɔɔ nyāna tɪ bar ma a n yɔ, a maa jūu. A seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, 'In nme naa pechine kɔ ka a piir yēyel.' (*Jekariya 13:7*) □□□ Tɪche maa wa ir a kūu pɔ, in dɔɔ yin nie chen a Galilee."

XXXIII Ka a Pita 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ ba jaa sɔɔn bar fɔ a fɔ jūu, maa 'lo kɔ bar fɔ ε."

XXXIV Yesu 'yer kɔ a Pita, "Yelmāe le n 'yere korɔ fɔ, ɪka a tāsɔɔ nyāna a nɔrdɔɔ kɔ kɔ ε, tɪche ka fɔ chiir ma gbɛε ata."

XXXV Tɪche ka a Pita 'yer kɔ wɔ ɪka, "Ala ɪ maa nɪ fɔɔ na 'mataa kpi gba, tɪ n kɔ 'yer ɪka n ba bɔɔ

fɔ ε." Ka a poturbo bala mɪ na che 'yer a le nɛ.

XXXVI Yesu nɪ a wɔ poturbo chen a jie 'lo ban bɔɔɔ a Getisemani, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ jāne a kana tɪche ka n chen tɪ suor Nāanmɪn." □□□□ Be le wɔ tara Pita nɪ Jebedee bibiir ayi ka a wɔ puɔ sɔɔ yɔɔ jaa ka tɪer nyɔɔ wɔ. XXXVIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "N tɪer sɔɔ naa, tɪ nyetāan kūn, yɪ jāne a ka na gu ma."

XXXIX Wɔ chen a niem bālāa tɪ lo kpa tēe suorɔ Nāanmɪn 'yere, "N Sāa ala ɪ a tara naa ɪfɔ kɔɔ, vɛ ka a dɔɔye nmele nyāna po ma. Tɪche a ta ɪ le maa na buɔɔ ε, tɪ a ɪ a le fɔɔ na buɔɔ."

XL Wɔ lɛb wa a poturbo sɛ wa nye ka ba guro. Ka wɔ 'yer kɔ ba, "A mɔ yɪ kɔ tɔɔ jɛ bālāa jaa gu ma ε? XLI Yɪ jɛɔ chele, na yɪ suorɔ Nāanmɪn ka a beer kaa ta wa nyɔɔ yɪ ε. A ba tɪer buɔɔ naa tɪche ka a ba āgāma ba tuɔr ε."

XLII Wɔ le chen a gbɛε ayi sɔɔ tɪ suor Nāanmɪn. "N Sāa, ala ɪ a dɔɔye nmele nyā kɔ tɔɔ po ma ε, ka maa ba nyūn wɔ ε, fɔɔ bɔfɔ wɔ ɪ."

XLIII Wɔ le wan wa nye ka ba chene guro, bojūu gɔɔ kpe ba naa. XLIV Be le wɔ le bar ba tɪ chen a gbɛε ata sɔɔ tɪ suor Nāanmɪn a le nɛ nɪ wɔ ju.

XLV Wɔ lɛb wa a poturbo sɛ wa suor ba, "Yɪ chene na gā guro na yɪ penɛ wɛ? Nye, a sɔɔ ta naa ka ban gar 'yɔɔ a maa Nɪsaal Bie de wɔ kɔ a yelbe-ɪrbe. XLVI Yɪ vaa ir ka sɪ chen. Yɪ nye a gagaraa na waara."

XLVII A Yesu na chene 'yere, ka Judas na ɪ a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi āsɔɔ, tɪ daasāa nɪ nɪbe na yi a Juu nɪbe buɔɔrlo nɪbere sɛ waara nɪ sobere nɪ dakɔrsɪ a wɔ sɛ. XLVIII A Judas dɔɔ man ba ɪka, a 'lo won tɪ puor tɪ muɔr a kotɪr 'lo le, yɪ nyɔɔ wɔ. XLIX Ban wa tɪ ta, Judas pɔɔn chen tɪ 'yer, "Wiwile, n puor fɔ naa," tɪ muɔr a Yesu kotɪr.

^L Ka Yesu 'yer kɔ wɔ, “N badaba, tɔ̄ a le fon bɔɔrɔ ɪka fɔ tɔ̄.” Be le ba wa nyɔɔ a Yesu. ^{LI} Be le ka a Yesu poturbo ʼsɔɔ na ara gbor wɔ vɔɔ a sɔɔ chen a Juu dɛme bɔɔrlo nʼaa gbʼagbaa toor ɲmaa.

^{LII} Be le ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “De a sɔɔ su a sɔkpa pɔ, bala na jɛɛɛ nɪ a sɔɔ na kpin a sɔɔ kɪu.

^{LIII} Fɔ tɪɛɛ ɪka n kɔ̄ tɔ̄ bɔɔl a n Sʼaa ka wɔ sɔ̄sɔ̄ ma nɪ a malakasɪ gbulo pie nɪ ayi bɪ? ^{LIV} Tɪche ɲmɪne le an ure wa ɪ yelmʼae a le a Nʼaanmɪn gʼama na 'yer ɪka a nɔ̄tɔ̄ le na ɪ?”

^{LV} A sɔɔ 'lɔ̄nɔ̄, a Yesu sɔ̄ɔɔ a nɪyɔɔ bala, “A mɔ̄ nɪbɪɛɛ le n ɪ ka yɪ waan sɔ̄ɔɔ nɪ dakɔ̄rsɪ a n nyɔɔ fɔ jɛ wɛ? Bɪbɪɪ jaa le n ma jʼʼne wɪle yɪ a puorfɔ yɪr bechaar pɔ, tɪ yaa nyɔɔ ma ɛ. ^{LVI} Tɪche a ɪ naa a le ka a le a Nʼaanmɪn 'yɛ'yɛrbe na dɔ̄ɔ 'yer a Nʼaanmɪn gʼama pɔ ɪ yelmʼae.” Be le ka a Yesu poturbo ba jaa bar wɔ tɪ jo.

^{LVII} A bala na nyɔɔ a Yesu, chiin wɔ naa a Juu nɪbe bɔɔrlo nʼaa Kayafasɪ sɛ, ka a nɛɛ wɪwɪillbe nɪ a nɪberɛ ba jaa wa lɔ̄ɔ taa.

^{LVIII} Tɪche ka Pita be a puor jaa turo, na wɔ tɪ kpe a bɔɔrlo nʼaa yɪr bechaar pɔ, tɪ lɔ̄ɔ jʼʼne nɪ a gugurbo, ɪka wɔ nyɛ le an na baar.

^{LIX} Ka a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪberɛ nɪ a 'yer tɔ̄ɔrfɔ nɪberɛ pʼaa bɔɔrɔ jɪɪ ɲmarba ka ba na ɲmaa jɪɛ 'yɔ̄ɔ wɔ, ka ba na tu a be kɔ a Yesu.

^{LX} Tɪche baa nyɛ yele jaa a wɔ 'yɔ̄ɔ ɛ. Nɪyɔɔ daan yɪ ɲma jɪryɔɔ 'yɔ̄ɔ wɔ, tɪche ka a ba 'yerbie ɪ jɪrsɪ. A baaraa nɪbe ayi daan yɪ ^{LXI} na ba 'yer ɪka, “A daba nyʼana le 'yer ɪka, 'ɪn tɔ̄ɔ ɲmer a Nʼaanmɪn puorfɔ yɪr nyʼana bar tɪ de ber ata le men wɔ.”

^{LXII} A be le ka a Juu nɪbe bɔɔrlo nʼaa ɪr ara tɪ sɔ̄ɔɔ a Yesu, “Faa tara 'yer jaa na 'yer bɪ? Bo dʼaaɪɛ le a anyʼa ban dire dɔ̄ɔɔ fɔ?” ^{LXIII} Tɪche ka a Yesu ɪ jaa gbul. Be le ka a Juu nɪbe bɔɔrlo nʼaa 'yer, “N sɔ̄ɔɔ fɔ naa a Nʼaanmɪn nyʼa na ɪ a vɔ̄ɔ

niem, ɪka fɔ 'yer kɔ sɪ, ala ɪ fɔ̄ɔ le ɪ a Nɪ-iraa na ɪ a Nʼaanmɪn Bie.”

^{LXIV} Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “ɔ̄ɔ, a le nɛ fon 'yer le. Tɪche yɪ jaa le n 'yere kɔɔ ɪka daar kɔ̄ɔ, yɪn nyɛn a maa Nɪsaal Bie na jʼʼne a Kpɛɔ Sɔɔ nʼusɔ̄ɔ jɛ. Yɪ mɪ na le nyɛ ma naa ka n yɪ a julɔ̄juur pɔ waara.”

^{LXV} Ka a bɔɔrlo nʼaa tɔ̄ɔ a fuu chiɛɛ tɪ 'yer, “Wɔ sɔ̄ɔn Nʼaanmɪn yuor. Bo le so sɪn chɛnɛ bɔɔrɔ dʼaaɪɛdirbe? Yɪ wɔ̄n wɔ tɔ̄ Nʼaanmɪn. ^{LXVI} ɲmɪne le yɪ tɪɛɛ?” Ka ba 'yer, “Wɔ seen kɪu.”

^{LXVII} Ba chir nataar 'yɔ̄ɔ wɔ a nie pɔ, tɪ ma gbul nɪu ɲmen wɔ, ka bamɪne mɪ ma 'ma wɔ, ^{LXVIII} tɪ sɔ̄ɔɔ, “Nɪ-iraa, ala ɪ fɔ bɔ̄ɔn yele jaa wiil sɪ a nure 'lo na ɲme fɔ?”

^{LXIX} Pita jʼʼne naa a yɔ̄ɔ a bechaar pɔ. Ka a gbʼagbapɔɔbile ʼsɔɔ wa a wɔ sɛ wa 'yer, “Fɔ mɪ dɔ̄ɔ turo a Yesu na yɪ a Galilee.”

^{LXX} Tɪche ka wɔ chiir a ba jaa niem tɪ 'yer, “N ba bɔ̄ɔ a 'yer 'lo par fon 'yere ɛ.”

^{LXXI} Wɔ̄n wa tɪ ara a dɔ̄dɔ̄ɔ nɛɛ, a pɔɔbile ʼsɔɔ nyɛ wɔ naa na wɔ 'yer kɔ a nɪbe na ara a be, “A daba nyʼa mɪ dɔ̄ɔ turo a Yesu na yɪ a Najaretɪ.”

^{LXXII} Be le a Pita le chiir pɔ tɪ 'yer ɪka, “N ba bɔ̄ɔ a daba nyʼana ɛ.”

^{LXXIII} A ba kor ɛ, ka a bala na ara gbor a Pita mɪ 'yer, “Sɪɛ jaa le, fɔ ɪ naa a ba ʼsɔɔɔ. A fɔ kɔkɔɔ yɪn fon chʼaa pɔ.”

^{LXXIV} Be le ka a Pita pɔɔɔ 'yɔ̄ɔnɔ̄ a wɔ mʼae tɪ mɪ pɔɔɔ kɔɔɔ ba 'yere ɪka, “N ba bɔ̄ɔ a daba nyʼana ɛ.” Ka a nɔ̄raa mɪ tɔ̄ɔ kɔ. ^{LXXV} Be le ka Pita tɪɛɛ tɔ̄ a le a Yesu na dɔ̄ɔ 'yer, “Fon chiir ma naa gbɛɛ ata tɪche ka a nɔ̄raa kɔ̄.” Ka a Pita ɪɪ yɪ a yɔ̄ɔ tɪ kɔ nɪbaal kɔ̄n.

XXVII

¹ A wer na wa chaar bibio, a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪberɛ nɪ a nɪberɛ ba jaa lɔ̄ɔ taa guor le ban na ɪ kɔ a

Yesu. II Ba lū won tara chiin a paal Nākpēe Pilate sē.

III Judas na gar 'yōo wō na wa nye ūka ba tōor a Yesu 'yer guor a wō kōfo, wō pōo sōo naa ka wō le lēb a libibie lijer nī pie na wō tī kō a Juu nibe bōorlo nūbere nī a nūbere. IV Tī na wō 'yer, “N maal yelbier nī un gar 'yōo nūre na ba maal yelbier jaa ε.” Tīche ka ba 'yer, “Sī baka ba le ε? Fō 'yer a ι.” □ Wō den a libie lob bar a Nāanmūn puorfo yir pō, tī na wō yī tī yool miir.

VI Ka a Juu nibe bōorlo nūbere wob a libie na ba 'yer ūka a ba sēe ūka sī de yaa 'yōo a Nāanmūn puorfo yir libie pō ε, bojūu a un jāu libie. VII Ban wa guor taa baar, ba den a libie dān a lamier wer a jie ban ma ūno sāanba. VIII Le le so ka nibe bōolo a jie nyā, “Jāu Wer,” wa tān dūna. IX A un yelmāe nī a le a Nāanmūn 'ye'yere Jeremiya na dōo 'yer, “Ba den a libibie lijer nī pie a le a Isral nibe na sōo de, X na ba dān a lamier wer nitāa le a sī Soro na 'yer.” (*Jeremiya 19:1-13*)

XI Yesu na wa ara a Nākpēe Pilate niem, wō sōor wō naa, “Fōo le ι a Juu nibe nāa o?” Ka a Yesu 'yer “O, a le ne fon 'yer le.”

XII A bōorlo nūbere nī a nūbere na sōonō a wō yuor, waa 'yer 'yer jaa ε. XIII Be le a Pilate sōor wō, faa 'yere 'yer jaa wē? Nye le ban sōonō a fō yuor jā? XIV Tīche a Yesu ba haa nēe sōo wō nī a ala a jaa ban 'yere dōolo wō ε, ka a 'maa a Pilate nēe.

XV A lōo difo sōo wa ta, ba ma 'yer ūka a Nākpēe Pilate wō ir nūre 'lo a nibe na bōoro a pōo fō die pō bar. XVI A sōo 'lōnō, ba pōon daputuo sōo kōo nūre jaa na bōo ka wō di Barabasi. XVII A le a nīyōo na wa lōo taa, Pilate sōor ba naa, “An le yī bōoro ūka n yuo kō yī, Barabasi bī Yesu, a 'lo ban bōolo a Nī-iraa?” □□ Bojūu wō bōon naa

ūka a nyuur ban tara nī a Yesu le so ban nyōo wō waan a wō sē.

XIX A Pilate na wa jāne a 'yer tōorfo dakoo ju, a wō pōo tōn 'yer wō, “Taa ire wa ire a daba 'lōnō na ba maal bon jaa ye le ε, bojūu jāa, n din dōoye jān pō nī a wō ye le.”

XX Tīche a bōorlo nūbere nī a nūbere 'yer kō a nīyōo ūka ba sōor ka wō yuo Barabasi bar, tī kō a Yesu.

XXI Ka a Nāa Pilate le bōo sōor ba go, “A nibe banyā ayī, buor le yī bōoro ūka n yuo kō yī?” Ka ba 'yer, “Barabasi.”

XXII Ka a Nāa Pilate sōor ba, “Tī n ι nīmune nī a 'lo yīn bōolo a Nī-iraa?” Ka ba jaa 'yer, “Kpa wō a daa ju.”

XXIII Ka wō sōor ba, “Bo yelbier le wō ι? Bo deer le wō maal?” Tīche ka ba tāna kpēo jaa 'yere, “Kpa wō a daa ju.”

XXIV A Pilate na wa nye bōon ūka wō kō tōo ye le jaa ι ε, tīche ka a nibe wilewile jaa tī gar, ka wō de kōo pēen a wō nuur a nīyōo niem, tī na wō 'yer, “Maa ba pōo a daba nyā kūu pō ε. Yīn sē le a be.”

XXV Be le ka a nibe ba jaa 'mataa 'yer, “Vē ka a wō jāu dōol a sūn nī a sī bibiir ju.”

XXVI Be le wō yuo a Barabasi kō ba. Wō vē naa ka ba fōb a Yesu tī wō de wō kō a sojasi ka ban tī kpa a daa ju.

XXVII Be le ka a sojasi tara a Yesu tī kpēn a nāa yir kpēe 'lo pō, tī bōol a ba taaba sojasi lōo taa.

XXVIII Ba yaar a wō bonstī bar tī de fuu jīe su wō, XXX na ba le de gōor wob nāa jupil kaar su wō. Ba den dāgbal 'yōo wō a nūsōo pō, na ba gbur dūmo a wō niem laara wō, “Yāan yooo, Juu nibe nāa!” □□□ Ba ma chir nataar 'yōo wō tī de daa nmen wō a ju pō. XXXI Ban wa la wō a nitō wa baar, ba yāan a fuu jie 'lo bar tī de a wō māe fuu su

wɔ, na ba p̄aa de wɔ chiin ɪka ba ti kpa a daa ju.

XXXII Ban wa yi a sɔr pɔ, ba nyen daba na yi Sireni ka a wɔ yuor di Simon, ka ba nyɔɔ wɔ fir wɔ ka wɔ tuo a Yesu daa. XXXIII Ba ti t̄an jie ban buɔlo Golgota, a par le ɪka, Julaa Jie. XXXIV Ba den t̄attuo 'yɔɔ d̄aa pɔ ɪka a Yesu wɔ nyū, ti won wa lem kaa, wɔ tɔr bar. XXXV Ban wa kpa wɔ a daa ju baar, ba p̄o naa a wɔ fɔɔr n̄men gb̄am b̄ɔɔn ala āsɔɔ jaa ni na di, XXXVI ti na ba j̄anɛ a jie pire wɔ. XXXVII Ba seb a yeke 'lo j̄ūu ban kon wɔ mar a daa ju ɪka, NYE A YESU, A JUU NIBE NĀA. XXXVIII Ba mi kpan n̄farba ayi a dab̄āb̄ānsi mi ju, ka āsɔɔ be a Yesu n̄sɔɔ jie ka āsɔɔ mi be a wɔ gubaa jie. XXXIX A bala na tala a be tɔrɔ wɔ, na ba w̄avire jur XL 'yere, "A f̄ɔɔ na 'yer ɪka f̄on n̄mer a Nāan̄m̄in puorfɔ yir ti de ber ata men, faa a f̄o m̄āe. Ala ɪ f̄o ɪ naa a Nāan̄m̄in Bie, wa suu a daa ju."

XLI Le ni wɔ ju mi le a Juu nibe b̄ɔɔrlo nibeɛ ni a n̄e wiwiilbe ni a nibeɛ mi laara wɔ, XLII na ba 'yere, "Wɔ faan nibe bamine, ti wɔ k̄ɔ t̄ɔɔ faa a wɔ m̄āe ε. 'Lo le ɪ a Isral Nāa, wɔ wa suu a daa ju a p̄p̄ānyāna, ka si sɔɔ de wɔ. XLIII Wɔ sɔɔn Nāan̄m̄in. V̄e ka Nāan̄m̄in faa wɔ a p̄p̄ānyāna, boj̄ūu wɔ 'yer naa ɪka wɔ in Nāan̄m̄in Bie." □□ Le ni wɔ ju mi le a n̄farba ayi bala mi ban kpa gb̄or wɔ, mi tɔ wɔ.

XLV A m̄ɔt̄ɔɔ na wa ara gar ju s̄ālsɔɔ, a w̄er wɔ jaa sɔb naa ti t̄an a m̄ɔt̄ɔɔ halfɔ s̄ɔɔ. XLVI A s̄ɔɔ 'lɔn̄ɔ a Yesu chur kp̄ɛɔ jaa na wɔ 'yer, "Eloi, Eloi, lama sabakatanɪ." A par le ɪka "N Nāan̄m̄in, n Nāan̄m̄in, bo le so fon lieb puor 'yɔɔ ma?" (Yiel Ḡan 22:1)

XLVII A nibe bala na ara gb̄or wɔ, na wa w̄o a le won 'yer, ka ba 'yer ɪka, "Elaija le wɔ buɔlo."

XLVIII Ajjienaa ka a daba āsɔɔ jo chen ti 'm̄ɔɔ sapɔ 'lor a d̄āmiir amine pɔ, na wɔ char daa pɔ, de kɔ a Yesu ɪka wɔ m̄uor. XLIX Tiche ka bamine 'yer, "Yi bar a si kaara, Elaija na wa yɔɔ wɔ naa bu."

L Be le a Yesu chur kp̄ɛɔ jaa ti n̄maa a vuor.

LI Ka a Nāan̄m̄in puorfɔ yir pɔ, ban lū fɔbaa ch̄ier a saaju ti gbem a par. Ka a t̄ee d̄ām, ka a kusibe mi n̄mer n̄mer. LII A yar mi yuo yuor, ka a Nāan̄m̄in nibe bamine na d̄ɔɔ kpi, j̄eɔ. LIII Ban wa yi a ba yar pɔ a le, ka a Yesu na wa ir a k̄ūu pɔ baar, ka ba p̄aa kpe a t̄echeche pɔ, ka niyɔɔ jaa ti nye ba.

LIV A sojasɪ n̄kpeɛ ni a bala won ara ni na ba pire a Yesu, nyen a w̄er na d̄ām ni a le jaa na ɪ, ka d̄āb̄āe kpe ba, ka ba 'yer, "Yelm̄āe jaa le, a daba nyā in a Nāan̄m̄in Bie."

LV Pɔɔ yɔɔ mi d̄ɔɔ be a be ara t̄eer jaa kaara, bala le d̄ɔɔ tu wɔ yin a Galilee na ba s̄on̄ wɔ. LVI A pobo banyāna pɔ le M̄eer na yi Magdala, ni M̄eer na ɪ Jemesɪ ni Josefo ma, ni a Jebedee bibiir ma.

LVII A j̄āan̄sɔr na wa ta, a taraa sɔɔ k̄ɔɔ na yi Arimat̄iya ban buɔlo Josefo, wɔ mi d̄ɔɔ ɪ a Yesu poturo. LVIII Wɔ chen a Pilate s̄e ti sɔɔr a Yesu āḡan. Ka a Pilate bar sɔr ka ba yɔɔ a Yesu kɔ wɔ. LIX A Josefo yɔɔn a āḡan pil fɔpula, LX kul ti ūu a wɔ m̄āe yaa paalaa pɔ won ch̄i a kusɪr pɔ. Wɔ bil kusɪr wa pɔɔ a yaa n̄eɛ ti na wɔ kul. LXI M̄eer na yi Magdala ni a M̄eer āsɔɔ ben be j̄āne a yaa puor.

LXII A Ch̄ɔɔrfɔ B̄ubir ka a w̄er na chaar ka a ɪ a P̄ēnfɔ B̄ibir le, a Juu nibe b̄ɔɔrlo nibeɛ ni a Faraseemine chen ti 'yer a N̄ākp̄ēe Pilate, LXIII "N̄kpeɛ, si le t̄ier a le a jir n̄mara 'lɔn̄ɔ na d̄ɔɔ 'yer won d̄ɔɔ chene, 'ɪka ber ata daar in le lieb ir ɪ vor.' □□ A le j̄ūu v̄e ka ba gu a yaa ti t̄an a ber ata daar, ka

ala ba ɪ le ε, a wɔ poturbo na chen ti ju a āgān a yaa pɔ, ti 'yer kɔ a nɪbe ɪka, 'lɔ le ir a kūu pɔ, ka a belfɔ taa ɪ dɛɛr gar a le wɔn dɔɔ 'yer ε.”

LXV Ka a Pilate 'yer, “Yɪ de gugurbo ka ba ti gu a yaa a le yɪn bɔɔ.” □□□ Be le ba tara a gugurbo chiin ka ba ti be a yaa bɔɔ pɔɔ, ti na ba 'yɔɔ a kɔsɪr jānɛ, ti 'yɔɔ ka a gugurbo ara gu.

XXVIII

I A Pēnfɔ Bɪbir na wa baar, ka a na ɪ a Pēnfɔ divɪɛ bio daar a wer na wa chaara wa la la la, Mɛɛr na yi a Magdala nɪ a Mɛɛr āsɔɔ yɪn chen ɪka ba ti kaa a yaa.

II Be le ka a tēe dām kpɛɔ jaa, ka a ɪ Nāanmɪn malaka le yi a saaju suu wa bil a kɔsɪr bar a yaa nɛɛ ti do jānɛ. III A wɔ nie nylɛ saa nyɪrfɔ kaar, ka a wɔ bɔsursɪ pel jaa pɪlpɪ. IV Dābāɛ kpɛn a bala na ara kaara, ka ba gɪem ara kūn kaar.

V A malaka 'yer kɔ a pɔbɔ, “Yɪ ta joro dābāɛ ε, n bɔɔn naa ɪka a Yesu 'lɔ ban kpa a daa ju le yɪ bɔɔrɔ. VI Waa be ka ε. Wɔ ir naa ɪ vor nɪtāa a le wɔn dɔɔ 'yer. Yɪ wa muul kaa a jie wɔn gā. VII Yɪ chen fɔɔ jaa na yɪ ti 'yer kɔ a wɔ poturbo, 'Wɔ lɛb ir a kūu pɔ, na wɔ de yɪ nie chiine a Galilee. Be le yɪn ti nyɛ wɔ.’ N pāa 'yer kɔ yɪ.”

VIII A pɔbɔ banyāna yɪn a yaa par nɪ dābāɛ jo fɔɔ jaa nɪ popel chen ɪka ba ti 'yer kɔ a wɔ poturbo. IX Be le ka ajiēnaa, ka a ɪ Yesu le tuor puor ba, ka ba lo kpa a wɔ niem nyɔɔ a wɔ gbɛɛ puor wɔ. X Be le a Yesu 'yer kɔ ba, yɪ ta joro dābāɛ ε, “Yɪ ti 'yer kɔ a n yɛɛr ɪka ba chen a Galilee, be le ban ti nyɛ ma.”

XI A pɔbɔ na wa chiine, a sojastɪ bamɪne na dɔɔ guro a yaa kpɛn a tɛkpɛɛ pɔ, ti 'yer kɔ a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbɛrɛ a le jaa na ɪ. XII A bɔɔrlo nāa nɪ a wɔ nɪbɛrɛ na wa

lɔɔ taa, ba guor taa de libiyɔɔ kɔ a sojastɪ XIII ti na ba 'yer kɔ ba, “Yɪ 'yer ɪka, ‘A wɔ poturbo le wa ju a wɔ āgān a sɔɔ 'lɔ sɪn chɛnɛ gā guro.’ □□ Ala ɪ a 'yer nyā wa lon a Nāa Pilate toor pɔ, sɪn maal wɔ naa ka a wɔ pɔɔ pel a sɪ ir yɪ yɪn wɔm pɔ.” □□ A sojastɪ den a libie ti na ba ɪ a le ban 'yer ɪka ba ɪ. A Juu nɪbe ma chɛnɛ na 'yer a ye le nyāna a dɪna.

XVI A poturbo pie nɪ bɔ'yen chen a Galilee a tɔɔ 'lɔ ju a Yesu na wiil ba ɪka ba do. XVII Ban wa nyɛ wɔ, ba gbur dumo na ba puor wɔ tɪchɛ ka bamɪne chɛnɛ baala. XVIII Ka a Yesu wa 'yer kɔ ba, “A n Sāa den a kpāɛn ala a jaa na be a saaju, nɪ a kpāɛn ala a jaa na be a wer pɔ kɔ ma. XIX A le jūu, yɪ yɔ a wer wɔ jaa na yɪ ti 'yɔɔ paalsɪ ka ba wa turo ma, na yɪ suoro ba a Nāanmɪn kɔɔ, a Sāa yuor, nɪ a Bie yuor, nɪ a Nāanmɪn Sɪɛ yuor 'yɔɔ, XX ti na yɪ wile ba ka ba sɔɔ de, ti turo bon jaa ɪn 'yer kɔ yɪ. Yɪ bɔɔn ɪka ɪn ma ben a yɪ sɛ sɔɔ jaa, ti tān a wer baarfɔ daar.”

LE A MAAKI NA SEB A YESU 'YER NŌO

I Yesu Kırısıto na ı a Nāanmın Bie 'yer nŏo pielfo.

II 'Ye'yere kŏo yuor na di Isaiya seb naa, "Nye, ın tŏ naa a n tŏtŏnŏ ka wŏ de nie tı chŏor a sŏr kŏ fo." (Malakai 3:1) □ "Kŏkŏr tāna naa a dālpŏo ju, 'Chŏor a sŏr kŏ a sı Soro na fŏ maal a wŏ sŏr ka wŏ tor.' " (Isaiya 40:3)

IV Le le a Jŏon wa, na wŏ wa suoro a nbe a Nāanmın kŏo be a dālpŏo ju, na wŏ mŏol 'yer, "Yı lieb yı a yı tier dŏer pŏ so a Nāanmın kŏo, ka wŏ vŏ a yelbebe kŏ yı." □ Ka a nibe yire a tŏn ala a jaa na be a Judiya wer pŏ, ka a bamune mı yire a Jerusalem. Ba chire naa a ba pŏor 'yere a ba yelbebe kŏo wŏ tiche ka wŏ suoro ba jaa a Nāanmın kŏo a Jordan man pŏ. VI Nyŏoma kŏolŏ fuu le Jŏon ma su tı de gān lŏn a sıe. Soor nı sıkāa le ı a wŏ bŏdiir. VII Wŏ 'yer naa, "N puor sŏo ben be, na wŏ gar ma. A wŏ nafŏor mibe gba n ba sŏe ıka n guun for ε. VIII Maa suoro yı naa nı a Nāanmın kŏo tiche 'lŏ na so yı naa nı a Nāanmın Sıe."

IX A sŏo 'lŏ Yesu yı naa Najareti na be a Galilee wer pŏ wa, ka a Jŏon so wŏ a Nāanmın kŏo a Jordan man pŏ. X A Yesu na wa yire a kŏo pŏ, wŏ nye naa a saaju na tŏo yuo ka a Nāanmın Sıe wa suro fika papa wa kpe a Yesu pŏ. XI Tı a kŏkŏr yı a Nāanmın sŏ 'yere, "Fŏs le ı a n binŏnāa, ka a n 'yŏo ma 'maa nı fo."

XII Ka a Nāanmın Sıe de wŏ fŏo jaa chiin a dālpŏo ju, XIII ka wŏ tı be be ber lıjaayi ka a Satan bŏer wŏ kaa. 'Lŏ nı a mŏdŏn le dŏo be be, ka a malakası wa sŏnŏ wŏ.

XIV Jŏon ban wa nyŏo pŏo baar; Yesu chen naa a Galilee na wŏ tı

mŏolŏ 'yere a Nāanmın 'yer nŏo. XV Wŏ 'yer naa, "A sŏo ta naa ka a Nāanmın di a wŏ nāalŏo. Yı lieb yı a tier dŏer pŏ na yı sŏo de a 'yer nŏo."

XVI A le a Yesu na wa de a Galilee man lana, wŏ nye naa Simon nı a wŏ yebile Andiru ka ba lŏoro loyaar; jānyŏorbŏ le ba ı, XVII ka wŏ bŏol ba, "Yı wa turo ma, ka n lieb yı ka yı nyŏoro nibe 'yŏonŏ Nāanmın nāalŏo pŏ." □□ Ka ba tŏo tıe a jāme nyŏorfŏ bar tı turo wŏ.

XIX Wŏn wa chen a niem bālāa, wŏ nye naa Jemesı nı Jŏon, Jebedee bibiir, a ba be a gboro pŏ chŏoro a loyaarstı. XX Wŏn wa nye ba, wŏ bŏol ba naa, ka ba bar a ba sāa nı a gboro nı a bala ban yara tı turo a Yesu.

XXI Be le ba wa chen a Kape-nahum ka a Pŏnfŏ Bıbir wa ta, ka a Yesu chen tı kpe a lŏofŏ jie tı piel wile. XXII A nibe nŏer 'maa naa nı a wŏ wiilfo, bojŏu wŏ wile ba naa nı Nāanmın sŏr. Waa ı fika a Mosesı Nŏe wiwiilbe ε. XXIII A sıdŏer sŏo kŏo mı chen tı kpe a ba lŏofŏ jie tāna 'yere nı, XXIV "Bāa le a fŏo Yesu na yı a Najareti bŏoro a sı sŏ? Fŏ wa naa ıka fŏ wa sŏo sı bar bı? N bŏo naa a nure 'lŏ fon ı, fŏ ı naa a cheche 'lŏ na yı a Nāanmın sŏ!"

XXV Ka a Yesu tān wŏ, "Pŏo a fŏ nŏe tı wa yı a daba pŏ!" □□□ Ka a sıdŏer daa a daba lŏb tŏe ntāa kpŏgul loro tı nme chelma tı wa yı a daba pŏ.

XXVII Ka a nŏer 'maa a nibe ka ba lieb soro taa, "Bo le? Wiil paal bo mı nı nyā, na tara kpŏo le! Wŏ ma 'yer 'yer, ka a sıdebe ma tu a wŏ nŏe." □□□ Ka a wŏ ye le yaar a Galilee wer wŏ jaa.

XXIX Ban wa yı a lŏofŏ jie, 'lŏ nı Jemesı nı Jŏon chen naa a Simon nı Andiru yir, XXX ka a āgān tŏ a Simon dāe pŏo ka ba 'yer kŏ a Yesu. XXXI Yesu kpe naa a wŏ sŏ tı nyŏo a wŏ nŏu sŏo wŏ ka wŏ ir.

A ägân tol baar wō, ka wō ir maal bōdiir kō ba.

^{XXXII} A jāanōor 'lōnō a mōtōō na wa mōr, a nūbe waan na baalsi nū a bala a sīdebe na tara a Yesu sē. ^{XXXIII} Ka a tēe nūbe ba jaa wa lōō a dōdōro, ^{XXXIV} ka a Yesu sāa nūyōō na tara baal jaa bōrō. Wō mī dii naa a sīdebe yōō ka a yi, tī maa sōō ka a sīdebe 'yer 'yer ε, bojūū ba bōō naa a nūre 'lō won ι.

^{XXXV} A wer na chaara a bibio pipi tī chene sob, Yesu ir na wō yi a yir na wō chen a jie āsōō ika wō tī sōor Nāanmūn. ^{XXXVI} Simon nī a wō taaba mī yin bōōrō wō na ba wa nye wō, ^{XXXVII} na ba 'yer, “Nūbe ba jaa yōōrō na bōōrō fō!”

^{XXXVIII} Ka a Yesu 'yer, “Yī ι ka sī chen jiyuo, a tēn anyā na gbōr, ka n tī mool 'yer a Nāanmūn 'yer a be, ala 'yōō le n wa.” ^{□□□□} Wō yō naa a Galilee wer wō jaa na wō 'yere a Nāanmūn 'yer a ba lōōfō yie pō tī na wō dire a sīdebe mī ka a yire.

^{XL} Ka a daba āsōō mī na ι kōkōmō wa gbur dumo sōor wō, “Fōō sōō, sāa ma.”

^{XLI} Ka nūbaal kpe a Yesu ka wō tur a wō nūu sur a daba tī 'yer, “N sōō naa. Sa!” ^{□□□} Ajienaa ka a kōkōmō sa.

^{XLIII} Yesu kpāa wō naa kpākpāan wō ika, ^{XLIV} “Taa ure wa 'yere kōrō nūre ε. Chen tī wiil a fō māε kō a Juu nūbe bōōrōrō tī ir a nēε 'lō a Mosesi na 'yer ka a ι dāasie.” ^{□□□} Tiche a daba na wa yi wō piel naa na wō nje a Yesu yele yaar, ka a le jūū Yesu ba le tōō yōōrō chāa pō a tēe pō ε. Wō ma be naa a tēe kōkōor, a nūbe chene yire jīir jaa waara a wō sē.

II

^I A anyā puor, Yesu hēb wa a Kapenahum, ka nūbe wō ka wō be naa a yir. ^{II} Nūyōō wan wa duo na ba sēε a die wa tī yin a yōō. Ka wa 'yere a Nāanmūn 'yer kōrō ba. ^{III} Be le ka daba āsōō mī bīere, a wō nuur nī a wō gbεε kpi naa, ka

nūbe anaar jējel wō na ba waan a Yesu sē. ^{IV} Ka ba wa ta, ka jie ba be be a ba na tu kpēn a be a Yesu na be ε, a nūyōō jūū. Be le ba do a gar ju na ba tī nmaa puo a jie 'lō a Yesu na ara, tī na ba de a daba nī a fōbaa 'lō ban 'mōōn wō waan tur bar ka wō suu tī gā a Yesu niem. ^V Be le a Yesu na wa nye a le ban sōō de wō, wō 'yer kō a dabaala, “N bie, n vē naa fō yelbebe bar.”

^{VI} Ka be le ka a Mosesi Nēε wiwiilbe bamune na be be tīere, ^{VII} “Ka nye daba na ara fere na wō sōōnō Nāanmūn yuor tēε. An le na tōō nūre yelbebe vē bar, ka Nāanmūn tēε ba le ε?”

^{VIII} Ajienaa Yesu bōōn naa a le ban tīere a ba puor pō, ka wō 'yer kō ba, “Bāa le yī tīere a le a yī puor pō?” ^X Buor sōō le ι kōmōkōmō, n 'yer ika n vē naa wō yelbebe bar, bī, n 'yer ika a daba nyā wō ir, 'mōō a wō bōgānaa, na wō kulo nī? ^X N bōōrō naa ika yī bōō ika a Nīsaal Bie tara naa kpēō a wer pō na vē nūre yelbebe kō wō.” Be le wō 'yer kō a daba 'lō nuur nī a gbεε na kpi, ^{XI} “Fōō le n 'yere, ir, na fō 'mōō a bōgānaa, na fō kulo nī.” [□] Be le, ka wō vaa ir 'mōō a bōgānaa yin a nūbe ba jaa niem. Nēer 'maa ba naa ka ba dāna Nāanmūn 'yere, “Saa dōō nye a le ε.”

^{XIII} Yesu hēb chen a man nēε ka nūyōō wa a wō sē ka wō wile ba. ^{XIV} A Yesu na wa chiine wō nye naa a Alfayasi bie, Levi, ka wō jāne a lōpo defō jie, ka Yesu 'yer kō wō, “Ir turo ma,” ka wō ir turo wō.

^{XV} A lōpodierbe nī a yelbetōnbo yōō turo naa a Yesu, ka 'lō nī a bamune nī a wō poturbo 'mataa dire a Levi yir. ^{XVI} A Mosesi Nēε wiwiilbe na ι a Faraseemine nye a le won jāne nī a lōpodierbe nī a yelbetōnbo 'mataa dire, ka ba sōor a wō poturbo, “Bāa le so

a daba nyā na 'mataa dire ni a löpodierbe ni a yelbetönbo?"

^{XVII} Yesu wō naa a le ban 'yer, ka wō 'yer kō ba, "Nire na kpeme waa chiine tittle jie ε. Baalaa le ma chen. N ba wa ika n wa buol a nitorst ε. N wa naa ika n wa buol a yelbebe tönbo ka ba wa lieb a tter."

^{XVIII} Joon poturbo ni a Faraseemine nibe gal kō, ka nibe wa suor a Yesu, "Nmine le a Joon poturbo ni a Farasee poturbo ma gal kō, tiche ka a fōs poturbo maa gal kō ε?"

^{XIX} A Yesu 'yer kō ba, "Nmine le an i ka nibe be a pō paalaa sire jie ti tōo kō gal? Wōn chene be a ba sē, ba kō tōo ε. ^{XX} A daar 'lo ban wa de a pō paalaa sire, ban gal a kō.

^{XXI} "Nire maa nmaa fōpaalaa se 'yōo fōkora pō ε. 'Lo be se 'yōo a le, a fōpaalaa na tōo naa a fōkora chier. ^{XXII} Nire maa de dābān 'yōo wōkora pō ε. 'Lo 'yōo, a wō na pur naa, ka a dāa ni a wō sōo. Wō ma 'yōo naa dābān wōpaalaa pō."

^{XXIII} A Pēnfō Būbir Daar, Yesu ni a wō poturbo kpēn tala puo sālsoo, ka a wō poturbo piel fōro a bōbie. ^{XXIV} Ka a Faraseemine 'yer kō a Yesu, "Nye le a fō poturbo na ure. Bo le so ka ba tōnō a Pēnfō Būbir? A ba tara sor ε."

^{XXV} Ka a Yesu 'yer kō ba, "Yaa bōo a par a le yin kar kaa a Nāanmūn gān pō a nāa David ni a wō nibe na ba dōo tara bon na di ε! ^{XXVI} A ber ala pō Abiyata le i a Juu nibe bōorlo nkpēε, kō dōo kpe ba, ka wō kpe a Nāanmūn yir, ka a Abiyata de a paanōo ala ban bin kō Nāanmūn kō wō, ka wō 'wōb. A paanōo ala a Juu nibe bōorlorbo tēε le ma 'wōb, a ba tara sor ika niyuo wō 'wōb ε, tiche ka David 'wōb ti de kō a bala na be a wō sē, ka ba ni 'wōb."

^{XXVII} Be le ka a Yesu 'yer kō ba, "A Pēnfō Būbir ben be a nibe 'yōo,

a ba i a nibe ben be a Pēnfō Būbir 'yōo ε. ^{XXVIII} Ala le so ka a Nīsaal Bie i a Soro lōon a Pēnfō Būbir gba."

III

^I Sōo āsoo go Yesu chen ti kpe a lōofō jie, ka a daba kōo ni be be ka a wō nūpel kpi. ^{II} Ka a nibe bamine na be be bōoro ika ba gar a Yesu, be le ba tōo gbor kaara wō. Ka wōn sāa naa a daba nūu baal a Pēnfō Būbir bu. ^{III} Yesu 'yer kō a daba nūpel na kpi, "Ir ara a si jaa nye fō."

^{IV} Be le ka a Yesu suor ba, "Tōbuor sōo le tara sor a Pēnfō Būbir daar ika fō tō, a fō maal vīla bu deεr, fō faa nyevor bu fō kō wō?" Ka ba i jaa gbulo gbulo.

^V Wō kaa naa ba jaa suor ni suur, ka a wō pōo sōo a ba bachelfō jūu. Wō 'yer kō a daba 'lo nūpel na kpi, "Tur a fō nūu." Wō tur naa ka a nūpel wō jaa sa. ^{VI} Be le ka a Faraseemine yi chen a Herōd nibe sē, a ba ti 'mataa guoro a Yesu, bōoro sor 'lo ban na tu kō wō.

^{VII} Yesu ni a wō poturbo yin chen a man pō ka a niyōo na yi Galilee wer tu ba. ^{VIII} Niyooyo ni yi naa Judiya wer, Jerusalem, Idumea wer ni a Jordan man gōon, ni a tēn na be Tire ni Sidon wer pō, wa a wō sē bojūu ba wō naa a le jaa wōn tō. ^{IX} A niyōo jūu, Yesu 'yer kō a wō poturbo, "Yi kaa nye gboro kō ma ka n ser bālāa." Wō 'yer naa a le bojūu waa bōoro ika a nibe ba mīl pōo wō ε. ^X A nibe yoō wōn sāa le so, a baalsi dara taa bōoro ika ba sur wō. ^{XI} A sudebe na ma wa nye a Yesu ba ma da naa a nire 'lo 'yōo ban be lob tēε ti tāna 'yere ni, "Fōs le a Nāanmūn Bie!" [□] Tiche wō kpaal ban jūu, ka ba taa ure wa 'yere a nire 'lo wōn i ε.

^{XIII} Yesu do naa a tōo ju ti buol a bala wōn bōoro ka ba do wa a wō sē. ^{XIV} A ba pō le wō kaa ir pie

ni ayi, buolo ba nutõnst, ka ba na be a wõ sê, ka wõ ma tõ ba ka ba chen ti mool 'yer a Nãanmìn 'yer, XV ti tara kpẽo dire ni sibebe ka a yire. XVI A nibe pie ni ayi bala won ir yoe le a anyã. Simon, won le kũ wõ yopaalaa Pita. XVII Jemesi, ni a wõ yebile Joon, a ba sãa yuor le Jebedee, wõ buolo ba naa Bõonegasti, a par le sa tãna bibiir. XVIII Andiru, Filip, Batolomi, Matiu, Tomasu, Jemesi na i Alfayasi bidaba, Tadius, Simon na mõo nibir ni a wõ wer ye, XIX ni a Judas Isikariyot, 'lo le na wa de a Yesu tir.

XX A Yesu na lueb wa a yir, niyoo wa naa wa lõo go, ka 'lo ni a wõ poturbo ba tara jaa gba na di e. XXI Be le a wõ yir dẽme na wa wõ a le, ba chen naa ika ba ti ka wõ, bojũu ba 'yer naa ika, "Burbur kpe wõ naa."

XXII Ka a Mosesi Neer wiwiilbe bamine na yi a Jerusalem mi 'yerẽ, "A Beeljebul, le pob wõ! A sibebe nãa le wõ ma de dire ni a sibebe ka a yire."

XXIII Yesu buol naa a nibe na wõ lob sukpar kũ ba, "Nmune le a Satan na i le dii a Satan? XXIV Ala i nãa ir jeere ni a wõ mãe nãalõo, nmune le won i ara? XXV Yir nibe mi ir jeere taa, a yir 'lo nibe kõ tõo 'mataa kpe e. XXVI Ala i a Satan ir naa na wõ jeere ni a wõ mãe, wõ mi kõ tõo ara e, a wõ baaraa le. XXVII Yelmãe, nure jaa kõ tõo kpe gãdaa yir ti ju a wõ bonst ka waa de nie lũ wõ e. 'Lo wa lũ wõ a le wa baar, won pãa tõo naa a wõ yir bonst ju. XXVIII Sire le n 'yere korõ yi, yeldẽbe ni ferfo a jaa nibe na fere sõonõ ni Nãanmìn yuor ban nyen vẽ kofõ. XXIX Tiche nure 'lo na fere ni a Nãanmìn Sire kõ nye vẽ kofõ e, bojũu wõ lo naa a yeldeer 'lo põ, na ba tara baarfõ e."

XXX Ban 'yer ika wõ tara naa a sudeer le so ka wõ 'yer a le.

XXXI Be le ka a Yesu ma ni a wõ yeer wa. Ba ara naa a yõo ti tõ nure ka wõ buol wõ. XXXII Niyoo jãne naa jilõ a Yesu ti ba 'yer wõ, "A fu ma ni a fu yeer be naa a yõo buoro fu."

XXXIII Ka wõ suor ba, "An le i a n ma ni a n yeer?"

XXXIV Be le wõ kaa a bala na jãne jilõ wõ ti 'yer, "Banyã le i a n ma ni a n yeer! XXXV Nure 'lo jaa na turo a Nãanmìn sor, 'lo le a n yebe ni a n yerõõ ni a n ma."

IV

I Sõo kõo go, Yesu piel wile a man nee. A niyooõõ na wa lõo jũu, wõ kpe naa a gboro põ jãne, tiche ka a nibe ara koo a kõo nee. II Sukpar le wõ looro wile ni ba yelyoo, sukpa asoo ni nyã: III "Yi chele! Kõõraa le yi chen ika wõ ti yaar a wõ bõboro. IV Wõ yaar naa ka amine lo a sor põ ka a lubil wa tuur di. V Ka amine mi lo a jie 'lo a kusibe na waa gar a tãna, na a bul fõo, a tãna na ba ture jũu. VI Tiche a mõtõõ na wa nyãa, a juol naa na a kpi, bojũu a ba tara nyibe e. VII Amine mi ti lo naa suor põ, tiche ka a suor bul fãun naa tara, a ba tõo dõo e. VIII Ka amine mi ti lo a kojõ vula põ, na a dõo yoo. Ka amine dõo a lujer ni pie, amine ljaata ka amine mi kobaa."

IX Ka wõ 'yer kũ ba, "Nure jaa na tara toor, wõ chele!"

X A niyooõõ bala na wa chen ti che a nibe bala na turo wõ ni a wõ poturbo pie ni a ayi bala won ir, ka a ba suor wõ a sukpar par. XI Be le ka wõ 'yer kũ ba, "Yin 'lo Nãanmìn kũ yi naa a Nãanmìn nãalõo yelsoolaa, tiche a banyã 'lo na ba põ e, a yelsi a jaa i naa sukpar kũ ba. XII A le jũu, 'Ba ma kãan lãee ti ba maa nye e, na ba ma chel lãee ti ba maa wõ e. Ala ba i le e ban lieb a ba tier ka Nãanmìn vẽ kũ ba.'" (Isaiya 6:9, 10)

XIII Ka Yesu suor ba, “Yaa bõo a sokpa nyã par ε? Njmine le yin ι wa bõo sokpa jaa par? XIV Yi kaa, a kooṛaa le a nure 'lo na yaara a Nãanmun 'yer. XV Ntbe bamune kaara naa fika a bõbie ala ban yaar ka a lo a sor po. Bala wa wõ a 'yer wa baar, a Satan ma wa naa, wa de a Nãanmun 'yerbir ban bur a ba nyãa po. XVI Ala mι na lo a jie 'lo a kusibe na waa gar a tãna ι naa a bala na wõ a 'yer na ba ma soo de fõo jaa nι pupel, XVII tiche baa tara nyibe ε, ba maa kor ε. A 'yer jũu, wõm bu gefo wa wa a ba sã, ba ma lteb puor fõo jaa. XVIII A ala mι na lo a goor po ι naa a bala na wõ a 'yer, XIX tiche ka a ãgãn nyã wõm, nι a bõtarsι belfo, nι a bõbuorsι fãin a 'yer, ka waa tõo dõo ε. XX A anyã mι na lo a kojõ po ι naa a bala na wõ a 'yer na ba soo de na ba dõo jur, ka amine ι lijer nι pie, amine lijaata, amine mι kobaa.”

XXI Wõ suor ba naa, “Ba ma chom fatun na ba de laa kpa põo bu de su gado p̄ilem bu? A ba ι a jie 'lo won na chaar nure jaa le ba ma dõol ε? XXII Bon jaa na põo ban yuo wõ naa, ka ala a jaa mι na sool yi chãa po. XXIII Nure jaa na tara toor, wõ chele!”

XXIV Ka wõ 'yer kũ ba, “Yi bõo chele sõ a le yin wõnõ. A le fon man tɪr, le mι le ban man kũ fo, tɪ dõol gba. XXV Nure jaa na tara, Nãanmun ma v̄e naa ka wõ nyere dõolo, nure nyã mι na ba tara ε, a bãlãa ala gba won tara, Nãanmun na de naa a wõ sã.”

XXVI Tɪ le bõo 'yer kũ ba, “A Nãanmun nãalõo nitõ le wõ kaara. Daba ma yaar a wõ bõboro bar. XXVII Tãsoo nι mõtõo, ka wõ gãn bu wõ ir naa, a bõbie ma bulaa naa nõo, tiche a wõ mãe gba maa bõo ε. XXVIII A bõbie ma bul naa a t̄ee naa to vaar tɪ dõo jur, bɪ a bie. XXIX Ala wa bɪ baar, wõ ma chiin

nι soo tɪ njman bojũu a njmab sõo ta naa.”

XXX Ka Yesu le 'yer, “Bo le sun de man a Nãanmun nãalõo bu sokpa buor le sun lob gbeb wõ? XXXI Wõ kaara fika a kõkõo bir, 'lo le ι a bõbie a jaa po bõbile. XXXII Tiche wõ ma bul ι tikp̄ee na wõ te wilbere, ka a lubil ma wa mara a wõ 'maar po.”

XXXIII Yesu de naa sokpayoo na nyetaa na wõ 'yer a 'yer kũ ba, a le an na ι ka ba tõo bõo a par. XXXIV Sokpar tee le wõ ma de 'yere nι a 'yer koro ba. Tiche ala wa ι 'lo nι a wõ poturbo tee le, wõ ma wiil naa a jaa par kũ ba.

XXXV A daar 'lõnõ jãanoor, wõ 'yer kũ a wõ poturbo, “Yi ι a sɪ gõo chen a man gõon.” □□□□ Ba bar naa a nɪyoyoo bala tiche ka a wõ poturbo tara wõ, ka ba 'matãan a gborɪ amine gõonõ. XXXVII Ka a man kõo sekp̄ee 'lo ire ka a kõo kpe a gboro po ure na see XXXVIII tiche ka a Yesu be a gboro par gã kool wõ ju guro. Ka a wõ poturbo sãt wõ na ba sorõ wõ, “Wiwile, a ba bã fo sun morõ bu?” XXXIX Be le ka wõ ir tãn a sesebe nι a man, “Yi njmaa v̄oor! Yi ara a le ne!” Ka a sesebe njmaa v̄oor ka a man ara jomm.

XL Ka wõ suor a wõ poturbo, “Bo le so ka yɪ joro a dãbãe? Yi chene na ba soo ma bu?”

XLI Ka a dãbãe kpe ba ka ba lteb sorõ taa, “An le a nyã ka a sesebe nι a man tu a wõ nee?”

V

I Yesu nι a wõ poturbo gõo naa a man, a Gerasenɪ nibe wer po. II Yesu na wa yi a gboro po, daba na gele yi naa a yar par wa tuor wõ. III A ḡegelaa nyã kpiere naa a yar par ka nure jaa ba be be na tõo lũ wõ nι bõjorsɪ gba ε. IV Ba ma lũ naa a wõ gb̄ee nι a nuur tiche ka wõ njma, tɪ kar a kue ala bar. Nure jaa ba be be na tõo wõ ε. V Tãsoo

ni mōtōo, wō ma be naa a yar par ni a tōn ju tāna ti ηmara a wō māe ni kusibe.

^{VI} Wōn wa nye a Yesu na be tēer, wō jo naa ti lo gbur dumo a wō niem, ^{VII} ti na wō ηme chelma 'yere, “Bo fō bōoro ūka fō ū ma? Fō ū naa a Nāanmūn nyā na gar a jaa Bie pōn Nāanmūn ūka fō kō ge ma ε.” □ Bojūu Yesu dōo 'yere koro wō ūka, “A fōo sūdēer wa yi a daba pō.”

^{IX} Be le ka Yesu suor wō, “Bāa a fō yuor di?” Ka wō 'yer, “Sūyoo, bojūu si waa naa.” □ Ka wō suor a Yesu yāayāabile ūka wō ta dii wō bar a jie 'lo ε.

^{XI} Doyoo mi ara na gbor a tōo, dire. ^{XII} Ka a sūdebe suor a Yesu, “Ir si 'yōo a dor ala pō na fō soo ka si ti kpe a ba pō.” □ Wō soo naa ka a sūdebe yi ti kpe a dor ala. A ū naa dor tur ayi (2,000) ka a jaa tūgbil suu ti kpe a man pō gbōm kpi kpi.

^{XIV} A bala na kaara a dor jon kul a tēe pō ni a tēbil ala na gbor ti 'yer a le na ū. Ka a nibe yi chen ūka ba ti kaa. ^{XV} Ba wa naa a Yesu sē wa nye a daba 'lo na dōo tara a sūdeyoo gele ka wō chi su boni jāne, ka a dābāe kpe ba. ^{XVI} A bala na nye 'yer kō a nibe a le na ū a daba na dōo tara a sūdebe ni a dor 'yer, ^{XVII} ka a nibe piel suor a Yesu ka wō yi a ba wer pō.

^{XVIII} Yesu na wa kpiere a gboro pō ka a daba 'lo 'yōo a sūdebe na yi suor wō ūka wō ū a ba 'mataa chen. ^{XIX} Ka a Yesu ba soo ε, ti 'yer wō, “Kul a fō yir dēme sē ti 'yer kō ba a le a Soro na ū kō fō, ni a le wōn jo a fō nūbaal.” □ A daba chen na wō ti piel 'yere a le a Yesu na maal kō wō a wer 'lo pō ban bōolo a Dekapolisti. Ka a nēer 'maa a nibe.

^{XXI} Yesu na wa gōo a man gōon go, niyoyoo lōo naa na ba jilō wō. Wō chene na ara a man nēe, ^{XXII} ka a ba lōofō jie nīkpēe

āsoo ban bōolo Jairusi wa a be. Wōn wa nye a Yesu, ^{XXIII} wō gbur dumo a Yesu niem ti suor wō, “Yāayāabile, a n bipoobile le ū baal ure na kpi. Wa dōol wō a fō nūu ka wō sa ta kpi ε.” □□ Ka a Yesu ni a daba 'mataa chiine. Niyooyoo turo naa dara taa tiere wō.

^{XXV} Pōo kōo mi ben be lo siε suor faara yuomo pie ni ayi. ^{XXVI} Wō bal di dōoye yoo a titulbe jie na wō sōo bon jaa wōn tara ti ba sa ε. Ka a baal tōonō wō. ^{XXVII} Wōn wa wō a Yesu yele, wō tu naa a puor ti sur a wō fuu, ^{XXVIII} bojūu wō 'yer kō a wō māe. “Maa tōo sur a wō fuu gba, ūn sa naa, na n pēn.” □□□ Wōn wa sur a Yesu fuu nēe wa baar, a jāi ηmaa naa a dēdēe daa ka wō bōon ūka a wō suor baar naa.

^{XXX} Ka a Yesu mi bōon a fōo 'lōnō a kpēo na yi a wō sē. Ka a wō heb a niyoo bala pō suor, “An le sur a n fuu?”

^{XXXI} Ka a wō poturbo 'yer, “Nye a le a niyoyoo banyā na dara taa tiere fō, tiche a fō suor a soo 'lo na sur fō!”

^{XXXII} Tiche ka a Yesu chene kaara suor ūka wō nye a nire 'lo na sur wō. ^{XXXIII} Ka a pōo na bōon a le na ū, dābāe kpe wō naa ka wō nire na wō wa gbur dumo a Yesu niem ti 'yer a le jaa na ū. ^{XXXIV} Ka a Yesu 'yer kō wō, “N yepoo, fon soo ma jūu, fō sa naa. Kulo ni āgān 'maar, a fō dōoye baar naa.”

^{XXXV} A Yesu ba 'yer baar ε, tiche nibe kōo yi a Jairusi yir wa 'yer wō, “A fō bie kpi naa. Bāa 'yōo fō dōonō a wiwile go?”

^{XXXVI} Yesu ba chele a le ban 'yere ε, ti na wō 'yer kō a daba, “Taa joro dābāe ε. Soo ma dē.”

^{XXXVII} Yesu ba soo ka nire jaa tu wō ε, ka Pita ni Jemesi ni a wō yebile Joon tēe ba le ε. ^{XXXVIII} Ban wa ta a Jairusi yir, Yesu nye naa a nibe na kōnō ηmiere chelisi. ^{XXXIX} Ka wō kpe ti suor ba, “Bāa le yi kōnō ηmiere ni a chelisi a le?”

A bie ba kpi ε. Wɔ gur naa.” □□ A ba laara tɔrɔ nɪ wɔ. Wɔ dii naa a nɪbe ba jaa bar ka ba yi ti wɔ tara a bie s̄aa nɪ a ma nɪ a wɔ poturbo bala won 'mataa chiin, a ba kpe a jie 'lo a bikūu na be. ^{XLI} Ka wɔ ti nyɔɔ a pɔɔbile nūu ti 'yer, “Talita kum!” A par le a Yesu nɪbe kɔkɔr pɔ, “Pɔɔbile, ir!” □□□ Ka wɔ vaa ir chiine. Yuomo pie nɪ ayi bie le. Ka a ye le 'maa ba nɛε. ^{XLIII} Yesu kpaal ba naa jūu ka ba taa v̄ε ka a nɪre jaa wɔ naa ε. Tɪ 'yer ɪka ba kɔ a pɔɔbile b̄ɔdiir ka wɔ di.

VI

I Yesu yi naa a be ka a wɔ poturbo tu wɔ ka a ba 'mataa kul a Najaretɪ na ɪ a wɔ t̄εe. II Ka a P̄ɛnfɔ Bɪbir wa ta, ka wɔ kpe be a ba l̄ɔɔfɔ jie ti piel wile, ka a nɪyɔɔ bala na wɔ nɛεr 'maa. Ka ba s̄ɔrɔ, “Nyɪnɛ le a daba nȳa nye a b̄ɔɔfɔ nȳa? Ȳε buor le a nȳa won tara na wɔ gba t̄ɔn̄ɔ nɪ a nɛ'maa t̄ɔm̄ɔ? III A ba ɪ a mɪmɪere le ε? A ba ɪ a M̄εer bie le ε, a wɔ yebil ɪ Jemesɪ nɪ Josesi nɪ Judas nɪ Simon ε? Ka a wɔ yepɔbɔ mɪ be ka a sɪ s̄ε ε?”

IV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “N̄aanmɪn 'ye'yere nyere na 'ȳɔɔfɔ jie jaa, tɪche a wɔ m̄aε t̄εe nɪ a wɔ yir d̄εme nɪ a wɔ nɪbe s̄ε le waa nyere 'ȳɔɔfɔ ε.” □ Waa t̄ɔ t̄ɔ nɛ'maa t̄ɔm̄ɔ yɔɔ a be ε, ti wɔ d̄ɔɔl a wɔ nūu baalsɪ b̄al̄aa a ba sa. VI Yesu n̄εε 'maa wɔ naa bojūu baa s̄ɔɔ de wɔ ε. Wɔ yɔn ḡɔɔr a t̄ɛn na wɔ wile. VII Wɔ b̄ɔɔl naa a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi bala won d̄ɔɔ ir, ka ba wa a wɔ s̄ε ka wɔ t̄ɔ ba ayir yir, na wɔ kɔ ba kp̄εɔ ka ba t̄ɔɔ sɪdebe.

VIII Wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ ta de bon jaa ε, yɪ tara dadiirsɪ t̄εε. Yɪ ta tara b̄ɔdiir ε, bu w̄ɔɔr ε, bu ȳɔɔ libie a yɪ sɪr ḡama pɔ ε. IX Yɪ ās̄ɔɔ jaa wɔ su nafɔbɔ nɪ fuu b̄ȳen t̄εε. X Yir jaa pɔ yɪn wa kpe, yɪ be a be ti ta a s̄ɔɔ 'lo yɪn wa yi a t̄εe 'lo pɔ. XI T̄εe jaa pɔ yɪn wa kpe ka baa de

yɪ ε, bu s̄ɔɔ a 'yer ε, yɪn wa yire yɪ kpoor a yɪ gb̄εε t̄a-uul ka a di a ba d̄εer d̄aaas̄ε.”

XII Ba yin chen ti m̄ɔɔlɔ 'yere a N̄aanmɪn 'yer ɪka a nɪbe ba l̄ɛb ba t̄ɛr. XIII Ba diin a sɪdebe ka a yi, ti 'lɪ baalsɪ k̄aa ka ba sa.

XIV A n̄aa Herɔd mɪ wɔ naa a anȳa, bojūu nɪre jaa wɔ naa a Yesu yuor. Ka a bamune 'yere, “A J̄ɔɔn 'lo na ɪ a k̄ɔsuoro, 'lo le t̄ɔɔ yi a yaa pɔ, ala le so ka wɔ t̄ɔn̄ɔ a nɛ'maa t̄ɔm̄ɔ a le.”

XV Ka a banȳa mɪ 'yere, “Elaija le.” Ka a bamune mɪ chene 'yere, “Wɔ ɪ naa a N̄aanmɪn 'ye'yere ās̄ɔɔ nɪt̄aa a bala na d̄ɔɔ be be a k̄oro jaa.”

XVI Tɪche a Herɔd na wa wɔ, wɔ 'yer naa, “A J̄ɔɔn 'lo ɪn v̄ε ka ba ŋmaa a wɔ ju le, yi.”

XVII A Herɔd m̄aε le d̄ɔɔ v̄ε ka ba nyɔɔ a J̄ɔɔn waan, wa lū 'ȳɔɔ a pɔɔfɔ die pɔ. Wɔ ɪ naa a nɪt̄ɔ, a wɔ yebile Filip pɔɔ Herɔdiyas won de jūu. XVIII J̄ɔɔn 'yer kɔ a Herɔd, “A ba tara s̄ɔr ɪka fɔ de a fɔ yebil vor pɔɔ kul ε.” □□ Ka a Herɔdiyas tara nɪ a J̄ɔɔn j̄εer b̄ɔɔrɔ ɪka wɔ kɔ wɔ, tɪche waa t̄ɔɔ ε. XX A Herɔd b̄ɔɔ naa a J̄ɔɔn na ɪ nɪs̄ɔ nɪ cheche, na wɔ joro a J̄ɔɔn d̄ab̄aε, na wɔ gu wɔ tara. A Herɔd wa wɔ a J̄ɔɔn 'yer a ma s̄ɔb won nɪbir, tɪche wɔ ma b̄ɔɔrɔ naa ɪka wɔ chele a wɔ 'yer.

XXI Tɪche s̄ɔr wa yuon kɔ a Herɔdiyas a s̄ɔɔ 'lo a n̄aa na wa maala a wɔ d̄ɔɔfɔ bɪbir ye le. A wɔ d̄ɔɔfɔ bɪbir nȳana daar, wɔ b̄ɔɔl naa a nɪbere bala na turo a wɔ puor, nɪ a sojasɪ nɪbere, nɪ a nɪbere na be a Galilee pɔ. XXII A Herɔdiyas bɪpɔɔ wa kpe naa, na wɔ se a b̄aε ka a pel a n̄aa Herɔd nɪ a wɔ nɪbere bala ba jaa pɔɔ. Ka wɔ 'yer kɔ a pɔɔbile, “S̄ɔɔr ma bon jaa fɔn b̄ɔɔrɔ, ɪn kɔ fɔ naa.” □□□ Be le wɔ p̄ɔl kɔ a pɔɔbile, “Bon jaa fɔn s̄ɔɔr ala ɪ a n n̄aal̄ɔɔ ŋmaa gba le, n na kɔ fɔ naa.”

XXIV Ka wō yi chen ti suor a wō ma, “Bo le in suor?” Ka a wō ma 'yer wō, “Ti suor a Joon Kōsuor ju.”

XXV Ka a pōobile yi pōo fōo le kpe a nāa sē ti 'yer, “N bōoro naa ika fō 'yōo a Joon Kōsuor ju a la'yelma pō kō ma a pōpāanyā.”

XXVI A nāa pōo sōo naa, tiche a nibe bala won bōol na won pōl kō a pōobile jūu, waa bōoro ika wō tōr ε. XXVII Ka wō tō a nīkōrō āsōo a dēdēe daa ika wō chen ti ηmaa a Joon ju waan. A daba chen ti ηmaa a Joon ju a pōofō die pō XXVIII 'yōo a la'yelma pō waan, wa kō a pōobile ka wō de kō a wō ma. XXIX A Joon poturbo na wō a le, ba chen ti 'mōo wō na ba ūu.

XXX A Yesu nitōnsi lieb wa lōo taa a wō sē, na ba wa man a le jaa ban tō ti wiil a nibe, na ba kō a Yesu. XXXI A nibe yōo na waara ti chiine jūu, jaa gba ba be a ban di ε. Be le ka Yesu 'yer kō ba, “Yi wa a sun tēe chen a jie 'lo a nibe na ba be ε, a yi ti jāne pēn.”

XXXII Ba kpe naa a gboro bala tēe chen a jie 'lōnō. XXXIII Tiche a nibe na wa nye ban chiine ba bōo ba naa. A ba yi a tēn a jaa de nie jon gbēε ti ara a be. XXXIV A Yesu na wa ti ta, na wō nye a nyōo a ba ure nūbaal a wō sē, ban kaara fika piir na ba tara chine jūu, wō piel wile ba yelyōo.

XXXV Mōtōo na wa mōro a wō poturbo wa naa wa 'yer kō a Yesu, “A ka i naa mōgōo, ti a mōtōo mi mōro; XXXVI wel a nibe bar a ba chen a por ni a tēn na gbōr ti bō bōdiir da di.”

XXXVII Ka be le a Yesu 'yer sōo ba, “Yin mēe yi kō ba bōkōo a ba di.” Ka a poturbo 'yer ika, “Nyine le sun nye a libie anyāna? Nibō'yen ηmersi aniin sāyar gba! Nmīne le sun i kō ba jaa bōdiir?”

XXXVIII A be le a Yesu suor ba, “Paanōosi anmīne le yi tara? Yi chen ti kaa.” Be le ba chen ti kaa

ti wa 'yer kō wō, “Paanōosi anūu, ni jāne ayi.”

XXXIX A Yesu 'yer kō a poturbo a ba i a nibe ba jaa a ba jē gbulsu a mō'yolo ju. XL Be le a nibe jāne jāne, a gbulsu gbulsu. Bamune jāne naa kōor kōor, ka bamune mi jāne lujaayi ni piir. XLI A Yesu de naa a paanōosi anūu ni a jāne ayi ala na wō kaa saaju ti dōl puor Nāanmīn yāan. Wō de naa a paanōosi ηma ηma ti de kō a wō poturbo ti 'yer, “Yi de pō a nibe.” Ti le de a jāne ayi ala mi ηma pō a nibe. XLII A nibe ba jaa din, na ba ti, XLIII tiche ka a poturbo wob a bōηmaara 'yōo per pie ni ayi. XLIV A nibe bala na dōo di a bōdiir ala, dōor tēe i naa tur anūu.

XLV Ajjena, ka a Yesu 'yōo a wō poturbo a ba kpe a gboro na ba de nie chiine a Betusaīda ti wō na wel a nibe bar. XLVI Won wa bar ba wa baar, wō do naa a tōo ju ika wō ti puor.

XLVII A wer na wa sōoro, a gboro be naa a man sālsōo, tiche ka wō be a weyōo, 'lo tēe. XLVIII Wō nye naa a wō poturbo ka ba mōnō a gboro faara bojūu a sesēbe furo na tuoro ba. A wer na wa gbōro a chaarfō, wō yin chiine a kōo ju waara a ba sē, ta bōoro ika wō po ba. XLIX Ban wa nye won chiine a kōo ju a le, ba tier ika kpīin le, na ba ηme chelsi, L bojūu ba jaa nye wō naa ka dābāe kpe ba. Ajjena, ka a Yesu tēn, “Yi nyōo nyāa! Maa le! Yi taa joro dābāe ε.” □□ Ti pāa kpe a gboro pō ka a sesēbe ηmaa vōor. Ka a nēer 'maa ba yōo jaa. LI Baa dōo bōo a paanōosi ala par ε, bojūu a ba ju ba wōnō nyaar ε.

LII Ban wa gōo a man do lū a gboro a Genesaretu gōon, LIV ti tōo yi a gboro pō, nibe nye naa a Yesu bōo. LV A nibe jon yō a wer 'lo wō jaa na ba tuo a ba baalsi ni sōn chiin jie jaa ban wō ika wō be naa. LVI Jie jaa won chen, tēkpēε pō bu, tēbile pō bu, ka a tēe kōkōor lēεε,

ba ma gaal naa a ba baalst a chãa pɔ. Ba ma sɔɔɔ naa a Yesu ũka wɔ sɔɔ ka ba sɪr a wɔ fuu nɛɛ gba, bala jaa na sɪr, ma sa naa.

VII

^I A Faraseemine nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe bamine yi naa a Jerusalem wa lɔɔ a Yesu sɛ, ^{II} na ba nye a wɔ poturbo ka ba dire nɪ nũdebe. Ka a lɛ wiil ũka baa pɛɛ a ba nuur a, “Puorfo pɛɛfo 'lo ɛ.” ^{III} A Faraseemine nɪ a Juu nɪbe ba maa di ka bala ba pɛɛ a ba puorfo pɛɛfo 'lo ɛ, na ba turo a lɛ a ba nɪbere na bin. ^{IV} Bala wa yi daa wa, ba maa di ka bala ba pɛɛ a pɛɛfo 'lo ɛ. Ban turo a ba bin yɔɔ ala jũu, ba ma pɛɛn a ũmama, dɔɔr nɪ a kulaar. ^V Ala lɛ so ka a Faraseemine nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe sɔɔr a Yesu, “Bo lɛ so ka a fɔ poturbo ba turo a lɛ a sɪ nɪbere na bin ɛ, na baa pɛɛ a ba nuur ɛ ti dire nɪ nũdebe!”

^{VI} Ka a Yesu 'yer, “Sɪrɛ jaa lɛ a Isaiya dɔɔ 'yer a yɪn nɛɛr ayi dɛme 'yer na wɔ seb. Nãanmɪn 'yer naa, 'A yɪn nɪbe banyãna 'yɔɔnɔ ma naa nɪ a yɪ nɛɛ, tɪche ka a yɪ potɪɛr jãa a n sɛ. ^{VII} Pɔɔ lɛ yɪ puoro ma, bojũu yɪ wile naa nɪsaal nebɪnsɪ tɪ tɪɛr ũka maa nɛɛ lɛ.” (Isaiya 29:13) ^{III} Yɪ bar naa a Nãanmɪn Nɛɛ tɪ turo a lɛ a yɪ nɪbere na bin.

^{IX} “A ba ɪ ka yɪ de yɛ bar a Nãanmɪn Nɛɛ tufɔ tɪ turo a lɛ a yɪn mãɛ na bin ɛ. ^X Mosesɪ 'yer naa a Nãanmɪn gãn pɔ, “Yɔɔnɔ a fɔ sãa nɪ a fɔ ma.” (A Yifo Gãn 20:12) Na wɔ mɪ lɛ 'yer, 'Isɔɔ jaa wa pɔ 'yɔɔ a wɔ sãa bɪ a wɔ ma, ba kɔ wɔ.’

(A Yifo Gãn 21:17) ^{III} Tɪche ka yɪn 'yer ũka a sɛɛ na, nɪrɛ wa 'yer kɔ a wɔ sãa bɪ a wɔ ma, ‘Bon jaa un naa kɔ fɔ, n den kɔ Nãanmɪn.’ ^{III} Yɪ maa lɛ vɛ ka wɔ maal bon jaa kɔ a wɔ sãa bɪ a wɔ ma ɛ. ^{XIII} Yɪn ɪrɛ a

nɪtɔ jũu, ka yɪ kaara a Nãanmɪn Nɛɛ pɔɔ tɪ turo a lɛ yɪn mãɛ na bin. Yelyɔɔ mɪ ben be yɪn ɪrɛ nɪ nyɛtaa a nɪtɔ.”

^{XIV} A Yesu lɛ bɔɔ bɔɔl a nɪyɔɔ ka ba lɛb wa a wɔ sɛ. Ka wɔ 'yer, “Yɪ ãsɔɔ jaa wɔ chɛl wɔ un 'yere tɪ na yɪ bɔɔ a par. ^{XV} Bon jaa ba be ka a yɔɔ ka nɪrɛ na de di ka a bɔnyɪnɛ vɛ ka wɔ dɛɛ ɛ, tɪche bon 'lo na yɪ a nɪrɛ potɪɛr pɔ lɛ na vɛ ka wɔ dɛɛ.” ¹

^{XVII} Sɔɔ 'lo won wa bar a nɪyɔɔ bala tɪ kpe a yɪr, a wɔ poturbo sɔɔr wɔ naa a sɔkpa par. ^{XVIII} Ka a Yesu sɔɔr ba, “Yɪ mɪ ɪ naa a nɪbe bala na ba bɔɔ a par bɪ? Yaa bɔɔ ũka bon jaa ba be be ka nɪrɛ na de di na wɔ dɛɛ ɛ, ^{XIX} bojũu wɔ maa kpe a wɔ tɪɛr pɔ ɛ, tɪche pɔɔm lɛ wɔ ma suu na wɔ tɪ yi.” Yesu 'yer a nɪtɔ na wɔ wiil ũka a bɔdiir a jaa sɛɛn difɔ.

^{XX} Na wɔ mɪ lɛ 'yer ũka, “Bon nyã na yɪ a nɪrɛ potɪɛr pɔ lɛ ma tɔɔ vɛ ka wɔ dɛɛ. ^{XXI} Ala na ma yɪ a nɪrɛ potɪɛr pɔ lɛ, tɪɛr debe, nɪ a sɛsɛyele, nɪ a nãnyuur, nɪ nɪrɛ kɔfɔ, nɪ sɛfo, ^{XXII} nɪ a nyuur, nɪ a putuo, nɪ jire, nɪ kakaba, nɪ bobier, nɪ yosɔɔ, nɪ polyele nɪ a jolyele. ^{XXIII} A yeldebe anyãna a jaa lɛ ma yɪ a nɪrɛ potɪɛr pɔ, vɛ ka wɔ dɛɛ.”

^{XXIV} Be lɛ ka a Yesu yɪ a be na wɔ chen a Tire wer pɔ. Wɔ tɪ kpe naa a yɪr ãsɔɔ pɔ, tɪ waa bɔɔɔ ũka nɪrɛ jaa wɔ bɔɔ ka wɔ ben be ɛ. Tɪche wɔ kɔ tɔɔ sɔɔl ɛ. ^{XXV} Ala a pɔɔ na tara wɔ bipɔɔ ka a sɪdɛɛr tara, ajiɛnaa won wɔ wɔ a Yesu 'yer, wɔ wan wa lo gbur dumo a wɔ niem. ^{XXVI} A pɔɔ ba dɔɔ ɪ a Juu nɪrɛ ɛ, na wɔ dɔɔ yɪ be a Siriya Fonisiya paal pɔ. Wɔ sɔɔr naa a Yesu ũka, wɔ dɪi a sɪdɛɛr bar a wɔ bipɔɔ pɔ.

^{XXVII} Ka a Yesu 'yer, “Bar ka a bibiir di a lɛ ban bɔɔɔ, taa de a

¹ VII:XXV 7:15 A gãma amine pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo pie nɪ ayɔɔb ɛ ũka, 16 Nɪrɛ jaa na tara toor, wɔ chɛlɛ.

bibiir bōdiir kō baar ε.”

XXVIII Ka a pōō mī 'yer, “Sɪrɛ lɛ, n Soro, tɪchɛ a baar mī ma dire naa a bō por por ala a bibiir na ma dire, tɪchɛ ka a loro a tēe.”

XXIX Ka a Yesu 'yer kō wō, “A nɪtō fon 'yer jūu, kulo. A sɪdɛr bar naa a fū bipōō.”

XXX Wō kul tɪ nyɛ a bie na gā a gado ju, tɪ a sɪdɛr yi.

XXXI Yesu lɛ yi naa a Tire wer pō, na wō tu a Sidon suu a Galilee man pō, na wō tɪ chen a Dekapoliist paal pō. XXXII Be lɛ ka nɪbɛ bamɪnɛ waan daba na ɪ wōō, na waa tōōnō 'yerɛ sō ε. Ba sōr a Yesu ka wō sɪr a daba nɪ a wō nūu na wō sāa wō.

XXXIII Ka Yesu tara a daba yin chēchēɛ, na wō de a wō nubie su a daba tobōōr pō, be lɛ wō chir nataar tɪ sɪr a daba jālɪbir. XXXIV Na wō dōl kaa a saaju tɪ vōor na wō 'yer kō a daba, “Efata!”, a par lɛ a Yesu nɪbɛ kōkōr pō, yuo. XXXV Ajiēnaa ka a daba tobo yuo ka a jālɪbir lɛb ka wō piel 'yerɛ jaa chechɛ.

XXXVI Yesu kpaal ban jūu ɪka ba taa ɪrɛ wa 'yerɛ kōrō nɪrɛ jaa ε. Tɪchɛ a lɛ won kpāa ba lɛ lɛ ba mī 'yerɛ yōōrō nɪ a jie wō jaa. XXXVII A nɪbɛ nɛɛ 'maan yōō jaa ka ba 'yerɛ, “Wō ɪn ye lɛ jaa sō. Wō gba ma vɛ naa ka wōō wōnō, tɪ jālɪbir lɛb 'yerɛ chechɛ.”

VIII

I A sōō lōnō pō, nɪyōō lɛ lōn taa go a Yesu sɛ, tɪ baa tara bon na di ε. Yesu bōōl a wō poturbo ka ba wa a wō sɛ ka wō 'yer, II “A nɪbɛ banyā ɪrɛ naa nɪbaal, bojūu ber ata nɪ nyā ban be a n sɛ, baa lɛ tara bon na di ε. III Maa mī bar ba ka ba kulo nɪ a kō, ban tɪ lon sōr pō, bojūu bamɪnɛ yin tɛr.”

IV Ka a wō poturbo 'yer, “Tɪchɛ nyɪnɛ lɛ a kanaa a mōgōō pō nɪrɛ na nyɛ bōdiir kō ba?”

V Ka a Yesu sōr ba, “Paanōōsɪ anɪmɪnɛ lɛ yɪ tara?” Ka ba 'yer, “Paanōōsɪ ayopōi.”

VI Wō 'yer naa a nɪbɛ, ka ba jānɛ tēe, tɪ na wō de a paanōōsɪ ayopōi ala puor Nāanɪmɪn yāan, tɪ nɪma nɪma de kō a wō poturbo ka ba de pō a nɪbɛ. VII Ba tara naa a jābɪl amɪnɛ, ka wō de a ala mī puor Nāanɪmɪn yāan, tɪ 'yer ɪka a poturbo ba de pō a nɪbɛ. VIII Ba di naa tɪ tɪ chɛ. Ka a wō poturbo wob a bōnɪmaara ala ban di faa 'yōō per ayopōi. IX Ba ɪ naa tur anaar. Ka wō bar ba a sōr. X Ajiēnaa, 'lō nɪ a wō poturbo 'mantaa kpɛ a gboro pō, na ba chen a Dalmanuta paal pō.

XI Be lɛ a Faraseemɪnɛ wa sōrō wō yelsoorɪ, bōōrō ɪka ba bɛr wō kaa, na ba 'yer ɪka wō wiil ba jānɛ kōō ka ba bōō ɪka wō yin a Nāanɪmɪn sɛ. XII Ka wō vōor lɛ fāa tɪ 'yer, “Bō lɛ so ka a yɪn pōpāanyā nɪbɛ bōōrō jānɛ ɪka yɪ nyɛ? Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ kōrō yɪ, yɪ kō nyɛ jānɛ jaa ε.” □□ Wō bar ba naa tɪ kpɛ a gboro gōōnō a man gōōn.

XIV A wō poturbo iin naa ba tara paanōō ε, tɪ tara bō'yen tɛɛ a gboro pō. XV Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yɪ bōōn a Faraseemɪnɛ paanōō dābɪl nɪ a Herōd paanōō dābɪl mɪ.”

XVI Ka a wō poturbo guor taa 'yerɛ, “Sɪn ba tara a paanōō lɛ so.”

XVII Yesu na bōōn a lɛ ban 'yerɛ, wō sōr ba naa, “Bāa 'yōō lɛ yɪ 'yerɛ ɪka yaa tara paanōō ε? Yaa bōō a par sɛrɛ ε? A yɪ nyāa kpɛmɛ na mɪ? XVIII Yɪ tara na nɪbɛ tɪ ba nyɛrɛ ε, na yɪ tara tobo tɪ ba wōnō ε. Yɪ iin bu? XIX A paanōōsɪ anūu ɪn dōō de nɪma kō a dōōr tur anūu, per anɪmɪnɛ lɛ yɪ wob a bōnɪmaar na chɛ 'yōō?” Ka ba 'yer, “Per pie nɪ ayi.” □□ Ka a Yesu lɛ bōō 'yer, “ɪn lɛ de a paanōōsɪ ayopōi na nɪ nɪma kō a nɪbɛ tur anaar, per anɪmɪnɛ lɛ yɪ lɛ wob 'yōō?” Ka ba 'yer, “Per

ayopöi.” □□ Ka wö 'yer kü ba, “Yaa böö a par sere e?”

XXII Ba wa ta na a Betisaida tēe pö, ka a nibe bamine tara jöo waan a Yesu sē wa suor wö, ka wö suor a jöo ka wö nyere. XXIII Yesu nyoo naa a jöo nüu ti too wö yin a tēe cheche. Wö ti chir nataar 'yöo a daba nibe pö ti dööl wö a nüu ti suor wö, “Fö nyen bon bu?”

XXIV Ka a daba döo kaa ti 'yer, “N nyen nibe na kaara tur kaar na ba vire suor.”

XXV Ka a Yesu le de a wö nuur pöo a daba nibe, ka a wö nibe yuo, ka wö nyere pāa nye bomo a jaa cheche. XXVI Ka a Yesu 'yer kü wö, “Kulo, ta le kpe a tēe pö e.”

XXVII Yesu ni a wö poturbo chen naa a tēn ala naa gbör Sisariya Filipai. A sor pö ban be chiine, a Yesu suor ba naa, “An le a nibe 'yere ika n i naa?”

XXVIII Ka ba 'yer, “Bamune 'yer naa ika föö le a Joon 'lo na döo suoro a nibe a Nāanmün köo. Ka bamune mi 'yer ika Elaija. Ka a bamune mi chene 'yere ika fö i naa Nāanmün 'ye'yere āsöo na döo be be.”

XXIX Ka a Yesu suor ba, “Tiche an le yi mi 'yer ika n i naa?” Ka a Pita 'yer, “Föo le a Ni-iraa, a Nāanmün na tö ika fö faa a wö nibe.”

XXX Ka a Yesu kpāa ba, “Yi taa ure wa 'yere a n 'yer koro nire jaa e.”

XXXI Yesu piel wile ba na wö 'yere ika a Nisaal Bie na din döoye yele yoo pö, ka a Juu nibere, ni a ba böorlo nibere ni a Mosesi Nee wiwilbe tör wö bar, na ba kü wö. Tiche a ber ata daar won ir naa a küu pö i vor. XXXII Wö 'yer naa anyā chāa pö, ka a Pita tara wö yin chēchēe ti piel mii 'yöo wö.

XXXIII Tiche ka a Yesu heb kaa a wö poturbo ti mi mii 'yöo a Pita 'yere, “Too chen be, Satan! A fö tier in nire tier, waa i Nāanmün tier e.”

XXXIV Be le wö bööl a nyoo ni a poturbo ka ba wa a wö sē, ka wö 'yer kü ba, “Nire 'lo jaa na suor ika wö turo ma, a ninyne na 'laara a wö māe ti de a daa na i döoye ni küu, ti turo ma.

XXXV Nire 'lo jaa na suor a wö nyevor, a wö nyevor na bör na, ti nire 'lo na soo a wö nyevor börfo a maa ni a 'yer nöo nyā jüu, na faa wö naa. XXXVI Ala i nire tara naa a wer nyā bonst a jaa ti a wö ste we, bo tönö le be be? XXXVII Bu bo le nire na de teen a wö ste? XXXVIII Ala i nire mi nye naa a maa ni a n 'yerie ka a i vā yele a nibe banyā na tör Nāanmün bar, ni a putudēme sē, a Nisaal Bie mi na kaa naa a ninyne 'lo ka wö i vī soo a söo 'lo won wa heb wa ni a wö Sāa tur 'matāan a malaka chechesi.”

IX

I Ka a Yesu 'yer kü ba, “Yelmāe le n 'yere koro yi, bamine ara naa a kana na ba kö kpi e, tiche na ba nye a Nāanmün nāalöo na na wa ni kpēo.”

II A ber ayöob puor, Yesu tara naa Pita ni Jemesi ni Joon tee na wö de ba nie ka ba 'mataa do töwöo köo ju. Be le wö ti chil a ba niem. III A wö fuu pel nyle gar böpula jaa nire na maal a ka a wer pö. IV Ka a Elaija ni a Mosesi, wa daa yi a ba sē. Ka bala ni a Yesu 'mataa 'yere.

V Ka a Pita 'yer kü a Yesu, “Wi-wile, a sēe naa sun be a ka. Soo, ka si maal seer ata: föo āsöo, Mosesi āsöo, Elaija mi āsöo.” □ Pita ba böo ninyne wö na 'yer e, bojüu dābāe kpe ba naa.

VII Ka a julöjuur wa pöo ba, ti kōkor 'yer a be a julöjuur pö, “N binönāa le a nyāna. Yi chele a wö 'yer.”

VIII Ajiēnaa ban ika ba kaa, baa le nye nire jaa e, ti nye a Yesu tee.

IX Ban wa yi a töo ju suro, ka a Yesu kpāa ba ika ba taa wa 'yere

a le ban nye korɔ nɪrɛ jaa ε, wa ti t̃ān a le a Nɪsaal Bie na ir yi a wɔ k̃ūu pɔ. ^X Baa 'yer kɔ nɪrɛ jaa ε, ti 'yerɛ na ba sɔrɔ taa a k̃ūu pɔ irfɔ par.

^{XI} Ka ba sɔr wɔ, “Bo le so ka a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe 'yer ɪka Elaija le na de nie wa?”

^{XII} Ka a Yesu 'yer, “Sɪrɛ jaa le a Elaija de nie wa chɔɔr a ye le jaa. Ti ba mi seb ɪka a Nɪsaal Bie na din dɔɔye yɔɔ ka ba tɔr wɔ bar.

^{XIII} Tɪche n 'yerɛ na korɔ yi ɪka a Elaija wa naa ka ba ɪ a le jaa ban bɔɔrɔ kɔ wɔ nɪt̃āa a le ban seb a Nāanmɪn gān pɔ.”

^{XIV} Ban wa ta a poturbo ηmaa bala s̃ɛ, ba nyen nɪyɔɔ na ara jilɔ̃ ba ka a bala nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe churɛ taa. ^{XV} Ka nɪbe na wa nye a Yesu na waara, ka ba nɛɛ 'maa ka ba jo tuor puor wɔ.

^{XVI} Ka a Yesu sɔr a wɔ poturbo, “Bo le yi churɛ taa a le?”

^{XVII} Ka nɪrɛ āsɔɔ 'yer a be a nɪyɔɔ pɔ, “Wiwile, n bidaba le sɪdɛɛr nɪyɔɔ ka wɔ maa t̃ɔɔ 'yer ε, ka n waan a fɔ s̃ɛ. ^{XVIII} 'Lo wa ir wɔ, wɔ ma daa wɔn lɔb t̃ɛɛ ka wɔ furo a natafuul ti ɔɔrɔ a nyɪmɛ ti t̃āa. Ka n wa sɔr a fɔ poturbo ɪka ba dii a sɪdɛɛr nyāna bar, ka baa t̃ɔɔ ε.”

^{XIX} Ka a Yesu 'yer, “Aa, a yɪn nɪbe banyā na ba tara sɔɔfɔ ε, n be a yi s̃ɛ kor ta ηmɪnɛ? N tara kānyir ηmɪnɛ kɔ yi? Waan a bie wa kɔ ma.”

^{XX} Ka ba waan a bie. A sɪɛ na wa nye a Yesu, wɔ ir t̃āa a bie ka wɔ lo t̃ɛɛ, mɪrɛ ti bile ti furo a natafuul.

^{XXI} Be le a Yesu sɔr a bie s̃āa, “S̃ɔɔ buor le a piel wɔ a nɪt̃ɔ?” Ka a s̃āa 'yer, “A bibile daar jaa le a piel wɔ. ^{XXII} Wɔ ma daa wɔn lɔb b̃ūu pɔ bɪ k̃ɔɔ pɔ bɔɔrɔ ɪka wɔ kpi. Ala ɪ fon t̃ɔɔ ɪ ye le k̃ɔɔ, kaa a sɪ nɪbaal ti na fɔ s̃ɔɔ sɪ.”

^{XXIII} Ka a Yesu mi 'yer, “Bo le so ka a fɔ 'yer ɪka ala ɪ in t̃ɔɔ naa? Ye le jaa in k̃ɔm̃k̃ɔm̃ kɔ a bala na sɔɔ de ma.”

^{XXIV} Ajienaa le a bie s̃āa chur, “N sɔɔn de fɔ! S̃ɔɔ ma, a n sɔɔfɔ ba berma ε!”

^{XXV} Yesu na wa nye a nɪyɔɔ na joro l̃ɔɔñɔ taa a jie, wɔ t̃ān a sɪdɛɛr, “F̃ɔɔ sɪdɛɛr na ma ṽɛ ka nɪbe ɪ w̃ɔn, wa yi a bie pɔ na fɔ taa le ɪrɛ wa kpiɛrɛ a wɔ pɔ go ε!”

^{XXVI} Ka a sɪɛ ηme chelma ti d̃ɔɔñɔ a bie yɔɔ ti yi, ka a bie gā kaara fɪka k̃ūu. Ka a nɪbe 'yer, “Wɔ kpi naa!” ^{XXVII} Tɪche ka a Yesu nɪyɔɔ a wɔ ñūu t̃ɔɔ, ka wɔ ir ara.

^{XXVIII} Yesu na wa kpe a yir 'lo nɪ a wɔ poturbo t̃ɛɛ, ka ba sɔr wɔ, “Bāa le so ka sɪn ba t̃ɔɔ a sɪdɛɛr nyā dii bar ε?”

^{XXIX} Ka a Yesu 'yer, “Nāanmɪn sɔɔrɔfɔ t̃ɛɛ le na ṽɛ a fɔ dii a sɪɛ nyā ka wɔ yi.”

^{XXX} Ba yin a jie 'lo ti tu a Galilee tal. Yesu ba bɔɔrɔ ɪka nɪrɛ jaa wɔ b̃ɔɔ a jie ban be ε, ^{XXXI} bojūu wɔ wile naa a wɔ poturbo, “Ban de naa a Nɪsaal Bie kɔ a nɪbe, ka ba kɔ wɔ. Ka a ber ata daar wɔn ir naa, na wɔ tara nyevor.” ^{XXXII} Tɪche baa b̃ɔɔ a par a le wɔn 'yerɛ ε, ti joro dābāɛ ɪka ba sɔr wɔ.

^{XXXIII} Yesu nɪ a wɔ poturbo wa ta na a Kapenahum. Ban wa kpe a yir, a Yesu sɔr ba naa, “Bāa 'yɔɔ le yi churɛ taa a sɔr pɔ a le?” ^{XXXIV} Ka ba ɪ jaa gbulo, bojūu a sɔr pɔ ba churɛ na taa ɪka an le ɪ a kp̃ɛɛ.

^{XXXV} Yesu na wa jāne wɔ boɔl naa a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi na wɔ 'yer kɔ ba, “A yi āsɔɔ wa bɔɔrɔ ɪka wɔ de nie, a nɪnyɪnɛ 'lo wɔ ɪ a yi jaa bile, na wɔ ɪ a yi jaa t̃ɔt̃ɔñɔ.”

^{XXXVI} Yesu ṽɛ naa ka bibile k̃ɔɔ ir ara a ba jaa s̃ālsɔɔ. Wɔ 'mɔɔn a bie ti 'yer kɔ ba, ^{XXXVII} “Nɪrɛ 'lo jaa na de a bibiir banyāna taaba a n jūu, maa le wɔ de. Nɪrɛ 'lo jaa mi na de ma, a ba ɪ maa le wɔ de ε, tɪche a nɪrɛ 'lo na t̃ɔ ma le wɔ de.”

^{XXXVIII} Ka a Jɔɔn 'yer kɔ wɔ, “Wiwile, sɪ nye naa nɪrɛ āsɔɔ mi

na de a fo yuor na wɔ dire ni a sɔdebe ka a yire. Ka si 'yer ũka wɔ bar bojũu waa i a si ʼsɔɔ ɛ.”

XXXIX Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yi ta dii wɔ bar ɛ. Nɪrɛ 'lo jaa na de a n yuor tɔnɔ ni ne'maa tɔmɔ kɔ 'yer ma 'yerdɛɛr go ɛ. XL Nɪrɛ jaa na ba jɛɛr ni si ɛ, pɔɔ si naa. XLI Yelmɛɛ lɛ n 'yere kɔɔ yi, nɪrɛ 'lo jaa na kɔ yi kɔ'maar ni nɛmele, yin i a maa sofo jũu, a nɪnyɪnɛ kɔ wa faa a wɔ sɔyar ɛ.

XLII “Ala i ʼsɔɔ jaa mi vɛ naa a bɔbil banyana ʼsɔɔ na sɔɔ ma i yelbier, a nɪnyɪnɛ 'lɔnɔ, bala 'mɔɔ nɪɛr lũ yɔɔl a wɔ nyiɛ pɔ daa 'yɔɔ a man pɔ, ala ka fo. XLIII Ala i a fo nũu vɛ naa ka fo i yelbier, nɛmaa bar. Fon ti kpe nyevor pɔ ni nũnɛmaa sa naa fon tara a nuur a jaa ayi ti ti kpe a wɔm jie a be a bũu na ba kpĩine ɛ. 2 XLV Ala i a fo gber mi vɛ naa ka fo i yelbier, nɛmaa bar fon ti kpe nyevor pɔ ni gbɛnɛmaa sa naa fon tara a gbɛɛ a jaa ayi ti ti kpe a wɔm jie. 3 XLVII Ala i a fo nibir mi vɛ naa ka fo i yelbier, 'loo bar. Fon ti kpe Nāanɔmɪn nāalɔɔ pɔ ni nibifɛ sa naa fon tara a nibie ayi ti ti kpe a wɔm jie. XLVIII Be le a 'Bufulo ba kpire ɛ, ka a bũu mi ba kpĩine ɛ.’ (Isaiya 66:24) □□□ Dɔɔyɛ difo na heb nɪrɛ jaa nitāa le nyaar na ma wɔ bɔdiir ka a nɔmɔ.

L “Nyaar i naa, tiche a nɔɔ wa baar, ban le bɔɔl wɔn nyaar ɔ? Yi i nyaar, na yi tara nyā'maar kɔ taa.”

X

I Yesu pāa yin a jie 'lo na wa chen a Judiya paal, na wɔ ti gɔɔ a Jordan man. Nɪyɔɔ le wa naa a wɔ sɛ go, ka wɔ wile ba nitāa a le wɔn ma wile ba.

II A Faraseemune bamine wa naa ũka ba wa bɛɛr wɔ kaa, na ba

sɔɔr wɔ, “Sɔr ben be ka daba na tɔr a wɔ pɔɔ bar bi?”

III Ka a Yesu mi sɔɔr ba, “Nɪmɪnɛ lɛ a Mosesɪ dɔɔ 'yer?”

IV Ka ba 'yer, “Mosesɪ bar sɔr ũka daba wɔ sɛb dāasɛ gān ti na wɔ tɔr a wɔ pɔɔ bar.”

V Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “A yi nyākpāen jũu lɛ so ka wɔ sɛb a le. VI Tiche a wer pielfo, Nāanɔmɪn maal daba ni pɔɔ. (A Pielfo Gān 1:27) VII A le jũu, daba na bar a wɔ sāa ni a wɔ ma tiche ka 'lo ni a wɔ pɔɔ i bɔ'yen, VIII ka ba jaa ayi i āgān bɔ'yen. (A Pielfo Gān 2:24) Baa le i ayi ɛ, ti i bɔ'yen.

IX A le jũu, bon 'lo jaa Nāanɔmɪn na 'mataa, nɪrɛ wɔ ta nyɔɔ wel ɛ.”

X Ban wa heb kul a yir, a Yesu poturbo sɔɔr wɔ naa a 'yer nyā go.

XI Ka wɔ 'yer kɔ ba, “Daba jaa na tɔr wɔ pɔɔ bar ti kul pɔɔ yuo, wɔ maal yelbier. XII Lɛ mi le, pɔɔ wa tɔr a wɔ sɪrɛ bar ti kul dayuo wɔ mi maal yelbier.”

XIII Nɪbe dɔɔ waara ni a ba bibiir ũka Yesu wɔ dɔɔl ba a wɔ nũu, tiche ka a wɔ poturbo mii 'yɔɔ ba. XIV Yesu na wa nye a le a wɔ poturbo na i, wɔ nyen suur na wɔ 'yer kɔ ba, “Yi bar a bibiir ka ba wa a n sɛ, na yi ta nɛmaa ba sɔr ɛ. A ba nyāna taaba le so a Nāanɔmɪn nāalɔɔ. XV Yelmɛɛ lɛ n 'yere kɔɔ yi, nɪrɛ jaa na ba sɔɔ de a Nāanɔmɪn nāalɔɔ nitāa a bibile ɛ, wɔ kɔ tɔɔ kpe be ɛ.” □□ Be le wɔ 'mɔɔr a bibiir, ti dɔɔl ba nuur na wɔ sɔɔr Nāanɔmɪn 'yɔɔ ba.

XVII Yesu na wa de a sɔr chiine, daba jon var gbur dumo a Yesu niem ti sɔɔr wɔ, “Wiwiilmɛɛ, bo le in maal, naa nye nyevor na ba tara baarfɔ ɛ?”

XVIII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “Bāa 'yɔɔ le fo bɔɔl ma nɪmɛɛ? Nɪrɛ jaa ba i mɛɛ ɛ, ka Nāanɔmɪn tɛɛ ba le ɛ. XIX Fɔ bɔɔ naa a Nāanɔmɪn Nɛɛ.

2 IX:XLIII 9:43 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo lɪjaayi ni anaar ɛ ũka, 44 Be le a 'Bufulo ba kpire ɛ, ka a bũu mi ba kpĩine ɛ.’ 3 IX:XLV 9:45 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo lɪjaayi ni ayɔɔb ɛ ũka, 46 Be le a 'Bufulo ba kpire ɛ, ka a bũu mi ba kpĩine ɛ.’

Taa ku nire ε. Taa sene ε. Taa juro ε. Taa dire daasjiri ε. Taa folo ε. 'Yōnō a fu sāa ni a fu ma." (A *Yifo Gān 20:12-16*)

^{XX} Ka wo 'yer, "Wiwile, n bile sōo jaa le n turo a Nee anyāna wa tān a dina."

^{XXI} Yesu kaa naa a daba ni nōfo, ti 'yer ku wō, "A che fon yelbō'yen. Kul ti da a fu bonst a jaa de pō nōn dēme, ala le fon tara bōmāe a Nāanmun sē. Ti na fo pāa wa turo ma."

^{XXII} A 'yer nyā vē naa ka a daba sōo nie na wō kul posōo, bojūu tara sōo le wō ι.

^{XXIII} Be le ka a Yesu kaa gōor na wō 'yer ku a wō poturbo, "A tara sōo kpefo a Nāanmun nāalōo po un kpeō!"

^{XXIV} A 'yerbie anyāna vē naa ka ba neer 'maa, tiche ka wō le 'yer go, "Bibiir, a un kpeō ku nire jaa na na kpe a Nāanmun nāalōo po!"

^{XXV} An un kōmōkōmō, nyōoma na na kpe kparpiī bōo po gar tara sōo na na kpe a Nāanmun nāalōo po."

^{XXVI} Ka a poturbo pāa ι chīcham, ti lieb sorō taa, "An le na pāa tōo nye faafō?"

^{XXVII} Ka a Yesu kaa ba ti 'yer, "Nire sē 'lo, a un tuo, tiche Nāanmun sē ba le ε. Nāanmun sē ye le jaa ba ι tuo ε."

^{XXVIII} Be le Pita 'yer ku wō, "Nye, sun bar bon jaa ti wa turo fo!"

^{XXIX} Ka Yesu 'yer, "Yelmāe le n 'yere korō yi, nire 'lo jaa na bar a wō yir bu yeer, bu yepobo bu a wō sāa bu a wō ma, bu bibiir bu wer, ti 'la maa ni a 'yer nōo nyā jūu, ^{XXX} wōn nyen yōo a dina. Wōn nyen yie, yeer, yepobo, mamune, bibiir ni wer dōol gbēe kobaa, ni a gefo! Ti a sōo 'lo na waara, ka wō nye nyevor na ba tara baarfō ε. ^{XXXI} Tiche a nyōo bala na de nie na wa ben puor, ka a nyōo bala na be a puor mi wa de a nie."

^{XXXII} Ba dōo de a sor duoro a Jerusalem ka Yesu de a nie, ti a

wō poturbo neer 'maa ka bala mi na turo joro dābāe. Wō tōo naa a Pie Ni Ayi yin chēchē 'yer ku ba a len na wa a wō sē. ^{XXXIII} Yesu 'yer naa, "Sun chiine a Jerusalem tēe po, be le ban ti de a Nīsaal Bie ku a Juu nibe bōorlo niberē ni a Mosesi Nee wiwiilbe, ka ba ūka wō seen kūu, na ba nyōo wō ku a nibe na ba ι a Juu nibe ε. ^{XXXIV} A banyāna na la wō naa, na ba chir nataar 'yōo wō, na ba fōb wō ti ku wō. Ka a ber ata daar wōn ir naa a kūu po ι vor."

^{XXXV} Be le a Jebedee bibiir Jemesi ni Joon tōo gbōr a Yesu na ba 'yer, "Wiwile, si bōoro na ūka si sōor fu ye le kōo ka fu maal ku si."

^{XXXVI} Ka a Yesu sōor ba, "Bāa le yi bōoro ūka n maal ku yi?"

^{XXXVII} Ka ba 'yer, "Vē ka a si āsōo jāne a fu nūsōo loor, ka 'yen mi jāne a fu goba loor a fu nāalōo po."

^{XXXVIII} Ka a Yesu 'yer ku ba, "Yaa bōo a bon yin sorō ε. Yin tōo nyūn a dōoye nmele 'lo un wa nyūn, bu kpe a dōoye 'lo po un wa kpe a Nāanmun kōo sofō kaar o?"

^{XXXIX} Ka a ba 'yer, "Ōo." Ka a Yesu 'yer, "Yin nyūn a nmele 'lo un na nyūn, na yi so a kōo 'lo un na so, ^{XL} tiche a n nūsōo loor ni a n goba loor 'lo n ba tara sor ūka n ku yi ε. Nāanmun tēe le tara sor ūka wō de a jiir anyāna ko a bala wōn chōor."

^{XLI} A poturbo pie bala na che na wa wō a ye le, ba nyen suur 'yōo a Jemesi ni a Joon. ^{XLII} Ka a Yesu bōol ba jaa 'mataa ti na wō 'yer ku ba, "Yi bōon naa a bala na ι a nāmune a bala na ba ι a Juu nibe ε, ma fire naa a nibe, ka a niberē ma wile a ba kpāen. ^{XLIII} A ba ι le le a yi sē ε. Nire 'lo jaa na bōoro ūka wō ι a yi nīkpēe, wō ι a yi jaa tōtōnō, ^{XLIV} ka a 'lo mi na bōoro ūka wō ι a nidiere, wō ι a yi jaa gbāgbaa. ^{XLV} A Nīsaal Bie mi gba ba wa, ūka ba wa tōnō korō wō ε,

tiche wɔ wa naa ɪka wɔ wa tɔ̄ kɔ ba, na wɔ de a wɔ nyevɔr lɛ faan nɪyɔɔ.”

^{XLVI} Ba p̄aa wa naa a Jeriko. Ban wa kp̄e a Jeriko tɪ yire, nɪyɔɔ turo naa Yesu nɪ a wɔ poturbo, ka a j̄ɔɔ k̄ɔɔ ban b̄ɔɔlɔ Batimayus, Timeyus bidaba, jāne a s̄ɔr k̄ɔk̄oor s̄ɔɔrɔ bomo. ^{XLVII} Wɔn wa w̄ɔ ka a Yesu na yɪ a Najaretɪ lɛ, ka wɔ piɛl ḡboolo, “Yesu, David Bie, kaa n nɪbaal!”

^{XLVIII} Ka a nɪbɛ bamɪne ɪka wɔ p̄ɔɔ a nɛɛ, tiche ka wɔ p̄aa chene mal ḡboolo, “David Bie, kaa n nɪbaal!”

^{XLIX} Be lɛ a Yesu tɛɛ ara tɪ 'yer, “Yɪ b̄ɔɔl w̄ɔ.” Ka ba b̄ɔɔl a j̄ɔɔ 'yer wɔ, “Maa nyāa! Ir ara, wɔ b̄ɔɔlɔ fɔ naa.” [□] Ka wɔ vaa ir lɔb a fɔbaa bar tɪ wa a Yesu s̄ɛ.

^{LI} Ka a Yesu s̄ɔɔr wɔ, “Bāa fɔ b̄ɔɔrɔ ɪka n maal kɔ fɔ?” Ka wɔ 'yer, “Wiwile, n̄ b̄ɔɔrɔ naa ɪka n nyere.” ^{□□} Ka a Yesu 'yer, “Chiine! Fɔ sa naa, fɔn s̄ɔɔ ma j̄ūu.” Ajienaa, wɔ nyere naa, na wɔ turo a Yesu ka ba de a s̄ɔr.

XI

^I A lɛ ban wa ḡbɔrɔ a Jerusalem, ba ta naa a t̄ɛn ayi, Betefagɪ nɪ Betanɪ na be a Olive t̄ɔɔ par, ka Yesu t̄ɔ̄ wɔ poturbo ayi. ^{II} Wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ chen a t̄ɛbile 'lɔ na be a yɪ niem, Yɪn wa kp̄ɪɛɛ a t̄ɛɛ p̄ɔ, yɪn nyen b̄ɔbɪle nɪre jaa na ba do wɔ sere ɛ, ban lū. Yɪ for waan. ^{III} Ka nɪre wa s̄ɔɔr yɪ ɪka bāa lɛ yɪ ɪre a lɛ, yɪ 'yer wɔ ɪka, a yɪ Soro lɛ b̄ɔɔrɔ wɔ, tɪ wɔn lɛb waan f̄ɔɔ.”

^{IV} Ba chen tɪ nye a b̄ɔbɪle ban lū a ȳɔɔ d̄ɔd̄ɔr nɛɛ. Ban wa foro, ^V nɪbɛ bamɪne na ara a bɛ s̄ɔɔr ba naa, “Bāa lɛ yɪ foro a b̄ɔbɪle ɪre nɪ?” [□] Ka ba 'yer a lɛ a Yesu na ɪka ba 'yer, ka a nɪbɛ bar ba. ^{VII} Be lɛ ba waan a b̄ɔbɪle wa kɔ a Yesu, na ba de a ba f̄ɔɔr 'yɪɛr d̄ɔɔl a b̄ɔbɪle ju, ka wɔ do jāne. ^{VIII} Nɪyɔɔ na b̄ɔɔrɔ ɪka ba 'ȳɔɔ a Yesu j̄ūu, ba den f̄ɔɔr 'yɪɛr a s̄ɔr p̄ɔ, ka bamɪne nɪ kar vat a por p̄ɔ wa 'yɪɛr a s̄ɔr

p̄ɔ. ^{IX} Ka a bala na be a niem nɪ a bala na be a puor, p̄aa chɛlɛ ḡɔn̄ɔ 'yerɛ, “Yāan yooo! Nāanmɪn wɔ s̄ɔɔ a 'lɔ won t̄ɔ! (Yiel Ḡan 118:25, 26) ^X Nāanmɪn wɔ s̄ɔɔ a sɪ s̄aa David n̄aal̄ɔɔ na waara! Yāan yooo! Sɪ d̄an Nāanmɪn ȳɔɔ jaa!”

^{XI} Yesu na wa ta a Jerusalem, wɔ chen tɪ kp̄e a Nāanmɪn Puorfɔ Yir kaa a bomo a jaa. A wer na s̄ɔɔrɔ j̄ūu, 'lɔ nɪ a wɔ poturbo piɛ nɪ ayi yɪn chen a Betanɪ.

^{XII} A wer na wa chaar ka a Yesu nɪ a wɔ poturbo lɛb yɪ a Betanɪ waara a Jerusalem, k̄ɔ kp̄e naa a Yesu. ^{XIII} Be lɛ wɔ nye a k̄ɔk̄ɔɔ tɛɛ na tɔ vaar ara a niem, ka wɔ chen ɪka wɔ tɪ kaa w̄ɔm̄ɔ ben be bɪ. Wɔ chen tɪ ta ka a ɪ w̄ɔm̄ɔ ba be be ɛ, vaar tɛɛ lɛ, boj̄ūu a ba ɪ a w̄ɔm̄ɔ s̄ɔɔ lɛ ɛ. ^{XIV} Ka a Yesu 'yer kɔ a tɛɛ, “Nɪre jaa k̄ɔ lɛ wa por a fɔ w̄ɔm̄ɔ di ɛ.” A wɔ poturbo w̄ɔ naa a lɛ won 'yer.

^{XV} Ban wa ta a Jerusalem, Yesu chen tɪ kp̄e a Nāanmɪn Puorfɔ Yir bechaar p̄ɔ dire a nɪbɛ bala na chiin a bonsɪ tɪ daara nɪ a bala na daara. Wɔ daa naa libitɛɛrbe tɛɛbulsɪ lɛb kpa, tɪ da a bala nɪ na daara a papas dak̄ɔɔr lɔb. ^{XVI} Waa s̄ɔɔ ka a nɪre jaa tuo bon jaa tun a bechaar 'lɔ p̄ɔ ɛ. ^{XVII} Be lɛ ka wɔ p̄aa wile ba na wɔ 'yer, “A Nāanmɪn 'yer naa a wɔ ḡan p̄ɔ, 'N yir ɪ naa a yir a nɪbɔrɔ ba jaa na wa puor ma,” (Isaiya 56:7) tiche ka a yɪn 'lɔ maal wɔ a nɪfarba jie.” (Jeremiya 7:11)

^{XVIII} Ka a Juu nɪbɛ b̄ɔɔrlo nɪbere nɪ a Moʂɛt Nɛɛ wiwille nɪ wa w̄ɔ a nɪt̄ɔ b̄ɔɔrɔ s̄ɔr 'lɔ ban tu kɔ wɔ, tɪ na ba joro wɔ d̄ābāɛ boj̄ūu a nɪyɔɔ nɛɛr 'maa ba naa a wɔ wilfɔ p̄ɔ.

^{XIX} A jāan̄ɔɔr na wa ta, Yesu nɪ a wɔ poturo lɛb chen a Betanɪ.

^{XX} A wer na wa chaar bibio ka ba lɛb chiine a Jerusalem, ba nye naa ka ɪ a k̄ɔk̄ɔtɛɛ na kpi l̄ɔɔn a nyubɛ. ^{XXI} Be lɛ ka a Pita tɪɛr a lɛ a Yesu na 'yer kɔ a tɛɛ, na wɔ 'yer

ko wo, “Wiwile, nye a tie 'lo fon po 'yõo! Wo kpi naa!”

XXII Ka a Yesu 'yer ko ba, “Yi soo de Nāanmın. XXIII Sire le n 'yere korɔ yi, ala ı yi āsɔɔ soo naa de Nāanmın na waa baala a wo tier po ε, 'lo gba na tōɔ 'yer ko a tōɔ nyāna, ‘Ir ti lo a man po,’ a Nāanmın na soo naa ka a le ı. XXIV Ala le n 'yere korɔ yi, fōo puor Nāanmın suor bon jaa ti soo ıka, won ın ko fo, won ı naa. XXV Fōo wa ıka fo puor, ti tara nire ni 'yer, vĕ ko a ninyune. A fo Sāa na be a saaju mi na vĕ naa a fo yelbier ko fo.” 4

XXVII Ba le wa naa a Jerusalem go, ka a Yesu ti kpe yoorɔ a Nāanmın Puorfo Yir bechaar po. A Juu nibe boorlo nıbere ni a Mosesi Nee wiwilbe ni a nıbere wa naa a wo sĕ. XXVIII Ba wa suor wo naa, “An le ko fo a sor ka fo tōnō ni a anyā? Fo tara naa a sor ıka fo tōnō ni a anyā ɔ?”

XXIX Ka a Yesu 'yer ko ba, “N suor yi suorfo bō'yen. Yin wa tōɔ wiil ma a par, n mi na wiil yi naa a nire 'lo na ko ma a sor ka n tōnō ni a anyā. XXX Joon na dōɔ suoro a nibe a Nāanmın kōɔ, Nāanmın le ko wo a sor bi, nibe le ko wo a sor? Yi 'yer n kaal!”

XXXI A ba lieb chire taa, “Sin be 'yer ıka Nāanmın le tō wo, won suor si naa, ka bo le so ka saa soo wo ε? XXXII Tiche sin mi 'yer ıka nire le tō wo, a ba ı ε.” Ba joro naa a nibe dābāe, bojūu nire jaa soo naa ıka a Joon ın Nāanmın 'ye'yere.

XXXIII Le le ba 'yer ko a Yesu, “Saa bōɔ ε.” Ka a Yesu mi 'yer ko ba, “N mi kō 'yer ko yi a nire 'lo na ko ma a sor ka n tōnō ni a anyāna ε.”

XII

¹ Ka a Yesu le piel 'yere korɔ ba ni sokpa. Wo 'yer naa, “Daba le

ko wo puo na wo bor twōnsı. Wo wɔɔ naa a puo wo jaa jilō, na wo tuu bɔɔ ka ban ma pɔr a wōmō 'yōɔ na ba neɲmer ir a kōɔ. Wo men jie āsɔɔ na do ka nire na ma do jĕ a be kaara a puo. Wo de naa a puo na wo ko nibe ıka ba kaara ti na wo yo chen paal yuo po. ^{II} A wōfo sōɔ wa ta naa ka wo tō a wo gbāgbaa āsɔɔ ıka wo chen a nibe bala sĕ ti de a wōmō amune. ^{III} Tiche ka ba nyoo wo ɲme bar ka wo kul nūjaal. ^{IV} Be le wo le tō a gbāgbaa āsɔɔ ka ba le ɲme wo a ju puo ti 'yōɔ wo vī. ^V Wo le tōn āsɔɔ ka ba ko a 'lo. Ka wo le bōɔ tō bamune, ka ba pɔb bamune ti ko a bamune.

^{VI} “Wo chen nibō'yen won na tō, 'lo le a wo bibō'yen won nō. 'Lo le wo wa tō a baaraa jaa na wo 'yer, 'Ban 'yōɔ naa a n bie.’

^{VII} “Tiche a pokaarba na wa nye a bie, ba 'yer ko taa, ‘A nyā le ı a bōdire! Yi ı a si ko wo, ti che ka a bonsı ı a si sofo.’ [□] Be le ba nyoo wo ko lob bar a puo kōkoor.

^{IX} “Nımunε le yi tier ıka a puo soo na ı naa? Won wan wa ko a pokaarba banyāna ba jaa ti de a puo ko niyor! ^X Yaa kar a jie nyā a Nāanmın gān po ε? Wo 'yer ıka, ‘A kosır 'lo a mumiεbe na tɔr bar le ı a kosır ju. ^{XI} A si Soro le tō a nitō ka sob si a nibie.’” (*Yiel Gān 118:22, 23*)

^{XII} Be le a Juu nıbere boorɔ sor ıka ba nyoo a Yesu, bojūu ba bōɔ naa ıka bala le wo lob a sokpa gbeb. Tiche ba joro naa a nyoo bala dābāe, na ba bar wo ti lieb chen.

^{XIII} Ba le tō naa a Faraseemune bamune ni nibe bamune na yi a nāa Herod sĕ, ka ba wa ber Yesu neε nyoo wo, a wo 'yerbie po. ^{XIV} Ba wa na wa 'yer ko wo, “Wiwile, si bōɔ naa ıka fo ın yelmāe soo. Nibe 'yerbie maa tōɔ a fo potier lieb ε, bojūu fo maa

4 xi:xxv 11:25 A gāma amune po, baa 'yōɔ a pōfo lıjer ni ayooɔ ε ıka, 26 Ala ı fōo ba wa vĕ ko a fo tɔ soo ε, a fo Sāa mi na be a saaju mi kō vĕ a fo maal deer ko fo ε.

chele a le nure jaa na be e. Tiche fu wile na a Nāanmūn sōr nī yelmāe. A tara naa sōr ūka sī yab a lōpo kō a nākpēe Siisa bī? ^{XV} Sī yab bī sī ta yab e?” Tiche ka a Yesu bōon a ba neber yeke ban waan, na wō sūr ba, “Bo le yī bōoro ūka yī beer ma kaa? Yī de a libir āsōo waan ka n kaa.” ^{□□} Be le ba de a libir kur āsōo waan, ka wō sūr ba, “An foto nī a yuor le be a libir pō?” Ka ba 'yer, “Siisa le.”

^{XVII} Le le ka Yesu 'yer kō ba, “Yī de a 'lō na ī a Siisa sofō na yī yab wō, na yī mī de a 'lō na ī a Nāanmūn sofō na yī mī kō a Nāanmūn.” Ka ba faa tī nyōor a neer ara nī.

^{XVIII} A nibe bamune ban bōolo a Saduseemine na 'yer ūka kūu pō irfō ba be be e, mī wa naa wa sūr wō, ^{XX} “Wiwile, Mosesī seb kō sī ūka nure yebe wa kpi tī bar pōo na ba tara bie e, a wō yebe wō kul a pōokōor 'lō na wō dōo bibiir kō a wō yebe 'lō na kpi. ^{XX} Yēer ayopōi le dōo be be, ka ba kpēe kul pōo kpi tī che bar, waa tara bie e. ^{XXI} Ka a wō turo de a pōokōor kul, baa mī dōo bie e, tiche ka wō mī kpi. A le ne nī wō ju mī le a turo ata sōo. ^{XXII} Yelmāe jaa a yēer ayopōi banyāna ba jaa kulnaa a pōo 'lōnō, tī waa dōo bie e, a baaraa jaa ka a pōo mī kpi. ^{XXIII} Bala wa ir yī a kūu pō, an pōo le wōn ī, an ī ba jaa kul wōn lōor taa?”

^{XXIV} Ka a Yesu 'yer, “Yaa nye yīn bōr, bojūu yaa bōo a Nāanmūn sebe nī a wō kpēo e. ^{XXV} Nibe wa ir a kūu pō ba kō le kul taa e, tī ban kaara naa fīka a malakasi, baa kulo taa e. ^{XXVI} A kūu pō irfō yeke yī kar a Mosesī gān pō a sōo 'lō wōn nye a tibile na 'līre būu, ka a Nāanmūn 'yer kō wō, ‘N ī naa a Abraham Nāanmūn nī a Isaaki Nāanmūn nī a Jekōb Nāanmūn.’ (A Yīfō Gān 3:6) ^{□□□} Wō ī naa vōr

Nāanmūn, waa ī kūn Nāanmūn e. Yī tul naa.”

^{XXVIII} A Mosesī Nēe wile āsōo wa ara na chel a le a Yesu nī a nibe na 'mataa 'yer. Ka wō nye ka a Yesu 'yer nōmō. Ka wō mī sūr a Yesu, “A Nāanmūn neer a jaa pō, buor sōo le ī kpēe?”

^{XXIX} Ka Yesu 'yer kō wō, “A 'lō na ī kpēe gar a jaa nī nyā, ‘A Isīral nibe, yī chele! A sī Soro Nāanmūn, wō ī naa Soro bō'yen tēe. ^{XXX} Nō a fō Soro Nāanmūn nī a fō nyāa, nī a fō nyevōr wō jaa, nī a fō tīer wō jaa, nī a fō kpēo wō jaa.’ (Mosesī Gāma Na Tu Anūu 6:4, 5) ^{□□□} A 'lō na tu nī nyā, ‘Nō a fō tō sōo nītāa le fon nō a fō māe.’ (Mosesī Gāma Na Tu Ata 19:18) Nēe jaa ba be be ī kpe gar a anyā e.”

^{XXXII} Ka a daba 'yer, “Wiwile, fō 'yer yelmāe, a le fon 'yer ūka Nāanmūn bō'yen tēe le be be, ka āsōo jaa ba le be be pōo wō e. ^{XXXIII} A fō nō wō nī a fō nyāa, nī a fō tīer wō jaa, nī a fō kpēo wō jaa, na fō le nō a fō tō sōo nītāa a fō māe, a yeke anyāna tufō īn gar dōn fon kō chom kō Nāanmūn nī bōorlorī a jaa.”

^{XXXIV} Yesu na nye a le a daba na 'yer nī yē ka wō 'yer kō wō, “Faa jāa nī a Nāanmūn nāalōō e.” An yī a be chiine nure jaa ba le 'la sūr wō sōorfō go e.

^{XXXV} A le a Yesu na wile a Puorfō Yir bechaar pō, wō sūr naa a nibe, “Nīmune le a ta ka a Mosesī Nēe wiwiilbe 'yer ūka David bie le a Nī-iraa? ^{XXXVI} A ba ī a David māe pō le a Nāanmūn Sīe, ka wō 'yer ūka, ‘A n Soro Nāanmūn 'yer kō a n Soro nyā wōn ir, ‘Jāne a n nūsōo loor ka n wa de a fō dōdēme bin a fō gbēe pīlem.’” (Yiel Gān 110:1)

^{□□□□} Ala ī David māe bōol wō naa a wō Soro, nīmune le wōn le ī a wō bie tēe?” Ka a nīyōo bala ara chele wō nī popel.

^{XXXVIII} Yesu wile naa tī na wō kpāa ba, “Yī gu yī māe a Mosesī Nēe wiwiilbe sē, ba ma su naa a

fuu veesti ala yuoro ūka ba puor ba a dar pō. ^{XXXIX} Bala be wa kpe a lōofō jie, a niem le ba ma jāne. ^{XL} Ba mi ma fōlō naa a pōokōe, na ba mi ma puor Nāanmūn kor, buoro ūka nibe ba kaara ba. A nibe banyāna 'yer tōorfō na kpēme naa.”

^{XLI} Yesu jēn gbōr a jie ban 'yōōnō a libie a Nāanmūn Puorfō Yir pō, na wa kaara a le a niyōō na 'yōōnō a ba libie. Taraa dēme yōō jaa lōoro naa yōō. ^{XLII} Be le ka a pōokōnōō sōō mī be be na wō mī waan libikue ayi na i kobo wa 'yōō a libie pō.

^{XLIII} Ka Yesu buōl a wō poturbo ka ba tōō gbōr wō ka wō 'yer kō ba, “Yelmāe le n 'yere koro yi, a pōokōnōō sōō nyā lob gar ba jaa. ^{XLIV} A tara dēme ma 'yōōn ti che a libiyōō amune, tiche a pōokōnōō sōō nyā 'lo, a jaa le wō de 'yōō. Waa le tara bon jaa go ε.”

XIII

^I Yesu na wa yire a Nāanmūn Puorfō Yir pō, a wō poturo āsōō 'yer kō wō, “Wiwile, nye a kustbe ban men a yir kpēe nyā ka wō kaara ka!”

^{II} Ka a Yesu 'yer sōō wō, “Mī fō nye naa a le ban me a yir kpēe nyāna? A kustvīel anyāna 'yen jaa kō le wa chene dōōl wō tō ju ε. Ban dān a jaa lob.”

^{III} Yesu na wa jāne a Olive Tūr Tōō ju, a Nāanmūn Puorfō Yir nidaa, Pita nī Jemesī nī Jōōn nī Andiru sōōr wa naa a ba tēe, ^{IV} “Yer kō si a daar 'lo a anyā na i. Bo le na i a jāne sere ti che ka a wa i?”

^V Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yī bōōn ka nre jaa ta wa bel yi e! ^{VI} Niyōō na de naa maa yuor waan wa 'yere, 'Maa le a Yesu,' na ba wa bele niyōō. ^{VII} Yīn wa wōn tam, ka ba 'yere a tam 'yer, yi taa mure ε. A le na i naa, tiche a wer baarfō chene na be puor.

^{VIII} Nībōr dēdēme na yīn tam, ka a nāmune mī yi tam. Ka a tēgān dōōnō jīir yōō, ka kō mī lo. A dōōye anyāna le i a pielfō.

^{IX} “Yī bōōn, ūka ban ma nyōōr yīn chiin a 'yer tōorfō jie, na ba le pōb yi, a lōofō jīir. A maa yīn sōō jūu, ban tara yīn chiin a tēe nībere nī a nāmune jie, ūka ba ti tōōr a yi 'yer, ti yīn tu naa a be 'yer a Nāanmūn 'yer nōō kō ba. ^X A 'yer nōō nyā na den nie ta a nībōrō ba jaa. ^{XI} Bala wa nyōōr yi chiin a 'yer tōorfō jie, yi ta vē ka tīer nyōō yi a le yīn ti 'yer ε. Le jaa a Nāanmūn na wiil yi a 'yer tōorfō sōō, 'yer wō. A ba i yīn le 'yer ε, tiche a 'yerbie yi naa a Nāanmūn Sīe sē.

^{XII} “Yebe na gar 'yōō yebe, ka ba kō wō, ka a sāa mī gar 'yōō bie, ka ba kō wō. Bibiir kō le wōnō a ba sāamune toor ε, na ba vē ka ba kō a ba sāamune. ^{XIII} Nīre jaa na 'laar yi naa, yīn sōō ma jūu, ti 'lo na sōō ti ta a baaraa, na nyen Nāanmūn faafō.

^{XIV} “Yīn nye naa a yebe 'lo a Nāanmūn na 'laar (Daniel 9:2) na be a jie 'lo an ba sēe ε, na wō sōō a jie, na wō vē ka a wō suur dire. A fōō nyā na kara bōō a par. Yīn wa nye a le, nibe na be a Judiya ba jo do a tōō ju. ^{XV} Nīre jaa na be gar ju, ta suu a die pō ti de bon jaa ε. ^{XVI} 'Lo mī na be a puo pō, ta le chen ti de a wō fōbaa ε. ^{XVII} A bībir nyāna an ūn tuo kō a pōōpōōr nī a bala na tara a bī'yensī. ^{XVIII} Yī sōōrō Nāanmūn ka a ta wa i uon ε. ^{XIX} A ber ala pō, nibe na din dōōye yōō. Nāanmūn na maal a wer baa di a dōōye nyā bōrō ε, ti ba mī kō le wa di wō go ε. ^{XX} Ala i a Nāanmūn ba ηmaa a ber ala bar ε, nure jaa kō che ε. Tiche a bala wōn chel ir jūu, wō ηmaan bar. ^{XXI} A sōō 'lōnō, nure wa 'yer kō yi ūka yi nye a Nī-iraa a ka, bī kasen le wō be, yi taa sōōrō ε. ^{XXII} Bojūu a jire Nī-iraa nī a jire

'ye'yerbe na wa na wa tönõ a le a nibe na ba dõo nye ε, na ba maala yelbere fika Nāanmün le kò ba a kpèõ. Na ba bõõrõ ika ba bel a bala a Nāanmün na chel ir, ala ı ban tõõ naa. ^{XXIII} Yı bõõn! N den nie 'yer kò yı.

^{XXIV} "Tıche a dõõye nyā baarfõ sõõ, 'Mõtõõ na lii naa, ka a ηmeraa kõ mü le chaar ε, ^{XXV} Ka a ηmerbie põrõ yire a saaju loro, tı a saaju wõ jaa dõõnõ.'" (Isaiya 13:10)

^{XXVI} "A sõõ 'lõnõ, ban nyen a Nısaal Bie na waara a julõjuur põ, nı kpèõ nı tur. ^{XXVII} Wõn tõ naa a wõ malakası, ka ba wa lõõ taa a bala won chel ir a wer wõ jaa, tı yın a mõtõõ purfõ jie tı tõ a morfõ jie.

^{XXVIII} "Yı de a pölpöl tıe ye le jän yē. 'Lõ wa tuõrõ a vaar yı bõõn ika a töl sõõ gbõr naa. ^{XXIX} A le mü nı wõ ju le, yın wa nye a le n 'yer kò yı na ıre, yı bõõn ika a sõõ gbõr naa jaa yēyē. ^{XXX} N 'yere naa yelmāe kørõ yı, ika a pöpānyā nibe kõ kpi baar ε, tı yı nye a ye le anyāna ka a ı. ^{XXXI} A saaju nı a wer na wa baar naa tıche maa 'yerbie dõõ kõ wa baar ε.

^{XXXII} "Nıre jaa ba bõõ a bıbir nyā ε, bıı a sõõ ε, a malakası gba na be a saaju ba bõõ ε, a Bie mü ba bõõ ε, a Sāa tēε le bõõ. ^{XXXIII} Yı gu yı māε vıla! Yı kaar sõ! Yaa bõõ a sõõ ε. ^{XXXIV} An kaar naa fika yır sõõ na wa yuõrõ tı de a wõ yır 'yõõ a wõ tõtõnbõ nuur põ, na wõ kò āsõõ jaa nı wõ tõmõ, tı mü 'yer kò a dõdõr guro ka wõ kaara. ^{XXXV} A le jũu yı kaara tı guro wõ, bojũu yaa bõõ a sõõ 'lõ a yır sõõ na na lıeb wa ε. Amıne kõõ a wa ı jāanõõr, bıı tāsõõ bān, bıı nõrsı na kõnõ, bıı bibio pipi. ^{XXXVI} Yı ta wa vē ka wõ wa dũu yı a yı be gõõ põ ε. ^{XXXVII} A le n 'yer kò yı, nıre jaa le n 'yer kò yı kaar sõ!"

XIV

^I A chen ber ayı ka ban di a

Gõl Bar Difõ nı a Paanõkõõ Lõõfõ, ka a Juu nıbe bõõrõlo nıbere nı a Mosesı Nēε wiwiılbe bõõrõ vuo 'lõ ban na tu sõõl nyõõ a Yesu kò. ^{II} Tıche ka ba 'yer, "A ta ı a lõõfõ sõõ ε, ka a jēer taa ir a chara põ ε."

^{III} Yesu na wa be a Betanı a Simon 'lõ na dõõ ı a kõkõn yır, ka ba 'mataa dire, põõ kõõ wa waan na pārtõvıla nı kānyũu kõõ dafõ na ba wõnõ ε. A põõ kpır naa a pārtõõ nyıe tı kpaar a kānyũu ala dõõl a Yesu ju.

^{IV} Ka a nıbe bala na be be nye suur tı 'yere kørõ taa, "Bõ le so ka wõ sõõ a kānyũu nyā bar a nıtõ?

^V Wõn taa den da nıbõ'yen yuon gbul sāyar libie na wõ de kò nõn dēme." Tı mii 'yõõ a põõ.

^{VI} Ka a Yesu 'yer kò ba, "Yı bar wõ! Bāa 'yõõ le yı mii 'yõõ wõ? Wõ maal vıla kò ma. ^{VII} A nõn dēme 'lõ, yın nı bala ben ka. Yın tõõ sõõ ba sõõ 'lõ jaa yın bõõrõ, tıche maa kõ be a yı sē sõõ jaa ε. ^{VIII} Wõ ı naa a le wõn tõõ. Wõ kpaar a kānyũu 'yõõ ma tı che ka n ba kpi sere ε, na wõ chõõr ma guro nı a n ũufõ. ^{IX} Yelmāe le n 'yere kørõ yı, jie jaa ban wa 'yer a 'yer nõõ nyāna a wer wõ jaa põ, ban 'yer naa a le a põõ nyā na ı na ba chene tara a wõ tıer."

^X A Pie nı Ayı bala won kaa ir āsõõ ban bõõlõ a Judas Isıkariyot chen a Juu nıbe bõõrõlo nıbere sē tı 'yer ba ika wõ bõõrõ na ika wõ de a Yesu 'yõõ a ba nuur põ. ^{XI} Ban wa wõ a le won 'yer ka a nõmõ ba, ka ba 'yer ika ban kò won libie. Ka a Judas pāa bõõrõ vuo 'lõ won na tu de a Yesu kò ba.

^{XII} A bıbir dõõ 'lõnõ ı naa a Paanõkõõ Lõõfõ, ka ban na kò a pele na ba di a Gõl Bar Difõ, Yesu poturbo suor wõ naa, "Nyıne le fõ bõõrõ ika sı chen tı chõõr a Gõl Bar nyā bõdiir a fõ tı di?"

^{XIII} Wõ tõ naa a wõ poturbo ayı, na wõ 'yer kò ba, "Yı chen a tēε põ, daba na tuo kõõ nı dõõ na tuor

yī naa. Yī turo wō. XIV A yir 'lo pō wōn wa tī kpe, yī sūr a yir sō, 'A Wiwile ūka sī wa sūr fō, "Nyūne lē a 'lo nī a wō poturbo na wa 'mataa di a Gōl Bar Difō?" □□ Wōn wiil yī naa bōōpīe ban chōōr. Yī maal a bōōdiir a be."

XVI Ba yin chen a tēe tī nye a lē jaa a Yesu na 'yer kō ba. Ka ba maal a Gōl Bar bōōdiir.

XVII Jāanōōr na wa ta, Yesu nī a wō poturbo Pie nī Ayi wa naa.

XVIII Ban wa dire, wō 'yer kō ba, "Yelmāe lē n 'yere kōrō yī, a yī āsōō na tī gar 'yōō ma; āsōō sūn 'mataa dire nī a labō'yen pō."

XIX Be lē ka ba jaa pōō sōō ka ba sōrō wa bō'yen 'yen, "Maa lē o?"

XX Ka a Yesu 'yer, "A yī Pie nī Ayi āsōō le! A yī āsōō sūn 'mataa tūno a labō'yen pō lē. XXI A Nīsaal Bie na kpi naa nītāa lē ban seb a Nāanmīn gān pō. Tīche a nīre 'lo na gar 'yōō a Nīsaal Bie na dīn dōōye gar nīre jaa! Ka bala ta ba dōō wō ε, ala sa."

XXII Ban wa dire ka a Yesu de a paanōō puor Nāanmīn yāan, tī ŋmaa de kō a wō poturbo, na wō 'yer, "Yī de, a n āgān lē."

XXIII Wō lē den a ŋmele 'lo ban nyuro nī, na wō puor Nāanmīn yāan tī lē de kō ba, ka ba jaa nyū.

XXIV Be lē a Yesu 'yer kō ba, "N jāū lē a anyā na vē a Nāanmīn netiraa na tara kpēō, an chir naa, na a faa nīyōō. XXV Yelmāe lē n 'yere kōrō yī, n kō lē nyū a dāa anyāna ε, wa tī tān a daar 'lo un na nyū a bōōpaalaa a Nāanmīn nāalōō pō."

XXVI Ban wa yiel yiel dān Nāanmīn, ba suun chen a Olive Tur Tōō ju.

XXVII Yesu 'yer kō ba, "Yī jaa na jon tī bar ma, nītāa lē a Nāanmīn na 'yer a wō gān pō, In ŋme naa pechine kō ka a piir yēyel. (Jekariya 13:7) XXVIII Tīche maa wa ir a kūu pō, un de yīn nie chen a Galilee."

XXIX Ka a Pita che nyāa 'yer, "Ala ū gba, ba jaa sōon bar fō tī maa 'lo kō bar fō ε."

XXX Yesu 'yer kō a Pita, "Yelmāe lē n 'yere kōrō fō, dīna tāsōō, a nōrdōō kō kō gbēe ayi sere ε, tī fō 'yer gbēe ata ūka faa bōō ma ε."

XXXI Tīche ka a Pita 'yer kpēō jaa ūka, "Maa nī fōō na 'mantaa kpi gba, tī n kō 'yer ūka n ba bōō fō ε." Ka a bala mī na che 'yer a lē ne.

XXXII Yesu nī a wō poturbo chen naa a jie 'lo ban bōōlo Getīsemani, ka wō 'yer kō ba, "Yī jāne a kana, tī ka n chen tī puor Nāanmīn."

□□□□ Be lē wō tara Pita nī Jemesī nī Joōn 'mataa chiin ka a wō pōō sōō yōō jaa, ka tīer nyōō wō yōō.

XXXIV Ka wō 'yer kō ba, "N tīer sōō naa, tī nyetāan kūu. Yī jāne a kana gu ma tī na yī taa guro ε."

XXXV Wō chen naa a niem bālāa tī lo kpa tēe sōrō Nāanmīn ūka ala ū a tara naa ūfō kōō, wō vē ka a sōō nyāna pō wō. XXXVI Wō 'yer naa, "N Sāa, ye le jaa ba gar a fō maalfo ε. De a dōōye ŋmele nyāna bar a n sē, tīche a ta tu maa bōfō ε, a tu a lē fōō na bōōrō."

XXXVII Wō lēb chen a poturbo sē tī nye ka a ū ba gur naa. Ka wō 'yer kō a Simon Pita, "Simon, fō guro naa o? A fō kō lē tōō jē bālāa gu ma ε? XXXVIII Yī jē gu chele, na yī sōrō Nāanmīn ka a beerkaa ta wa tōō yī ε. A yī tīer 'lo bōōrō naa tīche ka a yī āgāma ba tōōr ε."

XXXIX Wō lē chen naa tī puor a Nāanmīn a lē ne nī wō ju. XL Wō lēb wa nye ba go ka a ū ba gur naa bojūu gōō kpe ba naa. Baa bōō ŋmīne ban lē 'yer kō a Yesu ε.

XLI Wō lēb wa a ba sē a gbēe ata sōō wa sūr ba, "Yī chene na gā guro na yī pēne o? A sēe naa! A sōō ta naa. Nyē, ba gar 'yōō a Nīsaal Bie kō a yelbe-īrbē! XLII Yī vaa ir, ka sī chen a ba sē. Nyē, a n gagaraa na waara!"

XLIII Yesu na chene 'yere le ka Judas na i a wo poturo pie ni ayi asoo ti daasaa, ni nibe na tara sobere ni dakorsi waara ni a Yesu nyoofo jie. A Juu nibe boorlo nibere ni a Mosesi Nee wiwiilbe ni a nibere le to ba.

XLIV Judas doo wiil a nibe mana ika, "A lo in na ti puor muor a kotir yi nyoo a lo, na yi boo tara wo chiin." □□□ Ban wa ta, Judas poon chen a Yesu se ti 'yer, "Wiwile!" Ti puor wo ni muorf. XLVI Ka a bala won chiin nyoo a Yesu. XLVII Be le ka a bala asoo na ara gbor a Yesu voo a wo soo chen a Juu nibe boorlo naa gbagbaa toor nmaa.

XLVIII Ka a Yesu soor ba, "A mo nibier le n i ka yi waan sobere, ni dakorsi a n nyoofo jie o? XLIX Bibir jaa le n ma doo be a yi se, na n wile yi a Puorfo Yir po, ti yaa nyoo ma e. Tiche a i naa a le ika a tu a le a Naañmun gan na 'yer." □ Be le a Yesu poturbo ba jaa bar wo ti jo.

LI Polbile koo mi na vaar fobaa tee turo ni a Yesu, ba nyoo wo naa. LII Ka wo mur a fobaa 'yoo ba ti jon sal'moor.

LIII Be le ba chiin a Yesu a Juu nibe boorlo naa yir, ka a Juu nibe boorlo nibere ba jaa ni a nibere mataan a Mosesi Nee wiwiilbe, na i a 'yer toorf nibere, wa loo taa. LIV Pita mi turo naa a puor jaa na wo wa ti kpe a boorlo naa yir bechaar po, na wo mataa jane ni a bala na kara a Puorfo Yir uoro buu.

LV Ka a Juu nibe boorlo nibere ni a 'yer toorf nibere na che booro ye le koo na wiil ika Yesu seen kuu, ti baa nye e. LVI Nyoo mi nman jirs 'yoo wo, tiche a ba 'yerbie nma taa poe.

LVII Ka a bamune mi ir nmaa jire 'yer ika, LVIII "A ba se, wo 'yer naa ika, 'A Puorfo Yir nyana a nire nuu na me, in nmer wo naa ti na n de ber ata men 'lo na ba i nire

nuu boomeraa e." □□ Tiche a ba 'yer mi ba i bo'yen e.

LX Be le ka a Juu nibe boorlo naa ir ara ti soor a Yesu, "Faa 'yere 'yer sooro ba bu? Bo daasiesi le anyana ban dire doolo fo. A in yelmæ o?" □□ Tiche ka a Yesu i jaa gbul, waa 'yer soo wo e. Ka a boorlo naa le soor wo go, "Fos le i a Naañmun 'lo sin 'Yoono Bie na i a Ni-iraa o?"

LXII Ka a Yesu 'yer, "Maa le. Yin nye naa a Nisaal Bie na jane a Toofu Soo nusoo loor. Yi mi na le nyen won waara a julojuur po."

LXIII Ka a boorlo naa too a fuu chier ni suur, ti soor, "Baa le sin le booro nure ika wo le 'yer a wo 'yer go? LXIV Yin mae wo naa a le won fere. Nmune le yi tier?" Ka ba jaa 'yer ika wo seen kuu. LXV Be le a bamune piel chire nataar 'yoono wo, ka a bamune mi po a wo nibie ti nme wo, ti soor wo, "Will si a nure 'lo na nme fo." Ka a bala mi na guro a Puorfo Yir mi nme nme wo.

LXVI Pita jane naa a be a bechaar po, ka a boorlo naa gbagbapooibile asoo wa wa. LXVII Won wa nye a Pita na uoro a buu, wo kaa wo naa lee ti 'yer, "Fo mi doo turo a Yesu na yi a Najareti."

LXVIII Ka a Pita chur ti 'yer, "N ba boo a le fon 'yere par e." Ti na wo too chen ti ara a doodor nee.

LXIX A poobile na wa nye a Pita a be, wo le 'yer ku a nibe na ara a be, "A nya mi i naa a ba asoo." □□□ Ka a Pita le chur go. A ba kor e, ti a bala na ara gbor a Pita mi 'yer, "Sire jaa le, fo i naa a ba asoo, bojuu Galilee le fo mi yi."

LXXI Ka a Pita poro 'yoono a wo mae, ti poro koro ba 'yere ika, "N ba boo a daba nya 'yer yin 'yer e."

LXXII Ajienaa le ka a noraa mi too ko a gbee ayi soo. Ka a Pita paa terto a le a Yesu na doo 'yer ku wo, "Fon chur ma naa gbee ata, ti ka a nordoo ko gbee ayi." Pita

na wa t̄er b̄oon a le, ka w̄o k̄o yoo jaa.

XV

^I A wer na wa chaar bibio, a Juu nibe b̄oorlo nibeɛ n̄i a Mosesi N̄ee wiwiilbe n̄i a nibeɛ ba jaa n̄i a 'yer t̄oorf̄o nibeɛ na che, l̄oon guor taa l̄u a Yesu tara w̄o chiin t̄i k̄o a n̄aa Pilate.

^{II} Ka a Pilate s̄oor w̄o, “F̄oo le i a Juu nibe n̄aa ɔ?” Ka a Yesu 'yer, “Ŋo, a un a le fon 'yer.” [□] Ka a b̄oorlo nibeɛ s̄oon̄o a Yesu yuor. ^{IV} Be le a Pilate s̄oor a Yesu, “Faa 'yere 'yer jaa ε, nye le ban s̄oon̄o f̄o a yuor j̄a!”

^V T̄iche Yesu ba haa n̄ee ε, ka a 'maa a Pilate n̄ee.

^{VI} A m̄i i naa a ba t̄om̄o le ka bala wa l̄oo taa dire a Ḡol Bar Dif̄o, a ba n̄aa ma ir n̄ire 'lo a nibe na b̄ooro a p̄of̄o die p̄o bar.

^{VII} Barabasi m̄i d̄oo p̄oo a nibe bamune p̄o, na d̄oo ir j̄eer n̄i a paal n̄ikp̄ee na ba k̄o nibe, ka ba nyoor ba p̄oo. ^{VIII} N̄tyoo wa naa a Pilate s̄e wa s̄oor w̄o ika, w̄o i k̄o ba a le won ma i.

^{IX} Ka a Pilate s̄oor ba, “Yi b̄ooro naa ika n̄i ir a Juu nibe n̄aa k̄o yi bu?” [□] Pilate b̄oon naa ika a nyuur ban tara n̄i a Yesu le v̄e ban nyoo w̄o waan a w̄o s̄e. ^{XI} T̄iche ka a b̄oorlo nibeɛ d̄o a nibe toor ika, ba 'yer ika, w̄o yuo a Barabasi bar.

^{XII} Ka a Pilate s̄oor ba go, “T̄i n̄i n̄imune n̄i a 'lo yin b̄oolo a Juu nibe n̄aa?” ^{□□} Ka ba t̄an, “Kpa w̄o a daa ju!”

^{XIV} Be le ka a Pilate s̄oor ba, “B̄aa w̄o i? Bo t̄odeɛɛ le w̄o t̄o?” T̄iche ka ba t̄ana kp̄eɔ jaa, “Kpa w̄o a daa ju!”

^{XV} Pilate na b̄ooro ika w̄o pel a nibe p̄oo j̄uu, w̄o yuo naa a Barabasi k̄o ba. W̄o v̄e naa ka ba f̄ob a Yesu yoo jaa, t̄i de w̄o k̄o a sojasi ika, ba t̄i kpa w̄o a daa ju, ka w̄o kpi.

^{XVI} Be le a sojasi tara a Yesu kp̄en a n̄aa yir kp̄ee 'lo p̄o, t̄i b̄ool a ba taaba sojasi l̄oo taa. ^{XVII} Ba den fuu j̄e n̄aa fuu kaar su w̄o, na ba le de ḡoor vil n̄aa jupil kaar su w̄o. ^{XVIII} T̄i p̄aa piel laara w̄o, “Ȳaan yooo, Juu nibe n̄aa!” ^{□□} T̄i ma de daa n̄men w̄o a j̄uu t̄i chire nataar 'ȳoon̄o w̄o. Ba gbur dumo a w̄o niem puoro w̄o. ^{XX} Ban wa la w̄o a n̄it̄o wa baar, ba yaa naa a fuu l̄on̄o bar, t̄i de a w̄o m̄ae fuu su w̄o, na ba p̄aa de w̄o chiin ika ba t̄i kpa w̄o a daa ju.

^{XXI} A s̄or p̄o, ba nyen Simon na yi Sireni t̄ee p̄o, Aleksanda n̄i Worofos s̄aa le. M̄oo p̄o le w̄o yi tala, ka ba nyoo w̄o f̄ir ka w̄o de a Yesu daa tuo. ^{XXII} Ba chiin naa a Yesu t̄i t̄an a be ban b̄oolo a Yesu nibe k̄ok̄or p̄o, Golgota. A par le ika, Julaa Jie. ^{XXIII} Ka ba p̄aa de t̄ai k̄oo 'ȳoo a d̄aa p̄o, ika w̄o nyū, t̄i w̄o t̄or. ^{XXIV} Be le ba kpa w̄o a daa ju. Ba p̄o naa a w̄o f̄oor na ba n̄me gb̄am b̄oo a ala ās̄oo jaa na na de.

^{XXV} Bibipol le ba kpa w̄o. ^{XXVI} Ba seb naa a ye le 'lo j̄uu ban kon w̄o mar a daa j̄uu ika, “A JUU NIBE N̄AA.” ^{□□□} Ba m̄i kpan n̄anyisi ayi a dab̄ab̄ansi m̄i ju, ka ās̄oo be a Yesu n̄ūs̄oo loor ka a ās̄oo m̄i be a w̄o guba loor. ^{5 XXIX} A bala na tala a be a w̄o kpafo jie t̄oro w̄o, vavire a ba jur 'yere, “Wooo, a f̄oo nȳa na 'yer ika fon s̄oo naa a N̄aan̄mun Puorfo Yir nȳa bar t̄i me w̄o a ber ata, ^{XXX} wa suu a daa ju, na f̄o faa a f̄o m̄ae!”

^{XXXI} Le n̄i w̄o ju le, a Juu nibe b̄oorlo nibeɛ n̄i a Mosesi N̄ee wiwiilbe m̄i laara w̄o, na ba 'yere koro taa, “Nye, w̄o faan bamune, t̄i w̄o k̄o t̄oo a w̄o m̄ae faa ε! ^{XXXII} V̄e a 'lo na 'yer ika, 'lo le i a N̄i-iraa, na w̄o i a Isural nibe n̄aa, suu a daa ju a si kaa, t̄i na si p̄aa s̄oo.”

5 **XV:XXXII** 15:27 A ḡama amune p̄o, baa 'ȳoo a p̄of̄o h̄jer n̄i aniiɛ ika, 28 A seb a N̄aan̄mun ḡan p̄o ika, “Ba s̄or won 'ȳoo a t̄odebe d̄eme p̄o.” (Isaiya 53:12)

A bala mi ban kpa gbɔr wɔ, le le ba mi tɔ wɔ.

XXXIII A mɔtɔɔ na wa ara a gar ju sãlsɔɔ, a wer wɔ jaa sɔb naa wa ti tãn a mɔtɔɔ balfɔ sɔɔ. XXXIV A sɔɔ 'lɔnɔ pɔ le, ka a Yesu chur buɔl, "Eloi, eloi, lama sabakatanı." A par le a Yesu nibe kɔkɔr pɔ ɔka, "N Nãanmın, n Nãanmın, bo le so ka fɔ heb puor 'yɔɔ ma?"

XXXV A bala na ara gbɔr a be wɔ na ba 'yer, "Yı chele! Elaija le wɔ buɔlɔ."

XXXVI Ka a daba ãsɔɔ jo chen ti 'mɔɔ sapɔ 'lor a dãmiiir amune pɔ, na wɔ chab daa tur a Yesu ɔka wɔ mɔɔr, ti na wɔ le 'yer, "Yı vɛ a sɔ kaara, Elaija na wa yɔɔ wɔ naa buı."

XXXVII Be le a Yesu chur ti nmaa a vuur.

XXXVIII Ka a Juu Nibe Puorfɔ Yir pɔ, ban lü a fɔbaa var a die chier a saaju ti gbem a par.

XXXIX A sojası nıkpɛɛ na ara a be a Yesu niem na wɔ a wɔ churfɔ, ti nye a le mi won nmaa a vuur, wɔ 'yer naa, "Yelmãe jaa, a daba nyã ı naa a Nãanmın Bie."

XL A pɔbɔ bamune lɔɔn Mɛer na yi Magdala tɛe pɔ, nı Salome, nı a Mɛer na ı a Jemesı bile, nı Josesı ma mi ara na tɛer jaa ti kaar wɔ. XLI A Galilee pɔ, a pɔbɔ banyãna le turo wɔ, na ba sɔnɔ wɔ. Ka a pɔbɔ bamune mi na 'matãan wɔ wa a Jerusalem, mi be be.

XLII A daar 'lo ı naa a ba Chɔorfɔ Bıbir ban na chɔɔr a ba mãe, bojũu a mɔtɔɔ wa mɔr, a Pɛnfɔ Bıbir piel naa. A jãanvɔr na wa tara XLIII a Josefɔ na yi a Arimatya tɛe pɔ, na ı a nıkpɛɛ ãsɔɔ ban 'yɔɔnɔ, ti mi dɔɔ chele a Nãanmın Nãalɔɔ, nyɔɔn nyãa chen a Pilate sɛ, ti sɔɔr a Yesu ãgãn ɔka wɔ ũu. XLIV Pilate na wa wɔ ɔka a Yesu kpi naa, a 'maa won nɛɛ. Be le wɔ buɔl a sojası nıkpɛɛ ka wɔ wa, ka wɔ sɔɔr wɔ, "A Yesu kpin buı?" □□□ Ka a sojası nıkpɛɛ 'yer, "Ɔɔ, wɔ kpi naa." Ka a Pilate sɔɔ

ɔka a Josefɔ wɔ ti yɔɔ a Yesu ãgãn. XLVI Josefɔ dãn fɔbaa na wɔ ti yɔɔ a Yesu ãgãn vil wɔ chiin ti ũu, a yaa ban chi kɔsır pɔ. Ba bil kɔsır wa pɔɔ a yaa nɛɛ. XLVII A Mɛer na yi a Magdala, nı a Mɛer na ı a Josesı ma, nye naa a jie 'lo ban ũu wɔ.

XVI

I A Pɛnfɔ Bıbir na wa baar, Mɛer na yi a Magdala, nı Salome, nı a Mɛer na ı a Jemesı ma, ba dãn a kãnyũur ala ɔka ba chiin ti je a Yesu ãgãn. II A Pɛnfɔ divɛ bio daar, bibio mɔtɔɔ na pur baar, ba chen naa a yaa par. III A kɔsır na pɔɔ a yaa nɛɛ ba gbɔr ɛ, ka ba sɔrɔ taa, "An le na ti bil a kɔsır bar sı a yaa nɛɛ?" □ Tıche ban dɔɔ kaa a ba nidaa, a kɔsır 'lo bil yi a yaa nɛɛ. V Ban ti kpıere a yaa pɔ, ba nyen polbile na su fuu pıla jãne nı a nũsɔɔ loor, ka pıla ɔɔ ba.

VI A polbile 'yer kɔ ba, "Yı ta vɛ ka yı pıla ɔɔrɔ ɛ. Yı buɔrɔ naa a Yesu 'lo na yi a Najaretı ban kpa a daa ju. Wɔ ir naa ı vɔr! Waa be a ka ɛ! Yı nye a jie 'lo ban gaal wɔ. VII Yı heb kul ti 'yer a wɔ poturbo nı a Pita ɔka, wɔ de yın nie chiine a Galilee, be le yın ti nye wɔ, nıtãa a le won dɔɔ 'yer kɔ yı."

VIII Chıcham kpe ba naa ka ba nɛɛ 'maa, ka ba jo yi a yaa par. Baa 'yer 'yer kɔ nıre jaa ɛ, bojũu dãbãe kpe ba naa.

IX A Pɛnfɔ divɛ bio daar bibio, Yesu na wa ir a kũu pɔ, wɔ den nie dũu a Mɛer na yi a Magdala, a 'lo pɔ won dɔɔ dii a sɔdebe ayopɔi bar ka a yi. X A Mɛer chen ti 'yer kɔ a bala na dɔɔ be a Yesu sɛ, a bala a nie na sɔb ka baa kɔnɔ. XI Ban wa wɔ ka wɔ 'yer ɔka a Yesu ir naa kũu pɔ ı vɔr, ka wɔ nye wɔ, baa sɔɔ de ɛ.

XII A anyã puor le, a Yesu heb nyuo na wɔ dũu a ba ayi na de sɔr chiine a tɛe ãsɔɔ pɔ. XIII Ba

lɛb chen a Jerusalem tɪ 'yer kɔ a ba taaba, tɪche baa sɔɔ ɛ.

^{XIV} A ba kor ɛ, tɪ a Yesu lɛ dũu a Pie nɪ Bõ'yen na 'mataa dire. Wɔ miin 'yõɔ ba a ba ba sɔɔfɔ pɔ, nɪ a ba nyãkpãen jũu, bojũu baa sɔɔ de a bala na nye wɔn ir a kũu pɔ 'yer.

^{XV} Wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ yɔ a wɛr wɔ jaa, na yɪ mɔɔl 'yer a 'yer nõɔ nyã kɔ a nɪbɔrɔ ba jaa. ^{XVI} Nɪrɛ 'lɔ jaa na sɔɔ de a 'yer nõɔ nyã, ka ba so wɔ a Nãanmɪn kõɔ, wɔn nyen a Nãanmɪn faafɔ, tɪche nɪrɛ 'lɔ jaa na ba sɔɔ de a 'yer nõɔ nyã ɛ, a nɪnyɪnɛ na we naa. ^{XVII} A jãnsɪ anyã na turo naa bala na sɔɔ. Ban de naa n yuor diin sɪdebe ka a yi, na ba lɛ bõɔ 'yerbɔlsɪ 'yerfɔ. ^{XVIII} Ban ma 'mɔɔr waba. Bala wa nyũ bon na tara lɔɔ, tɪ a kõ ɪ ba yeɛ ɛ. Baalaa ban dɔɔl a ba nũu, wɔn sa naa.”

^{XIX} A Soro Yesu na wa 'yer a nɪtõ kɔ a wɔ poturbo, Nãanmɪn vɛ naa ka wɔ dɔ a saaju tɪ jãne a wɔ nũsõɔ loor. ^{XX} Be lɛ ka a poturbo yi chen tɪ mɔɔlɔ a 'yer nõɔ jie jaa. Be lɛ ka a Soro 'mataa tɔnõ nɪ ba, ka a wɔ ne'maa tɔmõ anyã ban tɔnõ wiil ɪka a wɔ 'yer nõɔ in yelmãɛ.

LE A LUKA NA SĒB A YESU 'YER NŪŌ

^I Ntāa le a ntyōō na mō man a le na ɪ a sɪ ber anyā pō, ^{II} a le un yelmāe, ba dōō be be na ba nyen nibir a pielfō, na ba ɪ a 'yer nyā gbāgbaar. ^{III} A le jūu n baraa Teofilusɪ, n mɪ mōn vɪer a 'yer tɪ tān a pielfō nye ka a ɪ yelmāe le, ka n bōōrō ɪka n sēb a le na tu taa kō fō. ^{IV} Ka fō na tōō bōō ɪka a le ban wiil fō un yelmāe.

^V A Judiya Nāa Herōd sōō, a Juu nibe bōōrlo āsōō ben be ban bōōlō Jekariya wō pōō naa a Abija gbul pō ka a wō pōō yuor di Elijabetɪ na yi a Aaron bōō pō. ^{VI} Ba jaa ayi yele tor Nāanmɪn sē ka ba turo a le a Nāanmɪn nēe na 'yer na baa tara chēfō ε. ^{VII} Tɪche baa tara bie ε, bojūu a Elijabetɪ abbaa ka 'lo naa sɪre jaa nyōō.

^{VIII} A mɪ lōōr wa ta a Jekariya ka wōn tō a bōōr lofō tōmō kō Nāanmɪn. ^{IX} Gbām le ba gba ir wō ntāa le a ba bōōrlo tōmō na be, ka wōn ma kpe a puorfō yir tɪ chōm a tāt nyūu vɪla ala. ^X Ka a sōō na wa ta ɪka wō chōm a tāt nyūu vɪla anyāna, a nibe ara naa a yōō puoro.

^{XI} Be le a Nāanmɪn malaka wa dūu wō be a tāt nyūu vɪla chōmfō jie a nūsōō jie. ^{XII} Jekariya na wa nye wō a le, pɪla oō wō naa ka dābāe kpe wō. ^{XIII} Tɪche ka a malaka 'yer kō wō, “Jekariya ta joro dābāe ε, Nāanmɪn wōn a fō sōōrfō, a fō pōō Elijabetɪ na dōōn dabile ka fō 'yōō a wō yuor Jōōn. ^{XIV} A wō yele na un nōō kpe fō ka fō chɪle ka ntyōō mɪ chɪle a wō dōōfō jūu. ^{XV} An ɪ wōn un kpēe a Nāanmɪn niem, wō kō nyū dāa ban 'yōō dābul ε, bojūu Nāanmɪn Sɪe na sēe wōn be a ma pōōm. ^{XVI} Wōn lɪeb naa a Isɪral nibe yōō jie waan a ba Nāanmɪn

sē. ^{XVII} Wōn den a sɪ Soro nie nɪ a sɪe nɪ a kpēō 'lo na dōō be a Elaija 'yōō, na wō lɪeb sāamune ka ba tara a ba bibiir tɪer. Ka bawōnsɪ mɪ nye yē na ba maala yeltorsɪ na wō vē ka nibe mɪ chōōr ba māe gun a sɪ Soro.”

^{XVIII} Ka a Jekariya sōōr a malaka, “Nɪmune un ɪre wa sōō a ntōō fon 'yer? Maa nɪ n pōō jaa kor naa.” ^{XX} Ka a malaka 'yer kō wō, “Maa le a Gabɪrel na ma ara a Nāanmɪn niem, 'lo le tō ma nɪ a 'yer nyā ɪka n wa 'yer a 'yer nōō nyā kō fō. ^{XXI} A le jūu fon un wōō fō kō le tōō 'yer 'yer ε, wa tān a bɪbir 'lo a anyāna na ɪ bojūu faa sōō de a 'yer ala na wa ɪ a sōō 'lo na sēe ε.”

^{XXII} A nibe bala na be a yōō chēle a Jekariya wōn kor a le a Nāanmɪn puorfō yir, ka chīcham kpe ba. ^{XXIII} Be le ka wō wa yi tɪ wō kō le tōō 'yer 'yer ε, ka a nibe bōōn ɪka wō nyen nyefō kōō bojūu nuur kaalfō le wō mana nɪ ba tɪ kō tōō 'yer ε.

^{XXIV} A le a wō tōmō bɪbie na wa baar be a Nāanmɪn puorfō yir, wō lɪeb kul a wō yir. ^{XXV} A anyā puor le ka wō pōō Elijabetɪ tara pōō na wō sōōl ŋmɪrsɪ anūu. ^{XXVI} Na wō pāa 'yerε, “Nye le a Nāanmɪn na maal ma, a wō maal vɪla bɪbir vɪe naa ka wō ir ma a vɪ yin a nibe niem bar.”

^{XXVII} Elijabetɪ pōō na wa ta ŋmɪrsɪ ayōōb, Nāanmɪn tō naa a Gabɪrel a tēe na be a Galilee paal pō ban bōōlō Najaretɪ, ^{XXVIII} be le pōōsarbile kōō be, ka daba ban bōōlō Josefō na ɪ a Nāa David yōō ŋmaa baraa na kul ka a pōōbile yuor di Mēer. ^{XXIX} A malaka chen a wō sē tɪ 'yer, “N puorfō naa, fō un nɪ'yōō naa, Nāanmɪn ben a fō sē.”

^{XXX} Ka dābāe nyōō a Mēer nɪ a puorfō nyā bōōr, na wō sōōr wō māe a puorfō nyā par. ^{XXXI} Tɪche ka a malaka 'yer kō wō, “Ta joro dābāe ε, fō un nɪ'yōō naa Nāanmɪn

niem. XXXI Fɔn tara na puɔ doɔ dabile, na fɔ 'yɔɔ a wɔ yuor Yesu. XXXII Wɔn ɔn kpɛɛ, ka ba buɔlo wɔ a Nāanɔmɔn na be a Saaju Bie. A sɪ Soro Nāanɔmɔn na den a wɔ s̄a David n̄aal̄ɔɔ kɔ wɔ. XXXIII 'Lɔ le na di a Jekɔb yir n̄a jaa kpo kpo, a wɔ n̄a kɔ wa baar ɛ." □□□□ Ka a M̄eɛr soor a malaka, "N̄ ba ta daba sere ɛ, ti ŋmɔne ɔn ɔre wa doɔ a bie?"

XXXV Ka a malaka 'yer kɔ wɔ, "Nāanɔmɔn Sɪe na wa kpe fɔ naa, ka a Nāanɔmɔn kpɛɔ wa ger puɔ fɔ a bicheche 'lo fɔn na doɔ, ban buɔlo wɔn Nāanɔmɔn Bie. XXXVI Nyɛ a fɔ yebe Elijabetɪ gba na ɪ a puɔ abbaa na wɔ nyɔɔ ti wɔ tara na puɔ na doɔ bie, chuur ayɔɔb nɪ nȳa won gal. XXXVII Yele jaa ba ɪ tuo Nāanɔmɔn s̄ɛ ɛ." □□□□ Be le a M̄eɛr 'yer, "Nyɛ, Nāanɔmɔn gb̄agbaa le n ɪ, a ɪ a le kɔ ma fɔn 'yer?" Ka a malaka bar wɔ ti chen.

XXXIX A s̄ɔ 'lɔn̄ɔ le a M̄eɛr puɔ yi do a t̄ɔ ju a Judiya t̄ee pu. XL Wɔ ti kpe naa a Jekariya yir na wɔ puor a Elijabetɪ. XLI Elijabetɪ na wɔ a M̄eɛr puorfɔ ka a bie ɔɔ lɛb be a wɔ puɔm ka a Nāanɔmɔn Sɪe s̄ɛɛ a Elijabetɪ. XLII Ka wɔ ŋme chelma 'yere, "Nāanɔmɔn s̄ɔɔ fɔn gar a pɔbɔ ba jaa, na wɔ mɪ s̄ɔɔ a bie 'lo na be a fɔ puɔm. XLIII Tɪche nyɛ 'yɔɔfɔ na kaara, ka a n Soro ma wa a n s̄ɛ? XLIV ɪn wa wɔ a fɔ puorfɔ a bie na ḡa a n puɔm ɔɔn lɛb nɪ pupel. XLV Pupel s̄ɔɔ le fɔ ɪ an ɪ fɔ s̄ɔɔn de a le a n Soro na t̄ɔ, ka ba wa 'yer fɔ ɪka an ɪ naa a le."

XLVI Ka a M̄eɛr 'yer, "N̄ p̄ɛɛn Nāanɔmɔn nɪ a puɔ wɔ jaa. XLVII A n sɪe chule naa a Nāanɔmɔn na ɪ a n Fafaara 'yɔɔ. XLVIII An ɪ wɔ tɪertɔ a wɔ gb̄agbaɔɔɔɔɔɔɔɔ m̄aɛ siirfɔ. An yi dɪna chiine, a doɔ tu taa ba jaa na buɔlo ma naa buɔs̄ɔn s̄ɔɔ. XLIX An ɪ a T̄ɔɔfɔ S̄ɔɔ le maal a le kɔ ma. A wɔ yuor ɔn cheche. L A wɔ nubaal be naa a bala na joro

wɔ d̄ab̄aɛ s̄ɛ, yi a yɔn ti t̄an a yɔn suulɪ. LI A wɔ n̄u t̄ɔn t̄ɔberɛ, wɔ ȳeyel naa a bala na buɔro a yuor a ba tier pɔ bar. LIV Wɔ doɔn n̄amune a ba n̄a dakɔɔr jur bar, tɪche na wɔ 'm̄ɔɔr a bala na siir a ba m̄aɛ ka ba do saaju. LVIII Wɔ kɔ naa a kɔ d̄eme b̄ɔs̄ɔn, ti dii a tara d̄eme bar n̄ujaalɪ. LIV-LV Wɔ s̄ɔɔn a wɔ gb̄agbaa Isral ti tɪertɔ ɪka wɔ kaa Abraham nɪ a wɔ yɔn nɪbaal bɪbir jaa, nɪt̄a le won doɔ 'yer kɔ a sɪ s̄amune."

LVI M̄eɛr j̄ane na a Elijabetɪ s̄ɛ ŋm̄ersɪ ata ti lɛb kul a wɔ t̄ee.

LVII Elijabetɪ doɔfɔ bɪbir wa vɪe naa ka wɔ doɔ dabile. LVIII Ka a bala na kɔp̄ere gbɔr a Elijabetɪ nɪ a wɔ yir d̄eme na wɔ le a Nāanɔmɔn na maal vɪla kɔ wɔ ba puɔ mɪ pel naa a wɔ kaar.

LIX A ber aniin daar ba wa naa ɪka ba wa ŋmaa a bie yuor, na ba ta buɔro ɪka ba de a s̄a yuor 'yɔɔ wɔ buɔlo a Jekariya. LX Tɪche ka a ma ba s̄ɔɔ ɛ, ti 'yer, "A bie yuor dɪn j̄ɔɔn." □□ A ba 'yer kɔ wɔ, "Fɔ bal n̄re jaa ba di a yuor nȳa ɛ."

LXI Tɪ na ba p̄a 'lur soor a s̄a a yobuor won buɔro ɪka ba 'yɔɔ a bie. LXIII Ka wɔ man ba ɪka ba kɔ wɔ bon ka wɔ seb, won ben wa de a bon na wɔ seb, "A bie yuor dɪn j̄ɔɔn." Ka n̄eɛr 'maa ba jaa. LXIV Ajienaa le a Jekariya n̄eɛ mɪ 'laa ka a j̄albir bal ka wɔ t̄ɔɔ 'yere na wɔ p̄eɛre Nāanɔmɔn. LXV Ka d̄ab̄aɛ kpe a bala jaa na gbɔr a be ka nɪbe 'yere ka a yaar de a Judiya t̄en ala na be a t̄ɔn ju. LXVI N̄re jaa na wɔ a n̄t̄ɔ a ma 'maa won n̄eɛ ka wɔ ma soor, "N̄m̄ɔne le a bie nȳa na wa kaara?" Boj̄u a Soro n̄u doɔl naa a bie.

LXVII Jekariya na ɪ a s̄a, Nāanɔmɔn Sɪe s̄ɛɛ wɔ naa ka wɔ 'yere, LXVIII "P̄eɛfo wɔ ta a Isral Nāanɔmɔn, boj̄u wɔ wa naa wa faa a wɔ nɪbe. LXIX Wɔ kɔ sɪn ḡadaa ɪka wɔ faa sɪ na yi a wɔ gb̄agbaa N̄a David yir, LXX nɪt̄a

le won dōo tu a wō 'ye'yerbe cheche bala sē a kōr jaa ka ba 'yer, LXXI ūka wō faa sɪ a sɪ dōdēme sē, na wō faa sɪ a bala na laar sɪ nuur pɔ. LXXII Wō maal a nɪtō ūka wō wiil nɪbaal kɔ a sɪ sāmune, na wō le tɪer a wō netɪr cheche 'lo, LXXIII a le won pɔ kɔ a sɪ sākakpā Abraham. LXXIV Wō pɔn 'yer ūka, won faa sɪ naa a sɪ dōdēme nuur pɔ, ka sɪ puoro wō kō le joro dābāe ε, LXXV na sɪ ɪ cheche nɪ nɪtorsɪ a wō niem a ber a jaa. LXXVI A fōo na ɪ a n bie ban bɔɔlo fɔ naa a saaju Nāanmɪn 'ye'yere, an ɪ fōo le na de a sɪ Soro nie choor a wō sɔr, LXXVII na fɔ vē ka wō nɪbe bōo a faafɔ sɔr, na ba nye yelbier vē kofɔ. LXXVIII Nāanmɪn na tara nɪ sɪ nɪbaal jūu, wō vē naa ka a fafaara pur chaar 'yōo sɪ yi a saaju, LXXIX na wō chaar 'yōo a bala na kpɪere a libe pɔ, tɪ be a kūu gāagiel pīlem, na wō wiil a sɪ gbēe ka a de nyā'maar sɔr."

LXXX A bie nōo naa ka a sɪe kpēo be a wō sē. Mɔgōo pɔ le wō kpɪere tɪ t̃an a bɪbir 'lo won na wiil a wō m̃ae kɔ a Isɪral nɪbe.

II

I A ber ala pɔ, a paal Nākpēe Siisa Agustus 'yer naa ūka ba sɔr a nɪbe ba jaa na be a Worom paal pɔ. II A sɔrfɔ nyā le ɪ a sɔrdōo ban sɔr a nɪbe ka a Kiriniyus mɪ ɪ a Siriya nāa. III Nɪre jaa kul a wō m̃ae tēe ka ban tɪ sɔr wō.

IV Ala le so ka a Josefɔ mɪ na yi a Najaretɪ tēe na be a Galilee wer pɔ, na wō chen a Judiya wer pɔ, a Nāa David tēe ban bɔɔlo a Betlehem, bojūu a Nāa David yir le wō yi tɪ le ɪ a wō bal nɪre. V Josefɔ tara na a Mēer na tara a pɔo won bɔɔro a kulfɔ 'mataa chiin ka ban tɪ sɔr ba. VI A le ban be a Betlehem ka a Mēer bie dɔɔfɔ daar ta. VII Ka wō dɔo a pɔɔsarbɪe ka wō ɪ dabile a wō vil wō a fɔbaa gaal a dōn m̃oɔr

'wɔfɔ jie bojūu baa nye jie na kpe a sāanba kpēfɔ jie ε.

VIII Pechiinbe mɪ dōo gbor a tēe na ba gān a ba piir be a mōo pɔ kaara. IX Ka a Nāanmɪn malaka yi a saaju wa a ba sē, ka Nāanmɪn tɪr chaar pɔo ba, ka dābāe kpe ba. X Tɪche a malaka 'yer kɔ ba, "Yɪ ta joro dābāe ε, 'yer nōo le n waan a yɪ sē, an ɪn chulfɔ kpēe kɔ a nɪbe ba jaa. XI A dɪna tāsɔo ba dɔo naa a Fafaara a yɪ 'yōo a Nāa David tēe pɔ. Wō ɪ naa a sɪ Soro nɪ a Nɪ-iraa. XII Jāne yɪn na de bōon wō nɪ nyā. Yɪn nye naa a bipula ban vil a fɔbaa gaal wō a dōn m̃oɔr 'wɔfɔ jie."

XIII Ajienaa a saaju malakasɪ yoo wa naa wa 'matāan a malaka 'lo a ba dāna a Nāanmɪn 'yere nɪ, XIV "Tɪr wō ta a Nāanmɪn na be a saaju, ka nyā'maar mɪ be a nɪbe bala na pele a wō pɔo a wer pɔ."

XV A malakasɪ na wa bar ba tɪ lɪeb do a saaju, ka a pechiinbe 'yere koro taa, "Yɪ ɪ a sɪ chen a Betlehem tēe pɔ, tɪ kaa a yelnyɪne na ɪ ka a Nāanmɪn tō 'yer sɪ." □□ Be le ba pɔo chen tɪ nye a Mēer nɪ a Josefɔ nɪ a bipula na gā a dōn m̃oɔr 'wɔfɔ jie. XVII A le ban wa nye wō, ba 'yer naa a le a malaka na 'yer kɔ ba a bibile yele. XVIII A bala ba jaa na wō a le a pechiinbe na 'yer a bie 'yer kɔ ba, ka nēer 'maa ba jaa. XIX Tɪche ka a Mēer 'yōo a anyāna a wō pɔom tara tɪere. XX A pechiinbe lɪeb chen a piir jie tɪ dāna Nāanmɪn na ba pēere wō a ala a jaa ban wō tɪ nye a le a malaka na 'yer kɔ ba.

XXI A ber aniin na wa ta, ba ŋmaa won a yoo tɪ 'yōo wō a yuor Yesu, a yuor nyā le a malaka 'yer kɔ a Mēer tɪ ka wō wa tara a pɔo. XXII Mēer na wa baar a padɔɔr a le a Mosesɪ nēe na 'yer, Josefɔ nɪ a Mēer den a bie chiin a Jerusalem na tɪ kɔ a Nāanmɪn. XXIII Nɪtāa le a Soro na 'yer, "Yɪ de

dabil dōo jaa kō a Soro.” (A Yifv Gān 13:2, 12) □□ Ba den a bōorlo bomo ala a Soro na 'yer ūka, “Nmama ayi bu papa polo ayi ti pol a ba mǎe.” (Mosesi Gāma Na Tu Ata 12:8)

XXV Daba kōo dōo be a Jerusalem ban bōolo Simeon na wō ī nitor na waa baala Nāanmūn ε. Wō mī dōo chele a Isral nibe faafō būbir ka a Nāanmūn Sīe be a wō sē. XXVI A Nāanmūn Sīe 'yer kō wō ūka wōn nye naa a Nū-iraa 'lo a Soro na tō nī nībir tī kpi. XXVII A Nāanmūn Sīe vĕn ka Simeon chen be a Nāanmūn puorfō yir bechaar pō, ka a ī a Josefō nī a Mēer mī waan naa a ba bie Yesu a be na wa ir a nēε. XXVIII Ka a Simeon de a bie 'yōo a wō nūu pō tī puor Nāanmūn yāan 'yere, XXIX “Tōōnō sōo, nītāa le fon tur a fō nēε kō a ma na ī a fō gbāgbaa, fon tōo bar ma sōr nī nyā'maar. XXX Bojūu n nībir nye naa a fafaara, XXXI 'lo fon chōor ka nīre jaa nye wō. XXXII Wōn īn chāa wiil a nibe bala na ba ī a Juu nibe ε, tī na wō ī tur kō a fō nibe Isral.”

XXXIII Ka a Yesu sāa nī a ma nēε 'maa a le a Simeon na 'yer a wō ye. XXXIV Ka a Simeon pāa 'yer nevla 'yōo ba, tī 'yer kō a Mēer na ī a ma, “A bie nyāna le Nāanmūn kō a Isral nibe, ka ba yōo na nme gber lo tī ir, na wō ī jāne ka ban 'yere kperε nī wō. XXXV Nibe yōo potier na gān chāa pō, ka a fōō mī puo sōo fika sōo ban chōr fō.”

XXXVI Pōo na ī a Nāanmūn 'ye'yere ben be ban bōolo Ana na wō ī Fanuwel bie na wō ī Aserū bal nīre, na wō ī pōo nyōo. Wō kul sīre maal yuomo ayopōi. XXXVII Ka a sīre kpi tī wō ī a pōokōor maal yuomo lūjaanaar nī anaar (84). Waa gala a Nāanmūn puorfō yir ε, tiche wō ma ben be na wō ma gal bōdiir tī sōoro Nāanmūn tāsōo nī a mōtōo. XXXVIII A sōo 'lōnō le wō wa a ba sē tī dān Nāanmūn tī na

wō 'yer a bie 'yer kō a bala jaa na chele a Jerusalem faafō būbir.

XXXIX A le a Josefō nī a Mēer na wa ir a nēε maal a le a Soro na bin, ba lieb kul a Najaretī na ī a ba tēe na be a Galilee wer pō. XL Be le a bie tī nōōnō nī fōo na wō sēen yē ka a Nāanmūn wāefō be a wō sē.

XLI Yuon jaa a sāa naa ma ma chen a Jerusalem tī lōo na ba di a Gōl Bar Difō. XLII Yesu na wa nye yuomo pie nī ayi ba tara wōn don a Difō nyā jie nītāa le ban ma ire. XLIII A Gōl Bar Difō ber na wa baar, ba lieb kulo a ba tēe tiche a Yesu bar a Jerusalem ka baa bōon ε. XLIV Ba tier ūka wō taa pōo a ba nibe kulo nī tī chen būbir bō'yen baa nye wō ε, na ba pāa yōoro bōoro wō a ba nibe nī a ba nībōonstī nī a ba barmine sē. XLV Ban ba wa nye wō ε, ba lieb chen a Jerusalem a wō bōfō jie. XLVI A ber ata daar le a ba tī nye wō a be a Nāanmūn puorfō yir bechaar pō, ka wō jāne a wiwiilbe chara pō chele a le ban 'yere na wō soro ba sōorfosū. XLVII Nīre jaa na wō a le wōn ire a 'yersū par a chō chō nēε 'maa ba naa. XLVIII A sāa nī a ma na wa nye wō a ba nēε mī 'maa ba naa ka a ma sōor, “Pa n bie, bo le fō maal sī a nūtō, ka maa nī a fō sāa yōbo fō lēεε wa faa?”

XLIX Ka Yesu sōor a ma, “Bāa 'yōo le yī yōoro bōoro ma? Yaa bōo ūka īn be naa a n Sāa yir ε?” □ Tiche baa bōo a anyāna wōn 'yer kō ba par ε.

LI A wō ir pōo ba, a ba pāa kul a Najaretī a wō tī wōnō a ba toor, tiche ka a ma 'yōo a 'yer anyāna a jaa a wō puom. LII Ka a Yesu nōōnō nī yē nī a kpēε ka wō yele nōmō a Nāanmūn sē nī a nibe sē.

III

1 Yuon pie nī anūu le a Tiberiyus Siisa di a nākpēε ka a Pontius Pilate mī ī a Judiya paal nīkpēε ka a Herod mī di a Galilee nāa ka a

wɔ yɛbɛ Filip mɪ ɪ a Ituriya nɪ a Turakonɪtɪs nāa. Ka a Lisaniyasɪ mɪ di a Abilenɪ nāa. ^{II} Anasɪ nɪ Kayafasɪ bala lɛ ɪ a Juu nɪbɛ bɔɔrlo nɪbɛrɛ. Ka a Nāanɪmɪn de a wɔ 'yer kɔ a Jekariya bidaba Jɔɔn be a mɔgɔɔ pɔ. ^{III} Wɔ yɔn a tɛn ala a jaa na jilɔ a Jordan man na wɔ 'yerɛ korɔ a nɪbɛ, “Yɪ lɪɛb a yɪ tɪɛr na yɪ so a Nāanɪmɪn kɔɔ, ka Nāanɪmɪn vɛ a yɪ yeldɛbɛ kɔ yɪ.” [□] Nɪtāa lɛ a Isaiya na seb a wɔ gān pɔ, “Nɪrɛ 'yerɛ naa be a mɔgɔɔ pɔ, ‘Yɪ chɔɔr a sɪ Soro sɔr, na yɪ maal a wɔ sɔr ka wɔ tor. ^V Na yɪ 'mor a kolsɪ, na yɪ nɪmɛr a tɔn nɪ a gbɛgbɛnsɪ ka a jātaa. Yɪ maal a sɔgɔrsɪ a jaa ka a tor, na yɪ maal a sɔr nyara nyara ka wɔ sal. ^{VI} Nɪsaal bɔrɔ ba jaa na nyɛn Nāanɪmɪn faafɔ.’” (Isaiya 40:3-5)

^{VII} Ka a nɪyɔɔ bala na waara a Jɔɔn sɛ a Nāanɪmɪn kɔɔ sofo 'yɔɔ, ka wɔ sɔɔr ba, “Yɪn waa bibiir, an lɛ 'yer kɔ yɪ ɪka yɪ jo yɪ a Nāanɪmɪn suur na waara a yɪ sɛ? ^{VIII} Yɪ vɛ ka yɪ befo wiil ɪka yɪ lɪɛb a yɪ tɪɛr. Yɪ ta chɛnɛ 'yerɛ korɔ a yɪ māɛ ɪka, Abraham lɛ ɪ a sɪ sāa, n 'yerɛ na korɔ yɪ ɪka Nāanɪmɪn na tɔɔn maal a kusɪbɛ anyāna a ba lɪɛb ɪ a Abraham bibiir. ^{IX} A 'lar dɔɔl a tɛ nyɪbɛ ju, tɛ jaa ba wa wɔnɔ wɔ sɔn ɛ, ban nɪmaa won lɔb 'yɔɔ bɪu pɔ.”

^X Ka a nɪyɔɔ bala sɔɔr wɔ, “Nɪmɪnɛ sɪn pāa ɪ?” [□] Ka Jɔɔn 'yer kɔ ba, “ɪsɔɔ jaa na tara fuustɪ ayi, wɔ ɪr āsɔɔ kɔ a wɔ tɔ sɔɔ na ba tara ɛ, nyā mɪ na tara bɔdiir wɔ ɪ a lɛ.” [□] Lɔpɔdierbe mɪ wan a Jɔɔn sɛ ɪka wɔ so ba a Nāanɪmɪn kɔɔ, na ba mɪ sɔɔr wɔ, “Wiwile sɪ mɪ ɪ nɪmɪnɛ?” ^{□□} Ka wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ ta ma de dɔɔl a lɛ ban ɪka yɪ de ɛ.” ^{□□} Sojasɪ bamɪnɛ mɪ wan wa sɔɔr wɔ, “Sɪn mɪ, sɪ ɪ nɪmɪnɛ?” Ka wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ ta fir nɪrɛ de libir ɛ, yɪ ta mɪ nɪmaa jir kara dɔɔl nɪrɛ ɛ, na yɪ vɛ ka a yɪ sāyar sɛɛn yɪ.”

^{XV} Ka a nɪbɛ mɪ na dɔɔ 'yɔɔ toor chɛlɛ, pāa tɪɛrɛ ɪka a Jɔɔn lɛ tɔɔ ɪ a Nɪ-iraa. ^{XVI} A Jɔɔn 'yer kɔ ba, “Maa 'lɔ kɔɔ lɛ n suoro yɪ, tɪchɛ nɪrɛ āsɔɔ na gar ma na wa naa, a wɔ nafɔɔr mɪbɛ gba, n ba sɛɛ ɪka n for ɛ. 'Lɔ lɛ na de Nāanɪmɪn Sɪɛ nɪ bɪu son yɪ. ^{XVII} A nɪmayɪl naa ben a wɔ nɪu pɔ, a wɔ na yɪl a mɔɪ a vafɔ jɛɛ na wɔ kpaar a bie 'yɔɔ a boor pɔ tɪ chɔm a sɔsɔɔr nɪ bɪu 'lɔ na ba tara kpɪinfɔ bar.” ^{□□} Jɔɔn kpāa ban nɪ yɛlyɔɔ na wɔ 'yer a Nāanɪmɪn 'yer kɔ ba.

^{XIX} Tɪchɛ a nāa Herɔd na de a wɔ yɛbɛ pɔɔ Herɔdiyas kul, Jɔɔn 'yer wɔ naa ɪka a ba tara sɔr ka wɔ kul wɔ ɛ, tɪ 'yer wɔ a dɛbɛ amɪnɛ won ɪ. ^{XX} Herɔd lɛ maal dɛɛr won vɛ ka ba nyɔɔ Jɔɔn tɪ 'yɔɔ a pɔɔfo die pɔ.

^{XXI} Ban ba nyɔɔ a Jɔɔn pɔɔ sɛrɛ ɛ, wɔ so naa a nɪbɛ a Nāanɪmɪn kɔɔ na wɔ mɪ so a Yesu a Nāanɪmɪn kɔɔ. Ka a Yesu sɔɔrɔ Nāanɪmɪn ka a saaju yuo. ^{XXII} Ka a Nāanɪmɪn Sɪɛ de papa āgān suu wa 'mar a Yesu ju, tɪ a kɔkɔr yɪ be a saaju 'yer, “Fɔɔ lɛ ɪ a n Bidanɔnaa ka fɔ yɛlɛ pel a n pɔɔ.”

^{XXIII} Yesu nyɛn yuon lɪjɛr nɪ pie tɪ piel a wɔ tɔmɔ, ka nɪbɛ tɪɛr ɪka wɔ ɪ naa a Josefɔ bidaba, na ɪ a Heli bidaba, ^{XXIV} Matatɪ bidaba, Levi bidaba, Melki bidaba, Janai bidaba, Josefɔ bidaba, ^{XXV} Matatɪyasɪ bidaba, Amosɪ bidaba, Nahum bidaba, Esili bidaba, Nagai bidaba, ^{XXVI} Maat bidaba, Matatɪyasɪ bidaba, Semeyin bidaba, Josekɪ bidaba, Joda bidaba, ^{XXVII} Joanan bidaba, Aresa bidaba, Jerubabel bidaba, Sealtɪl bidaba, Neri bidaba, ^{XXVIII} Melki bidaba, Adi bidaba, Kosam bidaba, Elmadam bidaba, Erɪ bidaba, ^{XXIX} Josua bidaba, Eliyeja bidaba, Jorim bidaba, Matatɪ bidaba, Levi bidaba, ^{XXX} Simeon bidaba, Juda bidaba, Josefɔ bidaba, Jonam bidaba, Eliyakim bidaba, ^{XXXI} Melea

bidaba, Mena bidaba, Matata bidaba, Natan bidaba, David bidaba, XXXII Jesi bidaba, Obed bidaba, Boaji bidaba, Salmon bidaba, Nason bidaba, XXXIII Aminadab bidaba, Aram bidaba, Hejoron bidaba, Pereji bidaba, Juda bidaba, XXXIV Jekob bidaba, Isaaki bidaba, Abraham bidaba, Tera bidaba, Nahor bidaba, XXXV Serugu bidaba, Weru bidaba, Peleg bidaba, Eber bidaba, Sela bidaba, XXXVI Kainan bidaba, Afakadi bidaba, Sem bidaba, Nowa bidaba, Lameki bidaba, XXXVII Metusela bidaba, Enok bidaba, Jared bidaba, Mahalaleel bidaba, Kenan bidaba, XXXVIII Enosi bidaba, Setu bidaba, Adama bidaba, Nāanmın bidaba.

IV

I Nāanmın Sıe sēen a Yesu na wo hēb wō yin a Jordan man jie kpēn wō a mōgōō pō. II Be le a tı beer wō kaa ber lıjaayi, waa di bon jaa a ber anyāna pō ε, ka a kō kpe wō. III A tı 'yer kō wō, "Ala ı fōō le a Nāanmın Bie, 'yer kō a kostbe anyāna, ka a hēb bōdiir." □ Ka a Yesu 'yer kō wō ıka, a seb a Nāanmın gān pō ıka, "Bōdiir tēε kō tōō kō nıre nyevor ε." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu* 8:3)

V A tı le tara won don tōō ju tı wiil wō a nāa di jiir a jaa na be ka a wer pō VI tı 'yer, "In kō fō naa anyāna a jaa fōō nı a ba nāyele, maa le ba de a ba fōō kō, ka n mı na de kō nıre 'lo jaa ın bōōō. VII Ala ı, fō gbur dumo puor ma fōō le so." □ Ka Yesu 'yer wō, "A seb a Nāanmın gān pō ıka, Nāanmın tēε le a sēε ıka fō puor, na fō tōnō kōō a 'lo tēε." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu* 6:13)

IX A tı le tara won chiin a Jerusalem ka wō tı do a puorfō yir jie 'lo na do na wō 'yer kō a Yesu, "Ala ı fōō le a Nāanmın Bie ōō lo a tēε, X bojūu a seb a Nāanmın gān pō ıka, 'Nāanmın na vē naa ka a

wō malakası wa gu fō taa leε, XI na ba nyōō fō nı a ba nuur ka a fō gber kō nıe kōsır ε." (*Yiel Gān* 91:11, 12) □ Ka a Yesu 'yer kō a tı, a mı seb a Nāanmın gān pō ıka, "Ta beer a fō Nāanmın kaa ε." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu* 6:16) □□ A tı na wa baar a beer kaa anyāna wō bar won tı chen, tı le guro nı sōō kōō won le wa nye jie.

XIV Yesu hēb kul a Galilee nı a Nāanmın Sıe kpēō ka a wō ye le yaar a wer 'lo wō jaa. XV Wō tı wile naa a nıbe a ba lōōfō jiir ka a nıre jaa pēere wō.

XVI Yesu hēb chen a Najaretı be won nōō, a Pēnfō Bıbir Daar wō tı kpēn a ba lōōfō yir an ı le le wō ma ıre na wō ır ara na won kar gān. XVII Ka ba de Isaiya gān kō wō, ka wō nyōō 'yer a jie 'lo ban seb, XVIII "Nāanmın Sıe be naa a n 'yōō, bojūu wō ır ma naa ıka n tı 'yer a 'yer nōō kō a nōn dēme, naa mı tı 'yer kō gbāgbaar ka ban so ba māε, naa 'yer kō jōn ka ba yuo, naa 'yer faa a bala ban gere, XIX naa 'yer a Nāanmın maal vıla yuon kō ba." (*Isaiya* 61:1, 2) □□ Be le wō pilō a gān de kō a tōtōnō tı jāne, ka a nıbe ba jaa na be a lōōfō yir kpa a nıbie 'yōō wō.

XXI Ka wō piel 'yere kōō ba, "Dına a le yın wō a Nāanmın gān pō, a ı naa a le." □□ Ba jaa 'yere naa a wō sō 'yer ka ba neer 'maa a 'yer vıelsı na yire a wō neε pō ka ba sorō taa, "A ba ı a Josefō bidaba le a nyā ε?"

XXIII Ka a Yesu 'yer kō ba, "Sıre jaa le, yın suor ma naa nı a sukpa nyā, 'Tıtıle, tıul a fō māε, maal a ala fon maal a Kapenahum ka a fō tēε." □□□ A wō 'yer kō ba, "Yelmāε le n 'yere kōō yı ıka, ba maa de Nāanmın 'ye'yere a wō māε tēε pō ε. XXV Yelmāε le n 'yere kōō yı ıka pōōkōyōō ben a İsrıl nıbe wer pō a Elaija sōō, a war būu 'lo na dōō nımaa a yuom ata nı nımersı ayōōb a wer wō jaa. XXVI Tıche Nāanmın

ba tō a Elaija a pookɔɛ ba nyā āsɔɔ jaa sē ɛ, ti tō wɔ a pookɔɔr na be a Jarefat na be a Sidon wer pɔ. XXVII A Nāanmɔn 'ye'yere Elisa sɔɔ, kōkōn mɔ ben a Isural nɔbe wer pɔ ti āsɔɔ jaa ba sa ɛ, ka Naaman na yi a Siriya wer pɔ ba le ɛ.”

XXVIII A nɔyɔɔ bala na be a lɔɔfo yir 'lo pɔ, ka suur kpɛ ba jaa. XXIX Ba ir da wɔ yin a tēe pɔ don a tōɔ 'lo ju a ba tēe na mɛ bɔɔrɔ ɔka ba daa wɔ lob a tōɔ koro pɔ. XXX Tiche ka wɔ fɔɔl yi a nɔyɔɔ bala sālɔɔ a le na wɔ chen.

XXXI Be le wɔ suu chen a Kape-nahum na be a Galilee wer pɔ, ka a Pēnfɔ Bɔbir Daar ka wɔ piel wile a nɔbe. XXXII Ka a wɔ wiilfo 'maa ba nɛɛ bojūu a wɔ 'yer tara na kpɛɔ.

XXXIII Daba mɔ ben a be a lɔɔfo yir na tara a dɛer sɔɔ, ka a sidɛer be a wɔ 'yɔɔ, a wɔ nme chelma sɔɔr, XXXIV “Ai, a fɔɔ Yesu na yi a Najaretɔ, bo fɔ bɔɔrɔ ka a sɔ sē? Fɔ wa naa ɔka fɔ wa sɔɔ sɔ bar bɔ? N bɔɔ naa a nɔnyɔne fɔn ɔ, fɔ ɔ naa a Nāanmɔn nɔcheche 'lo.”

XXXV Ka Yesu tɔn wɔ, “Pɔɔ a nɛɛ ti wa yi a daba 'yɔɔ.” A sidɛer daan a daba lob a nɔbe niem ti na wɔ yi a daba 'yɔɔ ti waa 'yɔɔ wɔ baal ɛ. XXXVI Ka a nɛɛr 'maa a nɔbe ka ba sɔrɔ taa, “Wiilbuor mɔ ni nyā? Wɔ den kpɛɔ ni tɔɔfo 'yer kɔ a sidɛbe ka a yi.” □□□□ Ka a wɔ yele yaar de a tēn ala na jilɔ a be.

XXXVIII Yesu yi naa a lɔɔfo yir na wɔ chen a Simon yir. Ka āgān tɔ a Simon dāe ma ka ba sɔɔr a Yesu ɔka wɔ sɔɔ wɔ. XXXIX Ka wɔ guun ger a pɔɔ na wɔ tɔn a āgān tɔl ka wɔ bar a pɔɔ, ka wɔ sa na wɔ ir maal bɔɔdiir kɔ ba.

XL A mɔtɔɔ na wa mɔrɔ nɔbe waan naa ba baalsɔ a Yesu sē, ka wɔ dɔɔl ba a wɔ nūu na wɔ sāa baal jaa bɔrɔ ban waan. XLI Sidɛbe yin a nɔyɔɔ 'yɔɔ tɔna 'yere, “Fɔ un Nāanmɔn Bie.” Tiche ka a Yesu tɔn ba ka ba ta 'yere ɛ,

an ɔ ba bɔɔn naa ɔka 'lo le ɔ a Nɔ-iraa.

XLII A wer na wa chaar Yesu yin ti jāne a jie āsɔɔ wɔ yɔ, ka a nɔbe yɔbɔ wɔ ti nye a jie won be ba le bɔɔrɔ ɔka wɔ bar ba ti chen ɛ.

XLIII Tiche ka wɔ 'yer kɔ ba, “A sɛɛ naa ɔka n 'yer a Nāanmɔn nāalɔɔ 'yer kɔ a tēn anyā mɔ bojūu a le 'yɔɔ le a tēn Nāanmɔn tō ma.” □□□ Ti na wɔ chene 'yere a Nāanmɔn 'yer be a a ba lɔɔfo yie a Juu nɔbe tēe pɔ.

V

I Bɔbir āsɔɔ Yesu be naa a Gene-saretɔ man nɛɛ, ka nɔyɔɔ ara jilɔ wɔ chele a Nāanmɔn 'yer. II Wɔ nyen gborɔ ayi a gogoro nɛɛ a jānyɔɔrɔ na bar ti suu pɛere a ba lɔyaarɔ. III Ka wɔ kpɛ a gboro āsɔɔ pɔ na ɔ Simon bon ti sɔɔr wɔ ɔka wɔ daa wɔ ka wɔ jān a gogoro bālāa. Wɔ pāa jāne naa a gboro pɔ ti wile a nɔbe.

IV Won wa baar a 'yer ka wɔ 'yer a Simon, “Daa a gboro chiin a kɔdie pɔ na fɔ ti lob a fɔ lɔyaar.” □ Ka a Simon 'yer, “Kpākpāana, tāsɔɔ jaa le sɔ lob lēɛ ti saa nyɔɔ bon ɛ, tiche fɔn 'yer go, un lobaa.” □ Ban wa lob, ba nyɔɔr jāyɔɔ ka a lɔyaarɔ ure na chiɛr. VII Ka ba 'lɔr a ba taaba na be a gboro āsɔɔ pɔ, ka ba wa sɔɔ ba. Ba wa naa ka a gborɔ a jaa ayi wa sɛɛ ka ba ure na mɔr.

VIII Simon Pita na wa nye a le, wɔ lon kpa a Yesu niem ti 'yer, “N Soro ser chen ti bar ma yelbe-ure le n ɔ.” □ A jāyɔɔ anyā ban nyɔɔr jūu, 'lo ni a wɔ taaba nɛɛr 'maa naa. X Le le a Jemestɔ ni Jɔɔn na ɔ a Jebedee bibiir na ɔ a Simon taaba. Ka Yesu 'yer kɔ a Simon, “Ta joro dābāɛ ɛ, an yi duna chiine fɔn nyɔɔrɔ na nɔbe 'yɔɔnɔ Nāanmɔn nāalɔɔ pɔ.” □ Be le ba tɔɔ a gborɔ waan a gogoro nɛɛ wa bar bomo a jaa ti turo a Yesu.

XII Yesu na wa be a tēe āsɔɔ pɔ, daba kōkōmɔ baal na de a āgān

wɔ jaa nyen a Yesu na wɔ lo kpa t̄ee a Yesu niem ti sɔɔr wɔ, “N Soro, f̄ɔɔ sɔɔ, s̄aa ma.” ^{□□} Ka Yesu tur a wɔ n̄ũu s̄ur a daba ti 'yer, “N sɔɔ naa sa.” Ajienaa ka a k̄ɔk̄ɔm̄ɔ baal bar wɔ. ^{XIV} Be le a Yesu 'yer kɔ wɔ, “Taa 'yere kɔɔ n̄ire ε, ti chen ti wiil a f̄ɔ m̄aε kɔ a Juu n̄ibe b̄ɔɔrloro na f̄ɔ ir a n̄εε 'lo a Mosesi na d̄ɔɔ 'yer ka a di d̄aa s̄te ɪka f̄ɔ ɪn n̄is̄ɔ.” ^{□□} T̄iche ka a wɔ yele chene ŋme yaar a jie wɔ jaa ka a n̄yɔɔ wa chele a wɔ 'yer ka wɔ s̄aa a ba baalsi. ^{XVI} T̄iche wɔ ma chene na t̄ɔɔ wɔ m̄aε yin ch̄ech̄e ti s̄ɔɔrɔ N̄aan̄m̄ɪn.

^{XVII} B̄ibir ās̄ɔɔ Yesu na wile ka a ɪ a Faraseem̄ine n̄i a Mosesi N̄εε wiwiilbe na yi a Galilee t̄ebil a jaa n̄i a Judiya ka bam̄ine yi a Jerusalem m̄i ben be j̄aε. Ka a Soro kɔ a Yesu kp̄ɔɔ ɪka wɔ s̄aan baalsi. ^{XVIII} D̄ɔɔr bam̄ine tuon n̄ire n̄i s̄ɔɔ a nuur n̄i a ḡb̄εε na kpi waan b̄ɔɔrɔ ɪka ba kp̄ɛn wɔ ti gaal a Yesu niem. ^{XIX} Ban ba wa nyere s̄ɔr a n̄yɔɔ j̄ũu, ba don naa gar ju ti yuo b̄ɔɔ tur bar ka wɔ suun a s̄ɔɔ a n̄ibe s̄als̄ɔɔ ti ḡā a Yesu niem.

^{XX} Yesu na nye a le ban s̄ɔɔ de, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, “N baraa, a f̄ɔ yeldeb̄e v̄ɛn bar.” ^{□□} Ka a n̄εε wiwiilbe n̄i a Faraseem̄ine p̄aa j̄ε t̄iere, “An le a nȳā na j̄aε fere s̄ɔɔn̄ɔ a N̄aan̄m̄ɪn yuor a n̄it̄ɔ? An le na t̄ɔɔ n̄ire yelbier v̄ε bar ka N̄aan̄m̄ɪn t̄εε ba le ε?”

^{XXII} Yesu b̄ɔɔn a le ban t̄iere ka wɔ s̄ɔɔr ba, “Bo le yi t̄iere a anȳā a le a yi p̄ɔɔm? ^{XXIII} 'Yer buor le ɪ k̄ɔm̄ɔk̄ɔm̄ɔ? N 'yer ɪka a wɔ yeldeb̄e v̄ɛn bar b̄u n 'yer ɪka wɔ ir chiine? ^{XXIV} T̄iche n̄it̄ɔ le yin b̄ɔɔ ɪka a maa N̄isaal Bie tara na kp̄ɔɔ a wer pɔ na v̄ε yeldeb̄e bar.” Ka wɔ 'yer kɔ a dagber̄e, “F̄ɔɔ le n 'yere n̄i ir 'm̄ɔɔ a f̄ɔ s̄ɔɔ kulo n̄i.” ^{□□□} Ajienaa ka wɔ vaa ir ara a ba niem, 'm̄ɔɔ a wɔ b̄ɔḡānaa p̄εere N̄aan̄m̄ɪn kulo n̄i. ^{XXVI} Ka n̄ire jaa n̄εε 'maa ka ba d̄āna N̄aan̄m̄ɪn. Ka

d̄āb̄āε kpe ba ka ba 'yere, “S̄i nyen yelkal bala d̄na.”

^{XXVII} A anȳā puor Yesu yin ti nye l̄ɔpodiere ban b̄ɔɔlɔ Levi na j̄aε diere wɔ l̄ɔposi, ka wɔ b̄ɔɔl wɔ, “Ir turo ma.” ^{□□□} Ka a Levi vaa ir bar bomo a jaa ti turo wɔ. ^{XXIX} Levi maal b̄ɔdiir kɔ a Yesu a be a wɔ yir na wɔ b̄ɔɔl a taaba l̄ɔpodierbe n̄i n̄yɔɔ ka ba wa 'mataa dire. ^{XXX} T̄iche a Faraseem̄ine n̄i a Mosesi N̄εε wiwiilbe h̄ũh̄ũn̄ɔ n̄i a yele nȳā s̄ɔrɔ a Yesu poturbo, “Bo le so ka yi 'mataa dire n̄i a l̄ɔpodierbe n̄i a t̄ɔdeb̄e t̄ɔn̄bɔ?” ^{□□□} Ka Yesu 'yer kɔ ba, “A ba ɪ n̄ire na kp̄ɛm̄e le chiine titule jie ε, t̄iche baalaa le ma chen. ^{XXXII} N ba wa ɪka n wa b̄ɔɔl a n̄itorsi ε, n wa naa ɪka n wa b̄ɔɔl a t̄ɔdeb̄e t̄ɔn̄bɔ ka ba wa l̄ieb t̄ier.”

^{XXXIII} Ka ba le s̄ɔɔr a Yesu, “Ŋm̄ine a ɪ ka J̄ɔɔn poturbo n̄i a Faraseem̄ine poturbo ma j̄ɛn k̄ɔ s̄ɔrɔ N̄aan̄m̄ɪn, t̄iche ka a f̄ɔɔ poturbo ma t̄ɔɔ kpal a dib n̄i a nȳũfɔ a le a t̄ɔt̄ɔ?” ^{□□□□} Ka a Yesu s̄ɔr ba, “F̄ɔn t̄ɔɔ maal a bala ban b̄ɔɔl a p̄ɔɔ paalaa jie ka ba j̄ɛn k̄ɔ a p̄ɔɔ paalaa s̄ire na chene be a ba s̄ε ɔ? ^{XXXV} T̄iche b̄ibir k̄ɔɔ na wa v̄ie naa ka a p̄ɔɔ paalaa s̄ire yi a ba s̄ε, a ber ala pɔ 'lo ban j̄ɛn n̄i k̄ɔ.”

^{XXXVI} Sukpa nȳā le wɔ l̄ɔb kɔ ba, “N̄ire maa ŋmaa f̄ɔpaalaa se choo f̄ɔkora a pɔ ε, 'lo be ɪ a le a f̄ɔpaalaa na ch̄ɛraa a f̄ɔkora a, b̄ɔpaalaa n̄i b̄ɔkora a k̄ɔ t̄ɔɔ 'mataa ε. ^{XXXVII} N̄ire maa 'ȳɔɔ d̄āb̄ān a d̄ā w̄ɔkora a pɔ ε, 'lo be ɪ a le a d̄āb̄ān na pur naa a w̄ɔɔ ka a d̄ā kpaar ka a w̄ɔɔ m̄i s̄ɔɔ. ^{XXXVIII} Ba ma den d̄āb̄ān 'ȳɔɔ a d̄ā w̄ɔpaalaa pɔ. ^{XXXIX} N̄ire wa nȳũ a d̄āgaa wɔ maa le b̄ɔɔrɔ a d̄āb̄ān ε, wɔ ma 'yer ɪka a d̄āgaa ɪn gar a d̄āb̄ān.”

VI

¹ A P̄ɛnfɔ B̄ibir ās̄ɔɔ daar, Yesu

ni a wɔ poturbo kpɛn tala a puo sãlsɔɔ, ka a wɔ poturbo piel fɔɔ a bɔbie na ba nɔmɛnɛ ni a nuur ɔɔɔ. ^{II} Ka a Farasee bamune sɔɔr ba, “Bo le yi ure a le na ba tara sɔr a Pɛnfɔ Bɔbir Daar ε?”

^{III} Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yaa kar a Nãanɔmun gãn pɔ nye a le a David na dɔɔ ɪ ni a wɔ nibe a kɔ na kpe ba ε? ^{IV} Wɔ kpɛn a Nãanɔmun yir ti de a paanɔɔ ala ban bin kɔ Nãanɔmun na wɔ 'wɔb an ba tara sɔr ε, ka a Nãanɔmun bɔɔrlorbo tɛɛ ba le ε. Ti de amune mi kɔ a wɔ nibe.” ^V Ka a Yesu pãa 'yer kɔ ba, “Maa Nɪsaal Bie le ɪ a Pɛnfɔ Bɔbir Soro.”

^{VI} A Pɛnfɔ Bɔbir Daar ãsɔɔ, wɔ ben a ba lɔɔfɔ yir na wɔ wile, ka a daba ãsɔɔ be be a nũsɔɔ na kpi. ^{VII} A Faraseemune ni a nɛɛ wiwiilbe bɔɔɔ sɔr na gar 'yɔɔ a Yesu, le le ba tɔɔ gbɔr kaara wɔ ika ba kaa ala ɪ wɔn sãan a baal a Pɛnfɔ Bɔbir ɔ. ^{VIII} Tiche Yesu bɔɔn a le ban tierɛ na wɔ 'yer kɔ a daba 'lo nũu na kpi, “Ir ara ka nure jaa nye fɔ.” Ka a daba ir ara. ^{IX} Ka a Yesu pãa 'yer kɔ ba, “N sɔɔr yi kaa, bo le sɛɛ ika a maal a Pɛnfɔ Bɔbir Daar, fɔ maal vɪla bu fɔ maal dɛɛr? Fɔ kɔ nure bu fɔ faa nure, bu fɔ sɔɔ bar?” ^X Wɔ kãan ba jaa guɔr ti 'yer a daba, “Tur a fɔ nũu.” A wɔ tur ka a nũu wɔ jaa sa. ^{XI} Tiche ka a suur kpe ba ka ba guoro taa a le ban na ɪ a Yesu.

^{XII} A ber ala ãsɔɔ pɔ, Yesu don a tɔɔ ju Nãanɔmun sɔɔrfɔ jie, wɔ sɔɔr Nãanɔmun a tãsɔɔ 'lo wɔ jaa. ^{XIII} A wɛr na wa chaar a bibio, wɔ bɔɔl naa a poturbo ka ba wa a wɔ sɛ, ka wɔ ir a ba pɔ pie ni ayi bɔɔlɔ ba nitɔnsɪ. ^{XIV} A bala wɔn ir le, Simon wɔn le kɔ yopaalaa Pita, ni a wɔ yebe Andiru, Jemesɪ, Joɔn, Filip, Batolomi, ^{XV} Matiu, Tomasi, Jemesɪ na ɪ Alfayasi bidaba, Simon na mɔɔ nɔbir ni a wɔ wɛr yebe, ^{XVI} Jemesɪ bidaba Judas, ni a Judas Iskariyot 'lo le wa ɪ a gagaraa.

^{XVII} Yesu tara ban suun ka ba ti ara a jie 'lo na jãtaa, kaa poturbo yɔɔ be be, ka a niyɔɔ mi yi Judiya, Jerusalem, ka bamune mi yi a Tire tɛɛ ni a Sidon tɛɛ na be a man koor. ^{XVIII} Ba wa naa ika ba wa chel a wɔ 'yer ti wɔ sãa a ba baalsɪ. Wɔ sãan a bala ba jaa na tara a sɔdebe. ^{XIX} Ka a niyɔɔ bala dɔɔnɔ taa bɔɔɔ a Yesu sɔɔrfɔ bojũu kpɛɔ yire naa a wɔ pɔ sãana a ba jaa baalsɪ.

^{XX} Yesu kaara naa a wɔ poturbo ti 'yer, “Popel le kɔ a yin banyãna na ɪ a nɔn dɛme. Yin le so a Nãanɔmun nãalɔɔ. ^{XXI} Popel le kɔ a yin a kɔ na kpe pɔpãanyã yin le na wa ti. Popel le kɔ a yin na kɔnɔ a pɔpãanyã, yin wa laara naa. ^{XXII} Popel le kɔ yi a nibe na wa 'laar yi, na ba oo yi bar, ti tɔɔ yi na ba sɔɔnɔ a yi yuor fika bɔdɛɛr a maa Nɪsaal Bie jũu. ^{XXIII} A bɔbir nyã wa viɛ yi chile ni popel, bojũu a yi sãyar waa naa na be a saaju. Le le a ba sãakpãmune dɔɔ maal a Nãanɔmun 'ye'yerbe. ^{XXIV} Nebier pɔɔn a yin na ɪ a tara dɛme, yin 'lo nyen a yi 'maalfɔ. ^{XXV} Nebier kpɛn a yin na ti a pɔpãanyã kɔ na kpe yi naa. Nebier kpɛn a yin na laara a pɔpãanyã, yin le nɔbaal na wa kpe a yi kɔnɔ. ^{XXVI} Nebier kpɛn a yin nibe jaa na bɔɔlɔ yi yo sɔ, le le a ba sãakpãmune mi dɔɔ bɔɔlɔ a jir 'ye'yerbe a yosɔn.

^{XXVII} “Tiche n 'yere na kɔɔ a yin na chele a n 'yer, yi nɔ a yi dɔdɔmɔsɪ na yi maal vɪla kɔ a bala na 'laar yi. ^{XXVIII} Yi 'yer nevɪla 'yɔɔ a bala na pɔ 'yɔɔ yi, na yi sɔɔɔ Nãanɔmun kɔɔ a bala na gere yi. ^{XXIX} Nure wa 'ma fɔ tokpal pɔ, le lieb a bɔ'yen ka wɔ le 'ma, nure wa de a fɔ fuu kpɛɛ ta mɔɔ wɔ a fuu bile ε. ^{XXX} Nure jaa wa sɔɔr fɔ bon de kɔ wɔ, nure wa de a fɔ bon taa le wa sɔɔ wɔ go ε. ^{XXXI} A le yin bɔɔɔ ika a nibe ba maal kɔ yi, yi mi maal a le kɔ ba.

XXXII “Ala ɪ yɪ nǒ naa a bala na nǒ yɪ, yobuor le yɪ nye? A yelbetǒnbɔ gba mi nǒn a bala na nǒ ba. XXXIII Ala ɪ yɪ maala na vɪla korɔ a bala na maal yɪ a vɪla, yobuor le yɪn nye? A yelbetǒnbɔ gba mi ɪre naa a le. XXXIV Ka ala ɪ fɔ pɛɛn a bala fon tɪer ɪka ban wa yab fɔ naa, yobuor le yɪn wa nye? A yelbetǒnbɔ ma pɛɛn a ba taaba tɪere ɪka ban wa yab a jaa. XXXV Tɪche yɪ nǒ a yɪ dǒdǒmǒsɪ na yɪ maal vɪla kɔ ba, yɪ pɛɛ ba na yɪ taa chele ɪka ba le wa yab yɪ ɛ. Ala le a yɪ sǎyar na waa, ka yɪ na ɪ a saaju Nǎanɲmɪn bibiir, bojjuu 'lo le maala vɪla korɔ a nɪhayasɪ nɪ putudɛme. XXXVI Yɪ ɪ nɪbibaal dɛme nɪtǎa le a yɪ Sǎa na ɪ a nɪbibaal sɔɔ.

XXXVII “Yɪ ta tɔɔr nɪre 'yer ɛ, ka Nǎanɲmɪn mi wa tɔɔr a yɪ 'yer ɛ. Yɪ ta 'yǒɔ nɪre 'yer ɛ, ka Nǎanɲmɪn mi ta 'yǒɔ yɪ 'yer ɛ. Yɪ vɛ kɔ nɪre ka Nǎanɲmɪn mi vɛ kɔ yɪ. XXXVIII Yɪ de tɪr, Nǎanɲmɪn mɪn kɔ yɪ naa, man vɪla tɪ dib 'yǒɔ tɪ ye yeɛ ka a yaara, an kpaar dɔɔl a yɪ gbɛɛ ju. A bon 'lo yɪn man tɪr, 'lo mi le a Nǎanɲmɪn na man kɔ yɪ.”

XXXIX Sokpa nyǎ le a Yesu le lɔb kɔ ba, “Jǒɔ na tǔɔn jǒɔ tɔɔ? Ba jaa ayi kǔ lo bɔɔ pɔ ɛ? XL Nɪre na jǎna wɔ kǔ tǔɔ gar a wɔ wiwile ɛ, tɪ 'lo wa jǎn baar won tǔɔ kaara a wɔ wiwile kaar.

XLI “Nɲmɪne a fɔ kaara a dabile na be a fɔ yebe nɪbir pɔ, tɪ ba chele a dakpɛɛ na be a fǔɔ nɪbir pɔ ɛ? XLII Bu Nɲmɪne a ɪ ka fɔ 'yer kɔ a fɔ yebe, n yebe vɛ ka n ir a a dabile bar a fɔ nɪbir pɔ, tɪ ba ire a dakpɛɛ na be a fǔɔ nɪbir pɔ ɛ? Fǔɔ nɪbele nyǎ, de nie ir a dakpɛɛ a fɔ nɪbir pɔ bar na fɔ pǎa nyere tǔɔ ir a dabile a fɔ yebe nɪbir pɔ bar.

XLIII “Tɪsǔ ba wǒnǒ bidɛbe ɛ, bu tɪdɛɛr mi ba wǒnǒ bisǔn ɛ. XLIV Tɪɛ jaa a wɔ wǒmǔ le ba ma de bǔɔn wɔ. Ba maa pɔr kǔkǔɔ gɔtɛ

ju ɛ, bu pɔr 'wǔrɔ tamiir tɛɛ ju ɛ. XLV Nɪsǔ a yelsǔ ala na be a wɔ pɔɔm le wɔ ma 'yerɛ, ka a nɪdɛɛr mi ma 'yerɛ a yelɛbe ala na be a wɔ pɔɔm. Ala na sɛɛ a pɔɔ le a nɛɛ ma 'yerɛ.

XLVI “Nɲmɪne a yɪ buɔɔ ma ɪka Soro, tɪ na yaa turo a le ɪn 'yer ɛ? XLVII Nɪre jaa na wa a n sɛɛ na wɔ wǔ a n 'yer tɪ maala, ɪn wiil yɪ naa a le won be. XLVIII Wɔ kaara fɪka nɪre na mɪere yir na wɔ tuu a dachin par kparaa bɔɔ tɪ pɔɔn kɔsɪr na mɛ a dachin dɔɔl. Kǔɔ wa yaar yɪ jilǔ a yir, ka a kǔsɛbe nɲmiere a yir tɪ waa dam ɛ, bojjuu ba mɛ won sǔ. XLIX Tɪche nɪre 'lo na wǔ a n 'yer tɪ na waa maala ɛ, wɔ kaara fɪka nɪre na mɛ yir dɔɔl a tǎn mɔɔr ju, waa tuu tɪ mɛ ɛ. A kǔsɛbe wa yɪn nɲme a dachin, ka a dachin wɔ jaa lo nɲmer.”

VII

I A le a nɪbe na wǔ a 'yersɪ anyǎna a Yesu na 'yer kɔ ba baar wɔ chen a Kapenahum. II Be le a soja nɪdiere gbǎgbaa won nǒ yɔɔ jaa bɪere ɪre na nɲmaa vɔɔr. III Soja nɪdiere na wǔ a Yesu ye, wɔ tǔn a Juu nɪbe nɪdiere bamune ka ba tɪ sɔɔr a Yesu ka wɔ wa sǎa a wɔ gbǎgbaa. IV Ba wan a Yesu sɛɛ wa sɔɔr wɔ yǎayǎabile 'yerɛ, “A daba nyǎ sɛɛ naa ɪka fɔ tɪ sǔɔ wɔ, V bojjuu wɔ nǒn a sɪ nɪbe na vɛ ka ba mɛ a sɪ lǔɔfɔ jie.”

VI Yesu pɔɔ ba naa ka ba 'mataa chiine tɪ gbɔrɔ a daba yir, ka wɔ tǔ a wɔ barmɪne ka ba tuor 'yer a Yesu ɪka. “N Soro, ta bal a fɔ mǎɛ ɛ, bojjuu n ba sɛɛ ka fon wa kpe a n yir ɛ. VII Ala le so gba maa mǎɛ na ba 'la wa a fɔ sɛɛ ɛ. Tɪche 'yer bir tɛɛ an sǎan a n gbǎgbaa. VIII Bojjuu maa mǎɛ tara na nɪbere ɪn joro dǎbǎɛ, naa mi tara a sojasɪ ka ba mi be a n pɪlem. Maa 'yer kɔ ǎsɔɔ ɪka wɔ, chen wɔ ma chen naa, bu ǎsɔɔ ɪka wɔ wa, wɔ ma wa naa.

N ma 'yer kɔ a n gbāgbaa, maal anyā, ka wɔ ma maal.”

^{IX} A lɛ a Yesu na wɔ a ntɔ̄ a daba nyā na ba ɪ a Juu nɪrɛ na 'yer; ka nɛ'maa wɔ, ka wɔ liɛb 'yer kɔ a nɪyɔɔ bala. “A Isɪral nɪbɛ pɔ gba, n ba nyɛ a sɔɔfɔ nyā bɔrɔ ɛ.” ^X Ka a wɔ barmɪnɛ bala wɔn tɔ̄ liɛb kɛ a yir tɪ nyɛ ka a gbāgbaa sa.

^{XI} Ala lɛ a wɛr chaar ka Yesu nɪ a wɔ poturbo 'mataān nɪyɔɔ na turo wɔ ka ba 'mantaa chen a tɛɛ ban bɔɔɔ Nain. ^{XII} Wɔn wa gbɔr a tɛɛ dɔ̄dɔr kɪɛraa ba tuon kɔ̄u wa yin na ɪ a pɔɔ bidabɔ̄yɛn tɪ wɔ ɪ pɔɔkɔɔr. Ka a tɛɛ 'lɔ nɪbɛ yɔɔ mɪ pɔɔ wɔ. ^{XIII} A lɛ a Soro na wa nyɛ a pɔɔ, nɪbaal kɛ wɔ naa ka wɔ 'yer kɔ a pɔɔ, “Ta kɔ̄nɔ ɛ.” ^{XX} Tɪ na wɔ chen tɪ sɪr a kɔ̄u ban tuo, ka a bala na tuo a ba ara. Ka a Yesu 'yer, “Pɔɔbile, fɔ̄s lɛ n 'yerɛ nɪ ir.” ^{XXI} Ka a kɔ̄u vaa ir jānɛ tɪ piel na wɔ 'yerɛ ka Yesu de wɔ kɔ a ma. ^{XVI} Dābāɛ kpɛn ba jaa ka ba pɛɛrɛ Nāanɪmɪn 'yerɛ nɪ, “Nāanɪmɪn 'ye'yɛrkpɛɛ āsɔɔ lɛ yɪ sɪ, Nāanɪmɪn wan ɪka wɔ wa sɔ̄s a wɔ nɪbɛ.” ^{XXII} Ka a Yesu ye lɛ nɛ yaa a Judiya paal wɔ jaa nɪ a tɛn ala na gbɔr.

^{XVIII} Jɔɔn poturbo tɪ man a ye lɛ anyā a jaa kɔ wɔ, ka wɔ bɔɔɔ a ba ayɪ ^{XIX} na wɔ tɔ̄ ba a Soro sɛ ka ba tɪ sɔ̄s wɔ kaa, “Fɔ̄s ɪ a 'lɔ na wa bɪ sɪ che lɛ nɪyuo?” ^{XXIII} Ka a nɪbɛ bala wa a Yesu sɛ wa 'yer, “A Jɔɔn kɔ̄suor lɛ tɔ̄ sɪ a fɔ̄ sɛ ɪka sɪ wa sɔ̄s fɔ̄ kaa, fɔ̄s lɛ ɪ a 'lɔ na wa bɪ sɪ che lɛ nɪyuo?”

^{XXI} A sɔ̄ɔ 'lɔnɔ̄ mɪ lɛ Yesu sāa baalsɪ, bala na tara a sɪdɛbɛ na wɔ yuon jɔ̄n nɪbɛ. ^{XXII} Ka wɔ 'yer kɔ a bala a Jɔɔn na tɔ̄, “Yɪ liɛb kul tɪ man kɔ a Jɔɔn a lɛ yin nyɛ tɪ wɔ, jɔ̄n nyɛrɛ naa ka gbɛrsɪ chiinɛ ka kɔ̄kɔ̄n sa, ka wɔn wɔnɔ̄, ka kɔ̄usɪ ir ɪ vɔɛ, ka a 'yer nɔ̄ɔ mɪ ta a nɔ̄n dɛmɛ. ^{XXIII} Pɔpɛl sɔɔ lɛ a 'lɔ a n ye lɛ na ba bār wɔ lob ɛ.”

^{XXIV} A bala a Jɔɔn na tɔ̄ na wa chen baar, Yesu piel 'yerɛ a Jɔɔn

'yer kɔrɔ a nɪyɔɔ bala, “Bo lɛ yɪ dɔ̄ɔ kɛ a mɔgɔ̄ɔ pɔ a kaafɔ̄ jɛ? A jɪmur a sɛsɛbɛ na dɔ̄ɔnɔ̄ bɪ? ^{XXV} Ala ba ɪ lɛ ɛ, bo yɪ chen tɪ nyɛ? Daba na su bɔ̄pɪɛl ɔ? Kai, a bala na suro a bɔ̄sɔ̄n, na ba dire a bɔ̄sɔ̄n nāa yir lɛ ba ma be. ^{XXVI} Tɪche bo lɛ yɪ tɪ nyɛ? Nāanɪmɪn 'ye'yɛrɛ ɔ. Jɔ, n 'yerɛ na kɔrɔ yɪ ɪka wɔ gar Nāanɪmɪn 'ye'yɛrɛ. ^{XXVII} A anyā ye lɛ seb a Nāanɪmɪn gān pɔ ɪka, ‘In tɔ̄ naa a n tɔ̄tɔ̄nɔ̄ ka wɔ de a fɔ̄ nɛ na wɔ tɪ chɔ̄ɔr a fɔ̄ sɔr kɔ fɔ̄.’ (Malakai 3:1) ^{XXVIII} N 'yerɛ na kɔrɔ yɪ ɪka bala pɔ na dɔ̄ɔ ka a wɛr pɔ ba ɪ kpɛɛ gar a Jɔɔn ɛ, tɪche 'lɔ mɪ na ɪ jaa pɔ̄sɔr a Nāanɪmɪn nāalɔ̄s pɔ gar wɔ naa.”

^{XXIX} Ka a nɪbɛ ba jaa lɔ̄ɔn a lɔ̄podierbɛ gba na wɔ a lɛ a Yesu na 'yer, ba sɔɔ naa ɪka Nāanɪmɪn ye lɛ tor naa, na ba sɔɔ ka a Jɔɔn so ba a Nāanɪmɪn kɔ̄ɔ. ^{XXX} Tɪche a Faraseemɪnɛ nɪ a bala na bɔ̄ɔ a Mosesɪ Nɛɛ, bala māɛ tor naa a lɛ a Nāanɪmɪn na bɔ̄rɔ, bojɔ̄u baa sɔɔ ka a Jɔɔn so ba a Nāanɪmɪn kɔ̄ɔ ɛ.

^{XXXI} Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Ba boo lɛ ɪn de a dɪna nɪbɛ naa man? Bo lɛ ba nyɛtāan? ^{XXXII} Ba nyɛntāan bibiir na jānɛ daa pɔ bɔɔɔ taa, ‘Sɪ pɛɛlɛ naa a laa 'ɪr tɪ yaa sɛɛrɛ bānɛ ɛ, na sɪ kɔ̄nɔ kɔ̄yɛl tɪ yaa nɪmara nɪbɪkɔ̄ɔ ɛ.’ ^{XXXIII} A Jɔɔn kɔ̄suor na wa, waa dire bɔ̄diir ɛ, waa nyuro dāa ɛ, ka yɪ 'yer ɪka sɪdɛr lɛ wɔ tara. ^{XXXIV} Ka a maa Nɪsaal Bie wa na n dire na n nyuro ka yɪ lɛ 'yer, ‘Wɔ dire na ba gala ɛ, na wɔ nyuro dāa, na wɔ ɪ a lɔ̄podierbɛ nɪ a tɔ̄dɛtɔ̄nbɔ̄ baraa.’ ^{XXXV} Tɪche a yɛ ma wiil a lɛ won tor a wɔ bibiir pɔ.”

^{XXXVI} A Faraseɛ nɪrɛ āsɔɔ bɔɔɔ a Yesu ɪka wɔ wa di bɔ̄diir a wɔ yir, ka wɔ chen a Faraseɛ nɪrɛ 'lɔ yir tɪ jānɛ a bɔ̄diir difo jɛ. ^{XXXVII} Pɔɔ ben a tɛɛ pɔ na wɔ tɔ̄nɔ̄ tɔ̄dɛbɛ, wɔn wa wɔ ɪka a Yesu ben a Faraseɛ yir, wɔ den a kānyɔ̄vɪla na sɛɛ pārtɔ̄bɪlɛ na

wɔ chiin. XXXVIII Wɔ tɪ kpɛn naa na wɔ ara a Yesu gbɛɛ par kɔnɔ. Wɔ soor a nibikɔɔ 'maan a Yesu gbɛɛ tɪ nyɔɔ a jukoɔl fɪel bar, tɪ mɔɔr a gbɛɛ tɪ kpaar a kɔnyɔvɪla ala 'yɔɔ a Yesu gbɛɛ pɔ. XXXIX Ka a Farasee nɪrɛ 'lɔ na buɔl wɔ ka wɔ tɪ dɪrɛ, na nyɛ a lɛ ka wɔ tɪɛr, "Ala ɪ a daba nyɔna ta ɪn Nɔanmɪn 'yɛ'yɛrɛ won taa bɔɔn naa a pɔɔ nyɔna tɔ sɔɔ na sɪrɛ wɔ, wɔ tɔnɔ na tɔdɛbɛ."

XL Ka a Yesu 'yɛr sɔɔ wɔ, "Simon, n tara na 'yɛr na soor fɔ." Ka a Simon 'yɛr, "Wiwile, soor ma." □□ Ka a Yesu 'yɛr, "Nɪbɛ ayi kɔɔ lɛ tɪ pɛɛ nɪrɛ ɔsɔɔ libie, ɔsɔɔ pɛɛn kɔɔr anɪu (500) ka ɔsɔɔ mɪ pɛɛ lɪjaayi nɪ pie (50). XLII A nɪbɛ ayi banyana ɔsɔɔ jaa ba tara a libie na yab wɔ ɛ, ka a 'lɔ na so a libie 'yɛr, 'Yɪ ta lɛ yab go ɛ, a sɔn baar naa.' Buor sɔɔ lɛ na nɔ wɔ yɔɔ?" □□ Ka a Simon 'yɛr, "N tɪɛr ɪka a 'lɔ sɔn na waa lɛ." Ka a Yesu 'yɛr, "Sɪrɛ fɔ 'yɛr."

XLIV Yesu heb tor a pɔɔ tɪ pɔa 'yɛr kɔ a Simon, "Fɔ nyɛn a pɔɔ nyana? In wa kpe a fɔ yir, faa kɔ ma kɔɔ ɪka n pɛɛ gbɛɛ ɛ, tɪche a pɔɔ pɛɛn a n gbɛɛ nɪ a wɔ nibikɔɔ tɪ de a wɔ jukoɔl fɪel bar. XLV Faa soor ma kpɔɛn ɛ, tɪche a sɔɔ 'lɔ jaa ɪn wa kpe a pɔɔ nyɔ ba bar ma kpɔɛn soorfɔ ɛ. XLVI Faa pur kaa 'yɔɔ ma a ju pɔ ɛ, tɪche a pɔɔ kpaar a kɔnyɔvɪla 'yɔɔ ma a gbɛɛ pɔ. XLVII A lɛ jɪu n 'yɛrɛ na kɔrɔ fɔ ɪka a wɔ tɔdɛbɛ ala a jaa vɛn kɔ wɔ, bojɪu a wɔ nɔfɔ waa naa. Tɪche a 'lɔ Nɔanmɪn na vɛ jaa pɔɔr kɔ a wɔ nɔfɔ mɪ ɪn jaa pɔɔr."

XLVIII A Yesu pɔa 'yɛr kɔ a pɔɔ, "A fɔ yelɛbɛ vɛn bar." □□ Ka a bala na lɔɔ jɛn wɔ 'yɛrɛ kɔrɔ taa, "An lɛ anyā, na wɔ mɪ ma vɛ nɪrɛ yelɛɛr bar?" □ A Yesu 'yɛr kɔ a pɔɔ, "A fɔ sɔɔfɔ faa fɔ naa, chiine nɪ nyā'maar."

VIII

I A anyāna puor, Yesu yɔn a tɛbɛrɛ nɪ a tɛbɪl 'yɛrɛ a Nɔanmɪn nɔalɔɔ 'yɛr kɔrɔ ba ka a wɔ nɪtɔnsɪ Pie nɪ Ayi pɔɔ wɔ. II Ka a pɔbɔ bamɪne mɪ pɔɔ wɔ, bala lɛ wɔ dɔɔ dii a sɪdɛbɛ ka a yɪ na wɔ sɔa a ba baalsɪ, ɔsɔɔ lɛ ba buɔlɔ Mɛer na yɪ a Magdala 'lɔ lɛ wɔ dii a sɪdɛbɛ ayɔpɔi ka a yɪ, III Joana lɛ a ɔsɔɔ na ɪ a Kuja na kaara a Herɔd yir pɔɔ, Susana lɛ a ɔsɔɔ nɪ a pɔbɔ yɔɔ bamɪne. Banyana lɛ de a ba homo sɔnɔ nɪ a Yesu nɪ a wɔ poturbo.

IV Nɪyɔɔ yin tɛn tɛn waara a Yesu sɛ, a nɪyɔɔ banyana na wa duo, sɔkpa nyā lɛ wɔ lɔb kɔ ba, V "Kɔɔraa lɛ yin wɔ bɔbɔrɔ bɔrfɔ jie. Wɔ tɪ yaara naa yɔɔrɔ nɪ ka amɪne tɪ lo sɔr pɔ, ka ba nɛ neb ka lubil wa tuur di. VI Ka amɪne mɪ tɪ lo kɔsɪr pɔn ju naa bul tɪ kpi bojɪu tɔn ba be be ɛ. VII Ka amɪne mɪ lo goor pɔ 'mataa bul ka a goor nɔɔ fɔɪn ba. VIII Tɪche ka amɪne mɪ lo a kɔjɔ pɔ bul dɔɔ jur kɔkɔɔr naa gar a lɛ won bor." Yesu na wa 'yɛr a nɪtɔ baar, wɔ 'yɛr kpɛɔ jaa, "Nɪrɛ 'lɔ na tara tuor wɔnɔ nɪ wɔ chele."

IX Ka a wɔ poturbo soor wɔ a sɔkpa nyā par. X A wɔ 'yɛr kɔ ba, "Yɪn 'lɔ, n vɛ naa ka yɪ bɔɔ a Nɔanmɪn nɔalɔɔ yɛlsɔɔlsɪ, tɪche a bala na che, sɔkpar lɛ n 'yɛrɛ kɔrɔ ba, 'Ba ma kaa naa tɪ maa nyɛ ɛ, na ba ma wɔnɔ tɪ ba bɔɔ a par ɛ." (Isaiya 6:9)

XI "A sɔkpa par nɪ nyā. Nɔanmɪn 'yɛr lɛ ɪ a bɔbɪe. XII A ala na lo a sɔr pɔ ɪn a bala na wɔ a Nɔanmɪn 'yɛr, tɪche ka a tɪ wa ir naa a ba nyā pɔ, ka ba ta sɔɔ de nyɛ faafɔ ɛ. XIII Ala mɪ na lo a kɔsɪr pɔn ju ɪn a bala na wɔ a 'yɛr den pɔpɛl, tɪche baa tara nyɪbɛ ɛ. Ba sɔɔn ara bɔlɔa tɪche bɛɛr kaa wa wa ba ma lo naa. XIV A bɔbɪe ala na lo a goor pɔ ɪn a bala na wɔ a 'yɛr, tɪche ka a ɔgɔn nyā volaa

nɪ bōtarɪ nɪ a bōbōorɪ fātɪn ba ka baa tōo dōo biɛ ɛ. ^{XV} Tɪche a bōbie ala na lo a kojō pō, ɪn a bala na wō a 'yer na ba sōo den nyāa ara nɪ pupel, ka a kānyir vē ka ba dōo jur.

^{XVI} “Nɪre jaa maa chōm fātɪn de laa kpa pōo ɛ, bɪ de su gado pīlem ɛ. Tɪche wō ma den dōol a dōolfō jie ka a bala na kpiere nye a chāa.

^{XVII} Bojūu bon jaa ba be be na sōol ka ba kō nye wō ɛ, bɪ bon jaa ba be be sōol ka ba kō bōon ɛ, bɪ kō yi chāa pō ɛ. ^{XVIII} A le jūu, yɪ bōonō sō a le yɪn chele. Nɪre 'lo na bōo a par Nāanmɪn na le kō won dōol, nɪre 'lo mɪ na ba bōo a par ɛ, Nāanmɪn na den a bālāa 'lo won tɪer ɪka wō bōon a par.”

^{XIX} Yesu ma nɪ a wō yɛer wan ɪka ba wa nye wō, tɪche a nɪyōo jūu ba kō tōo kpe ɛ. ^{XX} Ka nɪre āsōo 'yer wō, “A fō ma nɪ a fō yɛer le be a yōo bōoro ɪka ba nye fō.”

□□ A Yesu 'yer, “N ma nɪ a n yɛer le a bala na wō a Nāanmɪn 'yer na ba turo.”

^{XXII} Bɪbir āsōo le a Yesu 'yer kō a wō poturbo, “Yɪ ɪ a sɪ gōo a kasen a manyal gōon.” Be le ba kpe a gboro na ba gōonō. ^{XXIII} Ban gōonō tɪ wō gā gur. Ka a kōsekpēɛ ire a man pō ka a kōo ɔoro kpiere a gboro pō, ka ba ɪre na mōr. ^{XXIV} Ka a poturbo tɪ sāt wō 'yere, “Kpākpāana, a kōo na di sɪ naa.” Ka a Yesu ir tān a sesebe nɪ a kōo na ɔoro, ka a sesebe ŋmaa vōor ka a kōo mɪ lo jaa jomm.... ^{XXV} Tɪ pāa sōor a wō poturbo, “Nyɪne a yɪ sōofō be?” Ka ba mɪ de dābāɛ soro nɪ taa, “Nɪ an le anyā, na 'yer ka a sesebe nɪ kōo tu a wō nɛɛ?”

^{XXVI} Ba yɪn a Galilee gōon na ba gōo a Gerasentɪ gōon. ^{XXVII} Yesu na wa yire a gogoro ju wō tuor daba na tara sɪdebe na wō gele yi a tēe 'lo pō. Bojūu a kor won yi a yir na wō maa su fuu ɛ, tɪ na wō gāna a yar par. ^{XXVIII} Wōn wa nye a Yesu wō ŋmen chelma tɪ lo a Yesu

niem na wō tāna 'yere nɪ, “Bo le fō bōoro ka a n sē, a fōo na ɪ a saaju Nāanmɪn Bie? N sōoro fō naa, ta ge ma ɛ.” □□□ Bojūu Yesu dōo 'yer kō a sɪdeɛr ɪka wō yi a daba 'yōo. Gbɛɛ yōo jaa le a ma ir a daba ka ba ma gbar a nuur nɪ a gbɛɛ nɪ bōjorɪ kaara wō, tɪ wō ma kar a bōjorɪ bar ka a sɪdeɛr ma dii wō bar be a mōgōo pō wō yō.

^{XXX} Ka a Yesu sōor wō, “A fō yuor le di bo?” Ka wō 'yer, “Nɪyōo.” Bojūu sɪdeyōo le kpe wō. ^{XXXI} Ka a sɪdebe sōoro a Yesu ɪka wō ta dii ba 'yōo be a bōo fulom 'lo pō ɛ.

^{XXXII} Doyōo mɪ dōo ara be a tōo kōkoor dire, ka a sɪdebe sōor a Yesu ɪka wō sōo ka ba yi tɪ kpe a dor ala pō, ka wō sōo kō ba sōr. ^{XXXIII} A sɪdebe yin a daba pō tɪ kpe a dor pō, ka a tɪgbil suu tɪ kpe a man kōo pō tɪ gbōm kpi kpi.

^{XXXIV} A bala na kaara a dor na wa nye a le na ɪ, ba jon kul a tēe pō, nɪ a tēbil ala na gbōr tɪ 'yer a le na ɪ. ^{XXXV} Ka a nɪbe yi chen ɪka ba tɪ kaa a le na ɪ. Ba chen a Yesu sē tɪ nye a dagēgelaa a sɪdebe na yi tɪ che bar ka wō chɪ na wō su a fuu jāne a Yesu gbɛɛ par, ka a dābāɛ kpe ba. ^{XXXVI} A nɪbe bala na dōo nye a le an ɪ ka a gēgelaa sa pāa mana koro a nɪbe. ^{XXXVII} Ka a Gerasentɪ paal nɪbe ba jaa sōoro a Yesu ɪka wō yi a be, bojūu dābāɛ kpe ba naa. Le le wō kpe a gboro yi a be chen.

^{XXXVIII} Ka a daba 'lo pō a sɪdebe na yi sōor a Yesu ɪka ba 'mataa chen, tɪche a Yesu lɛb wō bar tɪ 'yer kō wō, ^{XXXIX} “Lɛb kul a fō yir tɪ man a le a Nāanmɪn na ɪ kō fō.” Le le ka a daba kul a tēe pō tɪ mana koro a nɪbe a le a Yesu na ɪ kō wō.

^{XL} Yesu na wa lɛb wa, a nɪyōo tuor de wō, bojūu ba dōo chele wō. ^{XLI} Ka daba ban bōolo Jairustɪ na ɪ a lōofō yir nɪdier, wa gbūr dumo a Yesu niem sōoro wō

yāayāabile ika wō wa a wō yir, XLII bojūu a wō bipōō bō'yen tēē na nyē yuom pie nī ayi le kpīre. Yesu na de a sōr chiine ka a nyōō mil pōō wō. XLIII Ka pōō mī be be na lo sīe suoro faara yuom pie nī ayi, nīrē jaa ba tōō wō sāa ē. XLIV A wō turo a puor tī sūr a Yesu fuu nēē ka a jāi ŋmaa ajienaa.

XLV Ka a Yesu suor, “An le sūr ma?” Ka ba jaa chiir ika baa sūr wō ē, tiche ka a Pita 'yer, “N Soro, a nibe waa naa na dara taa tier fō.” □□ Tiche ka a Yesu 'yer, “Nīrē kōō le sūr ma na wō sa ka n bōōn.” □□ A pōō na wa nyē ka i wō kōō le tōō sōol ē, wō mīrē naa wa lo gā a Yesu niem. A nyōō bala niem tī na wō 'yer a le jūu wōn sūr wō na wō sa ajienaa. XLVIII Ka a Yesu 'yer kō wō, “N bipōō, a fō sōōfō sa fō naa, kulo nī nyā'maar.”

XLIX Yesu na chene 'yerē, nīrē kōō yin a lōōfō nīdier Jairust yir wa 'yerē, “A fō bipōō kpi naa ta le fire a wiwile go ē.” □ Yesu na wō a le ka wō 'yer kō a Jairust, “Ta joro dābāē ē. Sōō ma de. Wōn sa naa.”

LI Wōn wa ta a Jairust yir waa sōō ka nīyuo kpe be ē, tī tara Pita, Jōōn nī Jemest nī a bi sāa nī a ma kpēn. LII Ka a nyōō bala na kōnō ŋmiere a chelst, Yesu 'yer kō ba, “Yī bar a kōn waa kpi ē, wō gur naa.” □□ Ka ba laara wō ban bōōn ika a bie kpi naa.

LIV Tiche ka a Yesu nyōō a bie nūu tī 'yer, “N bie, ir.” □□ Ka wō sīe lēb wa kpe ka wō vaa ir. Ka a Yesu pāa 'yer, yī kō wō bōkōō ka wō dī. LVI Ka a sāa naa ma nyōō nēē, tiche ka a Yesu kpākpāan ba ika ba taa ire wa 'yerē kōō nīrē jaa a le na i ē.

IX

I Yesu na wa bōol a wō nītōnst pie nī ayi lōō taa, wō kō ban kpēō nī tōōfō ka ban diin sīdebe ka a yī tī sāa baalsi. II Wō tō ba naa ka ba chen tī 'yer a Nāanmīn nāalōō

'yer tī sāa baal. III Wō 'yer kō ba, “Yī taa tara bon jaa chiine ē. Yī ta de dāgbal ē, bu wōō ē, bu bōdiir ē, bu libie ē, bu de fuust ayi ē. IV Yir jaa pō yin tī kpe, yī jāne a be tī tān a daar 'lo yin na yī a tēē 'lo pō. V Ala i nibe ba wa de yī ē, yī yī a tēē 'lo pō, tī yin wa yire yī pī pī a yī gbēē tā-uul ka a dī a ba dāasīē.” □ Be le ba yī lōōō a tēn tēn 'yerē a 'yer nōō nyā sāa na nī a nibe baalsi a jie wō jaa.

VII A Nāa Herōd na wō a nītō na ire, ka tier nyōō wō, bojūu bamīne 'yerē naa ika Jōōn le tōō ir i vor. VIII Ka bamīne mī 'yerē ika a Elaija le tōō yī, ka bamīne mī chene 'yerē ika a Nāanmīn 'ye'yerē āsōō le tōō ir i vor. IX Tiche ka a Herōd 'yer, “N ŋmaan Jōōn ju, tī an 'yer le a nyā in wōnō?” Na wō mōōō ika wō nyē a Yesu.

X A nītōnst lēb wa na ba wa man kō a Yesu a le ban tō. Ka wō pāa tara a bala tēē ka ba 'mataa chen a tēē ban bōōlō Betšaida. XI Tiche ka a nyōō chene bōōn na ba bīer chen a jie. Wō de ba naa na wō 'yer a Nāanmīn nāalōō 'yer kō ba, tī sāa a bala na bōōō a sāafō.

XII Mōtōō na wa mōōō, a nītōnst pie nī ayi tī 'yer kō wō, “Wel a nibe bar a ba chen a tēbil anyā nī a por anyā na gbōr na ba tī bō gaa jie nī bōdiir dī bojūu a ka in mōgōō.” □□ Ka wō 'yer sōō ba, “Yin le na kō ba bōkōō ka ba dī.” Ka ba 'yer, “Paanōōst anūu nī jābie ayi tēē le sī tara, ka a ba i sī chen tī da bōdiir wa kō a nyōō ba nyāna ē?” □□ A nyōō bala, dōōr tēē in tur anūu (5,000). Tiche ka wō 'yer kō a poturbo, “Yī ŋma a nibe ka ba jāne jāne gbulsī lūjaayi nī pie pie.”

XV A poturbo in a le ka nīrē jaa jē tēē. XVI Yesu den a paanōōst a nūu nī a jāme ayi ala dōl kaa saaju tī puor Nāanmīn yāan, tī na wō ŋma ŋma, de kō a poturbo ika ba de pō a nibe. XVII Ba jaa din tī, ka

a poturbo wob a bõnmaar ala na che sɛɛ per pie ni ayi.

^{XVIII} Daar kõõ le a Yesu tɛɛ wa suorõ Nãanmın ka wõ poturbo be be ka wõ suor ba, “An le a nibe 'yere ıka n ı naa?” ^{□□} Ka ba 'yer, “Bamıne 'yer ıka fõ ın a Joon 'lo na dõõ suoro a nibe a Nãanmın kõõ, ka bamıne mı 'yer ıka Elaija le, ka bamıne mı 'yer ıka a Nãanmın 'ye'yere āsõõ kõõ le heb wa.” ^{□□} Ka wõ suor ba, “Tıche yın mı, an le yı 'yer ıka n ı naa?” Ka a Pita 'yer, “Fõ ı naa a Nı-ıraa yi a Nãanmın sɛ.”

^{XXI} Ka a Yesu kpãkpãan ba ıka ba taa 'yere korõ nıre jaa ε. ^{XXII} Tı na wõ 'yer, “A maa Nısaal Bie na din dõõye yõõ ka a nıbere ni a bõõrlo nıbere ni a Mosesı nɛɛ wiwiılbe tõr ma bar, ka ba kõ ma, ka a ber ata daar ka n ır ı vör.”

^{XXIII} Be le wõ 'yer kõ ba jaa, “Ala ı nıre na turo ma naa, wõ 'laar a wõ mǎɛ ti tuo a wõ daa turo ni ma. ^{XXIV} Bojũu nıre 'lo jaa na bõõrõ ıka wõ faa a wõ nyevor a wõ nyevor na bõr naa, tıche nıre 'lo jaa na lõb a wõ nyevor bar a maa jũu na faa wõ naa. ^{XXV} Ala ı nıre tara naa a wer wõ jaa bonstı ti bõr bu ka a wõ sıe wɛ, bo tõnõ wõ nyɛ? ^{XXVI} Ala ı nıre nyɛ naa maa ni a n 'yer ka a ı vı yele a wõ sɛ, a maa Nısaal Bie mı na kaa naa nınyıne ka wõ ı vı suor maa wa heb waara ni a n tır ni a Sǎa tır ni a malaka cheche bala. ^{XXVII} Yelmǎe le n 'yere korõ yı ıka a yı bamıne gba ara naa kana kõ kpi ε, ti na ban nyɛ a Nãanmın nǎalõõ.”

^{XXVIII} Yesu na 'yer a 'yerbie anyǎna baar a maal ber aniın ti wõ tara Pita, Joon ni Jemesı don a tõõ ju Nãanmın suorfo jie. ^{XXIX} Won ti suorõ a Nãanmın ka a nie heb, ka a fuu pel nyıle bũu 'ıraa kaar. ^{XXX} Ka a dõõr ayi, Mosesı ni Elaija wa naa a wõ sɛ. ^{XXXI} Ba wa yın naa a saaju tır 'yere ni a Yesu. Ba 'mantaa 'yere

a kũu a Yesu na ti kpi a Jerusalem 'yer. ^{XXXII} Gõõ kpɛn a Pita ni a wõ taaba, tıche ban wa jõõ ır ba nyen a wõ tır ni a dõõr ayi bala a ba ara a wõ sɛ. ^{XXXIII} A dõõr bala na heb chiıne ka Pita 'yer, “N Soro, a seen ka sın kpiere a ka. Bar a sı 'yõõ sɛɛr ata, fõõ so āsõõ, Mosesı āsõõ Elaija mı āsõõ.” Waa bõõ a le won 'yere ε.

^{XXXIV} Won chene 'yere a julõjuur wa põõn ba jaa ka a dǎbǎɛ kpe a Pita, Joon ni Jemesı. ^{XXXV} Ka a kõkõr yi be a julõjuur põ 'yere, “Nyǎ le ı a n Bie ın ır, yı chele a wõ 'yer.” ^{□□□□} A kõkõr na wa 'yer baar, ba nyen a Yesu tɛɛ na ara. Ka a poturbo ba 'la man kõ nıre a le ban nyɛ ε.

^{XXXVII} A wer na wa chaar, ba yın a tõõ ju suu, a nıyõõ wa lõõ a wõ sɛ. ^{XXXVIII} Ka a daba bõõl be a nıyõõ bala põ, “Wiwile, n suorõ fõ naa, kaa a n bidaba, 'lo tɛɛ le ı a n bie. ^{XXXIX} Sıe kõõ le tara wõ, ma ire wõ ba gala ε. Wõ maa ımen a chelma ti tǎanaa ti furo a natafuul a nɛɛ põ. Wõ maa bara wõ ε, na wõ bõõrõ a wõ sõõfõ. ^{XL} N suor a fõ poturbo ıka ba dii a sıe nyǎ bar tıche baa tõõ ε.”

^{XLI} Ka a Yesu 'yer, “Yın babǎma dɛme na ba tara suorfo ε, n be a yı sɛ naa tara yı ni kǎnyır ti tǎn dabor?” Tı 'yer a daba, “Tõõ a bie wa kõ ma!”

^{XLII} A bie na chene waara ka a sıdɛɛr ır a bie tǎa lõb a tɛɛ, tıche ka a a Yesu tǎn a sıdɛɛr na wõ sǎa a bie de kõ a sǎa. ^{XLIII} Nıbe ba jaa ne'maa naa ban nyɛ a Nãanmın kpɛõ. A nıbe na chene kpire a le a Yesu na ı, ti wõ 'yer kõ a poturbo, ^{XLIV} “Yı chele a le ın 'yere korõ yı, ban gar naa maa Nısaal Bie 'yõõ a nıbe nuur põ.” ^{□□□} Tıche baa bõõ a anyǎna won 'yer par ε, a lii ba naa, ka ba bõõ faa, ti joro dǎbǎɛ ba 'la suor wõ ε.

^{XLVI} Nechure ır naa a Yesu poturbo põ ıka a ba buor suor le na ı a ba kpɛɛ. ^{XLVII} Yesu na bõõ a

ba t̄er, w̄o t̄oon bibile wa lan a w̄o l̄oobor. ^{XLVIII} T̄i p̄āa 'yer k̄o ba, "N̄ire jaa na de a bibile nyāna a maa j̄ūu maa l̄e w̄o de. N̄ire jaa m̄i na de ma w̄o m̄i den a 'l̄o na t̄ō ma. Boj̄ūu n̄ire 'l̄o na i a ȳi jaa bile, 'l̄o l̄e i k̄p̄ēe gar ȳi jaa."

^{XLIX} Ka a J̄oon 'yer, "N̄ Soro, s̄i nyen n̄ire na de a f̄o yuor dire n̄i a s̄ud̄ēbe ka a yire, ka s̄i 'yer w̄o ika w̄o ta ure a l̄e ε, boj̄ūu waa i a s̄i ās̄oo ε." [□] Ka a Yesu 'yer, "Ȳi ta ŋmaa w̄o s̄or ε, boj̄ūu n̄ire 'l̄o na ba k̄p̄ere ȳi ε, w̄o p̄oo ȳi naa."

^{LI} L̄e a s̄ōo na wa gb̄oro ka Yesu na l̄ieb do a saaju, w̄o ŋmen nyāa a Jerusalem chenf̄o. ^{LII} W̄o den nie t̄ō n̄ibe ka ba de nie chen a Samariya t̄ēbile ās̄oo p̄o, na ban t̄i ch̄oor a jie bar w̄o. ^{LIII} T̄iche a t̄ēe 'l̄o n̄ibe ba s̄oo de w̄o ε, boj̄ūu Jerusalem l̄e w̄o chiine. ^{LIV} Ka a w̄o poturbo Jemes̄i n̄i J̄oon na wa nȳe a l̄e, ka ba s̄oor a Yesu, "S̄i Soro, f̄o b̄oor̄o naa ika s̄i b̄ool b̄ūu ka ayi saaju suu wa di ba b̄i?" ^{□□} T̄iche ka a Yesu l̄ieb t̄ān ba ika ba ta i a l̄e ε. ^{LVI} T̄i na ba chen t̄ēyuo p̄o.

^{LVII} A s̄or ban chene de chiine ka daba ās̄oo 'yer k̄o a Yesu, "Jie jaa fon chiine in turo f̄o naa!" ^{□□} Ka a Yesu 'yer, "Mobaar tara naa b̄oor̄o ka a lubil m̄i tara choor, t̄iche maa N̄isaal Bie ba tara jie na bin a n̄ ju ε."

^{LIX} W̄o 'yer k̄o a daba ās̄oo, "Turo ma." T̄iche ka a daba 'yer, "N̄ Soro, bar ma s̄or ka n̄ kul t̄i ūu a n̄ s̄āa baar." ^{□□} Ka a Yesu 'yer k̄o a daba, "Bar ka a k̄ūn ūno ba m̄āe k̄ūn t̄iche f̄ōo 'l̄o, chen t̄i m̄oolo a N̄āan̄m̄in n̄āal̄ōo 'yer."

^{LXI} Ka ās̄oo m̄i 'yer, "N̄ Soro, in turo f̄o naa t̄i bar ma s̄or ka n̄ kul t̄i 'yer a n̄ yir d̄ēme." ^{□□} Ka a Yesu 'yer, "N̄ire na nyoo niin kuur t̄i l̄ieb kaara a puor ba seen a N̄āan̄m̄in n̄āal̄ōo t̄ōm̄ō ε."

X

^I A nyā puor Yesu l̄e ir naa n̄ibe

l̄ijaata n̄i pie n̄i ayi (72) bam̄une go, na w̄o t̄ō ba ayir yir ka ba de nie chen a t̄ēn n̄i a j̄iir ala a jaa won na ȳo. ^{II} W̄o 'yer k̄o ba, "A puo b̄er ma naa, t̄iche ka a bala na ŋmara ba waa ε, a l̄e j̄ūu ȳi s̄oor a puo s̄oo ka w̄o waan t̄ōt̄ōn̄bo wa 'ȳōo a puo p̄o. ^{III} Ȳi chen, ȳi kaara na f̄ika piir in t̄ōn̄ō ka ȳin t̄i k̄pe gb̄ōgb̄oros̄i p̄o. ^{IV} Ȳi taa de libie ε, b̄i w̄oo ε, b̄i na f̄oor ε, na ȳi puor n̄ire taa wa jaa a s̄or p̄o ε.

^V "Yir jaa p̄o ȳin wa k̄pe, ȳi de nie 'yer, 'Nyā'maar w̄o be a yir nyā p̄o.' [□] Ala i nyā'maar s̄oo ben a yir p̄o, a ȳi nyā'maar na be naa a w̄o s̄ē, ala ba i l̄e ε, an l̄ieb wa a ȳi s̄ē. ^{VII} Ȳi j̄āne a yir nȳune p̄o dire na ȳi nyuro bon jaa ban wa k̄o ȳi, t̄ōt̄ōn̄ō s̄āyar seen w̄o naa. Ȳi taa looro yie yuoro n̄i ε. ^{VIII} T̄ēe jaa p̄o ȳin wa k̄pe, ka ba de ȳi, ȳi dire bon jaa ban k̄o ȳi. ^{IX} Ȳi s̄āana a baals̄i bala na be be t̄i na ȳi 'yer k̄o ba, 'A N̄āan̄m̄in n̄āal̄ōo gb̄or ȳi naa.' [□] T̄iche t̄ēe jaa p̄o ȳin wa k̄pe, ka baa de ȳi ε, ȳi ȳi de a t̄ēe s̄āls̄oo t̄i 'yer, ^{XI} 'A ȳi t̄ēe t̄ā-uul gba na mar a s̄i gb̄ee, s̄i k̄poor 'ȳōo ȳi. Ȳi b̄ōon a nyāna ika a N̄āan̄m̄in n̄āal̄ōo gb̄or naa.' [□] N̄ 'yer k̄o ȳi ika a N̄āan̄m̄in 'yer t̄oorf̄o bibir, Sodom na sa naa a t̄ēe 'l̄ōn̄ō.

^{XIII} "Nebier ben a ȳin Korajin d̄ēme s̄ē, nehier m̄i ben a ȳin Bet̄s̄aida d̄ēme m̄i s̄ē. A ne'maa t̄ōm̄ō ala in t̄ō a ȳi jie, ala i a m̄i ta t̄ōn̄ a l̄e a Tire n̄i Sidon t̄ēe p̄o, ban taa sun b̄ōjars̄i j̄ēn t̄āp̄iel p̄o l̄ieb ba t̄ier. ^{XIV} T̄iche a 'yer t̄oorf̄o daar, a Tire n̄i a Sidon na sa ȳi naa. ^{XV} A ȳin Kapenahum d̄ēme, ban 'm̄oo ȳin don saaju b̄i? Kai, ban suun ȳi naa k̄piis̄i t̄ēe. ^{XVI} N̄ire 'l̄o na chele a ȳin na i a n̄ poturbo na chel naa a n̄ 'yer, n̄ire 'l̄o na t̄or ȳi m̄i t̄or ma naa. T̄iche n̄ire 'l̄o na t̄or ma m̄i t̄or naa a 'l̄o na t̄ō ma."

^{XVII} A n̄ibe l̄ijaata n̄i pie n̄i ayi bala won t̄ō l̄ieb wa a w̄o s̄ē chile

'yere, "Sı Soro, a fu yuor jũu a sɔdebe tu naa a sı nee na be yire a nibe pɔ." 𐀀𐀁 Ka Yesu 'yer sire jaa le, "N nyen Satan na yi saaju lo fika saa na nyur. XIX N kɔ yin kpɛɔ ka yin neere waba nɩ lɔn na yi tɔɔ a yi dɔdɔmɔ Satan, bon jaa kɔ ɩ yi ε. XX Yi ta chile a sɔdebe na tu a yi nee ε, tiche yi chile a yi yuor seb bin be a saaju."

XXI A daar 'lɔnɔ le a Nāanmɩn Sɩe nɔɔ kpe a Yesu ka wɔ 'yer, "N dān a fɔɔ n Sāa na ɩ a saaju nɩ a tēe Soro, bojũu fɔɔ le sɔɔl a yeke anyāna bar ka a bala na ɩ a yɛ dēme nɩ a bala na jān ba bɔɔ ε, tɩ na fɔ de wiil kɔ bibiir. 𐀀𐀂, n Sāa le le nɔmɔ fɔ ka fɔ maal. XXII Maa le a n Sāa kɔ a yeke a jaa, nure jaa ba bɔɔ a Bie ka a Sāa ba le ε. Nure jaa mɩ ba bɔɔ a Sāa ka a Bie ba le ε, tiche a bala a maa Nāanmɩn Bie na ir, na wiil naa a sāa kɔ ba. Ka ba bɔɔ le a Nāanmɩn na be." 𐀀𐀃 Tɩ pāa lieb 'yer kɔ a wɔ poturbo tɛε, "Pɔpel dēme le a bala nɩbir na nye a anyā yin nye. XXIV Bojũu n 'yere na kɔɔ yi ɩka a Nāanmɩn 'ye'yerbe nɩ a nāmune dɔɔ bɔɔɔ ɩka ba nye a anyā yin nye, tɩ ba nye ε, na ba ta wɔ a anyā yin wɔ tɩ ba wɔ ε."

XXV Nure āsɔɔ na bɔɔ a Mosesɩ Nee bɔɔɔ naa ɩka wɔ beer a Yesu kaa na wɔ ir sɔɔr, "Wiwile, nāmune le ɩn ɩ naa nye nyevor kpo kpo?" 𐀀𐀄 Ka a Yesu sɔɔr wɔ, "Bo ba seb a Nāanmɩn gān pɔ bin? Nāmune fu ma kar?" 𐀀𐀅 Ka a daba 'yer, "Nɔ a fɔ Nāanmɩn nɩ a fɔ nyāa wɔ jaa, nɩ a fɔ nyevor wɔ jaa, nɩ a fɔ kpɛɔ wɔ jaa, nɩ a fɔ tɩer wɔ jaa. (Mosesɩ Gāma Na Tu Anũ 6:5) Na fɔ nɔ a fɔ tɔ sɔɔ nɩtāa a fɔ māε." (Mosesɩ Gāma Na Tu Ata 19:18) 𐀀𐀆 Be le a Yesu 'yer, "Fɔ 'yer vɩla, tɩ ure a le, fon ben be kpo kpo." 𐀀𐀇 Tiche won ba ure a le ε, tɩ bɔɔɔ ɩka wɔ sɔɔl a wɔ māε bar jũu, wɔ sɔɔr naa Yesu, "Nɩbuor le ɩ a n tɔ sɔɔ?"

XXX Ka a Yesu 'yer, "Daba kɔɔ

le dɔɔ yi Jerusalem chiine Jeriko ka a nānyisi tɩ var wɔ be a sɔr pɔ. Ba yaar naa fuusi tɩ nme nme wɔ, ka wɔ wɔɔ che bālāa naa kpi, ka ba bar wɔ tɩ chen. XXXI A Juu nibe bɔɔrloro āsɔɔ mɩ de a sɔr 'lɔnɔ, won tɩ nye a daba, wɔ gɔl bar tɩ chen. XXXII Ka a Nāanmɩn Puorfo yir tɔtɔnɔ nure āsɔɔ mɩ waara wa nye, na wɔ mɩ gɔl tɩ jiyuo chen. XXXIII Tiche ka a nure āsɔɔ na ɩ a Samariya nure mɩ tu a sɔr 'lo a daba na gā, won wa nye wɔ, nɩbaal kpe wɔ naa. XXXIV Ka wɔ tɔɔ ta a daba por dāa pɛen a natte bar, tɩ maal kāa fɔ, tɩ de fɔbaa lũ pɔɔ. Na wɔ 'mɔɔ a daba dɔɔl a wɔ bɔɔ ju chiin a sāanba gaa jie tɩ gān. XXXV Wer na wa chaar, wɔ den a kpāna libikue ayi kɔ a nure 'lo na kaara a sāanba tɩ 'yer, 'Kaara wɔ, maa wa lieb gɔr, ala ba wa ta ε, ɩn le yab kɔ fu.' 𐀀𐀈𐀉𐀊 Ka a Yesu sɔɔr a daba, "A nibe ata banyāna, buor sɔɔ le ɩ a daba nyā, a nānyisi na nme tɔ sɔɔ?" 𐀀𐀈𐀋𐀌 A wɔ 'yer, "Nure 'lo na kaa a wɔ nɩbaal." Ka a Yesu 'yer, "Mɩ chen tɩ maal a le ne."

XXXVIII Yesu nɩ a wɔ poturbo na chiine ba vɩen kpe tɛbile kɔɔ pɔ, ka pɔɔ ban bɔɔlɔ Mata ka wɔ de ba na ir ba sāan. XXXIX A Mata tara na yebe ban bɔɔlɔ Mɛer, ka 'lo jāne a Soro gbɛε par chele a le won 'yere. XL Tiche ka a Mata wɔ yɔ sɔsoro nɩ a tɔmɔ, na wɔ wa tɔɔ ta a Yesu sɛ 'yer, "N Soro, a ba bā fɔ a n yebe na bar a tɔmɔ 'yɔɔ ma ka n sɔsoro nɩ ε? 'Yer wɔ ka wɔ ir wa sɔɔ ma." 𐀀𐀉𐀊𐀋 Ka a Soro 'yer, "Mata, Mata fɔ fire na fɔ māε ka suur kɔɔ fɔ. XLII Tiche yelbɔ'yen tɛε le fer, Mɛer ir naa a bɔsɔ nure na kɔ tɔɔ faa wɔ yin a wɔ sɛ ε."

XI

¹ Bɩbir āsɔɔ Yesu ben a jie kɔɔ na wɔ sɔɔɔ Nāanmɩn, won wa sɔɔr baar, ka a wɔ poturbo āsɔɔ 'yer kɔ wɔ, "Sı Soro, wiil sı a Nāanmɩn

sɔɔrfɔ, nɪtāa lɛ a Jɔɔn na wiil a wɔ poturbo.” □ A wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪn ma wa sɔɔɔ a Nāanmɪn yɪ 'yer, Sɪ Sāa, sɪ kɔ naa a fɔ yuor tɪr. A fɔ nāalɔɔ wɔ wa, ^{III} Na fɔ kɔ sɪ a sɪ bɪbɪr jaa bɔdiir. ^{IV} Vɛ a sɪ maal debe bar, bojūu sɪ mɪ vɛn kɔ a bala jaa na maal sɪ a dɛɛr. Ta sɔɔ ka bɛɛr kaa nyɔɔ sɪ ɛ.”

^V Be lɛ wɔ pāa 'yer kɔ ba. “Ala ɪ a yɪ āsɔɔ tara na baraa na wɔ wa ir chen a wɔ sɛ tāsɔɔ bān tɪ 'yer, 'Pɛɛ ma jɔ nɪ nmele, ^{VI} bojūu n baraa āsɔɔ lɛ wa suu a tāsɔɔ nyāna tɪ n ba tara bon na maal kɔ wɔ ɛ.’ □ Ka wɔ gā be a die pɔ tɪ 'yer, ‘Ta dɔɔnɔ ma ɛ, a pān pɔɔ naa ka maa naa bibiir be gā, n kɔ lɛ tɔɔ ir kɔ fɔ bon go ɛ.’ □ N 'yere na kɔɔ yɪ, a wɔ baraa na ba sɔɔ ir kɔ wɔ a jɔ ɛ, tɪche won chene ara kpākpāana, won wa ir kɔ wɔ jā a lɛ won bɔɔɔ.

^{IX} “Lɛ lɛ n 'yere kɔɔ yɪ, yɪ sɔɔr, Nāanmɪn na kɔ yɪ naa. Yɪ kaa yɪn nye naa, yɪ kpoor a pān won yuo naa. ^X Nɪrɛ 'lɔ na sɔɔr, won nye naa, ka a 'lɔ mɪ na kaara nye, ka a pān kɔ yuo kɔ a 'lɔ na kpoor. ^{XI} A yɪn na ɪ a sāmune, buor sɔɔ bie lɛ na sɔɔr wɔ jān ka wɔ de waa kɔ wɔ. ^{XII} Bu sɔɔr najel ka wɔ de lɔɔ kɔ wɔ? ^{XIII} Ala ɪ a yɪn gba na ɪ nɪdebe bɔɔn vɪla ma ɪ kɔ a yɪ bibiir, nmele lɛ an ɪ ka yɪ Sāa na be a saaju kɔ de a Sɪɛ kɔ a bala na sɔɔr wɔ ɛ?”

^{XIV} Yesu dire naa a sɪdɛɛr na be daba yɔɔ vɛ ka wɔ ɪ wɔɔ. A sɪdɛɛr na wa yɪ a daba 'yɔɔ, ka wɔ tɔɔ 'yere, ka ne'maa a nɪbe. ^{XV} Tɪche ka a bamune 'yere, “A sɪdebe nāa Beeljebul lɛ wɔ de dire nɪ a sɪdebe.” □□ Ka a bamune mɪ bɛɛr wɔ kaara na ba bɔɔɔ jāne na yɪ saaju.

^{XVII} Yesu bɔɔn a lɛ ban tɪere na wɔ 'yer kɔ ba, “Nāa jaa na jɛere nɪ a wɔ māe a wɔ nāa na sɔɔ naa. Yɪr nɪbe mɪ na ir jɛere taa kɔ tɔɔ 'mataa kpe ɛ. ^{XVIII} Lɛ mɪ

lɛ, ala ɪ a Satan lɛb jɛere nɪ a wɔ māe, nmele a wɔ nāalɔɔ na ɪ ara? N 'yer naa nɪtɔ bojūu yɪ 'yer ɪka a Beeljebul lɛ n de dire nɪ a sɪdebe. ^{XIX} Ala ɪ a Beeljebul lɛ n tara dire nɪ a sɪdebe, tɪ a bala na ɪ a yɪ poturbo bo lɛ ba tara dire nɪ a sɪdebe? A lɛ jūu, bala lɛ na ɪ a yɪ 'yer tɔɔrbo. ^{XX} Tɪche ala ɪ Nāanmɪn kpɛɔ lɛ n dire nɪ a sɪdebe ka a yire wiil yɪn ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ wa naa a yɪ sɛ.

^{XXI} “Gādaa na gu a wɔ yir nɪ jɛɛr bomo, a wɔ bonɪ maa dam ɛ. ^{XXII} Tɪche ala ɪ nɪrɛ āsɔɔ wa wa naa na wɔ kpɛme gar wɔ, won faan a wɔ jɛɛr bomo ala won dɪel tɪ de a wɔ bonɪ pɔn nɪbe.

^{XXIII} “Nɪrɛ 'lɔ na ba be a n sɛ ɛ, wɔ tara man nɪ 'yer, nɪrɛ 'lɔ na ba pɔɔ ma a sɪ kaala lɔɔnɔ taa ɛ, wɔ ma yɛyel bar.

^{XXIV} “Sɪdɛɛr ban wa dii bar ka wɔ yɪ nɪrɛ pɔ, wɔ ma chen dal pɔɔ ju tɪ bɔɔɔ pɛnfɔ jie, na waa nye ɛ, na wɔ pāa wa 'yer, ‘In lɛb kul a nɪrɛ 'lɔ pɔ n yɪ tɪ che bar.’ □□□ Won wa lɛb wa, wɔ nyen a nɪrɛ 'lɔ na kaara yir kaar ban pur tɪ chɔɔr wɔ sɔ. ^{XXVI} Ka wɔ pāa tɪ bɔ sur ayopɔi na tara putuo gar wɔ ka ba chen tɪ kpɪere a be. Ka a daba pāa ɪ dɛɛr gar a lɛ won dɔɔ be.”

^{XXVII} A nyāna lɛ a Yesu 'yere ka a pɔɔ nme chelma be a nyɔɔ pɔ tɪ 'yer, “Popel lɛ kɔ a fɔ ma 'lɔ na dɔɔ fɔ, nɪ a wɔ bɪr fɔn 'yen.” □□□ Ka a Yesu 'yer, “Lɛ ba lɛ ɛ, a bala na wɔ a Nāanmɪn 'yer na ba turo, bala lɛ ɪ a popel dɛme.”

^{XXIX} A nɪbe na waara 'yɔɔnɔ ka Yesu 'yer, “A dɪna nɪbe banyāna ɪn putudɛme tɪ bɔɔɔ nɛ'maa tɔmɔ ka a na ɪ jāne, tɪche ba kɔ nye āsɔɔ jaa ɛ, ka a Jona jāne ba lɛ ɛ. ^{XXX} Bojūu, lɛ a Jona na dɔɔ ɪ jāne kɔ a Ninive dɛme, lɛ mɪ lɛ a maa Nɪsaal Bie na ɪ a jāne kɔ a dɪna nɪbe. ^{XXXI} A Siba Pɔɔ Nāa na yɪn a 'yer tɔɔrfɔ daar na wɔ wa

'yōo a yin dīna nibe 'yer, bojūu wō dōo yi be a tētēer wa chel a Nāa Solomon yē 'yer, tiche yi kaa a 'lo na gar a Solomon ben ka. XXXII A 'yer tōorfo daar Ninive nibe na ir 'yōo a yin dīna nibe 'yer, bojūu ba lieb ba tier a Jona na dōo 'yer a Nāanmīn 'yer kō ba, yi kaa a 'lo na gar a Jona ben ka.

XXXIII “Nire jaa ba be na chom fātūn na wō sōol bar ε, bu de laa kpa pōo ε. Wō ma dōol bar a dōol fō jie, ka a bala na kpere nye a chāa. XXXIV A fō nibir ūn a āgān fātūn. A fō nibie wa ι, a fō āgān wō jaa ma sēen ni chāa. Tiche ala ba wa ι ε, a fō āgān wō jaa ma ūn libe. XXXV Yi kaara sō ka a chāa 'lo na be a yi pō, taa lieb libe ε, XXXVI A le jūu, ala ι a chāa sēen a fō āgān wō jaa ka a libe bālāa jaa ba be be ε, wō jaa na ūn chāa nītāa le a fātūn na ma chaar fō a wō chāa.”

XXXVII Yesu na wa 'yer baar, Farasee nire āsōo bōol wō naa ka wō ti di bōdiir, le le wō chen ti kpe jāne a bōdiir par. XXXVIII Tiche ka a Farasee nire jōrō a Yesu ka a ι waa pēe a ba pēefō ε, ka nēe 'maa wō. XXXIX Be le a Soro pāa 'yer kō wō, “Faa nye, a yin Faraseemine ma pēer naa a ηmama ni a laar dūkur, tiche ka a yi pōo sēen fōlfo ni putuo. XL Jōlo banyā, a ba ι a 'lo na maal a yōo 'lo le mi maal a pōo ε? XLI Tiche a ala na be a laa pōom, yi de kō a nōn dēme ka a bonsi a jaa pāa vīele kō yi.

XLII “Nebier ben a yin Faraseemine sē, bojūu bōbile jaa yin da lōon badōo gba vaar, yi ma ir a da ηmaa ti na yi iin vīla maalfō ni Nāanmīn nōfo bar. Ala le yin taa ire na yi ta iin a ala na de nie bar ba maal ε. XLIII Nebier ben a yin Faraseemine sē, bojūu yi nō naa a niberē jaa jie a yi lōofō yie pō na yi mi nō a daa pō puorfo. XLIV Nebier ben a yi sē,

bojūu yi kaara naa fika yar nibe na ba bōo ε, ti do yōorō.”

XLV Ka a Mosesi Nēe wiwile āsōo 'yer, “Wiwile, a anyāna fon 'yer, si jaa le fō 'mataa tōrō.” □□□ Be le a Yesu 'yer wō, “A yin Mosesi Nēe wiwiilbe nebier ben a yi sē, bojūu yi ma tuon nibe tuor na ture ti na yi maa ir a yi nubir gba tīe 'yōo ba ε. XLVI Nebier ben a yi sē, bojūu a Nāanmīn 'ye'yerbe bala a yi sāamune na kō, yin le mē a ba yar. XLVIII A le yin maal din dāaste ūka a yi sāamune le. Bala le kō a Nāanmīn 'ye'yerbe ka yi mi mē a ba yar. XLIX A nītō jūu le a Nāanmīn na ι yē sōo 'yer, ‘N tōn a n 'ye'yerbe ni a n nītōnsi a ba sē, ka ban ir bamune kō ti ge bamune.’ □ A le jūu, yele tuon a yin dīna nibe. A Nāanmīn 'ye'yerbe bala ban kō a kōr jaa, yin le na yab a ba sān. LI Piel a Abel jāi sōo ti tān a Jekariya ban kō a Nāanmīn bōor lofo jie ni a puorfo jie chara pō. Jo, n 'yere na kōrō yi ūka a yin dīna nibe le na yab a jaa sān. LII Nebier ben a yin Mosesi Nēe wiwiilbe sē, bojūu yin le tara a bōofō pān bir, yin mēe ba kpere ε, ti pōo var a bala na bōorō a kpēfo.”

LIII Yesu yin a be won 'yer a anyāna, ka a Faraseemine ni a Mosesi Nēe wiwiilbe kpākpāana wō ni suur sōrō ni wō 'yer yōo. LIV Na ba bōorō ūka wō 'yer 'yer lieb nyōo wō mēe.

XII

^I A sōo lōnō pō le, a nyōo turo turo tire taa na ba nēere taa, ka Yesu piel kpāana a wō poturbo na wō 'yere, “Yi gu yi mēe a Faraseemine dābūl pō, ala le ι a ba nēer ayi. ^{II} Bon jaa ba be be na pōo naa kō wa yuo ε, bu sōol ka ba kō bōon ε. ^{III} Ala yin 'yer libe pō, na yin chāa pō, ka ba wō naa, ka a

ala yin bol 'yer be a die pɔ, ban mool 'yer be a gar ju.

IV “N 'yere na korɔ a yin na ɪ a n barmine ɪka, yɪ ta joro a bala na ku a yɪ āgān ε, tɪ na ba kō tōo ye le jaa ɪ ε. V Tiche in wiil yɪ naa a 'lo yin na joro. Yɪ joro a 'lo na tōo kɔ yɪ, tɪ le tōo lob yɪ 'yōo a dooye jie. Ɔo, 'lo le n 'yere ɪka yɪ joro. VI A ba ɪ kobsɪ ayi le ba ma dān tiitastɪ anūu ε? Tiche Nāanmɪn maa iin a ba bō'yen bar ε. VII Sɪre jaa, Nāanmɪn sor a yɪ jukool a jaa bōo, yɪ ta joro dābāe ε, yɪ gar tiita yoo.

VIII “N 'yere na korɔ yɪ ɪka, nɪre 'lo jaa na wa 'yer chā a nɪbe niem, ɪka wɔ bōo naa a maa Nɪsaal Bie, 'lo le n mɪ na 'yer chā ɪka, n bōo wɔ naa a Nāanmɪn malakasɪ niem. IX Tiche 'lo mɪ na chiir ma a nɪbe niem, 'lo le n mɪ na chiir a Nāanmɪn malakasɪ niem. X Nɪre jaa na 'yer 'yer kpēn a maa Nɪsaal Bie na chene na nye vē kɔ fɔ, tiche nɪre 'lo na 'yer 'yerdeer 'yōo a Nāanmɪn Sɪe kō nye vē kɔ fɔ ε. XI Bala wa nyooɔr yɪ chiin a lōofɔ yie nɪbere nɪ a kpāen dēme sē, yɪ ta vē ka a ɪ yɪ tier a le yin na tɪ 'yer faa yɪ māe ε, bu a le yin na 'yer ε. XII Bojūu a daar 'lōnō Nāanmɪn Sɪe na wiil yɪ naa a le yin na 'yer.”

XIII Ka nɪre kōo na be a nyooɔ bala pɔ 'yer kɔ wɔ, “Wiwile 'yer a n yebe ka wɔ ɪ a sɪ pō a kpīi bonstɪ.” □□ A Yesu 'yer wɔ, “Daba, an 'yōo ma ɪka n ɪ 'yer tōoro naa pōnō yɪ kpīi bomo?” □□ Tɪ na wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ kaara sō, na yɪ gu yɪ māe a bōyoo bɔfɔ pɔ, nɪre bōyoo ba korɔ wɔ nyevɔr ε.” □□ Be le wɔ lob a sɔkpa nyā kɔ ba, “Danāa kōo le dōo be be, na wɔ kɔ che yoo jaa a wɔ puo pɔ. XVII Na wɔ piel tiere ɪka nɪmɪne le won ɪ, 'In ba tara jie na bin a bonstɪ ε?” □□ Nitō le in ɪ, 'In nɪmer a bobo anyāna bar; tɪ naa me bōbere naa su a chi 'yōon a bonstɪ a be. XIX Tɪ pāa 'yer kɔ n

māe, āgān, penε, n tara na bōyoo in bin kɔ n māe yuon kō bōo sor ε. In dire naa, na n nyuro, na n chile.’ □□ Tiche ka a Nāanmɪn 'yer kɔ wɔ, 'Jol nyā, fon kpɪn a tāsoo nyāna, tɪ a bonstɪ ala fon bin kɔ a fɔ māe, an le na de?’ □□ Nitō le an be nɪre jaa na bin bonstɪ kɔ a wɔ māe, tɪ ba ɪ tara soo Nāanmɪn sē ε.”

XXII Kaa Yesu pāa 'yer kɔ a wɔ poturbo, “A le jūu, n 'yere na korɔ yɪ ɪka, yɪ ta waala a yɪ nyevɔr 'yōo ε, 'yere ɪka bo le yin di ε. Bu waala ɪka bo le yin su pɔo a āgān ε. XXIII A nyevɔr gar naa a bōdiir; ka a āgān mɪ gar a foor. XXIV Yɪ kaa a gagastɪ, ba maa bor ε, bu nɪma ε, bu tara boor ma bin ε, tiche Nāanmɪn le guolo ba. Yin, yɪ gar a lubil. XXV A yɪ buor soo le na waal na wɔ wa de bɪbir bō'yen pɔo a wɔ nyevɔr pɔ? XXVI Ala ɪ yɪ kō tōo a yelbile nyāna ɪ ε, nɪmɪne a yɪ tiere a ala na che?

XXVII “Yɪ kaa nye a le a bonstɪ puul na ma nōo. Ba maa tō ε, bu wob fuu su ε, tiche a nāa Solomon gba nɪ a wɔ bōtarstɪ ba dōo su fuu ka wɔ vɪele gar naa ε. XXVIII Ala ɪ nitō le a Nāanmɪn ma pāe a bonstɪ puul a mōo pɔ ka a vɪele a dɪna tiche ka a wer chaar ka a būu di, wɔ kō pāe a yin gar a le ε? Yin soofɔ na ba jā bon ε. XXIX Yɪ ta ir nyāa 'yōo a ala yin na di bu nyū pɔ ε, yɪ ta vē ka a yɪ pɪla ooro ε. XXX Nɪre jaa, ala puor le ba turo, tiche a yɪ Sāa bōo naa ɪka yɪ buoro naa a bonstɪ anyāna. XXXI Yɪ de nie bɔ a Nāanmɪn nāalōo, ka anyāna a jaa won den pɔo yɪ.

XXXII “Yɪn piir na ba jā bon ε, yɪ ta joro dābāe ε, bojūu a yɪ Sāa pɔo pel naa won kɔ yɪ a wɔ nāalōo. XXXIII Yɪ da a yɪ bonstɪ de a libie pō nōn dēme, yɪn tara naa a libie woor ala na ba sōonō ε. Ka a yɪ bōtarstɪ be a saaju, naa kō wur ε. Nānyie kō gbor be ε, kpolo ba be

be na mʊs ε. XXXIV Bojūu, a jie a yɪ bōtarɪ na be, be le a yɪ nyāa mɪ ma gā.

XXXV “Yɪ chɔɔr yɪ mǎe gu tɪ chom a yɪ fātɪnsɪ ka a lɪrɛ. XXXVI Yɪ kaara fɪka tōtōnbɔ na chele a ba nɪkpɛɛ ka won yɪ a pɔɔ kulfo jie wa. 'Lo wa kpoo a pān ban yuo won a pān ajienaa ka wɔ kpe. XXXVII An ɪn bɔɔsɔn kɔ a tōtōnbɔ banyāna a ba nɪkpɛɛ na wa nye ba ka ba chene jē gu wɔ. Yelmǎe le n 'yere korɔ yɪ ɪka won chɔɔr naa a wɔ mǎe ka ba 'mataa jāne a bōdiir jie ka wɔ pō ba a bōdiir. XXXVIII An ɪn bɔɔsɔn kɔ a tōtōnbɔ bala a ba nɪkpɛɛ na wa nye ban chɔɔr, ala ɪ gba ka tāsɔɔ pōn le bu, ka nɔrsɪ kōnō naa. XXXIX Tiche yɪ bōɔ a par, ɪka ala ɪ a yir sɔɔ bōɔ naa a sōɔ 'lo a nānyie na waara, wɔ kō sɔɔ ka a nānyie kar a pān tɪ kpe a yir ε. XL A yɪn mɪ yɪ chɔɔr gu, bojūu a maa Nɪsaal Bie na lieb wa a sōɔ 'lo yɪn ba le tiere ma ε.”

XLI Ka a Pita sɔɔr wɔ, “N Soro, sɪn le fu lob a sokpa nyā kɔ bu nɪrɛ jaa le?” □□□ Ka a Yesu 'yer, “An le pāa ɪ a yelmǎe nɪ a yē sɔɔ, a wɔ nɪkpɛɛ na 'yōɔ ka wɔ kaara wɔ a yir, na wɔ korɔ a tōtōnbɔ a ba bōdiir a sōɔ 'lo na sɛɛ? XLIII An ɪn bɔɔsɔn kɔ a tōtōnō nyāna a wɔ nɪkpɛɛ na wa nye won ɪrɛ a le. XLIV Yelmǎe le n 'yere korɔ yɪ ɪka, won vɛn ka wɔ kaara a wɔ bonsɪ a jaa. XLV Tiche ala ɪ a tōtōnō nyāna tiere a wɔ nyāa pɔ ɪka, a n nɪkpɛɛ kor a waa, tɪ piel pɔɔrɔ a tōtōnbɔ bala na be a yir, tɪ pāa ma di na wɔ nyū buu. XLVI A tōtōnō nyāna, a wɔ nɪkpɛɛ na wa dūu wɔ naa a bɪbir 'lo won ba tiere nɪ a sōɔ 'lo won ba bōɔ ε. Won ηma won jaa gbɔl gbɔl, tɪ lob wɔ 'yōɔ a bala na ba sɔɔ de pɔ ε. XLVII A tōtōnō 'lo na bōɔ le a wɔ nɪkpɛɛ na bɔɔrɔ tɪ na waa chɔɔr tɔn a le a nɪkpɛɛ na bɔɔrɔ ε, won nyen ηmefo yɔɔ. XLVIII Tiche a 'lo na ba bōɔ ε, tɪ

maal bɔr ban ηme won jaa bālāa. Nɪrɛ 'lo ban kɔ yɔɔ ban bɔɔrɔ na yɔɔ yɪ a wɔ sē, fōs nūu pɔ ban 'yōɔ yɔɔ, fōs le ban sɔɔr yɔɔ.

XLIX “Būu le n waan ɪka n wa 'yōɔ a wer pɔ, ɪn taa bɔɔrɔ naa ala ɪ a ben ta 'lɪrɛ. L Tiche n chene tara ye le ɪn na ɪ Nāanmɪn kōɔ sofo kaar ka a ɪ ma tiere tɪ tān ɪn na wa baar. LI Yɪ maa tān nebō'yen ye le n waan a wer pɔ bu? Kai, n 'yer kɔ yɪ, tiche ootaa le n waan. LII An yɪ a dɪna nɪbe anūu na kpɪere yir na ηman jiiir ayi. Ka ata jɛere nɪ a ayi ka ayi mɪ jɛere nɪ a ata. LIII Ban ooro nɪ taa, sāa na oon bie ka a bie mɪ oo a sāa, ka a ma oo a bipɔɔ ka a bipɔɔ mɪ oo a ma. Pɔɔ na oo naa a wɔ bidaba pɔɔ, ka a bidaba pɔɔ mɪ oo a wɔ sɪrɛ ma.”

LIV Ka a Yesu 'yer kɔ a nɪyɔɔ bala, “Yɪn wa nye julōjuur na ire a mōtōɔ morfo jie yɪ ma 'yer ɪka saa na wa naa, ka a ma ɪ a le. LV Yɪn wa nye sɛsɛbe mɪ na furo duoro jūu, yɪ ma 'yer ɪka tɔl na wa naa. Ka a ma ɪ a le. LVI A yɪn nɛɛr ayi dɛme banyāna. Yɪ bōɔn a tēe nɪ a saaju 'yer ma 'yer, ηmɪne a yɪ kō tōɔ a dɪna 'yer 'yer ε?

LVII “Bo le so ka yɪn mǎe kō tōɔ tɔɔr a le na tor ε? LVIII An ɪ a yɪn nɪ a yɪ sān sɔɔ le 'mataa chiine, yɪ mɔlɔ wɔ a sɔr pɔ, ka le ba le ε, won de yɪn 'yōɔ a 'yer tɔɔrɔ nūu pɔ, ka wɔ de yɪ kɔ a nɪpɔɔrɔ ka wɔ mɪ pɔɔ yɪ bar. LIX N 'yere na korɔ yɪ ɪka, ala be ɪ a le, faa be na wa yɪ ka faa yab a fu sān baar ε.”

XIII

I Nɪbe bamune mɪ ben be a sōɔ 'lōnō, na ba pāa mana korɔ a Yesu a le a paal nɪkpɛɛ Pilate na dōɔ kɔ a Galilee dɔɔr bamune, a sōɔ 'lo ban be a bɔɔr lofo jie. II A Yesu 'yer kɔ ba, “Yɪ tiere ɪka bala le maal dɛer gar a Galilee nɪbe ba jaa, ala le so ban di a dɔɔye nyā bu? III A ba ɪ le le ε, tiche n 'yere na korɔ yɪ ɪka yɪn ba wa lieb a yɪ tiere ε, yɪ

mi na we naa. ^{IV} Bu a nibe pie ni aniin (18) bala a jiwōo 'lo na kar lo ko a Siloam, yi tier ika bala le maal yeldæer gar a bala jaa na kpiere a Jerusalem bi? ^V N 'yere na koro yi ika le ba le e, tiche yin mi baa heb a yi tier e, yi mi na we naa."

^{VI} A sokpa nyã le Yesu pãa lob ku ba, "Daba kōo le tara kōkōtie a wō puo pō, a wō wa chen ika wō ti kaa a tie wōn bi, tiche a tie ba wō e. ^{VII} Be le wō 'yer ku a nire 'lo won vë ka wō kaara a puo, 'Bojūu, yuom ata ni nyã in yo ka, ma bōoro a wōmō ika n por ti ma wa bō faa. Nmaa wō lob, ηmune an i ka wō pii a wer ara ni?" [□] Ka a 'lo na kaara a puo 'yer, 'Nikpëe, bar wō ka n tuu jilō 'yōo puor ka yuon waara, ^{IX} 'lo wa wō go, ti 'lo ba wa wō e, ka n ηmaa wō lob.' "

^X A Pënfō Bibir Daar Yesu ben a lōofō yir āsōo pō wile ba, ^{XI} be le a pōo be a sīdebe na maal ka wō kab gōmō yuom pie ni aniin (18), wō maa tōo dōl e. ^{XII} Yesu na nye a pōo a le, wō buol wō naa ka wō wa a wō sē, ka wō 'yer ku wō, "Pōo, a fu baal bar fo naa." ^{□□} Ti na wō pãa de a wō nūu dōol a pōo, ka a pōo dōl ajienaa na wō peere a Nāanmūn. ^{XIV} Tiche ka a suur kpe a lōofō yir nudier Yesu na sãa a baalaa a Pënfō Bibir Daar jūu, ka wō 'yer ku a nibe, "Bibie ayōob ben be ka nire na de tōn tōmō, yi ma wa ka wō sãana yi a ber ala pō, yi ta ma waara a Pënfō Daar e." ^{□□} Ka a Soro 'yer ku wō, "Yin neer ayi dēme banyāna, a yi buor sōo le maa yuo a wō niin bi a wō bon chiin ti 'yōo kōo a Pënfō Bibir e? ^{XVI} Ka a pōo nyāna na i a Abraham bipōo, a ti na lū yuom pie ni aniin (18), a ba sēe ika wō for a Pënfō Bibir Daar bi?" ^{□□} Won wa 'yer a nūtō ka a vī kpe a bala jaa na bere wō a nee, tiche ka a nibe chile a tōviele ala won tō.

^{XVIII} A Yesu pãa 'yer, "Bo le a Nāanmūn nāalōo nyetāan? Bo le in de man? ^{XIX} Wō kaara fika kōkōo bir nire na de bor a puo pō ka wō bul na wō i tie, ka a lubil wa 'yōo choor a wilsu ju."

^{XX} Wō le suor ban go, "Bo le in de a Nāanmūn nāalōo man? ^{XXI} Wō kaara fika dābil pōo na de 'yōo jō yōo pō ka a ir vō."

^{XXII} Yesu wile naa nibe be a tēbere ni a tēbil ala pō ti na won chen Jerusalem. ^{XXIII} Be le a nire āsōo suor wō, "N Soro, nibe bālāa tēe le na nye faafō bi?" Ka wō 'yer ku ba, ^{XXIV} "Yi mō tu a dōdō bile pō kpe, n 'yere na koro yi ika niyōo le na mōoro bōoro ika ba kpe ti kō tōo kpe e. ^{XXV} A yir sōo na wa ir pōo a pān var yi bar be a yōo, ka yi ara kpooro suor, 'Nikpëe, yuo si a pān.' Tiche ka wō 'yer ku yi, 'N ba bōo yi e, bi a jie yin yi e.' ^{□□□} Ka yi pãa 'yere, 'Sin ni fōo jaa 'mantaa di ti nyū, a fu wiil si be a si tēe sālsoo.' ^{□□□} Tiche ka won 'yer, 'N ba bōo yi e, bi a jie yin yi e, yi tōo yi ti che ma a yin na tōnō a dēbe."

^{XXVIII} "Be le yin kōnō ooro a nyime, yin wa nye a Abraham, Isaaki ni Jakob ni a Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa be a Nāanmūn nāalōo pō, tiche ka a yin 'lo be a yōo. ^{XXIX} Nibe na yin a mōtōo purfō jie, a morfō jie, a jūu ni a par na ba wa jāne dire be a Nāanmūn nāalōo pō. ^{XXX} Sure jaa, nibe ben puor ti na ban wa de nie, ka a bala mi na be a niem mi wa be a puor."

^{XXXI} A sōo 'lōnō pō le a Faraseemune bamine wa a Yesu sē wa 'yer ku wō, "Yi a ka chen jiyuo. A Herōd bōoro na a fu kōfo." ^{□□□} Ka a Yesu 'yer ku ba, "Yi chen ti 'yer a mōbaa 'lōnō, in dii naa a sīdebe ka a yi ka n sãa a nibe baalsi a dūna ni bio ka a dayere daar ka n baar a n tōmō. ^{XXXIII} Le jaa an i, in chene na

chiine a duna ni bio ni a dayere. Sire jaa le, Nāanmın 'ye'yere kō kpi ka Jerusalem ba le ε.

XXXIV “Gboo yın Jerusalem dēme, yın le ma korō a Nāanmın 'ye'yerbe ti looro a bala Nāanmın na tō a yı sē ni kostbe. N ma booro naa ıka n kaal a fo bibiir 'mataa nitāa le nōo na ma kaal a wo bil 'mataa a wo pure pō, ti yı maa soo ε. XXXV Yı nye, a yı yir na lieb dakpolo, ti ka n 'yere korō yı ıka yı kō le nye ma go ε, ti tån a daar 'lo yın na 'yer, 'Nāanmın wo sōo a 'lo won tō!” (Yiel Gån 118:26)

XIV

I A Pēnfō Bıbir āsōo daar, Yesu chen a Faraseemune ndiere āsōo yir difo jie ka ba joro wo. II Be le ka daba kōo na tara a baal vō naa ara a wo niem. III Ka a Yesu soor a Faraseemune ni a Mosesı neε bōonbo, “A tara na sor ka fon sāa nure na bıere a Pēnfō Bıbir bı a ba tara sor ε?” □ Tıche ka ba ı jaa gbulo, ka Yesu de a nūu dool a daba sāa a wo baal ti bar wo sor. V Tı na wo pāa soor ba, “Ala ı a yı āsōo bıe bı a wo nadar lon bulo pō a Pēnfō Bıbir, wo kō chen ti ir wo fofōo jaa bı?” □ Baa le tara 'yer na 'yer ε.

VII Yesu nyen a nıbe bala ban bool ıka ba wa di, ka ba tuur a nıbere jaa jıir jāne, ka wo lob a sokpa nyā kō ba, VIII “Nıre wa bool fo pōo kulfō jie, fōo wa chen ta ti jāne a nıbere jaa jie ε, amune wo bool nıre na gar fo ka won wa. IX Ala wa ı a le, won wa 'yer fo naa, 'Ir, ka a daba nyā jāne a fo jaa jie.’ VI le fon ir ti jāne ni a puor. X Tıche bala wa bool fo, ti jāne a puor, ka a 'lo na bool fo wa 'yer, 'N badaba wa jāne ka a niem, be le fon pāa vō a fo taaba niem.’ □ Bojūu, nıre jaa na 'mooro wo māe saaju, Nāanmın na siir wo naa, 'lo mı na siir a wo māe, Nāanmın na 'moo won saaju.”

XII Ka Yesu pāa 'yer kō a 'lo na bool wo, “Fōo wa bool nıre ıka wo wa di, taa wa boolo a fo barmıne, bı a fo yeer, bı a fo bal nıbe, bı a fo to dēme bala na ı tara dēme ε. Ala ı fo ın a le, ban bool fon daar kōo ti yaa a sån. XIII Tıche fōo wa boolo nıbe ıka ba wa di, bool a nōn dēme, ni a gbersı, ni a nıbaalsı, ni a jōn. XIV Fōo le Nāanmın na sōo. Ban ba tara bon na yab fo ε, fōo le na nye sāyar a le a nitōnsı na wa ir a kūu pō ı vo ε.”

XV Ka a bala na lōo dire āsōo na wō a ntō, na wo 'yer kō a Yesu, “An ın boosōn kō a 'lo na wa jāne a Nāanmın nāalōo pō dire.” □□ Be le a Yesu lob a sokpa nyā, “Nıkpēε kōo le dōo chooro na wo boolo nıyoō ıka ba wa di. XVII A sōo na wa ta, wo tōn a wo tōtōnō ıka wo chen ti 'yer a bala won bool ıka wo maal yele a jaa baar. XVIII Tıche ka a ba āsōo jaa 'yer ıka ba kō nye jie ε. Ka a 'lo ban dōo ta ka wo 'yer, 'N dån popaalaa naa chiine ıka n ti kaa, n kō tōo ti ε.’ □□ Ka a āsōo mı 'yer, 'N dån narkoorı pie naa jāna n kō tōo ti ε.’ □□ Ka a āsōo mı 'yer, 'Pōo le n de n kō tōo ti be ε.’

XXI “A tōtōnō lieb wa 'yer a ntō kō a wo nıkpēε, ka a suur kpe a nıkpēε ka wo 'yer kō a tōtōnō, 'Lieb chen fofōo jaa a tēε sālsoo ni a kōkorsı pō, na fo ti bool a nōn dēme, a gbersı, jōn ni a nıbaalsı waan.’ □□ Ka a tōtōnō wa 'yer, 'Nıkpēε, n ı naa a le fon 'yer ıka n ı, tıche ka a jie chene be be.’ □□□ Be le a nıkpēε pāa le 'yer kō a tōtōnō, 'Yı chen a soı pō, ni a seer pō ti bool nıbe waan ka n yir wa seε. XXIV N 'yere na korō yı ıka āsōo jaa kō lē maa ε.’ ”

XXV Yesu ni a nıyoō 'mantaa chiine, ka wo lieb kaa ba ti 'yer, XXVI “Ala ı nıre na wa naa a n sē, na waa 'laar a wo sāa ni a wo ma, ni a wo pōo, a wo bibiir, a wo yeer ni a wo yepobo 'matāan a wo māe

nyevor ε, wō kō tōō ι a n poturo ε. ^{XXVII} Nire 'lo mi na ba de a wō daa tuo turo ni ma ε, wō kō tōō ι a n poturo ε.

^{XXVIII} “Ala ι a yi āsōō buoro na yir kpēe mēfō, a ba ι won den nie jāne guor kaa ala ι wō tara naa a libie na tōō men baar ε? ^{XXIX} Na wō taa kpar a yir ti ba tōō baar ε, ka a wō taaba nye laara wō ^{XXX} 'yere, 'Jaal piel a mēfō ti na waa baar ε.’ ^{□□□} Bu nābuor le buoro ika wō ti jeb a wō nāa tō sōō na waa de nie jāne kaa ika won tōō de a wō nibe turo pie (10,000) ti jeb a 'lo na waara ni a wō nibe turo lijer (20,000) o? ^{XXXII} Ala ι wō kō tōō ε, won tōn nibe ka ba chen ti 'maal a nāa 'lo na chene be a teer. ^{XXXIII} Le mi le, a yi āsōō jaa baa bar a wō bonst a jaa ε, wō kō tōō ι a n poturo ε.

^{XXXIV} “Nyaar ι naa, tiche a wō nōō wa baar, ηmine ban le ι wō ka wō le nōmō go? ^{XXXV} Wa viel kō a tāpuor tāna ε, ban lob bar. Nire 'lo na tara toor wōnō, vē ka wō wō naa.”

XV

^I A lōpodierbe ni a tōdetōnbo lōon taa na chel a Yesu 'yer. ^{II} Tiche ka a Faraseemine ni a Mosesi nēe wiwilbe hūhūnō 'yere, “A daba nyā diere naa tōdetōnbo ka ba 'mataa dire.”

^{III} A Yesu pāa lob a sokpa nyā kō ba, ^{IV} “Ala ι a yi āsōō tara na piir kobaa ka a bō'yen wa bor, a ba ι won bar a kobaa forbir ala a pechiin baa pō, ti yōōō buoro a bō'yen 'lo ti tān a sōō 'lo jaa won wa ti nye wō bu? ^V 'Lo wa nye a per nōō ma kpe wō naa ka wō 'mōō dōol bōō ju ^{VI} kulo ni a yir, ti pāa buolo a wō barmine ni a wō taaba lōō taa ti 'yer, 'Yi pōō ma chile, bojūu n nye naa a n per 'lo na bor.’ [□] N 'yere na koro yi ika a le ne ni wō ju mi le, chil kpēe na ben a saaju a tōdetōnō bō'yen na

lieb a wō tier gar a kobaa forbir bala na ba tara tier lieb fō ε.

^{VIII} “Bu pōō buor le tara libibie pie ka āsōō bor, wō kō chom būu den saar pur a die wō jaa na wō wa ti nye wō bu? ^{IX} 'Lo wa nye wō, wō ma buol a wō barmine ni a wō taaba lōō taa ti 'yer, 'Yi pōō ma chile, n nye naa a n libir na bor.’ [□] Le ne ni wō ju mi le n 'yere koro yi ika, nōō mi na kpe naa a Nāanmūn malakasī ala ι a tōdetōnō bō'yen lieb a wō tier.”

^{XI} Yesu chene na 'yere koro ba, “Daba le tara wō dabil ayi. ^{XII} Ka a bile sōō wa 'yer kō a sāa, 'N sāa, pō a fō kpīi bomo ir a n bon kō ma.’ Ka a sāa de a wō kpīi bomo pō ba. ^{XIII} A ba kor ε, ka a bile 'lo lōō taa a wō bonst a jaa yi chiin tēyuo pō, na wō ti būbur a bonst sōō a jaa bar. ^{XIV} Won wa sōō a jaa baar, ka a kō lo a tēe 'lo pō, ka a wōm piel kpe wō. ^{XV} Wō chen a tēe 'lo pō nire āsōō yir ti bō tōmō, ka a nire 'lo mā tō wō ka wō chen a puo pō ti 'yōō a wō dor bōdiir. ^{XVI} A jō pebe ala ma ire won volaa ka wō buoro ika wō 'wob ti, tiche nire jaa maa kō wō bon ε.

^{XVII} “Ka a yē wa wō ka wō 'yer, 'N sāa tara na tōtōnbo a ηmine a ba ma di bōdiir faa, tiche ka a maa wa kpire ni kō ka? ^{XVIII} In lieb kul a n sāa sē naa ti 'yer wō, n maal deer Nāanmūn sē ni a fō sē. ^{XIX} N ba le chene sēe ka ban buol ma a fō bie ε, maal ma ka n ι a fō tōtōnō āsōō.’ ^{□□} Le wō ir kulo a sāa sē. Tiche won chene be a nūdaa waara, a sāa nye wō naa ka nūbaal kpe wō ka wō jotuor a bie kōr ti puor wō. ^{XXI} Ka a bidaba 'yer kō wō, 'N sāa, n maal deer Nāanmūn sē ni a fō sē, n ba le sēen ka ban buol ma a fō bie go ε.’ ^{□□} Tiche ka a sāa 'yer kō a gbāgbaar, 'Yi pōō fōō ti de fuu nyā na viele wa su wō, na yi de bōbile 'yōō wō a nubir pō, na yi de nafōō wa su wō. ^{XXIII} Yi ti kaa nele na 'wōr na yi waan wa

kɔ ka sɪ 'wɔb tɪ chule. XXIV Bojũu a n bidaba nyāna dɔɔ kpi tɪ lɛ ir ɪ vɔr, wɔ dɔɔ bɔr tɪ sɪ lɛ nyɛ wɔ.' Ka ba piel chule.

XXV "Tɪche ka a bidakpɛɛ 'lo be a puo pɔ, na wɔ wa ir waara, won wa gbɔrɔ a yir wɔ wɔn bāne nɪ chelsɪ. XXVI Be lɛ wɔ buɔl a gbāgbaa āsɔɔ na wɔ sɔɔr a yelnyɛ na be be. XXVII Ka a gbāgbaa 'yer kɔ wɔ, 'A fɔ yɛbile lɛ wa ka a fɔ sāa ɪ a ba kɔ nel'wɔr jaa, bojũu wɔ nyen a wɔ biɛ na lɛb wa nɪ lāafɛ tɪ chɛnɛ kpɛmɛ.' □□ A suur kpɛ a yekarma ka wɔ jɛ, waa kpɛ ɛ. Ka a sāa yi 'maala wɔ ɪka wɔ kpɛ. XXIX Tɪche ka wɔ 'yer kɔ a sāa, 'Nyɛ lɛ ɪn wɔnɔ a fɔ toor naa tɔnɔ kɔrɔ fɔ a yuom anyāna a jaa, n ba gɔɔ fɔ nɛɛ jaa ɛ. Tɪche faa mɪ wa kɔ ma bule gba ɪka, n mɪ kɔ ka maa nɪ a n barmɛnɛ mɪ 'mataa di tɪ chule ɛ. XXX Tɪche a fɔ bibawɔno nyāna na de a fɔ bonstɪ yin ka a 'lo nɪ a pɔɔ baar tɪ 'mataa sɔɔ bar, tɪ lɛb wa a yir ka fɔ ir kɔ nel'wɔr kɔ wɔ.' □□ Ka a sāa 'yer, 'Fɔɔ 'lo, fɔ ben a n sɛ, ka a bomo a jaa ɪn tara ɪ a fɔ bonstɪ. XXXII Tɪche a sɛɛ naa ka sɪn dāɛnɛ na sɪ chule bojũu a fɔ yɛbile nyāna dɔɔ kpi tɪ lɛ ɪ vɔr go, na wɔ dɔɔ bɔr tɪ sɪ lɛ nyɛ wɔ.'"

XVI

I Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo ɪka, "Taraa sɔɔ kɔɔ lɛ dɔɔ be be, na wɔ tara nɪrɛ na kaara wɔ a bonstɪ, na wɔ pɔpɔrɔ bara. II Ka wɔ buɔl wɔ waan wa sɔɔr, 'N wɔn ban 'yere a fɔ 'yer yɔɔrɔ nɪ, man a lɛ fon tɔ kɔ ma, bojũu fɔ kɔ lɛ tɔɔ tɔ a tɔmɔ ɛ.' □ Ka a tɔtɔnɔ 'yer kɔ a wɔ māɛ, 'Nɪmɛnɛ lɛ ɪn pāa ɪ a pɔpāanyā? A n nɪkpɛɛ faa man a tɔmɔ, n mɪ ba lɛ kpɛmɛ na tɔɔ kɔ ɛ, a mɪ na ɪn vɪ ɪn na sɔɔrɔ. IV N bɔɔ lɛ ɪn na ɪ maa ba lɛ wa tara tɔmɔ ɛ, tɪche ka nɪbɛ chɛnɛ de ma a ba yie.' □ Be lɛ wɔ buɔl a wɔ nɪkpɛɛ sāma dɛmɛ ba jaa na wɔ sɔɔr a 'lo na de nie, 'A nɪmɛnɛ lɛ fɔ di a n nɪkpɛɛ sān?"

□ Ka wɔ 'yer, 'Kālaar kɔbaa (100) lɛ n di a sān.' Ka a 'lo na kaara a bonstɪ 'yer, 'De a gān nyāna jɛn fɔɔ jaa na fɔ seb lɪjaayi nɪ pie (50).'

□ Tɪ na wɔ lɛ sɔɔr a ayi sɔɔ, 'A nɪmɛnɛ fɔ mɪ di a n nɪkpɛɛ sān?' Ka wɔ 'yer, 'Chi bɔtɔr kɔbaa (100) sān lɛ n di.' Ka wɔ 'yer, 'De a fɔ gān na fɔ seb lɪjaa naar 'yɔɔ (80).'

□ Ka a nɪkpɛɛ dān a tɔtɔnɔ nyāna na ba tara yelmāɛ ɛ, bojũu wɔ tɛr nɪdaar. A wer nyā nɪbɛ tara na yɛ a ba taaba jie gar a chāa nɪbɛ.

IX "N 'yer na kɔrɔ yɪ ɪka, yɪ de a wer nyā bɔtarsɪ na yɪ nɪman barmɛnɛ ala wa baar, Nāanɪmɪn na de yɪn kpɛn a yir kpo kpo 'lo pɔ. X Nɪrɛ 'lo jaa na tara yelmāɛ nɪ a bɔbɪle, won tara naa yelmāɛ nɪ a bɔyɔɔ. Nɪrɛ 'lo jaa mɪ na ba tara yelmāɛ nɪ a bɔbɪle ɛ, wɔ kɔ mɪ tara yelmāɛ nɪ a bɔyɔɔ ɛ. XI Ala ɪ yaa tara yelmāɛ nɪ a wer bɔtarsɪ ɛ, an lɛ na sɔɔ de a yelmāɛ bomo kɔ yɪ? XII Ala ɪ yaa tara yelmāɛ nɪ nɪrɛ kɔɔ bon ɛ, an lɛ na kɔ yɪ a yɪ bon? XIII Gbāgbaa kɔ tɔɔ tɔ kɔ nɪbɛrɛ ayi ɛ, won nɔn āsɔɔ tɪ 'laar āsɔɔ, bɪ won wɔnɔ na āsɔɔ toor tɪ ba wɔnɔ āsɔɔ toor ɛ. Yɪ kɔ tɔɔ tɔ kɔ Nāanɪmɪn nɪ libie ɛ."

XIV A Faraseemɛnɛ na nɔ libie na wɔ a lɛ a Yesu na 'yer, ka ba laara wɔ. XV A Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ ma maal yɪ māɛ nɪtorsɪ a nɪbɛ niem, tɪche Nāanɪmɪn bɔɔn a yɪ tɛr. Bon 'lo nɪbɛ na 'yɔɔnɔ ɪn Nāanɪmɪn bɔchiiraa.

XVI "A Mosesɪ Nɛɛ nɪ a Nāanɪmɪn 'yɛ'yɛrbe 'yer wa tān a Jɔɔn sɔɔ. An yi a sɔɔ 'lo wɔ jaa, ba 'yer naa a Nāanɪmɪn nāalɔɔ 'yer sɔn ka a āsɔɔ jaa mɔɔrɔ wɔ sɔr, ɪka wɔ kpɛ. XVII An ɪn kɔmɔkɔmɔ kɔ a saaju nɪ a tɛɛ ka a po tal, gar a Nɛɛ 'yer bir na yi lo. XVIII Nɪrɛ jaa na dii a wɔ pɔɔ bar tɪ kul pɔɔ yuo, wɔ maal dɛɛr, ka a daba 'lo mɪ na kul a pɔɔ a sɪrɛ na dii bar, mɪ maal dɛɛr.

XIX “Tara soo kɔɔ lɛ dɔɔ be be, na wɔ ma su kparɔ nɪ fuu pɪl na wɔ dire bɔnɔn bɪbir jaa. XX Ka a susɔɔɔ kɔɔ yuor na di Lajarusɪ mɪ be be na ɪ natɪnara ma jãne a tara soo dɔdɔr nɛɛ. XXI Na wɔ ma bɔɔɔ ɪka wɔ nyɛ a bɔdi pɔr pɔr ala a tara soo na dire ka a ŋmara loro, ka a baar gba ma wa lenɛ a wɔ natɛ. XXII A susɔɔɔ nyãna wa kpi naa, ka a malakasɪ wa de wɔ chiine tɪ bin a Abraham sɛ. Ka a tara soo ‘lo mɪ wa kpi ka ba ũu wɔ.

XXIII “A be a kpɪɪst tɛɛ, ka a ɪ dɔɔyɛ jie lɛ, ka wɔ gbã nyɛ Abraham tɛɛr jaa ka a Lajarusɪ jãne a wɔ lɔboor. XXIV Be lɛ wɔ bɔɔl, ‘N sãa Abraham, kaa n nɪbaal tɪ na fɔ tɔ a Lajarusɪ ka wɔ ‘me kɔɔ nɪ nubir wa ‘maan ma jãlbir, bojũu a wɔnɔ ma naa ka a bũu pɔ.’ □□ Tɪche ka a Abraham ‘yer, ‘N bie, tɪɛr kaa fon dɔɔ be a wer pɔ dire nɔɔ, tɪche ka a Lajarusɪ mɪ dire dɔɔyɛ, pɔpãanyã, wɔ mɪ dire naa a nɔɔ tɪche ka fɔ mɪ dire a dɔɔyɛ. XXVI A nyã gba ba ɪ yele ɛ, a bɔɔ kpɛɛ nyã na be a sɪ chara pɔ, ka a bala na bɔɔɔ ɪka ba yi a ka tɪ a yɪ sɛ kɔ tɔɔ ɛ, ãsɔɔ jaa kɔ tɔɔ yi a be tɪ mɪ wa a sɪ sɛ ɛ.’

XXVII “Ka wɔ lob nũu ‘yer, ‘Yãayãaabile lɛ n sɔɔɔ, n sãa, tɔ a Lajarusɪ ka wɔ kul a be a sãa yir, XXVIII n tara na yeɛr anũu wɔ tɪ kpãa ba ka ba taa ure mɪ wa wa a dɔɔyɛ nyã pɔ ɛ.’ □□ Ka Abraham ‘yer, ‘Mosesɪ nɪ a Nãanmɪn ‘ye‘yerbe a lɛ ban seb bin ben a ba sɛ, ba chele a ala ban ‘yerɛ.’ □□ Ka wɔ ‘yer, ‘Kai n sãa Abraham, ala ɪ nɪɛ lɛ ir a kũu pɔ tɪ ‘yer kɔ ba ban lieb a ba tɪɛr.’ □□ Ka a Abraham ‘yer kɔ wɔ, ‘Ala ɪ ba kɔ chel a lɛ a Mosesɪ nɪ a Nãanmɪn ‘ye‘yerbe na ‘yer lieb a ba tɪɛr ɛ, nɪɛ sɔɔ ir kũu pɔ tɪ ‘yer an un pɔɔ.’ ”

XVII

I Yesu ‘yer kɔ a wɔ poturbo,

“Yelsɪ ala na vɛ ka nɪɛ ɪ bier ben be na wa, tɪche nɪɛ ‘lo jie an tu wa ben pɔ‘yɔɔ fo pɔ. II A nɪnyɛne ‘lɔnɔ, bala ‘mɔɔ nɪɛr lũ yɔɔl a nyɛ pɔ daa lob a man kɔɔ pɔ, ala sa won na vɛ ka a bɔbil banyãna ãsɔɔ ɪ bier. III Yɪ guro yɪ mãɛ, ala ɪ fɔ yebe maal fon dɛɛr gɔ wɔ, ‘lo wa de a bɔrfɔ vɛ kɔ wɔ. IV Ala ɪ a bɪbir bɔ‘yen pɔ lɛ wɔ maal fɔ dɛɛr gbɛɛ ayopɔi tɪ mɪ lieb wa a gbɛɛ ayopɔi wa de bɔrfɔ, vɛ kɔ wɔ.”

V Ka a nitɔnɔst ‘yer, “Sɪ Soro, puɔ sɪ sɔɔfɔ.” □ Ka a Soro ‘yer kɔ ba, “Yɪn tara sɔɔfɔ jaa puɔr fɪka kɔkɔɔ bir, yɪn tɔɔ ‘yer kɔ a tɪkpɛɛ nyãna, ‘Vɔɔ tɪ ba man pɔ, ka wɔ tu a lɛ yɪn ‘yer.’

VI “Ala ɪ a yɪ ãsɔɔ tara na gbãgbaa ka wɔ kuɔɔɔ bu ŋmaara piir, ‘lo wa yi a tɔmɔ jie wa, fon ‘yer wɔ naa ɪka wɔ wa jãne di ɔ? VII A ba ɪ fon ‘yer wɔ naa, ‘Maal a bɔdiir fɔɔ na fɔ chɔɔr a fɔ mãɛ wa ara gu ma, ka n di tɪ nyũ baar ka fɔ mɪ pãa di tɪ nyũ ɛ.’ □ Wɔn puor naa a gbãgbaa nyãna won ‘yɔɔ ka wɔ maal bu? X A yɪn mɪ lɛ lɛ, yɪn wa maal ala a jaa Nãanmɪn na ‘yɔɔ yɪ, yɪn ‘yer naa, ‘Saa sɛɛn ɛ, gbãgbaa lɛ sɪ ɪ na sɪ maal a lɛ na ɪ a sɪ tɔmɔ.’ ”

XI Yesu den a sɔr chiine a Jerusalem, wɔ kpɛn a Samariya nɪ a Galilee chara pɔ. XII Na wɔ chiine kpɛ a tɛbile ãsɔɔ pɔ, ka a kɔkɔn pie tuor wɔ a be. Ba ara na tɛɛr jaa XIII tɪ gboolo bɔɔlo, “Nɪkpɛɛ Yesu, kaa sɪ nɪbaal.” □□ Wɔn nyɛ ba a lɛ, na wɔ ‘yer kɔ ba, “Yɪ chen tɪ wiil a yɪ mãɛ kɔ a juu nɪbe bɔɔrlorbo.” Ban chen a lɛ, ka a ɪ ba sa naa. XV A ba ãsɔɔ na nyɛ ka a ɪ wɔ sa naa, wɔ lieb wa de nekpɛɛ na wɔ pɛɛɛ nɪ Nãanmɪn. XVI Wɔ lon kpa a Yesu gbɛɛ par tɪ puor wɔ, Samariya lɛ wɔ yɪ. XVII Ka a Yesu sɔɔr, “A ba ɪ pie lɛ sa ɛ? Ka nyɛne a pie forbir be? XVIII Isɔɔ jaa ba lieb wa ɪka wɔ wa puor Nãanmɪn yãan ka a sãan

nyā ba le ε.” □□ Tɪ pāa 'yer kɔ wɔ, “Ir kulo, a fɔ sɔɔfɔ sa fɔ naa.”

XX A Faraseemine le sɔɔr naa Yesu ɪka dabor le a Nāanmɪn nāalɔɔ na wa, ka a Yesu 'yer, “Nāanmɪn nāalɔɔ kɔ wa ka ba bɔɔn ε. XXI Bɪ ka nɪbe 'yer, yɪ nye wɔ ka, bɪ yɪ nye wɔ kasen, bojūu Nāanmɪn nāalɔɔ ben a yɪ pɔ.”

XXII Tɪ pāa 'yer kɔ a poturbo, “Sɔɔ kɔɔ waara na a yɪn wa bɔɔrɔ ɪka yɪ nye a maa Nɪsaal Bie nɪ nɪbir, tɪche yɪ kɔ nye ma ε. XXIII Nɪbe na 'yer yɪ naa, ‘Kasen le wɔ be,’ bɪ ‘Ka le wɔ be.’ Yɪ taa ɪre wa joro turo ba chiine be ε. XXIV A maa Nɪsaal Bie bɪbir na kaara naa fɪka a saa na ma nyɪr a saaju yɪ a lɔboor nyā tɪ gɪem a lɔboor āsɔɔ. XXV Tɪche un den nie di dɔɔye yele yɔɔ jaa pɔ, ka a dɪna nɪbe tɔr ma.

XXVI “Lε an dɔɔ kaara a Nowa sɔɔ, le mɪ le an kaara a maa Nɪsaal Bie sɔɔ. XXVII Nɪbe dire naa na ba nyuro ka dɔɔr nɪ pɔbɔ kulo taa, tɪ tān a bɪbir 'lɔ a Nowa na kpe a gbor kpεε pɔ, ka a kɔɔ paal wa sɔɔ ba jaa bar.

XXVIII “Lε mɪ le a kaara a Lotɪ sɔɔ, nɪbe dire naa, na ba nyuro, na ba daara lieb daara, na ba bɔrɔ na ba mɪere nɪ yie. XXIX Tɪche a bɪbir 'lɔ a Lotɪ nɪ wa yɪ a Sodom bɪu nɪ kɔsilɪrɪ yin saaju lo pɔɔ a nɪbe ka ba jaa kpi. XXX Lε le a maa Nɪsaal Bie bɪbir mɪ na kaara.

XXXI “A bɪbir 'lɔnɔ, nɪre na be a wɔ gar ju, ka a wɔ bonɪ be a die pɔ, wɔ kɔ suu tɪ de ε. Le mɪ le nɪre na be puo pɔ kɔ kul tɪ de bon ε. XXXII Yɪ tier a Lotɪ pɔɔ. XXXIII ɪsɔɔ jaa na bɔɔrɔ ɪka wɔ faa a wa nyevɔr na bɔr wɔ naa, nɪre 'lɔ na lob a wɔ nyevɔr bar, wɔn tara wɔ naa.

XXXIV “N 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka a tāsɔɔ 'lɔnɔ, nɪbe ayɪ na gān gaa jie, ka a Nāanmɪn wa de bɔ'yen tɪ che bɔ'yen bar. XXXV Ka a pɔbɔ ayɪ nɪene jɔ, ka a Nāanmɪn de bɔ'yen tɪ che bɔ'yen bar. XXXVI Dɔɔr ayɪ mɪ na ben puo pɔ, ka a Nāanmɪn

wa de āsɔɔ tɪ che bɔ'yen bar.” □□□ Ka ba sɔɔr wɔ, “Sɪ Soro, nyɪne?” Ka wɔ 'yer, “Jie bɔkūu na be, be le sidumosɪ ma loro.”

XVIII

I Yesu pāa lob sukpa kɔ a wɔ poturbo na wɔ wiil ba a le ban na sɔɔrɔ Nāanmɪn taa baala ε. II Wɔ 'yer naa, “A tēe kɔɔ pɔ, 'yer tɔɔrɔ kɔɔ dɔɔ be be, waa joro Nāanmɪn dābāe ε, waa mɪ kaara nɪre nɪbaal ε. III Ka a pɔɔ kɔɔr kɔɔ mɪ be be a tēe pɔ, na wɔ ma waara a wɔ sē wa 'yere, “Yer faa ma a n sān sɔɔ sē.” □ Bojūu, gbεe anmɪne jaa le wɔ ma tɔr, tɪ wa 'yer kɔ wɔ māe, ‘N gba ba joro Nāanmɪn dābāe ε, bɪ kaara nɪre nɪbaal le. V Tɪche bojūu, a pɔɔ kɔɔr nyāna na yɔɔrɔ dɔɔnɔ ma, un tɔɔr a wɔ 'yer kɔ wɔ ka wɔ ta yɔɔrɔ bala ma ε.’ ”

VI Ka a Soro 'yer, “Yɪ nye le a 'yer tɔɔr filefile nyā na 'yer. VII Nāanmɪn mɪ kɔ 'yer faa a wɔ nɪ-ɪrɪ na kɔnɔ kɔrɔ wɔ mɔtɔɔ nɪ tāsɔɔ jaa ε? Bɪ won liere ban bara? VIII N 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka Nāanmɪn na tɔɔr a ba 'yer fɔɔ jaa kɔ ba. A maa Nɪsaal Bie wa lieb wa a wer pɔ, un nyen nɪbe ka ba tara sɔɔfɔ ɔ?”

IX Yesu le lob sukpa de man a nɪbe bamune na tier ɪka ba un nɪtɔrɪ tɪ kaara a ba taaba pɔrɔ. X “Nɪbe ayɪ le dɔɔ do a Nāanmɪn puorfɔ yir ɪka ba tɪ sɔɔr Nāanmɪn. ɪsɔɔ un Farasee nɪre, ka a āsɔɔ mɪ ɪ lɔpodiēre. XI Ka a Farasee nɪre 'lɔ ir ara, tɪ sɔɔrɔ a Nāanmɪn 'yere nɪ, ‘Nāanmɪn n puor fon yāan, nɪ un ba kaara a nɪbe bamune kaar ε, nɪfarba, tɔdetɔnbɔ, sēsēnbe, bɪ a lɔpodiēre nyā kaar gba ε. XII Maa 'lɔ, n ma gal kɔ gbεe ayɪ daa jaa pɔ, n bonɪ pie jaa pɔ, n ma ir naa a bɔ'yen.’ □□ Tɪche ka a lɔpodiēre 'lɔ mɪ ara tēer jaa na wɔ 'wor nuur, waa 'la dɔɔ kaa saaju ε, tɪ na wɔ 'yer, ‘Nāanmɪn kaa n nɪbaal, yelbe-ɪre le n ɪ.’ □□ A lɔpodiēre

nyã ye le tor naa a Nãanm̄n s̄ẽ, ka wõ l̄eb kul gar, a Farasee n̄re 'lo. Bojũu n̄re jaa na 'm̄oɔɔ wõ m̄ãe saaju, Nãanm̄n na siir wõ naa, ti n̄re nyã m̄i na siir a wõ m̄ãe, Nãanm̄n na 'm̄oɔ won saaju.”

XV N̄t̄ɛ d̄õɔ waara ni bibibil a Yesu s̄ẽ ɪka wõ sur ba, ka a poturbo na nye a le na ba m̄i 'yõɔ ba. XVI T̄iɕe ka a Yesu bool a bibiir ka ba wa a wõ s̄ẽ, ka wõ 'yer, “Yi bar a bibiir s̄ɔɔ ka ba wa a n̄ s̄ẽ, na yi ta n̄maa ba s̄ɔɔ ɛ, bojũu banyãna taaba le so a Nãanm̄n n̄aalõɔ. XVII Yelmãe le n̄ 'yere k̄oɔ yi, ãs̄oɔ jaa ba wa de a Nãanm̄n n̄aalõɔ nitãa a bibibile nyãna kaar ɛ, wõ k̄õ t̄õɔ kpe be ɛ.”

XVIII A n̄diere k̄õɔ s̄oɔr a Yesu, “Wiwiilsõ, bo le in ɪ naa nye nyev̄ɔr na ba tara baarfõ ɛ?” □□ Ka a Yesu s̄oɔr wõ, “Bãa 'yõɔ le fõ bool ma n̄s̄õ? N̄re jaa ba ɪ n̄s̄õ ka Nãanm̄n t̄ɛ ba le ɛ. XX Fõ bõɔ naa a Nãanm̄n N̄ɛɛ. Taa s̄ẽne ɛ, taa k̄oɔ n̄re ɛ, taa juro ɛ, taa n̄maa jir kara 'yõɔ n̄re ɛ, na fõ 'yõɔnõ a fõ s̄ãa ni a fõ ma.” (A *Yifõ Gãn 20:12-16*) □□ Ka a daba 'yer, “A anyãna a jaa le n̄ turo a n̄ bile s̄õɔ wa tãn d̄ina.” □□ Yesu na wõ a nitõ ka wõ 'yer k̄õ wõ, “A che fon yelbõ'yen, ti da a fõ bonst̄i a jaa, de p̄õ n̄õn d̄ẽme ka a fõ tara bomo be a saaju, ti na fõ p̄ãa wa turo ma.”

XXIII A daba na wõ a nitõ wõ p̄oɔ s̄õɔ naa, bojũu tara s̄õɔ le wõ ɪ. XXIV Yesu kaa won ti 'yer, “An in kp̄ẽɔ a tara s̄õɔ na kpe Nãanm̄n n̄aalõɔ p̄o. XXV S̄iɛ jaa le, an in k̄õm̄õk̄õm̄õ nyõɔma na kpe kparp̄i b̄oɔ p̄o, gar tara s̄õɔ na kpe Nãanm̄n n̄aalõɔ p̄o.”

XXVI Ka a bala na wõ a nitõ s̄oɔr a Yesu, “An le na p̄ãa nye faafõ?” □□ Ka a Yesu 'yer, “Ala na ɪ tuo n̄re s̄ẽ, Nãanm̄n s̄ẽ ye le jaa ba ɪ tuo ɛ.” □□ A Pita 'yer k̄õ wõ, “S̄in bar bonst̄i a jaa, ti wa turo fõ.” □□ Ka a Yesu 'yer k̄õ ba, “Yelmãe

le n̄ 'yere k̄oɔ yi, n̄re na bar a wõ yir, bu p̄oɔ, bu yeer, bu a wõ s̄ãa naa ma, bu bibiir a Nãanm̄n n̄aalõɔ jũu, XXX won nyen d̄oɔl taa a d̄ina ni daar k̄õɔ na wa l̄oɔn nyev̄ɔr na ba tara baarfõ ɛ.”

XXXI Yesu t̄oɔn a Pie ni Ayi yin ch̄ẽch̄ɛɛ, ti 'yer k̄õ ba, “S̄i ben duoro a Jerusalem, ala a jaa a Nãanm̄n 'ye'yerbe na seb 'yer a maa N̄usaal Bie 'yer, an ti ɪ naa. XXXII Ban ti nyõɔ man k̄õ a n̄ibe bala na ba ɪ a Juu n̄ibe ɛ, ka ba la ma, t̄oɔɔ ma, na ba chir nataar 'yõɔ ma, na ba ge ma, ti k̄õ ma. XXXIII Ka a ber ata daar ka n̄ ir ɪ v̄ɔr go.” □□□□ A poturbo ba b̄õɔ a anyãna won 'yer par b̄ãlãa jaa ɛ. A liin ba jaa, baa b̄õɔ a ala won 'yere ɛ.

XXXV Yesu na wa gb̄oɔɔ a Jeriko, j̄õɔ j̄ɛn be a s̄ɔɔr k̄õk̄oɔr na wõ s̄oɔɔɔ. XXXVI Won wa wõ a nyõɔ na chiine tala, a wõ s̄oɔɔ, ɪka bo le ure. XXXVII Ka ba 'yer k̄õ wõ, “Yesu na yi Najaret̄i le tala.” □□□□ A wõ gboolo, “Yesu, David Bidaba, kaa a n̄ n̄baal.” □□□□ Ka a bala na de a nie tãn wõ 'yere p̄oɔ a n̄ɛɛ, t̄iɕe ka wõ chene gboolo boolo, “Yesu, David Bidaba, kaa n̄ n̄baal.”

XL Ka Yesu t̄ɛ ara ti 'yer ɪka ba tara a daba waan. Le a j̄õɔ na wa gb̄oɔr a Yesu ka wõ s̄oɔr wõ, XLI “Bo le fõ b̄oɔɔɔ ɪka n̄ ɪ k̄õ fõ?” Ka a j̄õɔ 'yer, “N̄ Soro n̄ b̄oɔɔɔ naa ɪka n̄ nyere.” □□□ Ka a Yesu 'yer, “Nyere a fõ s̄oɔfõ sa fõ naa.” □□□ Ajienaa ka a ɪ wõ nyere naa, na wõ d̄ãna Nãanm̄n turo ni a Yesu. A n̄ibe ba jaa na wa nye a le, ba m̄i d̄ãna naa a Nãanm̄n.

XIX

I Yesu kp̄ɛn a Jeriko t̄ɛe p̄o tala. II Ka a daba k̄õɔ be be ban boolo Jakiyas, 'lo le ɪ a l̄õpodierbe n̄kpeɛ na wõ ɪ tara s̄õɔ. III Wõ b̄oɔɔɔ naa ɪka wõ nye Yesu ni n̄ibir, t̄iɕe ka a n̄ibe waa, a wõ k̄õ t̄õɔ nye wõ ɛ, bojũu n̄n̄maa le

wɔ ɪ. ^{IV} Be le wɔ de nie jo chen ti do kɔkɔ tɛ ju ɪka wa wɔ nyɛ a Yesu an ɪ a be le wɔ tu tala.

^V Yesu na wa ta a tɛ p̄ilem, wɔ dɔɔn bɔɔl wɔ, “Jakiyas wa suu fɔɔ, a fɔ yir le ɪn gā d̄ɪna.” [□] Ka a Jakiyas suu fɔɔ jaa na wɔ tuor de a Yesu ni pɔpɛl. ^{VII} A niɓɛ ba jaa nyɛn a le na ba piel hūhūnō 'yere, “Wɔ ben na ti kpe a yelbe-ɪrɛ nyāna sāan.” [□] Tɪche ka a Jakiyas ir ara ti 'yer kɔ a Yesu, “Nyɛ n Soro, ɪn pō naa a n bōtarɪ ɲmaa, naa kɔ a nōn d̄ɛmɛ, ala ɪ n mɪ fɔl nɪrɛ jaa bon, ɪn yab a le dɔɔl gbɛɛ anaar.” [□] A Yesu 'yer kɔ wɔ, “D̄ɪna faafɔ wan a yir nyā pɔ, bojūu a daba nyā mɪ ɪn a Abraham bie. ^X Bojūu a maa Nɪsaal Bie wa naa ɪka n wa bɔ na n faa a bala na bɔr.”

^{XI} Ban chele a anyāna ka wɔ lob sukpa kɔ ba, bojūu ba gborɔ naa a Jerusalem ka niɓɛ tɪɛr ɪka a Nāanmɪn nāalōɔ na tɔɔn daa yi ajienaa. ^{XII} Wɔ 'yer kɔ ba, “Nābie āsɔɔ le ir na chen a t̄ɛt̄ɛɛr āsɔɔ ka ba ti su wɔ nāa, ka wɔ lɛɓ wa. ^{XIII} Na wɔ bɔɔl a wɔ gbāgbaar pie na wɔ de a selbie pie na wɔ kɔ ba ti 'yer, 'Yɪ de a libie anyāna tōnō ni, wa t̄an a s̄ɔɔ 'lɔ ɪn na lɛɓ wa.’ ^{□□} Tɪche ka a wɔ t̄ɛɛ d̄ɛmɛ 'laar wɔ, ir niɓɛ tō won chen baar ka ba ti 'yer ɪka, ‘Baa bɔɔrɔ a daba nyā ɪka wɔ wa ɪ a ba nāa ɛ.’

^{XV} “Wɔ d̄ɪn a nāa na wɔ lɛɓ wa a wɔ t̄ɛɛ, wɔ wa t̄ɔn bɔɔl a wɔ gbāgbaar bala won kɔ a libie ka ba wa a wɔ s̄ɔɔr kaa a le ban t̄ɔn a libie. ^{XVI} A 'lɔ na de nie wa 'yer naa, ‘Nɪkp̄ɛɛ, a fɔ libir dɔɔn pie dɔɔl.’ ^{□□} Ka a nɪkp̄ɛɛ 'yer, ‘Fɔ maal vɪla fon ben tara yelm̄ɛ nɪ a bōbɪle nyā, ɪn v̄ɛ naa ka fɔ kaara t̄ɛn pie.’ ^{□□} A ayi s̄ɔɔ wa 'yer, ‘Nɪkp̄ɛɛ, a fɔ libir mɪ dɔɔn anūu dɔɔl.’ ^{□□} Ka a wɔ nɪkp̄ɛɛ 'yer, ‘Mɪ kaara t̄ɛn anūu.’

^{XX} “Ka ata s̄ɔɔ mɪ wa 'yer, ‘Nɪkp̄ɛɛ nyɛ a fɔ libir ɪn lū 'ȳɔɔ fɔbaa pɔ bin. ^{XXI} N joro fon dāb̄ɛɛ,

bojūu a fɔ ye le kp̄ɛmɛ naa. Fɔ ma den a jie 'lɔ fon ba bin ɛ, na fɔ ɲma a jie 'lɔ fon ba bɔr ɛ.’ ^{□□} Ka a wɔ nɪkp̄ɛɛ 'yer, ‘A fɔ n̄ɛɛ 'yerbie le ɪn de t̄ɔɔr a fɔ 'yer, gbāgbad̄ɛɛr le fɔ ɪ. F̄ɔɔ m̄ɛ b̄ɔɔn naa ɪka a n ye le kp̄ɛmɛ naa, ma de a be ɪn ba bin ɛ, na n ma ɲmara a jie 'lɔ ɪn ba bɔr ɛ. ^{XXIII} Bo le so ka faa de a n libir ti 'ȳɔɔ a be a libie bɪnfɔ jie ɛ, ɪn ben ta wa, n kō naa de ka bon dɔɔl ɛ?’ ^{□□□} Tɪ p̄aa 'yer kɔ a bala na ara a be, ‘Yɪ faa a libir 'lɔ a wɔ s̄ɛ, na yɪ kɔ a 'lɔ na tara a libie pie.’ ^{□□□} Ka ba 'yer, ‘Nɪkp̄ɛɛ, pie le wɔ tara.’ ^{□□□} Wɔ 'yer naa, ‘N 'yere yɪ naa ɪka nɪrɛ 'lɔ na tara won le nyɛn dɔɔl, tɪche nɪrɛ 'lɔ na ba tara ɛ, ti tara bālāa ban den a bālāa ala. ^{XXVII} Tɪche a n d̄ɔd̄ɛmɛ bala na ba bɔɔrɔ ma ɪka n ɪ a ba nāa ɛ, yɪ nyɔɔr ba waan wa kɔ a ka a n niem.’ ” ^{□□□} Yesu na 'yer a anyāna baar wɔ de ban nie ka ba duoro a Jerusalem.

^{XXIX} A le won wa gborɔ a Betefagt nɪ a Betanɪ, t̄ɔɔ ben be ka ba bɔɔlɔ Olive Tur T̄ɔɔ, wɔ t̄ɔɔ naa a wɔ poturbo ayi ti 'yer kɔ ba. ^{XXX} “Yɪ chen a t̄ɛbɪle 'lɔ a yɪ niem, yɪn wa kp̄ɪɛrɛ a t̄ɛɛ pɔ yɪn nyɛn bōpɔlbɪle ban lū, baa do wɔ jaa s̄ɛrɛ ɛ, yɪ for wɔ waan. ^{XXXI} Ala ɪ nɪrɛ wa s̄ɔɔr yɪ naa, ‘N̄mɪnɛ a yɪ foro a bōpɔlbɪle?’ Yɪ 'yer wɔ, ‘A sɪ Soro le bɔɔrɔ wɔ.’ ” ^{□□□} A bala won t̄ɔɔ chen ti nyɛ a le n̄ɛ won 'yer ba. ^{XXXIII} Ban wa foro a bōpɔlbɪle, a bōpɔlbɪle d̄ɛmɛ s̄ɔɔr ba naa, ‘N̄mɪnɛ a yɪ foro a bōpɔlbɪle?’ ^{□□□□} A ba 'yer, ‘A sɪ Soro le bɔɔrɔ wɔ.’ ^{□□□□} Ba waan naa a bōpɔlbɪle wa kɔ a Yesu, na ba 'yɪɛr a ba f̄ɔɔr dɔɔl a bōpɔlbɪle ju, ti nyɔɔ a Yesu ka wɔ do jānɛ. ^{XXXVI} A le won chiine, le mɪ le a niɓɛ 'yɪɛrɛ a f̄ɔɔr den a sɔr.

^{XXXVII} Won chen wa gborɔ a jie a sɔr na suu a Olive Tur T̄ɔɔ ju, a nyɔɔ bala na turo wɔ piel chɪle nɪ nek̄p̄ɛɛ na ba p̄ɛrɛ Nāanmɪn

a ne'maa tömõ ala a jaa ban nye jüu. XXXVIII “Nāanmın wō sōo a nāa 'lo won tö! (Yiel Gān 118:26) Nyā'maar ben a saaju, ka a tır be a saaju jaa saaju.” □□□ Ka a Faraseemıne na be a nyoo bala pō, 'yer kō a Yesu, “Wiwile tån a fō poturbo a ba bar a gōn.” □ A Yesu 'yer kō ba, “Ala ı ba bar a gōn, kōsıbe na pōoro naa gōmõ.”

XLI Yesu na wa tara a Jerusalem na wō nye a tēe wō kōn kō wō, XLII tı 'yer, “Ala ı a fōo, fōo gba ta bōo a bon 'lo a dına bıbir nı taa waan nyā'maar, tıche a sool naa a fō sē. XLIII A bıbir na wa vıe yı naa, ka a yı dōdēme wa jılō yı gōor gōor a jie wō jaa. XLIV Ban neb yın ηmer nı a yı bibiir nı a yı tēe ba kō wa bar kōsır ka wō dōol wō to ju ε, bojūu yaa tıer to a sōo a Nāanmın na waara a yı sē ε.”

XLV Wō pāa tı kpe naa a Nāanmın puorfō yır bechaar pō na wō piel dire a bala na daara bara. XLVI Na wō 'yer kō ba, “A seb a Nāanmın gån pō ıka, ‘A n yır na ı naa a puorfō jie,’ (Isaiya 56:7) tıche ka a yın maal wō a ‘nānyısı soolfō jie.’” (Jeremiya 7:11) □□ Bıbir jaa le wō wile ba be a Nāanmın puorfō yır, tıche ka a Juu nıbe bōorlo nıbere nı a Mosesı Nee wiwiilbe nı a nıbere bōoro a wō kōfō. XLVIII Tıche baa bōo le ban na ı ε, bojūu nıbe ba jaa 'yōon toor chele a wō 'yer.

XX

I A bıbir āsoo Yesu ben a Nāanmın puorfō yır bechaar pō, wile a nıbe 'yere a Nāanmın 'yer nōo koro ba. Ka a Juu nıbe bōorlo nıbere nı a Mosesı Nee wiwiilbe nı a nıbere wa a wō sē. II Na ba soor wō, “Yer kō sı a jie fon nye a sör maala nı a anyāna, an kō fō a sör nyā?” □ Ka a Yesu mı 'yer, “N tara na soorfō na soor yı. IV A Joon na dōo suoro a nıbe a Nāanmın kōo an le 'yōo wō, Nāanmın le 'yōo bı nıre le 'yōo

wō?” □ A ba lieb guor taa 'yere, “Ala ı sı ben 'yer ıka Nāanmın le 'yōo wō, won lieb soor sı, ηmıne a saa soo de wō ε? VI Tıche sı mı 'yer ıka nıre le 'yōo wō, a nıbe ba jaa na lob sı nı kōsıbe, bojūu ba jaa soon de ıka Nāanmın 'ye'yere le wō ı.” □ Be le a ba 'yer, “Saa bōo a jie an yı ε.” □ A Yesu mı 'yer kō ba, “N mı kō 'yer kō yı a jie ın nye a sör maala nı a anyāna ε.”

IX Yesu chene na 'yere nı a nıbe na wō lob a sökpa nyā kō ba, “Daba le bor a tıwōnsı de kō tötönbo a ba kaara, tı yo chen tēer na wō tı kor be jaa. X Ka a tır wōmō muofō sōo wa ta ka wō ır a tötönō āsoo tö a bala na kaara wō a puo ka ba pör a wōmō amıne tır. Tıche ka a nıbe bala ηme wō bar ka wō kul nūjaal. XI Ka wō le tö a tötönō āsoo go, tıche a 'lo mı ba le ηme ηme naa tı tu tu wō bar, ka wō mı lieb kul a nūjaala. XII Ka wō le maal tö a ata soo ka ba ηme a 'lo 'yōo baal 'moo lob bar a yōo.

XIII “A puo soo pāa 'yer, ‘Nmıne le ın ı? In tön a n bıdanōnaa amıne sē ban jo won vı.’ □□ Tıche a tötönbo na wa nye a bıdaba na waara a ba guor taa 'yer, ‘Nyā le ı a bōdire, yı ı a sı kō wō bar tı de a bonsı.’ □□ Na ba nyoo wō vu yın a puo kōkoor na ba tı kō wō. Bo le a puo soo na wa ı a nıbe banyāna? XVI Won wa kō naa a nıbe banyāna bar, tı de a puo kō nyor.” Le a nıbe na wa wō a 'yerbir nyā a ba 'yer, “A kō töo ı a le ε.”

XVII Ka a Yesu kaa ba a le a tātı tı soor, “Ala ı a kō ı a le ε, a par nı bo an seb a Nāanmın gån pō ıka, ‘A kōsır 'lo a mımıerbe na tōr le ı a kōsır ju?’ (Yiel Gān 118:22)

□□ Tsoo jaa wa lo a kōsır nyā ju na kar kara, tıche 'lo mı wa lo dib āsoo won pörpör wō naa.” □□ Ka a Mosesı nee wiwiilbe nı a Juu nıbe bōorlo nıbere kaara sör 'lo ban na tu nyoo wō fōo, bojūu ba bōon naa

ika bala le wo lob a sokpa gbeh, tiche na ba joro a nibe dabæ.

XX Ba joro naa Yesu, na ba ir nibe tã ka ba ti maala fika nisõn ti joro wo. Ba buoro naa ika ba wo a wo nee 'yerbie de nyoon wo 'yõo kpẽo soo nuu po, na i a paal nikpẽe. XXI A neber nibe banyaana suor wo naa, "Wiwile si bõo naa ika fo ma 'yer naa na fo wiil a le na tor, faa 'yõonõ nibe gar taa e, tiche na fo wile a nibe Nãanmun sor ni yelmæe. XXII Sor ben be a sin yab a lõpo ko a Nãkpẽe Siisa bi sor ba be be e?" □□□ Yesu nyen a ba ye na wo 'yer ko ba, XXIV "Yi wiil ma a libikur. An ju nmaa ni a wo yuor le be be?" □□□ A ba 'yer, "A Nãkpẽe Siisa le." A wo 'yer ko ba. "Yi ko a Nãkpẽe Siisa a ala na i a Nãkpẽe Siisa bon na yi mi de a ala na i a Nãanmun bon mi ko a Nãanmun." □□□ Ba ber won a nee faa a anyãna won 'yer a chãsara, ka neer 'maa ba ni a 'yer nyãna won 'yer, a ba i gbulo gbulo.

XXVII A Saduseemine na 'yer ika a kũu po irfo ba be be e, bamine wan a Yesu se wa suor wo. XXVIII "Wiwile, Mosesi seb 'yõo a wo gãn po ko si ika, ala i daba kul po na wo wa kpi, tiche ka a po ba doo bie e, a yebe wo de a po koer kul na wo doo bie ko a yebe. XXIX Yeer ayopõi le doo be be, ka a ba kpẽe kul po na wo kpi, ti baa doo bie e. XXX Ka a wo turo XXXI ni a ata soo mi kul a po, ti kpi, le a yeer ayopõi bala mi, kul a po ti kpi baa doo bie e. XXXII A baaraa jaa ka a po mi kpi. XXXIII An be a le, bala wa ir a kũu po, buor soo po le won i, an i ba jaa ayopõi kul wo naa?"

XXXIV A Yesu 'yer ko ba, "Nibe na be ka a wer po, kulo ni taa. XXXV Tiche a bala na seen na ir a kũu po a bibir 'lo, bala ba kulo taa e. XXXVI Bala kã le kpi go e, nitãa le a malakasi na ba kpire e. Ba i naa Nãanmun bibiir an

i bala le i a kũu po irfo bibiir. XXXVII A kũu po irfo, Mosesi mi wiil si naa ika a in yelmæe a le won seb a wo gãn po, a Nãanmun na 'yere ni wo a tibile na 'lre a bũu, ka wo seb ika Nãanmun buol wo mæe, Abraham, Isaaki ni a Jakob Nãanmun. (A *Yifo Gãn* 3:6) XXXVIII Waa i kũn Nãanmun e, tiche wo in a voe Nãanmun a wo 'yõo le ba jaa i voe."

XXXIX Ka a Mosesi nee wiwiilbe bamine 'yer, "Wiwile, fo 'yer vula." □□ Nire jaa ba le 'la suor wo go e.

XLI Yesu pãa suor ba naa, "Nmine le a i ka a nibe 'yere ika a Kurisito in a Nãa David Bidaba? XLII A Nãa David mæe 'yer a wo yiel gãn po, 'A n Soro Nãanmun 'yer ko a n Soro nyã won ir, "Jãne a n nũsõo jie, XLIII ka n wa de a fo dõdẽme bin a fo gbæe pilem." ' (Yiel Gãn 110:1)

□□□ A Nãa David buol wo naa a wo Soro, nmine won le ure wa i a wo bie?"

XLV A nibe na chele a le won 'yere, ka Yesu 'yer ko a poturbo. XLVI "Yi gu yi mæe a Mosesi nee wiwiilbe 'yõo. Ba nõ naa fuu veesi sufõ, na ba nõ ika ba puoro ba a dar po. A ba lõofõ yie a niem le ba ma jãne na ba jãne a jibere jie bala wa lõo dire. XLVII Bala le ma folo a po koer yie na ba ma suor Nãanmun kor buoro ika a nibe ba kaara ba. Ban nyen ge deer."

XXI

I Yesu doon kaa nye a tara dẽme na 'yõonõ a ba libie be a Nãanmun puorfo yir. II Wo nyen po koer nõo soo mi na 'yõo kobsi ayi. III A Yesu 'yer ko ba, "Yelmæe le n 'yere koro yi ika a po koer nõo soo nyã 'yõon gar ba jaa. IV A nibe banyaana ma ir 'yõo ti che a libie amine, tiche a po nyã bon jaa won tara le wo de 'yõo."

V A Yesu poturbo bamine 'yere na a le ban maal a Nãanmun

puorfɔ yir nɪ a kɔsɪ vɪɛlsɪ, nɪ a kɔfɔsɪ ban kɔ Nāanmɪn. Tɪche ka Yesu 'yer kɔ ba, ^{VI} “A kɔstɛ anyāna yɪn nyɛ a kana, sɔɔ waara naa, āsɔɔ jaa kɔ dɔɔl a wɔ tɔ ju ɛ, a jaa na wɛl gā tēe.” [□] Ka ba sɔɔr wɔ, “Wiwile, dabor lɛ an ɪ? Bo lɛ na ɪ a jānɛ ala wa bɔɔrɔ a ɪfɔ?”

^{VIII} A wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ gu yɪ mǎɛ ka nɪrɛ taa bɛl yɪ ɛ. Bojūu nɪyɔɔ lɛ na de a n yuor waan wa 'yerɛ ɪka, 'Maa lɛ ba ɪ,' ka a ɪ, 'Sɔɔ gbɔr naa.' Yɪ taa turo ba ɛ. ^X Yɪn wa wɔ jɛɛr nɪ faa taa, yɪ ta vɛ ka dābāɛ kpe yɪ ɛ. A anyāna lɛ na de nie wa, tɪche a ba ɪ a baarfɔ lɛ ɛ.” [□] Tɪ pāa 'yer kɔ ba, “Nɪbɛ na ɪr tɪ jɛɛr nɪ a tēɛ āsɔɔ nɪbɛ, ka a nāmɪnɛ mɪ ɪr jɛɛrɛ taa. ^{XI} A tēɛ na mɪr naa a jie wɔ jaa ka a kɔ lo ka a baal dɛbɛ de jɪir a jaa ka a dābāɛ nɪ jānɛ yɪ saaju.

^{XII} “Sɛrɛ tɪche ka anyāna na wa ɪ ban gɛ yɪ naa, na ba nɪyɔɔr yɪ chiin a lɔɔfɔ jɪir na ba fɪr yɪ chiin tɪ pɔɔ. Ban fɪr yɪn chiin a nāmɪnɛ yie nɪ a paal nɪbɛrɛ jie a n yuor jūu. ^{XIII} A anyāna na kɔ yɪn sɔr ka yɪ di a n dāastɛ kɔ ba. ^{XIV} Tɪche yɪ ta ɪ ka a ɪ yɪ tɪɛrɛ a lɛ yɪn na tɪ 'yer faa yɪ mǎɛ ɛ. ^{XV} Bojūu maa lɛ na kɔ yɪ a 'yer nɪ a yɛ ka a yɪ sāma dɛmɛ kɔ tɔɔ nyɛ jie chɪr yɪ ɛ. ^{XVI} A yɪ sāmɪnɛ nɪ a yɪ mamɪnɛ, yɛɛr nɪ a yɪ bal nɪbɛ nɪ a yɪ barmɪnɛ na gar 'yɔɔ yɪ ka ba kɔ a yɪ bamɪnɛ. ^{XVII} Nɪbɛ ba jaa na 'laar yɪ naa a maa jūu. ^{XVIII} Tɪche a yɪ jukɔɔlbɪr kɔ wa wɛ ɛ. ^{XIX} Yɪn chɛnɛ sɔɔ Nāanmɪn nɪ yɛlmǎɛ yɪn faan yɪ mǎɛ.

^{XX} “Yɪn wa nyɛ a sojastɛ a ba wa ŋmaa jilɔ a Jerusalem, yɪ bɔɔ ɪka a wɔ wɛlfɔ gbɔr jaa yɛyɛ. ^{XXI} Ka a bala na pāa bɛ a Judiya ba joro duoro a tɔn jur. A bala mɪ na bɛ a a Jerusalem tēɛ pɔ, yɪ joro yire, ka a bala mɪ na bɛ a tēɛ kɔkɔoro ba ta lɛ kpe a tēɛ pɔ go ɛ. ^{XXII} A sɔɔ nyāna lɛ a Nāanmɪn na

kpāa a Isɪral nɪbɛ, a kpāafɔ nyā na ɪn a lɛ ban sɛb a Nāanmɪn gān pɔ. ^{XXIII} A bɪbɪr nyā na ɪn wɔm kɔ a pɔɔ pɔɔr nɪ a bɪpɪɛ dɛmɛ, dɔɔyɛ kpɛɛ na bɛn a wɛr pɔ, bojūu Nāanmɪn suur lɛ dire a wɔ nɪbɛ. ^{XXIV} Sɔkpɛɛ lɛ ban kɔn ba, tɪ nɪyɔɔr ba nɪyɔɔrsɪ kaar kɔ a paalsɪ. Ka a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ na nɛɛrɛ naa a Jerusalem wa tɪ tān a sɔɔ 'lo a Nāanmɪn na 'yɔɔ kɔ ba.

^{XXV} “Yɪn nyɛn jānsɪ a mɔtɔɔ pɔ, ŋmɛra pɔ nɪ a ŋmɛrbɛ pɔ. Tuo na pɔɔn nɪbɔrɔ jaa na bɛ ka wɛr ju, ka dābāɛ kpe a nɪbɛ, a man kpɛɛ kɔɔ na kara na a ɔɔrɔ. ^{XXVI} Dābāɛ nyā na vɛ naa ka a nɪbɛ pɛl, bojūu ba bɔɔn naa a dɔɔyɛ nyā na waara a wɛr pɔ, a saaju bomo a jaa na dɔɔnɔ naa. ^{XXVII} A daar 'lɔnɔ lɛ ban nyɛ a maa Nɪsaal Bie na yɪ a julɔjuur pɔ, waara nɪ a kpɛɔ nɪ a tɪr kpɛɛ. ^{XXVIII} A yɛɛ anyāna wa ɪrɛ, yɪ ɪr ara tɪ jɛɛr a yɪ jur, bojūu a yɪ faafɔ gbɔrɔ naa.”

^{XXIX} Sɔkpa nyā lɛ a Yesu lob kɔ ba, na wa 'yer, “Yɪ kaa a pɔlpɔl tɪɛ nɪ a tɪr a jaa. ^{XXX} Yɪn wa nyɛ ka a tɔɔrɔ a vaar yɪ ma bɔɔn naa ɪka tɔl tara naa. ^{XXXI} A lɛ mɪ lɛ, yɪn wa nyɛ a yɛlsɪ anyāna ka a ɪrɛ, yɪ bɔɔn ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ gbɔr naa.

^{XXXII} “Yɛlmǎɛ jaa lɛ n 'yerɛ koro yɪ ɪka nɪsaal jaa kɔ kpi baar ɛ, tɪche ka a yɛlsɪ anyāna ɪ ɛ. ^{XXXIII} A saaju nɪ a tēɛ, a jaa na wa baaraa, tɪche a maa 'yerbɛ kɔ wa baar ɛ.

^{XXXIV} “Yɪ guro yɪ mǎɛ, ka a yɪ nyāa taa pɔɔ ɛ, nɪ dāa kuolfɔ nɪ a āgān nyā bɔbɔrsɪ ka a bɪbɪr nyā taa wa dūu yɪ fɪka chɛbaa na tɛb ɛ. ^{XXXV} Bojūu a lɛ na ɪ ɪn na wa, pɔɔn nɪrɛ jaa na bɛ ka a wɛr nyā pɔ. ^{XXXVI} Yɪ kaara na yɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn, na yɪ tɔɔ jo yɪ a ala a jaa na wa wa ɪ pɔ, na yɪn tɔɔ ara a maa Nɪsaal Bie niem.”

^{XXXVII} A Yesu ma wɛlɛ naa a nɪbɛ bɛ a Nāanmɪn puorfɔ yir, tɪche ka a tāsɔɔ ka wɔ ma do a tɔɔ 'lo ban

bɔɔlo a Olive Tur Tɔɔ ti gã a be. XXXVIII Ka a nɔbe ma chene nmaa ir a bibio wa be a Nãanmɔn puorfɔ yir ɔka ba wa chel a wɔ 'yer.

XXII

I A Paanɔkɔo Lɔɔfɔ ban bɔɔlo a Gɔl Bar Difo gbɔɔ naa. II Ka a Juu nɔbe bɔɔrlo nɔbere ni a Mosesi Nee wiwiilbe bɔɔrɔ sɔr 'lo ban na tu nyɔɔ a Yesu jaa jom, bojɔu ba joro naa a nɔbe dãbãe. III Ka a Satan pãa kpe a Judas na yi a Isikariyot na ɔ a nitɔnɔsi pie ni ayi ãsɔɔ. IV Wɔ ir chen a bɔɔrlo nɔbere ni a Nãanmɔn puorfɔ yir gugurbo sɛ, ka ba ti man taa le won na ɔ, ka ba nyɔɔ a Yesu. V Ba pɔɔ pɛl naa ka ba sɔɔ ɔka ban kɔ wɔ naa libie. VI Judas sɔɔ naa na wɔ kaara bɔɔrɔ sɔr 'lo won na nyɔɔ a Yesu kɔ ba ka a nyɔɔ ba be be e.

VII A Paanɔkɔo bɔbir viɛ naa, ka ban kɔ a Gɔl Bar Difo pɛr. VIII Yesu tɔn a Pita ni Jɔɔn na wɔ 'yer, "Yi chen ti choor jie ka si chen ti di a Gɔl Bar Difo." □ Ka ba sɔɔr wɔ, "Nyɔne le fɔ bɔɔrɔ ɔka si chen ti choor?" □ A wɔ 'yer, "Yin wa ti kpe a tɛe pɔ, yin tuor daba na tuo kɔɔ ni yuor yi turo wɔ ti kpɛn a yir 'lo pɔ won kpe. XI Na yi ti 'yer a yir sɔɔ, a wiwile le 'yer ɔka si wa sɔɔr fɔ kaa, ka nyɔne le a sãanba die be, ka 'lo naa wɔ poturbo na wa di a Gɔl Bar Difo? XII Won wiil yin bɔɔrɔ dikpɛe ban choor yi maal a bɔdiir a be." □ Ba chen ti nye a le ne a Yesu na 'yer na ba choor a bɔdiir a be.

XIV A sɔɔ na wa ta Yesu ni a wɔ nitɔnɔsi wa jãne naa a bɔdiir par. XV Be le wɔ 'yer kɔ ba, "N bɔɔrɔ na yɔɔ jaa ɔka n 'mataa din yi a Gɔl Bar nyã bɔdiir ti na n di a dɔɔye. XVI Bojɔu n 'yere na kɔɔ yi ɔka n kɔ le di yaa go e, wa ti tãn ye le jaa na maal baar a Nãanmɔn nãalɔɔ pɔ." □ Won wa de a dãa naa njelele wɔ puor Nãanmɔn yãan ti

'yer kɔ a wɔ nitɔnɔsi, "Yi de a anyã nyũ lɔɔr taa. XVIII Bojɔu n 'yere na kɔɔ yi ɔka n kɔ le nyũ a dãa anyãna go e, ti tãn a Nãanmɔn nãalɔɔ waa daar."

XIX Wɔ le den a paanɔɔ puor Nãanmɔn yãan ti na wɔ njelele kɔ ba ti 'yer, "A maa ãgãn le a nyãna in diere kɔɔ yi, yi maala a nitɔ tɛere ni ma." □ Le ni wɔ ju le ban wa di baar wɔ den a njelele ti 'yer, "A njelele nyã in a netur paalaa na ɔ a maa jãt na kpaar a yi jũu.

XXI "Tɔche a 'lo na garɔ 'yɔɔ ma le n 'mataa dire ni a bɔdiir. XXII A maa Nɔsaal Bie na chen naa nitãa le a Nãanmɔn na bin, tɔche nebier ben a nɔre 'lo na garɔ 'yɔɔ ma." □□ A ba piel sɔɔ taa ɔka a ba buor sɔɔ le na pãa tɔ a nitɔ.

XXIV Ka nechure mi ir a nitɔnɔsi pɔ, a ba chure taa bɔɔrɔ ɔka ba bɔɔ buor sɔɔ le na ɔ a ba jaa nɔkpɛe. XXV A Yesu 'yer kɔ ba, "A bala na ba ɔ a Juu nɔbe nãmɔne e, ma fire naa a nɔbe, ka a bala ni na wile a ba kpãen bɔɔlo ba mãe, nɔsɔnɔ. XXVI Tɔche yin 'lo a ba ɔ le le e, a 'lo na ɔ a yi kpɛe, 'lo le na ɔ a yi jaa bibile, a 'lo na kaara yi, 'lo le na tɔnɔ kɔɔ yi. XXVII Nɔbuor sɔɔ le ɔ kpɛe, a 'lo na jãne a bɔdiir par, bu a 'lo na pɔnɔ? A ba ɔ a 'lo na jãne a bɔdiir par e? Tɔche a maa na ɔ a yi nɔkpɛe ben a yi sɛ, ɔ a yi bɔ pɔnɔ.

XXVIII "Yin le ɔ a nɔbe bala na chene ara gu ma a n wɔm pɔ. XXIX N kɔ yin a nãalɔɔ nitãa le a n Sãa na kɔ ma a nãalɔɔ. XXX Ka maa ni yin lɔɔ di ti nyũ be a n nãalɔɔ pɔ, na yi jãne a nãa dakɔɔ ju tɔɔrɔ a Isral balsi pie ni ayi 'yer.

XXXI "Simon, Simon, a Satan sɔɔr sɔr Nãanmɔn sɛ ɔka wɔ yiel yi chi kaar. XXXII Tɔche a fɔɔ Pita n sɔɔr Nãanmɔn kɔ fɔ ɔka, a fɔ sɔɔfɔ ta bɔbɔr e, a fɔɔ wa lieb puor, fɔ 'yɔɔ a fɔ taaba ãkpãen." □□□ Tɔche

ka a Simon 'yer, "N Soro, n choor naa ɪka maa nɪ fɔs le na lɔɔ kpe a pɔɔfo die pɔ, na sɪ 'mataa kpi." □□□ A Yesu 'yer, "A fɔs Pita, sere ka a noraa kɔ a duna fon chiur gbɛɛ ata ɪka faa bɔɔ ma ɛ."

XXXV Be le a Yesu paa suor ba, "In dɔɔ tɔ yɪ a nɪjaala, yaa tara libie ɛ, bu wɔɔ nɪ nafɔɔr ɛ, yɪ dɔɔ bɔ bon faa bu?" A ba 'yer ɪka baa bɔ bon jaa faa ɛ. XXXVI A wɔ 'yer kɔ ba, "Tiche pɔpɔanyā, fɔs nyā na tara libie de, fɔs nyā mɪ na tara wɔɔ de, fɔs nyā na ba wa tara sɔkpɛɛ ɛ, de a fɔ fuu da na fɔ dān a sɔkpɛɛ. XXXVII A seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, 'Ba sɔr wɔn 'yɔɔ a tɔdɛɛ dɛme pɔ.' (Isaiya 53:12) N 'yere na korɔ yɪ ɪka maa le ban maal a le ne, ɔɔ, a le ban seb a n ye le a gborɔ na tafo." □□□ Ka a poturbo 'yer, "Sɪ Soro nye sobere ayi." A wɔ 'yer, "A see naa."

XXXIX Yesu yin duoro a Olive Tur Tɔɔ ju, nɪtāa le wɔn ma ɪre ka a wɔ poturbo turo wɔ. XL Wɔn wa ta a jie wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ suorɔ Nāanmɪn na yɪ taa lo a beer kaa pɔ ɛ." □□□ Wɔ tɔɔn jāa ba bālāa fika kɔsɪr fon na lɔb ka wɔ ta, na wɔ gbor dumo suorɔ Nāanmɪn 'yere, XLII "N Sāa, ala ɪ fɔ bɔɔɔ naa, de a dɔɔye nmele nyāna bar ma, a ɪ a fɔ bɔfɔ a ta ɪ a maa bɔfɔ ɛ." □□□ Be le a malaka yɪ be a saaju wa a wɔ sɛ wa 'yɔɔ wɔ ākpɛɔ. XLIV A nɪbaal na kpe wɔ a le, ka wɔ suorɔ Nāanmɪn kpɛɔ jaa ka a nyɪe hāna wɔ loro tɛe fika jā. XLV Wɔn wa ir a Nāanmɪn suorfo jie lieb chen ti nye ka a wɔ poturbo gā gur nɪ pɔsɔɔ. XLVI Ka wɔ suor ba, "Nɪmine a yɪ gā guro? Yɪ ir suorɔ Nāanmɪn na yɪ taa lo a beer kaa pɔ ɛ."

XLVII Wɔn chene 'yere a le ka a ɪ a nɪyɔɔ daan sāa, ka a 'lɔ ban bɔɔɔ a Judas a Pie Nɪ Ayi āsɔɔ le de ba a nie. Wɔ tɔɔn ta a Yesu puor wɔ. XLVIII Tiche

ka a Yesu suor wɔ, "Judas, fɔ ben de puorfo garɔ 'yɔɔ a maa Nɪsaal Bie?" □□□ Yesu poturbo na nye a le na ɪre ka ba suor wɔ, "Sɪ Soro, sɪ chiere nɪ a sobere bu?" □ Ka a ba āsɔɔ che a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪkpɛɛ gbāgbaa nɪsɔɔ toor nmaa. LI Tiche ka a Yesu 'yer, "Yɪ ta le maal a le ɛ." Tɪ na wɔ sɪr a daba toor ka wɔ choo. LII A Yesu paa suor a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere nɪ a Nāanmɪn puorfo yir gugurbo nɪbere nɪ a Juu nɪbe nɪdierbe, "A mɔ nɪbier le n ɪ ka yɪ waan sobere nɪ dakorsɪ a n nyɔɔfo jie bu? LIII Maa nɪ yɪn le be be bɪbir jaa be a Nāanmɪn puorfo yir bechaar pɔ, yaa nyɔɔ ma ɛ, tiche a yɪ bɪbir vie naa ka a libe mɪ di nāa."

LIV Ba nyɔɔ naa Yesu, na ba chiine a bɔɔrlo nāa yir, ka a Pita mɪ be a puor na wɔ turo. LV Ban ti ta ba gbɔɔn bɪu be a bechaar sālɔɔ 'mataa jāne ka a Pita mɪ ti pɔɔ ba ka ba 'mataa jāne. LVI Ka a gbāgbapɔɔbile nye wɔ a bɪu na chaar na wɔ kaara wɔ jaa tāu ti wa 'yer, "A daba nyā mɪ ɪn a wɔ poturo āsɔɔ." □□ Tiche ka a Pita chiir 'yer, "Pɔɔ, n ba bɔɔ wɔ ɛ." □□ A ba kor ɛ ka a nɪre āsɔɔ nye wɔ na wɔ 'yer, "Fɔ mɪ ɪn a ba āsɔɔ." Ka a Pita 'yer, "Daba, n ba ɪ a ba āsɔɔ ɛ." □□ A ba le kor ɛ, ka a nɪre āsɔɔ mɪ 'yer, "A ba ɪ baal ɛ, a daba nyā ɪn a ba āsɔɔ bojūu Galilee le wɔ yɪ." □□ Ka a Pita 'yer, "Daba, n ba bɔɔ a ala fon 'yere ɛ." Ka a noraa mɪ tɔɔ kɔ a le ne. LXI Ka a Yesu lieb na wɔ kaa a Pita, a wɔ tɔɔ tier tɔ a le a Yesu na 'yer kɔ wɔ ɪka, "Sere tiche ka a noraa kɔ a duna fon chiir man gbɛɛ ata." □□ Ka a Pita ir yɪ a yɔɔ na wɔ ti kɔ nɪbaal kɔn.

LXIII A dɔɔr bala na nyɔɔ a Yesu, piel na ba ɪre wɔ laara ti nɪmiere wɔ. LXIV Ba pɔɔ wɔ naa nɪbie ti suor, "Bɔɔ na fɔ 'yer kɔ sɪ a nɪnyɪne na nɪme fɔ?" □□□ Ba le den

'yerbidεbe yoo tɔ ton wɔ.

LXVI A wer na wa chaar, a juu nibe ndierbe ni a ba boorlo niberε, ni a Mosesi Nεε wiwiilbe lɔon taa, ka ba tara a Yesu waan a be. LXVII A ba soor wɔ, "Ala i fɔɔ lε a Ni-iraa 'lo, 'yer kɔ si." Ka a Yesu 'yer, "Maa 'yer, yi kɔ soo ε. LXVIII Ala i n soor yin 'yer yi kɔ haa ma nεε ε. LXIX Tiche an yi a dɔna chiine, a maa Nɔsaal Bie na jāne naa Nāanmɔn kpεɔ soo nūsɔɔ jie." □□ Ka ba soor wɔ, "Fɔɔ lε i a Nāanmɔn Bie o?" Kaa a Yesu 'yer, "Yin lε 'yer ika lε n i." □□ Ka ba pāa 'yerε korɔ taa, "Bāa 'yɔɔ lε si lε boorɔ dāasie go? Si wɔn yi a wɔ māe nεε pɔ."

XXIII

I Be lε a niyoo bala pāa tara a Yesu chiin a be a paal nɔkpεε Pilate sē. II Na ba ti piel 'yerε a 'yerɔ anyāna doolo wɔ, "Si nyen a daba nyāna ka wɔ 'yɔɔnɔ a nibe 'yer, a ba ta yab a lɔpo kɔ a Nāa Siisa ε, na wɔ lε 'yer ika 'lo lε i a Ni-iraa na i a nāa." □ Ka a Pilate soor a Yesu, "Fɔɔ lε i a Juu nibe nāa o?" Ka a Yesu 'yer, "Oo, fɔɔ baa 'yer." □ Ka a Pilate pāa 'yer kɔ a boorlo niberε ni a nibe, "N ba nye chefo jaa a daba nyā jie ε." □ Tiche ka a nibe tɔr ti chene 'yerε, "Wiilfo nyāna lε wɔ tara dɔonɔ ni a nibe be a Judiya. Galilee lε wɔ piel a yeke nyāna be wa tān a ka."

VI Pilate na wɔ a nɔtɔ ka wɔ sorɔ, Galilee lε a daba yi bu? VII Wɔn wa bɔon ka a Herod paal nure lε, wɔ vε naa ka ba tara wɔ chiin ti kɔ a Herod, ka i a Jerusalem lε wɔ mɔ be a sɔɔ 'lɔnɔ. VIII Herod na wa nye a Yesu, wɔ pɔɔ pel naa, bojūu a kor wɔn wɔ a Yesu yeke na wɔ boorɔ a wɔ nyefo, ka wɔ tɔ a ne'maa tɔmɔ. IX Na wɔ soor a Yesu soor yoo ti waa haa wɔ nεε ε. X Ka a Juu nibe boorlo niberε

ni a Mosesi Nεε wiwiilbe na ara a be 'yerε 'yer kpāen doolo wɔ. XI Herod ni a wɔ sojasi maal a Yesu dεer na ba ure wɔ laara. Ba su wɔ naa a nāa fuu ti lieb wɔ chiin a Pilate sē. XII Herod ni a Pilate dɔo tara taa ni 'yer, ti a daar 'lɔnɔ lε ba maal a 'yer.

XIII Be lε a Pilate bool a boorlo niberε, ni a tēe niberε, ni a nibe ba jaa lɔo taa. XIV Na wɔ 'yer kɔ ba, "Yin lε waan a daba nyāna a n sē wa 'yer ika wɔ sɔonɔ naa a nibe. N vier naa a wɔ 'yer a yi jaa niem ka a ala yin 'yer dool wɔ ba i yelmāe ε. XV Herod mɔ ba nye yeke jaa a wɔ jie ε, ala lε so ka wɔ lε lieb wɔ wa kɔ si, yin māe nye naa won ba maal yeke jaa na seen kūu ε. XVI A lε jūu in vε naa ka ba fɔb wɔ tiche kaa n bar wɔ." 1

XVIII Ka ba jaa nme chel daa 'yerε, "Nmaa daba nyā ju ti na fo yuo a Barabasɔ na fo kɔ si." □□ Ba pɔo naa a Barabasɔ, bojūu 'yer dɔo lo be a tēe pɔ, ka wɔ kɔ nure. XX Pilate na boorɔ ika wɔ bar a Yesu wɔ lε 'yer kɔ a nibe go. XXI Tiche ka ba chene nmiere a chelɔ 'yerε, "Kpa wɔ a daa ju, kpa wɔ a daa ju." □□ Gbεε ata lε wɔ soor ba, "Bo? Bāa dεer lε wɔ i? Maa ba nye dεer jaa won seen kūu ε. A lε jūu in vεn ka ba fɔb wɔ ti bar wɔ." □□ Tiche ka ba chene tāna boorɔ ika wɔ kpa wɔ a daa ju, ka a ba gɔmɔ wa tɔo wɔ. XXIV Lε lε a Pilate 'yer ika won i naa a lε ban 'yer. XXV A Barabasɔ 'lo na dɔo dam a tēe na wɔ kon nure ka ba niyoo wɔ pɔo, wɔ yuo won bar ti kɔ ba a Yesu.

XXVI A lε ban chiine a Yesu, ba niyoon daba yuor na di Simon, Sireni lε wɔ yi na wɔ yi a yɔo ti kpierε a tēe pɔ. Ba fir won de a Yesu daa tuo wɔ ka wɔ turo ni wɔ. XXVII Niyoo turo wɔ naa lɔon pobo, bala lε kɔnɔ waala korɔ wɔ. XXVIII Ka a Yesu lieb 'yer kɔ ba,

1 XXIII:XVI 23:16 A gāma amune pɔ baa 'yoo a pɔfo pie ni ayopɔi ε ika, 17 Bala wa dire a Gɔl Bar Difo yuon jaa a Pilate ma ir nure a pɔfo die pɔ ko ba.

“Jerusalem pɔɔbil, yɪ ta kɔnɔ kɔrɔ ma ε, yɪ kɔnɔ kɔrɔ a yɪ m̄æ nɪ a yɪ bibiir. ^{XXIX} Bojūu bibir kɔɔ na wa vɪe naa ka yɪ 'yer, 'Popel le kɔ a pɔɔ bala na ab nɪ pɔɔ 'lo jaa na ba dɔɔ bie ε, bu bure ala jaa na ba 'yen kaa ε.' ^{□□□} 'A ban p̄aa 'yere kɔrɔ a tɔbere, “Yɪ lo pɔɔ sɪ, na yɪ ũu sɪ.” ’ ^(Hosea 10:8)

^{□□□} Ala ɪ nɪbe maala naa a nɪtɔnɔ kɔ a tɪe na chene ɪ a 'maar, ŋmɪne ban ɪ wɔ 'lo wa kɔ?”

^{XXXII} Dɔɔr ayi na maal deer, ka ba nyɔɔr ba 'mat̄aan a Yesu chiine a kɔfɔ jie. ^{XXXIII} Ba chiin ban tɪ t̄an a jie ban bɔɔlo Julaa, be le ba kpa āsɔɔ jaa a wɔ daa ju, ka a nɪdebe ayi bala ka a āsɔɔ be a Yesu n̄sɔɔ jie, tɪche ka a āsɔɔ mɪ be a wɔ gɔbaa jie. ^{XXXIV} Be le a Yesu 'yer, “N S̄aa, v̄e kɔ ba, baa b̄ɔɔ a le ban ure ε.” Gb̄am le ba gba na ba p̄ɔn a wɔ fuustɪ.

^{XXXV} Ka a nɪbe ara kaara wɔ, ka a Juu nɪbe nɪbere ara kperɛ wɔ na ba 'yere, “Wɔ ma faan bamɪne, v̄e a wɔ faa a wɔ m̄æ ala ɪ 'lo le ɪ a Nɪ-iraa 'lo a N̄aanmɪn na ir.” ^{□□□□} Ka a sojasɪ mɪ wa ure wɔ laara, na ba de a d̄amiir kɔ wɔ. ^{XXXVII} Tɪ na ba 'yere, “Ala ɪ f̄ɔɔ le ɪ a Juu nɪbe n̄aa, faa a fɔ m̄æ.” ^{□□□□} Ba seɓ seɓie mar be a wɔ ju pɔ ka a 'yer, “Nȳana le ɪ a Juu Nɪbe N̄aa”.

^{XXXIX} A nɪdebe bala ban l̄ɔɔ kpan wɔ, āsɔɔ tɔrɔ won 'yere, “A ba ɪ f̄ɔɔ le ɪ a Nɪ-iraa ε? Faa a fɔ m̄æ tɪ mɪ faa sɪ.” ^{□□} Tɪche ka a wɔ tɔ sɔɔ 'lo ḡɔnɔ wɔ 'yere, “Faa joro N̄aanmɪn d̄āb̄æ ε, an ɪ a k̄ūu 'lo le fɔ mɪ kpire. ^{XLI} Sin gefɔ seen sɪ naa, sɪ nyen a le na seɛ sin maal, tɪche a daba nȳa 'lo ba maal deer jaa ε.” ^{□□□} Tɪ p̄aa 'yer kɔ a Yesu, “Tɪer tɔ ma f̄ɔɔ wa kpe a fu n̄aal̄ɔɔ pɔ.” ^{□□□} Ka a Yesu 'yer, “Yelm̄æ le n 'yere kɔrɔ fɔ, dɪna maa nɪ f̄ɔɔ le a N̄aanmɪn t̄evɪla pɔ.”

^{XLIV} A m̄ɔt̄ɔɔ d̄ɔɔ gburɔ a garju s̄alsɔɔ tɪche ka a ch̄aa ɪ jaa gbeb, ka a m̄ɔt̄ɔɔ wa tɪ vɪr. ^{XLV} A m̄ɔt̄ɔɔ

ba le chaar go ε, ka a fɔbaa 'lo ban l̄ū var a N̄aanmɪn puorfɔ yir die pɔ 'mar ayi. ^{XLVI} Be le a Yesu t̄an kp̄ɔɔ jaa 'yer, “N S̄aa, fɔ n̄ūu pɔ le n de a n sɪe 'yɔɔ.” Won wa 'yer a nɪt̄ɔ baar, tɪ vɔɔr a wɔ vɔɔr baaraa. ^{XLVII} A sojasɪ nɪkp̄ɛe na nye a le na ɪ wɔ d̄ān N̄aanmɪn tɪ 'yer, “Sɪre jaa a daba nȳa ɪn nɪtor.” ^{□□□} Ka a nɪbe ba jaa na l̄ɔɔ taa a be nyen a le na ɪ ka ba lieɓ pɔs̄ɔɔ, na ba waala kulo. ^{XLIX} Tɪche a wɔ nɪb̄ɔɔnsɪ p̄ɔɔn a pɔɔɔ bala na tu wɔ yɪ a Galilee ara t̄ɛer tɪ kaara a le na ure.

^L Daba āsɔɔ mɪ ben be ban bɔɔlo Josefɔ, wɔ pɔɔ naa a nɪbere pɔ, na wɔ ɪ nɪs̄ɔ nɪ nɪtor. ^{LI} Wɔ tɔr naa a le ban 'yer nɪ a le ban ure. Wɔ yɪ naa a Judiya paal pɔ t̄ɛe ban bɔɔlo Arimatya, wɔ mɪ d̄ɔɔ chele a N̄aanmɪn n̄aal̄ɔɔ. ^{LII} 'Lo le chen a Pilate s̄ɛ tɪ s̄ɔɔr a Yesu āḡān ɪka wɔ ũu. ^{LIII} Na wɔ p̄aa yɔɔ a k̄ūu suun tɪ vil wɔ a fɔpɪla pɔɔ tɪ ũu wɔ a yaa ban chɪ kɔsɪr pɔ, ban ba ũu nɪre sere ε. ^{LIV} A daar 'l̄ɔnɔ le ba mɪ choɔrɔ ka a P̄ɛnfɔ Bibir na piel. ^{LV} A pɔɔɔ bala nɪ a Yesu na 'mataa yɪ a Galilee wa, ba tu naa a Josefɔ tɪ nye a yaa nɪ a le ban ũu a Yesu. ^{LVI} Tɪ na ba p̄aa lieɓ kul tɪ choɔr a t̄āɪ nɪ a k̄ānyūu vɪla na tɪ fɔ a Yesu āḡān, tɪche a P̄ɛnfɔ Bibir jūu, baa d̄am ε, ba p̄ɛn naa a le a Mosesɪ N̄ɛɛ na 'yer.

XXIV

^I A P̄ɛnfɔ Bibir divɪe bio bibio, a pɔɔɔ den a k̄ānyūur vɪla ala ban choɔr chiin a be a yaa par. ^{II} Ba tɪ nyen ka a kɔsɪr bil yɪ a yaa n̄ɛɛ pɔ. ^{III} Ka ba kpe tɪche baa nye a Yesu āḡān ε. ^{IV} A ba ara b̄ɛne a le ne ka a d̄ɔɔr ayi wa d̄ūu ba ka a ba b̄ɔsursɪ pel saa nyurfo kaar. ^V Ka a d̄āb̄æ kpe a pɔɔɔ, ka ba kpa kpa jur a t̄ɛe, tɪche ka a d̄ɔɔr s̄ɔɔr ba, “Bo so ka yɪ b̄ɔɔrɔ a vɔr a k̄ūustɪ pɔ? ^{VI} Waa be ka ε. Wɔ ir naa. Yɪ tɪer a le won 'yer kɔ yɪ a s̄ɔɔ

'lo won be a yi sē, be a Galilee. VII 'Ban nyoo naa a maa Nīsaal Bie 'yōō a nūdebe nuur pō, ka ba kō ma a daa ju, tiche a ber ata daar, ka n le ir i vor.' " □ Be le ba pāa tier tō a wō 'yerbie.

IX Ban wa yi a yaa par kul, ba ti man a anyāna kō a Pie Nī Bō'yen nī nūre jaa. X Mēer na yi Magdala, nī Joana nī a Jemesi ma Mēer nī a bamune na pōō ba le man a anyāna kō a nūtōnst. XI Tiche baa soō de a pōō 'yer ε, bojūu a ba 'yer nyentāan jire. XII An be a le ka Pita vaa ir jo chen a yaa par, na wō ti guun muul kaa na wō nye a fōpila na for gā wō yō, ka wō lieb yi ti bēne a le na i.

XIII A daar 'lōnō a wō poturbo ayi chiine naa a tēbile āsoō ban bōōō Emayusi na ba jāan a Jerusalem ε. XIV Ka ba pāa 'yerε korō taa a le jaa na i. XV A le ban 'yerε na ba mana a anyāna korō taa, ka a Yesu mēe wa pōō ba a ba 'mataa chiine. XVI Tiche ka a lu ba a baa bōō wō ε. XVII Ka wō soor ba, "Bo le yi chiine mana korō taa a le mō?" Ka a nūbaal kpe ba a ba tēε ara. XVIII Ka ba āsoō yuor na di Kileopasi soor wō, "Fōō tēε le i sāan be a Jerusalem na faa bōō le na i a be a ber ayi anyāna ε?"

XIX A wō soor, "Bo yele?" Ka ba 'yer, "A Yesu na yi a Najareti, Nāanmūn 'ye'yerε le wō i, ka a wō 'yer nī a wō maalfō kpēme a Nāanmūn nī a nibe niem. XX A bōōōō nūbere nī a sī nūbere nyōō won tur ika ba kō, ka ba kpa wō a daa ju. XXI Tiche 'lo le sūn mī tierε ika won faan a Isīral nūbe. A ala na i dēer jaa nī nyā, ber ata nī nyā a le na i. XXII A sī pōōō bamune le wa 'maa sī nēε, a bibio nyāna le ba chen a yaa par, XXIII tiche baa ti nye a wō āgān ε. Na ba wa 'yer kō sī ika ba nyen malakasi ka ba 'yer ika wō ir i vor. XXIV Ka a sī taaba bamune pāa mī chen a yaa par ti nye ka i a le nē a pōōō na

'yer le, tiche a 'lo mēe baa nye wō ε."

XXV Ka wō 'yer kō ba, "Nīmune le yi faa tier le, na yaa tōō tier tō na yi soō de a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na 'yer ε? XXVI A ba i a Nī-iraa na dīn a dooye anyāna ti na wō pāa kpe a wō tur pō ε?" □□ Wō piel naa Mosesi nī a le a Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa, na wō pāa wiil ba a par a le a Nāanmūn gān na 'yer a wō mēe 'yer.

XXVIII A le ban wa tara a tēe 'lo pō ban chiine, a Yesu pō naa fika tēer won chiine. XXIX Tiche ka ba soor wō yāayāabile 'yerε, "Lieb kpe wa gā a sī sē, bojūu mōtōō 'mor baar." Ka wō lieb kpe na gā a ba sē. XXX Be le a ba ti 'mataa jāne a bōdiir par na di, ka wō de a paanōō na puor Nāanmūn yāan, ti piel ηmara pōnō ba. XXXI Ka a ba nūbie pāa yuo, ka ba bōōn ika a Yesu le, ti wō bōr a ba niem. XXXII Ka ba 'yerε korō taa, "Ala le so won 'yerε nī sī a sōr pō ka a nōō kpe sī a le, won wiil sī a le na seb a Nāanmūn gān pō." □□□ Be le ba vaa ir fōō jaa lieb chen a Jerusalem ti nye a Pie Nī Bō'yen nī a Yesu poturbo bamune na lōō taa. XXXIV Na ba 'yer kō ba, "Sīre jaa le a sī Soro ir i vor, na wō ir a wō mēe wiil a Simon." □□□ A ba ayi bala pāa man a le na i a sōr pō nī a le ban de bōōn ika a Yesu le won wa ηma a paanōō.

XXXVI A anyāna ban chene 'yerε ka a Yesu mēe wa ara a ba sē ti 'yer kō ba, "Nyā'maar wō be a yi sē." □□□ Ka a dābāε kpe ba a ba mii a le a gbe gbe, tier ika kpīin le ba nye. XXXVIII A wō soor ba, "Bo le so ka a dābāε kpe yi a le, a nī bo le so ka yi baala a le? XXXIX Yi kaa nye a nī nuur nī a gbēε, maa mēe le, yi sūr ma kaa, kpīin ba le ε. Kpīin maa tara āgān nōn nī kōōr nītāa le yūn nye ma i n tara ε." □ Wōn 'yer a nūtō baar, wō wiil ban a wō nuur nī a wō gbēε.

XLI Tiche baa chene soo de sere e, nõo kpe ba naa ka a neer 'maa ba, ka wõ soor ba, “Yaa tara bon na ko ma ka n di e?” ☐☐☐ Be le ba ko wõ jãṅmaa ban wõ, XLIII ka wõ 'wõb be a ba niem.

XLIV Wõ pãa 'yer ko ba, “A anyãna le n 'yere koro yi un dõo chene be a yi sã. Yele a jaa na seb a Mosesi nee po, ni a ala na seb a Nãaṅmun 'ye'yerbe gãn po, ni a yiel gãn po, a n jũu na i naa le.”

☐☐☐ Be le wõ pãa yuo a ba tter ka ba tõo bõo a Nãaṅmun 'yer ala na seb a wõ gãn po. XLVI Wõ 'yer ko ba, “A anyãna le seb a Nãaṅmun gãn po, a Ni-iraa na din dooye na wõ kpi na wõ le ir i vor a ber ata daar.

XLVII Ban den a wõ yuor mool ko nũboro ba jaa, ka āsoo jaa wa lieb a wõ tter, Nãaṅmun na vã naa a wõ yeldeer bar, Jerusalem le an piel. XLVIII Yin le i a anyãna dãaste dẽme, XLIX A maa na ti tõo naa a 'lo a n Sãa na tir a nee ko yi, tiche yi chene jãne a Jerusalem, ka a kpẽo 'lo wa yi a saaju wa poo yi.”

L Wõ tara ban yin ti gboro ni a Betani na wõ tur a nuur saaju soor Nãaṅmun 'yõo ba. LI A le won soor a Nãaṅmun ko ba, wõ bar ba naa ka Nãaṅmun 'moõ wõ don be a saaju. LII A ba pãa gbor dumo puor wõ ti lieb pupel kul a Jerusalem. LIII Bũbir jaa le ba ma chen be a Nãaṅmun puorfo yir ti dãna a Nãaṅmun.

LE A JOON NA SEB A YESU 'YER NŌ

^I A pielfo daar a 'lo ban boolo a 'Yer ben be, ka a 'Yer be a Nāanmın sē, ka a 'Yer ı Nāanmın.

^{II} Wō dōo be a Nāanmın sē a pielfo daar. ^{III} A 'Yer nyā le Nāanmın maal bomo a jaa. Bon jaa ba maal ka a ba tu a 'Yer nyā pō ε.

^{IV} A wō pō le nyevor be, a wō nyevor nyā le koro bomo a jaa chāa. ^V A chāa nyā le chaara a libe pō, ka libe ba tōo wō kpīin ε.

^{VI} Nāanmın tōn daba na di Joon.

^{VII} 'Lo le wa di a dāaste na wō 'yer a chāa nyā 'yer, ka a nıre jaa na tu a wō sē soo de a chāa. ^{VIII} Joon ba ı a chāa ε, ti wō wa naa ıka wō wa 'yer a chāa 'yer. ^{IX} A yelmāe chāa nyā le chaara 'yōonō nıre jaa na waara a wer pō.

^X A 'yer dōo be a wer pō, ka a Nāanmın gba maal a wer tu a wō 'yōo, tıche āsōo jaa ba bōo wō ε. ^{XI} Wō wa naa a wō māe paal pō, tıche a wō māe nıbe ba de wō ε. ^{XII} Tıche nıbe bamıne de wō naa, na ba soo de a wō yuor, ka wō kō ba sōr ka ba ı Nāanmın bibiir. ^{XIII} Baa ı Nāanmın bibiir nıre doofo kaar ε, bu nıre bōfo pō ε, tıche Nāanmın māe le maal ba a wō bibiir.

^{XIV} A 'yer wa ı naa nıre na wō jāne a sı sē. Sı nye naa a wō tıur, a tıur nyā na ı a Sāa Bidabō'yen tēε. 'Lo le yi a Sāa sē wa, na wō tara wāefo nı yelmāe.

^{XV} Joon 'yer a wō 'yer, na wō tāna 'yere, "Nyā le n 'yer yi ıka won wa naa, 'lo na be a n puor waara gar ma naa, bojūu wō dōo be be ti ba wa doo ma." ^{□□} A wāefo sēε wō naa, ka a wō maal vıla loor sı jaa bō'yen 'yen doolo taa waara a sı sē. ^{XVII} Bojūu, Mosesı le dōo waan a nēε, tıche Yesu Kırısıto nı le waan a wāefo nı yelmāe.

^{XVIII} Nıbō'yen jaa ba nye Nāanmın ε, tıche a Bidabō'yen tēε 'lo na be a Sāa lōboor le wiil sı a le Nāanmın na be.

^{XIX} A nıbere na be a Jerusalem tōn a Juu nıbe boorlorbo nı a Juu nıbe puorfo jie sōsōnbo ka ba ti soor Joon, nıbuor le wō ı, ^{XX} Ka a Joon 'yer ba, "N ba ı a Nāanmın Nı-ıraa 'lo won tō ıka wō wa faa a wō nıbe ε."

^{XXI} Ka ba le soor wō ıka 'lo le ı a Elaija bu? Ka wō 'yer, "N ba ı wō ε." Ka ba le soor wō ka 'lo le a Nāanmın 'ye'yere o? Ka wō ıka, "Kai."

^{XXII} Ka ba soor wō, "Tı an le fo pāa ı? A sin tu 'yer kō a bala na tō sı, 'yer sı a nıre 'lo fon ı."

^{XXIII} Joon den a le a Isaiya na dōo seb na wō 'yer, "Maa le a kōkōr 'lo na tāna a dālpuo pō, ıka yi choor a Soro sōr." (Isaiya 40:3)

^{XXIV} A Faraseemıne tōn nıbe bamıne a Joon sē. ^{XXV} Ba wa soor wō naa, "Ala ı fōo baa ı a Nāanmın Nı-ıraa ε, bu a Elaija ε, bu a Nāanmın 'ye'yere āsōo ε, ηmıne a fo suoro a nıbe a Nāanmın kōo?"

^{XXVI} Be le a Joon 'yer ba, "Maa den kōo suoro nı a nıbe, tıche nıre kōo ben a yi pō, yın ba bōo ε.

^{XXVII} An ı maa le de nie wa gba, n ba sēε ıka n for a wō nafōbo mıbe gba ε."

^{XXVIII} Joon be naa a mōtōo puorfo jie suoro a nıbe a Nāanmın kōo, a Jordan man gōon na be a Betanı, be le wō 'yer a 'yer anyāna.

^{XXIX} Wer na wa chaar, Joon nyen a Yesu na tor wō waara ka wō 'yer, "Nye a Nāanmın Peraabile, 'lo le na de a wer nıbe yeldēbe bar. ^{XXX} Wō ı naa a 'lo ın 'yer ıka, 'nıre āsōo na wa naa, wō gar ma naa, bojūu 'lo dōo be be ti ba wa doo ma.' ^{□□□} Maa ba bōo a nınyıne won ı ε, ti naa wa suoro yi nı kōo ka bala jaa na be a Isıral na nye wō."

XXXII A Joon dāaste ni nyā, “N ben be nye a Nāanmūn Siε na yi saaju fika ŋmam, wa 'mar wō, ka a Siε be a wō 'yōō. XXXIII N ba dōō bōō a nunyne won ι ε. A 'lō na tō ma ūka ŋ wa suoro a nibe a Nāanmūn kōō 'yer kō ma, 'A nire 'lō 'yōō fon wa nye a Siε na suu wa 'mar na waa yi ε, 'lō le na suoro a nibe ni a Siε.’ □□□ N nyen a anyā na ι, 'yere koro yi ūka 'lō le a Nāanmūn Bidabō'yen.”

XXXV A wer na chaar go, Joon ara na a be ni a wō poturbo ayi. XXXVI Be le wō nye Yesu na tala, ka wō 'yer, “Yi nye a Nāanmūn Peraabile.”

XXXVII A Joon poturbo ayi bala na wō a le won 'yer, ka ba turo a Yesu chiine. XXXVIII Yesu na wa lieb nye ba, wō suor ba naa, “Bo yi bōō?” Ka ba 'yer, “Wiwile nyne fo kiere?”

XXXIX Ka a Yesu 'yer, “Yi wa bōō a jie.” Ba jāne naa a wō sē, bojūu mōtōō bal baar a daar 'lōnō.

XL A nibe ayi bala na wō a le Joon na 'yer ka ba turo a Yesu, āsōō le Andiru na ι a Simon Pita yebe. XLI Le a Andiru na de nie ι le, wō bō naa a wō yebe Simon 'yer wō, “Si nyen a Ni-iraa 'lō na wa faa a wō nibe ban bōōō a Kirisito.” □□□ Andiru tara naa a yebe waan a Yesu sē. Yesu na wa nye wō, ka wō 'yer, “Joon bidaba Simon, ban bōōō fo naa Sifasi.” A wō par le Pita.

XLIII A ber anaar daar, Yesu chiine naa a Galilee, be le wō nye Filip na wō bōōō wō ūka wō wa turo wō.

XLIV A Filip yin Betsaida, Andiru ni Pita tēe. XLV Filip mi chen ti nye Nataniel 'yer kō wō, “Si nyen a 'lō a Mosesi ni a Nāanmūn 'ye'yerbe na seb a wō yebe, 'lō le ι a Yesu na yi a Najareti, Josefo bidaba.”

XLVI Be le a Nataniel suor wō, “Yelsō na tōō yi a Najareti tēe o?” Ka a Filip 'yer, “Wa kaa.”

XLVII Yesu na wa nye a Nataniel na tor wō waara, wō 'yer naa, “Yi nye a si sāakpā Isural yōō na ba tara belfo ε.”

XLVIII Ka a Nataniel suor a Yesu, “Ŋmine fo ure wa bōō ma?” Ka a Yesu 'yer, “Filip na wa bōōō fo, ka n nye fo naa a kōkōō tε pilem.”

XLIX Be le a Nataniel 'yer, “Wiwile, fo un Nāanmūn Bie ni a Isural Nāa.”

L Ka a Yesu 'yer sōō wō, “Fo sōō ma naa, bojūu un 'yer ūka n nye fo naa a kōkōō tε pilem o? Fon nyen yelbere ka a gar le. LI Na wō 'yer, sire jaa le n 'yere koro fo ūka fon nyen saaju na yuo ka a Nāanmūn malakasi suro ti duoro a maa Nisaal Bie 'yōō.”

II

I A ber a nyā puor, Yesu ma Mēer be naa a pōō ban kulo a tēe na be a Galilee paal pō, ka ba bōōō Keena. II Ba bōōō Yesu ni a wō poturbo ka ba mi be be a pōō kulfō jie. III A dāa na wa baar, Mēer 'yer kō Yesu, “A nibe dāa baar naa.”

IV Ka a Yesu 'yer, “N ma, n sōō ba ta ε, ta wil ma a le un na ι ε.”

V Mēer lieb 'yer kō a tōtōnbo, “Yi ι le Jaa a Yesu na wa 'yer ūka yi ι.”

VI Kusie dōūr ayōōb ben be, be le a nibe ma oō a kōō pee a ba mēe le a ba puorfō na ūka ba ι. Yoi anaar bu anūu le ma see āsōō jaa.

VII Yesu 'yer a tōtōnbo ūka ba oō kōō see a dōūr.

VIII An wa see ka wō 'yer kō ba, “Yi pāa oō a kōō amine kō a nīkpēe 'lō na kaara a pōō paalaa yebe.” Ka a tōtōnbo ι a le a Yesu na 'yer ba. IX Ka a nīkpēe 'lō na wa nyū a kōō ala na lieb ι dāa, waa bōō a jie a dāa na yi ε. A tōtōnbo 'lō bōō naa. Be le wō bōōō a pōō paalaa sire yin chēchēe, X na wō 'yer, “Nibe ma den nie waan a dānōō, bala wa nyū ti baar, ka ba

pāa waan a ala na ba bõõ nõmõ ε. Tiche fõõ 'lo bin a dānõõ bar wa ta a baaraa.”

^{XI} A ne'maa yele nyā le de nie Yesu na i a Keena na be a Galilee paal pɔ. Be le Yesu wiil a wɔ tɪr, ka a wɔ poturbo sɔɔ de wɔ.

^{XII} A nyā puor, 'lo naa ma nɪ a wɔ yebil naa poturbo 'mantaa chen Kapenahum ika ba tɪ jẽ bālāa.

^{XIII} A kõ le kor ε, ka a Juu nibe Gõl Bar Difo ta, Yesu don a Jerusalem. ^{XIV} Be le wɔ tɪ nye nibe na daara niin, piir nɪ papar, a Juu nibe puorfɔ yir bechaar pɔ. Wɔ nyen bamune mɪ na jẽn tɛebɔlsɪ tɛere libie. ^{XV} Wɔ den miir maal kpaara diin ba bar a puorfɔ yir bechaar pɔ, nɪ a ba piir nɪ a niin. Wɔ tɪe naa a libitɛerbe tɛebɔlsɪ lob ka a libie yɛyɛl. ^{XVI} Yesu 'yer kɔ a bala na daara a papar, “Yɪ yin a papar a ka, na yɪ ta maal ma a Sāa yir daa difo jie ε.”

^{XVII} Ka a poturbo pāa tɪer tɔ le a Nāanmɪn gān na 'yer, “Le ɪn nõ a fɔ yir 'moro man fika būu.” (*Yiel Gān 69:9*)

^{XVIII} A Juu nɪbere pāa sɔɔr a Yesu, “Jāne buor le fon maal wiil sɪ ka a i fɔ tara na sɔr fon maal a le?”

^{XIX} Ka Yesu 'yer, “Yɪ nmer a puorfɔ yir nyāna, tɪ ka n de ber ata men wɔ go.”

^{XX} Ka a nɪbere 'yer, “Yuom lijaayi nɪ ayɔɔb le ba de men a puorfɔ yir nyā, nɪmune fõõ na i de ber ata tɛe men wɔ?” ^{XXI} Tiche a puorfɔ yir nyā a Yesu na 'yere, i naa a wɔ āgān le wɔ 'yere. ^{XXII} Yesu na wa ir a kũu pɔ, ka a wɔ poturbo tɪer yuo a le won 'yer, na ba pāa sɔɔ de le a Nāanmɪn gān na 'yer nɪ le mɪ a Yesu na 'yer.

^{XXIII} A be a Jerusalem a Gõl Bar Difo na wa ta, nɪyɔɔ sɔɔn de a wɔ yuor, bojũu ba nyen a ne'maa tõmõ won tõe. ^{XXIV} Tiche Yesu na bõõ nɪre jaa tɪer, waa sɔɔ de wɔ mǎe kɔ ba ε. ^{XXV} A ba i nɪre le na

'yer wɔ le nibe na be ε, bojũu wɔ bõõn nɪre jaa tɪer.

III

^I Daba dõɔ be be a Faraseemune pɔ, ka a wɔ yuor di Nikodimasi, wɔ mɪ i naa a Juu nibe nɪdiere āsɔɔ. ^{II} Wɔ dõɔ chen a Yesu sɛ tāsɔɔ na wɔ tɪ 'yer, “Wiwile, sɪ bõõn naa ika Nāanmɪn le tõe fɔ ika, fɔ wa wiil sɪ. Fɔ kõ naa tõe a ne'maa tõmõ anyāna tõe ε, ka Nāanmɪn ba be a fɔ sɛ ε.”

^{III} Ka a Yesu haa 'yer, “Yelmǎe le n 'yere korɔ fɔ, fõõ ba na nye dɔɔ paalaa ε, fɔ kõ tõe kpe a Nāanmɪn nāalõɔ pɔ ε.”

^{IV} A Nikodimasi sɔɔr wɔ, “Nɪmune le ban le i dɔɔ nɪkoraa gbɛe ayi? Wɔ kõ le tõe kpe a wɔ ma pɔɔ pɔ ka wɔ le bõɔ dɔɔ wɔ go ε.”

^V Ka a Yesu 'yer, “Yelmǎe le n 'yere korɔ fɔ, fõõ na kpe a Nāanmɪn nāalõɔ pɔ, ka baa dɔɔ wɔ nɪ a kõɔ nɪ a Sɪe ε. ^{VI} A 'lo a nɪre na dɔɔ i naa nɪre bie, Nāanmɪn Sɪe mɪ le na tõe nɪre lieb ka wɔ i Nāanmɪn bie. ^{VII} Ta i a nɛe 'maa fɔ ɪn 'yer ika a sɛe naa ka ba dɔɔfɔ dɔɔ paalaa ε. ^{VIII} Nāanmɪn Sɪe tɛe le tɪre a nyevɔr paalaa. A Sɪe kaar naa sɛsɛbe na furo chiine jie 'lo won bɔɔrɔ, fon tõeɔn wõ a dɔɔn, tiche fɔ kõ tõe bõɔ a jie won yɪ ε, bɪ a jie won chiine ε.”

^{IX} Ka a Nikodimasi sɔɔr wɔ, “Nɪmune an i wa i a le?”

^X Ka a Yesu haa 'yer, “Nɪmune fɔ i a Isral nibe wiwile tɪ ba bõɔ a anyāna ε? ^{XI} Yelmǎe le n 'yere korɔ fɔ, sɪ 'yere naa ala sɪn bõɔ, na sɪ dɪ a ala sɪn 'yere dāasɪe, tiche yɪ āsɔɔ jaa ba de a le sɪn 'yer ε. ^{XII} Ala i yaa sɔɔ de a wer nyā bonɪ 'yer ε, nɪmune yɪn ɪre wa sɔɔ de ala i, n 'yer naa saaju bonɪ 'yer? ^{XIII} Nɪre ba do saaju jaa ε, ka a Nɪsaal Bie na yɪ a be wa tɛe ba le ε. ^{XIV} A Nɪsaal Bie na 'mɔɔn saaju nɪtāa le a Mosesɪ na maal a kur jɛ 'mɔɔ a

mogõo pò. ^{XV} Ka nure 'lo jaa na pãa soõ de a Nısaal Bie na tara na nyevor 'lo na ba tara baarfõ ε, Nãañmun sê.

^{XVI} “Nãañmun nõ naa a nıbe na be ka a wer pò yoo jaa, na wõ de a wõ Bidabõ'yen tεε kò sı, nıre jaa wa soõ de wõ, wõ kõ wε ε, tı tara a nyevor 'lo na ba tara baarfõ ε, Nãañmun sê. ^{XVII} Bojũu, Nãañmun ba tõi a wõ Bidabõ'yen nyã a wer pò ıka wõ wa sõi a nıbe ε, tıche wõ wa naa ıka wõ wa faa ba. ^{XVIII} Nıre 'lo jaa na wa soõ de a Nãañmun Bidabõ'yen nyã, wõ kõ sõi wõ ε, tıche nıre 'lo jaa na ba wa soõ de wõ ε, won sõi won bar; bojũu waa soõ de a Nãañmun Bidabõ'yen tεε nyã yuor ε. ^{XIX} A baaraa nı nyã, chãa wan ka a wer pò, tıche a nıbe nõn libe gar a chãa, bojũu a ba maalfõ ın bier. ^{XX} A nıbe bala na ıre a bier 'laar chãa, ba kõ soõ yi chãa pò ε, bojũu a chãa na wiil naa a le ban be. ^{XXI} Tıche ãsoõ jaa na be be nı yelmãe ma wan chãa pò, bojũu ba bõorõ naa ıka a ba taaba ba bõo ıka Nãañmun le maala a le ban maala.”

^{XXII} A nyã puor, Yesu nı a wõ poturbo 'mantaa chen Judiya be le wõ jẽn ba bãlãa, na wõ suoro nıbe a Nãañmun kõi. ^{XXIII} Joon mı dõo suoro a nıbe a Nãañmun kõi be a Aınon, a be ba jãa naa Salim ε, bojũu kõi dõo be be yoo. Nıbe dõo chiine a wõ sê ka wõ suoro ba a Nãañmun kõi. ^{XXIV} Baa na nyoo a Joon poo sere ε. ^{XXV} Joon poturbo bamıne nı a Juu nıre ãsoõ chıre nı taa nı a ãgãn pεefõ yele. ^{XXVI} Ba chen a Joon sê tı 'yer, “Wiwile, fõ 'yer a daba 'lo sê fon dõo be a Jordan man gõon. Wõ suoro na nıbe a Nãañmun kõi ka nıre jaa chiine a wõ sê.”

^{XXVII} Ka Joon haa 'yer, “Nıre jaa kõi tõi ı bon jaa ε, ka Nãañmun na be a saaju baa soõ ε. ^{XXVIII} Ȳın mãe chene na tier a ñmıne ın dõo 'yer

yı ıka n ba ı a Nı-ıraa ε. Tıche wõ tõi ma naa ka n de a wõ nie. ^{XXIX} A 'lo na kulo a poo, 'lo le ı a poo soõ. A wõ bıbiele poo ma pel naa won ara a be wõnõ a poo soõ kòkòr. Ala le so ka a n puo mı pel. ^{XXX} A sεε naa ıka Yesu wõ do, tıche ka maa suu.

^{XXXI} “Nãañmun Bie nyã le yi a saaju, 'lo le gar ba jaa, nıre na yi ka a tõe ın a tõe toor na wõ ma 'yere a tõe bomo 'yer. A 'lo na yi a saaju wa gar a bomo a jaa. ^{XXXII} Wõ ma 'yer naa a le won nye nı a le won wõ tı ãsoõ jaa maa soõ de wõ ε. ^{XXXIII} Nıre 'lo jaa na wa soõ de, a wiil naa ıka Nãañmun ı naa yelmãe soõ. ^{XXXIV} Bojũu, Nãañmun tõi naa a wõ Bie ka wõ wa 'yer a wõ 'yer. Nãañmun vẽ naa ka a wõ Sıe sεε wõ. ^{XXXV} A Sãa nõ naa Bie na wõ de yele a jaa 'yõo a wõ nõu pò. ^{XXXVI} Nıre jaa na soõ de a Bie tara na nyevor 'lo na ba tara baarfõ ε, Nãañmun sê, tıche nıre 'lo na tór wõ, ba tara a nyevor nyã ε, tı Nãañmun suur be a wõ sê.”

IV

I Yesu bõon naa ıka a Faraseemıne wõ naa won nyere nıbe suoro ba a Nãañmun kõi, ka a bala na turo wõ gar a bala na turo a Joon. II Tıche Yesu poturbo le dõo suoro a nıbe a Nãañmun kõi, a ba ı Yesu mãe le ε. III Yesu bar naa Judiya tı lıeb chiine a Galilee go.

IV Ka a ı Samariya le a sεε ıka wõ tu. V A sör 'lo won tu tı yi naa a Saika tõe pò, na wõ gbor a wer 'lo a Jekob na dõo de kò a wõ bidaba Josefõ a kór jaa. VI A lo-õo a Jekob na dõo tuu chene na be be, ka a Yesu jê gbor a lo-õo bojũu wõ chen bal. Mõtõtuo sõi le. VII Ka a Samariya poo suu a lo-õo pò kõi õofõ jie. Ka a Yesu soor wõ, “Poo yãayãabile, õo a kõi kò ma ka n nyũ.” □ A Yesu poturbo mı kpẽn a tõe pò ıka ba tı da bõdiir.

IX Ka a Samariya pɔɔ 'yer, “Fɔ̃ɔ Juu nɪrɛ, maa mɪ Samariya pɔɔ, taa ɪ ɲmɪnɛ ka fɔ ɪka n kɔ fɔ kɔɔ ka fɔ nyũ,” sɪn nɪ Juu nɪbɛ na ba mɔɔrɔ taa bũu ɛ?”

X A Yesu 'yer wɔ, “Faa bɔɔ a bon a Nāanɲmɪn na bɔɔrɔ ɪka wɔ kɔ fɔ ɛ. Faa mɪ bɔɔ a nɪrɛ 'lɔ na sɔɔrɔ fɔ a kɔɔ ɪka wɔ nyũ ɛ, fɔ̃ɔ ta bɔɔ, fon taa sɔɔr man a kɔɔ 'lɔ na kɔrɔ nyɛvɔr.”

XI A pɔɔ 'yer, “Nɪkpɛɛ, faa tara bɔ̃-ɔɔnaa ɛ, ka a lɔ-ɔɔ mɪ yulɔ, nyɪnɛ lɛ fon nyɛ a kɔɔ ala na kɔrɔ a nyɛvɔr? XII A sɪ sǎakpǎ Jekɔb lɛ tuu a lɔ-ɔɔ nyǎna kɔ sɪ, ka wɔ yɔn nɪ a wɔ dɔn nyuro. Fɔ̃ɔ berma gar a Jekɔb bɪ?”

XIII Ka Yesu 'yer, “Ɔsɔɔ jaa na nyũ a kɔɔ nyǎna, kɔnyũur na kpe wɔn go. XIV Tɪche ǎsɔɔ jaa na nyũ a kɔɔ ala ɪn na kɔ wɔ, kɔnyũur kɔ lɛ kpe wɔ go ɛ. A kɔɔ ala ɪn na kɔ wɔ kaara kɔbulaa na yire, naa kɔrɔ nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ɛ.”

XV Ka a pɔɔ 'yer, “Nɪkpɛɛ yǎayǎabile, kɔ ma a kɔɔ ala ka n nyũ, ka a kɔnyũur ta lɛ nyɔɔ ma ka n suu a lɔ-ɔɔ nyǎ pɔ go ɛ.”

XVI A Yesu 'yer wɔ, “Kul tɪ tara a fɔ sɪrɛ waan.”

XVII Ka a pɔɔ 'yer, “N ma tara sɪrɛ ɛ.” A Yesu 'yer, “Yelmǎɛ fɔ 'yer ɪka faa tara sɪrɛ ɛ. XVIII Fɔ dɔɔ kul sɪrɛ anũu, tɪ a daba 'lɔ sɛ fon bɛ a pɔpǎanyǎ ba ɪ a fɔ sɪrɛ ɛ.”

XIX Ka a pɔɔ 'yer, “Nɪkpɛɛ n nyɛ naa a fɔ ɪ Nāanɲmɪn 'ye'yere. XX A sɪ sǎakpǎmɪnɛ, a tɔɔ nyǎ ju lɛ ba ma do tɪ puor a Nāanɲmɪn tɪche a yɪn Juu nɪbɛ 'yer ɪka Jerusalem tɛɛ lɛ ɪ a puorfɔ jie.”

XXI Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “Pɔɔ sɔɔ de ma, sɔɔ waara an kɔ ɪ a tɔɔ nyǎ ju bɪ Jerusalem yɪn do tɪ puor a Sǎa Nāanɲmɪn go ɛ. XXII A yɪn Samariya nɪbɛ ba bɔɔ a 'lɔ yɪn puoro ɛ, a sɪn Juu nɪbɛ bɔɔ naa a Nāanɲmɪn 'lɔ sɪn puoro. Bojũu a sɪ jie lɛ Nāanɲmɪn na tu faa nɪbɛ. XXIII Tɪche a sɔɔ waara,

wɔ gɔr ta baar, a bala na puoro a Nāanɲmɪn sɪrɛ jaa, a sɪɛ na wiil ba naa ka ba puor a Sǎa Nāanɲmɪn nɪ yelmǎɛ. Ba nyǎna puorfɔ lɛ a Sǎa Nāanɲmɪn bɔɔrɔ. XXIV Nāanɲmɪn ɪn sɪɛ, bala na puoro wɔ a sɪɛ pɔ won wiil ba naa ka ba puor wɔ nɪ yelmǎɛ pɔ.”

XXV Ka a pɔɔ 'yer, “N bɔɔ naa ɪka a Nɪ-iraa na wa naa, a 'lɔ sɪn na bɔɔlɔ a Kɪrɪsɪto. 'Lɔ wa wa, won wiil sɪ naa ye lɛ jaa par.”

XXVI Ka a Yesu 'yer kɔ a pɔɔ, “Maa lɛ a nɪrɛ 'lɔ nɪ fɔ̃ɔ na 'yere a pɔpǎanyǎ.”

XXVII Ka a ɪ a poturbo mɪ tɔɔ ta nyɛ won 'yere nɪ a pɔɔ ka a nɛɛr 'maa ba. Tɪche ba ǎsɔɔ jaa ba 'la sɔɔr wɔ bo lɛ wɔ bɔɔrɔ bɪ bǎa 'yɔɔ lɛ wɔ 'yere nɪ a pɔɔ ɛ.

XXVIII A jie lɛ a pɔɔ bar a yuor tɪ jo kul a tɛɛ pɔ tɪ 'yer kɔ a nɪbɛ, XXIX “Yɪ wa nyɛ daba na 'yer ma ala a jaa n na dɔɔ maal. Kaa 'lɔ lɛ ɪ a Nɪ-iraa naa 'lɔ bɪ?” □□□ Nɪrɛ jaa na bɛ a tɛɛ pɔ yɪn chen na tɪ kaa a Yesu.

XXXI An wa ɪrɛ a lɛ ka a poturbo sɔɔr a Yesu. “Wiwile yǎayǎabile, di bɔ̃diir.”

XXXII Tɪche ka a Yesu 'yer kɔ ba, “N tara na bɔ̃diir yɪn ba bɔɔ a ye lɛ ɛ.”

XXXIII Ka wɔ poturbo piel sɔrɔ taa, “Nɪrɛ kɔɔ lɛ tɔɔ waan bon kɔɔ wa kɔ wɔ ka wɔ di bɪ?”

XXXIV A Yesu 'yer, “N bɔ̃diir lɛ ka n ɪ a lɛ Nāanɲmɪn na bɔɔrɔ, 'lɔ lɛ tɔ̃ ma, ka n baar a tɔ̃mɔ̃ 'lɔ won kɔ ma ɪka n tɔ̃. XXXV Yɪn 'lɔ 'yer naa ɪka a chen ɲmɛrɪ anaar ka a ɲmab ta, maa 'yer kɔ yɪ ɪka, yɪ kaa yɪn nyɛn a por bonsɪ na mɔɔ sɛɛ ɲmab. XXXVI Pɔpǎanyǎ gba, a tɔ̃tɔ̃nɔ bala na ɲmara nyere naa a ba sǎyar, ban lɔɔnɔ a bɔ̃ɲmarsɪ waara nɪ nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ɛ Nāanɲmɪn sɛ̃. Ka a bala na bɔr a bɔ̃bie nɪ a ɲmanɲmarba pǎa 'mataa chɪlɛ. XXXVII A sɔkpa na ɪ yelmǎɛ ɪka, bamɪnɛ lɛ bɔr ka

bamune mi n̄ma. XXXVIII Maa t̄on̄o
 yi naa ɪka, yi chen ti n̄ma a puo
 'lo po a bamune na t̄o h̄an.”

XXXIX N̄iyoo na yi a Samariya t̄ee
 po soon de Yesu, boj̄uu a poɔ 'yer
 k̄o ba ɪka, “A daba nȳa 'yer naa
 a le jaa n na d̄oo maal.” □□ Ba
 wan wa soor wo ɪka wo jāne a
 ba t̄ee, ka wo j̄e be ber ayi. XLI A
 Samariya t̄ee d̄eme yoo jie mi le
 soon de Yesu boj̄uu ba won a le
 won 'yer.

XLII Be a ba 'yer k̄o a poɔ, “A ba
 ɪ le fon 'yer k̄o si j̄uu si soo de a
 Yesu ε, sin māe w̄o naa a le won
 'yer k̄o si, ka si b̄oo ɪka 'lo le na
 faa a wer n̄be.”

XLIII A ber ayi na po, wo yin a be
 na wo chen Galilee. XLIV Yesu 'yer
 naa, “N̄aan̄min 'ye'yerbe nyere na
 'ȳoofo jie jaa, t̄iche a ba t̄ee d̄eme
 ba 'ȳoon̄o ba ε.” □□□ Won wa ta
 a Galilee, a n̄be de won nuur
 ayi a be, boj̄uu ba mi d̄oo chen a
 Jerusalem a Ḡol Bar Dif̄o jie ti nye
 a le jaa won maal.

XLVI Yesu na wa be a Galilee, wo
 l̄ieb chen a Keena t̄ee po be won
 d̄oo l̄ieb a k̄oo ka a ɪ a d̄aa. N̄ikp̄ee
 k̄oo ben Kapenahum ka a wo bie
 b̄iere. XLVII Won wa w̄o ɪka a Yesu
 yin a Galilee wa a Judiya, wo chen
 ti soor wo ɪka wo s̄aa a wo bie na
 k̄pire.

XLVIII Ka a Yesu 'yer k̄o a n̄ikp̄ee,
 “Yin baa nye jāne ni ne'maa ye
 ε, yi k̄o soo de ε.”

XLIX Ka a daba 'yer, “N̄ikp̄ee,
 ȳaȳabile, wa ka a n bie ta k̄pi
 ε.”

L A Yesu p̄aa 'yer, “A fo bie sa
 naa, kulo a yir.” A daba soon de a
 le a Yesu na 'yer na wo l̄ieb kulo a
 yir. LI Ka a t̄ot̄on̄o na yi a n̄ikp̄ee
 yir tuor wa a soor po 'yer, “A fo bie
 sa naa.” □□ A wo soor ba a s̄oo
 buor a bie na sa, ka ba 'yer, “J̄aa
 m̄ot̄oo na vir̄o le a āḡan tul bar
 wo.”

LIII Ka a bie s̄aa t̄ier to an ɪ a
 m̄ot̄oo vir̄o naa a j̄aa, a Yesu na 'yer,
 “A fo bie sa naa.” A daba naa bala
 ba jaa na be a wo yir soon de a
 Yesu.

LIV A ne'maa yelsi ayi le anȳa
 Yesu na t̄o won yi a Judiya na wo
 chen a Galilee.

V

I A anȳa puor, a Juu n̄be tara
 na l̄oo di ka a Yesu chen a be a
 Jerusalem. II A t̄ee po, gbatarbile
 ben be ka a j̄ēbersi an̄uu be be.
 A jie gb̄or a be ban boolo a piir
 d̄ōd̄or, ka a Juu n̄be k̄ok̄or po a
 ba boolo Betesda. III A j̄ēbersi ala
 po baal bursi ben be, j̄on, bamune
 gb̄ee na k̄pi k̄pi ni gb̄ersi ka ba ḡa
 k̄oo a k̄oo. 1 V A gbatarbile l̄on̄o
 koor mi le n̄baala na be yuom
 l̄ijer ni pie ni aniin (38) na wo ḡa
 a be. VI Yesu na wa nye a daba,
 wo b̄oon naa won gber kor, ka wo
 soor wo, “Fo buoro naa ɪka fo sa
 bu?”

VII Ka a daba 'yer, “N̄ikp̄ee, n ba
 tara n̄re na 'moo ma 'yoo a k̄oo po
 'lo wa d̄oon̄o ε, n ma mooro naa
 ɪka n k̄pe, t̄iche ka a n̄re ma d̄oo
 ma nie k̄pe.”

VIII A Yesu p̄aa 'yer wo, “Moo a
 fo b̄oḡanaa chiine.” □ Ajiēnaa ka a
 daba sa, na wo 'moo a s̄oo chiine.
 A P̄ēnf̄o B̄ibir daar le a anȳana ɪ.
 X A Juu n̄bere na wa nye a daba
 na tuo a s̄oo, ka ba 'yer k̄o wo,
 “P̄ēnf̄o B̄ibir le, n̄re jaa ba tara
 soor ɪka wo tuo a wo s̄oo a P̄ēnf̄o
 B̄ibir ε.”

XI T̄iche ka wo 'yer, “A daba 'lo
 na sa ma le 'yer k̄o ma ɪka n 'moo
 a s̄oo chiine.”

XII Ka ba soor wo, “N̄ibuor le 'yer
 fo ɪka fo 'moo a s̄oo tuo chiine?”

XIII A daba ba d̄oo b̄oo a Yesu a
 n̄ibuor won ɪ ε, Yesu kp̄en a n̄iyoo
 bala po.

XIV A nȳa puor, a Yesu nyen
 a daba a N̄aan̄min puorfo yir

1 v:iii 5:3 A ḡama po baa 'yoo a p̄fo anaar ε ɪka, 4 A N̄aan̄min malaka ma wan s̄oo jaa wa
 d̄oon̄o a k̄oo, ka n̄re 'lo jaa na de nie k̄pe a k̄oo po, ma sa naa ala ɪ wo tara na baal jaa bur̄o.

po na wa wo 'yer wo, "Fo paa san pöpaanya, taa wa ure yelder go e, ka amine wa poö fu gar a le e." □□ Ka a daba chen ti 'yer ko a Juu nuberere, Yesu le i a nure 'lo na sa ma.

XVI Ba piel booro sot na i Yesu yele bojüu wo ma tönö naa a anyana a Pënfö Bibir Daar. XVII Ka a Yesu 'yer ba, "N Saa ba vë anyana töfu e, ala le so ka n mi tönö." □□ A nuberere tara na yele ayi ban booro ika ba kön Yesu. Wö söo naa a Pënfö Bibir yele, tiche a deer 'lo jaa le won 'yer ika Naañmin i naa a wö Saa, na wö de a wö mäe ka 'lo ni Naañmin i bö'yen.

XIX A Yesu 'yer ko a nibe, "Yelmäe le n 'yere koro yi ika a Bie kö töo maal bon jaa e. Wön töo i a le tee won nye a Saa na maala, bojüu a Bie ma maal naa a le ne won nye a Saa na maala. XX A Saa nön a Bie na wo wiil wo a yele a jaa won maal. A Saa gba na wiil won yelbere ka yi neer 'maa. XXI A le a Saa na ma säi a küu na wo ko wo nyevor, le le a Bie mi na ko a äsoo jaa won booro a nyevor. XXII A Saa gba ba töoro nure jaa 'yer e, tiche wo ika a Bie wo töor nure jaa 'yer. XXIII A Saa booro naa ika ba 'yöönö a Bie nitäa le ban 'yöönö wo. Isso jaa wa tor ba 'yöo a Bie e, le mi le wo tor, ba 'yöo a Saa na tö wo e.

XXIV "Yelmäe le n 'yere koro yi ika, äsoo jaa na wö a le in na 'yer ti soo de a 'lo na tö ma, tara na nyevor 'lo na ba tara baarfö e, Naañmin së. Ba kö 'yöo wo 'yer e. Wö yin küu po, ti kpe nyevor po. XXV Yelmäe le n 'yere koro yi ika, söo waara, wo ben ta ka a kün na wö a Naañmin Bie kökor. A bala na wö naa, na ir tara nyevor. XXVI Bojüu a Saa tara na kpëö koro nyevor. Wö den a kpëö 'lo ko a Bie ka wo mi tara nyevor. XXVII Wö ko

wön sor ika wo töor nure jaa 'yer, bojüu wo i naa Nisaal Bie.

XXVIII "Yi ta vë ka a 'maa yi nee e. A söo na wa naa, ka a kün wo a Nisaal Bie kökor, XXIX na ba yire a ba yar po. Isso jaa na maal vüla, na yin kpe nyevor po, ka a äsoo jaa mi na maal deer na yin kpe sööfu po. XXX N kö töo maal bon jaa ni maa mäe kpëö e. 'Lo le 'yer ma a le in na töoro ka a n töorfö tara sor bojüu n turo naa a wo nee, a ba i n ure na le in booro e.

XXXI "Maa 'yere 'yöönö a n mäe, sor jaa ba be be na wiil ika yelmäe le e. XXXII Nure köo ben be na 'yere 'yöönö ma, ka n mi böo ika a le won 'yere in yelmäe.

XXXIII "Yi tön nibe a Joon së ka wo ti 'yer ba a yelmäe. XXXIV N ba diel le nibe na 'yere a n 'yer e, tiche n 'yere yi naa anyana ka yi na töo nye faafö. XXXV Joon döo i fika fätin na chaar yöo ka yi po pel, a yi chul a cháa nyä po bäläa.

XXXVI "Bon köo na ture gar a le a Joon na döo 'yer a n 'yer, naa tömö ala a Saa na ko ma ika n tö. A anyana a jaa 'yere na koro ma, naa wiil ika a Saa le tö ma. XXXVII A Saa mi na tö ma 'yere na koro ma, tiche yaa wö a wo kökor bu nye a wo nie jaa e. XXXVIII Yaa soo a wo 'yer e, bojüu yi tor na yaa soo de a 'lo won tö e. XXXIX Yi ma chëpë naa a Naañmin gäma, bojüu yi tier naa ika be le yin nye nyevor na ba tara baarfö e. Maa 'yer le a gäma anyana 'yere. XL Tiche yi tor naa na wa a n së wa nye nyevor 'lo na ba tara baarfö e Naañmin së.

XLI "N baka ba be nure pëefö po e. XLII Tiche n böön naa ika a yi äsoo jaa ba nö Naañmin e. XLIII Maa waan naa a n Saa yuor, ka yaa de ma e. Tiche yin den nibe na waan ba mäe yuor. XLIV Nmune yin ure wa soo? Yin na booro ika a yi barmune ba peere

yi, ka yi baka ba be a pɛɛfo 'lo a Nāan̄m̄n tɛɛ na kɔ yi ɛ.

XLV “Tɪche, yi taa tɪɛr ɪka un 'yɔɔ yɪn 'yer a Sāa niem ɛ. Yi den a yi tɪɛr dɔɔl Mosesɪ, 'lo nɪ wɔ ju le na 'yɔɔ yi 'yer. XLVI Maa 'yer le a Mosesɪ na dɔɔ seb, ala ɪ yɪn ta sɔɔ wɔ, yɪn taa sɔɔ ma naa. XLVII Tɪche yɪn ba sɔɔ a le a Mosesɪ na dɔɔ seb ɛ, ɲmɪnɛ yɪn ɪrɛ wa sɔɔ a le un 'yer?”

VI

I A anyā puor, Yesu gɔɔ naa a Galilee man gɔɔn be ban bɔɔlo a Tiberiyas. II Nɪyɔɔ tu won chen ban nyɛ won tɔ nɛ'maa tɔmɔ na wɔ sāa baalsɪ. III Ka a Yesu pāa do a tɔɔ ju, na wɔ tɪ jānɛ nɪ a wɔ poturbo. IV Ka a Juu nɪbe Gɔl Bar Difo mɪ gbɔr.

V Yesu na wa nyɛ a nɪyɔɔ ka ba waara a wɔ sɛ, wɔ sɔɔr Filip, “Nyɪnɛ le sɪn nyɛ bɔdiir kɔ a nɪbe banyāna?” □ Wɔ sɔɔr a nɪtɔ ɪka wɔ bɛɛr a Filip kaa, tɪ bɔɔn a le won na ɪ.

VII Ka a Filip 'yer, “Faa bɔɔ ka an den ɲmɛrɪ aniin sāyar a fon dān paanɔɔ jaa pɔɔr kɔ a nɪbe banyāna ɛ?”

VIII Andiru na ɪ a Simon Pita yɛbɛ, a Yesu poturo āsɔɔ le, ka wɔ 'yer. IX “Dabile ben ka na wɔ tara a chi jɔn paanɔɔ anūu nɪ jānɛ ayi, tɪ bo an maal a nɪyɔɔ banyāna?”

X Mɔɔr pɔɔn a tɛɛ wɔ jaa, ka a Yesu 'yer kɔ a poturbo ka ba ɪ a nɪbe jānɛ jānɛ. A nɪbe bala dɔɔ ɪ tur anūu (5,000). XI Yesu den a paanɔɔ 'yɔɔ a wɔ nūu pɔ tɪ puor Nāan̄m̄n yāan, tɪ de a paanɔɔ pɔ a nɪbe, na wɔ le de a jānɛ mɪ pɔ ba.

XII Ka a nɪbe di le ban bɔɔrɔ, ka a Yesu 'yer kɔ a poturbo ɪka ba wob a bɔɲmaara ala na che, ka a bon jaa ta wɛ ɛ. XIII Lɛ le ba wob a ala na che 'yɔɔ pɛr pie nɪ ayi a chi paanɔɔ anūu ala.

XIV A nɪbe na wa nyɛ a anyā baar le a Yesu na tɔ a nɛ'maa tɔmɔ, ba piel 'yerɛ, “A nyā le tɔɔ ɪ a Nāan̄m̄n 'ye'yerɛ 'lo na wa a wer pɔ.” □□ Yesu na wa bɔɔn ɪka ba bɔɔrɔ naa na fir wɔ ka wɔ ɪ a ba nāa, wɔ don a tɔɔ ju wɔ yɔ.

XVI A jāanɔɔr 'lɔnɔ, a Yesu poturbo lɛb suu a man pɔ. XVII Na ba tɪ kpe a gboro pɔ piel gɔɔnɔ a Kapenahum. A jāanɔ'maar 'lɔnɔ Yesu ba wa a ba sɛ sɛrɛ ɛ. XVIII A sɛsekpɛɛ furo na ka a kɔɔ dādaala. XIX Ka a poturbo na wa mɔ kpe sɔɔ jaa, ba nyɛn a Yesu na chiine a kɔɔ ju waara a gboro par ka dābāɛ kpe ba. XX Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ba, “Maa le, yi ta joro dābāɛ ɛ.” □□ Ka ba ta ɪka ba de wɔ 'yɔɔ a gboro pɔ, tɪ ajienaa ka a gboro mɪ ta a gogoro nɛɛ a jie 'lo ban chiine.

XXII A wer na wa chaar, a nɪyɔɔ bala na jānɛ a man gɔɔn bɔɔn na ɪka gboro bɔ'yen tɛɛ le dɔɔ be be. Ka Yesu naa poturbo ba 'mataa kpe wɔ ɛ, tɪche bala tɛɛ le chiine. XXIII Ka gboi amɪnɛ na yi Tiberiyas wa ara gbɔr a be a Yesu na dɔɔ puor Nāan̄m̄n yāan tɪ ka a nɪbe di a bɔdiir. XXIV A nɪbe na wa nyɛ ka a Yesu bu a wɔ poturbo ba be be ɛ, ba kpɛn a gboi ala chiine a Kapenahum na tɪ bɔ a Yesu.

XXV Ban wa tɪ nyɛ wɔ a manyal gɔɔn, ba sɔɔr wɔ naa, “Wiwile, dabor fo wa ka?”

XXVI Ka a Yesu 'yer, “Yelmāɛ le n 'yerɛ kɔrɔ yi, yi yɔɔrɔ na bɔɔrɔ ma a ba ɪ a nɛ 'maa tɔmɔ yɪn nyɛ un tɔ ɛ, tɪche a bɔdiir yɪn di tɪ jūu. XXVII Yi ta tɔnɔ bɔɔrɔ bɔdiir anyā na sɔɔ ɛ, tɪ yi tɔnɔ bɔɔrɔ bɔdiir anyā na kɔ yi nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ɛ, ala le a maa Nɪsaal Bie na kɔ yi. Bojūu 'lo le a Sāa Nāan̄m̄n kɔ sɔr ɪka wɔ ɪ a le.”

XXVIII Be le ba sɔɔr wɔ, “Bāa le sɪn na ɪ na sɪ tɔ a le a Nāan̄m̄n na bɔɔrɔ?”

XXIX Ka a Yesu 'yer, “Nāanmūn tōmō nī nyā ūka yī sōo de a 'lō won tō.”

XXX Lē lē ba sūr wō, “Nē'maa tōbuor lē fōn tō ka sī nye tī sōo de fō? Bō lē fōn ī? XXXI A sī sāakpāmune din a maana a mōgōo pō nītāa lē an seb. Wō kō ba naa a bōdiir na yī saaju ka ba di.” (A Yifō Gān 16:4)

XXXII Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yelmāe lē n 'yere korō yī ūka, a ba ī Mosesī lē dōo kō yī a bōdiir ala na yī a saaju ē, tiche a n Sāa lē dōo kō yī a yelmāe bōdiir ala na yī a saaju. XXXIII A Nāanmūn bōdiir ī naa a 'lō na yī a saaju wa, na wō wa korō a wer nibe nyevor.”

XXXIV Ka ba 'yer, “Nīkrēe, an yī a dūna tī chiine, korō sī a bōdiir ala.”

XXXV Be a Yesu pāa 'yer, “Maa lē a bōdiir ala na korō nyevor, 'lō jaa na wa n sē kō lē chiin kō ē. 'Lō jaa mī na sōo de ma, kōnyūur kō lē kpe wō ē. XXXVI Tiche a lē n na 'yer kō yī, yī nye ma naa tī yaa sōo de ma ē. XXXVII Bala ba jaa a Sāa na kō ma, ban wan a n sē. 'Isōo jaa mī wa wa a n sē, n kō dii wō bar ē. XXXVIII Bojūu, n ba yī a saaju wa ūka n wa ī a n bōfō ē, tī n wa naa ūka n wa ī a Sāa bōfō. 'Lō lē tō ma. XXXIX A nyā lē ī a 'lō na tō ma bōfō, ka n taa ūre wa vē ka bala jaa won kō ma bōr ē, tiche ka n sāt ba, ka ba īr ī vōe a ber baaraa daar. XL Bojūu, a n Sāa bōfō nī nyā ūka, nire jaa na kaa a Bie na wō sōo de wō, ban tara naa a nyevor 'lō na ba tara baarfō ē, ka n sāt ba, ka ba īr ī vōe a ber baaraa daar.”

XLI Ka a Juu nibe piel hūhūnō bojūu a Yesu 'yer ūka, 'lō lē ī a bōdiir 'lō na yī a saaju wa. XLII Ka ba 'yere, “A ba ī a Yesu lē a nyā ē, a Josefo bidaba, a wō sāa nī a wō ma sun bōo ē? Nīmune wō ūre wa 'yer ūka saaju lē n yī wa?”

XLIII Ka a Yesu 'yer ba, “Yī bar a hūhūfō. XLIV Nire jaa kō tōo wa

a n sē ē, ka a Sāa na tō ma baa tōo wō waan ē, ka n sāt wō ka wō īr ī vor a ber baaraa daar. XLV A Nāanmūn 'ye'yerbe āsōo dōo seb, ‘Nāanmūn na wiil ba jaa.’ (Isaiya 54:13) 'Isōo jaa na chele a Sāa sē, na wō jān yī a wō sē, na wa naa a n sē. XLVI Nire jaa ba nye a Sāa ē, a nire 'lō na yī a Nāanmūn sē, 'lō tēē lē nye a Sāa. XLVII Yelmāe lē n 'yere korō yī, nire 'lō na sōo de ma tara na nyevor 'lō na ba tara baarfō ē, Nāanmūn sē. XLVIII Maa lē ī a bōdiir ala na tara nyevor. XLIX A yī sāakpāmune dōo di a maana a mōgōo pō tī chene kpi. L Tiche a bōdiir 'lō na yī a saaju wa nī nyā, 'lō lē nire na di na wō kō kpi ē. LI Maa lē ī a nyevor bōdiir 'lō na yī a saaju wa. Ala ī nire di naa a bōdiir nyāna, won ben be jaa kpo kpo. A bōdiir nyā ī naa a n āgān ūn de korō a nibe na be a wer pō, ka ba na nye nyevor.”

LII Ka a Juu nibe piel chire taa nī suur na ba 'yere, “Nīmune lē a daba nyāna na ūre wa kō sī a wō āgān ka sī 'wōb?”

LIII A Yesu 'yer kō ba, “Yelmāe lē n 'yere korō yī. Yīn baa 'wōb a Nīsaal Bie āgān na yī nyū a wō jāī ē, yaa tara nyevor ē. LIV Nire 'lō jaa na 'wōb a n āgān na wō nyū a n jāī tara na a nyevor 'lō na ba tara baarfō ē, tī ka n sāt wō a wō īr ī vor a ber baaraa daar. LV A n āgān ī naa bōdimāe, ka n jāī mī ī bōnyūmāe. LVI Nire 'lō jaa na 'wōb a n āgān na wō nyū a n jāī, be naa a n 'yōo ka n mī be a wō 'yōo. LVII Nītāa lē a Sāa na ī a nyevor sōo na tō ma ka n be be a Sāa jūu, nire 'lō mī na 'wōb ma mī na ben be a maa jūu. LVIII A bōdiir nyā lē yī a saaju wa. Sī sāakpāmune dōo di a maana tī kpi, tiche nire 'lō na di a bōdiir nyā na ben be kpo kpo.” □□ Yesu na dōo wile ba a Juu nibe lōofō yir a Kapenahum ala lē wō 'yer a nyāna.

LX Yesu poturbo yoo na wa wõ a le won 'yer, ka ba 'yer, "A fu wiilfo nyã kpême na kpe, an le na tõo de?"

LXI Yesu na bõon a le a poturbo na hũhũnõ, ka wõ suor ba, "A nitõ che yin bu? LXII Nmune an pãa kaara, yin wa nye a Ntsaal Bie na duoro a jie 'lo won dõo be? LXIII 'Lo na korõ a nire nyevor i naa Nãanmın Sıe. Nire mãe fõo kõ tõo maal bon jaa ε. A 'yer ala in 'yer yi, i naa Nãanmın Sıe 'yer, naa i Nyevor. LXIV Tiche a yi bamune ba soo ε." Bojũu, Yesu bõon naa a pielfo a 'lo na ba soo de wõ ε, ni a 'lo na gar 'yõo wõ. LXV Be le wõ 'yer, "Nitõ le so ka n 'yer ika ãsõo jaa kõ tõo wa a n sã ε, ka a Sãa baa waan wõ ε."

LXVI An yi a daar 'lõnõ a poturbo yoo nmaan yi na baa le turo wõ go ε.

LXVII Ka a Yesu suor a Pie Nı Ayi bala, "A yin mı, yi bõoro naa ika yi nmaa yi bu?"

LXVIII Be a Simon Pita 'yer, "N Soro, an sã le sın chen? An i fõo tee le tara a nyevor 'lo na ba tara baarfõ ε. LXIX Sı sõon de na sı bõo ika fo i naa a cheche sõo 'lo a Nãanmın na tõ."

LXX Ka a Yesu haa 'yer, "A ba i maa le ir a yi Pie Nı Ayi ε? Tiche ka a yi ãsõo i Satan tõor." □□□ Wõ 'yere naa a Judas na i a Pie Nı Ayi ãsõo na wa gar 'yõo wõ. Wõ i naa a Simon bidaba na yi Isıkariyot.

VII

I A anyã puor, Yesu yi naa Judiya ti yõoro a Galilee paal põ, bojũu a Juu nibe bõoro naa a wõ kõfo. II Tiche a Juu nibe seer põ lõo di bũbir na wa gbõro, III a Yesu yebil 'yer wõ naa, "Yi a ka chen a Judiya ka a fu poturbo mı ti nye a fu ne 'maa tõmõ. IV Nire jaa na bõoro ika ba bõolo a wõ yuor ba sõolo ε. Fõn maala a nyãna, wiil a fu mãe

ka nibe jaa nye fo." □ Bojũu a wõ mãe yebil ba sõo de wõ gba ε.

VI A le jũu, a Yesu 'yer ba, "A n bũbir ba vie ε, yin bũbir vie naa. VII A wer nibe kõ tõo 'laar yi ε, tiche ba 'laar ma naa bojũu n 'yer ba naa ika a le ban ure in deer. VIII Yin, yi chiine a lõo di jie. Maa ba chiine a lõo di jie sere ε, bojũu n bũbir ba vie ε." □ Wõ 'yer naa le ti chene jãne a Galilee.

X A wõ yebil na wa chen a lõo di jie baar ka wõ mı ir sool chen. XI A lõo di jie le a Juu nibe joro wõ ti soro taa, "Nyine le a daba 'lõnõ be?"

XII A niyoo bala bõlo na 'yere kõro taa, "A Yesu in nısõ." Ka bamune mı 'yere, "Nibe le wõ i." □□ Tiche baa 'lara 'yere ka a yire chãa põ ε, bojũu ba joro naa a Juu nibe dãbãe.

XIV A lõofõ na wa põ jãtaa, Yesu don kpe a Juu nibe puorfõ jie na wõ ti piel wile. XV Ka a neer 'maa a Juu nibe ka ba soro taa, "Nmune a daba nyã ure wa bõo a nitõ won ba jãn ε?"

XVI A Yesu 'yer kũ ba, "A wiilfo nyã ba yi a n sã ε, a yi naa a nire 'lo na tõ ma sã. XVII Nire 'lo na kaa ir ika won i naa Nãanmın bõfo, won bõo naa ika a wiilfo nyã yin Nãanmın sã bu n mãe le n wile. XVIII Nire 'lo na 'yere a wõ mãe 'yer, bõoro na 'yõofõ korõ a wõ mãe. Tiche nire 'lo na tõnõ bõoro 'yõofõ korõ a 'lo na tõ wõ, a ninyine in yelmãe sõo ka a belfõ ba be a wõ jie ε. XIX Mosest baa dõo bin a Nee kũ yi ε? Ti yi ãsõo jaa ba tõo tu ε. Bo 'yõo le yi bõoro ika yi kũ ma?"

XX Ka a niyoo bala 'yer, "Sıdeer le fo tara, an bõoro fo kõfo?"

XXI A Yesu 'yer kũ ba, "Gbebõ'yen tee le n be tõ, tiche ka a be 'maa yi a nee a nitõ? XXII Mosest le dõo wiil yi a yõor nmaafo an ba i 'lo sã le a dõo yi ε, ti yi a sãakpãmune sã, ka ba ma nmaa yoor a Pẽnfo Bũbir Daar.

XXIII Ala i yin t̄oo ŋmaa bibile yoor a Pēnfō Bɪbir Daar tɪ ka a Mosesi n̄eε 'lo won bin ba s̄oo ε, bo le so ka yi nyε suur 'ȳoo ma n̄rε un sa a Pēnfō Bɪbir Daar? XXIV Yɪ ta b̄on̄ t̄oor ε, ti yi t̄ooro a le na tor."

XXV Nɪbe bamune na yi Jerusalem piel sor̄o taa, "A ba i a daba nyā le ba booro a kofō ε, XXVI nyε won ara 'yerε chāa p̄o, ka baa 'yerε 'yer ε? A nɪberε b̄oon naa ɪka 'lo le a Nɪ-iraa bu? XXVII Tɪche sin b̄oo naa a jie 'lo a daba nyāna na yi. A Nɪ-iraa 'lo wa wa, n̄rε jaa k̄o b̄oo a jie won na yi ε."

XXVIII Yesu chene na wile a be a Nāan̄mɪn puorfō yir bechaar p̄o, na wō tāna 'yerε, "Jo yi b̄oo ma naa, na yi le b̄oo a jie 'lo n na yi. N ba be ka nɪ n m̄ae kp̄eō ε, tɪche a n̄rε 'lo na t̄o ma un yelm̄ae sor̄o, yin ba b̄oo ε. XXIX Tɪche maa b̄oo wō naa, wō s̄e le n yi, 'lo le t̄o ma."

XXX A anyā le ba ta booro a wō nyoofo, tɪche n̄rε jaa ba lɪeb wō n̄u sur wō ε, bojūu a wō bɪbir ba vɪε ε. XXXI A n̄yoo bala p̄o, bamune chene na sor̄o de wō na ba 'yerε, "A Nɪ-iraa 'lo wa wa, won t̄on ne'maa t̄om̄o gar a daba nyā bu?"

XXXII Faraseemune w̄on a le a n̄yoo bala na b̄olo 'yerε a Yesu 'yer, ka a bala naa Juu nɪbe boorlo nɪberε t̄o a puorfō yir kakaarba ka ba ti nyoo wō waan.

XXXIII Be a Yesu 'yer k̄o ba, "N be naa yi s̄e bālāa, ti naa pāa le lɪeb chen a 'lo na t̄o ma s̄e. XXXIV Yin wa yooro na booro ma, tɪche yi k̄o nyε ma ε, a be n na be yi k̄o t̄oo wa be ε."

XXXV Ka a Juu nɪbe pāa sor̄o taa, "Nyune le a daba nyā na pāa chen ka sɪ k̄o nyε wō ε? Won chen naa be a sɪ nɪbe na yaar jer a bala na ba i a Juu nɪbe ti wile ba bu? XXXVI N̄mune le wō 'yer ɪka, yin wa yooro na booro ma ti yi k̄o nyε ma ε, a be n na be yi k̄o t̄oo wa be ε."

XXXVII A bɪbir baaraa daar na i a l̄oo di bɪbir kp̄eε, Yesu ir ara ti t̄an 'yer, "K̄onyūur wa kp̄e n̄rε, wō wa a n s̄e wa nyū. XXXVIII N̄rε 'lo jaa na sor̄o de ma n̄tāa le a Nāan̄mɪn gān na 'yer, nyevor k̄oo na joro na yire a wō 'ȳoo." □□□ Nāan̄mɪn Sɪε 'yer le wō d̄oo 'yerε, a bala na sor̄o de wō ka won k̄o ba. A Sɪε ba d̄oo wa ε, an i a Yesu ba nyε a tur sere ε.

XL A nɪbe na wa w̄o a le won 'yer, ka bamune 'yer, "A daba nyā un Nāan̄mɪn 'ye'yerε yelm̄ae."

XLI Ka bamune mɪ 'yerε, "A nyā le i a Nāan̄mɪn Nɪ-iraa." Ka bamune mɪ 'yer, "N̄mune le a Nɪ-iraa 'lo na ɪrε wa yi Galilee?

XLII Nāan̄mɪn gān ba 'yer ɪka David ȳoo le won i na wō yi Betl̄ehem, a t̄ee 'lo a David na d̄oo kp̄ɪrε ε?" □□□ Ka a nɪbe ŋma d̄e d̄e a Yesu juu. XLIV Bamune mɪ ta booro na ɪka ba nyoo wō tɪche n̄rε jaa ba 'la sur wō nɪ wō n̄u ε.

XLV A puorfō yir gugurbo lɪeb chen a Farasee nɪ a Juu nɪbe boorlo nɪberε s̄e, ka ba soor ba, "N̄mune wō i ka yaa waan wō ε?" □□□ Ka a bala ban t̄o, ka ba 'yer, "N̄rε jaa ba 'yer 'yer a daba nyā kaar ε."

XLVI Ka a Faraseemune soor ba, "Wō mɪ ben bel yi wε? XLVIII Yin nyen a Faraseemune nɪ a nɪberε ka ba sor̄o de wō? XLIX Kai, tɪche a n̄yoo ba nyāna ba b̄oo a Nāan̄mɪn n̄eε ε, ba ben p̄o 'ȳoofo p̄o gba."

L Nikodimasɪ na d̄oo chen a Yesu s̄e mɪ i naa a ba āsor̄o soor ba, LI "A n̄eε ba k̄o sɪ sor̄o ɪka sɪ 'ȳoo n̄rε ye le ka saa w̄o a le won 'yer bu maala ε?"

LII Ka ba soor wō, "Fo mɪ yin Galilee bu? Juor kaa, a la i fo nyen Nāan̄mɪn 'ye'yerε na yi Galilee."

LIII Ka ba jaa yaar kul a ba yie.

VIII

I Tɪche ka a Yesu mɪ do a Olive Tur T̄oo ju. II Wer na wa chaar bibio pipi, Yesu lɪeb wa kp̄e a

Nāanm̄n puorf̄o yir bechaar p̄o, be le a n̄be n̄maa jilō w̄o t̄i w̄o jāne wile ba. ^{III} Be le a Moses̄ N̄e wiwiillbe, n̄i a Faraseem̄ne wa 'mataa waan p̄o ban nyōō na gān daba. Ba vēn ka a p̄o ir ara a ba jaa niem, ^{IV} t̄i ba 'yer k̄o a Yesu, "Wiwile, a p̄o nyāna le gān daba ka s̄i nyōō. ^V A Moses̄ N̄e 'lō 'yer ika s̄i lob w̄o n̄i k̄os̄te k̄o." [□] Ba 'yer naa a le b̄oōō ika ba b̄eēr Yesu kaa na ba t̄ōō nye 'yer, 'yer a w̄o yele. T̄iche ka a Yesu guun de a nubir s̄eere n̄i a t̄ēe. ^{VII} T̄i ba chene s̄oō w̄o, ka w̄o d̄ol 'yer k̄o ba, "Ala i a ȳi ās̄oō jaa ben ka ba maal d̄eēr ε, a n̄nyine w̄o de nie lob a p̄o n̄i a k̄os̄t̄." [□] T̄i na w̄o le guun s̄eere a t̄ēe go.

^{IX} A anyāna ban w̄o, ba piel yire b̄ō'yen 'yen, a danyōn le de nie. A wa t̄i che naa a Yesu n̄i a p̄o t̄eē na ara a be. ^X Yesu d̄ol ir s̄oōr a p̄o, "Nyē ba be? 's̄oō jaa ba 'yōō f̄o yele ε?"

^{XI} Ka a p̄o 'yer, "Kai n̄ikp̄ēε." Ka Yesu m̄i p̄āa 'yer w̄o, "Maa m̄i k̄ō 'yōō f̄o yele ε, chiine, taa le wa maala yeld̄eēr go ε."

^{XII} Yesu le b̄ōō 'yer k̄o a n̄be na w̄o 'yer, "Maa le a wer nyā chāa, n̄re 'lō jaa na turo ma k̄ō le chen libe p̄o ε, t̄i w̄on tara na nyev̄or na i chāa."

^{XIII} Ka a Faraseem̄ne ch̄ure w̄o 'yere, "F̄o b̄oōō na yuor 'yōōnō f̄o m̄āe, ka a f̄o yob̄o i p̄oō." [□]

^{XIV} Ka a Yesu 'yer, "Ala i n̄ b̄oōō naa yuor 'yōōnō a n̄ m̄āe, a n̄ yob̄o tara na s̄oōr. Bojūu n̄ b̄ōō naa jie un ȳi wa, naa le b̄ōō a jie un chiine. T̄iche yun, yaa b̄ōō a jie un ȳi wa ε, yaa le b̄ōō a jie un chiine ε. ^{XV} Ȳi den n̄saal t̄ers̄i t̄oōō n̄i 'yer, maa ba t̄oōō n̄re jaa 'yer ε. ^{XVI} T̄iche ala i un t̄oōō naa 'yer, a le un na t̄oōō na tor naa bojūu n̄ ba i n̄ yō ε, a Sāa na t̄ō ma p̄oō ma naa. ^{XVII} A s̄eb a ȳi n̄eēr p̄o ika, n̄be ayi 'yer un yelm̄āe. ^{XVIII} N̄ 'yere na 'yōōnō a

n̄ m̄āe, ka a Sāa m̄i na t̄ō ma 'yere 'yōōnō ma."

^{XIX} Ka ba s̄oōr w̄o, "Nyine a f̄o Sāa be?" Ka Yesu 'yer "Yaa b̄ōō ma ε, b̄u a n̄ Sāa ε, ala i ȳi ta b̄ōō ma naa, yun taa b̄ōō naa n̄ Sāa m̄i." ^{□□} Yesu 'yer naa a 'yer nyā won wile ba a puorf̄o yir bechaar p̄o gb̄or a libie lob f̄o jie. T̄i n̄re jaa ba nyōō w̄o ε, an i a w̄o b̄ibir ba v̄ie ε.

^{XXI} Yesu 'yer k̄o ba go, "N̄ chiine na, yun wa ȳoōō na b̄oōō ma t̄i na ȳi kp̄in a ȳi yelbier. Jie un chiine, ȳi k̄ō t̄ōō wa be ε."

^{XXII} Ka a Juu n̄be p̄āa s̄oō taa, "Won kon w̄o m̄āe b̄u? Ala le s̄o won 'yer ika, 'A jie un chiine ȳi k̄ō t̄ōō wa be ε.'" [□]

^{XXIII} T̄iche ka a Yesu chene 'yere, "Yun yin ka t̄ēe, maa yin saaju. A wer nyā p̄o le ȳi ȳi, maa m̄i ba ȳi a wer nyā p̄o ε. ^{XXIV} N̄ 'yer k̄o ȳi ika yun kp̄in naa ȳi yelbier, ala i yaa s̄oō de ma n̄i a le un 'yer ika n̄ i naa ε, s̄ire jaa le, yun kp̄in naa ȳi yelbier."

^{XXV} Ka a n̄be s̄oōr w̄o, "An f̄o i?" A Yesu 'yer ba, "N̄ i naa a 'lō un 'yer k̄o ȳi a k̄ōr jaa. ^{XXVI} N̄ tara na yōō un taa 'yer t̄oōō a ȳi 'yer, t̄iche a 'lō na t̄ō ma un yelm̄āe s̄oō, ala un w̄o ȳi a w̄o s̄ē le n̄ 'yere k̄oō a wer n̄be."

^{XXVII} Baa b̄ōō a par ika a w̄o Sāa 'yer le w̄o d̄ōō 'yere ε. ^{XXVIII} Be a Yesu 'yer, "Yun wa 'm̄oō a N̄saal Bie a saaju yun b̄ōō naa a n̄re 'lō un i, na ȳi m̄i b̄ōō ika n̄ ba ure yele n̄i maa kp̄ēō ε, t̄iche n̄ 'yere naa a le a Sāa na wiil ma. ^{XXIX} A 'lō na t̄ō ma be naa n̄ s̄ē, waa bar ma n̄ yō ε, bojūu n̄ ma ure naa le na pele a w̄o p̄oō." ^{□□□} Won 'yere a le t̄i n̄yōō s̄oōn de w̄o.

^{XXXI} Yesu 'yer k̄o a Juu n̄be bala na s̄oō de w̄o, "Ala i ȳi s̄oōn turo a le un wiil ȳi, yun i naa a n̄ poturbo yelm̄āe. ^{XXXII} Yun b̄ōōn a yelm̄āe, ka a yelm̄āe for ȳi bar ka ȳi so ȳi m̄āe."

XXXIII Ka ba 'yer, "Sun ı naa Abraham yon, na saa ı nure jaa gbāgbaar ε, ηmune le fu 'yer ıka ban for sun bar ka si so si mae?"

XXXIV A Yesu 'yer ku ba, "Yelmāe le n 'yere korō yi, nure jaa na maal deer ın a deer gbāgbaa. XXXV Gbāgbaa maa be a yir kor ε, a bie 'lo ma ben be kor. XXXVI Ala wa ı a Bie for fon bar, fon son fu mi sure jaa. XXXVII N bōon na yın ı Abraham yon ti buoro ıka yi ku ma, bojūu yaa sōo a n 'yer ε. XXXVIII Maa 'yere yi naa a le ın nye a n Sāa sē, ka yın mi ure a le yın wō a yi sāa sē."

XXXIX Ka ba 'yer, "Abraham le ı a si sāa." Be a Yesu 'yer, "Ala ı Abraham bibiir le yi ta ı, yın taa maal a le a Abraham na dōo maal. XL Yi ben buoro ıka yi ku ma a nure na 'yer yi a yelmāe ın wō a Nāanmın sē. Abraham ba dōo maal le ε. XLI Yi ure naa a le a yi sāa mae na dōo ı." Ka ba 'yer, "Saa ı sēsē bibiir ε, sun Sāa tēe sun tara le Nāanmın."

XLII Ka a Yesu 'yer ku ba, "Ala ı Nāanmın le ta ı a yi Sāa, yın taa nō ma naa. Nāanmın sē le n yi naa be be ka a pōpānyā. N ba waan a n mae yuor ε, 'lo le tō ma. XLIII Bo le so ka a le ın 'yer ba chaar ku yi ε? Bojūu yaa tōo wō a le ın 'yer ε. XLIV A yi sāa ın tu, a yi buoro ıka yi maal a le won buoro. An yi a pielfo jaa nikoro le wō ı, waa tara yelmāe ε, yelmāe bālāa jaa ba be a wō 'yōo ε. 'Lo wa ηmaara a jire, le wō be, jir ηmara le wō ı, na wō ı a jie a jaa sāa. XLV Tiche maa na 'yere a yelmāe yaa sōo de ma ε. XLVI A yi āsōo na 'yer ıka wō nyen ın maal deer o? Ala ı yelmāe le n 'yere, bo le so ka yaa sōo de ma ε? XLVII Nure 'lo na ı Nāanmın tōor wōnō naa a le won 'yere. Yın ba ı a Nāanmın tōor ε, yaa wōnō a le won 'yere ε."

XLVIII Ka a Juu nibe 'yer, "Yelmāe le si 'yere ıka Samariya le fu yi na

fu tara a sudeer."

XLIX A Yesu 'yer, "Maa ba sudeer ε, tiche n 'yōonō naa a n Sāa, ti yın ba 'yōonō ma ε. L N ba buoro tur korō a n mae ε, tiche nure kōo buoro naa a le. 'Lo Le ı a 'yer tōoro. LI Yelmāe le n 'yere korō yi, ala ı nure turo naa maa 'yer, wō kō le bōo kūu ε."

LII A anyāna le ka a Juu nibe pāa 'yere, "Pōpānyā, si bōon naa fon tara a sudeer. Abraham kpi naa, ka a Nāanmın 'ye'yerbe kpi, tiche ka fu 'yer ıka ala ı nure turo naa a fu 'yer wō kō bōo kūu ε. LIII Fōo berma gar a si sāa Abraham bu? Wō kpi naa, ka a Nāanmın 'ye'yerbe mi kpi. An fu tier ıka fu pāa ı naa?"

LIV Ka a Yesu 'yer, "Ala ı n ben 'yōonō a n mae tur, a n tur na ın poro. A n Sāa 'lo yın 'yere ıka a yi Nāanmın le, 'lo le korō ma a tur. LV Yın ba bōo wō gba ε, maa bōo wō naa. Ala ı n 'yer naa ıka n ba bōo wō ε, ın ı naa jir ηmara a yi kaar. Tiche maa bōo wō naa, naa turo a wō 'yer bie. LVI A yi sāa Abraham dōo chule tier ıka won taa nye naa a n bibir. Wō nyen ka nōo nyoo wō."

LVII Ka a Juu nibe sōor wō, "Faa ta yuom ljaayi ni pie (50) sere ε, ti na fu nye Abraham?"

LVIII Ka a Yesu 'yer, "Yelmāe le n 'yere korō yi, sere ti ba wa dōo Abraham, ka maa dōo be be." □□ A nyāna, ka ba wob kosibe ıka ba lob wō ku, tiche ka a Yesu sōal foal na wō yi a be a ba puorfo yir po.

IX

I Yesu na chiine a le, wō nyen daba ban dōo ka wō ı jōo. II Ka a poturbo sōor wō, "Wiwile, an le maal deer, a dajōo bu a wō sāa naa ma le maal deer, a dajōo bu a wō sāa naa ma le maal a deer doon wō, ka wō ı a jōo?"

III A Yesu 'yer ku ba, "A daba nyā ba maal deer ε, a wō sāa naa ma

mi ba maal dæer ε, tiche a un a le ka Nāanmūn tōmō na tō a wō 'yōō. ^{IV} An chene i mōtōō, sūn tō naa a 'lo na tō mā tōmō. Wer na sob naa ka nire kō le tōō tōmō tō ε. ^V In chene be a wer pō, maa le a wer chāa.”

^{VI} Wōn wa 'yer a le baar, wō chir nataar bun tān a tēe na wō be a daba nībie. ^{VII} Tī na wō 'yer kō a daba, “Chen, tī pæe a Siloam kōō pō.” A Siloam par le, Tōfō. Wō chen tī pæe nyere wa a yir.

^{VIII} Ka a nūbōōnsi bala na dōō ma nye wō na sōōō, ka ba sōōō taa, “A ba i a daba nyāna le ma sōōō ε?” □ Bamūne 'yer ika 'lo le, ka bamūne mi 'yer, “Nūnyetaa le.” Tiche ka wō 'yer, “Maa le.”

^X Ka ba sōōō wō, “Nūmūne a nībie ure wa yuo fō?”

^{XI} Ka a daba 'yer kō ba. “Daba ban bōōō Yesu le bu tān be ma a nībie tī 'yer mā ika n chen a Siloam tī pæe. Le le n chen tī pæe naa nyere.”

^{XII} Ka ba sōōō wō, “Nyūne le wō be?” Ka wō 'yer, “N ba bōō ε.”

^{XIII} Be le ba tara a daba 'lo na dōō i a jōō chiin a Faraseemūne sē. ^{XIV} A bībir 'lo a Yesu na dōō bu a tān na wō yuon a daba nībie un a Pēnfō Bībir Daar. ^{XV} Ka Faraseemūne sōōō a daba le wōn ure wa nyere. Ka wō 'yer, “Tān le wō be ma a nībie ka n pæe be nyere.”

^{XVI} Ka a Faraseemūne bamūne 'yer, “A daba nyā ba yi Nāanmūn sē ε, waa sōōō a Pēnfō Bībir ε.” Tiche ka a bamūne mi sōōō, “Nūmūne le yelbe-ure na tōō tō a ne'maa yele nyā?” Na ba ŋma jīir ayi.

^{XVII} Ka ba lēb sōōō a daba, “Bo fō tara na 'yer a wō 'yer? Fō nībie ba le wō yuo.” Ka a daba 'yer, “Nāanmūn 'ye'nyere le wō i.”

^{XVIII} Ka a Juu nīberε ba sōō de ε ika a daba dōō jōō tī wa nyere ε, ka ba bōōō a sāa naa ma. ^{XIX} Ba sōōō ba naa, “A yi bie le a nyā o? A nyā le yi dōō ka wō i a jōō? Ka ŋmūne wō ure wa nyere?”

^{XX} Ka a sāa naa ma 'yer, “Sī bōōō naa ika sī bie le, a sī dōō wō ka wō i jōō. ^{XXI} Tiche le wōn ure wa nyere a pōpānyā saa bōō ε, bī nire 'lo na yuo wō a nībie saa bōō ε. Waa i bibile ε, yi sōōō wō, wōn 'yer kō wō māe.” □ A sāa naa ma 'yer naa nūōō bōōō ba joro naa a Juu nībe dābāe, ba den nie 'yer ika nire jaa wa 'yer ika a Yesu le a Nī-iraa 'lo, ka ban dii wōn bar a ba lōōōō jie. ^{XXIII} Ala le so ka a sāa naa ma 'yer, “Waa i bibile ε, yi sōōō wō.”

^{XXIV} A Faraseemūne le bōōō naa a daba 'lo na dōō i a jōō a gbεε ayi sōōō 'yer wō, “Yer yelmāe kō Nāanmūn, sūn bōōō naa a daba nyā na i yelbe-ure.”

^{XXV} Ka a daba 'yer, “Ala i wō un yelbe-ure bī waa i ε, n ba bōō ε, yelbō'yen un bōōō nī nyā. N dōō i jōō tiche pōpānyā, n nyere naa.”

^{XXVI} Be le ba sōōō wō, “Bo le wō i fō? Nūmūne le wō i yuo fō a nībie?”

^{XXVII} Ka a daba 'yer, “N ba dōō 'yer tī yaa chele ε. Bo yi bōōōō ika yi le wō ka a i gō? Yi bōōōō naa ika yi mi lēb a wō poturbo bī?”

^{XXVIII} A ba tōōō wō 'nyere, “Fōō le i a wō poturo, sūn i naa Mosesi poturbo. ^{XXIX} Sī bōōō na ika Nāanmūn 'yer 'yer kō Mosesi, tiche a daba 'lo saa bōōōō jie wōn yi gba ε.”

^{XXX} Ka a daba 'yer, “A 'maa man nεε yūn ba bōōōō jie wōn yi ε, tī yuo mā a nībie. ^{XXXI} Sī bōōō naa ika Nāanmūn ba chele a yelbe-urbe ε. Wō mā chele naa a bala na joro wō tī maala a le wōn bōōōō. ^{XXXII} Nire jaa ba dōōō wō ika ba yuon nire ban lōōō dōōōō jōō ε. ^{XXXIII} Ala i a daba nyā ba ta yi Nāanmūn sē ε, wō kō naa tōōō bon jaa maal ε.”

^{XXXIV} Ka a Juu nīberε 'yer kō a daba, “A fōō, yelbier pō le ba dōōō fō, ŋmūne fon ure wa wiil sī,” tī dii wō bar a ba pō.

^{XXXV} Yesu na wō ika ba dii naa a daba bar, wō bō wōn wa nyere

wɔ, na wɔ sɔɔr wɔ, “Fɔ sɔɔn de a Nɪsaal Bie ɔ?”

XXXVI Ka a daba sɔɔr wɔ, “Nɪkpɛɛ an lɛ, wiil ma ka n sɔɔ de wɔ.”

XXXVII A Yesu 'yer, “Fɔ nye wɔ naa pɔpɔanyā, sure jaa, 'lɔ lɛ 'yere nɪ fɔ.”

XXXVIII Ka a daba pāa 'yer, “N Soro n sɔɔn de,” tɪ gbur dumo puor wɔ.

XXXIX Be lɛ a Yesu 'yer, “Yer tɔɔrfɔ jie lɛ n wa ka a wer pɔ. Jɔn na nyere naa ka nɪbinyere mɪ lɛb ɪ jɔn.”

XL Ka a Faraseemune bamune na be a wɔ sɛ wɔ a lɛ na ba sɔɔr, “Bo ya! A sun mɪ ɪn a jɔn ɔ?”

XLI A Yesu 'yer ba, “Ala ɪ yɪ ta ɪn jɔn, yɪ kɔ naa tara chefɔ a dɛer pɔ ɛ. Tɪche, yɪn ben 'yer ɪka yɪ nyere naa, yɪ chene na be a yɪ dɛer pɔ.”

X

I Ka a Yesu 'yer, “Yelmāe lɛ n 'yere kɔɔ yɪ, nɪre 'lɔ jaa na maa tu a piir jɔɔ dɔɔdɔr nɛɛ tɪ do a dachɪn kpe, ɪn nānyie nɪ nɪfara.

II Nɪre 'lɔ na tu a dɔɔdɔr nɛɛ kpe 'lɔ lɛ ɪ a pechine. III A dɔɔdɔguro ma yuon a pān kɔ a pechine, ka a piir chele a wɔ kɔkɔr. Wɔ maa bɔɔl naa a wɔ piir yoe, na wɔ nmaa ba yin.

IV 'Lɔ wa nmaa a wɔ piir a jaa ka a yɪ, wɔ ma den nie ka a turo wɔ, bojūu ba bɔɔ naa a wɔ kɔkɔr.

V Tɪche ba kɔ wa tu sāan jaa ɛ, ban jon yɪ a wɔ sɛ bojūu baa bɔɔ sāan kɔkɔr ɛ.”

□ Yesu lɔb a sokpa nyā tɪche baa bɔɔ a par a lɛ won 'yere ba ɛ.

VII A lɛ jūu lɛ a Yesu 'yer ba go, “Yelmāe lɛ n 'yere kɔɔ yɪ, maa lɛ a piir dɔɔdɔr nɛɛ.

VIII A bala ba jaa na dɔɔ ma nie wa ɪn nānyistɪ nɪ nɪfarba, tɪche a piir ba chele ba ɛ.

IX Maa lɛ a dɔɔdɔr, nɪre jaa na tu ma kpe, won nyen faafɔ. Won ma kpɛn tɪ yɪ na wɔ nyere bɔɔdiir.

X Nānyie ma wa naa ɪka wɔ wa ju, na wɔ kɔ, tɪ sɔɔ bar. Maa wa naa

ka ban nye nyevɔr, na ba nye wɔ tɪ pɔn bar.

XI “Maa lɛ a pechiin sɔ, a pechiin sɔ sɔɔn kpi a wɔ piir 'yɔɔ. XII A pechine 'lɔ ban yara, waa sɔ a piir ɛ.

'Lɔ wa nye gbɔgboro na waara, wɔ ma tɛen a piir bar tɪ jo, ka a gbɔgboro yɛyel a piir tɪ nyɔɔr amune.

XIII Wɔ ma jon a lɛ an ɪ libie tɔmɔ lɛ wɔ tɔnɔ, a piir yele ba bā wɔ ɛ.

XIV “Maa ɪ naa a pechiin sɔ, n bɔɔ naa a n piir, ka n piir mɪ bɔɔ ma.

XV Nɪtāa lɛ a Sāa na bɔɔ ma ka n mɪ bɔɔ a Sāa, ɪn sɔɔn kpi a piir 'yɔɔ.

XVI N tara na piir amune na ba be a jɔɔ nyā pɔ ɛ, ɪn waan ba naa, ka ba mɪ wa chele a n kɔkɔr, ka ba ɪ pɛgbul bɔ'yen na ba tara pechiin bɔ'yen.

XVII A n Sāa na nɔ ma par nɪ nyā, n sɔɔ naa na kpi tɪ lɛ ir ɪ vor go.

XVIII Nɪre baa faara wɔ ɛ, tɪche maa māe lɛ sɔɔ na kpi. N tara na kpɛɔ na bar a nyevɔr naa lɛ tara kpɛɔ na de wɔ go.

A nyā lɛ a n Sāa 'yer ma ɪka n ɪ.”

XIX A 'yer nyā lɛ vɛ ka a Juu nɪbe nmaa dɛ dɛ.

XX Ka a ba yɔɔ 'yere ɪka, “Sɪdɛer lɛ wɔ tara, na wɔ gele, bo 'yɔɔ yɪ chele a lɛ won 'yere?”

□□ Tɪche ka a bamune 'yere, “A nyāna ba ɪ nɪre na tara sɪdɛer 'yer ɛ, a sɪdɛer na tɔɔn yuo jɔɔ nɪbie ɔ?”

XXII A ɪ naa uon ka ba maala a ba puorfɔ yir Pɔlfɔ lɔɔ di be a Jerusalem.

XXIII Ka Yesu be be a Nāanmɪn puorfɔ yir bechaar āsɔɔ pɔ, na wɔ yɔɔrɔ a be ban bɔɔlɔ a Solomon Jɛber.

XXIV Be a Juu nɪbere bamune nmaa jilɔ wɔ sɔɔr, “A baalfɔ nyā fon 'yɔɔ sɪ, dabor an wa baar? Ala ɪ fɔɔ lɛ ɪ a Nɪ-iraa 'lɔ, 'yer kɔ sɪ chāa pɔ.”

XXV Ka a Yesu 'yer, “N dɔɔ 'yer yɪ, yɪn lɛ ba sɔɔ de ɛ. A nɛ'maa tɔmɔ ɪn tɔ nɪ a n Sāa yuor, 'yer naa n 'yer.

XXVI Tɪche yɪn lɛ ba sɔɔ de ɛ, bojūu yaa ɪ a n piir ɛ. XXVII A n piir ma chele naa a n kɔkɔr, n bɔɔ ba naa ka ba ma turo ma. XXVIII N

ko ban nyevor na ba tara baarfɔ ε. Ba kɔ wε ε, nɪrε jaa kɔ tɔɔ ba 'loo faa a n nɪu pɔ ε. ^{XXIX} A n Sāa 'lo na de ba ko ma, wɔ gar bomo a jaa. Nɪrε jaa kɔ tɔɔ ba 'loo faa a n Sāa nɪu pɔ ε. ^{XXX} Maa naa n Sāa jaa ɪn bɔ'yen."

^{XXXI} Ka a Juu nɪberε wob kɔstbe ɪka ba lob wɔ go. ^{XXXII} Tɪche ka a Yesu sɔɔr ba, "N tɔn ne'maa tɔyɔɔ yi a Sāa sɛ, buor sɔɔ 'yɔɔ yi pāa be loɔɔ ma?"

^{XXXIII} Ka ba 'yer, "Saa loɔɔ fɔ a anyā āsɔɔ jaa 'yɔɔ ε, tɪ fon fere sɔɔnɔ a Nāanmɪn yuor, tɪ mɪ ɪ nɪsaal."

^{XXXIV} A Yesu 'yer ba, "A ba seb a yɪ Nεε pɔ ɪka, 'N 'yer naa ɪka, yɪ ɪn ηmɪmε ε?" (*Yiel Gān 82:6*)

□□□□ Ala ɪ Nāanmɪn bɔɔl naa a bala a wɔ 'yer, na wa a ba sɛ, ηmɪmε, Nāanmɪn sɛer ba be na wa sɔɔ ε.

^{XXXVI} Nɪmɪnε lε a 'lo a Sāa na kaa ir a wɔ bɔfɔ pɔ, na wɔ tɔ ka a wɛr pɔ. Bo lε so ka yaa bara ma ε, bojūu n 'yer ɪka Nāanmɪn Bie lε n ɪ? ^{XXXVII} Yɪ taa sɔɔ de ma ε, ala ɪ n ba maala a lε a Sāa na maala ε. ^{XXXVIII} Tɪche ala ɪ n tɔ naa, yɪn gba ba sɔɔ de ma ε, yɪ sɔɔ de a ne'maa tɔmɔ, yɪn bɔɔn a par ɪka a Sāa ben a n 'yɔɔ ka n mɪ be a Sāa 'yɔɔ." □□□□ Ka ba lε bɔɔrɔ a wɔ nyɔɔfɔ go, tɪ che ka wɔ fɔɔl yi.

^{XL} Be lε a Yesu lɛb gɔɔ a Jordan man gɔɔn, a jie 'lo a Jooh na dɔɔ suoro a nɪε a Nāanmɪn kɔɔ na wɔ jɛ a be, ^{XLI} ka nɪyɔɔ wa a wɔ sɛ wa 'yεrε, "Jooh gba ba dɔɔ tɔ ne 'maa tɔmɔ ε, a ala a jaa won 'yer a daba nyā 'yer, ɪn yelmāε." □□□ Be lε a nɪyɔɔ sɔɔ de wɔ.

XI

^I Daba ban bɔɔlo Lajarusɪ dɔɔ bɪrε, wɔ ɪn Mεer nɪ Mata yedaba na ba kpɪrε a Betanɪ tɛε pɔ. ^{II} A Mεer nyā na dɔɔ kpaar a kānyūu 'yɔɔ a Yesu tɪ de a wɔ jukɔɔl fɪl, a wɔ yedaba Lajarusɪ lε a nyā na bɪrε. ^{III} Ka a yεpɔbɔ tɔ 'yer a

Yesu, "Sɪ Soro, a fɔ baraa bɪrε naa."

^{IV} Yesu na wɔ a lε, a wɔ 'yer, "A baal nyā ba ɪ kūu baal ε, tɪ an wiil Nāanmɪn tɪur tɪ mɪ vɛ ka Nāanmɪn Bie yuor yi." □ Yesu nɔn Mata nɪ a wɔ yεbε nɪ a ba yedaba Lajarusɪ. ^{VI} Tɪche won wɔ a Lajarusɪ baal tɪ na wɔ chene jāne a be won be ber ayi.

^{VII} Tɪ pāa 'yer ko a wɔ poturbo, "Yɪ ɪ a sɪ lɛb chen a Judiya."

^{VIII} Tɪche ka a poturbo 'yer, "Wi-wile, daar yɛ yɛ nyāna ba lε a Juu nɪberε ta bɔɔrɔ ɪka ba lob fɔ ε, tɪche a fɔ lε chiine a be go?"

^{IX} Ka a Yesu 'yer ko ba, "A ba ɪ a bɪbir tara na a wɔ mɔtɔɔ chaarfɔ sɔɔ ε? Nɪrε wa chiine a mɔtɔɔ wɔ maa ηmε gber ε, wɔ nye naa a mɔtɔɔ chāa. ^X Bojūu ala ɪ tāsɔɔ lε wɔ chiine, won ηmen gber, bojūu waa tara chāa ε."

^{XI} Won wa 'yer a lε baar, wɔ 'yer ko ba, "A sɪ baraa Lajarusɪ gur naa, tɪche ɪn chen tɪ sāt wɔ."

^{XII} Ka a wɔ poturbo 'yer, "Sɪ Soro, ala ɪ wɔ gur naa, won ir naa."

□□ Yesu 'lo 'yer naa ɪka wɔ kpi naa, tɪche ka a poturbo 'lo tɪer ɪka a gɔɔ sɔɔ lε wɔ 'yεrε.

^{XIV} Ala lε so a Yesu pāa 'yer ka a chaar ɪka, "Lajarusɪ kpi naa. ^{XV} A yɪ jūu, a nɔmɔ ma naa ɪn ba be be ε, ka yɪ na sɔɔ de ma. Tɪche, yɪ ɪ a sɪ chen a wɔ sɛ."

^{XVI} A wɔ poturo āsɔɔ ban bɔɔlo Tomasɪ na ba lε bɔɔlo wɔ Naa 'yer ko a bala na che, "Yɪ ɪ a sɪ 'mataa chiin wɔ mɪ tɪ kpi."

^{XVII} Yesu na wa ta a be, wɔ nyen ka a ɪ ba ūu naa Lajarusɪ maal ber anaar. ^{XVIII} Betanɪ nɪ a Jerusalem mɪ ba jāa ε. ^{XIX} Ka a Juu nɪbe yɔɔ chen ɪka ba tɪ puor a Mata nɪ a Mεer a ba yedaba kuor. ^{XX} Mata na wa wɔ ɪka Yesu waara naa, wɔ yɪn tɪ tuor wɔ, tɪche kaa Mεer 'lo jāne a yir.

^{XXI} Be lε a Mata 'yer ko a Yesu, "N Soro, fɔɔ ta dɔɔ be ka, a n

yedaba kō naa kpi ε. XXII Tiche n bōō naa pōpāanyā gba ɪka, bon jaa fon suor a Nāanmɪn sē, won kō fō naa.”

XXIII A Yesu 'yer kō wō, “A fō yedaba na ir naa a kūu pō ɪ vor.”

XXIV Be le a Mata 'yer kō a Yesu, “N bōōn na won na ir a kūn irfō daar, a ber baaraa sōo.”

XXV A Yesu 'yer kō wō, “Maa le ɪ a kūu pō irfō, nɪ nyevor, nɪre 'lō na sōo de ma, 'lō kpi gba, tɪ won tara na nyevor. XXVI Nɪre 'lō na ba kpi ε, tɪ na wō sōo de ma, kō le kpi ε, fō sōo naa a le o?”

XXVII Ka a Mata 'yer, “Oo, n Soro, n sōōn de ɪka fōō le ɪ a Nɪ-iraa na ɪ Nāanmɪn Bie, 'lōn na wa ka a wer pō.”

XXVIII Won wa 'yer a le baar wō hɛb kul tɪ bōl 'yer kō a yɛbile Mɛɛr, “A wiwile ben ka tɪ suor fō.”
 □□□ A Mɛɛr na wa wō a le, ka wō vaa ir chen a Yesu sē. XXX Yesu ba kpe a tēe pō sere ε, tɪ chene ara a be a Mata na tuor wō. XXXI A Juu nɪbe bala na wa a kuor puorfō jie be a Mɛɛr sē a yir, na nye a le won vaa ir yire, ka ba turo wō tɛr ɪka a yaa par le wō chiine a kōn jie.

XXXII Mɛɛr na tɪ ta a jie nye a Yesu a be, wō gbur dumo a Yesu niem tɪ 'yer, “N Soro, fōō ta dōō be ka, a n yedaba kō naa kpi ε.”

XXXIII Yesu na nye a le won kōnō ka a Juu nɪbe bala na bɛl wō mɪ kōnō, nɪbaal kpe wō naa ka a suur nyoo wō. XXXIV A wō suor ba, “Nyune yɪ ũu wō?” Ka ba 'yer, “N Soro, wa nye a jie.”

XXXV Ka Yesu kō.

XXXVI Ka a Juu nɪbe pāa 'yere korō taa, “Nye le won nō a Lajarusɪ.”

XXXVII Tiche ka bamune pāa 'yer, “Won dōō yuo a jōō nɪbie, kaa ɪ wō kō naa tōō vē ka a Lajarusɪ ta kpi bu?”

XXXVIII Ka nɪbaal kpe a Yesu, ka wō tōō ta a yaa par. Kōsɪr bōō le, ka ba 'mōō a kōsɪr āsōō pōō

a nɛɛ. XXXIX A Yesu 'yer, “Yɪ bil a kōsɪr bar.” Tiche a Mata an ɪ a wō yedaba le kpi, ka wō 'yer, “N Soro, won nyuro naa, ber anaar nɪ duna ban ũu wō.”

XL Ka Yesu 'yer, “N ba 'yer fō ɪka fōō sōō de, fon nyen Nāanmɪn tɪr ε?”

XLI Be le ba bil a kōsɪr bar, a Yesu kaa saaju tɪ 'yer, “N Sāa, fō son puorfō, fon wō a n suorfo. XLII N bōōn naa fon wōnō a n suorfo, tiche n 'yer naa ka a na sōō a nɪbe banyāna na ara a ka, a ba sōō de ɪka, fōō le tō ma.”

XLIII Yesu na 'yer a nɪtō wō bōōl kpēō jaa, “Lajarusɪ, wa yɪ.” □□□ Ka a kūu yɪ, ka a gbɛɛ naa nuur ban vil a fōpɛl pōō ka a fōbaa mɪ pōō a ju. A Yesu 'yer kō ba, “Yɪ yaar a kūu fōor bar wō ka wō chen.”

XLV Ala le so ka a Juu nɪbe bala na wa ɪka ba wa puor a Mɛɛr, nyen a le a Yesu na ɪ, a ba sōō wō. XLVI Tiche ka a bamune chen a Faraseemune sē tɪ man a le a Yesu na maal. XLVII Be le a Faraseemune nɪ a bōōrlo nɪbere bōōl taa lōōfō na ba 'yer, “Nmine sɪn ɪ, a daba nyā na ben tōnō a nɛ'maa tōmō a nɪtō? XLVIII Ala ɪ sɪn be bar wō ka wō maala le, nɪre jaa na sōōn a wō ye, a Worom nɪbe wa wō a ye, le ban wa wel sɪ naa a jisō nɪ a tēe bar.”

XLIX Ka a ba āsōō ban bōōlo Kayafasɪ na ɪ a bōōrlo nɪkpēɛ a yuon 'lōnō 'yer, “Yaa tara tɛr jaa ε. L Yaa bōō ɪka a sɛɛ naa ka nɪbō'yen na kpi kō a nɪyōō gar a nɪyōō ba jaa na we ε.”

LI A nyā ba yɪ a wō māɛ sē ka wō 'yer ε, tiche won ɪ a bōōrlo nɪkpēɛ a yuon 'lō, ala le wō de nie dōō 'yer ɪka a Yesu na kpɪn kō a Juu nɪbōrō ba jaa. LII A ba ɪ bala tɛɛ ε, tiche ka wō lōō taa a Nāanmɪn bibiir bala na yēyɛl na wō maal ba a ba ɪ bō'yen. LIII An yɪ a daar 'lōnō ba bōōrō na sōr na kō a Yesu.

LIV A le juu Yesu ba le yōōrō chāa pō a Juu nɪbe jie ε, tɪ chen jiyuo na gbur a mogōō na wō tɪ kpɛre

a tēbile ban buolo Eferem, be le wō tī 'mataa jēn a wō poturbo.

LV A Juu nibe Gōl Bar Difo gbor naa, ka ba yoo yi a tēbil do a Jerusalem tī polo a ba mǎe chele nī a bībir. LVI Ba kaara na buoro a Yesu a be a Nāanmīn puorfō yir, sorō taa, “Nīmune yī tīer, wōn wa naa a lōōfō jie bī?” □ Tiche ka a buorlo niberē nī a Faraseemune 'yer, “Nīre jaa wa bōō a jie a Yesu na be, wō 'yer ka ba tī nyoo wō.”

XII

I A chen ber ayooob ka a Gōl Bar Difo bībir ta. Yesu chen a Betanī na ī a Lajarusī 'lō na kpi ka wō sāi kpiere. II Ba maal bōdiir kō wō a be, ka a Mata pōnō a bōdiir. Lajarusī pōō naa a nibe bala na lōō jēn Yesu a bōdiir jie. III Be le Mēer de kānyūu vīla daa na ī tuo wa pur 'yōō a Yesu gbēē pō, tī līeb a jukōol fīele nī ka a nyūu de a yir wō jaa.

IV Tiche a wō poturo āsōō ban buolo Judas na yī a Isukariyot, 'lō le na wa gar 'yōō a Yesu sōō, V “Bo le so ka baa da a kānyūu nyāna ē, a libie na tǎn nīre yuon gbul sāyar na ba de kō nōn dēme ē?” □ A nōn dēme yele ba bā wō ē, bojūu nānyie le wō ī an ī 'lō le tara a ba libie wōō, na wō ma juro a ala ban 'yōō a be sōnō nī wō mǎe.

VI A Yesu 'yer, “Bar a pōō jaa jomm, wō bīn a kānyūu nyāna gun a n ūufō bībir. VIII A nōn dēme na ben a yī sē bībir jaa, tiche maa kō be a yī sē bībir jaa ē.”

IX A Juu yoo jie na wō ūka Yesu be naa a Betanī, ba wa naa a ba ī a 'lō tēē 'yōō ē, tiche ba buoro na ūka ba nye a Lajarusī 'lō wōn sāi a kūu pō, ka wō ir ī vor. X A le 'yōō, a buorlo niberē mī guoro nī taa ūka ba mīn kō naa a Lajarusī. XI A wō jūu le a Juu nibe yoo jie tōr a ba niberē wiilfō tī sōōō a Yesu.

XII Wer na wa chaar, a nyooō bala na wa a Gōl Bar Difo jie, wō

naa ūka Yesu ben a sor pō waara a Jerusalem. XIII Ba 'mel be vai yī tuoro nī wō pāa chule gōnō, “Yāan yooō, Nāanmīn wō sōō a 'lō wōn tō. (Yiel Gān 118:25, 26)

Nāanmīn wō sōō a 'lō na ī a Isural nāa.” □ Yesu nyen a bōpōl na wō do jāne nītāa le an seb a Nāanmīn gān pō, XV “A yīn Jerusalem nibe, yī ta joro dābāe ē, Yī nye a yī nāa na do bōpōl waara nī.” (Jekariya 9:9)

XVI A wō poturbo ba dōō bōō a anyāna a jaa par ē, tī a Yesu na wa ir ī vor, ba tīer yuo ūka anyāna le ba dōō seb a Nāanmīn gān pō a wō 'yōō ka ba mī maal a le kō wō.

XVII A nyooō bala na dōō be a wō sē na ba nye a le wōn buol a Lajarusī ka wō yī a yaa pō ī vor, ba chene na mana koro a nibe. XVIII Ala le so ka a nyooō yī tuoro wō, bojūu ba wō naa ūka wō tōn ne'maa tōmō. XIX Be le ka a Faraseemune pāa 'yere koro taa, “Yī nye, saa le tōoro bon jaa maala ē. Nye, a nibe ba jaa ben turo wō.”

XX A nibe bamune mī na ba ī a Juu nibe ē, pōō naa bala na do a puorfō jie a Jerusalem a Gōl Bar Difo sōō. XXI Ba chen a Filip na yī a Betsaida na be a Galilee wer pō sē tī 'yer, “Nīkpēē, sī buoro naa ūka sī nye a Yesu.” □ Filip chen tī 'yer kō Andiru ka ba 'mataa chen tī 'yer a Yesu.

XXIII A Yesu 'yer ba, “A sōō ta naa ka Nāanmīn na kō a Nīsaal Bie tīr. XXIV Yelmāe le n 'yere koro yī, chibir baa ūu tēē ē, wōn chene na ī a chibir bō'yen. Tiche 'lō wa lo tēē kpi, wō ma dōōn chibiyōō. XXV Nīre 'lō na nō a wō nyevor na bōr wō naa, tiche 'lō na 'laar a wō nyevor a wer nyā pō, wōn tara na a nyevor 'lō na ba tara baarfō ē. XXVI Ala ī āsōō jaa buoro naa ūka wō sōō ma tō, wō turo ma, jie jaa ūn be a nīre 'lō na sōnō mā tōnō mī na ben be. Ka a n Sāa 'yōōnō a 'lō na sōnō ma tōnō.

XXVII “Pöpäanyã, n puo sõo naa, ti n 'yer bo? N 'yer ika a Sãa wo faa ma a sõo nyãna po bu? Kai, a sõo nyãna 'yõo le n wa. XXVIII Sãa, ko a fo yuor tur.” Be le a kokor pãa 'yer yi saaju, “N dõo ko wo a tur, in le ko wo naa a tur go.”
 □□□ Ka a nyoo bala na ara a be wõ naa na ba 'yer, saa le tãna, ka bamine mu 'yer malaka asoo le 'yere ni wo.

XXX A Yesu 'yer ba, “A ba i maa 'yõo le a kokor 'yer e, ti yin 'yõo le. XXXI Pöpäanyã a sõo ta naa ka a wer nyã 'yer na toor. Pöpäanyã, ban ir naa wer nyã nãa Satan bar. XXXII Tiche maa, bala wa 'moo ma a saaju, in toon nibe ba jaa waan a n sã.” □□□□ Wo 'yer a le na wo wiil kuu 'lo to won na kpi.

XXXIV Ka a nyoo bala 'yer, “Si won yi a Nee po ika, a Ni-iraa naa 'lo na ben be kpo kpo, ti nmune a i a fo 'yer ika ban 'moon a Nisaal Bie a saaju? An le a Nisaal Bie 'lo?”

XXXV A Yesu pãa 'yer ba, “Ber bälãa le a chãa na be a yi sã, yi chiine a chãa po won chene be be ka a libe taa po yi e. Nire na be libe po ba bõo a jie won chiine e. XXXVI Yi soo de a chãa, yin chene tara wo na yi toõ i a chãa bibiir.” Yesu na wa 'yer a le baar, wo yin chen a baa nye wo e.

XXXVII Yesu gba, won tõ a ne'maa tõmõ a ba sã, ti baa chene soo de wo e. XXXVIII Ka a Isaiya 'yer i yelmãe. Le won 'yer a kõi jaa, “Si Soro an le soo de a si 'yer, an le a Soro mu wiil a wo kpõo?” (Isaiya 53:1)

XXXIX Ban ba tooro sooro e, bojũu a Isaiya 'yer jie asoo, XL “Wo jõon a ba nibie bar. Na wo po a ba tier bar, baa le nyere e. Ba kõi mu le bõo a par a ba tier po e, na ba lieb wa a n sã ka n sãa ba e.” (Isaiya 6:10) □□□ Isaiya 'yer naa nitõ, bojũu wo dõo nye a Yesu tur na wo 'yere a wo 'yer.

XLII An soo be a le ti nibere yoo bamine soon de wo. Tiche a Faraseemune dãbãe jũu baa 'lara 'yere e, ka ba taa dii ba bar a ba lõofõ jie e. XLIII Bojũu ba nõn nire pefõ gar Nãanmin pefõ.

XLIV Be le a Yesu 'yer kpõo jaa, “Nire 'lo na soo de ma a ba i maa tãe le wo soo de e, tiche wo soon de a 'lo na tõ ma. XLV Nire 'lo na nye ma mi nyen a 'lo na tõ ma. XLVI N wan a wer po nitãa chãa, ka nire 'lo na soo de ma kõi le be libe po e.

XLVII “A nire 'lo na wõ a n 'yer, ti na waa tu e, n kõi toor a wo 'yer e. N ba wa ika n wa toor a wer 'yer e, ti n wa faa wo. XLVIII A 'yer tooro ben be, nire 'lo na toor ma na waa de a n 'yer bie e, a 'yer lõnõ ni wo ju in 'yer le na 'yõo wo a 'yer a ber baaraa daar. XLIX N ba 'yere n mãe 'yer e, tiche n 'yer naa a le a Sãa na tõ ma 'yer ma ika n 'yer. L N bõo naa ika a wo 'yer koro na nyevor na ba tara baarfõ e. Ala le so ka n 'yer yi a le ne a Sãa na 'yer.”

XIII

I A kõi le kor e, ti a Gõl Bar Difo ta, Yesu bõon naa ika a wo bibir vie naa ka won yi ka a wer nyã po lieb chen a Sãa sã. Wo nõ naa bala na i a wo toor a wer nyã po, wo nõ ban ti tãn a wo kuu.

II Ba põn a jãanoor bõdiir, ka a i ti de nie kpe Judas na i Simon na yi Isukariyot bidaba ka wo ti gar 'yõo a Yesu. III Yesu bõon naa ika a Sãa den bomo a jaa 'yõo a wo nõu po, an i a Nãanmin sã le wo yi na wo le lieb chiine a wo sã. IV Be le wo bar a bõdiir ti ir na wo yaa a fuu bar ti de fofielaa se a sie po. V Na wo pur kõi 'yõo la'yelma po piel peere a wo poturbo gbæe ti ma fiel a fofielaa 'lo won se a sie po bar.

VI Won wa ta a Simon Pita ka wo 'yer, “N Soro, fõo le na pee a maa gbæe o?”

VII A Yesu 'yer wɔ, "Faa bɔɔ a le un ure a pɔpɔanyɔ ɛ, tiche fon wa bɔɔn daar kɔɔ."

VIII Ka a Pita 'yer, "Kai, faa be na wa pɛɛ a n gbɛɛ ɛ." A Yesu 'yer kɔ wɔ, "Maa ba pɛɛ a fɔ gbɛɛ ɛ, saa le be taa ɛ."

IX Ka Simon Pita pɔa 'yer, "N Soro ala be le, a ta i a gbɛɛ tɛɛ ɛ, pɛɛ a nuur ni a ju mi."

X A Yesu 'yer, "Nire na so kɔɔ baar gbɛɛ tɛɛ le wɔ ma wa pɛɛ, a wɔ ɔgɔn wɔ jaa yi naa. A yin mi yi naa an ba i yi jaa le ɛ." □ Yesu bɔɔn a lon na gar 'yɔɔ wɔ, ala le so ka wɔ 'yer ika a ba i ba jaa le yi ɛ.

XII Wɔn wa pɛɛ a ba jaa gbɛɛ baar, wɔ le den a fuu su ti jɔne ni a wɔ jie, ti suor ba, "Yi bɔɔn a nitɔ un i par ɔ? XIII Yi ma buɔl ma naa Wiwile bu Soro, yelmɛ yi 'yer an i a le n i. XIV Ala i maa na i a yi Soro ni a yi Wiwile pɛɛn a yi gbɛɛ, yi mi pɛɛre taa gbɛɛ. XV N maal wiil yi ika yi maala a le un i kɔ yi. XVI Yelmɛ le n 'yere kɔɔ yi ika, gbɔgbaa ba i kpɛɛ gar a wɔ soro ɛ. Tɔtɔnɔ mi ba i kpɛɛ gar a 'lo na tɔ wɔ ɛ. XVII Pɔpɔanyɔ yin bɔɔ a anyɔna, an un sɔɔfɔ ala i yi ure yaa naa.

XVIII "Yi jaa ba le n 'yere ɛ, n bɔɔ naa a bala un ir. Tiche le an seb a Nɔanmɔn gɔn pɔ na i naa a le an seb, 'A 'lo un lɔɔ dire ni na lɛb i ma bier.' (Yiel Gɔn 41:9)

XIX "N 'yer yin a pɔpɔanyɔ tiche ka a ba ta sere ɛ, ala wa ta ka yi sɔɔ de ma ika Maa le. XX Yelmɛ le n 'yere kɔɔ yi, nire 'lo na sɔɔ de a 'lo un tɔ, maa le wɔ sɔɔ de. Nire 'lo mi na sɔɔ de ma mi sɔɔn de a 'lo na tɔ ma."

XXI Yesu na 'yer a nitɔ baar a wɔ pɔɔ sɔɔ naa ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yelmɛ le n 'yere kɔɔ yi, a yi ɔsɔɔ na ti gar 'yɔɔ ma."

XXII Ka a poturbo kaara taa buɔɔ ika ba bɔɔ a buor sɔɔ won 'yere. XXIII A Yesu poturo ɔsɔɔ won nɔ na jɛ gbeb wɔ, XXIV 'lo le a

Simon Pita 'lur 'yer, "Suor wɔ kaa, an le wɔ 'yere?"

XXV Ka a poturo 'lo diel a Yesu ti suor wɔ, "N Soro, an le fɔ 'yere?"

XXVI A Yesu 'yer, "A 'lo un na nmaa a paanɔɔ suun a jier kɔ, 'lo le." Wɔ nmaa naa a paanɔɔ suun a jier de kɔ a Judas na yi Iskariyot na i Simon bie. XXVII Judas na 'wɔb a paanɔɔ baar ka Satan kpɛ wɔ. Ka Yesu 'yer wɔ, "A le fon buɔɔ ika fɔ maal, pɔɔ fɔɔ maal." □□□ Tiche a bala na be a bɔɔdiir jie, ɔsɔɔ jaa ba bɔɔ a par a le Yesu na 'yer kɔ wɔ ɛ. XXIX An i a Judas le tara a ba libie wɔɔ, ka bamune tier ika Yesu tɔɔ 'yere wɔ ika wɔ da bon kɔɔ waan a ba wa maal a lɔɔ di jie bu wɔ kɔ nɔn dɛme bon kɔɔ. XXX A le a Judas na wa de a paanɔɔ baar wɔ yi naa, tɔsɔɔ mi le.

XXXI Wɔn wa yi baar, Yesu 'yer naa, "Pɔpɔanyɔ maa Nisaal Bie nyen tur ka Nɔanmɔn mi nye tur tu a wɔ 'yɔɔ. XXXII Ala i Nɔanmɔn nyen tur tu a wɔ 'yɔɔ, Nɔanmɔn na kɔ naa a Bie tur, won maal naa le ajienna.

XXXIII "N bibiir, n kɔ le be a yi sɛ kor ɛ. Yin wa yuɔɔ na buɔɔ ma ti a le un 'yer kɔ a Juu nibe, le mi le n 'yer kɔ yi a pɔpɔanyɔ. A jie 'lo un chiine yi kɔ tɔɔ wa be ɛ.

XXXIV "Bin paalaa le n kɔɔ yi, yi nɔ taa nitɔa le un nɔ yi. Yi mi nɔ taa. XXXV Yin wa nɔ taa, nibe ba jaa na bɔɔn naa ika yin le i a n poturbo."

XXXVI Ka a Simon Pita suor wɔ, "N Soro, nyine fɔ chiine?" A Yesu 'yer, "A jie un chiine, fɔ kɔ tɔɔ tu a pɔpɔanyɔ ɛ, tiche daar kɔɔ fon tu naa."

XXXVII Ka a Pita suor wɔ, "N Soro, bo le so ka n kɔ tɔɔ tu fɔ a pɔpɔanyɔ ɛ? In sɔɔn kpi a fɔ jɔu?"

XXXVIII A Yesu 'yer wɔ, "Fon sɔɔn kpi kɔ ma? Yelmɛ le n 'yere kɔɔ fɔ ika nɔraa kɔ kɔ sere ɛ, ti fɔ chiir gbɛɛ ata ika faa bɔɔ ma ɛ."

XIV

I Yesu 'yer kɔ a poturbo, “Yi ta vɛ ka a yi potter vavire ε, yi sɔɔ de Nāanjɔmɔn na yi mɔ sɔɔ de ma. II De yɔɔ be na a n Sāa yir; ala ba ta ɪ lɛ ε, n kɔ naa 'yer kɔ yi ε. N chiine naa na ti chɔɔr a jie kɔ yi. III Maa wa chen ti chɔɔr a jie baar; ɪn lɛb wa de yi ka yi ti be a n sɛ, ka yi mɔ ti be a jie 'lo ɪn be. IV Yi bɔɔn a jie 'lo ɪn chiine sɔr.”

V Ka Tomasi sɔɔr wɔ, “N Soro, sɔn ba bɔɔ a jie fɔn chiine ε, nɔmɔne sɔn ɪrɛ wa bɔɔ a sɔr?”

VI A Yesu 'yer, “Maa lɛ a sɔr, a yelmāe, nɔ a nyevɔr. Nɪrɛ jaa kɔ tɔɔ chen a Sāa sɛ, na waa tu a n jie ε. VII Ala ɪ yi bɔɔ ma naa, yɔn bɔɔn a Sāa mɔ. An be yi a dɪna yi bɔɔ wɔ naa, na yi nye wɔ mɔ.”

VIII Ka Filip 'yer, “N Soro, wiil sɔ a Sāa a lɛ na sɛɛ sɔ naa.”

IX A Yesu 'yer, “Filip, a mɔ faa bɔɔ ma ɔ, a kɔr jaa ɪn be a yi sɛ? Nɪrɛ 'lo jaa na nye ma nyen a Sāa. Nɔmɔne fɔ 'yer ɪka n wiil yi a Sāa? X Faa sɔɔ de ɪka n ben a Sāa 'yɔɔ ka a Sāa mɔ be a n 'yɔɔ ε? A 'yerbie ala ɪn 'yer kɔ yi a ba ɪ maa māe 'yer ε, ti a Sāa na be a n 'yɔɔ lɛ tɔnɔ a wɔ tɔmɔ. XI Yi sɔɔ de a lɛ ɪn 'yer ɪka n be naa a Sāa 'yɔɔ ka a Sāa mɔ be a n 'yɔɔ, bu yi sɔɔ de a nɛ'maa tɔmɔ ala. XII Yelmāe lɛ n 'yerɛ kɔɔ yi, nɪrɛ 'lo jaa na sɔɔ de ma, wɔn tɔnɔ naa a tɔmɔ ala ɪn tɔnɔ. Wɔn tɔn tɔberɛ gar anyāna, bojūu n chiine naa a Sāa sɛ. XIII Bon jaa yɔn de a yuor sɔɔr; ɪn maal wɔn kɔ yi, ka a Sāa nye tɪr tu a Bie 'yɔɔ. XIV Yi de a n yuor sɔɔr ma bon jaa, ɪn maal wɔ naa.

XV “Ala ɪ yi nɔ ma naa, yɔn tu naa a lɛ ɪn 'yer. XVI Ka n sɔɔr a Sāa ka wɔ kɔ yi a Sɔnɔ āsɔɔ, ka wɔ be a yi sɛ jaa kpo kpo. XVII A yelmāe Sɪɛ 'lo, a wɛr nɪbe na kɔ tɔɔ de wɔ ε, bojūu baa nye wɔ ε, bu bɔɔ wɔ ε. Tɪche yɔn 'lo bɔɔ wɔ naa an ɪ wɔ kɔɪrɛ naa a yi sɛ, na wɔn be a yi 'yɔɔ. XVIII N kɔ bar yi

nɪtāa kɔɪr ε, ɪn lɛb wa a yi sɛ. XIX A chen bālāa a wɛr nɪbe kɔ lɛ nye ma go ε, tɪche yɔn 'lo na nye ma naa. Bojūu ɪn tara na nyevɔr ka yɔn mɔ na a nyevɔr. XX A bɪbir 'lo wa vɪɛ, yɔn bɔɔ ɪka n be naa a n Sāa 'yɔɔ, ka yi mɔ be a n 'yɔɔ, ka n mɔ be a yi 'yɔɔ. XXI Nɪrɛ 'lo jaa na de a n 'yer na wɔ turo, 'lo lɛ ɪ nɪrɛ 'lo na nɔ ma. 'Lo jaa mɔ na nɔ ma, a n Sāa mɔ na nɔ wɔ naa, ka maa mɔ nɔ a nɔnyɪnɛ, naa wiil wɔ a n māe.”

XXII Be lɛ ka a Judas, a ba ɪ a Judas 'lo na yi a Isɔkariyot ε, 'lo lɛ 'yer, “Tɪche, n Soro bo lɛ so ka fɔ wiil a fɔ māe kɔ sɔ, ti na faa wile a fɔ māe kɔɔ a wɛr nɪbe ε.”

XXIII A Yesu 'yer, “Ala ɪ āsɔɔ jaa nɔ ma naa, wɔn turo naa a n wiilfɔ. A n Sāa na nɔ wɔ naa, ka sɔ wa be a wɔ sɛ. XXIV Nɪrɛ 'lo na ba nɔ ma ε, wɔ kɔ tɔɔ tu a n wiilfɔ ε. A 'yerbie anyāna yɔn wɔ ba ɪ maa māe 'yer ε, a yin a Sāa na tɔ ma sɛ.

XXV “A anyāna a jaa lɛ n 'yer kɔ yi, ɪn chɛnɛ be a yi sɛ. XXVI Tɪche a Sɔnɔ 'lo na ɪ a Nāanjɔmɔn Sɪɛ, 'lo lɛ a Sāa na tɔn a n yuor. Wɔn wiil yi naa a ye lɛ a jaa, na wɔ mɔ jɛɔ yi ala a jaa ɪn dɔɔ 'yer yi. XXVII Nyā'maar pɔ lɛ n bar yi, a maa māe nyā'maar lɛ n bar kɔ yi. N ba kɔ yi nɪtāa lɛ a wɛr nɪbe na ma kɔ ε. Yi ta vɛ ka yi tɪr vavire ε, ka yi joro dābāe ε.

XXVIII “Yi wɔn a lɛ ɪn 'yer ɪka n chiine naa ti ɪn lɛb wa a yi sɛ. Ala ɪ yi ta nɔ ma naa, yi pɔɔ naa pel naa ɪn chiine a Sāa sɛ an ɪ a n Sāa lɛ berma gar ma. XXIX N den nie 'yerɛ kɔɔ yi, tɪche ka a na wa ɪ, ala wa ɪ, yɔn sɔɔn de. XXX Maa nɔ yɔn kɔ lɛ 'yer kor ε, bojūu a wɛr nyā nāa Satan waara naa, ti waa tara kpɛɔ a n 'yɔɔ ε. XXXI Tɪche a wɛr nɪbe na bɔɔn ɪka n nɔ naa n Sāa naa maal a lɛ nɛ a n Sāa na 'yɔɔ ma. Yi ɪr a sɔ chen.”

XV

^I A Yesu 'yer, "Maa le i a tɔwɔn sɔ̃ ka a n Sãa mi i a tikaara. ^{II} Wɔ ma ŋman a wilsti ala na be a n 'yɔ̃ɔ ti ba wɔnɔ̃ ε. A wilsti ala mi na wɔnɔ̃, wɔ ma chɔɔr 'mel bar ka a wɔ̃ yɔ̃ɔ. ^{III} Yin 'lo, a 'yer in 'yer kɔ yi chɔɔr yi naa. ^{IV} Yi mar a n 'yɔ̃ɔ, ka n mi mar a yi 'yɔ̃ɔ. Wile jaa kɔ̃ wɔ̃ wɔ̃mɔ̃ a wɔ̃ m̃ae ε, ka waa mar a tɔwɔnaa 'yɔ̃ɔ ε. Yin mi kɔ̃ tɔ̃ɔ wɔ̃mɔ̃ wɔ̃ ε. Yin mi kɔ̃ tɔ̃ɔ wɔ̃mɔ̃ wɔ̃ ε, ka yaa mar a n 'yɔ̃ɔ ε.

^V "Maa le i a tɛ, yin mi le a wilsti, ala i nɔre be naa a n 'yɔ̃ɔ ka n mi be a wɔ̃ 'yɔ̃ɔ, wɔn wɔn wɔ̃mɔ̃ yɔ̃ɔ. Maa ba be a yi s̃ε ε, yi kɔ̃ tɔ̃ɔ bon jaa i ε. ^{VI} Ala i āsɔɔ jaa ba be a n 'yɔ̃ɔ ε, wɔ nyentāan a wile ban lɔb bar ka wɔ ko. Ba ma wob a wilbie anyāna lɔb 'yɔ̃ɔ bɔ̃u pɔ̃ ka a di. ^{VII} Ala i yi be naa a n 'yɔ̃ɔ, ka a n 'yer be a yi 'yɔ̃ɔ, yi sɔɔr bon jaa yin bɔɔrɔ, yin nye naa. ^{VIII} A nyā le i a n Sãa tɔr yin wa wɔnɔ̃ wɔ̃mɔ̃ yɔ̃ɔ, a mi ni wiil naa ika yi i naa n poturbo.

^{IX} "Le a Sãa na nɔ̃ ma, le mi le n nɔ̃ yi. Yi ara a n nɔ̃fo pɔ̃. ^X Ala i yi tu naa a le in 'yer, yin be naa a n nɔ̃fo pɔ̃, nɔ̃tāa le in tu a n Sãa 'yer naa be a wɔ̃ nɔ̃fo pɔ̃. ^{XI} A anyāna le n 'yer kɔ yi ka n popel be a yi s̃ε, ka a yi chulfo mi s̃εε. ^{XII} A n 'yer in kɔrɔ yi ni nyā. Yi nɔ̃ taa nɔ̃tāa le in nɔ̃ yi. ^{XIII} A nɔ̃fo 'lo na gar a nɔ̃fo a jaa le nɔre na sɔɔ kpi kɔ a wɔ̃ barmine. ^{XIV} Yin le i a n barmine ala i yi ɔre naa a le in 'yer. ^{XV} N ba le bɔɔlɔ yi gbāgbaar go ε, bojūu tɔtɔnɔ̃ ba bɔ̃ɔ le a wɔ̃ nɔ̃kp̃εε na ɔre ε. N bɔɔlɔ yi naa n barmine, bojūu n 'yer yin a le jaa in wɔ̃ yi a n Sãa s̃ε. ^{XVI} Yin baa ir ma ε, tɛche maa le ir yi ika yi ti wɔ̃ wɔ̃mɔ̃, a wɔ̃mɔ̃ ala na kɔ̃ sɔ̃ɔ ε. A Sãa na pāa kɔ yi naa bon jaa yin sɔɔr a n yuor pɔ̃. ^{XVII} A nyāna le n 'yer ika, yi nɔ̃ taa.

^{XVIII} "Ala wa i a wer nɔbe 'laar yi naa, yi bɔ̃ɔ ika ba dɔ̃ɔ de nie 'laar

ma. ^{XIX} Ala i yi ta i naa a wer nɔbe, a wer nɔbe naa nɔ̃ yi naa nɔ̃tāa a wɔ̃ bon. Yaa i a wer nyā tɔɔr ε. Tɛche an i n oo yin ir a wer nɔbe pɔ̃, ala le so a ba 'laar yi. ^{XX} Yi tɛr tɔ a 'yer 'lo in 'yer kɔ yi. Gbāgbaa ba i kp̃εε gar a wɔ̃ soro ε. Ala i ba ge ma naa, ba mi na ge yi naa. Ala i ba tu naa a n wiilfo, ba mi a n tu naa a yi wiilfo mi. ^{XXI} Ban maal yi naa a nɔ̃tɔnɔ̃ a n yuor jūu, bojūu baa bɔ̃ɔ a nɔre 'lo na tɔ̃ ma ε. ^{XXII} Ala i n ba ta wa 'yer 'yer kɔ ba ε, ba kɔ̃ naa tara yeld̃εε ε, pɔ̃pāanyā baa tara a ba yeld̃εε lɛb tunfo jie ε. ^{XXIII} A 'lo na 'laar ma mi 'laara a n Sãa mi. ^{XXIV} Maa ta ba tɔtɔmɔ̃ na ba sɔ̃ɔ nɔre jaa na ba i ε, ba kɔ̃ naa tara yeld̃εε ε. Tɛche pɔ̃pāanyā ba nyen a n̄'maa tɔmɔ̃ in tɔ̃, ti chene 'laar ma ni a n Sãa. ^{XXV} Tɛche a anyā i naa ka a i yelm̃ae a le an seb a N̄εε pɔ̃, 'Ba 'laar man pɔrɔ.' (*Yiel Gān 35:19*)

^{XXVI} "A Sɔ̃nɔ̃ na wa na, a 'lo na yi a Sãa s̃ε. A yelm̃ae S̄εε 'lo wɔ̃ yin a Sãa s̃ε, wɔn 'yer yi naa a n 'yer. ^{XXVII} Yi mi na 'yer naa a n 'yer bojūu yi ben a n s̃ε a pielfo jaa."

XVI

^I A Yesu 'yer, "A anyāna a jaa le n 'yere kɔrɔ yi, ka yi taa bar yi a sɔ̃ɔfo pɔ̃ ε. ^{II} Ban dii yin bar a ba lɔ̃ɔfo jie. Bɔ̃bir kɔ̃ɔ na viε naa, ka ba kɔ yi ti tɛr ika Nāan̄m̄in tɔmɔ̃ le ba tɔ̃. ^{III} Ban i naa anyāna, bojūu baa bɔ̃ɔ a Sãa ε, bu a maa ε. ^{IV} N 'yere yi naa anyāna ka a bɔ̃bir wa viε yin tɛr tɔ̃, ika n dɔ̃ɔ kpāa yi. N ba dɔ̃ɔ 'yer kɔ yi ε, bojūu n be naa a yi s̃ε.

^V "Pɔ̃pāanyā n chiine naa a 'lo na tɔ̃ ma s̃ε, tɛche a āsɔɔ jaa ba sɔɔr ma a jie in chiine ε. ^{VI} A anyāna in 'yer kɔ yi jūu le a yi pɔ̃ɔr sɔ̃ɔ ɔ? ^{VII} Tɛche yelm̃ae le n 'yere kɔrɔ yi ika, a yi jūu a s̃εε naa ika n chen. Maa ba chen ε, a Sɔ̃nɔ̃ kɔ̃ wa a yi s̃ε ε, tɛche maa chen in

tõ won ka wõ wa a yì sě. ^{VIII} 'Lo wa wa, won wiil a wer nibe a ba bõõ ıka ba bõr naa, le a yeldæer nı yeltorstı na be, nı le won na tõõr a ba 'yer. ^{IX} Won vë naa a ba bõõ a ba yeldæer ban ba sõõ de ma ε. ^X Ba bõr naa nı a yeltorstı, bojũu n chiine naa a Sãa sě, yì kõ le nye ma go ε. ^{XI} Ba mı bõr naa nı a 'yer tõõrfõ yele, bojũu a wer nyã nãa Satan 'yer tõõr naa.

^{XII} "N chene na tara 'yer yõõ nı taa 'yer yì tiche a põpãanyã, yì kõ tõõ bõõ a par ε. ^{XIII} Tiche a yelmãe Sıe 'lo wa wa, won wiil yì naa a yelmãe wõ jaa par. Wõ kõ 'yer a wõ mãe 'yere ε, tı won 'yer naa a le tæe won wõ, na wõ le 'yer yì a ala na wa. ^{XIV} Won waan na tır wa kũ ma, na wõ vë ka yì bõõ a ala na ı a n bon. ^{XV} Ala a jaa a Sãa na so ı naa a n bon. Ala le so ka n 'yer ıka a Sıe na vë naa ka yì bõõ a ala na ı a n bon.

^{XVI} "A chen bãlãa yì kõ nye ma go ε, ka a pãa le ı bãlãa ka yì nye ma go."

^{XVII} Ka a poturbo bamıne soro taa, "A par nı bo won 'yer ε ıka, 'A chen bãlãa yì kõ le nye ma go ε, ka a pãa le ı bãlãa ka yì le nye wõ go, nı won le 'yer ıka, n chiine naa a Sãa sě?" "□□ Ba chene na soro taa, "A chen bãlãa par nı bo? 'Sãa bõõ a par a le,' won 'yere ε."

^{XIX} Yesu bõõn naa ban bõõrõ ıka ba sõõr wõ ka wõ 'yer kũ ba, "Yı soro nı taa a le ın 'yer ıka, 'A chen bãlãa yì kõ nye ma go ε, ka a le ı bãlãa ka yì nye ma go?" ^{XX} Yelmãe le n 'yere koro yì ıka yın kõnõ na ka yì põõr sõõ, tiche ka a wer nıbe chule. Yı põõr na sõõ naa, tiche ka a yì põõõõ na lieb popel. ^{XXI} Põõ wa dõõrõ ägãn ma chıre wõ naa ka a õõõ wõ bojũu a wõ dõõfõ bıbir vıe naa. Tiche 'lo wõ dõõ baar, wõ ma ıın naa a wõ dõõye bojũu wõ dõõn nıre a wer põ. ^{XXII} Le nı wõ ju le a yın mı, yì põõr na sõõ naa a põpãanyã,

tiche ın le wa nye yın go ka yì põõl pel, ka a nıre jaa kõ tõõ faa wõ ε. ^{XXIII} A bıbir 'lo wa vıe, yì kõ le sõõr ma bon go ε. Yelmãe le n 'yere koro yì ıka, a n Sãa na kũ yın bon jaa yın sõõr a n yuor põ. ^{XXIV} An wa ta a põpãanyã, yaa de a n yuor sõõr bon gba ε. Yı sõõr, yın nye naa, ka yì popel na sεe.

^{XXV} "Sokpar le n lõõrõ 'yere nı yì a anyãna, a bıbir wa vıe, n kõ le lob sokpar go ε, tiche ın 'yer yì naa a n Sãa 'yer chãa põ. ^{XXVI} A bıbir 'lõõõ, yın sõõr naa nı a n yuor. N ba 'yere ıka maa le na sõõr a Sãa kũ yì ε. ^{XXVII} An ı a Sãa nõ yì naa bojũu yì nõ ma naa na yì sõõ de ıka a Nãanmın sě le n yì. ^{XXVIII} A Sãa sě le n yì wa ka a wer põ, põpãanyã n le bara naa a wer tı lieb chiine a Sãa sě."

^{XXIX} Ka a Yesu poturbo pãa 'yer kũ wõ, "Põpãanyã fõ pãa 'yer ka a chaar faa le lõõrõ sokpar go ε. ^{XXX} Põpãanyã sı nyen ıka fõ bõõn yele a jaa, na faa le bõõrõ ıka nıre wõ sõõr fõ sõõrfõstı ε. Ala le so ka sı sõõ de ıka Nãanmın sě le fõ yì."

^{XXXI} Ka a Yesu sõõr ba, "Yı pãa sõõn de a põpãanyã õ? ^{XXXII} Tiche bıbir kõõ na wa vıe naa, wõ ben ta, ka yì jaa na yëyel ka ãsõõ jaa kul a wõ yır tı che ma bar a n yõ. Tı n ba ı a n yõ ε, a n Sãa be naa n sě.

^{XXXIII} "N 'yer yì naa anyãna ka yì na tara nyã'maar an ı yì ben a n 'yõõ. A wer nyã põ yın dın dõõye, tiche yì nyõõ nyãa, bojũu n tõõn a wer."

XVII

^I A Yesu na wa 'yer a anyãna baar, wõ kãan saaju tı 'yer, "N Sãa, a bıbir vıe naa, kũ a fõ Bie a tır ka a fõ Bie mı kũ fõ a tır. ^{II} Bojũu, fõõ le kũ wõ sõr ka wõ tõõ a nıbe ba jaa na wõ kũ ba a nyevõr 'lo na ba tara baarfõ ε, a bala ba jaa fon de kũ wõ. ^{III} A nyevõr 'lo na ba tara baarfõ nı nyã, ka ban bõõ

a fõõ Nāanm̄n t̄εε, na ı yelmāε s̄oo, nı a Yesu 'lo fon t̄õ. ^{IV} N waan na tur wa k̄o f̄o a ka a wer p̄o, naa baar a t̄õm̄õ ala fon k̄o ma ıka n t̄õ. ^V P̄õp̄ānyā, n Sāa k̄o ma a tur a f̄o niem, a tur 'lo ın d̄õõ tara tıche na f̄o wa maal a wer.

^{VI} “N wiil fon k̄o a bala fon de k̄o ma ka a wer p̄o, f̄õõ le d̄õõ so ba tı na f̄o wa de ba k̄o ma, ba tu naa a f̄o 'yer. ^{VII} P̄õp̄ānyā ba b̄õõ naa ıka bon jaa ın tara yin a f̄o s̄ē. ^{VIII} Bojūu, a 'yer ala fon k̄o ma, n 'yer k̄o ba, ka ba s̄oo de. Ba b̄õõn yelmāε jaa ıka f̄õõ s̄ē le n yi naa wa, na ba s̄oo de ıka f̄õõ le t̄õ ma. ^{IX} Bala 'yõõ le n s̄ooõ f̄o, n ba s̄ooõ f̄o k̄ooõ a wer nıbe ε, tıche a bala fon k̄o ma an ı f̄õõ le so ba. ^X Bon jaa ın tara ı naa a f̄o sof̄o, ka bon jaa fon mı na tara ı a n sof̄o. N nyen tur yi a ba jie. ^{XI} Maa k̄õ le be ka a wer p̄o go ε, tıche bala 'lo chene na be ka a wer p̄o, n waara a f̄o s̄ē. Sāa s̄õ, gu ba nı a f̄o yuor kp̄ẽõ 'lo p̄o, a yuor 'lo fon k̄o ma ka ban ı b̄õ'yen, nıtāa le maa nı f̄õõ na ı b̄õ'yen. ^{XII} In be a ba s̄ē, n gu ban naa kp̄ẽõ 'lo fon k̄o ma. İsoõ jaa ba b̄or ε, ala ba ı a 'lo t̄εε an s̄εε ıka w̄o b̄or ka a le na seb a Nāanm̄n gān p̄o na ı yelmāε.

^{XIII} “N waara naa a f̄o s̄ē a p̄õp̄ānyā, tıche ın chene be ka a wer p̄o le n 'yere a anyāna ka ban tara a n popel w̄o jaa. ^{XIV} N k̄o ban a f̄o 'yer, ala le so ka a wer nıbe 'laar ba, baa le chene p̄oo ba go ε, nıtāa maa na ba p̄oo ba ε. ^{XV} N ba s̄ooõ f̄o ıka f̄o ir ba yin ka a wer p̄o ε, tıche f̄o guro ba a d̄eer s̄oo 'yõõ. ^{XVI} Baa le p̄oo a wer nıbe p̄o ε, nıtāa n mı na ba p̄oo ba ε. ^{XVII} Oo ba nı a f̄o yelmāε, a f̄o 'yer ın yelmāε. ^{XVIII} Nıtāa le fon t̄õ ma a wer nıbe s̄ē, le le n mı t̄õ ba a wer nıbe s̄ē. ^{XIX} A ba 'yõõ le n oo a n m̄āε k̄o f̄o, ka ba mı na oo a ba m̄āε s̄ıre jaa k̄o f̄o.

^{XX} “A ba ı bala t̄εε 'yõõ le n s̄ooõ f̄o ε, n mı s̄ooõ na k̄ooõ a

bala na wa s̄oo de ma tu a ba 'yõõ. ^{XXI} N s̄ooõ f̄o naa ıka f̄o v̄ē ka ba jaa ı b̄õ'yen. N Sāa, nıtāa le fon be a n 'yõõ, ka n mı be a f̄o 'yõõ. Ba mı be a sı 'yõõ ka a wer nıbe na s̄oo de ıka f̄õõ le t̄õ ma. ^{XXII} N k̄o ban a tur 'lõn̄õ nı w̄o ju fon k̄o ma, ka ba na ı b̄õ'yen nıtāa maa nı f̄õõ na ı b̄õ'yen. ^{XXIII} N ben a ba 'yõõ, ka f̄o mı be a n 'yõõ. Ka ba jaa mı na 'mataa ı b̄õ'yen ka a wer nıbe b̄õõ ıka f̄õõ le t̄õ ma na f̄o n̄õ ba gba nıtāa a le fon n̄õ ma.

^{XXIV} “N Sāa, n b̄ooõ naa ıka a bala fon k̄o ma, ba mı be a jie 'lo ın na be, na ba nye a n tur. A tur 'lo fon de nie k̄o ma, bojūu f̄o n̄õ ma naa tı na f̄o wa maal a wer.

^{XXV} “N Sāa, a f̄o ye le tor naa, tı a wer nıbe ba b̄õõ f̄o ε, maa b̄õõ f̄o naa, ka a n poturbo mı b̄õõ ıka f̄õõ le t̄õ ma. ^{XXVI} N v̄en ka ba b̄õõ f̄o, ın chene na maal ba ka ba b̄õõn̄õ f̄o p̄ooõ ka a n̄õf̄o 'lo fon n̄õ ma na be a ba 'yõõ ka n mı be a ba 'yõõ.”

XVIII

^I Yesu na s̄ooõ a Sāa a nıt̄õ baar, 'lo naa poturbo ḡõõ naa a Kidır̄on kola ḡõõn. 'Lo nı a w̄o poturbo chen a jie a k̄āa tur na be.

^{II} Judas na gar 'yõõ w̄o mı b̄õõn a jie nyā, bojūu Yesu naa w̄o poturbo ba gala a be l̄õõf̄o ε. ^{III} Be le Judas tara a Worom sojası, nı a puorf̄o die gugurbo bala a b̄oorlo nıbere nı a Faraseemine na t̄õ chiin a jie 'lo. Ba tara na b̄ūustı, f̄ātınsı nı jeer bomo.

^{IV} Yesu na b̄õõ le na waara a w̄o s̄ē, w̄o tuor s̄oor ba, “An yı b̄ooõ?”

^V Ka ba 'yer, “Yesu na yi Najareti le sı b̄ooõ.” Ka a Yesu 'yer, “Maa le.” Ka a Judas 'lo na gar 'yõõ w̄o l̄õõn ba ara. ^{VI} Yesu na wa 'yer ıka, “Maa le.” Ba h̄eb puor lo lo t̄ēe.

^{VII} W̄o le s̄oor ban go, “An le yı b̄ooõ?” A ba 'yer, “Yesu na yi Najareti.”

VIII A Yesu 'yer, "N ba 'yer yi ɪka 'Maa le.' Ala ɪ maa le yi bɔɔɔ, yi ɪ ka a nɪbe banyā chiine." □ Yesu 'yer a nɪtɔ ka a le won dɔɔ 'yer ɪ yelmāe ɪka, "A bala fon kɔ ma, n ba vɛ ka āsɔɔ jaa bɔɔ ɛ."

X Be le a Simon Pita na tara sɔɔ na wɔ vɔɔ chen a bɔɔrlo nɪkpɛɛ gbāgbaa nūsɔɔ toor ŋmaa. A gbāgbaa yuor din Malkusi.

XI A Yesu 'yer kɔ a Pita, "Su a sɔɔ a sɔkpa pɔ, n ta nyūn a dɔɔye ŋmele 'lo a Sāa na kɔ ma bu?"

XII Ka a sojasi nɪ a ba nɪkpɛɛ 'matāan a gugurbo bala ban tɔ, nyɔɔ a Yesu na ba lū. XIII Ba den nie tara wɔ chiin Anasi sɛ, wɔ ɪ naa a Kayafasi dāe na wɔ mɪ ɪ bɔɔrlo nāa a yuon 'lɔnɔ. XIV A Kayafasi nyāna le dɔɔ 'yer kɔ a Juu nɪbe ɪka a ɪn sɔ, ka nɪbɔ'yen na kpi kɔ a nɪbe.

XV Simon Pita nɪ a poturo āsɔɔ turo naa a Yesu, bojūu a poturo nyā bɔɔn a bɔɔrlo nāa ala le so ka wɔ tu a Yesu kpe a bɔɔrlo nāa bechaar pɔ. XVI Tiche ka a Pita 'lo ara a yɔo dɔɔɔr nɛɛ. A poturo nyā a bɔɔrlo nāa na bɔɔ, yin wa 'yer a pɔɔbile 'lo na kaara a dɔɔɔr nɛɛ ti tara a Pita kpɛn.

XVII Ka a pɔɔbile 'lo na kaara a dɔɔɔr nɛɛ, sɔɔr a Pita, "A fɔɔ, faa mɪ ɪ a daba nyā poturo āsɔɔ ɛ?" Ka a Pita 'yer, "N ba ɪ a wɔ poturo āsɔɔ ɛ."

XVIII Ɔɔr kɔɔɔ naa ka a gbāgbaar nɪ a gugurbo bala gbɔɔ saalaa būu ara uoro ka a Pita mɪ ti ara uoro.

XIX A bɔɔrlo nāa sɔɔr naa a Yesu, ba boo le ɪ a wɔ poturbo nɪ bo le wɔ ma wile?

XX A Yesu 'yer kɔ wɔ, "Chāa pɔ le n ma 'yere a n 'yer kɔɔ a nɪbe. N ma wile ba naa a ba lɔɔfo jie nɪ a ba Nāanmɪn puorfo jiir, be le a Juu nɪbe ba jaa ma lɔɔ. N ba sɔɔl 'yer 'yer jaa ɛ. XXI Bo le so ka fɔ sɔɔɔ ma a le? Sɔɔr a bala na wɔ a n 'yer, ba bɔɔn a le ɪn 'yer."

XXII Yesu na 'yer a nɪtɔ ka a guguro āsɔɔ na ara gbɔɔr wɔ 'ma wɔ ti 'yer, "Le le a sɛɛ ɪka fɔ 'yer kɔ a bɔɔrlo nāa ɔ?"

XXIII A Yesu 'yer, "Ala ɪ a le ɪn 'yer n bɔɔr naa, wiil a n bɔɔrfɔ jie. Tiche ala ɪ yelmāe le n mɪ 'yer, bo 'yɔɔ fɔ 'ma ma?" □□ Wɔ chene na lū tiche ka a Anasi vɛ a ba tara wɔ chiin a bɔɔrlo nāa Kayafasi sɛ.

XXV A Simon Pita na chene ara uoro a būu, ba sɔɔr wɔ naa, "A fɔɔ, fɔ ɪ naa a daba nyā poturo āsɔɔ ɔ?" Ka Pita chiir 'yer, "N ba ɪ a wɔ poturo āsɔɔ ɛ."

XXVI A bɔɔrlo nāa gbāgbaa āsɔɔ, wɔ nɪre āsɔɔ toor le a 'lo a Pita na dɔɔ che ŋmaa 'yer, "A ba ɪ n nye fɔ naa fon be a wɔ sɛ a kāa tɪr jie 'lo ɛ?" □□ Ka a Pita le chiir, ka a nɔraa mɪ tɔɔ kɔ ajienea.

XXVIII Be le ba tara a Yesu yin a Kayafasi yir bibio pipi na ba chiin a Worom nɪkpɛɛ yir. A Juu nɪbe māe ba kpe be ɛ, bojūu baa bɔɔɔ ɪka ba sɔɔ ba māe na ba kɔ tɔɔ di a Gɔl Bar Difɔ ɛ. XXIX Le le a Pilate yi a yɔo ti sɔɔr ba, "Bo yelbier yi ɪka a daba nyā ɪ naa?"

XXX Ka ba 'yer, "Lo ba ta maal yelbier ɛ, sɪ kɔ naa tara wɔ waan a fɔ sɛ ɛ."

XXXI Ka Pilate 'yer kɔ ba, "Yin māe, yi de wɔ ti tɔɔr a wɔ 'yer, a le a yin māe nɛɛ na 'yer bin." Tiche ka a Juu nɪbe 'yer, "Saa tara sɔɔr na kɔ nɪre ɛ." □□ A ɪn a le a Yesu na dɔɔ 'yer wiil a kūu 'lo tɔ won na kpi.

XXXIII Pilate lɛb kpe ti bɔɔl a Yesu sɔɔr, "Fɔɔ le ɪ a Juu nɪbe nāa bu?"

XXXIV A Yesu sɔɔr wɔ, "Fɔɔ le tɪer a le bu nɪbe le 'yer a n 'yer kɔ fɔ?"

XXXV Ka a Pilate 'yer, "Fɔ tɪer ɪka n ɪn Juu nɪre bu? A fɔ māe nɪbe nɪ a bɔɔrlo nɪbere baa nyɔɔ fɔ waan a n sɛ, bo fɔɔ ɪ?"

XXXVI A Yesu 'yer, "A n nāalɔɔ ba yi ka a wer pɔ ɛ, ala ɪ a wer pɔ le wɔ dɔɔ yi, a n poturbo naa jeb faa

ma ka a Juu nɔberɛ ta nyɔɔ ma ɛ. Tɪche a n n̄aalɔɔ ba yi a ka ɛ.”

XXXVII Ka a Pilate p̄aa soor wɔ, “Ka ala ɪ a lɛ, n̄aa lɛ fɔ ɪ wɛ?” Ka Yesu 'yer, “Fɔ 'yer vɪla fon 'yer ɪka n̄aa lɛ n ɪ, ala 'yɔɔ lɛ ba dɔɔ ma ka n wa ka a wer pɔ, naa wa 'yer a yelm̄aɛ 'yer. Nɪrɛ 'lo jaa na ɪ yelm̄aɛ sɔɔ chele naa lɛ un 'yerɛ.”

XXXVIII Ka Pilate soor wɔ, “Bo lɛ ɪ a yelm̄aɛ?” Wɔn soor a nɪtɔ baar, wɔ yin a yɔɔ a Juu nɔberɛ s̄ɛ tɪ 'yer, “N ba nyɛ yelsɔɔnaa jaa a wɔ 'yɔɔ ɛ. XXXIX Tɪche a yi binfɔ lɛ ɪka n ma ir nɪrɛ a pɔɔfɔ die pɔ kɔ yi a Gɔl Bar Difo daar. Yi bɔɔrɔ naa ɪka n yuo a yi n̄aa kɔ yi bu?”

XL A ba t̄ana 'yerɛ, “Kai, saa bɔɔrɔ wɔ ɛ, Barabasɪ lɛ sɪ bɔɔrɔ.” Tɪche a Barabasɪ mɪ un nɪkɔrɔ.

XIX

I Pilate v̄ɛ naa ka ba nyɔɔ a Yesu chiin tɪ fɔb. II Ka a sojasɪ de goor wob jupil su a Yesu, tɪ mɪ de fuu j̄a ile ile na ba su wɔ. III Tɪ p̄aa ma tɔɔ ta a wɔ s̄ɛ 'yerɛ, “Sɪ puor fɔ naa Juu nɔbe n̄aa,” tɪ ma 'ma 'ma wɔ.

IV Pilate lɛ yin wa a Juu nɔberɛ s̄ɛ go wa 'yer kɔ ba, “Yɪ nyɛ, un v̄ɛn ka ba yi waan wɔ, ka yɪn m̄aɛ nyɛ ɪka, n ba nyɛ yelbier jaa a wɔ 'yɔɔ ɛ.” □ Ban wa yin a Yesu, wɔ sun a goor jupil nɪ a fuu j̄a ile ile 'lo, ka a Pilate 'yer kɔ ba, “Yɪ nyɛ a daba.”

VI A bɔɔrlo nɔberɛ nɪ a puorfɔ yir gugurbo, ban wa nyɛ a Yesu, ka ba t̄ana 'yerɛ, “Kpa wɔ a daa ju. Kpa wɔ a daa ju.” Tɪche ka a Pilate 'yer kɔ ba, “Yɪn, yɪ de wɔ tɪ kpa wɔ a daa ju, maa 'lo n ba nyɛ yelbier jaa a wɔ 'yɔɔ ɛ.”

VII Tɪche ka a Juu nɔberɛ 'yer, “Sɪ tara na nɛɛ, sɪn 'yer, ka a nɛɛ 'lo ɪka wɔ sɛɛn k̄uu, boj̄uu wɔ bɔɔlo naa wɔ m̄aɛ N̄aanmɪn Bie.”

VIII Pilate na wɔ a nɪtɔ ka d̄ab̄aɛ gba kpe wɔ. IX Ka wɔ lɛɛb kpe na wɔ tɪ soor a Yesu, “Nyɪnɛ fɔ yi?” Tɪche Yesu ba haa nɛɛ sɔɔ wɔ ɛ. X A Pilate soor wɔ, “Faa haar ma

nɛɛ ɛ? Faa b̄ɔɔ ɪka n tara na sɔr na v̄ɛ ka ba kɔ fɔ, naa lɛ tara sɔr na faar fɔ bar ɛ?”

XI Be lɛ a Yesu 'yer wɔ, “Faa tara kp̄ɛɔ b̄al̄aa jaa a n jie ɛ, ala ɪ N̄aanmɪn ba de yin saaju kɔ fɔ ɛ. A lɛ j̄uu nɪrɛ 'lo na nyɔɔ ma wa kɔ fɔ, wɔ lon yeldɛɛr pɔ gar fɔ.”

XII An yi a be chiine, ka Pilate p̄aa mɔɔrɔ ɪka wɔ faar a Yesu, tɪche ka a Juu nɔberɛ t̄ana 'yerɛ, “F̄ɔɔ v̄ɛ ka a daba nȳa chen, faa ɪ a Siisa baraa go ɛ. Nɪrɛ jaa na ɪka n̄aa lɛ wɔ ɪ, wɔ jɛɛrɛ nɪ naa a Siisa.”

XIII Pilate na wɔ a nɪtɔ, wɔ yin naa Yesu tɪ j̄aɛ nɪ a 'yer tɔɔrfɔ dakɔɔ ju, a jie ban bɔɔlo Kɔsɪp̄an. Ka a Juu nɔberɛ mɪ bɔɔlo a jie Gabata. XIV A Gɔl Bar Difo b̄ansɪ daar m̄ɔt̄ɔtuo s̄ɔɔ, Pilate 'yer kɔ a Juu nɔberɛ, “Yɪ nyɛ a yi n̄aa.”

XV Tɪche ka ba t̄ana 'yerɛ, “Kɔ wɔ. Kɔ wɔ. Kpa wɔ yɔɔl a daa ju.” Ka a Pilate soor ba, “N kpa a yi n̄aa?” A ba 'yerɛ, “Saa tara n̄aa jaa ka n̄aa Siisa ba lɛ ɛ.”

XVI Ka Pilate v̄ɛ a ba nyɔɔ a Yesu chiin na tɪ kpa ka a sojasɪ tara wɔ.

XVII Yesu yin tuo a wɔ m̄aɛ daa chiin a jie 'lo ban bɔɔlo a Julaa Jie. Tɪche ka a Juu nɔbe mɪ bɔɔlo a jie, Gɔlgota. XVIII Be lɛ ba kpa wɔ 'mat̄aan nɔbe ayi, ka bala be a lɔbobo tɪche ka a Yesu be a s̄alsɔɔ.

XIX Pilate seb sebie 'mar a daa ju ɪka, YESU NA YI NAJARETI, A JUU NIBE N̄AA. XX Kɔkɔɛ ata lɛ wɔ seb, a Juu nɔbe kɔkɔr, Worom nɔbe kɔkɔr nɪ a Greek d̄ɛme kɔkɔr. Ka a Juu nɔbe yɔɔ kar a sebie boj̄uu a jie ban kpa wɔ ba j̄aan a yir ɛ.

XXI Ka a bɔɔrlo nɔberɛ 'yer kɔ a Pilate, “Ta seb ɪka a Juu nɔbe n̄aa ɛ, fon taa seb ɪka a daba nȳa 'yer ɪka 'lo lɛ ɪ a Juu nɔbe n̄aa.”

XXII Ka a Pilate 'yer, “A lɛ un seb n seb baar.”

XXIII A sojasɪ na wa kpa a Yesu baar, ba p̄on a wɔ fuusɪ j̄iir anaar ka āsɔɔ jaa 'mɔɔ wɔ bon. A wa chen a fuu w̄ɔ 'lo na ba tara nɛɛ

ε, böbõ'yen le ba wob yin a saaju ti baar a gbεε pɔ.

XXIV Ka ba 'yere koro taa, "Yi ta i a si chier a fuu nyã ε, yi i a si gba gbãm kaa an le na di?" Ba un a le ka a ala na seb a Nãanmɔn gãn pɔ na i yelmãε, "Ba pɔn a n fuur ti de a n fuu gbãn gbãm." (Yiel Gãn 22:18) Le le a sojasi i.

XXV Yesu ma ni a wɔ ma yebe, Klopasi pɔɔ Meer ni a Meer 'lo mi na yi a Magdala ara naa be a wɔ daa par. XXVI A Yesu na nye a wɔ ma na ara, ka a poturo 'lo won nõ mi ara gbɔr wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a ma, "A fɔ bie le a 'lo." □□□ Na wɔ mi 'yer kɔ a poturo 'lo mi, "A fɔ ma le." Ala le so ka a poturo 'lo tara a Yesu ma kul a wɔ yir.

XXVIII Yesu böɔn naa pöpãanyã ika yebe a jaa pãa baar naa ka a le na seb a Nãanmɔn gãn pɔ, na i yelmãε, ka wɔ 'yer, "Kõnyũur kpε ma naa." □□□ Dɔɔ ben be ka a dãmiiir sεε ka ba de sapɔ 'lor ir chab urbanyũu daa pɔ tur a Yesu. XXX Wɔn wa mɔɔr a dãmiiir ala baar, ka wɔ 'yer, "A baar naa," ti sur a ju na wɔ ŋmaa a vɔɔr.

XXXI A bɔbir chiiraa Chɔɔrfɔ Bɔbir Daar le ka a wer na chaar i Bɔbir Kpɛε, ala le so ka a Juu nibe ba bɔɔrɔ ika a kũn a chene be a daar jur ε. Ba sɔɔr a Pilate ika wɔ vɛ ka ba kar a ba gbεε ti yɔɔ ba. XXXII Be le a sojasi chen ti kar a bala ban lõɔ kpan a Yesu gbεε. XXXIII Tiche ban wa ta a Yesu sɛ, ba nyen ka a i wɔ kpi naa ka baa kar a wɔ gbεε ε. XXXIV Ka a sojasi ãsɔɔ de a p̄ii wõo 'lo chɔr a Yesu lõboor ka jãu ni kõɔ yi ajienaa. XXXV A nure 'lo na nye a anyãna le di a dãasɛ, ka wɔ dãasɛ i yelmãε. Wɔ böɔ naa ika a le won 'yer un yelmãε, ka yi mi na sɔɔ de. XXXVI A anyãna i naa ka a le na seb a Nãanmɔn gãn pɔ i yelmãε ika, "A wɔ kɔɔr kɔ kab ε." (A Yifɔ Gãn 12:46) □□□□ Ka ba le seb a Nãanmɔn

gãn jie ãsɔɔ ika, "Ban kaa naa a 'lo ban chɔr." (Jekariya 12:10)

XXXVIII A Josefɔ na yi Arimatya, i naa a Yesu poturo, ti a Juu nibebe dãbãε jũu, waa dõɔ vɛ ka ba böɔn ε. 'Lo le sɔɔr a Yesu a Pilate sɛ. Pilate sɔɔ naa ka wɔ ti yɔɔ a Yesu. XXXIX A 'lo ni a Nikodimasi nyã na dõɔ chen a Yesu sɛ a tãsɔɔ pɔɔ wɔ naa, na wɔ mi waan a kãnyũur ala ban bɔɔlɔ sumura ni alost. An tãn nũgbulo lujaata ni pie ni a nũu (75). XL A ba jaa ayi den a Yesu vil wɔ a fɔpɔla ti je wɔ a kãnyũu ala tu a le a Juu nibe na ma i ti ũu a nure. XLI A jie 'lo ban kpa a Yesu, pobile ben be, ka yaa paalaa mi ban ba ũu nure jaa ε, mi be be. XLII Bojũu an i a bɔbir chiiraa Chɔɔrfɔ Bɔbir Daar le, tiche ka a yaa mi gbɔr a be jũu, ba ũun a Yesu a be.

XX

I A daa gbul bɔbir dõɔ daar wer na chaara wa la la la, Meer na yi a Magdala chen naa a yaa par ti nye ka i a kɔsɔr 'lo ban pɔɔ a yaa yuo naa. II Wɔ jon chen a Simon Pita ni a poturo 'lo a Yesu na nõ sɛ ti 'yer, "Ba ir naa a Soro ãgãn a yaa pɔ, ka saa böɔ a jie ban bin wɔ ε."

III Ka a Pita ni a poturo yi na chen a yaa par. IV Ba jaa 'mantaa joro, tiche ka a poturo 'lo jo vie a Pita bar ti de nie ta a yaa par. V Na wɔ muul nye a fɔpɔla 'lo na gã, ti waa kpε ε. VI Be le ka a Pita na turo a puor mi ta, na wɔ kpε a yaa pɔ, na wɔ nye a fɔpɔla mi na gã. VII Ka a fɔ-ũu naa 'lo ban vil a Yesu ju mi pil yi a fɔpɔla pɔ gã wɔ yõ. VIII A poturo 'lo na dõɔ de nie ta a yaa par mi pãa kpε, na wɔ nye a le ti sɔɔ de. IX Baa na böɔ a par sere ε, ika le a Nãanmɔn gãn na 'yer ika a Yesu na ir naa a kũu pɔ, i vɔr ε.

X A poturbo ayi bala lɛb kul a ba taaba sɛ. XI Tiche ka a Meer ara a yaa par kõnõ. Wɔ kõn wa

muul kaa a yaa pɔ, XII na wɔ nyɛ a malakasi ayi na su fuu pɛl be a yaa pɔ, ka a ʼsɔɔ jʼɛnɛ a ju jie, ka a ʼsɔɔ mɔ jʼɛnɛ a gbɛɛ jie, a jie ban dɔɔ gaal a Yesu.

XIII Ka ba sɔɔr wɔ, “Pɔɔ, bʼɛn ʼyɔɔ le fɔ kɔnɔ?” A wɔ ʼyer ba, “Ba ir naa a n Soro, ka n ba bɔɔ a jie ban bin wɔ ɛ.” □□ A nɔɔ won ʼyer, ti lɛɛ nyɛ a Yesu na ara, tɛɛ waa bɔɔ ɔka ʼlɔ le ɛ.

XV Ka Yesu sɔɔr wɔ, “Pɔɔ, bʼɛn ʼyɔɔ le fɔ kɔnɔ? An le fɔ bɔɔrɔ?” Mɛɛr tɛɛr naa ɔka a jɛkara le, ti ʼyer, “Nɔkpɛɛ, ala ɔ fɔɔ le ir wɔ, wiil ma a jie fon bin, ka n chen ti ʼmɔɔ wɔ.”

XVI A Yesu bɔɔl, “Mɛɛr!” Ka wɔ lɛɛ ʼyer nɔ a juu nɛɛ kɔkɔr, “Woroboni.” A par le, Wiwile.

XVII A Yesu ʼyer, “Ta gɔɔ ma ɛ, n ba chen a n Sʼaa sɛ sɛɛ ɛ. Chen a n poturbo sɛ ti ʼyer ba, n lɛɛ chiine a n Sʼaa Nʼaɛnɔmɔn mɔ na ɔ a yɔ Sʼaa Nʼaɛnɔmɔn sɛ.”

XVIII Ka a Mɛɛr na yɔ a Magdala chen a poturbo sɛ ti ʼyer, “N nyɛn a Soro,” na wɔ mɔ man a ala a Yesu na ʼyer kɔ wɔ.

XIX A daa gbɔl bɔbir dɔɔ daar jʼaɛnɔr, a poturbo lɔɔn taa a die pɔ, ti kpal a pʼama a juu nɛɛ dʼɛbʼɛ jʼuu. A Yesu ti kpɛ ara a ba sɛ ti puor ba ʼyer, “Nyʼaʼmaar wɔ be a yɔ sɛ.” □□ Won ʼyer a nɔɔ, wɔ wiil ba naa a nuur nɔ a lɔboor. Nɔɔ kpɛn a poturbo ban nyɛ a Soro.

XXI Yesu le ʼyer kɔ ba go, “Nyʼaʼmaar wɔ be a yɔ sɛ, le a Sʼaa na tɔ ma, le le n mɔ tɔnɔ yɔ.” □□ Tɔ pʼaa vɔɔr ʼyɔɔ ba ti ʼyer, “Yɔ de a Nʼaɛnɔmɔn Sɛɛ.” □□□ Ala ɔ yɔ vɛn nɛɛ yɛlɛɛr bar, Nʼaɛnɔmɔn mɔ na vɛn bar wɔ. Ala ɔ yaa mɔ wa vɛ bar ɛ, Nʼaɛnɔmɔn mɔ kɔ vɛ bar ɛ.

XXIV Tomasi ban le bɔɔlɔ Naa na ɔ a Poturo Pie Nɔ Ayi ʼsɔɔ ba dɔɔ be be a Yesu na wa ɛ. XXV Ka a poturbo bala na be be nyɛ a Yesu ʼyer kɔ wɔ, “Sɔ nyɛn a Soro,” ti wɔ ʼyer, “Maa ba nyɛ a natɛ a wɔ nɔɔ

pɔ ɛ, naa de a n nubir tɔ a kpafɔ jie ɛ, naa mɔ le de nɔɔ tɔ a lɔboor bɔɔ pɔ ɛ, n kɔ sɔɔ de jaa ɛ.”

XXVI A ber aniin daar, a wɔ poturbo ba jaa le lɔɔn taa a yɔr pɔ, ka a Tomasi mɔ be be. A pʼama kpal naa, tɛɛ ka a Yesu wa ara a ba sɛ puor ba ti ʼyer, “Nyʼaʼmaar wɔ be a yɔ sɛ.” □□□ Tɔ pʼaa ʼyer kɔ a Tomasi, “Tur a fɔ nubir a ka, nyɛ a n nuur na fɔ tur a fɔ nɔɔ su a n lɔboor bɔɔ pɔ, na fɔ bar a baal ti sɔɔ de.”

XXVIII Ka a Tomasi ʼyer, “N Soro nɔ n Nʼaɛnɔmɔn.”

XXIX A Yesu pʼaa sɔɔr wɔ, “Fon nyɛ ma jʼuu le fɔ sɔɔ de ɔ? Popɛl dɛmɛ le a bala na ba nyɛ ɛ, ti sɔɔ de.”

XXX Yesu tɔn nɛʼmaa tɔ yɔɔ a wɔ poturbo niem, ban ba seb ʼyɔɔ a gʼɛn nyʼa pɔ ɛ. XXXI Tɛɛ a anyʼana seb naa ka yɔn sɔɔ de ɔka, a Yesu le a Nɔ-iraa, na ɔ a Nʼaɛnɔmɔn Bie. Yɔn sɔɔ de jʼuu, yɔn tara naa nyɛvɔr yɔn a wɔ yuor pɔ.

XXI

I A anyʼa puor, Yesu le ir wɔ mʼɛ wiil kɔ a wɔ poturbo be a Tiberiyas man pɔ. Nɔɔ le a tu.

II Simon Pita, Tomasi ban bɔɔlɔ Naa, Nataniɛl na yɔ Keena na be a Galilee paal pɔ, Jebedee bibiir ayi puɔn a poturbo ayi bamɛn ʼmantaa. III Ka a Simon Pita ʼyer kɔ ba, “Maa chiine naa jʼɛnɛ nyɔɔrfɔ jie.” Ka ba mɔ ʼyer, “Sɔn ʼmantaa chen!” Ba yɔn kpɛ a gboro chen, tɛɛ a tʼsɔɔ ʼlɔnɔ baa nyɔɔ bon ɛ.

IV Bibio pipi Yesu ben a gogoro ju ara, tɛɛ a poturbo ba bɔɔ ɔka ʼlɔ le ɛ.

V Ka wɔ bɔɔl ba sɔɔr, “Barmɛn, yaa nyɔɔ jʼɛm ɛ?” Ka ba ʼyer “Kai.”

VI A Yesu ʼyer ba, “Yɔ lɔb a lɔyaar ʼyɔɔ a gboro nɔsɔɔ jie, yɔn nyɔɔr amɛn.” Ban lɔb a lɔyaar ʼyɔɔ, baa le tɔnɔ tɔɔrɔ ɛ, bojʼuu wɔ nyɔɔr jʼɛyɔɔ.

VII Ka a poturo 'lo a Yesu na nõ 'yer kō a Simon Pita, "A sī Soro lē." A lē a Pita na wō ūka, "A sī Soro lē," wō sun a fuu won dōo yaa bar na wō ɔɔ lon a kōo pō. VIII Ka a poturbo ba nyā na che turo nī a gboro tōoro a loyaar na seen a jāme. Baa jāan a gogoro ε, an ūn gbεε kōor ata (300). IX Ban wa do a gogoro ju, ba nyen saalaa būu jāme na be be nī paanōo.

X A Yesu 'yer kō ba, "Yī ir a jāme ala yūn nyōor a pōpāanyā amūne waan."

XI Ka a Simon Pita kpε a gboro pō, tī tōo a loyaar na seen a jābere don a gogoro ju. A ūn jāme kōbaa lījaayi nī pie nī ata (153), an ū a yōo a lē, tiche a loyaar ba chīer ε. XII A Yesu 'yer kō ba, "Yī wa suor nεε." Tī a poturbo āsōo jaa ba 'la sōor wō ūka, "An lē fō ū?" Ba jaa bōon naa ūka a Soro lē. XIII Yesu ir a paanōo na wō kō ba, tī lē ir a jāme mī kō ba. XIV A nyā lē ū gbεε ata Yesu na ir a wō māe wīl a poturbo won ir a kūu pō ū vor.

XV Ban di baar ka Yesu sōor a Simon Pita, "Simon, Joon bie, fō nõ man gar a banyāna ɔ?" Ka wō 'yer, "ɔo, n Soro, fō bōo naa ūn nõ fō." A Yesu 'yer wō, "Koro a n pelsi a bōdiir."

XVI Yesu lē sōor go, "Simon, Joon bie, fō nõ man sīre jaa?" Ka wō 'yer, "ɔo, n Soro, fō bōon naa ūn nõ fō." Ka a Yesu 'yer kō wō, "Bōo kaara ma a piir."

XVII Yesu lē sōor won gbεε ata, "Simon Joon bie, fō nõ ma naa?" Ka a Pita pōo sōo bojūu gbεε ata nī nyā a Yesu na sōor wō, ūka wō, "Nō wō naa?" Tī 'yer, "N Soro fō bōon yeke a jaa, fō bōo naa ūn nõ fō." A Yesu 'yer kō wō, "Koro ma a piir bōdiir. XVIII Yelmāe lē n 'yere kōro fō, a fō polbile daar fō māe ma sun fō fuustī na fō chiin jie 'lo jaa fon bōoro. Tiche fōo wa kor baar, fō ma jān a nuur ka nure kōo su fō a fuu tī tōo fō chiin a jie 'lo

fon ba bōoro ε." XIX Yesu 'yer a ntōo na wō wīl a kūu 'lo tō Pita na wa kpi 'yōo Nāanmūn yoor tīr. Tī pāa 'yer kō a Pita, "Turo ma."

XX Pita heb nye a poturo 'lo a Yesu na nõ ka wō turo ba. A poturo nyā lē dōo dīel a Yesu lē ban dire a di baaraa, na dōo sōor a Yesu, "N Soro, an lē na gar 'yōo fō?" XXI Pita na nye won turo ba, ka wō sōor, "N Soro, tī nyā mī?"

XXII A Yesu 'yer, "Maa nõ ūka wō be be tī tān ūn na heb wa, a ū bo a fō soro? Fōo turo ma." XXIII A anyāna jūu lē a poturbo 'yer yōoro nī ūka a poturo 'lo kō kpi ε. Tiche Yesu ba 'yer ūka wō kō kpi ε, wō 'yer ūka, "Maa nõ ūka wō be be tī tān ūn na heb wa, a ū bo a fō soro?"

XXIV A poturo nyāna lē di a anyāna dāasīe na wō seb bin, ka sī bōon a wō dāasīe na ū yelmāe.

XXV Yesu tōn tōyoo mī, ala ū a jaa ta seb bō'yen 'yen, a wer wō jaa kō naa tara jie bin a ala na seb ε.

A NITÖNSI TÖMÖ GÄN

^I Teofilus a n gän döo 'lo pö, n seb a ala a jaa a Yesu na döo piel maal ti na wö wiil a nibe. ^{II} Yesu tu naa a Nāanmın Sıe pö na wö wiil a nitönsi bala won ir le ban na ire ti a Nāanmın de wö don a saaju. ^{III} A wö döoye difo puor, wö wiil wö mæe kō a nibe banyāna, ka a chaar ba nie ika wö ir naa na wö i vor. A ber lijaayi daar le wö wa düu ba, na wö 'yer a Nāanmın nāalōo 'yer.

^{IV} Wōn wa lōon ba ka ba 'mataa dire, ka wö kpākpāan ba nı a 'yer bir nyā, “Yi taa ire wa yire a Jerusalem ε, yi chele a kofō 'lo a n Sāa na pōl ka n 'yer kō yi. ^V Jōon 'lo, kōo le wö de son a nibe, tiche yın 'lo, a kō le kor ε, Nāanmın na so yi naa nı a wö Sıe.”

^{VI} Ba le wa lōon naa a Yesu go, na ba suor wö, “Sı Soro, a sōo nyāna pö le fon heb a Isıral nāalōo kō ba bu?” □ A wö 'yer kō ba, “A ba i yi 'yer ε, ika yi böo a sōo bu a bıbir a Sāa na bin a wö kpēo pö ε. ^{VIII} Tiche yın nyen kpēo a Nāanmın Sıe wa wa a yi sē, ka yi i a n dāasıe dēme, a Jerusalem, nı a Judiya paal wö jaa, nı a Samariya paal ti tån a wer tēfo jie.” □ A anyāna le wö 'yer baar ti duoro a saaju a le ne a ba nıbiru ka a julōjuur ti pōo wö.

^X Ka ba chene dol kaara a saaju a le ne won duoro, be le a döor ayi na su fuu piel wa düu ba a le ne ara a ba sē. ^{XI} Na ba suor ba, “Galilee döor, bāa le so a yi kaara a saaju a le mō? A Yesu nyāna nı wö ju yın nye na duoro a saaju, na heb a le ne nı wö ju wa, nitāa a le ne yın nye won duoro a saaju.”

^{XII} A ba yi a tōo ban buolo a Olive Tur Tōo heb kul a Jerusalem na ba jāan a tēe ε, a fon tōo chen a Pēnfō

Bıbir Daar. ^{XIII} Ban wa ta, ba don a buoye pö, be le ba döo löo taa. Ka a bala na döo be be le Pita, Jōon, Jemesı nı Andıru. Filip, Toması, Batolomi nı Matıu nı Alfayası bidaba Jemesı nı Simon na mōo nıbir nı a wö wer yelee, nı a Jemesı bidaba Judas. ^{XIV} A banyāna ba jaa le löo taa nı nebō'yen suor a Nāanmın, ka a pobo bamıne pōo ba ka a Yesu yeer nı a wö ma Mēer mı be be.

^{XV} Bıbir āsōo le a wö poturbo wa löo taa na ba i nibe kobaa döol lıjer. Ka Pita ir ara a ba pö ^{XVI} ti 'yer, “Yeer, a see naa ka sın maal a le a Nāanmın Sıe na döo tu a Nāa David nee pö, a wö 'yer na wö seb bin a kōr jaa nitāa le a Judas nyā na döo de a nibe nie a ba wa nyōo a Yesu. ^{XVII} Wö döo i a sı āsōo na wö pōo sı a tömō nyā pö.”

^{XVIII} Judas putuyar won nye le ika wö dån wer, be le wö chor ju pur ka a nyaba a jaa yi. ^{XIX} Nıre jaa na be ka a Jerusalem le wö a 'yer nyā na ba buolo a jie a ba kōkor pö ika, Akeldama. A par le, Jāi Wer.

^{XX} Ka a Pita 'yer, “Nitō le a Nāa David seb a wö yiel gån pö, 'A wö jie wö heb dālpōo, ka a nıre jaa taa kpiere be ε,” *(Yiel Gån 69:25)* ka, ‘A nıre āsōo, wö de a wö jie.’ *(Yiel Gån 109:8)*

^{XXI} “A le jūu, nıyuo le sın ir ka a nınyıne i a 'lo na döo pōo sı 'mataa yuoro nı a Yesu. ^{XXII} Piel a Jōon Nāanmın kōo sofo sōo wa tån a sōo nyā a Yesu na yi a sı sē do a saaju. A nıre 'lo le na pōo sı dire a wö kūu pö irfo dāasıe.”

^{XXIII} Be le ba tıer 'yōo nıbe ayi. Josefō ban buolo Basabası na ba le buolo wö Jusıtusı nı Matıyası. ^{XXIV} Na ba pāa suor Nāanmın 'yere, “Sı Soro, fōo le böo nıre jaa potıer, wiil sı a nıbe ayi banyāna āsōo fon na ir. ^{XXV} Ka won de a nitönsi tömō jie a Judas na bar, ti chen a jie won pōo.” □□□ A ba

pãa gba gbãm ka a gbãbie tɪ ir Matiyasɪ a wɔ pɔɔ a nitõnsɪ pie nɪ bõ'yen pɔ.

II

^I A Pentikosɪ na wa ta, ba jaa ben a jibõ'yen. ^{II} Ajienea le ka a damfɔ na kaara fɪka sesekpɛɛ na furo yi a saaju wa sɛɛ a die 'lo pɔ ban jãne. ^{III} Be le ba nye bũu 'lɪraa na ŋmara jaa pɔrpɔr dɔɔlo ãsɔɔ jaa bõ'yen 'yeni. ^{IV} Ka ba jaa sɛɛn a Nãanmɪn Sɪɛ na ba piel 'yere kɔkɔyor le a Sɪɛ na kɔ ba.

^V A Juu nɪbe na joro a Nãanmɪn dãbãɛ na ba yi a tɛn tɛn wa kpɪɛɛ a be a Jerusalem. ^{VI} Ban wa wɔ a gômõ nyã, a nɪyɔɔ ba nyãna ba jaa wa lɔɔn taa na ba ɪ chĩcham, bojũu ãsɔɔ ma wõn ban 'yere a wɔ kɔkɔr. ^{VII} Ka a ɪ yel dũu naa, na a 'maa ba jaa nɛɛ ka ba sorɔ taa, "A ba ɪ Galilee dɛme le a banyãna na 'yere ɛ? ^{VIII} Tɪ ŋmɪne a ɪ ka a sɪ ãsɔɔ jaa wõnõ ban 'yere nɪ a sɪ kɔkɔɛ? ^{IX} Parti dɛme, Mede dɛme, nɪ a Elam dɛme. Bamɪne nɪ yin Mesopotamiya, Judiya, Kapadosiya nɪ Pontus nɪ Asiya. ^X Ka bamɪne nɪ yi Fɪrgɪya, nɪ Pamfil- iya, nɪ Ijipiti, nɪ a Libiya dɛme na gbɔr a Sirenɪ wer nɪ a sãanba na yi a Worom, ^{XI} a Juu nɪbe mãɛ nɪ a bala na lɛb a Juu nɪbe, bamɪne yin Kɪrete nɪ a Arabiya dɛme. Sɪ wõn ban de a sɪ mãɛ kɔkɔr 'yere nɪ a Nãanmɪn tɔbere won tõ."

^{XII} Ka a anyãna sɔb ba nɪbir ka ba nɛɛr 'maa a ba sorɔ taa, "A anyãna par nɪ bo?" ^{□□} Tɪche ka a bamɪne kpɛɛ 'yere, "Dãa le maal ba a le ne."

^{XIV} Ka a Pita nɪ a Pie Nɪ Bõ'yen pãa ir ara ka wɔ 'yer kpɛɔ jaa kɔ a nɪbe, "Juu nɪbe nɪ nɪre jaa na kpɪɛɛ ka a Jerusalem, yɪ vɛ ka n wiil yɪ a par. Yɪ chele a le ɪn na 'yer. ^{XV} A nɪbe banyãna ba nyũ dãa ɛ, nitãa a le yin tɪɛr ɛ, a chɛne na ɪ bibi'maar. ^{XVI} Nitõnõ le a Nãanmɪn 'ye'yere Joel dɔɔ

'yer, ^{XVII} 'Nãanmɪn 'yer ɪka a ber baaraa daar, won kpaaraa a wɔ Sɪɛ 'yõɔ a nɪbe ba jaa. Ka a yɪ dabil nɪ a pɔɔbil 'yere a 'yɛrsɪ ala a Nãanmɪn na kɔ ba, ka a yɪ dabil nyere nyefosɪ, ka a yɪ danyõn nɪ jãna jãnsɪ. ^{XVIII} A bala gba na ɪ a n gbãgbadɔɔr nɪ a pɔɔɔ, ba jaa pɔ le ɪn kpaar a n Sɪɛ 'yõɔ ba a ber ala pɔ, ka ba 'yere a n 'yer. ^{XIX} In wiil ban yelfersɪ na yi saaju ka a jãnsɪ mɪ be ka a tɛɛ, jãɪ, bũu nɪ jɔɔr na den jie wɔ jaa. ^{XX} Ka a mõtõɔ lɛb lɪi ka a ŋmera mɪ lɛb jãɪ kaar tɪche ka a sɪ Soro bɪbir 'lon na chaar pãa wa. ^{XXI} Be le nɪre jaa na pãa bɔɔɔ a sɪ Soro yuor na nyen faafɔ." (Joel 2:28-32)

^{XXII} "Isral nɪbe yɪ chele ka, A Yesu nyã na yi a Najaretɪ 'lo le a Nãanmɪn ir kɔ yɪ, na wɔ de wɔ tɔn a ne'maa tømõ, nɪ tɔfersɪ, nɪ jãnsɪ tømõ a yɪ pɔ, ka yɪ mãɛ bõɔn. ^{XXIII} Ba nyɔɔn a daba nyãna 'yõɔ a yɪ nuur pɔ nitãa le a Nãanmɪn na dɔɔ tu a wɔ bɔfɔ nɪ a wɔ bõɔfɔ pɔ, de nie 'yer bin, ka a putudɛme sɔɔ yɪ ka yɪ kpa wɔ a daa ju a wɔ kpi. ^{XXIV} Tɪche ka a Nãanmɪn sãt wɔ a kũu pɔ, na wɔ faa wɔ a kũu wõm pɔ, bojũu a kũu ba tara kpɛɔ na nyɔɔ wɔ taa le ɛ.

^{XXV} "A Nãa David dɔɔ 'yer a wɔ 'yer, 'Bɪbir jaa le n nyere a n Soro, bojũu wɔ ben a n nũsɔɔ jie, n kõ wa lɔɔ gber ɛ. ^{XXVI} Ala le so ka n pɔɔ pel ka n jãlbir chule, ka a n ãgãn mɪ tara tɪɛr tɔfɔ jie. ^{XXVII} Bojũu fɔ kõ wa bar ma be a yaa pɔ ɛ, bɪ ka fɔ bar a fɔ Cheche Sɔɔ 'lo ka wɔ pɔɔ ɛ. ^{XXVIII} Fɔ wiil man a nyevɔr sɔr, fon vɛn ka nõɔ kpɛ ma a fo niem." (Yiel Gãn 16:8-11)

^{XXIX} "N yeɛr, n 'yer chãa pɔ kɔ yɪ ɪka a sɪ sãakpã David kpi naa a ba ũu, a wɔ yaa le anyãna na be ka dɪna. ^{XXX} Tɪche wɔ dɔɔ 'yer a le a Nãanmɪn na tɪr nɛɛ kɔ wɔ ɪka, won vɛ naa ka 'lo David yõɔ jãne

a wö nāa dakoo ju. XXXI David den nie nye a le na be a wö niem, ala le so ka wö 'yer a Kurisito küu pö irfo 'yer, na wö 'yer ika wö kö gā be a yaa pö ε, bu ka a wö āgān pōo ε.

XXXII “Nāanmün sāt naa a Yesu nyāna ka wö ir i vor, sin le i a anyāna a jaa dāaste dēme. XXXIII 'Lo le wö 'moo don bin a wö nūsōo jie, ka a Sāa ko a Yesu a wö Ste 'lo won tur a nee kü wö. A Ste nyā le wö kpaar 'yōo si ka yi nye ti be wōnō. XXXIV David ba dōo do a saaju ε, ti wö 'yer naa, 'A Soro 'yer kü a n Soro, “Jāne a n nūsōo jie, XXXV ka n wa de a fū dōdēme ka ba i a fū gbēε dōolfō jie.”’ (Yiel Gān 110:1)

XXXVI “A le jūu, vē ka a Isural nibe ba jaa bōo sire jaa ika Nāanmün maal naa Yesu nyā yin kpa a daa ju ka wö i a si Soro ni a Ni-iraa.”

XXXVII A nibe na wō a nitō, ka a ŋmara ba a nyān, ka ba soor a Pita ni a nitōnsi, “N yeer, ŋmine sin i?” □□□ Ka a Pita 'yer kü ba, “Yi lieb a yi tier, ka ba de a Yesu yuor son yi a Nāanmün kōo, ka a yi yelbier baar. Ka a Nāanmün kü yi a wö Ste. XXXIX Yin ni a yi bibiir le a Nāanmün tur a wö nee kü, yin ni a bala ba jaa na be a teer, ni a bala ba jaa a si Soro Nāanmün na wa buol.” □□ Pita den 'yer yoo kpāan ba, na wö kpākpāan ba 'yerε, “Yi faa yi māε yin a duna nifileflesi pō.”

XLI Ka a bala na soo de a wö 'yer, ba so naa a Nāanmün kōo, ka nibe tur ata (3,000) pōo ba a daar 'lōnō. XLII Ba den ba māε ko a nitōnsi wiilfo, na ba tara nebō'yen lōo dire, na ba lōo puoro a Nāanmün. XLIII Dābāε kpēn nire jaa a le ban nye ka a nitōnsi tō a tōfersi ni a ne'maa tömō. XLIV A bala na soo de, ba jaa lōon taa jibō'yen na ba sōnō taa. XLV Na ba daara a ba bōtarsi na ba ma pō ir kü taa le jaa āsoo

na buoro. XLVI Būbir jaa le ba ma lōonō taa be a Nāanmün puorfō yir bechaar pō, na ba yuoro taa yie ŋmara a paanōo dire ni popel ni potier bō'yen. XLVII Ba peere naa Nāanmün ka a nibe ba jaa ni ara a ba puor. A si Soro ma vē naa ka a bala na nye faafō, pōo ba būbir jaa.

III

I Būbir āsoo Pita ni Joon duoro naa a Nāanmün puorfō yir kpēε pō, a puorfō jie mōtōo na gor. II Ka a daba ban lōo dōon a wö gber, a ba ma tuo wö ti bin a be a Nāanmün puorfō yir dōdōr nee 'lo ban buolo, Vila. Be le ba ma tuo wö ti bin būbir jaa a wö ma sooro a bala na kpiere a Nāanmün yir bechaar pō libie.

III Won wa nye a Pita ni a Joon na kpiere, a wö sooro ba a libir. IV Ka a Pita ni a Joon kaara wö a le a tāu, ka a Pita wa 'yer, “Kaara si.” □ Ka a daba tōo fur a nibir a le chir chir 'yōo ba tierε ika won nyen bon. VI A Pita pāa 'yer, “N ba tara libir bu, selma kuro fu ε, tiche a 'lo in tara le in kü fō. Yesu Kurisito na yi a Najareti yuor pō, ir chiine.” □ Ti na wö nyoo a daba nūsōo sōo wö ka wö ir ka a i a gbepεle ni a nakooie kpēme naa. VIII Ka a daba oo chor a gbεε na wö piel chiine, na wö pāa tu ba kpēn be a Nāanmün puorfō yir bechaar pō. Be le wö ti ooro yuoro na wö peere a Nāanmün.

IX A nibe ba jaa na wa nye wö, a le won chiine peere a Nāanmün, X ba bōo wö naa an i 'lo le ma jāne sooro libie be a Nāanmün puorfō yir dōdōr 'lo ban buolo a, Vila. Ka a i ba chīcham naa 'maa ba nee a le na i.

XI An i a daba chene na pōo a Pita ni a Joon ka a nibe neer 'maa a ba jo wa titaa a be ban buolo a Solomon Bechaar pō.

XII Pita na nye a le ka wo 'yer ko a nibe, "Isral döör woɪ, bāa le so ka a neer 'maa yi a le mō? Bāa le yi fur a nibir 'yōō si fika sin māē kpēō bu sin māē maal vɪla le si maal a daba nyā ka wo chiine? XIII A Nāanmɪn nyā na ɪ a Abraham, Isaaki ni a Jakob Nāanmɪn ni a si sāakpāmɪne Nāanmɪn le 'yōō a wo tōtōnō Yesu yuor. Yin le nyoo wo tur ɪka ba ko wo, ka a Pilate ηme nyāa na bar wo ti yi 'yer ɪka yaa bōō wo ε. XIV Yi 'yer naa ɪka yaa bōō a cheche soo ni a yelmāe soo ε, ti na yi sōor ka ba yuo a nikoro ko yi. XV Yin le ko a nyevor soo, tiche ka a Nāanmɪn sāt wo a kūu pō. Sin le nye anyāna ni nibir. XVI A daba nyāna ni a sin na 'mataa soo a Yesu le sa a daba nyāna baal yin nye na yi bōō, sire jaa sin soo de a Yesu yuor le wo sa, a daba nyāna yin ben nye.

XVII "Pōpāanyā, yeeɪ, n bōō naa ɪka ba bōō fō le vē ka yi tō a le ne a yi nibere na dōō tō. XVIII Tiche Nāanmɪn ɪ naa a le won dōō vē ka a wo 'ye'yerbe 'yer ɪka, a wo Nɪ-iraa na din döoye. XIX Yi pāa lieb a yi tier, na yi lieb wa a Nāanmɪn sē, ka wo fiel a yi yeldebē bar. A ākpēō paalaa yin na nye na yin a si Soro sē, XX ka wo gba na tō a Yesu Kirisito 'lo won dōō ir bin ko yi. XXI Won chene na jāne be a saaju, ti tāt a sōō 'lo Nāanmɪn na 'mataa a bonɪ a jaa nitāa le won tir a nee a kōr jaa tu, a wo 'ye'yerbe chechesi sē. XXII Bojūu Mosesi dōō 'yer, 'A Soro Nāanmɪn na ir 'ye'yere a n kaar ka wo ɪ a yi māē nire, a yi chele a ala a jaa won na 'yere korō yi. XXIII 'Isōō jaa ba wa chele a le won na 'yere ε, ban ir wo nūu bar a wo nibe pō.' (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 18:15, 18, 19)

XXIV "Sire jaa, a Nāanmɪn 'ye'yerbe ba jaa na yi a Samuwel

sōō mi 'yer naa a bibie anyāna 'yer. XXV Yin le ɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe banyāna bibiir ni a netiraa 'lo a Nāanmɪn na tara ni a si sāmɪne. Wo 'yer ko a Abraham, 'An tu naa a fō yon pō, ka a nibe ba jaa na be ka a tēe na nye sōofō.' (A Pielfo Gān 22:18) □□□ Nāanmɪn na wa ir a wo tōtōnō, yin sē le wo de nie tō wo ka wo ti sōō yi na wo lieb a yi āsōō jaa yin a wo putusor pō."

IV

I A le a Pita ni a Joon na chene 'yere ni a nibe, a Juu nibe boorlorbo ni a puorfō yir nidiere 'matāan a Saduseemɪne wan a ba sē. II Ba wa nyen suur, bojūu ba wile naa a nibe ɪka Yesu jūu nire jaa na ir naa kūu pō. III Be le ba nyoo a Pita ni a Joon na ba 'yōō ba pōofō die pō bar ka wer na chaar, bojūu mōtōō mor baar. IV Tiche a bala na wō a le a Pita na 'yer a Yesu 'yer na ba soo de na un döör tur anūu (5,000).

V A wer na wa chaar, a ba nidierbe ni a ba nibere 'matāan a Mosesi nee wiwiilbe lōon taa be a Jerusalem. VI Ka Anasi na ɪ a Juu nibe boorlo nikpēe ni Kayafasi, Joon ni Aleksanda 'matāan a Juu nibe boorlo nikpēe nibe bamɪne. VII A ba ti yuo a Pita ni a Joon waan a ba wa sorō ba, "Kpēō buor ni yobuor le yi de tōnō ni a anyāna?"

VIII Ka a Pita na seen a Nāanmɪn Siε 'yer ko ba, "A yin nidierbe ni a yin nibere, IX ala ɪ yi ben bool si dina ɪka si wa man a maal vɪla nyā na vē ka a gberē sa. X Yi pāa bōō ɪka yaa, a yin ni nire jaa na be a Isral, ɪka a Yesu Kirisito nyā na yi a Najareti yuor pō, a 'lo yin ko a daa ju, tiche ka a Nāanmɪn sāt wo a kūu pō, ka wo ɪ vor, le sa a daba nyāna na ben ara a kana. XI Wo ɪ naa 'A kusir 'lo a yin mɪmɪterbe na tōr bar, 'lo le wa ɪ a kusir ju.' (Yiel Gān 118:22) □ Fafaara jaa ba le be

be ε, bojüu yuor jaa ba le be ka a tēe pō, na tōo nire faa ε.”

XIII Ban nye a le a Pita ni a Joon na ba joro dābāe ε, ti mi bōon ban ba jān gān chen tēer ε, ka ne'maa ba. Ka ba tierito ban dōo be a Yesu sē. XIV Tiche ba mi nyen a daba 'lo na sa 'mataa ara ni ba, baa le tara 'yer na 'yer ε.

XV Le le ba 'yer ba a ba yi chēchēe, ti ba pāa guoro taa 'yere, XVI “Nimne le sin i a nibe banyāna? Nire jaa na be ka a Jerusalem bōon naa a ne'maa tōmō ban tō a si kō tōo chiir ε. XVII Tiche ala i sin pōo naa a ye le nyāna sōr ka nire kō le wō naa ε, yi i a si fuu ba ka ba taa ire wa pōrō a yuor nyāna korō nire jaa ε.” □□ Be le ba bōol ba a ba kpe ka ba kpākpāan ba ika, ba taa ire wa 'yere bu wile ni a Yesu yuor go ε.

XIX Tiche ka a Pita ni a Joon 'yer kō ba, “Yin māe yi pe kaa, a seen Nāanmūn sē ka sin tu a yi nee gar a Nāanmūn bu? XX Bojüu sin 'lo kō tōo bar a 'yer sin nyen nibir ti wō 'yerfo ε.”

XXI Le le ba vuur ba ti bar ba a ba chen. Baa bōo kpāa buor le ban kpāa ba ε, bojüu a nibe ba jaa pēere naa Nāanmūn a le na i. XXII Bojüu a daba nyāna na sa a ne'maa safō nyāna kor gar yuomo ljaayi (40).

XXIII Ban wa bar a Pita ni a Joon, ba chen a ba taaba sē ti man ala a jaa a bōorlo nibere ni a nibere na 'yer kō ba.

XXIV A ba taaba na wō a nitōnō, ba jaa 'mantaa ni nebō'yen puor Nāanmūn na ba 'yere, “Tōonō Sōo, fōo le maal a saaju ni a tēe ni a man kpēe ni bon jaa na be a pō. XXV Fōo le dōo vē ka a fō Sīe haa a fō gbāgbaa na i a si sāa David nee ka wō 'yer, 'Bo le so ka a paalsi nye suur, ka a nibe ηmara a dōol pōrsi? XXVI A wer nāmune tōoro naa gbechile, ka a nibere mi lōo taa jēere ni a Soro ni a fō Ni-iraa.’

(Yiel Gān 2:1, 2) □□ Sīre jaa le a Herōd ni a Pontius Pilate lōo taa ni a bala na ba i a Juu nibe ε, ni a Juu nibe a tēe nyāna pō, na ba jeb a fō tōtōcheche Yesu, a 'lo fon ir. XXVIII Ba maal naa a le fon kaa ir na i a fō potier, ni a fō kpēo, ni a fō bōfo fon dōo de nie choor ti a wa i.

XXIX “Pōpāanyā si Soro, kaa le ban fuu si, ti na fō sōo a fō gbāgbaar a si mōol a fō 'yer ni 'lafō. XXX Tur a fō nūu sāan baalsi, na fō tō ne'maa tōmō ni a fō tōtōcheche Yesu yuor.”

XXXI Ban wa puor baar, a jie 'lo ban lōo taa damaa. Ka ba jaa seen a Nāanmūn Sīe, na ba 'yere a Nāanmūn 'yer ni 'lafō.

XXXII Ka a bala na sōo de, ba jaa tara na tier bō'yen ni nyābō'yen. Isoo jaa maa 'yer ika a wō bonsi i naa a 'lo tee bon ε, ba ma pōn bon jaa ban tara. XXXIII A nitōnsi den kpēo mana ni a si Soro Yesu kuu pō irfo 'yer, ka a Nāanmūn wāefō be a ba jaa sē. XXXIV Ba āsōo jaa ba dōo faa bon ε, sōo jaa le a bala na tara por ni yie ma da na ba ma waan a libie, XXXV wa bin a nitōnsi sē, ka ba ma pō ir kō āsōo jaa le an seen wō.

XXXVI Josefō na yi Sipurusī na wō i a Levi bal nire, kaa a nitōnsi bōolo wō Banabasi. A par le nire na 'yōonō ākpāen. XXXVII Wō dān a wō puo, na wō de a libie waan wa bin a nitōnsi sē.

V

I Ka a daba āsōo na be be di Ananias ka a wō pōo mi di Safira. Ba mi den a ba pobile da. II Wō ir naa libie amune bin ka a pōo bōon, tiche na wō chiin a ηmaa ti bin a nitōnsi sē.

III Ka a Pita suor a Ananias, “Bo le so ka a Satan see fō a nyāa a fō ηmaa jir kara yōo a Nāanmūn Sīe, na fō ir a libie amune a le fon da a puo bin? IV A ba i fōo le so na fō de da ε? Fon wa da baar a ba i fōo le so a libie ε? Bo le i a fō tier a fō

maal a nitō? Nire ba le fo ηmaa a jir nyā 'yōo ε, tiche Nāanmın le.”
 □ Ananias na wō a nitōnō na wō lo kpi a jie. Ka a dābāe kpe a bala jaa na wō naa. ^{VI} Ka a pōlbil ir a ba pō 'moo a kūu lū tuo yin ti ūu.

^{VII} An wa kor bālāa ka a wō pōo mı wa bōn dōol ba bōo a le na i ε, ^{VIII} ka a Pita sōor a pōo, “A libie a jaa le a anyāna a fōo nı a Ananias na da a puo nye o? 'Yer kō ma.” A wō 'yer, “Oo, le le.” □ A Pita 'yer kō wō, “Nımune le a i a yı guor taa ıka yı beer a sı Soro Ste kaa? Nye a nıbe bala a dōdōr nee bala le tuo a fo sıre yin ti ūu, ba mın tuo fon yin.” □ Ajienaa ka a i wō mı lon kpi be a Pita niem. A pōlbil bala na ben wa kpe nye ka a i wō kpi naa, ka ba tuo wō yin ti ūu lan a sıre.

^{XI} Ka a dābāe kpe a pupuorbiir ba jaa nı nıre jaa na wō naa.

^{XII} A nitōnsı tōn ne'maa tō yoo a nıbe sōo. Ka a bala na sōo de, ba jaa tara na nebō'yen ma lōo taa a be a Solomon Bechaar pō. ^{XIII} Nıre jaa kpire ba naa, ti āsōo jaa maa 'la lōon ba ε. ^{XIV} Tiche nıyoo jaa chene na waara, ka dōor nı pōbo na sōo de a sı Soro pōoro 'yōonō. ^{XV} A le vē naa ka a nıbe yin a ba baalsı ti gaal ba a gador ju nı a sōn pō a sōr kōkōor chele nı a Pita, ıka 'lo wa tala a wō gāagiel wō pōo ba. ^{XVI} Nıyoo yin a tēbil ala na jilō a Jerusalem waan a ba baalsı wa lōon 'matāan a bala a sıdebe na tara, ka ba jaa sa.

^{XVII} Ka a nyuur kpe a Juu nıbe bōorlo nıkpēe nı a wō taaba bala na pōo a Saduseemıne gbul pō. ^{XVIII} A ba nyoor a nitōnsı 'yōo pōofō die pō bar. ^{XIX} Tiche a tāsōo a sı Soro tō naa a wō malaka ka wō wa yuo a pōofō die pān na wō tōo ba yin ^{XX} ti 'yer, “Yı chen a Nāanmın puorfō yir bechaar pō na yı ti 'yer a nyevor paalaa nyā 'yer kō a nıbe.”

^{XXI} A wer na wa chaar ba kpēn be a Nāanmın puorfō yir bechaar pō, nitāa le a malaka na 'yer ba ti piel wile a nıbe. A Juu nıbe bōorlo nıkpēe nı a wō taaba mı wa lōon taa na ba bōol a Juu nıbe nıdierbe ba jaa lōo taa na ba na guor a 'yer, na ba pāa tō ıka ba chen a pōofō die pō ti yuo a nitōnsı waan. ^{XXII} Tiche ban wa ti ta a pōofō die pō baa nye nıre jaa ε. A ba lieb chen ti mana kōro ba, ^{XXIII} “Sı chen ti nye a pōofō die dōdōr na chene kpal, ka a nıre 'lo na ara gu chene ara a dōdōr nee, tiche sın wa yuo a pān nıre jaa ba be be a die pō ε.” □□□ Ban wa wō a anyāna ban man ka a Nāanmın puorfō yir guguro nıkpēe nı a Juu nıbe bōorlo nāmıne ka a i ba chıcham, a ba baala baa bōo len na i ε.

^{XXV} Ka a nıre āsōo wa 'yer kō ba, “Yı nye a nıbe bala yın nyoor pōo, ba ben be a Nāanmın puorfō yir bechaar pō wile a nıbe.” □□□ Ka a Nāanmın puorfō yir guguro nıkpēe tara a wō tōtōnbo chiın ti tara a nitōnsı jaa jom waan. Baa ti fıı ba ε, bojūu ba joro na dābāe ıka a nıbe na lob ban nı kōsıbe.

^{XXVII} Ban wa waan ba, ba vēn ka ba ara a nıbere niem, ka a Juu nıbe bōorlo nıkpēe na sōor ba 'yer, ^{XXVIII} “Saa kpākpāan yı jaa 'yer ıka, yı taa le ıre wa pōro a yuor nyāna wile nı nıre jaa go ε? Tiche a yı chene tōr ti see a Jerusalem nı a yı wiilfo nyāna, na yı bōoro ıka yı de a daba nyāna jātı yele dōol sı.” □□□ Ka a Pita nı a nitōnsı bala na che 'yer, “Sın tun Nāanmın nee gar nısaal. ^{XXX} A sı sāakpāmıne Nāanmın le sāt a Yesu a kūu pō, a 'lo yın yool a daa ju ka wō kpi. ^{XXXI} Nāanmın 'moo won don bin be a wō nūsōo jie, ka wō i Nāa nı Fafaara ıka wō kō a Isıral nıbe sōr ka ba lieb ba tıer, na ba nye vē kōfō. ^{XXXII} Sın le i a anyāna dāasıe dēme nı a Nāanmın Sıe 'lo won de

ku a bala na tu a wõ nee.” □□□□ Ban wa wõ a anyāna, ba suur ir naa ka ba booro a ba kofu.

XXXIV Tiche ka a Farasee āsoo ban boolo Gamaliel na i a Mosesi Nee wiwile, nure jaa 'yõõnõ wõ naa, ka wõ ir ara a nidierbe po ti 'yer ika, ba vē ka a door bala yi yõo hālāa. XXXV Ti na wõ pāa 'yer kō ba, “Isral door, yi bõõnõ sõ a le yin booro ika yi maal a nibe banyāna. XXXVI Sõo kõõ le a Tiudasi dõõ ir 'yer gādaa 'yer ika nikpēe le wõ i ka a door koor anaar (400) ir turo wõ. Ba kō wõ naa ka a nibe bala yēyel ka a jaa i poro. XXXVII Ala puor le ka a Judas na yi a Galilee a nibe soorfo yuon ir niyoo ka ba turo wõ. Ba mi kō wõ naa ka a bala jaa na turo wõ mi būbur. XXXVIII A le jūu, maa na 'yer yi naa ika yi ir nūu, tiche a nibe ba nyā bar. Yi bar ba a ba chiine. Ala i a le ban maala in nure le bin an in poro. XXXIX Tiche ala i Nāanmūn sē le a yi, yaa be jaa na wa tōõ ηmaa a nibe banyāna soor ε, yin wa bõõn naa ka a i Nāanmūn mæe le yi jeere ni.” □□ A nibe re tu naa a le a Gamaliel na 'yer, ti na ba bool a nitõnsi fob ba ti kpākpāan ba ika ba taa le ure wa 'yere 'yer poro ni a Yesu yuor go ε, ti bar ba a ba chen.

XLI A nitõnsi na wa yi a nibe re banyāna niem, ba chule naa, bojūu ba seen naa a dooye ni a vā difo a Yesu yuor jūu. XLII Bibir jaa le ba ma be a be a Nāanmūn puorfo yir bechaar po wile a nibe na ba mi yooro a yie ba gala ε, na ba wile a nibe ti 'yere a 'yer nõõ ika a Yesu le i a Ni-iraa.

VI

I A ber ala po, a poturbo na waara poro a bala ban doo a paal yuo po, ka baa tooro 'yere a Juu kōkōr ε, hūhūnõ na 'yõõnõ a bala na i a Juu nibe, bojūu a ba pookoe maa nye a bibir jaa bödiir ban ma pō ε.

II Be le a nitõnsi pie ni ayi bool a poturbo ba jaa lōõ taa wa 'yer, “A ba tara soor ka sūn bar a Nāanmūn 'yer 'yerfo ti pōnõ bödiir ε. III A le jūu yeer, yi kaa a yi po na yi ir door ayopoi, bala yin bõõ ka ba seen a Nāanmūn Site ti mi tara yē, ka sūn de a tōmõ nyā kō ba. IV Tiche a sūn 'lo mōõ nibir ni a Nāanmūn soorfo ni a wõ 'yer.”

V A 'yer nyā pel ba jaa na duo a be po, ka ba ir a nibe banyāna. Siteven a Nāanmūn Site na see ka wõ mi tara soorfo, ni Filip, ni Porokorusi, ni Nikanor, ni Timon, ni Pamenasi, ni Nikolasi na yi Antiok na wõ heb kpe a Juu nibe puorfo po. VI A nibe banyāna le ba ir waan a nitõnsi sē, ka ba dool ba nuur soor Nāanmūn kō ba.

VII Ka a Nāanmūn 'yer yaar, ka a poturbo mi na be a Jerusalem poro 'yõõnõ. A Juu nibe boorlorbo yoo jie mi soon de a 'yer.

VIII Nāanmūn wæefo ben a Siteven sē ka wõ tara kpēõ tōnõ ni a ne'maa tōyoo a nibe sē.

IX A nibe bamune na yi a ba lōõfo jie a ba bool ba, Mæe Sorbo, ni a Juu nibe bamune na yi a Sireni ni a Aleksandiriya, ka bamune mi yi a Sūstiya ni Asiya. A nibe banyāna le piel a nechire na ba chire ni a Siteven. X Tiche baa tooro wõ ε, a yē 'lo a Nāanmūn Site na kō wõ a wõ 'yere ni.

XI A ba pāa sool tō nibe bamune ka ba ηmaa jir 'yer ika, “Sūn le wõ a Siteven na fere 'yere 'yerdeer 'yõõnõ a Mosesi ni a Nāanmūn.”

XII Ti to a nibe ni a nibe re ni a Mosesi nee wiwiilbe 'yõõ ka ba nyoo a Siteven chiin a ba 'yer toorbo sē. XIII Be le ba waan jir ηmarba ka ba wa 'yer, “A daba nyāna ba gala 'yer debe won 'yere 'yõõnõ a Nāanmūn puorfo yir cheche nyāna ε, ni a Mosesi nee won bin ε. XIV Sūn mæe le wõ won 'yer ika a Yesu na yi a Najareti na

ηmer a jie nyāna, ti na wö lieb a binfo ala a Mosesi na döo bin kü st.”

XV Ka a bala jaa na jāne a be a 'yer töorfö jie, kāan a Siteven nie ka wö kaara fika a malaka nie.

VII

I Be le ka a Juu nibe böorlo nikipēe suor wö, “Sire le a anyāna ban 'yer bu?” □ Ka a Siteven haa 'yer, “Yeer ni sāamune, yi chele. A Nāanmin tir soo döo yi a si sāa Abraham le won döo chene be a Mesopotamiya wer pö sere ti wa chen a Haran. III A Nāanmin 'yer kü wö, 'Yi a fö tēe na fö bar a fö nibe ti na fö chen wer yuo pö in na wiil fö.’ (A Pielfö Gān 12:1)

IV “A wö yi a Chaldea wer pö na wö chen ti jāne a Haran wer pö. A wö sāa na wa kpi baar le a Nāanmin waan wö a kana yin ben kpiere. V Nāanmin ba kü wö bon jaa a kana ε, waa kü wö jibile jaa gba ε, bu gber nefö jie ε. Tiche Nāanmin tir nee kü wö ika 'lo ni a wö yon le na so a jie, ti waa tara bie gba ε. VI Nitö le a Nāanmin 'yer kü a Abraham, 'A fö yon na i naa sāanba paal sāan pö, na ba i gbägbaar ka ba ge ba yuom köor anaar (400). VII Tiche Nāanmin 'yer naa, ika won yaa naa a sän a paal 'lo na maal ba a gbägbaar. A anyā puor le ban wa puor ma a jie nyāna.’ (A Pielfö Gān 15:13, 14) □ Nāanmin tir nee kü a Abraham a yoor ηmaafö yele. Abraham na wa döo a Isaaki, wö ηmaa won a yoor a ber aniin daar. Ka a Isaaki mü döo a Jeköb, ka a Jeköb mü döo a si sāamune pie ni ayi.

IX “A si sāamune banyāna na tara ni a ba yebile Josefö ni nyuur jūu, na ba nyoo wö da kü a Ijipiti dēme. Tiche ka a Nāanmin be a wö sē. X Na wö faa wö yin a wö wöm a jaa pö. Wö kü naa a Josefö yē na wö söw wa a wö nye 'yöofö a Faaro na i a Ijipiti nāa niem, na

wö maal wö ka wö i a Ijipiti ni a nāa jie wö jaa nikipēe.

XI “Ka a kö lo Ijipiti ni a Kanaan wer wö jaa waan döoye, ka a si sāamune ba nyere bödiir ε. XII Jeköb na wa wö ika bödiir ben a be Ijipiti, wö tön a si sāamune ka ba chen. XIII A gbēe ayi soo ban chen le a Josefö wiil a wö mēe kü ba, ka a Faaro mü pāa böo a Josefö yir nibe. XIV A anyā puor le a Josefö tö buol a wö sāa Jeköb ni a wö yir dēme, a ba jaa i nibe lijaata ni pie ni anūu (75). XV Jeköb chen a be a Ijipiti ni a si sāamune be le ba jaa ti kpi. XVI Ba tuo naa a ba ägāma waan a Sekem wa ūu ba a yaa 'lo pö a Abraham na da a Hamor bibiir sē a be a Sekem.

XVII “A söo na wa gbur ka a Nāanmin na maal a le won tir a nee kü a Abraham, a si nibe na be a Ijipiti döon paal. XVIII Ala le ka a näyuo wa di na wö kaara a Ijipiti na waa böo a Josefö yele ε. XIX Wö maal naa a si nibe putuyele na wö ge ba, na wö ma fir a pöo puor ka bala wa döo bipile ba lob ba 'yöo a köo pö a ba kpi. (A Yifö Gān 1:22)

XX “A söo nyāna le ba döo a Mosesi, ka wö i bivula a Nāanmin niem. A ba guol wö ηmersi ata be a wö sāa yir. XXI Ban wa yin wö ti bar a yöo, Faaro bipoo de won guol ka wö i a wö mēe bidaba. XXII Ba jān naa Mosesi a Ijipiti tēe yē a jaa, ka wö kpēme a wö 'yer ni a wö tömö pö.

XXIII “A le a Mosesi na wa ta yuom lijaayi (40), wö tier naa a wö yeer Isural nibe na wö ika wö chen ti piir ba kaa. XXIV Wö ti nyen a ba äsuo a Ijipiti nire äsuo na gere ka wö ηmaa de na wö kü a Ijipiti nire 'lo. XXV Mosesi tier le ika a wö mēe nibe na böon naa ika 'lo le a Nāanmin na de faan ba, tiche baa tierto a le ε. XXVI A wer na wa chaar, wö ti nyen a Isural

nube ayi ni na jeere taa. Ka wo 'maal ba ti sorö ba, 'Yin yeere nara, bo le so a yi jeere taa?' □□ Tiche a 'lo so na töo a wo to so daan a Mosesi bar ti suor wo, 'An tö fö üka fö wa kaara si na fö tooro a si 'yer?' XXVIII Fö booro naa üka fö ni kö ma nitäa le fon kö a Ijipiti nure a jäa we?'

(A *Yifö Gän* 2:14) □□ Mosesi na wö a 'yer nyäna ka wo jo chen ti kpiere a Midiyan, be le wo be na wo wa döo dabil ayi.

XXX "Yuom ljaayi (40) na wa po, malaka wa heb büu lre tibile po, na wo düu a Mosesi be a mögöo po na gbor a Sinai töo par. XXXI Wön wa nye a le ka a ne'maa wo, a wo to gbor üka wo kaa. Be le wo wö a Soro kökor na 'yer, XXXII "Maa le i a fö säamüne Näänmün, Abraham, Isaaki ni a Jakob Näänmün.' Ka a däbäe kpe a Mosesi waa le 'lara na kaa e. (A *Yifö Gän* 3:6)

XXXIII "Ka a si Soro päa 'yer kö wo, 'Yaa a fö naföor bar, a jie fon ara i naa jicheche. XXXIV N nye naa a nube be a Ijipiti po ban gere, n wö naa ba höönfö naa suu üka n wa faa ba. Wa, ka n tö fö a be a Ijipiti.' (A *Yifö Gän* 3:5-10)

XXXV "A Mosesi nyäna ni wo ju ban tor bar ti suor wo, 'An le 'yöo fö üka fö kaara si na fö tooro a si 'yer?' 'Lo le a Näänmün mäe tö a söo 'lo a malaka na wa düu wo 'lre a büu a tibile po, üka wo ti i a ba nikpëe ni a ba fafaara. XXXVI 'Lo le ti de ba nie na wo tö tö yoo be a Ijipiti tee po, ni a Man Jie par ni a mögöo po ban be a yuom ljaayi (40). XXXVII A Mosesi nyäna ni wo ju le 'yer kö a Isral nibe üka, 'Näänmün na tö naa a 'ye'yere äsoo a maa kaar ka wo yi a yi mäe nibe po.' □□□□ Wo döo puo a niyoo bala po be a mögöo po, 'matäan a si säakpämüne ka a malaka 'yer 'yer kö wo be a Sinai Töo par na i nyevor 'yer ka wo 'yer kö si.

XXXIX "Tiche a si säakpämüne tor wo naa, na baa tu a wo nee e. Ba tor won bar ka a ba tier heb chen be a Ijipiti. XL Ba 'yer kö a Aaron, 'Maal hmüne kö si ka a ma de si nie, a Mosesi 'löno na yin si a Ijipiti saa böo bo ni tara wo e.' (A *Yifö Gän* 32:1) □□□ A ba me botu a daar 'löno ka wo nyetäan nele, na ba waan bomo wa lon boor a jie na ba daen 'yöon a ba nüu bömaalaa nyäna. XLII Tiche ka a Näänmün heb puor 'yöo ba, na wo bar ba ka ba puoro a saaju bomo. Ka anyäna ti tuor a le a Näänmün 'ye'yere äsoo na döo seb, wo suor naa, 'A yin Isral nibe, yin be a mögöo po a yuom ljaayi (40) na yi döo waan a boorlo bomo maa le yi wa kö bu? XLIII Kai, ti a botube ala yin kaara le a Moloki ni nmerbir hmün Arefan, a tibe anyäna le yi döo maal puoro. A le jüu, in vē naa ka ba nyoor yi chiin a Babilon puor ka yi ti kpiere a be.' (Amosi 5:25-27)

XLIV "A si säakpämüne döo maal gäma yir be a mögöo po ka a i däasie, ba maal wo naa nitäa le a Näänmün na man wiil a Mosesi ka wo nye. XLV A gäma yir nyä le a si säakpämüne tara ka a Josua de ba a nie ka ba waan, a ba wa faa a wer nyä po a niyor na döo kpiere ka a Näänmün dii ba bar. A gän yir nyä ben be lëe ti tän a Nää David söo. XLVI Näänmün maal vula kö wo ka wo üka won men yir kö a Jakob Näänmün. XLVII Tiche Solomon le wa me a yir kö a Näänmün.

XLVIII "Föo kaa, a Näänmün nyä na i a saaju soo, ba kpiere a yie anyä nibe na me e. Nitäa le a Näänmün 'ye'yere äsoo na döo 'yer, XLIX 'Saaju le i a maa nakoo, ka a tee i a n gbëe döolfö jie. Ka a si Soro suor, yir bo to le yin me kö ma? Bu nyine le na i a n pënfö jie? L A ba i a maa nüu le maal anyäna a jaa e?' (Isaiya 66:1-2)

LI “Yin nyäkpäen dēme na ɪ nibe na ba wōnõ 'yer ε, yɪ kaara a yɪ sāmune kaar. Yɪ maa soɔ kɔ a Nāanmɪn Sɪε sɔr ε. LIII Nāanmɪn 'yε'yεrε jaa ba be be ka a yɪ sāmune ba ge wɔ ε. Ba gba kɔ naa bala na de nie mool 'yer a Torfɔ Soɔ 'lo waa 'yer. A pōpāanyā, yin gba ε gar 'yōɔ wɔ na yɪ kɔ wɔ. LIII Yin ε de a Nāanmɪn nεε won kɔ a malaka a wɔ wa kɔ yɪ ka yɪ de tōnõ nɪ, tɪche a yɪ tɔr bar.”

LIV A 'yer nyāna ban wa wō, ka ba suur ir a ba kpar kparaa jur 'yōnõ wɔ. LV Tɪche a Sɪteven a Nāanmɪn Sɪε na sεε a wɔ dɔl kaa saaju na wɔ nye a Nāanmɪn tɪr; ka a Yesu ara a Nāanmɪn nūsōɔ jie. LVI Ka wɔ 'yer, “Yɪ nye ka, n nye naa saaju na yuo ka a Nɪsaal Bie ara a Nāanmɪn nūsōɔ jie.” □□ A anyāna ban wō ba pɔɔn a tobo tɪ ηme chelma na ba tɪ mɪl wɔ, LVIII na ba tɔɔ wɔ yin a tēe chēchēε tɪ piel loɔrɔ wɔ nɪ kɔsɪbe. Ka a bala na di dāasɪε yaar a ba fuusɪ bin pɔlbile kōɔ ban bɔɔlɔ Soɔl sē. LIX Ban loɔrɔ wɔ a le ηε na kɔ ka wɔ soɔr Yesu, “N Soro Yesu de a n sāε.” □□ Wɔ lon gbur dumo tɪ pāa ηme chelma 'yer, “N Soro taa ɪrε wa yaara ba sān ε.” A anyāna le wɔ 'yer baar tɪ ηmaa voɔr.

VIII

I A Soɔl mɪ dōɔ soɔ ɪka ba kɔ a Sɪteven. A daar 'lōnõ jaa le ba piel gere a Nāanmɪn puorbo be a Jerusalem. Ka ba jaa ηma yaar a bamune chen Judiya a bamune mɪ chen Samariya tɪche a nɪtōnsɪ tεε be a Jerusalem. II Nibe bamune na joro a Nāanmɪn 'mɔɔn a Sɪteven ũu tɪ na ba kō a kuor. III Tɪche ka a Soɔl mōɔ nɪbir bur buro a pupuorbiir gbulsɪ bara, na wɔ yuɔrɔ kpɪrε a yie nyuɔrɔ dɔɔr nɪ pɔbɔ tɪ 'yōnõ a pɔɔfɔ die pɔ.

IV A bala na jo ηma a dēdēme chene na moolo a Nāanmɪn 'yer

jie jaa ban chen. V Filip chen Samariya tēε pɔ, na wɔ tɪ 'yer ɪka Yesu le a Nɪ-iraa a be. VI A nyuɔɔ na wa wō a le a Filip na 'yer tɪ mɪ nye a ne'maa tōmõ won tō, a ba yuo toor chele a le won 'yere. VII A sɪdebe ala na dōɔ pɔɔrɔ a nibe ηmen chelsɪ wa yin a nibe pɔ, ka a gbekūn nɪ a gbersɪ yuɔ jaa sa. VIII Ka a tēε 'lo dēme ba jaa chilε.

IX Daba kōɔ dōɔ be be ban bɔɔlɔ Simon na wɔ ma tōnõ tāsɔɔ tōmõ ka a 'maa a Samariya nibe nεε, na wɔ ma wile a wɔ māε ɪka nɪkpēε le wɔ ɪ. X A nibe ba jaa, a bere nɪ a bil ba jaa ma yuon toor chele wɔ tɪ 'yere, “A daba nyā 'lo kpēɔ ɪ naa a gādaa soɔ kpēɔ.” □ Ba turo wɔ naa bojūu a kor naa won tōnõ a tāsɔɔ tōmõ ka a 'maa ba nεε. XII Tɪche a le ban wa soɔ de a le a Filip na 'yer a 'yer nōɔ nyā na ɪ a Nāanmɪn nāalōɔ 'yer, nɪ a Yesu na ɪ a Nɪ-iraa yuor, dɔɔr nɪ pɔbɔ ba jaa son a Nāanmɪn kōɔ. XIII A Simon mɪ soɔ naa ka ba so wɔ a Nāanmɪn kōɔ a wɔ turo a Filip yuɔrɔ, a ne'maa tōyɔɔ won nye won tō.

XIV A nɪtōnsɪ na be a Jerusalem na wa wō ɪka a Samariya nibe mɪ soɔn de a Nāanmɪn 'yer, ba tōn Pita nɪ Joɔn a ba sē. XV Ban tɪ ta, ba soɔr Nāanmɪn kɔ a nibe ka ban nye a Nāanmɪn Sɪε. XVI Bojūu Nāanmɪn Sɪε ba kpe āsɔɔ jaa sere ε, tɪche a Nāanmɪn kōɔ le ba so ba, nɪ a sɪ Soro Yesu yuor. XVII Ka a Pita nɪ a Joɔn pāa dɔɔl ba a nuur a ba nye a Nāanmɪn Sɪε.

XVIII Simon na nye a le a nɪtōnsɪ na dɔɔl ba a nūu ka ba nye a Nāanmɪn Sɪε, a wɔ de libie kɔ ba, XIX tɪ 'yer, “Yɪ mɪ kɔ ma a kpēɔ nyāna ka maa wa dɔɔl nɪrε jaa a n nūu, a wɔ mɪ ma nye a Nāanmɪn Sɪε.” □□ Ka a Pita 'yer kɔ wɔ, “Fōɔ nɪ a fɔ libie jaa yɪ wε, bojūu fɔ tɪr ɪka fun tōɔ da a Nāanmɪn kɔfɔ nɪ libie. XXI Faa tara sɔr na lōɔ tōn sɪ ε, bojūu a fɔ nyāa ba

tor a Nāanmūn sē ε. ^{XXII} Līeb a fu pututier nyāna na fō suor a sī Soro amine sē won vēn kō fō a fō tier dēer nyāna fon tara. ^{XXIII} N nyen bōon fon ī pubier suor ka a yelbier nyoo fō pōo.” ^{□□□} A Simon pāa 'yer, “Yī suor a Nāanmūn kō ma ka ala yūn 'yer taa waara a n sē ε.”

^{XXV} A le Pita nī a Joon na wa man 'yer a Nāanmūn 'yer baar, ba līeb kulo a Jerusalem ba 'yere naa a 'yer nōo nyāna a tēbil ala na cheel a Samariya.

^{XXVI} Nāanmūn malaka 'yer kō a Filip, “Ir suu de a sōr 'lo na yi a mōgōo pō tu a Jerusalem chen a Gaja.” ^{□□□} Le le wō ir chiine, na wō tī tuor a Etiyopiya daba āsōo ban maal ka wō ab na wō ī nūkpēe kaara a Etiyopiya nāpōo ban bōolo Kandasī libie. Jerusalem le wō chen tī puor, ^{XXVIII} na wō līeb kulo jāne a wō wii torko pō na wō kara a Nāanmūn 'ye'yere Isaiya gān.

^{XXXIX} Ka a Nāanmūn Sīe 'yer a Filip, “Chen tī gbor a torko par.” ^{□□□} A Filip jo chen a be a torko par na wō wō a daba na kara a Isaiya gān a wō suor wō, “Fō bōo naa le par fon kara o?” ^{□□□} Ka a daba 'yer, “N̄mune un ire wa bōo a par, ka n̄re baa wiil ma ε?” Tī na wō bōol a Filip ka wō do jāne a torko pō.

^{XXXII} A anyāna le a da-abbāa 'lōnō dōo kara a Nāanmūn gān pō, “Ba nyoo won chiine fika per na tī kō, Wō un jaa gbul fika pele ban pōnō a kōol na waa haa n̄e ε. ^{XXXIII} Wō siir a wō m̄e a le ban ba tōor a wō 'yer kaa tor ε. An le na tōo 'yer a wō bal n̄be 'yer? A wō nyevor ba tal t̄er a ka a w̄er pō ε.”

(Isaiya 53:7, 8) ^{□□□□} Ka a da-abbāa nyā suor a Filip, “Yāayāabule, 'yer kō

ma, an 'yer le a Nāanmūn 'ye'yere nyā 'yere? Wō m̄e 'yer le wō 'yere bu n̄re kōo 'yer le wō 'yere?” ^{□□□□} A Filip pāa piel na wō de a Nāanmūn gān 'yer nyāna man a Yesu 'yer nōo kō wō.

^{XXXVI} Ban 'mataa chiine tī ta kōo kōo par a sōr pō, ka a da-abbāa 'lo 'yer, “Nye kōo, bāa le so ka fō kō so ma a Nāanmūn kōo ε?” ¹ ^{□□□□} Tī na wō tōo a torko a wō ara, ka a 'lo nī a Filip 'mataa kpe a kōo pō, ka a Filip so wō a Nāanmūn kōo. ^{XXXIX} Ban wa yi a kōo pō, Nāanmūn Sīe wa jaa naa a Filip chiin ka a da-abbāa 'lo ba le nye wō go ε. Tī de wō sōr chule kulo. ^{XL} Tīche ka a Filip tī yi naa Ajotusī na wō 'yere a Nāanmūn 'yer a tēn ala a jaa tī tān Sisariya.

IX

^I A sōo 'lōnō le a Sool chene pōo a sī Soro poturbo ju, na wō bōoro ūka wō kō ba. Wō chen naa a Juu n̄be bōorlo nūkpēe sē, ^{II} na wō tī suor sōr de gān na chiin a ba lōofō jīir ala na be a Damaskus ūka 'lo wa tī nye n̄re na turo a Sōr nyā, ka pōo le bī daba le wō tōo nyoor ba waan a Jerusalem.

^{III} Ala le wō de a sōr chiine tī gborō a Damaskus ka chāa yi be a saaju ajienaa wa nyūr jil wō. ^{IV} Ka wō lo tēe tī wō kōkōr na bōolo wō soro, “Sool, Sool, bo le so a fō gere ma a le?” [□] Ka a Sool suor, “An le fō ī Soro?” Ka wō 'yer, “Maa le ī a Yesu fon gere. ^{VI} Pōpāanyā, ir na fō kpe be a tēe pō, ban wiil fō naa a le fon na ī.” [□] Ka a dōor bala nī a Sool na 'mataa chiine gīe ara, na ba wō a dōon, tīche baa nye n̄re ε. ^{VIII} Ka a Sool ir a tēe ara na wō yuo a n̄bie tī waa le nyere ε. A ba nyoo wō a nūu tōo kp̄en be a Damaskus. ^{IX} Wō maal ber ata waa le nyere ε, waa di bōdiir bī nyū kōo ε.

¹ VIII:XXXVI 8:36 A gāma amine pō, baa 'yōo a pōfo hjer nī pie nī ayopōi ε ūka, ³⁷ Ka a Filip 'yer, “Ala ī fō sōon de a Yesu K̄risto nī a fō nyāa wō jaa.” Ka a daba 'yer, “N sōo naa a Yesu K̄risto ūka, 'lo le a Nāanmūn Bidaba.”

X Tiche a poturo äsõõ ben a be Damaskus a ba bõõl wõ Ananias ka a sɪ Soro wa bõõl wõ a jãna põ, “Ananias.” A wõ sõõ, “Jõ, n Soro.” □ Ka a Soro 'yer kũ wõ, “Ir de a Sõr Dëdëe chiine na fũ tũ ta a Judas yir sõõr daba na yi Tasust a ba bõõlõ Sõõl, be le wõ be sõõrõ Nãanmĩn. XII A wõ jãna põ, wõ nyen daba ban bõõlõ Ananias na dõõl wõ nõõ ka wõ le nyere.” □ A Ananias 'yer, “N Soro, n wõn a daba nyã yelyõõ a le won ge a fõ nũsõn a be a Jerusalem. XIV A ka mĩ a Juu nibe bõõrlo niberẽ mĩ kũ won sõr ıka wõ wa nyõõr a bala jaa na bõõlõ a fõ yuor.”

XV Tiche ka a Soro 'yer kũ a Ananias, “Chen, a daba nyãna le ı a n bõ-iraa ka won tuo a maa yuor chiin a bala na ba ı a Juu nibe põ, nı a ba nãmĩne sã, lõõn a Isral nibe. XVI In wiil wõ ñaa a le won na di dõõye a n yuor jũu.” □ Be le a Ananias ir chen tũ kpe be a yir, na wõ tũ dõõl wõ a nõõ tũ 'yer kũ wõ, “N yebe Sõõl, a sɪ Soro Yesu na yi fõ be a sõr põ fon waara le tõ ma a fõ sã ka fon le nyere go, na fõ seen a Nãanmĩn Sıe.” □ Ajienaa ka bõnyĩnsı 'lõõr a Sõõl nibie põ lo a wõ le nyere go. Wõ ir naa a ba tõõ so wõ a Nãanmĩn kõõ. XIX Wõn wa di a bõdiir baar wõ le nyen kpõõ, na wõ jãne a poturbo bala sã a be a Damaskus bãlãa.

XX Ajienaa, wõ piel 'yere a Nãanmĩn 'yer be a ba lõõfõ jũir, na wõ 'yere ıka a Yesu ı naa Nãanmĩn Bie. XXI Bala jaa na wõ a wõ 'yer ka a 'maa ba nee a ba sõõrõ, “A ba ı a daba nyãna le ir gere a bala a be a Jerusalem na bõõlõ a yuor nyãna e? Na wõ wa a ka mĩ ıka wõ wa nyõõr a bala mĩ chiin tũ kũ a Juu nibe bõõrlo niberẽ e?” □ Tiche ka a Sõõl kpõõ chene põõrõ 'yõõnõ ka wõ 'yer tõõ a Juu nibe na kpiere a Damaskus na wõ wiil ba ıka a Yesu le ı a Nı-iraa.

XXIII Ber yõõ na wa po, a Juu

nibe guor taa ıka ba kũ a Sõõl, XXIV tiche kaa a Sõõl bõõn a ba guorfõ. Mõtõõ nı tãõõ jaa le ba mõõ nıbir guro wõ a tãe dõdõı neer, bõõrõ a wõ kõ fõ. XXV Tiche ka a bala na turo wõ 'mõõ wõ 'yõõ pıe põ tãõõõ na ba tur wõ bar ka wõ tu a dãpuor dachin põ suu.

XXVI Wõn tũ ta Jerusalem, wõ bõõrõ naa ıka wõ lõõnõ nı a poturbo tiche a ba joro wõ dãbãe, baa sõõ ıka wõ ı naa a poturo äsõõ e. XXVII Tiche ka a Banabası tara wõ chiin be a nıtõnsı sã. 'Lõ le pãa man kũ ba a le a Sõõl na nye a sɪ Soro a sõr põ, ka a Soro 'yer 'yer kũ wõ. Wõ 'yer ıka a be a Damaskus wõ mõõl 'yer a Yesu yuor 'yer, na wõ ta jo dãbãe e. XXVIII A Sõõl jãne a be a ba sã na wõ so wõ mãe yõõrõ be a Jerusalem na wõ mõõlõ a sɪ Soro Yesu yuor 'yere ba joro dãbãe e.

XXIX Wõ ma 'yere naa ka a 'lõ nı a Juu nibe bala ban dõõ a paal yuo põ ka baa tõõrõ 'yere a Juu kãkãr e, ma chure taa, ka ba bõõrõ a wõ kofõ. XXX A poturbo na wa wõ a nıtõ ba tara won chiin a Sisariya tũ bar ka wõ chen Tasustı.

XXXI Damfõ ba le be a bala na puoro be a Judiya, Galilee nı a Samariya, ka a nyã'maar. Ba kpẽme naa ka a Nãanmĩn Sıe 'yõõ ba ãkpõõ ka ba nõõnõ na ba joro a sɪ Soro dãbãe.

XXXII Ka a Pita yõõrõ a tẽn na wõ wa chen Lida ıka wõ tũ piir a Nãanmĩn puorbo kaa. XXXIII Be le wõ tũ nye daba ban bõõlõ Ainyas na gber gã yuomo aniin. XXXIV Ka a Pita bõõl wõ, “Ainyas, Yesu yuor põ, sa. Ir saaju na fõ pilõ a fõ bõgãnaa.” Ajienaa le a Ainyas ir saaju. XXXV Ka a Lida nibe ba jaa nı a Saron nibe na nye a le, a ba lieb puoro a sɪ Soro.

XXXVI Põõ kõõ mĩ na dõõ puoro ben a be Jopa, ka ba bõõlõ wõ Tabita, a yo bõ'yen 'lõnõ le ba lieb bõõlõ Dõõkas. Wõ ma maala na vila na wõ sõnõ a nõn dẽme.

XXXVII A sōo 'lōnō le wō ɪ baal na wō kpɪ, a ba so wō a kōo don gaal be a bōɔɔɔɔ pɔ.

XXXVIII Lida nɪ a Jopa mɪ ba jãa ε, kaa a pupuorbo wō ɪka a Pita ben a Lida, a ba tō nɪbe ayi ka ba tɪ sōɔr wō, “Yãayãabɪle a wō wa fɔɔ.” □□□□ Ka bala naa Pita jaa 'mataa chen, won wa ta ba de won don be a bōɔɔɔɔ die pɔ. A pɔɔkɔε ba jaa ara na jilō wō kōnō na ba wɪle a Pita a fuustɪ nɪ a fɔɔr a Dɔɔkas na maal won dōo chene be a ba sē. XL Pita diin ba jaa a ba yi a be a die pɔ, tɪ na wō gbur dumo sōɔr Nãanɔmɪn, na wō lɪɛb tor a kũu tɪ 'yer, “Tabita ir.” A wō yuo a nɪbie nyɛ a Pita na wō ir jãne. XLI Ka a Pita nyɔɔ wō a nũu sōɔ wō a wō ir ara, tɪ pãa bɔɔl a bala na sɔɔ nɪ a pɔɔkɔε ka ba kɔɔ wa nyɛ a wō ɪ nɪ nɪbir. XLII Ka a yelee nyãna yaar a Jopa wō jaa ka a nɪbe yɔɔ jie wa sɔɔ a sɪ Soro. XLIII A Pita jẽn be a Jopa bãlãa a dɔɔba kōo ban bɔɔlɔ Simon na ma nōnō gãma yir.

X

I Be a Sisariya, daba kōo dōo be be a ba bɔɔlɔ wō Konɪlyɔs, wō be naa a sojasɪ gbul 'lo pɔ a Itali nɪbe na bɔɔlɔ a sojasɪ kɔbaa nɪkpɛε. II 'Lo naa wō yir dẽme ba jaa puoro naa na ba joro Nãanɔmɪn dãbãε, na wō ma kɔɔ a nɪbe bala an wōnō pɔɔɔ, na wō mɪ ma sōɔɔ a Nãanɔmɪn ba gala ε.

III Bɪbir ãsɔɔ le a mōtōo na wa bal, a wō gã jãn jaa cheche nyɛ a Nãanɔmɪn malaka a wō wa ara a wō sē tɪ bɔɔl wō, “Konɪlyɔs.” □ Ka wō chaal a le 'yōo wō tɪ sōɔr, “Bo le N Soro?” Ka a malaka 'yer, “A fɔ puorfɔ nɪ a kɔfɔ fon kɔɔ a nōn dẽme don tɪ pɔɔ a Nãanɔmɪn ka wō tara a fɔ tɪε. V Pōpãanyã, tō nɪbe ka ba chen a Jopa tɪ tara daba kōo na di Simon tɪ ba bɔɔlɔ wō Pita a wō wa. VI Wō kpɪɔɔɔ naa a daba na nōnō gãma mɪ na di a Simon yir, ka a wō yir gbor a

man kpɛε gogoro.” □ A malaka na wa chen baar, Konɪlyɔs bɔɔl naa a wō tōtōnɔ ayi nɪ a soja ãsɔɔ mɪ na puoro na ma sōnō wō. VIII Wō man a le jaa na ɪ tɪ tō ba a Jopa.

IX A wer na wa chaar mōtōtuo sōo, ka ba be a sɔɔr pɔ chiine tɪ gborɔ a tẽe, a Pita mɪ don a gar ju Nãanɔmɪn sōɔrfɔ jie. X Ka a kōo kɔɔ wō a wō bɔɔrɔ bōkōo na di, ban chene maala a bōdiir ka a dedee kɔɔ wō. XI A wō nyɛ saaju na yuo a wō nyɛ bōkōo fɪka fɔkpɛε na gbũ jɪir anaar ka wō suro wa gborɔ a tẽe. XII Ka a dōgbɛε anaar a jaa bɔɔrɔ be be nɪ a tẽe bōvɔɔrsɪ nɪ a lubilɔɔrsɪ a jaa. XIII Be le a kɔkɔr pãa 'yer kɔ wō, “Pita, ir kɔ 'wɔb.”

XIV Tɪche ka a Pita 'yer, “Sɪɔɔ jaa, kai. N Soro, n ba 'wɔb a dōdɛbe anyãna nɪ a dōchiirsɪ anyãna ãsɔɔ jaa ε.” □□ Ka a kɔkɔr le 'yer go, “Ta bɔɔl bon jaa bōdɛε 'lo a Nãanɔmɪn na maal a wō ɪ bōsō ε.” □□ Gbɛε ata le a ɪ, tɪche ka a fɔbaa le jaa a le ne don a saaju ajiinaa.

XVII Le a Pita na chene pere a nyefɔ nyã par, ka a dōɔr bala a Konɪlyɔs na tō mɪ nyen a Simon yir na ba ara a dōdɔr neε. XVIII Ba bɔɔl sōɔr, “Daba na di Simon tɪ ba bɔɔlɔ wō Pita ka le wō kpɪɔɔɔ ɔ?” □□ Le a Pita na chene tɪɛɛ a nyefɔ nyãna ka a Nãanɔmɪn Sɪε 'yer kɔ wō, “Simon, dōɔr ata le bɔɔrɔ fɔ sōɔɔ. XX Ir suu a ba sē, taa ɪɛ wa baala fon na lōo chiin ba ε, maa le tō ba.”

XXI Ka a Pita ir suu tɪ nyɛ a nɪbe na wō 'yer, “Maa le ɪ a nɪɛ yun bɔɔrɔ, bãa 'yōo yɪ wa?” □□ A ba 'yer, “Konɪlyɔs na ɪ a sojasɪ nɪkpɛε sē le sɪ yi. A wō yelee tor naa ka wō ɪ nɪɛ na joro Nãanɔmɪn dãbãε ka a Juu nɪbe ba jaa 'yōonō wō. A Nãanɔmɪn malaka wa 'yer kɔ wō ɪka wō bɔɔl fɔ a fɔ wa be a wō yir a wō wō le jaa fon na man.” □□□ A Pita pãa tara ba kpɛn tɪ gaal. Ka a wer chaar, a bala nɪ a Pita nɪ

a pupuorbiir bamune na yi a Jopa psoo ba a ba 'mataa chen.

XXIV Ba chen ka a wer ti chaar a ba ta a Sisariya, ka a i a Konulyos mi chele ba naa na wo bsool a wo yir deme ni a wo barmine ba jaa loo taa a ba je gu. XXV Le a Pita na ta kpiere a Konulyos yir wo ir tuor a Pita gbur dumo a wo niem na wo puor wo ni 'yoofo. XXVI Tiche ka a Pita nyoo wo a wo ir, ka wo 'yer, "Ara, a maa mi ntsaal le n mi i."

XXVII Wo 'yer wo naa le ti kpe a die po ti nye nyoo na duo. XXVIII A wo 'yer ko ba, "Yin mae boon naa an ba tara sor ika a sin Juu nibe ba loonoo ni a yin bala na ba i a Juu nibe e. Tiche Naañmun wiil ma naa ika n taa bsool nure jaa nideer e, bu ntsoo naa e. XXIX Ala le so yin wa bsool ma n ba baala e, bu 'yer ika n ko wa e, bo 'yoo le yi bsool ma?"

XXX Ka a Konulyos 'yer, "Ber anaar ni dina in be a die po sooro Naañmun a motoo na bal baar. Ajienaa le ka a i daba na su fuu ka wo nyile wa ara a n se, XXXI ti na wo bsool ma, 'Konulyos, Naañmun won a fo soorfo na wo tier a fo kofu fon koro a non deme. XXXII To nure a wo chen a Jopa ti bsool Simon ban le bsoolo Pita, wo be naa a daba ban bsoolo a Simon na nono gama ka a yir gbur man gogoro.' □□□ Ala le so ka n mi to a fo a le ne bsool fo, a fo mi pel psoo ti wa. Pöpanya, Naañmun niem le si jaa jane ti na chel bon jaa a si Soro na ton fo ika fo wa 'yer ko si."

XXXIV Ka a Pita paa piel na wo 'yere, "Pöpanya n paa boon naa ika Naañmun ba ooro e. XXXV Tiche wo ma den niboro ba jaa na joro wo dabae ti maal a le na tor. XXXVI A 'yer noo nya le a Naañmun tir ko a Isiral nibe ni a nya'maar 'yer na tu a Yesu Kirsito na i a bon jaa Soro se. XXXVII Yi boon naa ala na i a Judiya

paal wo jaa na piel a Galilee a le a Joon na wa msool a Naañmun koo sofo 'yer baar. XXXVIII Le a Naañmun na ir a Yesu na yi Najareti na wo de a wo Siete ni a wo kpeo ko wo. Wo yon a ka wo jaa jilo na wo maala vula saana ni baalsi ni a bala jaa a deer soo na tara, bojoo Naañmun ben a wo se.

XXXIX "Sin le nyen nibir, a ala a jaa won to a Juu nibe ten po, ni a Jerusalem. Ba nyoo won kpa yool a daa ju ka wo kpi. XL Tiche Naañmun sat wo naa a kuu po, a ber ata daar a wo ir i vor na wo ve a ba nye wo. XLI Nibe ba jaa ba le nye wo e, tiche a sin na i a daaste deme a Naañmun na de nie ir, sin ni 'lo 'mantaa di ti nyu won wa ir a kuu po baar. XLII 'Lo le kpakpaaan si ika si msool 'yer ko a nibe ika 'lo le a Naañmun ir ka wo i a voe ni a kpiisi 'yer tooro. XLIII 'Lo le a Naañmun 'ye'yerbe ba jaa 'yer a wo 'yer ika, nure jaa wa soo de wo, won nyen yelbier ve kofu tu a wo yoor po."

XLIV Le a Pita na chene 'yere a anyana, ka a Naañmun Siete wa kpe a bala jaa na wono a 'yer nyana. XLV Ka a Juu nibe bala na soo de na tu a Pita wa, nee 'maa ba naa a le ban nye a Naañmun na por a wo Siete 'yoo a bala na ba i a Juu nibe e. XLVI A ba wo ban 'yere kokoyor na ba peere ni a Naañmun. Ka a Pita paa 'yer, XLVII "Nure na too nmaa a nibe banyana sor ka ba ta so a Naañmun koo e? Ba mi nyen a Naañmun Siete nitaa a sin." □□ Wo 'yoo ba naa ka ba so a Naañmun koo ni Yesu Kirsito yoor, a ba paa soor a Pita ka wo be a ba se bala.

XI

I A nitonsi ni a yeer na be a Judiya wo naa ika a bala na ba i a Juu nibe e, mi soon a Naañmun 'yer. II Le a Pita na wa leb chen a Jerusalem a bala na nmaa a yoor ti sool mi 'yoo wo 'yere, III "Fo ben

chen a bala na ba ηmaa a yoor yir ti lōo din ba we?"

^{IV} Ka a Pita pāa piel mana a le jaa na ı na wō kō ba, ^V "N ben a Jopa tēe pō naa sōrō Nāanmın ka a wa ı ma jaa de dee, ka n nye nyefō kōō. N nyen bōkōō fika fōkpēe ban tur bar ka wō yi saaju suu na wō gbū jiir anaar ka wō suu wa ara a be ın be. ^{VI} Be le n muul kaa naa nye dōgbēe anaar jaa bōrō na be ka a wer pō, mōdōn, bōvōorsı lōon a lubil. ^{VII} Ka n wō kōkōr na 'yer, 'Pita ir na fō kō 'wōb.' □ Ka n haa 'yer, 'Kai, n Soro bon jaa na ı dēer na ba vıele ε, ba kpe n nēe pō jaa ε.' □ Ka a kōkōr le 'yer yi a saaju go, "Ta bōol bon jaa Nāanmın na maal a wō vıele bōdēer ε." □ A anyāna ı naa nıtōnō gbēe ata ti le tōo a jaa don be a saaju go.

^{XI} "Ajienaa, ka a ı a nıbe ata ban tō a n sē na yi Sisariya mı tān a yir 'lo pō ın kpiere dōdōr nēe. ^{XII} Ka a Nāanmın Sıe 'yer kō ma ka n tu ba chen naa taa baala ε. Maa nı a yeer ayōob banyāna le 'mataa chen na sı ti kpe a daba yir. ^{XIII} A wō man kō sı a le a malaka na wa a wō yir wa 'yer, "Tō nıbe a Jopa ka ba ti bōol daba na di Simon ban le bōolo Pita. ^{XIV} 'Lo le na waan 'yer wa 'yer kō fō ka a fōō nı a fō yir dēme ba jaa tu a 'yer 'lo pō nye faafō.' □□ Ala le ka n piel a 'yer naa 'yerε, ka a Nāanmın Sıe wa a ba sē a le wōn dōō wa a sı sē a pielfo. ^{XVI} Ka n pāa tıerto a le a sı Soro na dōō 'yer, 'Jōon den kōō son, tıche yın 'lo Nāanmın na den a wō Sıe son yı.' □□ Ala ı Nāanmın le kō ba, a kōfō bō'yen 'lōnō wōn dōō kō sı a sōō 'lo sın sōō de a sı Soro Yesu Kırısıto, maa mı nı ana, na ηmaa Nāanmın sōr?"

^{XVIII} Ban wō a anyāna, baa le haa nēe ε, ti pēere Nāanmın 'yerε, "Nāanmın pāa yuon sōr kō a bala na ba ı a Juu nıbe ε, ka ban lıeb a ba tıer nye nyevōr."

^{XIX} A sōō 'lōnō ban kō a Sıteven ka a pupuorbo bamıne yēyel ti yi Fonisiya, Sipurusı nı Antiok, na ba mana a 'yer kōrō a Juu nıbe tēe. ^{XX} Ka a pupuorbo bamıne na yi a Sipurusı nı a Sirenı, chen a Antiok na ba mı ti piel 'yerε a sı Soro Yesu Kırısıto 'yer nōō nyā kōrō a bala na ba ı a Juu nıbe ε. ^{XXI} A sı Soro nıū dōō pōō ba ka a nıyōō dōō sōō de na ba lıeb turo a sı Soro.

^{XXII} Ka a 'yer nyā lo a pupuorbo na be a Jerusalem toor pō, a ba ir Banabası tō a be Antiok. ^{XXIII} Wōn ti ta nye a le Nāanmın na wāe ba, nōō kpe wō naa ka wō 'yōō ba ākpēō ti 'yer, ka ba ara nı yelmāe nı a ba nyāa wō jaa kō a sı Soro. ^{XXIV} Banabası mı dōō ı nısō na seen a Nāanmın Sıe na wō tara sōfō na wō mı tōō nıyōō waan a ba wa turo a sı Soro.

^{XXV} Ala puor le ka a Banabası pāa yı a be tu Tasusı ti bōrō a Sōol. ^{XXVI} Wōn ti nye wō, ba lıeb wa Antiok na ba be be yuon gbul, ka a Banabası naa Sōol wile a nıyōō bala. Be a Antiok le a pupuorbo nye a yuor, "Kırısıto turbo."

^{XXVII} A sōō nyāna le a Nāanmın 'ye'yerε yi be a Jerusalem wa Antiok. ^{XXVIII} A ba āsōō yuor na di Agabus ir ara, ka Nāanmın Sıe kpe wō a wō 'yer, "Kōkpēe na lon a Worom wer wō jaa." A kō nyāna wa lo naa a sōō 'lo a Kıludiyus na di a nāa. ^{XXIX} A poturbo banyāna mō naa na ba ır bōkōō le a ba fōō na jā na ba sōon a yeer bala na be a Judiya. ^{XXX} Ban wa ır a kōfō anyāna, Banabası nı a Sōol le ba tōn a ba ti kō a nıbere.

XII

^I A sōō nyāna le a Nāa Herōd nyōōr a pupuorbo bamıne na wōn ge. ^{II} Wō vē naa ka ba ηmaa Jemesı na ı a Jōon yebe ju. ^{III} A Herōd nyen a le ka a pel a Juu nıbe pōō, ka wō nyōō a Pita mı. A anyāna ı naa a sōō 'lo ban tara

a Paanökdö Lööfo. ^{IV} Wön nyoo a Pita a le, a poofö die po le wö tı pooo wö, tı na wö 'yöo sojasi jıir anaar ka ba joro taa kaara nı wö. Bojüu wö buoro naa ıka a Göl Bar Difö wö po baar tıche ka wö toor a wö 'yer ka nıre jaa nye. ^V Le le ba gu a Pita be a poofö die po, tıche ka a pupuorbiir möo nıbir sooro Nāanmın koro wö.

^{VI} A täsoo 'lönö a wer na chaar ka a Heröd na vē ka ba waan a Pita ka wö toor a wö 'yer, böjorsı ayi le ba 'yöo a Pita gbeb sojasi ayi ka wö be a ba sälsöo gā guro, ka a sojasi bamune ara a poofö die dödor nēe gu. ^{VII} Ajienaa le a sı Soro malaka wa kpe ara a wö sē be a poofö die po, ka a die wö jaa chaar. Ka a malaka ηme a Pita jaa 'me 'me 'me, säi wö 'yer, "Poo föo jaa ir," ka a böjorsı for a Pita nü'yöo po lo. ^{VIII} Be le a malaka 'yer ko a Pita, "Su a fuu nı a naföbo na fö 'moo a föbaa vaar na fö turo nı ma." Ka a Pita ı a le a malaka na 'yer. ^{IX} Pita tu won a le tı yin a poofö die po, tıche nıbir ba yuo wö a wö böön ıka a le a malaka na 'yöo a wö maala ın sıre ε, wö tıer man täa jän le wö jāna. ^X Ba tı yin a dödor döo 'lo po, na ba le tı yi a dödor ayi soo po, tı pāa ta a yöo dödor a kur pān na pooo. Ban wa ta a wö yuo wö yö a ba yi. A malaka tara na a Pita den a sor dēdēe āsoo chiin bālāa tı bar wö tı chen ajienaa.

^{XI} Ka Pita tıer pāa yuo a wö 'yer, "Pöpāanyā n böön naa an ba ı baal ε, ıka a Nāanmın le tö a wö malaka a wö wa 'loo ma faa a Heröd nüu po, nı a le jaa a Juu nıbe na tıer ıka ba ge ma."

^{XII} A anyāna won wa tıer yuo, wö chen a Mēer na ı a Joön Maaku ma yir, be le a pupuorbiir yöo löo taa sooro Nāanmın koro wö. ^{XIII} Pita wa kpoor a yöo dödor pān, ka a gbāgbaa poobile ban buolo Woroda chen a pān yuofö

jie. ^{XIV} Wön wa wö ka a ı Pita kökör le ka a nöo kpe wö tı pön bar, waa yuo a pān ε, tı lieb jo kpe a die po tı 'yere, "Pita le be a yöo dödor nēe!" ^{□□} A ba tån wö pıpü bar tı 'yer ko wö, "Gelfo baal le kpe fö!" Tı wö chene möo nıbir 'yere ıka sıre jaa le, ka ba 'yer, "A wö malaka töo le."

^{XVI} Tıche ka a Pita chene kpooro a pān, ka ba tı yuo nye ka a ı 'lo le ka a nēe 'maa ba. ^{XVII} Ka a Pita wılwıl ba a nüu a ba bar gön tıche ka wö man a le a sı Soro na yin wö a poofö die po. Wö 'yer ko ba ıka ba tı 'yer ko a Jemesı nı a yeer, na wö bar ba tı yi chen jiyuo.

^{XVIII} A wer na chaar bibio, ka a sojasi ı chıcham na ba sooro taa, "Bo le na tara a Pita?" ^{□□} Heröd vēn ka ba yöbo wö faa na baa nye wö ε, na wö kpäkpāan a sojasi nı faa tı 'yer ıka ba kö ba. Ka a Heröd pāa yi a Judiya na wö chen a Sisariya na wö tı jāne a be bālāa.

^{XX} A Heröd döo tara a Tire nıbe nı a Sidon nıbe nı jeer, ka ba nyetaa nēe na wa a nāa 'maalfö jie. Blastus na ı a nāa gbāgbaa won 'yöönö sē le ba tö ıka wö 'maal a nāa ko ba bojüu a wö wer po le ba nyere a ba bödiir. ^{XXI} Bıbir köo, a Nāa Heröd sun a wö naföör jāne nı a nāa dakoo ju, na won 'yer 'yer ko a nıbe. ^{XXII} Ka a nıbe ηmiere chelsı 'yere, "Nımin kökör le a nyāna na 'yere, nıre ba le ε." ^{□□□} Ajienaa le ka a sı Soro malaka wa 'yöo wö baal bojüu waa de a 'yöofö ko a Nāanmın ε, ka a bufulo 'wob a nyaba ηma ka wö kpi.

^{XXIV} Tıche ka a Nāanmın 'yer chene yaara.

^{XXV} Le a Banabasi nı a Soöl na wa tö a ba tömö baar a Jerusalem, ba tara naa Joön Maaku 'mataa chiin.

XIII

^I A Nāanmın puorbo bala na be a Antiok, ba tara naa bamune

ka ba 'yere a Nāanmūn 'yer ka a bamine mī ī wiwiilbe, Banabasī nī Simeon ban bōōō Nīsoōōlaa, Lusiyusī na yi a Sireni tēē pō, nī Manayen ban dōō 'mataa guol a Nāa Herōd, nī a Sōōl. ^{II} A le ban gal a kō na ba suorō a sī Soro, ka a Nāanmūn Sīe 'yer kō ba, "Yī ir a Banabasī nī a Sōōl kō ma ka ba tō a tōmō 'lō 'yōō īn bōōl ba." [□] A le ban gal a kō ba di bon jaa ε, ba dōōl ban a nuur suor Nāanmūn kō ba tī bar ba sōr ka ba chen.

^{IV} A nibe ayi banyāna den a sōr ka a Nāanmūn de ba nie suun be a Selusiya na ba tī kpe a gboro chiine a Sipurusī. ^V Le ban tī ta a Salamis, ba mōōl a Nāanmūn 'yer a be a Juu nibe lōōfo jūr. Ka a Jōōn Maaki be a ba sē na wō sōnō ba.

^{VI} Ba yōn a man dōdol wō jaa tī ta Pafos, be le ba tuor a Juu nire jibōō āsōō na ma ŋmara jirsī ka a wō yuor di Bar-Yesu. ^{VII} Wō dōō be a Segiyusī Pōōlusī na kaara a dōdol na ī yē sōō, a tēkaara nyāna le bōōl a Banabasī nī a Sōōl bōōō ūka wō wō a Nāanmūn 'yer. ^{VIII} Tiche a Elimasī na ī a jibōō a wō yuor par le a le ne, ŋmaan a Banabasī nī a Sōōl sōr ba bōōō ūka a tēkaara nyāna wō sōō a Yesu ε. ^{IX} Ka a Sōōl nyāna ban bōōō a Pōōl na seen a Nāanmūn Sīe kaara a Elimasī jaa tāū tī wa 'yer kō wō. ^X "Fō īn Satan bie na fō ī bōōōn a jaa dōōmō. A fō pōō seen naa belfō nī belfō 'yer bie, fō kō bar a jir fon bōōō ūka fō sōōn a sī Soro sōr dēdēe bar ε? ^{XI} Pōpānyā a sī Soro na ŋme fō naa ka fō jōō tī tān sōō kōō, fō kō le tōō nye mōtōō chāa ε." Ajienaa le a Elimasī nibe de, ka a libe pōō wō, ka wō bōōō bōōō nire na nyōō wō nūū. ^{XII} A le a tēkaara na nye a le na ī, wō sōōn de, bojūū neē 'maa wō naa a le ban wile a sī Soro yelee.

^{XIII} Pōōl nī a wō taaba kpēn a gboro yi a Pafos chen be a Perga na be a Pamfiliya be le a Jōōn

Maaki tī bar ba tī lieb chen a Jerusalem. ^{XIV} Ka ba yi a Perga chen Antiok na gbor a Pisidiya, a Pēnfo Būbir daar ba kpēn a lōōfo jie na ba tī jāne. ^{XV} Ban wa kar a Mosesī Neē nī a ala a Nāanmūn 'Ye'yerbe na seb baar, a lōōfo jie nibe sōōr naa Pōōl nī a wō taaba, "Yēē, yīn tara 'yer na sōōn a nibe sī kō yīn sōr, yī 'yer."

^{XVI} Ka a Pōōl vaa ir wūwūl ba a nūū tī 'yere, "Isural nibe woi, nī a yīn na ba ī a Isural nibe ε, na puoro a Nāanmūn, yī chele a le īn 'yere. ^{XVII} A Nāanmūn nyā a sūn Isural nibe na puoro le dōō chel ir a sī sāakpāmīne na wō vē ka ba dōō paal be a Ijipitī pō. Kpēō le wō de faan ba yīn a paal 'lō pō, ^{XVIII} na wō bōō tara ba be a mōgōō pō yuom lījaayi (40). ^{XIX} Paal bōrsī ayopōī le a Nāanmūn dii bar be a Kanaan tī de a wēr 'lō kō a wō nibe ka a ī ba sofō.

^{XX} "A anyāna a jaa lōōn taa ī yuom kōōr anaar dōōl lījaayi nī pie (450). A anyā puor, Nāanmūn kō ban 'yer tōōrō tī tān a Samuwel na ī a Nāanmūn 'ye'yere sōō. ^{XXI} Be le ka a nibe pāa wa suor Samuwel a wō bō nāa kō ba, ka Nāanmūn de a Sōōl na ī a Kīsi bidaba kō ba na ī a Benjamin bal nire a wō ī a ba nāa yuom lījaayi (40). ^{XXII} Won wa ir a Sōōl bar, wō den a David ka wō ī a ba nāa. Nāanmūn 'yer naa, 'N nyen a David na ī a Jesū bidaba ka a n āgān 'maa, won maal yelee a jaa īn bōōō ūka wō ī.'

^{XXIII} "A Nāa David nyāna bal par pō le a Nāanmūn ir a Fafaara Yesu kō a Isural nibe nītāa le won dōō tīr a neē. ^{XXIV} Sere tiche ka a Yesu wa, Jōōn mōōō naa a tier liebfō 'yer na wō suoro a Isural nibe ba jaa a Nāanmūn kōō. ^{XXV} Le a Jōōn na wa baaraa a wō tōmō, wō 'yer kō ba, 'An le yī tier ūka n ī naa? N ba ī a 'lō yīn tier ε, tiche wō ben a n puor waara, n ba sēe ūka n for a wō nafōōō ε.'

XXVI “Maa yeer na i Abraham yon ni a yin na joro a Nāanmūn dābāe na i a bala na ba i a Juu nibe ε, sūn 'yōō le a faafō nyāna wa. ^{XXVII} Bojūu, a nibe na be a Jerusalem ni a ba nibe ba chel a Yesu ε, na ba 'yōō wo 'yer ka a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na seb a ba ma kara a Pēnfō Bībir jaa i. ^{XXVIII} Ba gban ba dōō nye ye le jaa na wiil ūka wo seen kūu ε, ti ba sōr a Pilate ūka wo vē ka ba kō a Yesu. ^{XXIX} Ban wa maal a le jaa ban seb a wo ye le baar, a wo poturbo yōō won a daa ju na ba ti ūu a yaa pō. ^{XXX} Tiche ka a Nāanmūn ir wo a kūu pō. ^{XXXI} A ber yōō na wa pō, a bala won dōō lōō yon yin a Galilee ti tān a Jerusalem, ba nye wo naa, bala le i a dāasie dēme a pōpānyā kō a si nibe.

^{XXXII} “Sūn 'yere naa a 'yer nōō nyāna koro yi, a Nāanmūn na dōō tir a nee kō a si sāakpāmīne. ^{XXXIII} Nāanmūn maal kō a sūn na i a yon a le won dōō tir a nee kō a si sāakpāmīne, na wo sāt a Yesu yin a kūu pō. Nītāa le an seb a Yiel Gāma ayi pō, ‘Fō i naa a maa bie, dīna n heb a fō sāa.’ (Yiel Gān 2:7) □□□□ Le a Nāanmūn na sāt wo a kūu pō ni nyā, wo kō le kpi pōō go ε, a 'yer nyāna le wo 'yer, ‘In kō yi naa a yelsōn ni a sōōfō 'lo ūn tir a nee kō a David.’ (Isaiya 55:3) □□□□ A jie āsōō le 'yer ūka, ‘Fō kō vē ka a fō Cheche Sōō kpe pōōfō jie ε.’ (Yiel Gān 16:10)

^{XXXVI} “A Nāa David na wa tō le a Nāanmūn na bōōrō a wo sōō, wo kpi naa ka ba ūu wo be a wo sāamīne yar par, ka a wo āgān pōō. ^{XXXVII} Tiche a 'lo a Nāanmūn na sāt a kūu pō, ba kpe pōōfō jie ε.

^{XXXVIII} “A le jūu n yeer, n bōōrō naa ūka yi bōō ka a tu naa a Yesu 'yōō ka ba mōōl yelbier vē kōfō kō yi. ^{XXXIX} A tu naa a wo 'yōō ūka nure jaa na sōō de, Nāanmūn na faa won yin a ala a jaa a

Mosesi Nee na kōō naa tōō faa wo ε. ^{XL} Yi bōōnō sōō, ka a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na dōō 'yer taa wa a yi sē ε. ^{XLI} ‘Nye a yin na kperε, yi bōōrō na yi wε, bojūu ūn maal ye le kōō a yi sōō yin ba be na sōō de ε, ala i nure āsōō gba 'yer kō yi.’ ” (Habakuk 1:5)

^{XLII} Le a Pōōl ni a Banabasi na wa yire a ba lōōfō jie, a nibe le sōōr ba naa ūka ba le wa a Pēnfō Bībir Daar wa 'yer a 'yer nyāna go. ^{XLIII} Le a lōōfō dēme na wa yaar, a Juu nibe yōō jie ni a bala na heb a Juu nibe turo naa Pōōl ni a Banabasi na ba bōōrō ni ba kpākpāana ba 'yere ka ba mōō nībir ni a Nāanmūn wāefō nyā pō.

^{XLIV} A Pēnfō Bībir na le wa ta, a tēdēme yōō jie ti lōōn taa na wō a si Soro 'yer. ^{XLV} Le a Juu nibe na nye a nuyōō ba nyāna, nyuur kpe ba naa ka ba tōōrō chire ni le a Pōōl na 'yere.

^{XLVI} Ka a Pōōl ni a Banabasi ba jo ba dābāe ε, ti 'yer kō ba, “Sūn 'lo, sūn den nie 'yer a Nāanmūn 'yer kō yi. Tiche yin ben tōr bar na yaa kaa a yi māe ūka yi seen naa a nyevōr na ba tara baarfō ε, pōpānyā 'lo sūn heb chen a bala na ba i a Juu nibe sē. ^{XLVII} Nītō le a si Soro kpākpāan si ūka si i, ‘In maal fō naa ka fō i chāa kō a bala na ba i a Juu nibe ε, ka fon chiin a faafō 'yer ti tān a tēe baaraa.’ ” (Isaiya 49:6)

□□□ A le a bala na ba i a Juu nibe ε, na wō a 'yer ba pōō pel naa ka ba de 'yōōfō kō a si Soro 'yer, ka a bala jaa a Nāanmūn na ir ūka ba nye a nyevōr na ba tara baarfō ε, sōō de.

^{XLIX} Ka a si Soro 'yer yaar a paal 'lo wo jaa. ^L Tiche ka a Juu nibe dam a pōōō bala na turo a Juu nibe puorfō ti ba i a Juu nibe ε, ni a tēe nīdierbe 'yōō ka ba dii a Pōōl ni a Banabasi bar a paal 'lo pō. ^{LI} Ka ba pāpā a ba gbεε tā-uul 'yōō ba ka a wiil ūka Nāanmūn na ge

ba naa ti na ba chen a Ikoniyum.
 LII Ka a nõo kpe a poturbo bala ka
 ba seen a Nāanmın Sıe.

XIV

I Be a Ikoniyum le a Pööl ni a Banabası ma chen a Juu nıbe lõofu jie, be le ba man a 'yer jaa ne ne ne ka a niyoo bamine na i a Juu nıbe ni a bala na ba i a Juu nıbe e, soo de a 'yer. II Tiche ka a Juu nıbe bala na ba soo de e, dam a bala na ba i a Juu nıbe e, soo a ba tier ka baa bara a yeer e. III Pööl ni a Banabası jēn a be na ba kor bālāa, na ba 'yere a sı Soro 'yer ba joro dābāe e, ka a sı Soro māe wiil ıka a wō wāefō 'yer in yelmāe na wō sōo ba a ba tōo tō yelwiılsı ni ne'maa tömō.

IV Ka a tēdēme ηma jıir ayi, a bamine pōo a Juu nıbe, ka a bamine mı pōo a nitōnsı. V Nechure lon a Juu nıbe ni a bala na ba i a Juu nıbe e ni a ba nıbere chara pō, ka ban maal Pööl ni a Banabası deer lob ba ni kōsıbe. VI Tiche a ba bōon na ba jo chen a tēn anyāna na be a Likoniya paal pō, Lıstıra ni a Debi ni a tēn ala na jilō a be. VII Be le ba chene mōo nıbir na ba mōolo a 'yer nõo.

VIII A be a Lıstıra, dagbere kōo ben be ban lõo dōon ka waa chen kaa jaa e. IX Wō chele naa le a Pööl na 'yere ka a Pööl kaa wō jaa tāu nye na wō bōon won tara soofō na sa. X A wō bōol a daba 'yer, "Ir ara naa fō gbee." Ka a daba vaa ir na wō piel chiine.

XI Le a nıbe na wa nye a le a Pööl na i, ka ba ηme chelma ni a Likoniya kōkor pō, "A ηmıme lıeb nıbe suu wā a sı sē!" □ Ba bōolo naa a Banabası "Jeyusı," na ba bōolo a Pööl mı "Hemıstı," bojūu 'lo le dōo i a 'ye'yere. 2 XIII Ka a Jeyusı nyā puorfō yir na dōo ara a tēe kōkoor bōorloro waan

ni nadai ni a vapuulsı bojūu 'lo ni a niyoo bala bōorō naa ıka ba lo bōor kō ba. XIV Tiche le a nitōnsı, Banabası ni a Pööl na wa wō a le, ba tōon a ba fuustı chıer ti jo kpe be a niyoo bala pō ti tāna, XV "Nıbe, bāa le yi maala a le? Sın mı in nıbe, nısaalba a yi kaar. Sın waan naa a 'yer nõo nyā wa kō yi, na sı 'yere yi ıka, yi lıeb yi a yelpōrsı anyāna pō, ti turo a Nāanmın vōr. 'Lo le maal a saaju, ni a tēe, ni a man kpēe, ni bon jaa na be be. XVI A kōr jaa wō dōo bar ka nıre jaa turo a wō sōr. XVII Tiche wō ma wiil a le won i maal vıla soo, na wō ma wiil a wō maal vıla vē ka a saa yi saaju waara, ka a bōbōorsı soo mı be be. Wō ma kō yın a bōdiir yoo ka yi pōo pel." □□ A 'yer nyāna gba ban 'yer, tiche a chene na i tuo ka ban ηmaa a nıbe sōr ka ban bar a bōor lofo.

XIX Ka a Juu nıbe bamine na pāa yi a Antiok ni a Ikoniyum wa tōn a niyoo bala 'yōo ka ba lob a Pööl ni kōsıbe vu yin bar a tēe kōkoor tier man tāa wō kpi naa. XX Tiche ka a Nāanmın puorbo ti ηmaa jilō wō ara ni ka wō ir kpe a tēe pō. A wer na wa chaar ka 'lo naa Banabası chen a Debi.

XXI Be le ba ti mōol a 'yer nõo a tēe 'lo pō, ka a niyoo jaa soo turo a Yesu. A ba pāa lıeb chen a Lıstıra, Ikoniyum ni a Antiok, XXII ti mōol a pupuorbiir 'yōon ba ākpāen ka ba ara ni yelmāe a soofō pō, na ba 'yere, "Dōoye yoo pō le sın tu ti kpe a Nāanmın nāalōo pō." □□□ Pööl ni a Banabası ir nıdierbe kō ba a ba kaara a puorfō dēme āsōo jaa. Ba gal kō na ba sōor Nāanmın ti de ba 'yōo a sı Soro ban soo nūu pō.

XXIV Ba kpēn tala a Pisidiya, ba wa ta naa Pamfiliya, XXV ban wa mōol a 'yer a Perga, ba suun chen

2 XIV:XII 14:12 A Jeyusı in ηmın a Greek nıbe na dōo puoro. A Hemıstı le ba mı dōo tier ıka 'lo le i a wō tōtōnō.

be a Ataliya. ^{XXVI} Be a Ataliya le ba yi ti kpe a gboro chen a Antiok. Be le ba dõõ de ba 'yõõ a Nãanmın nũu pɔ ka wɔ sɔɔ ba, a ba tɔõ a tømõ a be tõ baar. ^{XXVII} Ban ti tara jaa le ba bɔol a pupuorbiir lõõ taa na ba man a le jaa a Nãanmın na de ba tøn ni a le mi won yuo sɔr kɔ a bala na ba i a Juu nibe ε, ka ba tõõ sɔõ de. ^{XXVIII} Ba jẽn a be kor bālãa ni a poturbo.

XV

^I Nibe bamine yin be a Judiya suun wa a Antiok wa wile a yeer 'yere, "Yin baa sɔõ ka ba nmaa yi a yoor nitãa le a Mosesi na bin ε, yi kõ nye faafɔ ε." □ A anyãna vẽ naa ka a Pɔol ni a Banabasi ni a nibe mi 'yõõ taa ka a i nechure. Be le a ba ir Pɔol ni a Banabasi ni a pupuorbiir bamine 'yõõ ika ba chen a Jerusalem ti nye a nitõnsi ni a niberε ni a 'yer nyãna. ^{III} A pupuorbiir na wa bar ba a sɔr, ba chen ti yi a Fonisiya ni a Samariya na ba man a le a bala na ba i a Juu nibe ε, na lieb puoro a Nãanmın. Ka a yeer ba jaa pɔõ pel ni a 'yer nyã. ^{IV} Ban wa ta Jerusalem, a pupuorbiir ni a nitõnsi ni a niberε de ban nuur ayi, ka ba man a le jaa a Nãanmın na de ba tøn. ^V Ka a pupuorbiir bamine na chene tara a Farase wiilfɔ ir ara ti 'yer, "A niyor banyãna, a sɛε naa ka ban nmaa a ba yoi na ba tu a le a Mosesi na bin."

^{VI} A nitõnsi ni a niberε lõõn taa na ban guor a 'yer nyãna. ^{VII} A le ban mana taa ti ta sõõ, Pita ir 'yer kɔ ba, "Yeer, yi bõõ naa ika sõõ kõõ Nãanmın ir man a yi pɔ, ka a bala na ba si a Juu nibe ε, mi na wõ a faafɔ 'yer nõõ 'yer yi a n neε pɔ, na ba sɔõ de. ^{VIII} Nãanmın na bõõ nire jaa nyãa le wiil ika wɔ sɔõn de ba na wɔ kɔ ba a wɔ Siε nitãa le won kɔ si. ^{IX} Waa maal a sɔn ni a bala ka si tɛε taa ε, wɔ pɛen a ba nyãa ban sɔõ jũu. ^X A le jũu, bãa 'yõõ le yi wɔwɔõ ika

yi beer Nãanmın kaa, na yi tuo a poturbo tuor a si sãakpãmne na ba dõõ tõõ tuo ε? ^{XI} Kai, sɔn sɔõ naa ika a tu naa a si Soro Yesu wãefɔ jũu le si nye faafɔ nitãa a bala kaar."

^{XII} Ka a niyõõ bala na duo i jaa gbulo, ti chele a le a Pɔol ni a Banabasi na mana a yelfersi ni a ne'maa tømõ a Nãanmın na de ba tøn a bala na ba i a Juu nibe bala pɔ. ^{XIII} Ban wa 'yer baar ka a Jemesi mi 'yer, "Yeer, yi chele ka. ^{XIV} Simon man kɔ si a le a Nãanmın na dõõ tierto a bala na ba i a Juu nibe ε ika won ir nibe a ba pɔ, kɔ a wɔ mãε. ^{XV} Ka a le na dõõ seb a Nãanmın gãn pɔ ni a 'yer nyã i yelmãε. ^{XVI} 'A anyã puor, in lieb ti me a Nãa David yir 'lo na lo. In men a 'lo na nmer, naa le maal wɔ. ^{XVII} Ka a nibe bala na che pãa na yɔ bɔ a Soro ni a bala na ba i a Juu nibe ε na bɔol a n yuor, le le a si Soro 'yer na maal a yeke anyãna,' (Amosi 9:11-12) □□ ka ba bõõn a kør jaa jaa.

^{XIX} "Maa 'yer ni nyã ika si ta vẽ ka a i tuo kɔ a niyor banyãna na here waara a Nãanmın sɛ ε. ^{XX} Tiche yi i a si seb kɔ ba ika yaa, ba taa dire tu bon ε, na ba taa sɛne ε, dõõ na var kpi ba taa ɔɔɔ ε, na ba taa ɔɔɔ jãt ε. ^{XXI} Bojũu, le le a Mosesi bin a neε ka a Juu nibe ma mɔolɔ a 'yer nyãna a tẽn a jaa ka ba mi ma kar naa a ba lõõfɔ jiir a Pẽnfo Bibir Daar jaa."

^{XXII} Ka a nitõnsi ni a niberε lõõn a pupuorbiir ba jaa pãa kaa ir nibe a ba pɔ, ka ban 'matãan a Pɔol ni a Banabasi tõ ka ba chen a Antiok. Judas ban bɔolɔ Basabasi ni Silasi le ba ir, a nibe ayi banyãna mi dõõ i niberε pɔõ a yeer. ^{XXIII} Bala le ba tøn a gãn nyãna, "A sɔn nitõnsi ni a niberε na i a yi yeer puor naa a yin na ba i a Juu nibe ε, na i a si yeer be a Antiok ni a Siriya ni a Silisiya paal pɔ. ^{XXIV} Si wõn a bamine na

yi a si sē sin ba kō ba sōr ε, ti vuro yi dōonõ ni yi 'yerε. ^{XXV} Ala le so ka si jaa sōo ir nibe bamine tō ka ban wa a yi sē, 'matāan a si barmine Pōol ni a Banabası, ^{XXVI} a nibe banyāna le sōo kūu a si Soro Yesu Kırısıto yuor jūu. ^{XXVII} A le jūu le si tōn a Judas ni a Silası ka ban ti man a ba nεε a le sin sēb. ^{XXVIII} A vıele na kō a Nāanmın Ste ni a sin mı sē, ka si kō le tuo yi tuor dōol a anyāna ju ε. ^{XXIX} Yi taa dire ti bon ε, yi taa cōro jāi ε, na yi taa cōro dōo na var kpi nōn ε, bu sēne ε. Yi mō na yi nyōo yi māe a yelsı anyāna pō. Yi jē vıla.”

^{XXX} Ban wa bar a Pōol, ni a Banabası, ni a Judas ni a Silası sōr, ka ba suu chen be a Antiok, be le ba ti lōo taa a bala na puoro ba jaa na ba de a gān kō ba. ^{XXXI} A nibe na wa kar a gān a 'yōo ban ākpāen ka ba pōo pel. ^{XXXII} Judas ni a Silası mı na i a Nāanmın 'ye'yerbe 'yer 'yer yōo 'yōon a yeer ākpāen. ^{XXXIII} Ban wa jē a be kor bālāa, ka a yeer le bar ba sōr ni nyā'maar ka ba heb chen a bala na tō ba sē. ³ ^{XXXV} Tıche ka a Pōol ni a Banabası jē be a Antiok, be le a bala ni a ba taaba bamine wile ti mōolo a si Soro 'yer.

^{XXXVI} A mın le wa kor bālāa ka a Pōol 'yer kō a Banabası, “Vē ka si le chen ti piir a yeer kaa a tēn ala pō sin mōol a si Soro 'yer na si kaa nımne le ba ire.” □□□□ Ka a Banabası bōroo ika wō de a Joon Maakı ka ba 'mataa chen. ^{XXXVIII} Tıche ka a Pōol ba tıer ika a ba tara sōr ε, bojūu wō dōo bar ba be a Pamfiliya ba le pōo ba chen a tōmō jie ε. ^{XXXIX} Be le ba tān tān taa na ba nma dēdēme, ka a Banabası de a Joon Maakı na wō kpēn a gboro chiin be a Sipurusı. ^{XI} Tıche ka a Pōol mı ir a Silası ka a yeer de ba 'yōo a si Soro nūu pō, ka wōn sōo ba. ^{XLI} Wō tun a

Siriya ni a Sılsıya 'yōonõ a bala na puoro ākpāen.

XVI

^I Pōol ti chen a Debi na wō ti po chen a Lıstıra, be le wō ti nye a pupuoro āsōo ban bōolo Timoti ka a wō ma i Juu nıre na wō puoro, tıche ka a wō sāa ba i a Juu nıre ε. ^{II} Ka a yeer na be a Lıstıra ni a İkoniyum pōr a Timoti yovıla. ^{III} A Pōol bōoroo ika wō tara wō 'mataa chiine na wō nmaa wō a yōor, bojūu a Juu nibe na kpiere a be bōon naa a Timoti sāa na ba i a Juu nıre ε. ^{IV} A le ban bōoro a tēn, le mı le ba mana koro ba le a nitōnsı ni a nidierbe na be a Jerusalem na 'yer bin ka nibe ba turo. ^V Ba 'yōon a pupuorbiir ākpāen ka a nibe mı waara pōoro bıbir jaa.

^{VI} Pōol ni a wō taaba tun a Furgıya ni a Galatiya paal pō, ka a Nāanmın Ste nmaa ba sōr a ba taa mōolo a 'yer a be a Asıya ε. ^{VII} Ban wa gbōr a Misiya wer pō, ba ta mōoro naa ika ba chen a Bitiniya tıche a Nāanmın Ste ba kō ba sōr ε. ^{VIII} A ba vıe a Misiya bar ti suu chen be a Toroyas. ^{IX} A tāsōo le a Pōol nye jāna pō, daba na yi Masedonıya ara sōoro wō 'yerε, “Gōo wa ka a Masedonıya wa sōo sı.” □ Pōol na nye a nyefō nyāna, si ir chōor a le ne na si chen a Masedonıya, na si bōon ika Nāanmın le bōol sı a si ti mōol a wō 'yer nōo kō ba.

^{XI} A Toroyas sin yi tōo kpe a gboro a dēdēe a le ne chen a Samotırası, ka a wer na wa chaar, sı tān a Neapolis. ^{XII} Be le sı yin gbεε chiin a Filipai, Worom dēme le dōo kpiere a be na wō mı i a Masedonıya jıkpēε, be le sı jāne maal ber anımne jaa.

^{XIII} A Pēnfō Bıbir Daar, sı yin a tēe pō suu a pōn pō, be le sı

³ **XV:XXXIII** 15:33 A gāma amne pō, baa 'yōo pōfo hıer ni pie ni anaar ε ika, 34 Tıche ka a nōmō a Silası ka wō jāne a be.

tier ɪka sɪn nyen jie ban ma sɔɔɔ Nāanmɪn. Sɪ jānɛ naa be na sɪ piel 'yerɛ 'yer kɔɔ pɔɔ na lɔɔ a be. ^{XIV} A pɔɔɔ banyāna na chele āsɔɔ yuor din Lidiya na yara fojuɪ, na wɔ yi a Tayatira tēe pɔ, wɔ mɪ puoro naa Nāanmɪn. A sɪ Soro yuon a wɔ tier ka wɔ sɔɔ de a le a Pɔɔl na 'yer. ^{XV} 'Lɔ nɪ a wɔ yir dēme ba jaa na wa so a Nāanmɪn kɔɔ, wɔ bɔɔl sɪ naa a sɪ wa a wɔ yir a wɔ wa 'yer, “Ala ɪ yɪ sɔɔ naa ɪka n sɔɔn de a sɪ Soro, sɪrɛ jaa yɪ wa jē a n yir.” Le le wɔ mɔɔl sɪ.

^{XVI} Daar kɔɔ sɪn le chiine a jie 'lɔnɔ a Nāanmɪn sɔɔrfɔ jie, sɪ tuor gbāgbapɔɔɔbile na tara a sɪdɛɛr na wɔ ma 'yerɛ ye le na ɪ daar kɔɔ. A le won 'yerɛ na wɔ nyere libiyɔɔ kɔɔ a bala na so wɔ. ^{XVII} Ka a pɔɔɔbile nyāna turo a Pɔɔl na wɔ turo sɪ tāna 'yerɛ, “A nɪbe banyāna ɪ naa a Nāanmɪn nyā na be saaju tɔtɔnɔ na ba wile yɪ a faafɔ sɔɔr.” ^{□□} Le le a pɔɔɔbile mar bɪbir jaa ka a Pɔɔl wa vɔɔr faa tɪ lieb 'yer kɔ a sɪɛ 'lɔ na be a pɔɔɔbile pɔ ɪka, “Yesu Kɪrɪsɪto yuor pɔ, n 'yer kɔ fɔ ɪka fɔ wa yi a pɔɔɔbile pɔ.” Ajiēnaa ka a sɪɛ yi tɪche wɔ bar. ^{XIX} A pɔɔɔbile sorbo na wa bɔɔn ɪka baa le nyere tɔnɔ a pɔɔɔbile sē ɛ, ba nyɔɔn a Pɔɔl nɪ a Silasɪ tɔɔ chiin be a daa pɔ a nɪberɛ niem. ^{XX} Ba chiin ban tɪ kɔ a 'yer tɔɔrɔɔ tɪ 'yer, “A nɪbe banyāna ɪ naa a Juu nɪbe na ba wa kpe dɔɔnɔ sɪ a tēe. ^{XXI} Ba tara na yelsɪ kɔɔ an ba tara sɔɔr kɔ a sɪn Worom nɪbe a sɪn sɔɔ bɪ maal ɛ.”

^{XXII} Ka a nɪyɔɔ bala ir pɔɔ na baa bara a Pɔɔl nɪ a Silasɪ ɛ, ka a 'yer tɔɔrɔɔ vɛ ka ba yaar a Pɔɔl nɪ a Silasɪ fuusɪ bar tɪ 'yɔɔ a ba fɔb ba. ^{XXIII} A le ban wa fɔb ba sɛɛ, ba nyɔɔr ban 'yɔɔ a pɔɔɔfɔ die pɔ, tɪ 'yer kɔ a 'lɔ na guro a pɔɔɔfɔ die, a wɔ bɔɔ kaara ba. ^{XXIV} Wɔn wɔ a nɪtɔ, wɔ tɛ ban 'yɔɔ a die 'lɔ na be a sāl̄sɔɔ tɪ lū a ba gbɛɛ mar daa.

^{XXV} A tāsɔɔ bān le a Pɔɔl nɪ

a Silasɪ sɔɔɔ Nāanmɪn, na ba yiele nɪ a Nāanmɪn yiel, ka a ba taaba ban lɔɔ pɔɔn ba chele. ^{XXVI} Ajiēnaa ka a tēe dam kpɛɔ jaa, ka a pɔɔɔfɔ yir par kparaa mɪ dam. Ka a pɔɔɔfɔ der dɔɔdɔ yuo yuor a jaa, ka nɪrɛ jaa bɔɔjɔrma ban lūn wɔ for for. ^{XXVII} Ka a 'lɔ na guro a pɔɔɔfɔ die jɛɔ ir na wɔ nyɛ a le a pɔɔɔfɔ der dɔɔdɔ na yuor, ka wɔ vɔɔ sɔɔ ɪka wɔ kɔn wɔ māɛ, bojūu wɔ man tāa a pɔɔɔfɔ dēme yin jo. ^{XXVIII} Tɪche ka a Pɔɔl tān, “Ta ge fɔ māɛ ɛ, sɪ jaa ben ka.”

^{XXIX} A wɔ bɔɔl a ba waan fātɪn wa kɔ wɔ a wɔ pɔɔ kpɛn be a die pɔ, na wɔ tɪ lo gbur dumo mɪrɛ a Pɔɔl nɪ a Silasɪ niem. ^{XXX} Tɪ pāa ir tara ba yin tɪ sɔɔr, “Nɪberɛ, ɪmɪnɛ le ɪn ɪrɛ wa nyɛ faafɔ?” ^{□□□} A ba 'yer kɔ wɔ, “Sɔɔ de a sɪ Soro Yesu, fɔɔ nɪ a fɔ yir dēme na nyen faafɔ.” ^{□□□} Be le ba pāa 'yer a sɪ Soro 'yer kɔ wɔ nɪ a bala jaa na be a wɔ yir.

^{XXXIII} A sɔɔ 'lɔnɔ le a pɔɔɔfɔ die guguro de ba yin a tāsɔɔ 'lɔnɔ na wɔ tɪ pɛɛ a ba natɛ tɪche a ba mɪ tɔɔ so a 'lɔ nɪ a wɔ yir dēme ba jaa a Nāanmɪn kɔɔ. ^{XXXIV} Ka a pɔɔɔfɔ die guguro tara ba kpɛn a wɔ yir tɪ maal bɔɔdiir kɔ ba, ka nɔɔ kpe a wɔ yir dēme, bojūu 'lɔ nɪ a wɔ yir dēme ba jaa sɔɔn de a Nāanmɪn.

^{XXXV} Wer na wa chaar a 'yer tɔɔrɔɔ ir a ba tɔtɔnɔ tɔ na ba 'yer kɔ ba, “Yɪ chen tɪ 'yer kɔ a 'lɔ na guro a pɔɔɔfɔ die ɪka, a wɔ yuo a dɔɔr bala bar.” ^{□□□□} Ka a pɔɔɔfɔ die guguro 'yer kɔ a Pɔɔl, “A 'yer tɔɔrɔɔ tɔn ɪka n yuo a fɔɔ nɪ a Silasɪ bar. A le pɔpānyā yɪn tɔɔ chiine, yɪ chiine nɪ nyā'maar.” ^{□□□□} Tɪche ka a Pɔɔl 'yer kɔ a bala ban tɔ, “Chāa pɔ jaa le ba vɛ a ba fɔb sɪ, baa tɔɔr a sɪ 'yer ɛ, sɪ gba ɪ naa a Worom dēme tɪ ba 'yɔɔ sɪ a pɔɔɔfɔ die pɔ. Pɔpānyā a ba le buɔɔr ɪka ba sɔɔl yuo sɪ bar? Bala māɛ ba wa yuo sɪ bar.” ^{□□□□} A

tötönbo na tu man a le ku a 'yer
 töörbo, ban wa wö ũka a Pööl ni a
 Silasi i naa Worom dēme, dābāe
 kpe ba naa. XXXIX Ka a bala māe
 pāa chen ti 'maal ba yin a pöofö
 die pö, tu suor ba ũka ba yi a tēe 'lo
 pö. XL Pööl ni a Silasi na wa yi a
 pöofö die pö, ba chen a Lidiya yir,
 be le ba ti tuor a yeer ka ba 'yöo
 ba ākpāen ti pāa yi a be chen.

XVII

I Ba tun a Amfipolis ni
 Apoloniya na ba wa a Tesalonika,
 be le a Juu nibe lööfo yir be. II Le
 a Pööl na ma ire le wö chen be a
 lööfo yir, Pēnfosi gbēe ata jaa le
 wö kpe a be ka a 'lo ni a bala viere
 a Nāanmün gāma. III Wö mana na
 wile a le an sēe a Nt-iraa na di
 döoye ti na wö ir a kuu pö i vor,
 "A Yesu nyāna in ben 'yere a wö
 'yer, le i a Nt-iraa." □ Ka a Juu nibe
 bamune söo a le na ba pöo a Pööl
 ni a Silasi, 'matāan a bala na ba i a
 Juu nibe na döo puoro a Nāanmün
 löon pöo 'yöonsi. V Tiche ka a
 nyuur kpe a Juu nibe, ka ba bo
 a ba taaba nubomo be a daa pö
 löo taa, na ba piel gömō be a tēe
 pö. Ba ti sēen a Jason yir böoro
 a Pööl ni a Silasi ũka ba yin chiin
 ba a nyöo bala niem. VI Tiche
 ban ba wa ti nye ba e, ba nyöon
 a Jason ni a yeer bamune chiin a
 tēe nūbere niem ti tāna 'yere. "A
 döör banyāna le döönō a wer wö
 jaa, ba wa tān ka pöpānyā VII ka
 a Jason tuor de ba 'yöo a wö yir.
 Ba söönō naa a Nāa Siisa chire na
 ba 'yere ũka nāa āsöo ben be ban
 böolo Yesu." □ A le a tēe nūbere ni
 a nyöo bala na wö a 'yer nyāna,
 a dam ba naa. IX A ba pāa 'yöo a
 Jason ni a yeer bala a ba yab libie
 ti ba bar ba sör.

X A le a wer na wa töo söb, ka
 a yeer bar a Pööl ni Silasi sör ka

ba chen be a Beriya. Ban ti ta,
 ba chen be a Juu nibe lööfo yir.
 XI A Juu nibe bala na be a Beriya
 in chechelbe gar a bala na be a
 Tesalonika, bojüu ba den a 'yer
 ni chulfo na ba viere a Nāanmün
 gāma kaara bñbir jaa ũka ba kaa
 le a Pööl na 'yere in yelmāe bu.
 XII A Juu nibe yöo jie söon de a 'yer
 löon a bala na ba i Juu nibe döör
 yöo jie, ni a pöo 'yöonsi bamune
 yöo jie. XIII A Juu nibe na be a
 Tesalonika na wa böön ũka a Pööl
 ben a Beriya möolo a Nāanmün
 'yer, ba chen a be ti chāgbala a
 nibe döönō ni ba. XIV Ka a yeer
 ni töo 'yöo a Pööl a man sör a wö
 chen, tiche ka a Silasi ni a Timoti
 'lo jē be a Beriya. XV A nibe bala na
 biel a Pööl ba ti tān wön a Atenst,
 bala le wö lueb tö ũka a Silasi ni a
 Timoti a ba wa föo a wö sē.

XVI A le wön chene chele ba be
 a Atenst, suur wa ti kpe wö naa a
 le wön nye a tēe na sēen a tibe.
 XVII Le le 'lo ni a Juu nibe ni a
 Greek bala na puoro a Nāanmün
 ma mana taa be a ba lööfo yir,
 ni a bala wön ma pöo a daa pö
 bñbir jaa ni nire jaa wön tuor.
 XVIII Ka a böböönbo bamune na
 yi a Epikuriya ni a Sitoyik gbul
 pö piel chure ni a Pööl. Ka a
 bamune söo, "Bo le a dabölobölo
 nyāna ara 'yere?" Ka a bamune ni
 'yere, "Nmün sāansi köo 'yer le wö
 'yere." Ba 'yere naa nitō bojüu,
 Pööl möolo naa a Yesu 'yer nöo ni
 a kuu pö irfo 'yer. 4 XIX Be le ba
 pāa böol wö chiin be a lööfo jie a
 Areyopagusi na ba 'yer, "Fon töo
 wiil si a fu wiil paalaa nyāna fon
 wile a si böo bu? XX 'Yer sāan le
 a nyā fon waan a si wönō na si
 böoro ũka si böo a par." □ Atenst
 dēme ba jaa löon a sāanba na
 kpiere a be, baa tara tömō le pöo
 a 'yer paalaa ban ma 'yere na ba

4 XVII:XXIII 17:18 A Epikuriya dēme söo naa ũka popel wö i yeke ban böoro na gā a ba niem
 ka baal ni dābāe taa nyöoro ba e. Ka a Sitoyik dēme ni söo ũka nibe ba kaara ba ni a le ban
 böoro na ba söo a le ban be ka nöo bu baal taa nyöoro ba e.

chele ni yelpaalaa na ure.

XXII Le le a Pööl pãa ir a nibe na lõo a Areyopagusi na wõ 'yer, "Atensi döör, n nyen böön yin nõ nmume puorfo. XXIII Bojüu in yöörö kaara a yi tibe jiir, n ti nyen a böör lofo jie äsöo yin seb 'yõo, NMIN 'LÖ SIN BA BÖÖ E. A Nãanmün 'lo gba yin mãe na puoro ti ba böo wõ e, 'lo le n waan ika n wa muol kó yi.

XXIV "A Nãanmün 'lo na maal a wer ni a bomo a jaa na be a pö, 'lo le i a saaju ni a tõe jaa Soro, na waa gãna a yie ala a nibe na men a ba nuur kó wõ e. XXV Waa diel nure nüu tömõ ala i wõ böörö na bon kõo e, bojüu 'lo mãe le kó nure nyevör, ka wõ vörö ni bon jaa. XXVI Dabõ'yen pö le wõ tu na wõ maal a nibörsi, ka ba kpiere a wer wõ jaa. A wõ man a söösi kó ba, ni a jiir ala ban na kpiere. XXVII Nãanmün maal naa nitõ ka nure na töö yobö wõ, amine sã ban nye wõ naa, bojüu waa jãan a si äsöo jaa e. XXVIII 'Bojüu, a wõ 'yõo le si chene na si be ka a tõe pö,' na si yöörö nitãa le a yin mãe nibe bamune na döo 'yer, 'A wõ bibiir le si i.'

XXIX "Sin i a Nãanmün bibiir jüu, yi taa i a si tier ika a Nãanmün nyã kaara naa fika bon nure na de wõ yẽ bu bööfo men, selma, bu libiptla, bu kösir kaar e. XXX A kór jaa 'lo, Nãanmün lieb puor 'yõo a si ba bööfo, tiche pöpãanyã 'lo, wõ kpãkpãana na nure jaa jie jaa ika, ba lieb ba tier. XXXI Bojüu wõ ir bubir bin won na de a daba 'lo won ir, na wõ töör a wer 'yer ni yeltorsi pö. Wõ vën ka a chaar kó nure jaa won sã wõ a küu pö."

XXXII Ban wa wõ a küu pö irfo 'yer, bamune lan wuol, tiche ka bamune mü 'yer, "Sin böörö naa ika si le wõ a 'yer nyã nidaar." □□□ A le, Pööl bar ba naa a lööfo jie. XXXIV Tiche ka a nibe bälãa turo a Pööl na ba söo de a 'yer,

a ba äsöo le Diyonists na i a Areyopagusi lööfo nure, ka a pöo äsöo mü na pöo yuor di Damaristi ni bamune mü na pöo.

XVIII

I A anyã puor, Pööl yin a Atensi na wõ chen be a Korinti. II Be le wõ tuor a Juu nure na di Akuila na wõ i Pontus bal nure, 'lo ni a wõ pöo Pürisla na yi a Itali wa a ba kor e, bojüu a Nãa Kilaudiyus 'yer naa ika a Juu nure jaa wõ yi a Worom. Ka a Pööl chen ika wõ piir ba kaa. III Wõ ti jën a be a ba 'mataa tömõ bojüu ba jaa böön a gãma tömõ. IV A Pënfo Bibir Daar jaa Pööl ma chen a ba lööfo yir ma ti 'yere a 'yer böörö ika wõ lieb a Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe tier.

V Le a Silasi ni a Timoti na wõ yi a Masedoniya wa a Korinti, Pööl den a wõ söo wõ jaa na wõ muolö mana korö a Juu nibe ika a Yesu le a Ni-iraa. VI Tiche ka Juu nibe 'yere a Pööl kpökpöör 'yer, a wõ pãpã a fobaa 'yõo ba ti 'yer kó ba, "A yi jãi a lieb dööl a yi ju, a ba le i maa 'yer e, an yi duna chiine, n chiine naa a bala na ba i a Juu nibe jie." □ Pööl yin be a lööfo yir na wõ guör a daba äsöo na di Titiyusi Jusitusi na ba i a Juu nure e na puoro ka a wõ yir gbör a lööfo yir. VIII Ka a Kirsipusi na i a lööfo yir nudiere ni a wõ yir dẽme ba jaa söo de a si Soro 'yer ni a Korinti dẽme yoo na wõ a le won 'yer, a ba söo a wõ so ba jaa a Nãanmün kõo. IX A täsoo äsöo, a si Soro 'yer 'yer kó a Pööl jãna pö ika, "Taa joro dãbãe e, möö nibir muolö a 'yer ta pöo nee e. X Bojüu, in pöo fo naa, nure jaa kó nyoo fo bu maal fo deer e, bojüu n chene na tara nyoo a tõe nyã pö." □ Be le a Pööl jẽ a be a Korinti yuon gbul ni böñmaa na wõ wile ba a Nãanmün 'yer.

XII A sõõ 'lõnõ le a Galio i a Akaya nıkp̄ē, ka a Juu nıbe guor taa na ba nyõ a Põol chiin be a 'yer tõorfõ jie. XIII Be le ba ti 'yer, "A daba nyāna le bõrõ ıka wõ lıeb a nıbe tıer ka ba puoro Nāanmın na ba tu a le a sı nebınsı na 'yer ε." □□ Ka a Põol haa neε ıka wõ 'yer 'yer, tıche ka a Galio 'yer kũ a Juu nıbe, "A yın, ala ta i yeldēer bı yelbier kõõ 'yõõ le, ın taa 'maan āgān chele. XV Tıche an ben wa lõõ taa nı a yı 'yer bie nı yoe 'matāan a yı nebināa yın māε yı maal, maa kõ tõõ a 'yer nyāna tõõ ε." □□ Le le wõ vē a ba dıı ba bar be a 'yer tõorfõ jie. XVII A ba lıeb nyõõ a Sosetenesı na i a lõõfõ jie nıkp̄ē na ba nıme be a 'yer tõorfõ yır dõdõr neε, tıche a Galio baka ba be be ε.

XVIII Põol jēn be a Korıntı tēe kor bālāa, tı pāa bar a yeer na wõ kpe a gboro chiine a Siriya ka a Pırsıla nı a Akuila põõ wõ. Sere tıche ka wõ chen, wõ vēn ka ba põ wõ a ju be a Senkereya, bojūu wõ dõõ põl 'yõõ a wõ māε. XIX Ba tān be a Efesus tēe põ, ka a Põol bar a Pırsıla nı a Akuila tı na wõ māε chen be a lõõfõ jie ka a 'lõ naa Juu nıbe tı mana taa. XX A ba sõõr wõ ka wõ jāne a be bālāa tı waa sõõ ε. XXI Tıche wõn wa chiine wõ tır neε kũ ba, "Ala i Nāanmın wa sõõ naa, ın lıeb wa." Be le wõ kpe a gboro yi a be a Efesus tēe põ. XXII Wõn tı ta a Sisariya wõ don be a Jerusalem na wõ tı puor a bala na puoro, tı pāa suu chen a Antiok. XXIII Põol na tı jē a be a Antiok kor bālāa, wõ pāa yın yõõrõ a Galatiya paal 'lõ wõ jaa nı a Fırıya na wõ 'yõõnõ a poturbo ākp̄æn.

XXIV Ka a Juu nıre āsõõ yuor na di Apolostı yın be a Aleksandiriya na wõ wa a Efesus tēe põ. Wõ i naa nıre na jān na wõ bõõ a Nāanmın gāma tı bõõ 'yer sõ. XXV Apolostı nyā dõõ jān a sı Soro

sõr defõ, na wõ 'yere nı nıbijıe na wõ wile nı Yesu yele ka a tor, tıche ka a i Jõõn Nāanmın kõõ sofo tēε le wõ bõõ. XXVI Wõ piel na wõ 'yere nı nyāa be a Juu nıbe lõõfõ yır. A Pırsıla nı a Akuila na wa wõ a wõ 'yer, ba bõõl won be a ba yır na ba pāa wiil wõ a Nāanmın sõr jaa dē dē. XXVII Apolostı wa bõõrõ naa Akaya chenfõ, ka a yeer 'yõõ wõ ākp̄ēõ tı seb gān kũ a bala na puoro a be a ba de wõ. Wõn tı ta a be a ın sõõfõ kp̄ē kũ a bala a Nāanmın wāεfõ na vē ka ba sõõ de a Yesu. XXVIII Wõ 'yer kp̄ēõ jaa lõb a Juu nıbe chāa põ, na wõ chıre ba yuoro nı a Nāanmın gāma wile ba ıka a Yesu le i a Nı-ıraa.

XIX

I Le a Apolostı na chene be a Korıntı, Põol den a mægõõ sõr na wõ tı ta a Efesus tēe põ. Be le wõ nye a poturbo bamıne, II na wõ sõõr ba, "A sõõ 'lõ yın sõõ de a Yesu, yı nyen a Nāanmın Sıe bı?" Ka ba 'yer, "Kai, saa gba wõ ıka Nāanmın Sıe ben be ε." □ Ka a Põol sõõr ba, "Tı kõõbuor le yı so?" Ka ba 'yer, "Jõõn kõõ le sı so." □ A Põol 'yer kũ ba, "A bala na lıeb a ba tıer le a Jõõn so ba Nāanmın kõõ, tı na wõ 'yer kũ a nıbe ıka ba sõõ de a 'lõ na waara a wõ puor, 'lõ le i a Yesu." □ A nıbe na wa wõ a anyāna ba sõõ naa ka wõ so ba a Nāanmın kõõ, nı a sı Soro Yesu yuor. VI Ka a Põol dõõl ba a wõ nuur ka Nāanmın Sıe wa kpe ba a ba 'yere kókoyor, na ba ma piel 'yere le Nāanmın na wiil ba. VII Ban ın dõõr pie nı ayı.

VIII Nımerstı ata le wõ be a be na wõ ma kpıere a ba lõõfõ jie na wõ ma kpırkpıre ba wile ba a Nāanmın nāalõõ 'yer. IX Tıche a bamıne kp̄ēme naa a ba nyāa na ba tõr baa sõõ ε, tı na ba kpıere a Sõr. Ka a Põol bar ba, tı na wõ ma tara a bala na sõõ de, ma kp̄æn be

a Tiranusi jänfu diyal 'lo pö, a ba ma ti mana taa. ^X Le le wö tara ti tån yuom ayi, ka a Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe, bala jaa na be a Asiya paal pö wön a si Soro 'yer.

^{XI} Nāanmın den a Pööl tön ne'maa töyoo. ^{XII} A Pööl fobile won ma fiële ni nyië ni a wö pëpele ala wa sur baalaa, a baalsi ba jaa ma sa naa, ka a sudebe ma yire a nibe pö.

^{XIII} Ka a Juu nibe bamune mi yi yooro na dii a sudebe ka a yi na ba fere de a si Soro Yesu yuor 'yere koro a bala na tara a sudebe, "A Yesu 'lo a Pööl na moolo, a wö yuor pö le si 'yere koro yi, yi wa yi." ^{□□} A Juu nibe boorlo nikpëe na di Sekeva dabil ayopöi le döo maala a le ne. ^{XV} Daar köo a sudeer soor ba naa, "N böön Yesu naa böo Pööl, tiche a yın mi ba boo yi i?" ^{□□} Ka a daba 'lo na tara a si deer paa oo nyoor ba jaa, na wö nme ba jaa purpur toor a ba bonsi chier ka ba jo yi a die pö ni sal'moi.

^{XVII} A Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe, na kriere a be Efesus tee pö, ba jaa böön naa a yele nyāna, ka dābāe kpe ba a baa le tara a si Soro Yesu yuor dāene ni ε. ^{XVIII} Ka a nyoo bala na soo de, yi chāa pö, na ba 'yere a ba maal debe. ^{XIX} A jiboorbo bala mi na soo, waan naa a ba jiboorgāma wa chom a nibe ba jaa niem, ban wa sor a gāma ala ban chom libie ka a i libipila turo ayi dööl ljaayi ni pie (50,000). ^{XX} A sor nyāna le a si Soro 'yer jaar de jie wö jaa ni kpëo.

^{XXI} A anyāna a jaa na wa i, Pööl nmen nyāa ika won chen a Jerusalem na won tu a Masedoniya ni Akaya, "Maa wa ta a be baar, un chen a Worom mi." ^{□□} Wö tö naa a nibe ayi a bala na sönö wö Timoti ni Erastus ka ba chen a Masedoniya, tiche ka a 'lo jāne be a Asiya paal pö kor bālāa.

^{XXIII} A söo nyāna le a damfu ir a Sor tufu 'yöo. ^{XXIV} Sāa kuro köo yuor na di Demetirus, wö ma den a kpāna na wö kur a Atemisi puorfu yirbil ka a bala na i a tötönbo nyere libie. ^{XXV} A Demetirus bool a wö tötönbo ba jaa löo taa ni a bala jaa mi na böo a maalfu na wö 'yer kō ba, "Yeer, yi böön naa tönö sin nyere a tömō nyā pö. ^{XXVI} Yın māe nye naa na yi wö a le a Pööl nyāna na 'yere na wö liere a nyoo tiersi a ka Efesus tee pö, ni a Asiya wer wö jaa. Wö 'yer naa ika a nymune ala ban maal nuur ba i nymune ε. ^{XXVII} A ba i a si yara na lo tēε le ε, tiche ba kö le 'yöönö a Atemisi puorfo yir kpëε go ε. Ka a Asiya ni a wer wö jaa kö le puoro a nmin pöo nyā go ε."

^{XXVIII} Ban wö le a Demetirus na 'yer, ka a suur nyoo ba a ba tāna 'yere, "A sin Efesus nmin Atemisi berma naa." ^{□□□} Ajenaa le a tee wö jaa pöön gömō, ka a nibe nyoo a Gayus ni Aristakus, Pööl tötötaaba le a ba 'mataa yi a Masedoniya na ba nmor ba a le chiin a jie 'lo a tee nibe na ma löo dāene. ^{XXX} Ka a Pööl mi ta booro ika wö daa yi a be a nyoo bala pö, tiche ka a poturbo ba soo ε. ^{XXXI} A niberε bamune gba na yi a paal 'lo pö na i a Pööl barmune, tön nibe ka ba soor wö ika wö taa ire wa yire be a dāen jie ε.

^{XXXII} Burbur kpën a nyoo bala na duo a be, ka bamune 'yere turo ni ka sen, ka bamune mi 'yere turo ni jā yuo, ka bamune mi gba ba böo bo 'yöo ban be be ε. ^{XXXIII} Ka a Juu nibe daa Aleksanda 'yöo be a niem, ka a nyoo bala tāna mana wö le won na 'yer. Wö wilwil ban nuur ika, ba bar gön ti wö 'yer a ba kaa. ^{XXXIV} Tiche ban wa böön ika Juu nire le wö i, ba jaa nmen chel bö'yen lēε ti na ba 'yere, "A sin Efesus nmin Atemisi berma naa."

^{XXXV} A tee gān seere vën ka a

nıyoo bala nmaa vooor ti wo 'yer koo ba, "Efesus dēme woi, a wer wo jaa bōon naa ıka a Efesus tēe le kaara a Atemisi kpēe nyā puorfō yir a wo kosır 'lo na yi a saaju lo. XXXVI A nıtōnō jūu, nıre kō tōo chir ε, yi ı jaa gbul na yi ta pōoro yelsı ε. XXXVII A nıbe banyāna yın waan a kana ba ju bon jaa a puorfō yir ε, bı 'yer 'yerdēer jaa 'yōo a sı nımın pōo nyā ε. XXXVIII Ala ı a Demetirus nı a wo tōtōnbō wa tara nıre nı 'yer, a 'yer tōorfō bıbie ben be nı a nıberē ban tōo chen a be ti bōol taa. XXXIX Ala ı yele kōo mı ben be a yi bōoro ıka yi 'yer, ban tōo maal a be a nıyoo ba jaa niem. XL A le an sı ben 'yer pō, a damfō nyā na dam a dına jūu. A 'yer nyāna jūu, saa be jaa na tōo wiil a par ε, bojūu a ba tara par ε." □□□ A anyāna won 'yer baar ti na wo wel a nıyoo bala bar.

XX

I Le a gōmō na wa baar, Pōol tōn bōol a poturbo ka ba wa, a wo 'yōo ba ākpāen ti bar ba ti chen a Masedonıya. II Be le wo tu a tēn ala pō na wo 'yer 'yer yoo 'yōon a bala na puoro ākpāen na wo ti tān a Greek wer pō, III wo jēn a be nımersı ata. Bojūu a Juu nıbe dōo guoro taa a wo yele, ala le so waa le kpe a gboro chen a Siriya ε, ti na wo lıeb tu a Masedonıya sōr nı gbεε. IV Ka a bala na pōo wo a ba 'mataa chen le, Sopater a wo sāa le Pirihıstı na yi Beriya, Aristakus nı Sekundıstı mı na yi Tesalonika, Gayus na yi Debi nı Timoti nı Tıchıkusı nı a Torofımusı na yi a Asıya paal pō. V A nıbe banyāna le de nie ti chele sı be a Toroyas. VI Tıche a Paanōkōo Lōofō dı na wa baar, sı kpēn a gboro yi be a Filipai tēe pō na sı maal ber anūu ti na sı pōo ba a be Toroyas jāne a be ber ayopōi.

VII A Pēnfō dıvıe bio daar jāanōo, sı jaa lōon taa na sın 'mataa di. Pōol 'yere naa a Nāanımın 'yer koro a nıbe bojūu wer wa chaar, won chen naa. Wo 'yer kor jaa ka wer ti pō. VIII A be a bōopıe pō sın lōo ba chom fātınsı yoo bin. IX Pōlbile kōo yuor na di Yutikus jāne naa a tokoro nēe ka a gōo kpe wo. Le a Pōol na 'yer kor a wo gur jaa chāu na wo yi a be a saaju faa lo a be tēe, bojūu ba men a bōopıe dōol taa ata ka ba suu 'moo ka ı wo kpi naa. X A Pōol suun ti lo bıb a kūu ti kōr wo ti 'yer koo a nıbe, "Yı ta kōnō ε, wo chene na voro." □ Wo pāa don be a bōopıe pō, ka wo ti nıma a paanōo ka ba 'mataa di ti wo le 'yer lēεε ka wer ti chaar ka wo yi a be chen. XII Tıche ka pōlbile ir kpēmε ka ba āgān 'maa a ba tara wo kul a yir.

XIII Sın den nie kpe a gboro na sı chiine a Asosı, be le sın ti 'moo a Pōol, le le wo dōo man sı ti chiine nı gbεε a be. XIV Le won ti tuor sı a be Asosı, sı 'moo won 'yōo a gboro pō na sı chiine be a Mitilene. XV Wer na wa chaar, sı yın a be ti ta Kiyosı ka a wer le bōo chaar sı go kaa ı sı vıen Samosı bar. A ber ata daar le sı pāa ta a Miletusı. XVI Pōol bōoro naa ıka wo po a Efesus tēe bar na wo ta gā be a Asıya paal pō ε, bojūu wo bōoro na fōo ıka 'lo tōo, wo ta a Jerusalem a Pentikosı bıbir daar.

XVII Pōol na chene be a Miletusı le wo tō bōol a bala na puoro a be a Efesus, a ba nıdierbe ka ba wa. XVIII Ban wa ta, wo 'yer koo ba, "Yı bōo le ın be dōo kpiere a yi sē, yi a daar 'lōnō jaa ın wa a Asıya paal pō. XIX Māe siırfō nı nıbikōo le n tōnō nı a sı Soro tōmō, bojūu a Juu nıbe ba maal ma vıla ε. XX Yın māe bōon naa ıka n ba sōol yi yele jaa na sōo yi ε, tıche n wıle yın chāa pō, nı a yi yie pō. XXI N kpākpāan naa a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe ε, ıka ba lıeb wa

a Nāanmın sē, na ba lıeb a ba tıer sōo de a sı Soro Yesu.

XXII “Pöpāanyā 'lo, Nāanmın Sıe 'yer man ka n chiine a Jerusalem, n ba bōo len na tı pōo ma a be ε. XXIII Yelbō'yen tēε le n bōo ıka, tēε jaa pō, a Nāanmın Sıe ma vēn ka n bōon ıka die pō pōofō, nı wōm le ın tı tuor. XXIV Tıche a anyāna maa bā ma ε, ala ı ın tōo jo ta a baaraa naa tō a le a sı Soro Yesu na kō ma a tōmō, ıka n 'yer a Nāanmın wāefō 'yer nōo.

XXV “Yı nye, pöpāanyā a yın bala jie ın yō naa mōol a Nāanmın nāalōō 'yer, yı kō le nye ma go ε. XXVI A le jūu, n 'yerε na koro yı a dına ıka āsōo jaa wa bōr, n nūu ba pōo be ε. XXVII Bojūu n ba dōo sōol yı ye le jaa ε, tı man a le jaa a Nāanmın na bōoro kō yı. XXVIII Yı gu yı māε nı a nıbe bala 'yōo a Nāanmın Sıe na maal yı a yı ı a nıdierbe. Yı kaara a Nāanmın pupuorbiir bala won dān a wō māε jā. XXIX N bōon naa ıka maa wa chen baar, nıbe na lıeb gbōgboi kpe a yı pō, ba kō bar yı ε. XXX Bamıne na yın a yın māε pō gba, na ba jer a yelmāε hēl nıbe ka ba turo ba. XXXI A le jūu yı guro yı māε na yı tıer kaa, yuom ata nı nyā ın ba vē a yı āsōo jaa wiilfō ε, nıbikōo le n wıle nı yı mōtōo nı tāsōo.

XXXII “Pöpāanyā, n de yın 'yōo a Nāanmın nūu pō, nı a wō wāefō 'yer bie pō, a yı na tōo nōo a wō kō yı a bōsōn ala won tara kō a wō nıbe. XXXIII N ba tara nyuur nı āsōo jaa libir, bı selma, bı a fōor ε. XXXIV Yın māε bōon naa ıka a n bōbōorstı, a n nūu pō le a yı, naa sōo a bala ın lōo tōnō nı. XXXV Bon jaa ın maal, n wiil yı naa ıka a tōkpāen a nıtōnō pō le, sın tu na sı sōo a nıbaalsı, yı tıere a le a sı Soro Yesu na dōo 'yer, 'An ın bōosōn kō a 'lo na de bon kō nıre, gar a 'lo na de.’ ”

XXXVI Won 'yer a anyāna baar, wō gbur dumo ka ba jaa 'mataa sōor a Nāanmın. XXXVII Ba jaa nman nıbikōo tı na ba kōr kōr wō. XXXVIII A le na maal sōo a ba pōo nı nyā, a le won 'yer ıka ba kō le nye wō go ε, tı na ba bıel wō suun a gboro jie.

XXI

I Sın wa bar taa baar, sı kpēn a gboro na sı tor a Kos a dēdēε a le ne, a wēr na wa chaar ka a ı sı tān a Worodesı yı a be chen a Patara. II Sı nyen a gboro āsōo na chiine a Fonisiya ka sı kpe chiine. III Sın wa nyere a Sipurustı tēε sı lan won bar a guba jie tı ta a Sıriya tēε pō. Tire le sı ta ara an ı be le a gboro na wel a tuor won tuo. IV Be le sı nye a poturbo bamıne na sı jāne a ba sē ber ayopōi. Ka a Nāanmın Sıe tu a ba 'yōo a ba 'yer kō a Pōol ıka wō taa chiine a Jerusalem ε. V Tıche a sı bıbie na wa ta, sı yın de a sı sōr. Ka a poturbo bala ba jaa nı a ba pōbo nı a ba bıbiir ba jaa bıel sı yın a tēε pō, tı tān a man gogoro neε, ka sı gbur dumo sōor Nāanmın. VI Sın wa bar taa baar, sı kpēn a gboro pō, tı ba mı lıeb kulo a yir.

VII A Tire sın be yı, a man pō le sı chen bālāa tı ta a Tolemaıstı be le sı puor a yeer bamıne na be be na sı gā a be bıbir bō'yen. VIII Sın ır a be chiine sı tān be a Sisariya na sı chen a Filip na mōolo a Nāanmın 'yer nōo na wō mı ı a nıbe ayopōi bala āsōo ban dōo ır be a Jerusalem yir. IX Wō dōo tara pōosarsı anaar na ba kul sırbε ε, ka Nāanmın ma kō ba a wō 'yer a ba 'yerε.

X Sı jēn a be kor bālāa ka a Agabus yı be a Judiya na, XI won wa a sı sē. Wō den a Pōol sıε gān na wō lūn a wō māε nuur nı a gbεε tı na wō 'yer. “A Nāanmın Sıe 'yer naa, 'Nıtōnō le a Juu nıbe na be a Jerusalem na lū a nıre 'lo

na so a sɪɛ gān nyāna, na ba 'yōo a bala na ba ɪ a Juu nibe nuur pɔ.' ”

^{XII} A le sɪn wō a nɪtōnō ka a sɪn nɪ a nibe bala na be a be 'mataa sɔɔr a Pɔɔl ɪka wō taa chiine a Jerusalem ɛ. ^{XIII} Tɪche ka a Pɔɔl 'yer, “Bāa 'yōo le yɪ kōnō na yɪ chɪre ma a āgān a le? N sɔɔ naa, a ta ɪ a lūfu tɛɛ ɛ, tɪche n kpi be a Jerusalem a sɪ Soro Yesu yuor jūu.” ^{□□} A le sɪn sɔɔr wō faa sɪ mɪ bar naa tɪ 'yer “A sɪ Soro bɔfɔ a ɪ.”

^{XV} A anyā puor le sɪ chɔɔr na sɪ do be a Jerusalem. ^{XVI} Ka a poturbo bala na be a Sisariya bɪel sɪ na ba waan sɪ a daba 'lɔ na di a Minason yir be le sɪn wa kɪɛɛ, Sipurusɪ tɛe pɔ le wō yɪ tɪ na wō ɪ a poturo kor.

^{XVII} A le sɪn wa ta a Jerusalem, a yeer de sɪn nuur ayi. ^{XVIII} Ka a wer na wa chaar, sɪn nɪ a Pɔɔl jaa 'mantaa chen ɪka sɪ tɪ nye a Jemesɪ ka a ɪ be le a nɪberɛ ba jaa lōo taa. ^{XIX} Pɔɔl na puor ba jaa baar, wō man naa ye le a jaa kɔ ba, a le a Nāanmɪn na de wō tōn be a bala na ba ɪ a Juu nibe pɔ.

^{XX} A le ban wō anyāna ba jaa pɛɛn Nāanmɪn tɪ na ba pāa 'yer kɔ a Pɔɔl, “Yebe faa nye, a Juu nibe turo turo na sɔɔ de, tɪche ba chene na tara nɪbijɪɛ nɪ a nebināa. ^{XXI} Ba man kɔ ba ɪka fōs le wile a Juu nibe bala na kɪɛɛ a bala na ba ɪ a Juu nibe pɔ, ka ba taa turo a Mosesɪ ɛ, na fɔ le wile ɪka ba taa ŋmara a ba bibiir yɔɪ ɛ, na ba taa ure a le a Juu nibe na ma ure ɛ. ^{XXII} Ban wōn ɪka fɔ wan a ka, ŋmune sɪn ɪ? ^{XXIII} Fōs bɔɔrɔ fɔ tu a le sɪn na 'yer. Dɔɔr anaar ben ka a sɪ sē na ba pōl 'yōo a ba mǎe. ^{XXIV} De a nibe banyāna na fɔ pɔɔ ba, a yɪ tɪ pɔl a fɔ yab a ba jur pōfo sāma. Ka nɪre jaa na pāa bōɔn ɪka a le ban man 'yōofɔ ba ɪ yelmǎe ɛ, tɪche a fōs mǎe mɪ turo naa a nebināa. ^{XXV} Tɪche a nɪyor bala na sɔɔ de, sɪ seb gān kɔ ba a le sɪn 'yer ɪka, ba taa dire tɪbe

bomo ɛ, bu ɔɔrɔ jāt ɛ, bu 'wɔb dɔɔ na var kpi ɛ, na ba taa sēne ɛ.”

^{XXVI} Wer na wa chaar, Pɔɔl den a dɔɔr anaar bala ka ba 'mataa tɪ pɔl a ba mǎe. Tɪ na wō pāa chen be a Nāanmɪn puorfɔ yir na tɪ 'yer a bibie ala a ba pɔlfɔ na baar nɪ a bɔɔrlo bomo ala a ba āsɔɔ jaa na ir. ^{XXVII} A le a ber ayopōi na wa gbɔrɔ a baarfɔ, a Juu nibe bamune na yɪ a Asɪya paal pɔ nyen a Pɔɔl a be Nāanmɪn puorfɔ yir, na ba dam a nɪyɔɔ bala a ba nɪyɔɔ wō. ^{XXVIII} Ba gboolo naa, “Isɪral nibe wɔɪ, yɪ wa sōs sɪ yooɔ. A daba le anyāna na wile a nibe jie jaa ka ba kɛɛɛ a sɪ nibe nɪ a nebināa lōɔn a jie nyāna. Le tɛɛ gba ba le ɛ, wō tara na a bala na ba ɪ a Juu nibe ɛ, kpɛn ka a Nāanmɪn puorfɔ yir na wō sōo a jivɪla nyāna.” ^{□□□} Ba dōo nye a Torofimusɪ na yɪ a Efesus nɪ a Pɔɔl a ba tɪer man tǎa a Pɔɔl tara wōn kpɛn be a Nāanmɪn puorfɔ yir.

^{XXX} A tēdaa wō jaa kab, ka a nibe yire a tɛe wō jaa joro waara na ba wa nɪyɔɔ a Pɔɔl. Ba nɪyɔɔ wōn a le tɔɔ yin a Nāanmɪn puorfɔ yir jie tɪ pɔɔ a pāma ajienaa. ^{XXXI} Ka ba ta bɔɔrɔ ɪka ba kɔ a Pɔɔl ka a ye le tɪ ta a Worom sojastɪ ba jaa nɪkpɛɛ ɪka a Jerusalem wō jaa dōonō naa. ^{XXXII} A wō vaa ir a le na wō tara a nɪberɛ bamune nɪ a sojastɪ na wō suu chiin be a nɪyɔɔ bala pɔ. Le ban wa nye a nɪkpɛɛ nɪ a wō sojastɪ a ba bar a Pɔɔl ŋmefɔ.

^{XXXIII} Le a sojastɪ ba jaa nɪkpɛɛ na wa ta wō tɪ nɪyɔɔn a Pɔɔl na wō vɛ ka ba gbār wō nɪ bōjɔrsɪ ayi. Tɪ pāa sɔɔr ɪka nɪ ana le, nɪ bo le wō maal. ^{XXXIV} Bamune na be a nɪyɔɔ bala pɔ 'yerɛ na turo nɪ jiyuo ka bamune mɪ 'yerɛ turo nɪ jiyuo a sojastɪ ba jaa nɪkpɛɛ na ba nye a yelmǎe ɛ, a gōmō jūu, wō vɛn ka ba tara a Pɔɔl sɔɔr be a sojastɪ kpɛfɔ jie. ^{XXXV} Le a Pɔɔl na wa ta a dofo jie a nibe pir pɪrfɔ jaa

waa naa ka a sojasi 'moo a Pool. XXXVI Ka a nyoo bala na turo täna 'yere, "Yi kó wó."

XXXVII Le a sojasi na wa ıka ba kpën a Pool a be a ba kpefo jie wó soor naa a sojasi ba jaa nıkpëe ıka, "N 'yer 'yer koo kó fö bü?" Ka a nıkpëe soor wó, "Fon töon 'yer a Greek kókor bü? XXXVIII A ba ı föö le a Ijipiti nıre 'lo na döo nımaa a jeer na fö töo döor turo anaar (4,000) kpën be a mögöo pö e?" □□□ Ka a Pool 'yer, "N ı naa Juu nıre naa yi a Tasusi na be a Silısiya paal pö, naa yi a tée nyāna pö nıre jaa na böon, yāyāabile söo ka n 'yer 'yer kó a nıbe." □□ A sojasi ba jaa nıkpëe kón a Pool soor, ka a wó ir ara a dofo jie, na wó wılwıl a nyoo bala a nuur ka ba bar gömö. A le ban wa nımaa a soor wó den a ba Juu nıbe kókor na 'yere nı.

XXII

I "N yeer nı n säamune yi chele a n 'yer ın 'yere a pöpānyā." □ A le ban wa wó won 'yere nı a ba māe Juu nıbe kókor ka ba jaa nıma soor, ti a Pool pāa 'yere, III "Maa ın Juu nıre ka ba döo ma a Tasusi na be a Silısiya paal pö, tıche a kana a Jerusalem le ba guol ma. A wiwile Gamaliel pılem le n jāne ka wó wiil ma a neer ala a sı säakpāmıne na döo turo ka n mı turo a Nāanımın nı a n nyāa wó jaa, nıtāa a yi āsoo jaa na be turo a dına. IV N gen a nıbe bala na turo a Sor nyāna naa kó, n nyoor döor nı pobo jaa 'yoo a pöofó die pö. V A boorlo nıkpëe nı a nıbere na töon di ma dāaste, ba sē le n de gāma na chiin a ba yeer sē be a Damaskus, n chen ıka n ti nyoor a nıbe banyāna waan a Jerusalem ka ba kpāa ba.

VI "Mótōtuo söo le n chiine ti gböro a Damaskus, ajienaa ka ı cháa yın be a saaju na wó wa chaar jilö ma. VII Ka a n töo lo a tée

a le ne ti naa wó kókor na soor ma, 'Sool, Sool, bo le fö gere ma a le?"

□ Ka n soor, 'Soro, an le fö ı?' Ka a kókor 'yer, 'Maa le a Yesu na yi a Najareti a 'lo fon gere.' □ A maa nı a bala na löo chiine ba nyen a cháa, tıche baa böo a nınyıne kókor le won 'yere nı ma par e. X Ka n soor, 'Soro, nımune le ın ı?'

Ka a Soro 'yer, 'Ir na fö kpe be a Damaskus tée pö, be le ban ti man fö a le ın booro ıka fö ı.' □ Ka n löoturbo bala nyoo ma a nüu töo kpën be a Damaskus tée pö, bojüu a cháa 'lönö na chaar 'yoo ma a le ne n ba le nyere e.

XII "Daba koo yuor na di Ananias wan ıka wó wa nye ma, wó ın Nāanımın puoro na wó turo a nebināa ka a Juu nıbe ba jaa na kpiere a be 'yöönö wó. XIII Wó wa ara na gbeb ma ti 'yer, 'N yebe Sool, le nyere,' ka a ı ajienaa ka a ı n nye wó naa. XIV Be le wó pāa 'yer kó ma, 'A sı säakpāmıne Nāanımın le ir fö ıka fö böo a le won booro, na fö le nye a cheche söo 'lo, na fö wó a 'yer bie yi a wó nee pö. XV Föo le na ı a dāaste söo na fö kó a nıbe ba jaa, a ala fon nye, nı a ala fon wó. XVI Pöpānyā, bo le fö le chele go? Ir a ba so fö a Nāanımın koo, ka a na pee a fö yeldebe bar a fö booro a sı Soro yuor.'

XVII "A le ın lıeb wa a Jerusalem naa ti sooro Nāanımın be a puorfo yir, ka a wa kaara ma jāna kaar.

XVIII Ka n nye a sı Soro na 'yere 'yer koro ma. Wó 'yer naa, 'Poo föo na fö yi ka a Jerusalem ajienaa, bojüu nıre jaa kó söo a le fon na 'yer a n 'yer e.' □□ Ka n 'yer söo wó, 'N Soro a nıbe banyāna böon naa a le ın yooro a löofó jıir naa nyooro ba pöoro ti nımiere a bala na söo de fö. XX A daar 'lönö ban koro a fö dāastı dire Siteven maa nı bala jaa ın nebö'yen ka n kaara a ba fuusi ti ba kó wó.' □□ Ka a sı Soro pāa

'yer ku ma, 'Chen, un tö fon teer jaa be a bala na ba i a Juu nibe po.' "

XXII A nyoo bala chele naa le a Pööl na 'yere wa tän a jie won 'yer a nyor po chenfo 'yer, a ba pãa täna 'yere, "Yi nmaa wo ju, a ba see ika wo le chene voro e." □□□ Le le ba pöoro a gömö ti löoro a ba föor dönd a täna löoro a saaju. XXIV Ka a sojasi ba jaa nikipëe vë ka ba tara a Pööl kpën be a sojasi yir. Wö 'yer ika ba fob a Pööl a wö will ba baa le so a nibe pöoro a gömö 'yöndö wo a le. XXV A le ban lü a Pööl ika ba fob, ka wö soor a sojasi nudier na ara a be, "A tara na sor ka yin fob a Worom nure na yaa soor kaa a yelnyine won i e?"

XXVI Le a sojasi nudier na wa wö a nitö wo chen a ba jaa nikipëe së ti 'yer, "Nmune le fon i? A daba nyä un Worom nure." □□□ Ka a sojasi ba jaa nikipëe chen a Pööl së ti soor wo, "Yer ku ma, Worom nure le fo i o?" Ka a Pööl 'yer ika, "O." □□□ A sojasi ba jaa nikipëe pãa 'yer, "Maa 'lo, libiyoo le n yab ti jãne a ka." Tiche ka a Pööl 'yer, "Maa 'lo, ka le ba döo ma." □□□ Ka a bala na ara gu a wö fobfo mi too yaar ajienaa. Dãbãe mi kpën a sojasi ba jaa nikipëe a le won wa böön ika a Pööl un Worom nure tiche ka wö vë a ba lü wo.

XXX A wer na wa chaar, a sojasi ba jaa nikipëe böoro naa ika wo böo baa 'yoo le a Juu nibe ba bara a Pööl e. Wö for won bar ti bööl a Juu nibe böorlo niberë ni a 'yer töorbo niberë ka ba jaa löo taa. Ti wo pãa suu waan a Pööl a wö wa ara a ba niem.

XXIII

I Pööl kãan a niberë a le a dëdëe ti 'yer, "N yeer, n tön a le na see ku Nãanmün wa ta a dina ti n nyãa ba döndö e." □ A anyãna won 'yer ka a Anianias na i a Juu nibe böorlo nikipëe 'yer ku a bala na ara gbur a Pööl ika ba 'ma wo a nee

po. III Ka a Pööl pãa 'yer ku wo, "Nãanmün na 'ma fo naa a föö na i a täptel dachin nyä. Fu jën a be ika fo töor a n 'yer a le a nee na bin ti na föö mãe le söndö a nee, na fo 'yer ika ba 'ma ma." □ A bala na ara gbur a Pööl 'yer ku, "Aa! Böorlo nikipëe le fo töro o?" □ Ka a Pööl 'yer, "Yeer n ba böo ika a böorlo nikipëe le wo i e, bojüu a seb a Nãanmün gãn po ika, 'Taa ure wa 'yere 'yerdeer 'yöndö a fo nibe nudier e.'" (A Yifo Gãn 22:28)

VI Pööl na wa böön ika a Saduseemune jer naa Faraseemune po ka wo tän kpëo jaa be a niberë po na wo 'yer, "N yeer, Farasee le n i, ka a Farasee nure döo ma. N ara naa kana a ban töor a n 'yer, bojüu n soo naa ika kuu po irfo ben be." □ A le won wa 'yer a nitöndö ka a nechure lo a Faraseemune ni a Saduseemune chara po, ka a löofö nma jiir ayi. VIII Saduseemune 'yer ika kuu po irfo ba be be e, malakasi ni a nisir mi ba be be e, tiche ka a Faraseemune 'lo söön ika a jaa ben be. IX A gömö poofö ti gar naa ka a Mosesi nee wiwiilbe bamune na i a Faraseemune ir ara ti chur kpëo jaa ika, "Sin 'lo ba nye a daba nyä chefo jie e, ti ala wa i sie koo bu malaka le 'yer 'yer ku wo?" □ A nechure wa ti gar naa, ka a dãbãe kpe a sojasi ba jaa nikipëe a wo man täa ban wa töor a Pööl 'mel, ala le so ka wö vë a sojasi suu ti faa a Pööl don be a sojasi yir.

XI A tãsoo 'löndö, a si Soro wa ara na gbur a Pööl ti 'yer, "Nyoo nyãa, a le fon man a n yelmãe a ka a Jerusalem mi ti man a le ne a be a Worom tee po."

XII Wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bamune jën guor taa na ba po'yoo a ba mãe 'yere ika ba kö di bon jaa e, bu nyü bon jaa e, ka bala baa ku a Pööl e. XIII Ba gar döor ljaayi na guor

a guorfö nyāna. XIV Ba chen a bōorlo nūkpēe ni a nūbere sē, na ba ti 'yer, "Si bin nēe ika si kō di bon jaa ε, ka sin baa ku a Pōol baar ε. XV Pōpāanyā, yin ni a 'yer tōorbo nūbere yi tō 'yer a sojasi ba jaa nūkpēe a wō waan a Pōol a yi sōor yeke kōo bōo a par. Sin na var gu be a sōr pō ku wō ka waa ta a be a yi sē ε."

XVI Tiche ka a Pōol arbile wō a guorfö nyā na wō chen be a sojasi yir na wō ti 'yer ku a Pōol. XVII Ka a Pōol buol a sojasi nūkpēe āsōo na wō 'yer, "Tara a pōlbile nyāna chiin a yi jaa nūkpēe sē wō tara na 'yer na 'yer ku wō." □□ Le le wō tara a pōlbile chiin a ba nūkpēe sē na wō ti 'yer, "A Pōol na be a pōofu die pō le tō buol ma na wō 'yer ika n tara a pōlbile nyāna waan a fō sē, ka wō tara na 'yer na 'yer ku fō." □□ Ka a sojasi ba jaa nūkpēe nyōo a pōlbile nūu tōo yin chēchēe ti sōor wō, "Baa le fō bōoro ika fō 'yer ku ma?"

XX A wō 'yer, "A Juu nūbe guor taa na ban sōor fō ka fon waan a Pōol a 'yer tōorbo sē a bio ka a kaara fika ba bōoro naa ika ba sōor wō yeke kōo bōo a par. XXI Ta sōo ε, bojūu ba gar nūbe ljaayi na var gu wō, ba pōn 'yōo a ba māe ika ba kō di bon ε, bu nyū bon jaa ε, ka bala ba ku wō ε. Bala ben choor baar a pōpāanyā ti chele a fō nēe." □□ Ka a nūkpēe bar a pōlbile sōr ti kpāa wō 'yer, "Taa ure wa vē ka nire jaa bōon ika fō wan a n sē ε."

XXIII Ti pāa buol a wō nūbere ayi na wō 'yer ku ba, "Yi choor sojasi kōor ayi (200) na yi le choor a sojasi ljaata ni pie (70) na bōo wiisi dofō, ni sojasi kōor ayi (200) ni na bōo a pāi woor ala lōbfō ka yi chen a Sisariya a tāsōo nyāna. XXIV Yi bō a wii āsōo ku a Pōol a wō dō jāne a yi chiin wō vīla ti ku a paal nūkpēe Feliksi."

XXV A gān won seb 'lo ni nyā, XXVI "Maa Kilaudiyus Lisiyasī le seere a gān nyāna korō a fō Feliksi a paal nūkpēe 'yōo naa, n puor fō naa. XXVII A daba nyāna le a Juu nūbe nyōo na ba ta ika ba ku, tiche in wa bōon ika Worom nire le wō i, n chiin naa a n sojasi ti faan wō. XXVIII N ta bōoro na ika n bōo a yeke 'lo jūu ban ba bara wō ε, naa de wō chiin be a 'yer tōorbo nūbere sē. XXIX Naa ti nye ka i a yeke i naa a ba nebināa yeke le. Tiche saa le nye yeke jaa won maal na wō seen kūu bu die pō pōofō ε. XXX Le ban wa man ku ma ban guoro a daba nyā yeke, ala le so ka n vē ka ba tara wō a fōo a le ne waan a fō sē. N mi 'yer ku a bala na tuoro wō a yeke ika ba wa a fō sē wa 'yer a fō mi kaa."

XXXI A sojasi tun a le a ba nūkpēe na 'yer na ba de a Pōol a tāsōo 'lōnō jaa na ba ti tāt Antipatirisi tēe pō. XXXII Wer na wa chaar, ba vēn ka a wiir dēme tara a Pōol chiine, tiche ka a gbēe dēme heb wa a sojasi yir. XXXIII Le ban ti ta a Sisariya tēe pō ba den a gān na ba ku a nūkpēe ti de a Pōol mi 'yōo a wō nūu pō. XXXIV Ka a paal nūkpēe kar a gān ti na wō sōor a Pōol a tēbuor won yi, won wa bōon ika a Silisiya le wō yi. XXXV Ka a nūkpēe 'yer, "A bala na tuo fō a yeke wa ta ala le in wō a fō 'yer." Wō vēn ka ba tara a Pōol kpēn be a yir kpēe 'lo pō a Nāa Herōd na dōo mē ti guro wō.

XXIV

I A ber anūu puor le ka a Juu nūbe bōorlo nūkpēe Ananias suun chen be a Sisariya ni a nūbere bamune, ka a Tetulusi na i a 'yer tōoro pōo ba a ba 'mataa chen na ti 'yer a Pōol 'yer a nūkpēe niem. II Ban buol a Pōol kpēn ka a Tetulusi na man a wō yeke ku a Feliksi na wō 'yere, "Si din nōo kor a fō jūu, ka a fō yē her

yelvielsi ku a fu paal. III Jie jaa ni sor jaa po fu in nukpēvila, a si soo de fu ni nuur ayi ni popel. IV Tiche n ba booro ika n dam fu yoo ε, yelbö'yen tee le n booro ika n soor jaa bālāa ka fu di kānyir ku si. V Si nyen a daba nyāna ka wo i gōbooro, a Juu nibe ba jaa le wo ma to a ba jur gbōtaa a wer wo jaa, na wo i a nibe bala na turo a Najareti nure lōnō nidiere. VI Na wo booro a Nāanmūn puorfo yir soo barfo, ala le so ka si nyoo wo. 5 VIII Fōo māe fu soor wo kaa fon nyen bōo ika a ala sin 'yere doolo wo in yelmāe." □ Ka a Juu nibe ba jaa na be be 'yer ika a le a Tetulusti na 'yer in yelmāe.

X A paal nukpēe kon a Pool sor a wo 'yer, ka a Pool 'yer, "N bōon naa an i yuom yoo le fu kaa a paal nyāna, a nōmō ma naa ka n na 'yer a n 'yer. XI Fōo soor ban 'yer ika a ba gar ber pie ni ayi in chen be a Jerusalem ika n ti puor Nāanmūn ε. XII Ba āsoo jaa ba nye ma ka n chure ni nure jaa be a Nāanmūn puorfo yir ε, bu dōonō niyoo be a ba loofō jiiir ε, bu a tēe po jie jaa ε. XIII A anyāna ban 'yere 'yōonō ma āsoo jaa kō tōo wiil ma a yelmāe ε. XIV Tiche n soo naa ika n puoro naa a Nāanmūn 'lo a si sāakpāmune na dōo puoro naa le turo a Sor 'lo ban boolo a sor yuo. N soon de a ala a jaa, na a soo le a nēe na soo ni a ala a jaa a Nāanmūn 'ye'yerbe na dōo seb. XV N mi tara naa a tierto bō'yen lōnō a Nāanmūn 'yōo ntāa a ba kaar ika nūsōn ni a putudēme na ir i vōe. XVI Ala le so ka n mōoro soo jaa ika a n potter wo chaar Nāanmūn ni a nure niem.

XVII "N yin kor, ti naa le lheb wa a Jerusalem ni libie ika n wa ku a nōn dēme ti naa mi lo boor ku a Nāanmūn. XVIII N dōo pol a

n māe baar a le ban nye ma a Nāanmūn puorfo yir bechaar po. Niyoō ba dōo poō ma ε, n mi ba dōonō damfo jaa ε. XIX Tiche a Juu nibe bamune na yi a Asiya paal po wa, bala mi le a ta see ika ba be ka na ba 'yer a n 'yer. XX Bu a banyāna na be ka a ba wiil a yelnyine ban nye in maal, a le in ara a 'yer toorbo niem. XXI Ala ba i a 'yer bir bō'yen nyāna tee in 'yer kpēo jaa a le in ara a ba niem naa 'yer, 'A kūn na ir i vōe, naa be ara a yin niem a yin toor a n 'yer a dūna.' "

XXII A Feliksi na wa pāa bōon a Sor ye le wo wel a nibe bar ti 'yer, "A Lisiyasi na i a sojasi nukpēe wa wa ala le in 'yer a fu 'yer." □□□ Wo den a Pool ku a sojasi nukpēe ti 'yer ika a wo ma ku wo sor ti soo ka a Pool barmune ma sōnō wo ni a wo bōboorsti.

XXIV A maal ber anmune jaa tiche ka a Feliksi tara a wo poō Durusila na i a Juu nure waan. Wo tōn ka ba waan a Pool a wo chele a le won mana a le fon na soo de a Yesu Kirisito. XXV Pool 'yer naa a le ne wa por yeltorsti yuor ni māe nyoofo ni le a 'yer toorfo na waara. Ka a dābāe kpe a Feliksi a wo 'yer, "Pōpāanyā a seen le, chiine maa wa tara jaa in tōn bool fu." □□□ Wo tier man taa Pool na ku won libie, na wo ma boolo a Pool jaa tōtō ma 'yere ni wo. XXVII Yuom ayi na wa po Postyusi Festus den a Feliksi jie, tiche a Feliksi na booro ika wo pel a Juu nibe poō jūu, wo bar a Pool a be a poofō die po.

XXV

I Festus na de a wo tōmō maal ber ata wo yin be a Sisariya chen a Jerusalem. II Be le a Juu nibe boorlo nibeere ni a ba nidierbe man a 'yer ala ban tara ni, a Pool ku wo. III Ba soor a Festus nibijie

5 **XXIV:VI** 24:6 A gāma amune po, baa 'yōo a pōfo ayopōi ε ika, 7 Tiche ka a Worom sojasi ba jaa nukpēe Lisiyasi wa, na wo wa faa wo ni kpēo yin a si nuur po.

jaa ıka a le ban suorö wo a wo soo na wo vë a ba tara a Pööl waan be a Jerusalem an ı ba choor üu gu na ko a Pööl a be a sor po. ^{IV} Ka a Festus 'yer, "A Pööl ben a be a Sisariya a maa mäe a kō kor ε, tıche ka n chen a be. ^V Yı vë ka a yı nıberε bamıne pöo ma a sı 'mataa chen, ala ı wo maal yeldεer a yı 'yer n kaa."

^{VI} Wön wa maal a be ber aniin bı pie wo chen a Sisariya, wön tı gā ir wo jāne naa a 'yer toorfö jie tı na wo 'yer ıka ba waan a Pööl. ^{VII} Ban wa waan a Pööl a Juu nıbe bala na yı a Jerusalem wa ara na jilö wo ηmara jir kara döolo wo tıche ba maa töo wiil a par ε. ^{VIII} A Pööl pāa 'yer, "Maa ba maal dεer jaa ε, naa söo a Juu nıbe nebināa nı a Nāanmın puorfö yir ε, bı 'yer 'yerdεer 'yöo a Nākpēε Siisa ε."

^{IX} Festus suorö naa ıka wo pel a Juu nıbe pöo na wo suor a Pööl, "Fö suorö naa ıka fö do a Jerusalem ka a 'yer anyāna ban 'yer dööl fö ka n tı toor a be bı?" [□] A Pööl 'yer, "Pöpāanyā, n ben ara a Nākpēε Siisa 'yer toorfö jie a be an sεε ıka ba toor a n 'yer. N mı ba maal yeldεer jaa a Juu nıbe sē ε, a le a föö mäe na böön. ^{XI} Maa ta maal dεer naa seen kūu n kō naa tör ıka n kpi ε. Tıche a 'yer anyāna a Juu nıbe na 'yer dööl ma na ba ı yelmäe ε, nıre jaa ba tara sor na fı ma ko ba ε. Siisa sē le ın chen ka wo tı toor a n 'yer." [□] Le a Festus nı a wo nıberε na wa man taa baar wo 'yer ko a Pööl, "Föo le suor ıka a Siisa sē le fon chen, be le fon chen."

^{XIII} A kor bālāa ka a Nāa Agripa nı a wo yepöo Bernisı wa be a Sisariya ıka ba wa puor a Ntkpēε Festus. ^{XIV} An ı ban jēn a be kor jūu, Festus mana naa a Pööl yele korö a Nāa Agripa 'yerε, "Daba kōo le be a pöofö die po a Feliksı na pöo. ^{XV} A le ın chen a Jerusalem, a Juu nıbe boorlo

nıberε nı a ba nıdierbe den yelyöo dööl wo na ba suor ma ıka n toor a wo 'yer ge wo.

^{XVI} "Ka n 'yer ko ba a Worom nıbe maa toor nıre 'yer ala ı a nınyıne ban 'yer a 'yer dööl ba wa ara a bala na tara nı wo a 'yer niem na wo 'yer a wo nεε 'yer ε. ^{XVII} Ala le so ka ba pöo ma a sı 'mataa wa a ka, n ba wa jēn a 'yer ε, a wer na wa chaar n jē naa na toor a 'yer naa vë ka ba waan a daba. ^{XVIII} A bala na tara nı wo a 'yer na wa ir ara na 'yer, baa 'yer 'yer jaa na ı dεer nıtāa le ın tıer ban taa 'yer ε. ^{XIX} Tıche a ba 'yer tı ı naa a ba puorfö yele le nı daba kōo na di Yesu na kpi ka a Pööl 'yer ıka wo ir naa na wo ı vor. ^{XX} Ka a yele nyā sob ma nıbir, n ba böo ηmıne ın na ı vıer a yele nyā ε, ala le so ka n suor wo ala ı won suorö naa ıka wo chen a Jerusalem ka ba tı toor a 'yer anyāna a be. ^{XXI} Pööl 'lo suorö naa ıka a Nākpēε Siisa wo toor a wo 'yer, n vën a ba tara wo tı tån a le ın na bar sor ka ba tara wo chiin a Siisa sē."

^{XXII} Ka a Nāa Agripa pāa 'yer ko a Festus, "Maa mäe naa suorö naa ıka n wö a daba mı kökor." Ka a Festus 'yer, "Bio fon wön a wo kökor."

^{XXIII} A wer na wa chaar, a Nāa Agripa nı a Bernisı wa naa ka a nıbe de 'yöofö ko ba ka ba tı kpēn be a dikpēε 'lo po ban ma löönö nı a sojası nıberε nı a tēe nıberε. Ka a Festus vë a sojası tara a Pööl waan. ^{XXIV} Ka a Festus 'yer, "Nāa Agripa nı a yın bala jaa na be ka a sı sē, yı nye a daba nyāna, a Juu nıbe ba jaa 'yer a wo 'yer ko ma be a Jerusalem nı a ka a Sisariya tāna 'yerε ıka a ba sεε ka wo le chene go ε. ^{XXV} N mı ba nye yele jaa wön ı ka a tara sor ka sın ko wo ε, tıche bojūu wo suor sor ıka wo chen a Nākpēε Siisa sē, n mı na bar won sor ka wo chen a Worom. ^{XXVI} Tıche n ba tara a wo yele ala

na see ka n na seb kō a Nākpēε ε. A le jūu n waan wō naa a yī jaa niem nī a fōō Nāa Agripa niem a fō mī jōōr a wō ye le kaa, ka n bōō a le un na seb. ^{XXVII} Bojūu, a ba seen ma ε, ka n na vē ka ba tara nire ban pōō chiine naa ba wiil a yelnyne won maal ε.”

XXVI

^I Kaa Agripa pāa 'yer kō a Pōōl, “Fō tara na sōr na 'yer a fō neε 'yer.” Pōōl tur naa a nūu tī piel mana a wō māε ye le, ^{II} “Nāa Agripa, a ī man bōōsōn un ara a fō niem a dīna naa na man a n ye le ala a jaa a Juu nibe na 'yer dōōl ma. ^{III} Yelmāε jaa le, a fōō māε jaa bōōn naa a Juu nibe yelbinsī a jaa nī a ba nechure, a le jūu n sōōr fō naa ka fō dī kānyir chele ma.

^{IV} “A Juu nibe ba jaa bōōn a le un be a bibile daar jaa, a maa paal pō nī a ka a Jerusalem mī. ^V Ba bōō man kor na ban tōō dī a le dāasīε ala ī ba bōōrō naa. Ba bōōn ma naa un turo ye le jaa ne ne ne a sī puorfō pō, naa ī a Farasee nire. ^{VI} A pōpāanyā a le a Nāanmīn na dōō tur a neε kō a sī sāakpāmune ka n tara a tīer jūu le so ka n 'yer be tōōrō a dīna. ^{VII} A ne tīra anyāna jūu le a sīn bōōrō pie nī ayī ī a sī tīertō fō jie, ka a na wa ī a sī mōō nībir puoro a Nāanmīn mōōtōō nī tāōō. A fōō nāa a tīertō nyāna jūu, a Juu nibe 'yōōnō ma a 'yer. ^{VIII} Bo le so ka yī tīer īka Nāanmīn kō tōō sāī kūu ε?

^{IX} “A maa mī dōō ηme nyāa naa īka un ī naa le jaa un na tōō naa sōō a Yesu na yī a Najaretī yuor. ^X Nī tōō le n ī be a Jerusalem. A Juu nibe bōōrō nibeε kō man sōr ka n nyōōr a Nāanmīn puorbo yōō naa pōō, bala wa korō ba n ma sōō naa. ^{XI} Sōō yōō jaa, n ma chen a be a ba lōōfō jīir naa tī ge ge ba, naa ma fire ba 'yer 'yer deβε tīche a maa tōō ī a le ε. A le a ba ye le na

dire ma a suur n ma chen a wer yuo pō tī ge ba a be.

^{XII} “Ala jūu le a bōōrō nibeε dōō kō ma a sōr ka n chiine a Damaskus. ^{XIII} Mōōtōuo sōō le fōō nāa, a le un be a sōr pō, n nyen chāa na yī saaju chaar mōōtōō na wō jilō ma nī a bala un lōō chiine. ^{XIV} Sī jaa lon tēε tīche ka n wō nire na sōō ma nī a Heburu kōkōr, ‘Sōōl, Sōōl bo le fō gere ma a le? Fō wōn tuo fon teb a dakora.’ ^{□□} Be le n pāa sōōr, ‘Fōō nī ana, Soro?’ A wō 'yer, ‘Maa le a Yesu 'lo fon gere. ^{XVI} Pōpāanyā īr ara, n yī fō naa, naa īr fō a fon ī a n tōōtōō na fō mōōlō a ala fon nye a dīna nī a ala un na wiil fō. ^{XVII} In faa fō naa a fōō māε nibe nuur pō, nī a bala na ba ī a Juu nibe nuur pō. Maa le tōōnō fō, ^{XVIII} tī yuo a ba nībie na fō tōō ba yīn a libe pō, waan a chāa pō, na fō yīn a Satan kpēō pō, waan a Nāanmīn sē, a wō vē a ba yelbier kō ba ka ba mī nye jie nī a bala na sōō de ma, ka n faa ba.’

^{XIX} “A le jūu, Nāa Agripa, n ba tōr a nyefō nyā na yī a saaju ε. ^{XX} N den nie man kō a Damaskus dēme, nī a Jerusalem dēme, nī a Judiya wer wō jaa, nī a bala na ba ī a Juu nibe mī. N mōōl kō ba īka ba līeb a ba tīer, na ba līeb wa Nāanmīn sē, na ba vē ka ba tōmō wiil īka ba līeb a ba tīer. ^{XXI} Ala le so a Juu nibe nyōō ma a ba puorfō yīr bechaar pō bōōrō īka ba kō ma. ^{XXII} Tīche Nāanmīn le sōō ma wa tān a dīna, ka n be ara na man kō nire jaa. N ba 'yer 'yer jaa tī pōn a le a Nāanmīn 'ye'yerbe nī a Mosesī na 'yer īka an ī naa ε, ^{XXIII} īka a Nī-iraa na dīn dōōye na wō mī ī nire na de nie īr a kūu pō, na wō man a chāa 'yer kō a wō nibe nī a bala na ba ī a Juu nibe ε.”

^{XXIV} Kana le a Pōōl ta ka a Festus kpe tān wō tī 'yer, “Pōōl a tīer bōr fō naa, a jān yōō vēn ka fō gele.”

XXV Ka a Pööl 'yer, "Nükpëe Festus n ba gele ε, ala ün 'yere ün yelmäe nı yē 'yer. XXVI A nāa bōön a yele anyāna ala le so ka n löb yāan bar tı 'yere nı wō. N sōo naa ıka a yele anyāna ba sōol wō ε, bojūu a yele nyā ba ı libe pō ε. XXVII Nāa Agripa, fō sōön a Nāanmın 'ye'yerbe bı? N bōön naa ıka fō sōo naa." □□□ Ka a Nāa Agripa pāa sōor a Pööl, "Fō tıer man tāa a dına tēε le fōn lıeb ma ka n ı a Kırısıto turo bı?" □□□ A Pööl 'yer, "Ka dına tēε le bı daar kōo le yo, n sōoro naa Nāanmın ıka a ta ı a fōo tēε ε, tı nıre jaa na chele a 'yer nyāna a dına ka yı kaara a n kaar tı na ba taa 'yōönō yı a bōjorsı anyāna ε."

XXX Ka a nāa vaa ır nı a wō nıbere nı a Bernıstı löön a bala won 'mataa jāne nı. XXXI Ba yın a die pō, pāa 'yere 'yer koro taa na ba 'yere, "A daba nyāna ba maal yele jaa na seen kūu bı pōofō ε." □□□ Ka a Agripa 'yer kō a Festus, "Fōn taa tōo bar a daba nyāna ala ı waa ta sōor sōr ıka won chen a Nākpëe Siisa sē ε."

XXVII

I An wa ta ıka sın chen a Itali, ba den a Pööl nı a bamıne ban pōo kō a sojası nükpëe ban bōolo Julius, wō ı naa a nākpëe soja kpëe āsōo. II Sı kpën a gboro kpëe na yi a Adıramatıyum ka wō ır an ı Asıya kōkoo le won lana. Aristakus na ı a Masedonıya paal nıre na wō yi a Tesalonıka pōo sı naa. III A wer na wa chaar, sı tān a Sidon tēε pō, ka a Julius maal a Pööl vıla na wō bar wō sor ka wō chen a wō barmıne sē ka ba tı sōnō wō. IV Be le sı le yın a gboro lana a Sıpurusı bojūu a sesebe furo na tuoro sı. V A le sın wa gōo a man sālsōo Sılısıya nı a Pamfılıya kōkoo le sı wa ara nı a Mira na be a Lısıya wer pō. VI Be le a soja nükpëe nye a Aleksandırıya gboro kpëe na chiine a Itali ka wō wel sı 'yōo.

VII A ber waa naa sın maal a sōr pō, jaa vē ne ne ne le sı chiine ka a wō sı tı sı tı ta a Sınıdusı tēε pō. Le a sesebe na ba sōoro a sı chiine a dēdēε ε, a gboro tun sı naa a Kırete a Salmone tēε puor. VIII A man kōkoo le sı lana ka a wō sı tı tān a jie ban bōolo a Gboro Juvıla Ara A Jie na gbōr a Lasea tēε.

IX Sı sōön sōo yōo a sōr pō a sesebe na furo jūu, ka a gboro chenfo mı koro dābāε bojūu Kō Galfō sōo 'lo mı po naa, ka a Pööl kpāana ba 'yere, X "Nıbe, n kāan nye ka a dābāε be a sı chenfo pō, yelyōo na sōo naa, a gboro tuor nı a sın māε mı." □ Tıche a sojası nükpëe ba chele a le a Pööl na 'yere ε, tı sōo a le a gboro mōnō nı le a gboro sōo na 'yer. XII A gboro ara a jie ba seen ban na ara a be a sōr sōo ε, a ba yōo jaa 'yer naa ıka ba po chiine, tıere ıka ban tān a Fonıksı na ba ara a be. A Kırete gboro ara a jie le na tor a mōtōo purfo jie guba nı a nūsōo jie.

XIII Le a sesebaalōu na wa furo yire a guba jie, ba tıer ıka ba nyen a le ban bōoro, ba for a kur nebie bara tı lana nı a gboro a Kırete gogoro. XIV An wa kor bālāa, ka a sesebe kpëo 'lo ban bōolo a mōtōo purfo jie guba sesebe fun yi a be wa. XV A sesebe tōön a gboro a waa le tōönō chiine a niem ε, ka a sesebe pāa tara sı chiine. XVI A le sın wa pā a dōdolbıle āsōo ban bōolo Kawuda, a ün tuo kō sı ka sın 'mōo a gborbıle. XVII Le a nıbe na wa 'mōo a gborbıle ka wō do, ba den mıir lū gbeb a gborkpëe. Sı joro na dābāε ıka sı taa ıre wa tı mōr a Sırtıstı bıre pō ε, ka ba bar a kur nebie ka a gboro pāa tōoro. XVIII A sesekpëe nyā mōn sın jaa ka wer wa chaar ka ba piel wele a tuor lōoro 'yōönō a kōo pō. XIX A ber ata daar a gboro dēme māε foro naa a gboro bomo nı a ba māε nuur lōoro 'yōönō a kōo pō. XX Le a mōtōo nı a nımarbıe

na ba le wa nyur ε, a ber waa naa tiche ka a sekpɛɛ chene ire ka a si chãefo terto jie baar.

XXI A ber wa po naa ti baa di bon jaa ε, ka a Pɔol ir ara a ba sãlsɔɔ ti 'yer kɔ ba, “Nibe, yin ta sɔɔ tu a n nɛɛ ka si ta chene be a be Kirete a wɔm nyãna kɔ naa pɔɔ si ε, ka a bon si be we ε. XXII Tiche n sɔɔɔɔ yi naa, yi nyɔɔ nyãa bojũu ãsɔɔ jaa kɔ bɔr ε, a gboro tɛɛ le na we. XXIII Jãa tãsɔɔ a Nãanmɔn nyã na so ka n tɔnɔ a wɔ tɔmɔ tɔn a wɔ malaka ka wɔ wa ara a n lɔboor, XXIV na wɔ 'yer kɔ ma, 'Pɔol taa joro dãbãe ε, fon nyen a Nãkpɛɛ Siisa ni nibir ka wɔ tɔɔr a fo 'yer. Ka a bala jaa fon lɔɔ chiin Nãanmɔn den a ba nyevɔr 'yɔɔ a fo nũu pɔ.’ □□ A le jũu yi nyɔɔ nyãa nibe, n sɔɔn de Nãanmɔn ika won i naa a le won 'yer kɔ ma. XXVI Tiche sun don dɔdɔl kɔɔ ju ara.”

XXVII A ber pie ni anaar daar, a sesebe chene na mɔɔɔɔ ni si be a Adiriya man yal pɔ, a tãsɔɔ bãɩn ka a bala na kaara a gboro tier man tãa ba gborɔ na gogoro. XXVIII Ba den a bon 'lo ban ma mana ni a kɔɔ, man ka a man yulɔfo i gbɛɛ kɔbaa dɔɔl ljer (120). Ban wa chen bãlãa ba le man kaa ka a yulɔfo le i gbɛɛ ljaanaar ni pie (90). XXIX Ba joro na dãbãe ika a gboro wɔ taa tɔn si kɔsɩr ε, a ba wel a nebie ala anaar na ma nyɔɔ a gboro lob 'yɔɔ a man pɔ ti pãa sɔɔɔɔ ika wer wɔ chaar fɔɔ. XXX Ka a gboro dẽme bɔɔɔɔ sɔr ban na yi a gboro pɔ jo na ba for a gborbile bar ka wɔ suu a man pɔ ti maala fika a nebinyɔɔrsɩ ala le ba foro bara a niem. XXXI A Pɔol pãa 'yer kɔ a sojasi nɩkpɛɛ ni a sojasi, “Yin baa vɛ ka a gboro dẽme banyãna be a gboro pɔ ε, si we naa a le nɛ.” □□ Ka a sojasi nmaa a miir 'lo na nyɔɔ a gborbile taa le ka wɔ lo.

XXXIII Le a wer na ure a wa lalala,

Pɔol sɔɔr ba jaa na wɔ 'yer kɔ ba, “Yi di a bɔdiir bojũu ber pie ni anaar ni nyã yin jɛn baal na yaa di bon jaa ε. XXXIV Pɔpãanyã, n sɔɔɔɔ yi naa ika yi di a bɔdiir na yi tara kpɛɔ, a yi ãsɔɔ jaa jukɔɔlbir kɔ vɔɔ a wɔ ju pɔ ε.” □□□ A anyãna le wɔ 'yer baar ti na wɔ de a paanɔɔ amine puor Nãanmɔn yãan a ba jaa niem, ti pãa nmaa na wɔ ɔɔɔɔ. XXXVI Ka a 'yɔɔ ba jaa ãkpɛɛ ka a ba mãe di a bɔdiir amine. XXXVII A sin bala na be a gboro pɔ i naa nibe kɔɔr ayi dɔɔl ljaata ni pie ni ayɔɔb (276). XXXVIII Le ban wa di ti baar, ba wel a bɔdiir ala na che lob 'yɔɔ a man pɔ tiche ka a gboro i dẽfere.

XXXIX Le a wer na wa chaar, baa bɔɔ a jie ban be ε, tiche na ba nye a jie na gor ka a bire be be a ba bɔɔɔɔ ika ala i ba tɔɔ naa a ba ti ara. XL Ba nman a mibe ala na nyɔɔr a nebinyɔɔrsɩ ala bar, na ba mi le for a vuulsɩ ala na ma dene a gboro ti pãa yer a fɔbaa bar a gboro niem ka a sesebe pãa tɔɔɔɔ ba chiine a bire pɔ. XLI Tiche ka a gboro ti tɔ a bire na duo a jie ãsɔɔ, ka a gboro niem mɔr wɔ jaa na wɔ kɔ tɔɔ chen ε. Ka a kɔsɛbe nmiere a gboro pãa wele. XLII Ka a sojasi i nebɔ'yen bɔɔɔɔ ika ba kɔ a bala ban pɔɔ ka a ãsɔɔ jaa taa dũu yi jo ε. XLIII Tiche a sojasi nɩkpɛɛ na bɔɔɔɔ ika wɔ faa a Pɔol jũu, waa sɔɔ ika ba i a le ε. Wɔ 'yɔɔ naa a bala na bɔɔ a dũufɔ ka ba ɔɔ lo a kɔɔ pɔ de nie dũu do a gogoro ju. XLIV Ka a bala na che mi nyɔɔr a gboro daar bu a gboro da'mele ala, nɩtɔnɔ le ba i ka ba ãsɔɔ ti jaa do a gogoro ju ka ye le ba tara ba ε.

XXVIII

I Si jaa na wa do baar, ba 'yer ika a dɔdɔl yuor din Malta. II A nibe bala na be a be maal sin vula, ba gbɔɔn bũu na ba bɔɔl si a si ti uoro, bojũu saa le waara ka ɔɔr

korö. ^{III} Ka a Pööl mɪ vaar delstɪ wa 'yõõnõ a bũu pɔ, ka a döpan na be a delstɪ pɔ, a bũu tol kpe ka wɔ yi dö a Pööl nũu mar taale. ^{IV} Le a gogoro dẽme bala na wa nye a le a waa na mar a Pööl nũu pɔ jõjolo, ka ba 'yere korö taa, "A daba nyãna na in nikorö, a man na ba di wɔ gba ε, tiche yeltorsɪ kõ sɔɔ ka wɔ be be ε." ^V Tiche ka a Pööl mɪr a waa 'yõõ a bũu pɔ ti ye le jaa ba tara wɔ ε. ^{VI} A nibe tier man tãa a nũu na mɔr wɔ naa bu a wɔ vaa lo kpi. Tiche ban chel lãẽẽ wa faa ka a ye le jaa ba ɪrε ε, ba lieb a ba tier 'yere korö taa, "Nmin le wɔ ɪ."

^{VII} A dödol 'lo nikpẽẽ ban boolo Pubilusɪ tara na jie na gbɔr a be a wɔ de sɪ sãan, na wɔ kɔ sɪ bödiir ber ata. ^{VIII} A Pubilusɪ sãa biere na gã, agãn tol nɪ masomõ le wɔ nyɪrε. Pööl kpẽn ti nye wɔ, won wa sɔr Nãanmin baar wɔ dööl wɔ naa nũu sãa wɔ. ^{IX} Le a anyãna na wa ɪ, baalsɪ bala jaa na be a jie 'lo mɪ wa naa ka Pööl sãa ba jaa baalsɪ. ^X Ba den 'yõõfɔ kɔ sɪ sɔɪ jaa pɔ, a le sɪn wa chɔɔr na yi, ba kɔ sɪn bon jaa sɪn na bɔɔrɔ.

^{XI} Sɪ maal a be nmerstɪ ata ti na sɪ le kpe a gboro ãsɔɔ na ara a be a sãε. A gboro yin Aleksandiriya na wɔ tara nmin yibe Kasitor nɪ Poluksɪ. ^{XII} Sɪ ti ara naa Sɪrakusɪ maal ber ata a be. ^{XIII} Be le a gboro yin sɪ tãn a be a Wuregiyum. Wer na wa chaar ka a ɪ a guba jie sesεbe furo naa, a ber ayi daar ka sɪ ta a be Puteyoli na sɪ suu a be. ^{XIV} Be le sɪ pɔɔ a Nãanmin puorbo bamune ka ba bɔɔl sɪ ka sɪ ti maal daa gbul a ba sã. Le le a ɪ ti sɪ pãa wa ta a Worom. ^{XV} A Nãanmin puorbo na be a Worom na wa wõ ɪka sɪ waara naa, ba yin tuor sɪ ti ta Apiyusɪ Daa pɔ na ba pɔɔ sɪ a Sãanba Kpɛfɔ Jiir Ata. A le a Pööl na wa nye a nibe banyãna wɔ puor Nãanmin yãan ka a 'yõõ wɔ ãkpẽõ. ^{XVI} Le sɪn wa ta a Worom,

ba sɔɔ naa ka a Pööl kpɪrε a wɔ yõ tiche ka a soja kaara wɔ.

^{XVII} Pööl na wa maal ber ata, wɔ bɔɔl naa a Juu nibe nidierbe lãõ taa. Le ban wa duo ka wɔ 'yer kɔ ba, "N yεr, n gba na ba maal ye le jaa bɔr a sɪ nibe sã ε, bu 'mab a sɪ sãakpãmune yel-ɪrsɪ ε, ti ba nyɔɔ ma naa be a Jerusalem na ba kɔ a Worom nibe. ^{XVIII} Ba chẽpẽn a ye le faa na ba ta bɔɔrɔ ɪka ba bar ma bojũu n ba maal ye le jaa na sɛen kũu ε. ^{XIX} Tiche ka a Juu nibe na ba sɔɔ ε, ka n faa ti sɔɔr sɔr ka ba chiin ma a Nãkpẽẽ Siisa sã. A ba ɪ n tara na ye le kõõ na de dööl a n nibe ε. ^{XX} A le jũu le so ka n bɔɔrɔ ɪka n nye yɪ naa 'yer yɪ. Bojũu a Isɪral nibe tierfɔfɔ jie jũu le ba gbar ma nɪ a böjɔrsɪ anyãna." ^{XXI} Ka ba 'yer, "Saa nye gãn jaa yi a Judiya dẽme sã ε, ka a sɪ yεr bala mɪ na yi a be wa ba 'yer a fõ 'yerdεer jaa kɔ sɪ ε. ^{XXII} Tiche sɪn bɔɔrɔ naa ɪka sɪ böõ a le fon nyɔɔ, bojũu sɪ böõn naa ɪka jie jaa nibe 'laar naa a ye le nyãna."

^{XXIII} Ba 'yõõn bɪbir ban le wa a Pööl sã, a bɪbir na wa vɪε ba wan yɔɔ jaa a be won kpɪrε. An yi a bibio ti tãn a jãanɔɔr na wɔ mana a Nãanmin nãalõõ korö ba, na wɔ de a Mosesɪ nεε nɪ le a Nãanmin 'ye'yεrbe na seb bɔɔrɔ ɪka wɔ lieb a ba tier ka ba sɔɔ a Yesu. ^{XXIV} Bamune lieb a ba tier a le won 'yer, tiche ka a bamune ba sɔɔ de ε. ^{XXV} Ba chɪrε nɪ taa na ba piel yire le a Pööl na wa 'yer a wɔ 'yer baaraa na wɔ 'yer, "A Nãanmin Sɪε 'yer yelmãε kɔ a yɪ sãakpãmune a le won de a wɔ 'ye'yεrε Isaiya nεε ^{XXVI} 'yer, 'Chen a nibe banyãna sã ti 'yer kɔ ba, "Yɪn wõn lãẽẽ ti yɪ kõ wa böõ a par ε, yɪn fur nɪbir 'yõõ ti yɪ kɔ wa nye bon jaa ε." ^{XXVII} Bojũu a nibe banyãna nyãn kpẽme naa, baa wõnõ ε, ba ma ũun a ba nibe, ka le ba le ε, ban taa nyen naa ba

nıbie na ba wõn a ba tobo bõõ a
par na ba lıeb wa a n sã ka n sãa
ba.’

(Isaiya 6:9) □□□ A

le jũu, n bõõõ naa ıka yı bõõ ıka
a Nãanmın den a wõ faafu 'yer tı
kõ a bala na ba ı a Juu nıbe ε na
chεle naa.” 6

^{XXX} Põõl yab a yir 'lõ põ wõn
kpiere yuom ayi, tı ma de nıre jaa
na ma wa a wõ sã. ^{XXXI} Yele jaa
ba ηmaa wõ sõr ε, ka wõ 'lara na
wõ mõõõ a Nãanmın nãalõõ 'yer
na wõ wile ba nı a sı Soro Yesu
Kırısıto 'yer.

---

6 **XXVIII:XXVIII** 28:28 A gãama amune põ, baa 'yõõ a põõõ lıjer nı piefor bir ε ıka, 29 Ba chure
nı taa na ba piel yire le a Põõl na wa 'yer a wõ 'yer baaraa na wõ 'yer.

A PƆOL GĀN WŪN SEB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A WOROM

^I Maa Pɔol na ɪ a Yesu Kırısıto gbāgbaa, Nāanmın na kaa ir bɔol ka n ɪ a wɔ nitōnāa naa ɪ a wɔ 'yer nōo 'yerɛ, le seere koro a yın na be a Worom. ^{II} A 'yer nōo nyā won dōo tir nee a kōr jaa tu a wɔ 'ye'yerbe sē ka ba seb 'yōo a Nāanmın gān pɔ, ^{III} na ɪ a wɔ Bie 'yer, ban dōo ka wɔ ɪ a Nāa David bal nıre. ^{IV} A tu naa a Nāanmın Sıe pɔ wiil kpēo ɪka a Nāanmın Bie le, na wɔ ir yi a kün pɔ ɪ vor, 'lo le ɪ a Yesu Kırısıto na ɪ a sı Soro. ^V A tun a wɔ 'yōo nı a wɔ yuor jūu, sı nyen wāefo nı a nitōnsı tōmō na sn bɔol nıre jaa, ka ba wa wōnō a wɔ toor nı sɔfo. ^{VI} Yın mı pɔon a bala a Nāanmın na bɔol ka yı ɪ a Yesu Kırısıto sofo.

^{VII} N seere na koro a yın bala jaa na be a Worom a Nāanmın na nō, na wɔ bɔol yı a yı ɪ a wɔ nıbe. Wāefo nı nyā'maar na yi a sı Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto jie a be a yı sē.

^{VIII} N den nie puor a maa Nāanmın yāan a yı jaa jūu tu a Yesu Kırısıto 'yōo, bojūu a yı sɔfo ŋmen yaar a wer wɔ jaa. ^{IX} A Nāanmın nyā ın tōnō koro nı a n nyāa wɔ jaa, naa mɔolo a 'yer nōo nyā na ɪ a wɔ Bie 'yer, di man dāasıe le ın ma tıere a yı ye. ^X N ma sɔoro naa Nāanmın ba gala ε, naa sɔoro ɪka a wɔ bɔfo a ɪ, ka wɔ yuo sɔr a pōpāanyā kɔ ma ka n wa a yı sē.

^{XI} N bɔoro naa yı nyefo naa na tōo wiil yı a Nāanmın Sıe kɔfo amıne ka a 'yōo yı ākpēo. ^{XII} Le le, a yın nı maa na pāa nōo kpēme a sı sɔfo pɔ. ^{XIII} N yeer, n bɔoro naa ɪka yı bōo a le ın mɔoro sōo

yoo jaa, ɪka n wa a yı sē tıche ka a sɔr pɔo wa tın dına. In taa nyen a yı bamıne a ba puoraa nitāa le ın nye a yı bamıne na ba ɪ a Juu nıbe ε, tı puoro.

^{XIV} N din a Juu nıbe nı a bala mı na ba ɪ a Juu nıbe ε, nı a yē dēme nı a jolo sān. ^{XV} Ala le so ka n mɔoro ɪka n mɔol a 'yer nōo kɔ a yın mı na be a Worom.

^{XVI} Vā ba koro ma nı a 'yer nōo nyāna 'yerfo ε, bojūu a ɪ naa a Nāanmın kpēo won de faara nı nıre jaa na sɔo, a Juu nıbe le de nie, ka bala mı na ba ɪ a Juu nıbe ε, mı tu. ^{XVII} Bojūu a 'yer nōo nyā na wiil nıre le won na tor Nāanmın sē, torfo 'lo na yı sɔfo pɔ, yı a pielfo tı tın a baaraa nitāa le an seb a Nāanmın gān pɔ, "Nıre 'lo na tara sɔfo, tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfɔ ε." (*Habakuk 2:4*)

^{XVIII} Nāanmın vēn ka a wɔ suur yeke yi a saaju gā chāa pɔ, ɪka wɔ nyen suur 'yōo a bala na ba puoro ε, nı putudēme bala na pɔo a yelmāe nı a ba putuye. ^{XIX} An ɪ a ala ban na de bōon a Nāanmın gān chāa pɔ, bojūu Nāanmın māe le ir wiil ba. ^{XX} Bojūu, an yi a le daar jaa a Nāanmın na me a wer, nıbe na tōo bōo ɪka a Nāanmın kpēo ba tara baarfɔ ε, ka wɔ ɪ Nāanmın māe nı a bonsı ala won maal, a le jūu, tu yıfo jie ba le be be go ε.

^{XXI} Bojūu, ban sɔo bōon a Nāanmın a nitōnō, tı baa kɔ wɔ tıur ε, bu dāna wɔ ε, tıche a ba tıersı ın burbur, ka a ba jol nyān ala pāa lii. ^{XXII} Ban sɔo 'yer ɪka yē bōonbo le ba ɪ, ba ın jolo, ^{XXIII} an ɪ ba lıeb a tıur 'lo ban taa kɔ a Nāanmın nyā na ba kpıre ε, na ba kɔ a bɔtbe ala ban pēn, ka a kaara a nıbe kaar na kpıre, nı lubıl, nı dōn, nı dōgbee anaar jaa boro.

^{XXIV} Ala le so ka Nāanmın ir nūu tıche ba bar be a ba vɔldεer pɔ,

ka ba bõnõ gāna nı taa, sõonõ taa nı a ba āgāma. ^{XXV} Ba den a Nāanmın yelmāe teen jire, na ba puoro ti tönõ korõ a bonsi ala a Nāanmın na maal, ti bar a Nāanmın na ı a ma maala 'lo a p̄eefo na seen bıbir jaa. A ı a le.

^{XXVI} A anyāna jūu, Nāanmın de ban bar be a vā volaa p̄o. Ka a ba p̄obo gba ma lieb gāna nı a ba p̄oo taa ba. ^{XXVII} A le nı w̄o ju le a door mı bar a p̄obo bofo, ka a volaa v̄e ka ba lieb b̄ooɔo a ba taa door. Door na lieb tönõ a vā t̄omõ nyāna nı a ba taa door ba nyen a ba t̄odeer toor t̄ofo.

^{XXVIII} Baa nye a Nāanmın b̄ofo a w̄o seen ba ε, ka a Nāanmın bar ba a be a ba tier s̄oonaa p̄o, ka ba maala a ala na ba seen maalf̄o ε. ^{XXIX} Ba seen naa putuo jaa b̄oo, bier ıfo, bogar d̄eme, nı bier maalf̄o. Nyuur seen ba naa, na ba ı nıkorbo, b̄ooɔo j̄eer, na ba bele taa, na ba tier̄e taa s̄ofo. Ba ın gagarı, ^{XXX} s̄oonõ nı taa yoe, 'laar Nāanmın, k̄pere taa, m̄ae 'm̄ofo nı yoboyele. Ba b̄oon soı ban ma tu maal bier, baa turo a nıbe bala na doo ba nee ε. ^{XXXI} Baa tara tier ε, baa tara yelmāe ε, baa tara n̄fo ε, baa kaara nıre nıbaal ε. ^{XXXII} Ban soo b̄oo a Nāanmın toraa nyāna binfo, ıka a nıbe bala na maala a anyāna seen nı k̄uu, bala m̄ae tee ba le maala a anyāna ε, tıche ba ma soo naa a bala na tönõ a anyāna.

II

^I Yın a le jūu, yaa mı tara tu yıfo jie ε, a yın bala na ma t̄ooɔo a bamine 'yer. Yele jaa p̄o fon t̄oor a fo to soo 'yer fo mı 'ȳoon fo m̄ae 'yer, bojūu fo mı ın a yele 'lönõ a fo to soo na ı, a fo t̄oor a w̄o 'yer. ^{II} P̄öp̄ānyā, sı b̄oo naa ıka Nāanmın na t̄oor naa a bala na ıre a yelst anyāna 'yer tun yelmāe s̄or p̄o. ^{III} A le a f̄oo nısaal mı na t̄ooɔo nıbe 'yer, ti na fo mı maal a yele ala nı a ju, fo tier ıka fon

p̄ol yi a Nāanmın 'yer t̄oorfo p̄o o? ^{IV} Bu yi nye naa Nāanmın ȳe b̄oon yoo jūu, nı a w̄o maalvıla, nı a w̄o k̄anyir, na yaa b̄oon ıka a Nāanmın maalvıla wile yın tier lieb fo s̄or ε?

^V Tıche a yi nyāk̄p̄aen nı yın ba lieb a yi tier jūu, yi guoro naa a Nāanmın sutuo bine korõ a yi m̄ae guro nı a w̄o suur bıbir 'lo won na t̄oor nıre jaa 'yer nı torfo. ^{VI} Nāanmın "na yab nıre jaa le won tū jā." (*Yiel Gān 62:12*) [□] Bala na mar ara na ba tönõ vıla b̄ooɔo tur, nı 'ȳofo, nı a ala na ba p̄oonõ ε, won ko ban nyev̄or na ba tara baarf̄o ε. ^{VIII} Tıche bala na b̄ooɔo a ba m̄ae b̄ob, na ba t̄or a yelmāe ti turo deer, Nāanmın suur nı a w̄o k̄p̄aaf̄o gān ko ba. ^{IX} W̄om nı tuo difo na ben be ko nısaal jaa na ıre yelbier. An piel naa a Juu nıbe s̄e, ti mı l̄oo a bala na ba ı a Juu nıbe ε. ^X Tıche tur nı 'ȳofo nı nyā'maar na ben be ko nıre jaa na maala vıla, a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe ε. ^{XI} Bojūu Nāanmın ba tara kaa gar taa ε.

^{XII} Bala jaa na ba b̄oo a Mosesı nee ti t̄o deer, mın we naa ban ba b̄oo a nee jūu, ka bala jaa mın b̄oo a Mosesı nee ti t̄o a deer Nāanmın na den a nee nyā t̄oor a ba 'yer. ^{XIII} Bojūu a ba ı a bala na w̄onõ a nee le tor a Nāanmın niem ε, tıche a bala na turo a le a nee na 'yer bala le a Nāanmın na 'yer ıka ba tor naa. ^{XIV} Sıre jaa a bala jaa na ba ı a Juu nıbe ε, na baa tara a Mosesı nebināa ε, ba gba ma ı naa a yelst a nee na 'yer, bojūu bala m̄ae ın a nee ban soo ba tara a nee ε. ^{XV} Ba wııl ıka a le a nee na b̄ooɔo seb 'ȳo be a ba nyāa p̄o, ka a ba tier mı di d̄aasıe ma ḡonõ ba bu 'yere p̄ooɔo ba. ^{XVI} A anyāna na ı naa a daar 'lönõ a Nāanmın na tu a Yesu Kırısto 'ȳo na w̄o t̄oor nıre jaa yelsoolst nıtāa le ın 'yere a n 'yer n̄o.

^{XVII} P̄öp̄ānyā a f̄oo, ala ı fo

buclo na a fu mæe Juu nure, na fu drel a Mosesi nee na fu jure le fõo ni a Nāanmun na tara nebõ'yen, XVIII ala i fu bõo naa a wõ bõfo na fu bõo a 'lo na gar a jaa bojũu a nee le wiil fu, XIX ala i fu chen nyāa ika jõtõõõ le fu i, na fu i chāa chaara a bala na be a libe põ, XX na fu wile a jolo, na fu wile a bibiir, bojũu a Mosesi nee põ le fu nye a bõõfo ni a yelmæe. XXI Fõõ nyā na wile a fu taaba, faa wiil a fu mæe e? Fõõ nyā na ma 'yere ika jufõ ba i e, fu ma ju naa o? XXII Fõõ na ma 'yere ika nibe ba ta sēne e, fu ma sēn bu? Fõõ nyā na kperẽ a tibe ti fu ma juro naa a tibe der bonst bu? XXIII Fõõ nyā na jure ni a Mosesi nee nyā, fu ma 'yõõn Nāanmun vā fon sõõõ a nee o? XXIV Nitāa le an seb a Nāanmun gān põ, "A yi jũu le a bala na ba i a Juu nibe e, sõõõ a n yuor." (Isaiya 52:5)

XXV Yõõr ηmaafo tara na tõnõ ala i fu turo naa le a nee na 'yer, tiche ala i fõõ baa turo a nee e, fon kaara fika faa ηmaa yõõr e. XXVI Ala i a bala na ba ηmaa a yõõr e, turo na le a nee na bin, ba kõ kaara fika yõõmarba le ba i e? XXVII Nure 'lo na ba ηmaa a yõõr a āgān põ e, tiche na wõ turo a nee jaa ne ne ne na 'yõõ yin 'yer, a yin bala gba na tara a nebinst gān na fu ηmaa a yõõr ti faa turo a nebinst e.

XXVIII Nure na i a Juu nure ba i a āgān nyā ye le tæe le e, bu a yõõr ηmaafo na i a āgān ye le e. XXIX Kai, wõ in a Juu nure na be a põõm, ka a wõ yõõr ηmaafo i a Nāanmun Ste na ηmaa a wõ nyāa yõõr a ba yi a nebinst gān põ e. A nure nyāna pæefõ ba yire nibe sē e, tiche a yin Nāanmun sē.

III

I Bo tõnõ le a Juu nure tara, bu bo tõnõ le be a yõõr ηmaafo põ? II Sor jaa põ, ala na de nie le

ika bala le Nāanmun de nie ku a wõ 'yerbie.

III Bo le na i ala i bamune ba tara sõõfo e? A ba ba sõõfo na tõõn sõõ a Nāanmun yelmæe bar bu? IV Kai, sor ba be be e! V E a Nāanmun i yelmæe sõõ, tiche ka a nure jaa i jir ηmara. Nitāa le an seb a Nāanmun gān põ, "Le le na wiil ika fu tor naa a fu 'yerbie põ, na fu tõõ a 'yer tõõrfo jie." (Yiel Gān 51:4)

V Tiche ala i a si ba torfo vën ka Nāanmun torfo gā chāa põ, si le 'yer bo? Si 'yer ika Nāanmun ba tor e, wõn vë ka a wõ sutuo dire si o? Nisaal nechire le a nyāna. VI Sire jaa ba le e. Ala i le le, ηmune le a Nāanmun na i tõõr a wer nibe 'yer? VII Nure āsõõ na chire na, "Ka ala i a n ba torfo wiil naa ika a Nāanmun in yelmæe sõõ ka a wõ tur põõ 'yõõ, bāa 'yõõ le a Nāanmun na le 'yõõ ma 'yer ika yelbe-tre le n i?" VIII Bo le so ka si kõ 'yer nitāa le a yosõõõõ na 'yer ka a bamune ni 'yere ika si 'yer ika, "Yi i a si maala deer ti ka a liere vila?" A ba sõõfo seen ba naa.

IX Bāa le sin pāa de baar? Sin le sa ba bu? Kai, sor ba be be e. Si den nie 'yer ika a Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe e, ba jaa nyentaa na ba be a yelbier põ. X Nitāa le ban seb a ba ye le 'yõõ a Nāanmun gān põ, "Nitoraa jaa ba be be e, nibõ'yen gba ba be be e. XI Nibõ'yen jaa ba be be bõõõõ 'yer par e, nibõ'yen jaa ba yõõõõ bõõõõ Nāanmun e. XII Ba jaa lieb puor, ka ba jaa lieb i nısõõõõ. Isoõ jaa ba maala vila e, nibõ'yen gba ba be be e." (Yiel Gān 14:1-3) XIII "A ba kokõõõõ yuon fika yar, ka a ba jālbie bõõ belfo." (Yiel Gān 5:9) "Dõpān loõ jelaa a ba negāma." (Yiel Gān 140:3) XIV "Põ'yõõfo ni 'yer bitor le ma yire a ba neer põ." (Yiel Gān 10:7) XV "A ba gbeẽ ma põõõõ naa jāi kpaarfo 'yõõ. XVI Sor jaa ban de, sõõfo ni dooye le ma i a

jāne. ^{XVII} Baa bōo nyā'maar sor ε." (Isaiya 59:7, 8) ^{□□} "A ba nɔbie ba joro Nāanmɔn dābāe ε." (Yiel Gān 36:1)

^{XIX} Pōpāanyā, sɪ bōon naa ɪka le jaa a Mosesɪ nɛɛ na 'yer, wɔ 'yer kɔ a bala na be a nɛɛ pɔ ɪka, a kpal nɪre jaa nɛɛ, ka a wer nɔbe ba jaa wa man a ba nɛɛ 'yer kɔ a Nāanmɔn. ^{XX} A le jūu, nɪre jaa kō ɪ nɪtor a Nāanmɔn niem won turo a nɛɛ jūu ε, an ɪ a tun a nɛɛ nyā pɔ, ka sɪ bōo bier. ^{XXI} Tɪche pōpāanyā, a chaar naa ɪka a torfo na yi a Nāanmɔn sɛ, ba yi a Mosesɪ nɛɛ pɔ ε, ala le a nɛɛ nɪ a Nāanmɔn 'ye'yerbe di dāasɛ. ^{XXII} A torfo nyā na yi a Nāanmɔn sɛ, ɪn a soofɔ na tu a Yesu Kɪrɪsɪto 'yōo, kɔ a bala jaa na soo de. Tɛɛ taa jaa ba be be ε. ^{XXIII} Bojūu nɪre jaa maal dɛɛr na baa ta a Nāanmɔn tɪr ε. ^{XXIV} A Nāanmɔn wāefɔ jūu, wɔ vɛn ka sɪ tor na wɔ 'yerfaa sɪ pɔɔ tu a faafɔ 'lo na yi a Yesu Kɪrɪsɪto sɛ. ^{XXV} Nāanmɔn de won a wɔ ɪ a bɔɔrlo bon, a won de a wɔ jāɪ pɛɛn nɪre jaa tu a soofɔ jūu. Nāanmɔn maal a anyā na wɔ wiil a wɔ torfo, bojūu a wɔ kānyir vɛ naa ka wɔ bar a ba yelɛbe ala ban dōo maal gefɔ. ^{XXVI} Wɔ maal naa le na wiil a wɔ torfo a pōpāanyā, na wɔ ma vɛ ka nɪre jaa na soo de a Yesu yele, tor.

^{XXVII} Nyɪne le a yoboyele le be? A ba pɔɔ be ε. Yelbuor jūu? A Mosesɪ nɛɛ ban turo jūu bɪ? Kai, soofɔ jūu le. ^{XXVIII} Ala le so ka sɪn chɛnɛ soo ɪka nɪre yele ma tor naa won tara soofɔ a ba ɪ won turo a nɛbɪnāa jūu ε. ^{XXIX} Nāanmɔn ɪn a Juu nɔbe tɛɛ Nāanmɔn bɪ? Waa ɪ a bala na ba ɪ a Juu nɔbe mɪ Nāanmɔn ε? Ōo, wɔ ɪn a bala na ba ɪ a Juu nɔbe mɪ tɔɔr. ^{XXX} An ɪ a Nāanmɔn bō'yen tɛɛ le be be, 'lo le na vɛ ka a yɔɔmarba yele tor soofɔ jūu, na wɔ mɪ vɛ ka a bala na ba nɛmaa a yɔɔr ε, yele mɪ tor a

soofɔ jūu. ^{XXXI} Sɪ pāa den a soofɔ nyā sōon a nɛbɪnāa bar bɪ? Kai, sor ba be be ε. Sɪn le pāa bōo turo wɔ.

IV

ɪ Nɪmɪnɛ le sɪn pāa 'yer a sɪ sākɔpā Abraham 'yer, a yele nyāna pɔ? ^{II} Ala ɪ sɪrɛ jaa Abraham yele dōo tor a wɔ tōmō jūu, won taa tara na yele kōo bɔɔrɔ nɪ yuor, tɪche a kō naa ɪ a Nāanmɔn niem le ε. ^{III} Bo le a Nāanmɔn gān 'yer? Wɔ 'yer ɪka, "Abraham soon de Nāanmɔn ka a le vɛ ka wɔ ɪ nɪtor." (A Pielfo Gān 15:6)

^{IV} Pōpāanyā nɪre wa tōtōmō, a wɔ sāyar ba ɪ kɔfɔ ε, tɪche a wɔ tōmō sāyar le. ^V Ala le so nɪre 'lo an ba ɪ tōmō le ε, tɪche won soo a Nāanmɔn 'lo na ma vɛ ka a putudɛme yele tor, a wɔ soofɔ le ma vɛ ka wɔ ɪ a nɪtor. ^{VI} A Nāa David mɪ dōo 'yer a 'yer bir nyāna nɪ wɔ ju, na wɔ 'yer ɪka, bɔɔsɔn soo le a 'lo a Nāanmɔn na vɛ a wɔ ɪ nɪtor ka tōmō ba pɔɔ ε. ^{VII} "Bɔɔsɔn dɛme le a Nāanmɔn na vɛ a ba bɔrfɔsɪ kɔ ba, ka a ba yelbebe ala pɔɔ. ^{VIII} Bɔɔsɔn le a 'lo a sɪ Soro na ba le sɔɔɔ a wɔ yelbier dɔɔɔ wɔ ε." (Yiel Gān 32:1, 2)

^{IX} A bɔɔsɔn nyāna ɪn a yɔɔmarba tɛɛ bon bɪ, a mɪ ɪn a bala na ba nɛmaa a yɔɔr ε, bon? Sɪ 'yer ɪka Abraham soofɔ vɛn ka wɔ ɪ nɪtor. ^X Nɪmɪnɛ le anyāna dōo ɪ kɔ won? Won nɛmaa a yɔɔr baar le bɪ won ba nɛmaa sɛrɛ le? A ba ɪ won nɛmaa baar ε, tɪche won dōo ba nɛmaa sɛrɛ le. ^{XI} Nāanmɔn wa bɪɛr man wɔ a yɔɔr nɛmaafɔ yele, ka a ɪ jāne ɪka a wɔ yele tor naa a wɔ soofɔ jūu won dōo ba nɛmaa a yɔɔr sɛrɛ ε. Le le wɔ pāa ɪ a bala jaa na soo de sāa, tɪche na baa nɛmaa a ba yɔɔ ε, ka a Nāanmɔn vɛ a ba ɪ nɪtorst. ^{XII} Wɔ mɪ ɪ naa bala jaa na nɛmaa a yɔɔ sāa. A ba ɪ yɔɔr nɛmaafɔ tɛɛ 'yōo le ε, tɪche ban tara a soofɔ na ba turo nɪ a

le a si sĭaa Abraham na dĭo turo ti wa ŋmaa a yoor.

XIII A ba i a nebinĭaa jĭu le a Nĭaanmĭn dĭo tir a nee ku a Abraham ni a wō yon ūka bala le na so a wer ε, tiche won i nitor a wō soofō jĭu le. XIV Ala i a bala na turo a nebinĭaa le so a wer ε, soofō ba le tara tōnō ε, ka Nĭaanmĭn nee won tir mi i pōrō. XV Bojĭu a nebinĭaa waara ni naa Nĭaanmĭn suur. A jie 'lo mi a nebinĭaa na ba be ε, a nee bōrfōsi mi ba be be ε.

XVI A le jĭu, a netiraa wa naa a soofō jĭu, ka a Nĭaanmĭn wāefō na sōō a Abraham yon ba jaa, a ba i a bala na turo a nee tee ε, tiche a bala na tara a Abraham soofō, 'lo le i a si jaa sĭaa. XVII Nitĭaa an seb a Nĭaanmĭn gĭn pō, "N maal fō naa a fō i a paal yōō sĭaa." (A *Pielfō Gĭn 17:5*) 'Lo le i a si sĭaa a Nĭaanmĭn sĭ, a 'lo won soō de, a Nĭaanmĭn nyĭa na ma vē ka kĭn i vōe, na wō ma bōol bonsi ala na ba dĭo be be ε, ka a be be.

XVIII Tiertōfō jie ba le be be ε, ti Abraham tara tiertō jie, na wō soō de ka a le vē ka wō i a paal yōō sĭaa, nitĭaa le a Nĭaanmĭn na dĭo 'yer kō wō, "Le le a fō yon na wa be." (A *Pielfō Gĭn 15:5*) □□ Waa bal a wō soofō pō ε, wō māe nyen bōōn a wō āgĭn na kor jōol, bojĭu yuom kobaa le wō nye ka a Saara mi ab.

XX Tiche Abraham ba tara baal a wō soofō pō, ni le a Nĭaanmĭn na tir a wō nee ε, tiche wō nyen kpĕō a wō soofō pō, na wō de tir kō a Nĭaanmĭn. XXI Wō soōn de nuur ayi ūka Nĭaanmĭn tara na kpĕō na maal a le won tir a wō nee. XXII A anyĭana le so ka a Nĭaanmĭn, vē a wō i nitor. XXIII A 'yerbir na 'yer ūka, Nĭaanmĭn vēn a wō i nitor, a ba seb a 'lo tee 'yōō ε, XXIV tiche a mi ūn a si bon, Nĭaanmĭn mi na vēn a si yele ka a tor, sin bala jaa na soō ūka, 'lo le sĭa i Yesu na i a si Soro a kĭu pō. XXV A si yelbebe

jĭu le ba dĭo kōn wō, tiche ka a Nĭaanmĭn sĭi wō a kĭu pō a wō i vor, na wō vē ka si tor.

V

I Won ben vē a si tor a si soofō jĭu, si tara na nyĭa'maar Nĭaanmĭn sĭ tu a si Soro Yesu Kirisito 'yōō.

II A wō 'yōō le si tu nye sōr a si soofō jĭu kpe a Nĭaanmĭn wāefō nyĭa pō sin ben ara a pōpĭanyĭa, na si chule a Nĭaanmĭn tir tiertō nyĭa jĭu. III A ba i le tee ε, tiche si mi chule na a si dōoye pō, bojĭu si bōōn naa ūka a dōoye le na waan kĭnyir, IV ka a kĭnyir wiil a le fon be, ka a le fon be mi waan tiertōfō jie. V Ka a tiertōfō jie kō 'yōō si vā ε, bojĭu Nĭaanmĭn kpaar naa a wō nōfō 'yōō a si nyĭn pō, tu a wō Sĭe 'lo won de kō si.

VI Yaa nye, a sōō 'lo na see le, sin soō chene ba tara kpĕō ε, ti Kirisito kpĭn kō a bala na ba puoro ε. VII An kpĕme naa ūka nire na soōn kpĭ kō nire yele na tor, amune nire āsoō na tōōn soō kpĭ kō nire na i nisō. VIII Tiche Nĭaanmĭn wiil a wō māe nōfō a nitō kō si, a sōō 'lo sin chene i yelbe-irbe, Kirisito kpĭn kō si.

IX An ben ūka pōpĭanyĭa wō ben vē a si tor a wō jĭi jĭu, ŋmune le an pĭaa kaara won faa si yin a Nĭaanmĭn suur pō. X Bojĭu ala i a le sin dĭo i a Nĭaanmĭn dōdĕme, ka a wō Bie kĭu wa 'maal wō kō si, a le won ben 'maal si, won faa si naa tu a wō nyevor pō. XI A ba i anyĭa tee le ε, tiche si chule naa a Nĭaanmĭn 'yōō tu a si Soro Yesu Kirisito 'yōō, tu a 'lo 'yōō sin ben nye a 'maalfō a pōpĭanyĭa.

XII Nitō jĭu le a yelbier kpe a wer pō tu nitō'yen 'yōō, ka a kĭu mi tu a yelbier 'yōō mi wa, sōr nyĭa le a kĭu mi tu pōō nire jaa, bojĭu ba jaa maal yelbier. XIII Sere tiche ka a Mosesi wa bin a nee, yelbier den nie be ka a wer pō, tiche le a nebinĭaa na ba dĭo be be ε, ba maa

de yelbier maal bon ε. ^{XIV} Tiche kuu din naa yi a Adama sɔɔ tu tɔn a Mosesi sɔɔ, na wo gba mi tɔɔ a bala na ba maal a yelbier sɔɔ a neε a Adama kaar ε, Adama le dɔɔ i a 'lo na wa wa gaaɓiel.

^{XV} Tiche a kofɔ ba kaara a bɔrfɔ kaar ε, bojjuu ala i niyoɔ kpi naa nibɔ'yen bɔrfɔ juu, Naaɓmin waaefɔ ni a wo kofɔ ala na wa tu a nibɔ'yen Yesu Kirisito waaefɔ juu, na yaar ko niyoɔ gar a le. ^{XVI} A Naaɓmin kofɔ gba ba nyetaan a nibɔ'yen yelbier 'lo ε. 'Yer toorfɔ tun a yelbe bɔ'yen 'lo na wo waan sɔɔfɔ, tiche a kofɔ mi tun a bɔrfɔsi yoɔ pɔ, naa waan torfɔ.

^{XVII} Bojjuu ala i a nibɔ'yen bɔrfɔ juu kuu din naa tu a nibɔ'yen 'lo 'yɔɔ, ηmune le a bala na nye a Naaɓmin waaefɔ ni a kofɔ 'lo na i a torfɔ, na din naa a ba nyevor pɔ tu a nibɔ'yen Yesu Kirisito 'yɔɔ.

^{XVIII} An i nibɔ'yen bɔrfɔ juu le waan sɔɔfɔ wa 'yɔɔ a nibe ba jaa, le le so nibɔ'yen mi na maal ka a tor, mi le vɛ ka a nibe ba jaa tor na ba nye nyevor. ^{XIX} Nitaa le a bawoɔno bɔ'yen na vɛ ka a niyoɔ i yelbe-urbe, le mi le a tu nibɔ'yen na tu Naaɓmin neε mi vɛ, ka a niyoɔ mi i nitorsi.

^{XX} A neε pɔɔn 'yɔɔ, ka a bɔrfɔsi mi waa. Tiche jie 'lo a yelbier na pɔɔ 'yɔɔ, Naaɓmin waaefɔ ma pɔɔn 'yɔɔ gar a le. ^{XXI} Nitaa le a yelbier na di naa a kuu pɔ, le mi le a Naaɓmin waaefɔ na di a naa tu a yeltorsi pɔ, na wo waan nyevor na ba tara baarfɔ ε, tu a Yesu Kirisito na i a si Soro 'yɔɔ.

VI

^I Si paa 'yer ika bo? Si chene ure a yelbier tiche ka a Naaɓmin waaefɔ pɔɔro 'yɔɔnɔ? ^{II} Kai, sor ba be be ε! Si kpin ku yelbier, ηmune le a i a sin le chene be a pɔ? ^{III} Bu yaa bɔɔ ika a sin bala jaa na so a Naaɓmin kɔɔ, wo pɔl si 'yɔɔ a Yesu Kirisito pɔ, a si lɔɔ kpin wo

ni a wo kuu pɔ ε? ^{IV} A le juu, ba uu si naa a koo pɔ, a kuu kaar, ka a le a Kirisito na dɔɔ ir a kuu pɔ, tu a Saa tur pɔ, ka si mi na be be tara nyevor paalaa.

^V Ala i sin ni 'lo 'mantaa a wo kuu pɔ, sin ni 'lo na 'mantaa ir a kuu pɔ. ^{VI} Si bɔɔn naa ika a si agaan koraa pɔɔ naa a Kirisito 'yɔɔ, a ba kpan wo a be a daa ju, ka a yelbier agaan ba le tara kpɛɔ a si 'yɔɔ, saa le i a yelbier gbagbaar ε. ^{VII} Bojjuu nire 'lo jaa na kpi, wo yin yelbier pɔ.

^{VIII} Ala i sin ni Kirisito le 'mataa kpi, si sɔɔ naa ika sin ni 'lo le na 'mataa be be tara a nyevor. ^{IX} Bojjuu si bɔɔn naa ika a Kirisito na ir a kuu pɔ, wo ko le kpi go ε, kuu ba le tɔɔ wo ε. ^X A kuu won kpi, wo kpin ku yelbier gbebɔ'yen ko nire jaa, tiche a wo nyevor pɔ won be, wo ben be ko Naaɓmin. ^{XI} A le ne ni wo ju mi le ika, yi kaa a yi mae ika, yi kpin ku yelbier, ti be be ko Naaɓmin, Yesu Kirisito juu.

^{XII} A le juu, yi ta sɔɔ ka yelbier le di naa a yi agaan nyan na kpi ka yi turo a wo deer bɔfɔ ε. ^{XIII} Yi taa ure wa diere a yi agaan jie asɔɔ jaa kuro yelbier maalfɔ ε, ka a i putuyele totobomo ε. Tiche yi sɔɔ de a yi mae ku a Naaɓmin, nitaa nibe na yi kuu pɔ tara nyevor, na yi sɔɔ de a yi agaan jiiir ku wo, ka a i yeltorsi totobomo. ^{XIV} Bojjuu, yelbier ba le i a yi nikpeε ε, bojjuu yaa chene be a Mosesi nebinaa pilem ε, tiche yi ben a Naaɓmin waaefɔ pilem.

^{XV} Ka bo go? Si chene ure a yelbier bojjuu sin ba le chene be a neε pilem ɔ, ti be a waaefɔ pilem bu? Kai, sor ba be be ε! ^{XVI} Yaa bɔɔ ika ala i fu wa den fu mae ku nire na fu turo a wo neε gbagbaa kaar, fu in gbagbaa ku a nire 'lo neε fon turo, ka yelbier gbagbaa le fu i a 'lo na chiine a kuu pɔ, bu a Naaɓmin neε tufɔ 'lo mi na chiine

nɪ fɔ a yeltorsɪ jie. ^{XVII} Tɪche n puor Nāanmɪn yāan, yɪn d̄ɔɔ gba ɪ a yelbier gbāgbaar, tɪ yɪ wa soɔn naa a yɪ nyāa wɔ jaa na yɪ de a yɪ m̄æ 'ȳɔɔ a wiilfɔ nyā pɔ. ^{XVIII} Nāanmɪn faa yɪn yɪn a yelbier pɔ a yɪ so yɪ m̄æ, na yɪ lieb yeltorsɪ gbāgbaar.

^{XIX} Nɪsaal 'yer le n de man a yɪ āgāma yɪn ba t̄ɔɔn̄ɔ nyɔɔɔ j̄ūu. Nɪtāa le yɪn d̄ɔɔ ma de a yɪ āgān j̄iir ka a ɪ gbāgbaar kɔ a ala na ba vɪl ε, naa ma puɔɔ putuyele 'ȳɔɔn̄ɔ, p̄ɔp̄ānyā 'lɔ, yɪ de a yɪ m̄æ ka a ɪ yeltorsɪ nɪ cheche ifɔ gbāgbaar. ^{XX} Yɪn d̄ɔɔ ɪ a yelbier gbāgbaar, a yeltorsɪ ba so yɪ ε. ^{XXI} T̄ɔn̄ɔ buor le yɪ nye yɪn a s̄ɔɔ 'lɔ a yelsɪ ala na ben ɪ vā a p̄ɔp̄ānyā? A homo ala baarfɔ daar ɪn k̄ūu. ^{XXII} Tɪche p̄ɔp̄ānyā, Nāanmɪn na ben faa yɪ yɪn a yelbier pɔ a yɪ ɪ a wɔ gbāgbaar, a t̄ɔn̄ɔ yɪn nye ɪn cheche ifɔ ka a baaraa ɪ nyevɔr na ba tara baarfɔ ε. ^{XXIII} Bojūu yelbier sāyar ɪn k̄ūu, tɪche ka a Nāanmɪn kɔfɔ ɪ nyevɔr na ba tara baarfɔ ε, tu a Yesu Kɪrɪsɪto na ɪ a sɪ Sorɔ 'ȳɔɔ.

VII

^I Yaa be b̄ɔɔ ε, yeer, n 'yerɛ na kɔɔɔ a bala na b̄ɔɔ a nebināa ɪka a nebināa ma t̄ɔɔn nɪrɛ na chene nɪ nɪbɪr ε? ^{II} De man pɔɔ na kul sɪrɛ, a n̄ε lū wɔn mar a sɪrɛ ka wɔ chire dayuo na gān wɔ, a sɪrɛ na chene ba kpi ε, tɪche a sɪrɛ wa kpi, a kul taa n̄ε 'lɔ ba le lū wɔ go ε. ^{III} 'Lɔ wa tɪ ir dayuo a sɪrɛ na chene vɔɔɔ, ban 'yer naa ɪka wɔ s̄ɔɔ naa. Tɪche ala ɪ a sɪrɛ kpi naa, a n̄ε ba le lū wɔ go ε, ala ɪ wɔ gba na kul dayuo, waa s̄ɔɔ ε.

^{IV} Le le, n yeer yɪ mɪ kpin kɔ a nebināa tu a Kɪrɪsɪto āgān pɔ, ka yɪn be be kɔ nɪyuo, a 'lɔ na ir a k̄ūu pɔ ka sɪn t̄ɔɔ w̄ɔ w̄ɔm̄ɔ kɔ Nāanmɪn. ^V Bojūu a s̄ɔɔ 'lɔ a yelbier āgān na so sɪ, ka a yelbier volaa ma de a nebināa t̄ɔn̄ɔ nɪ

t̄ɔm̄ɔ a sɪ āgān pɔ a sɪ w̄ɔn̄ɔ k̄ūu w̄ɔm̄ɔ. ^{VI} Tɪche p̄ɔp̄ānyā, sɪ kpin kɔ a 'lɔ na d̄ɔɔ lū sɪ, sɪ son sɪ m̄æ yɪ a nebināa 'lɔ pɔ, na sɪ pāa t̄ɔn̄ɔ a sɔpaalaa nyā pɔ na ɪ a Nāanmɪn Sɪɛ na ba ɪ a sɔkoraa ban seb 'ȳɔɔ a gān pɔ ε.

^{VII} Bo le sɪn le 'yer go? A nebināa ɪn yeldɛɛr bu? Kai, sɔr ba be be ε! Waa ɪ yeldɛɛr ε. Sɪrɛ jaa n k̄ɔ naa b̄ɔɔ yelbier ε, ala ɪ a nebināa ba be be ε. Bojūu n k̄ɔ naa b̄ɔɔ jɪelfɔ ε, ala ɪ a nebināa ba ta 'yer ɪka, “Taa jɪele nɪrɛ bon ε.” (A *Yifɔ Gān 20:17*) [□] Tɪche a yelbier far kpe na wɔ nye sɔr a nebināa s̄ɛ v̄ɛ ka n w̄ɔ jɪelfɔ jaa buɔɔ volaa. A nebināa baa be be ε, yelbier ɪn b̄ɔk̄ūu. ^{IX} ɪn d̄ɔɔ be be ba b̄ɔɔ a nebināa ε, tɪche a nebināa na wa wa, yelbier faan a nyevɔr, ka a k̄ūu kɔ ma. ^X Be le n nye ɪka a nebināa 'lɔ naa waan nyevɔr, k̄ūu le wɔ bar tɪ waan.

^{XI} Bojūu a yelbier nyen sɔr a nebināa na kɔ wɔ, a wɔ far kpe na wɔ bel ma, ka a tu a nebināa nyā pɔ, ka a k̄ūu kɔ ma. ^{XII} A le j̄ūu, a nebināa ɪn cheche, ka a nebināa 'yer mɪ ɪ cheche, naa tor ɪ vɪla. ^{XIII} Bon 'lɔ na ɪ b̄ɔvɪla pāa lieb k̄ūu wa kɔ ma? A ba ɪ le le ε. Tɪche n b̄ɔɔn naa ɪka a ɪn yelbier, na a lieb k̄ūu kɔ ma tu a bon 'lɔ na ɪ vɪla pɔ. A tu naa 'yer bināa pɔ, ka bier na ɪ yelbier sɪrɛ jaa.

^{XIV} Sɪn b̄ɔɔn naa ɪka a nebināa ɪn Nāanmɪn Sɪɛ bon le, tɪche ka a maa ɪ āgān yelbier na da ka n ɪ a wɔ gbāgbaa. ^{XV} N maa b̄ɔɔ a le ɪn maala ε, bojūu a ala ɪn buɔɔɔ ɪka n maal n maa maal ε, tɪche a ala ɪn 'laar le n ma maala. ^{XVI} Ala ɪ n ma maala naa ala ɪn ba buɔɔɔ ɪka n maala ε, n soɔ naa ɪka a nebināa ɪn vɪla. ^{XVII} An ben be a le, a ba ɪ maa m̄æ le b̄ɔɔn tɪ ɪrɛ ε, tɪche a yelbier 'l̄ɔn̄ɔ na be a n pɔ le ɪrɛ. ^{XVIII} N b̄ɔɔn naa ɪka yelvɪla jaa ba be a n 'ȳɔɔ ε, a maa yelbier āgān t̄ɛɛ le. Bojūu n ma buɔɔɔ naa ɪka n maal vɪla tɪ naa maa t̄ɔɔ maal ε.

XIX Bojūu a ala un maala ba ɪ a vɪla ala un buɔɔɔ a maalfu ɛ. Kai, a bier ala un ba buɔɔɔ a maalfu le, ala le n ma maala. XX Põpãanyã, ala ɪ n maala naa a ala un ba buɔɔɔ ɪka n maal ɛ, a ba le ɪ maa le le maala go ɛ, tiche a yelbier 'lõnõ na be a n 'yõõ le maala.

XXI Le le, n nyen a le a nebinãa na tõnõ, maa wa buɔɔɔ ɪka n maal vɪla, a yelbier le ma tõõ gbur ma jaa yẽ yẽ. XXII N buɔɔɔ naa Nãanmɪn nebinãa nɪ a n puɔ wɔ jaa, XXIII tiche n nye naa a nebinãa ãsuɔ na tõnõ nɪ a n ãgãn jiir amune. Wɔ jɛɛɛ nɪ naa a n tɪɛr na wɔ maal ma ka n ɪ a yelbier nɪpuɔɔraa a n ãgãn jiir pɔ. XXIV Nijarma le n pãa ɪ! An le na faa ma yin a yelbier ãgãn nyã na chiine ma a kũu jie? XXV Nãanmɪn son puorfɔ tu a Yesu Kɪrisito na ɪ a sɪ Soro 'yõõ! A maa mãe a n tɪɛr pɔ, n un a Nãanmɪn nɛɛ gbãgbaa, tiche a n yelbier ãgãn mɪ ɪ gbãgbaa kɔ a yelbier nɛɛ.

VIII

I A le jũu põpãanyã, yele ba puɔɔɔ a bala na be a Yesu Kɪrisito 'yõõ ɛ. II A tun a Yesu Kɪrisito 'yõõ jũu, a nɛɛ 'lo na ɪ a Nãanmɪn Sɪɛ nyevɔr faa man yin a nɛɛ 'lo na ɪ yelbier nɪ kũu pɔ. III Bojũu a bon 'lo a Mosesɪ nɛɛ na ba dõõ tara kpẽõ na maal ɛ, a sɪ yelbier ãgãn na bal bar, Nãanmɪn maal naa na wɔ tõ a wɔ mãe Bie a wɔ nyetãan a sɪn na maala a yelbier kaar a wɔ wa ɪ a yelbier buɔɔrlo bon. Le le wɔ sõõ yelbier a nɪsaal pɔ bar, IV ka a le a Mosesɪ nebinãa na buɔɔɔ ka a sɛɛ a sɪ 'yõõ, a sɪ kõ le turo a le a yelbier ãgãn na buɔɔɔ ɛ, tɪ turo a le a Nãanmɪn Sɪɛ na buɔɔɔ.

V A bala na turo a ba yelbier ãgãn, ba den a ba tɪɛr 'yõõ a ala na ɪ a ãgãn volaa pɔ, tiche a bala mɪ na turo a le a Nãanmɪn Sɪɛ na buɔɔɔ, mɪ den a ba tɪɛr 'yõõ a ala a Nãanmɪn Sɪɛ na buɔɔɔ. VI Yelbier

suɔ tɪɛr un kũu, tiche a tɪɛr 'lo a Nãanmɪn Sɪɛ na so un nyevɔr nɪ nyã'maar. VII A yelbe-ɪɛ tɪɛr ma 'laar Nãanmɪn, wɔ maa siir wɔ mãe kɔ a Nãanmɪn nɛɛ ɛ, wɔ mɪ kõ tõõ ɪ ɛ. VIII Bala na turo a le a ba ãgãn na buɔɔɔ, kõ tõõ pɛl Nãanmɪn puɔ ɛ.

IX Yɪn 'lo ba le turo a le a yelbier ãgãn na buɔɔɔ ɛ, tiche yɪ turo naa a le a Nãanmɪn Sɪɛ na buɔɔɔ, ala ɪ a Nãanmɪn Sɪɛ ben a yɪ 'yõõ. Ala ɪ ãsuɔ jaa ba wa tara a Kɪrisito Sɪɛ ɛ, waa ɪ a Kɪrisito tuɔr ɛ. X Tiche ala ɪ Kɪrisito ben a yɪ 'yõõ, a yɪ ãgãn kpi naa a yelbier jũu, tiche ka a yɪ suɔr tara nyevɔr a yeltorsɪ jũu. XI Ala ɪ a Nãanmɪn Sɪɛ 'lo na sãɪ a Yesu a kũu pɔ, ben a yɪ 'yõõ, 'lo na sãɪ a Kɪrisito a kũu pɔ, na kɔn a yɪ ãgãn kũn nyevɔr tu a wɔ Sɪɛ pɔ, a 'lo na be a yɪ 'yõõ.

XII A le jũu n yɛɛr, sɪ din sãn, tiche a ba ɪ a sɪ yelbier ãgãn nyã le ɛ, a sɪn turo a le won buɔɔɔ ɛ. XIII Bojũu ala ɪ yɪ turo naa a le a yɪ yelbier ãgãn na buɔɔɔ, yɪn kpi naa, tiche ala ɪ yɪ den a Nãanmɪn Sɪɛ kõn a ãgãn ma maal bidɛbe bar, yɪ ben a nyevɔr sɔr pɔ. XIV Bojũu bala jaa a Nãanmɪn Sɪɛ na chiine, bala le ɪ a Nãanmɪn bibiir. XV A ba ɪ a Nãanmɪn Sɪɛ won kɔ yɪ, waa maala yɪ gbãgbaar ka a dãbãɛ kɔrɔ yɪ go ɛ, tiche wɔ kɔ yɪn a wɔ Sɪɛ a yɪ leb a wɔ bibiir. A Sɪɛ nyã le sɪ ma de buɔɔɔ wɔ, "N Sãa Nãanmɪn." □□ A Nãanmɪn Sɪɛ mãe din dãaste nɪ a sɪ suɔr ɪka sɪ un Nãanmɪn bibiir. XVII Põpãanyã, ala ɪ sɪ ɪ naa Nãanmɪn bibiir, sɪn le so a bõsõn ala a Nãanmɪn na tɪr a wɔ nɛɛ, 'matãan a Kɪrisito. Ala ɪ sɪɛ jaa, sɪ lõõn won di a wɔ dɔɔye, le le sɪ mɪn 'matãan wɔ põ a wɔ tɪr.

XVIII N man nye a sɪ dɪna dɔɔye ka waa jã bon ɛ, un de man a Nãanmɪn tɪr 'lo na wa nyɪr a sɪ sɛ. XIX A bõmaalsɪ a jaa nyonyɔlo naa

chile ni a Nāanmūn bibiir wōn wa vē a ba nyre. ^{XX} Bojūu a bōmaalsi a jaa ben a āgān sal pīlem an ba i a ba mǎe bōfo ε, ^{XXI} ti i a 'lo na maal ba bōfo, na wō chene tara ba ni tier sō, ika a Nāanmūn na wa faa ban yin a gbāgbaa 'lo na sōonō kpe a mǎe sofo 'lo na i a Nāanmūn bibiir tur pō.

^{XXII} Bojūu si bōon naa a bōmaalsi a jaa na hōnō, ka a ɔɔɔ ba fika pōɔ na dōɔɔ yi a le daar jaa wa tǎn a dīna. ^{XXIII} A ba i le tēε le ε, tiche a sin mǎe le tara a Nāanmūn Siε kofō bidō, mi ɔɔ a si puom na si nyonyolo chele ni wōn wa heb si a wō bibiir, ni a faafō wōn wa faan a si āgāma. ^{XXIV} A tierɔ nyāna jūu le si nyen a faafō. Tiche bon fon nyen nibir, fō maa le tara a wō tier go ε. An le ma tierε bon wōn tara baar? ^{XXV} Tiche ala i si tierε na bon sin ba tara serε ε, si ma din kānyir chele.

^{XXVI} A le ni wō ju mi le a Nāanmūn Siε ma sōnō si a si balfō pō. Saa bō a le sin taa ma sōɔɔ a Nāanmūn ε, a Nāanmūn Siε mǎe le ma de hōonfō 'lo sin kō tōɔ man a 'yerbie ε, na wō ma sōɔɔ kōɔ si. ^{XXVII} Nire 'lo na ma chel a si nyāna bōon a Nāanmūn Siε tier, bojūu a Nāanmūn Siε nyāna le sōɔɔ a Nāanmūn kōɔ a wō nibe ni a le wōn bōɔɔ.

^{XXVIII} Si bōon naa ika a ye le a jaa pō, Nāanmūn ma tōn ka a i sō kō a bala na nō wō, a bala wōn tu a wō tier pō bōɔl. ^{XXIX} Bojūu bala a Nāanmūn na de nie bōon na wō chel ir ka ba heb kaara a wō Bie kaar, ka wōn i a yeer ba jaa pō Bidadō. ^{XXX} A bala wōn de nie ir, bala le wō bōɔl, a bala wōn bōɔl, bala le wō vē ka a ba ye le tor, a bala mi wōn vē ka a ba ye le tor, bala mi le wō 'yōɔ tur.

^{XXXI} Bo le sin pāa 'yer ni a ye le nyāna? Ala i Nāanmūn ben a si sē, an le na tōɔ jeb si? ^{XXXII} A 'lo na ba mōɔ si a wō mǎe bie ε, tiche

na wō sōɔ bar sōɔ ka ba kō wō a si jūu, bo le na ŋmaa wō sōɔ ka wō kō de a wō wǎefō 'matāan a bomo a jaa kō si ε? ^{XXXIII} An le na tōɔ 'yer 'yer dōɔl a bala a Nāanmūn na ir? Nāanmūn mǎe le maal ba a ba tor. ^{XXXIV} An 'lo le na tōɔ 'yōɔ ba 'yer? Nire jaa ba be be ε. A Yesu Kiriŋito nyā na kpi, 'lo le a Nāanmūn mi sǎi ka wō ir i vor na wō ara Nāanmūn nūsōɔ jie, 'lo le sōɔɔ a Nāanmūn kōɔ si. ^{XXXV} An le na tōɔ tōɔ si yin a Kiriŋito nōfō nyā pō? Wōm, bu woor, bu gefō, bu kō, bu sal'mōɔɔ, bu dōɔye, bu ban na kō si ni sōɔ? ^{XXXVI} Nitāa le an seb a Nāanmūn gān pō, "A yi jūu, si ma tuor kūu bibir jaa. Ba ma kaa sin fika piir ban chiine ni kōkōε ŋmafō jie." (*Yiel Gān 44:22*) ^{□□□□} Kai, a anyāna a jaa pō, si i naa tōtōonbō tu a 'lo na nō si 'yōɔ. ^{XXXVIII} Bojūu n bōon sire jaa ika kūu, bu nyevor, bu malakas, bu a sibebe, bu ka dīna le, bu nidaar, bu ka kpāen dēme le, ^{XXXIX} ka dofo le, bu suufō le, bu bon jaa na be a bōmaalsi pō le, āsōɔ jaa kō tōɔ tōɔ si yin a nōfō a Nāanmūn na nō si a si Soro Yesu Kiriŋito 'yōɔ ε.

IX

I Yelmǎe le n 'yere a Kiriŋito 'yōɔ, n ba ŋmara jirsi ε, a n tier mi din dāasie a Nāanmūn Siε pō. II Nibaal kpe man ti pōn bar, ka woor see ma a nyāa. III An taa nōmō ma naa ika n ben pō'yōɔfō pō naa ba le puɔ a Kiriŋito pō ε, a n yeer Isral nibe jūu, bala le i a n mǎe nibe. IV A Isral nibe bala le a Nāanmūn de ka ba i a wō bibiir, na wō kō ba a wō tur ni a netirsi wōn pōn ba, na wō kō ba a nebināa, ni a le ban na puoro wō a wō puorfō yir ni a neer wōn tur kō ba. V Bala le i a sǎakpāmune, a ba pō le ba bier a Kiriŋito mi na i a nisaal yi, na wō

ι a Nāanm̄n kaara a bomo a jaa, 'lo le ban p̄ere bibir jaa. A ι a le.

^{VI} A ba ι fika a Nāanm̄n 'yer un faa ε, bojūu a ba ι a bala jaa ban d̄oo a Isral nibe po, ba jaa le ι a Isral nibe ε. ^{VII} A ba ι baa yi a w̄ par po ε, ba jaa baa ι Abraham bibiir ε, tiche Nāanm̄n d̄oo tir n̄eε k̄u a Abraham ika, "Isaaki 'ȳoo le a f̄u ȳon na yi." (A *Pielfo Gān 21:12*) [□] A ba ι a āgān vaar bibiir le ι a Nāanm̄n bibiir ε, tiche a bibiir bala a Nāanm̄n na tir a n̄eε a w̄ d̄oo, bala le w̄ kaa a ba ι Abraham bibiir. ^X Bojūu nit̄o le a Nāanm̄n d̄oo tir a n̄eε 'yer, "A daar wa ta, un heb wa ka a Saara d̄oo dabile." (A *Pielfo Gān 18:10, 14*)

^X A ba ι anyā tee le ε, tiche a Worbeka d̄oon dabil ayi ka ba sāa ι b̄o'yen tee na ι a si sāakpā Isaaki. ^{XI} Sere ti ka w̄ wa d̄oo a yibe banyāna, baa mi maal yele jaa v̄la bu deer ε, ti nit̄o le a ι ika a Nāanm̄n b̄of̄o po le w̄ ma tu ir a n̄ire. ^{XII} A k̄o ι a f̄u t̄om̄o jūu ε, tiche a 'lo na b̄ool f̄u. Nāanm̄n 'yer k̄o a Worbeka, "A yekarma na t̄on̄o na koro a yehile." (A *Pielfo Gān 25:23*) ^{□□} Le mi le a seb a Nāanm̄n gān po, "N n̄on Jekob tiche naa 'laar a Esau." (*Malakai 1:2, 3*)

^{XIV} Bo le sin p̄aa le 'yer? Nāanm̄n un n̄ifilef̄ile bu? Kai. Sor ba be be ε! ^{XV} Bojūu w̄ 'yer k̄o a Mosest, "N̄ire 'lo un na kaa n̄ibaal le un na kaa n̄ibaal, naa maal v̄la k̄o a 'lo un na maal v̄la k̄o." (A *Yif̄o Gān 33:19*) ^{□□} A le jūu a ba ι le n̄ire na b̄oor̄o ε, bu na t̄on̄o le ε, tiche a yin Nāanm̄n n̄ibaal kaaf̄o po.

^{XVII} Bojūu Nāanm̄n d̄oo 'yer k̄o a Ijipiti n̄aa Faaro ika yaa, "Maa le bin f̄u a yele nyāna jūu, ika n̄ wiil a n̄ kp̄ēo a f̄u 'ȳoo, ka ban b̄ool a n̄ yuor a wer w̄ jaa." (A *Yif̄o Gān 9:16*) ^{□□} A le jūu, Nāanm̄n ma k̄aan n̄ire 'lo won b̄oor̄o n̄ibaal, a

'lo w̄ m̄n b̄oor̄o, w̄ ma v̄en ka a w̄ nyāa kp̄eme.

^{XIX} Is̄oo na suor ma naa ika, "Bo le so ka a Nāanm̄n na de yele d̄ool si? Bojūu n̄ire jaa k̄o t̄oo tor a le a Nāanm̄n na b̄oor̄o ε?" ^{□□} Tiche f̄oo mi ni ana, n̄isaal na fon 'yer lier Nāanm̄n? "Laa na t̄oon suor a 'lo na me w̄ ika, 'Bo le f̄u me ma a nit̄o o?" " (Isaiya 29:16)

^{□□} A lam̄ere ba tara sor ika w̄ de a ȳoor b̄o'yen 'l̄on̄o men b̄ood̄oo tiche men ladiraa ε?

^{XXII} Bo le, ala ι Nāanm̄n le kaa ir ika w̄ wiil a w̄ suur na w̄ v̄e a ba b̄oon a w̄ kp̄ēo, ti na w̄ chene tara k̄anyir ni a bonst ala won choor gun a s̄oo barf̄o? ^{XXIII} Bo le, ala ι w̄ maal a nit̄o ika a bonst ala na ι a w̄ n̄ibaal bomo, ka a b̄oon a w̄ tur t̄on̄o, a bala won de nie choor gun a w̄ tur, ^{XXIV} a sin gba w̄ mi na b̄ool, na ba ι a Juu nibe tee ε, tiche na w̄ b̄ool a bala na ba ι a Juu nibe mi? ^{XXV} Nit̄aa le a Nāanm̄n na v̄e ka a w̄ 'ye'yere Hosea seb a w̄ gān po, "In b̄ool ban a maa nibe, a bala na ba ι a n̄ nibe ε, naa b̄ool w̄ a n̄ ni n̄o naa, 'lo na ba d̄oo ι a n̄ ni n̄o naa ε." (Hosea 2:23) ^{□□□} Ka w̄ seb a nit̄on̄o an ι a jie 'l̄on̄o won 'yer ika, "Yaa ι a n̄ nibe ε, bala naa le ban le b̄ool a Nāanm̄n vor bibiir." (Hosea 1:10)

^{XXVII} Isaiya mi d̄oo m̄ool a Isral nibe na w̄ 'yer, "Ala ι a Isral nibe gba waan fika man n̄eε hire, a b̄al̄aa bala na wa che, le na nye faaf̄o. ^{XXVIII} Bojūu a si Soro na p̄oon naa a w̄ 'yer t̄oorf̄o na w̄ ηmaa a ju." (Isaiya 10:22, 23)

^{XXIX} Isaiya d̄oon de nie 'yer, "Ala ba ι a si Soro na ι a ḡadaa jaa ḡadaa soo le d̄oo bar a si par ηmaa ε, sin taa mi nyool kaara a Sodom ni a Gomora t̄en kaar." (Isaiya 1:9)

^{XXX} Bo le sin p̄aa le 'yer? A bala na ba ι a Juu nibe ε, na ba d̄oo turo a yeltorst ε, bala le be tara

yaa. A ba yele tor naa ban tara soofu jüu. ^{XXXI} Tiche a Isral nibe na turo a yeltorsi ba tara yaa ε, ^{XXXII} Bo le so? Bojüu baa turo ni soofu ε, ti turo ni tömõ, na ba bär a kusir bāraa. ^{XXXIII} Nitāa le na seb a Nāanmın gān pō a wō 'yer, “Nye, n bin a kusir be a Jiyon ka nibe na bāra ni a pie 'lo na vë ka ba loro, ka nure 'lo jaa na soo de wō, vā kō kpe wō ε.” (Isaiya 8:14)

X

^I N yeer, le a n nyāa na buoro ka n sooro ni Nāanmın le ika, a Isral nibe ba nye faafu. ^{II} Bojüu un töon di a ba dāasie ika ba tara na nubijie ni a Nāanmın yelee, tiche bösofo le ba pōo a ba nubijie pō ε. ^{III} Ban ba böo a Nāanmın yeltorsi ε, ti na ba buoro ika ba bin a ba mae yeltorsi, baa siir ba mae kō a Nāanmın yeltorsi ε. ^{IV} Kırısito le i a nebināa teefo jie, ka nure jaa na soo de wō, won ven ka a nnyune yelee tor.

^V Nitō le a Mosesi man a le a nebināa na ma vë ka nure yelee tor, “A nure 'lo na maala a le a nebināa na 'yer, na tara na nyevor.” (Mosesi Gāma Na Tu Ata 18:5) [□] Tiche a yeltorsi ala na yire a soofu pō 'yer naa, “Ta tier a fo nyāa pō suor ika, ‘An le na do a saaju?’ (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 30:13) Ka a le wiil ika, ti tara a Kırısito suu waan. ^{VII} Bu suor a fo mae ika, ‘An le na chen a kpīi tee?’ ” (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 30:13) Ka a le wiil ika, ti ir a Kırısito a küu pō waan.

^{VIII} Tiche bo le a 'yer a Nāanmın gān pō? “A 'yer gbör fu naa, a ben a fu nee pō, naa be a fu nyāa pō.” (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 30:14) Ala le i a soofu 'yer nyā sın moolo. ^{IX} Ala i fo haan a fu nee chiir a fo pōo 'yer ika, “A Kırısito le i a Soro,” na fu soon a fu nyāa wō jaa ika, Nāanmın ir won a küu pō, fon nyen faafu. ^X Bojüu a fu nyāa 'lo fon soo den le na vë

ka a fu yelee tor, ka a fu nee 'lo fon haan 'yer le na faafu. ^{XI} Nitāa le an seb a Nāanmın gān pō, “Nure 'lo jaa na soo de wō, vā kō kpe wō ε.” (Isaiya 28:16) [□] Bojüu tee taa ba be a juu nure ni a 'lo na ba i a juu nure ε. A Soro bö'yen 'lōnõ le i ba jaa Soro, na wō sōnõ a bala jaa na buolo a wō yuor. ^{XIII} Bojüu a seb a Nāanmın gān pō ika, “Bala jaa na buolo a Soro yuor ika wō sōo ba, na nyen faafu.” (Joel 2:32)

^{XIV} Nımune le ban ure wa buol a Nāanmın 'lo ban ba soo ε? Nımune le ban i wa soo a nure 'lo ban ba wō a wō 'yer ε? Nımune le ban ure wa wō a wō 'yer ka nure kōo ba wa mool a wō 'yer kō ba ε? ^{XV} Nımune le ban ure wa mool ka baa tö ba ε? Nitāa le an seb a Nāanmın gān pō, “Nye le a bala na waara ni a 'yer nõo gbēe na vıele ka.” (Isaiya 52:7)

^{XVI} Tiche a ba i a Isral nibe ba jaa le lieb kaa a 'yer nõo nyā ε. Bojüu Isaiya döo suor, “Si Soro, an le soo de a si 'yer?” (Isaiya 53:1) ^{□□} Sure jaa le ika 'yer fon ma wō pō le fo ma soo, ka a 'yerbie ala ban wō un a Kırısito 'yer. ^{XVIII} Tiche ka n suor, a mō baa wō naa ε? Sure jaa le ba wō naa naa. “A ba kōkōr yin de jie wō jaa, ka a ba 'yer ti ta a wer teefo jie.” (Yiel Gān 19:4) ^{□□} N le suor kaa go, a mō a Isral nibe ba böo a par ε? Mosesi döo de nie 'yer, “A bala na ba i paal ε, un maal ba naa ka nyuur kpe yi, naa le maal a paal 'lo na ba böo bon jaa ε, ka suor kpe yi.” (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 32:21)

^{□□} Ka Isaiya mi ba döo jo dābāe ε, ti 'yer ika, “A bala na ba döo suor buoro ma ε, ba nye ma naa, n wiil naa n mae kō a bala na ba döo suor ma ε.” (Isaiya 65:1)

^{□□} Tiche a Isral nibe 'lo, nitō le wō 'yer, “Bibir jaa le n ma tur a n nuur buolo a bibawōnsi ni a nıdebe, na turo a soı ala na ba vıele ε buoro a ba mae tierı böbuorsı.” (Isaiya

65:2)

XI

I N pãa s̄oor naa, a Nãan̄mun ben t̄or a w̄o n̄ube bar bu? Kai! A maa m̄ae un a Isral n̄ure, naa i a Abraham ȳoo yi a Benjamin b̄oro p̄o. II Nãan̄mun ba t̄or a w̄o n̄ube bar ε, bala le w̄o de nie b̄oo. Yaa b̄oo a le a Nãan̄mun ḡan na 'yer, le a Elaija na d̄oo s̄oor̄o Nãan̄mun waala d̄oolo a Isral n̄ube, III “N Soro, ba kon a f̄u 'ye'yerbe, na ba wel a f̄u b̄oor lof̄o j̄iir bar. Maa t̄e le che, ti a ba b̄oor̄o a n̄ kof̄o.” (N̄amine Ḡan D̄oo 19:10, 14) □ Bo le a Nãan̄mun 'yer ko a Elaija? W̄o 'yer naa, “N chene na tara n̄ube tur ata k̄oor an̄u (7,000) na ba gbur dumo puor a ti Baal ε.” (N̄amine Ḡan D̄oo 19:18) □ Le mi le a d̄ina, n̄ube bam̄ine che naa ka Nãan̄mun na ir ba a w̄o w̄æf̄o j̄uu. VI Ala be i a w̄æf̄o j̄uu le, a ba le i t̄om̄o 'ȳoo le go ε, ka le ba le ε, a w̄æf̄o k̄o le i w̄æf̄o le go ε.

VII Bo pãa le? A ala a Isral n̄ube na b̄oor̄o n̄bij̄e baa nye ε, t̄iche a bala a Nãan̄mun na ir le nye. Ka a bala na che kp̄eme a ba nyãa. VIII N̄it̄aa le an̄ seb a Nãan̄mun ḡan p̄o, “Nãan̄mun v̄en̄ ka ba i jaa b̄ürt̄um wa t̄an a d̄ina. A ba n̄ub̄ie ala maa t̄oo nye bon ε, ka a ba tobo ala maa t̄oo w̄o 'yer ε.” (Moses̄i Ḡama Na Tu An̄u 29:4) □ A Nãa David mi d̄oo 'yer a ba 'yer a w̄o ḡan p̄o, “V̄e ka a ba b̄ōdiir dif̄o j̄ie ka a lieb̄ b̄onȳoors̄i n̄i cheε, ka a i a ba b̄ar lof̄o j̄ie n̄i a ba s̄ayar. X A ba n̄ub̄ie a j̄oo, a ba k̄o t̄oo nye jaa ε, na ba kab ḡom̄o k̄o le t̄oo d̄ol ε.” (Yiel Ḡan 69:22, 23)

XI N le s̄oor go, ba ben b̄ar na lo na ba k̄o t̄oo ir jaa ε? A ba i le ε. A ba maal b̄orf̄o j̄uu, a bala na ba i a Juu n̄ube ε, nyen faaf̄o ka nyuur na kpe a Isral n̄ube. XII T̄iche ala i a ba maal b̄orf̄o v̄en̄ ka a wer w̄o jaa le, ka a ba b̄orf̄o mi le a bala

na ba i a Juu n̄ube ε, a bala m̄ae wa p̄oo η̄mine le an kaara!

XIII Ȳin na ba i a Juu n̄ube le n 'yerε k̄oro, an ben ika maa le a Nãan̄mun ir t̄o a yi p̄o, ka n̄i a n̄it̄on̄aa a ȳin na ba i a Juu n̄ube p̄o. N m̄oon̄ n̄ub̄ir n̄i a t̄om̄o nyã. XIV A maa t̄ier le ika nyuur w̄o kpe a maa m̄ae n̄ube ka n̄ t̄oo a bam̄ine faa. XV Boj̄uu ala i a ba t̄or barf̄o un 'maalf̄o ko a wer, ka a Nãan̄mun le wa de ba, η̄mine le an kaara, a k̄o kaara f̄ika n̄ure na yi k̄uu p̄o tara nyevor ε? XVI Ala i fo den a paan̄od̄oo ko Nãan̄mun, a paan̄oo ala na che, a jaa un cheche. Ala i fo den a t̄ie nyur ko Nãan̄mun, a t̄ie w̄ilst̄i mi un cheche.

XVII Ala i ba 'mel a t̄ie m̄ae wile ās̄oo bar ti η̄maa a ȳin na i a m̄oo p̄o t̄ie wile wa mar ka yi 'mataa t̄oor̄o nyuro a k̄ob̄'yen yire a t̄ie āḡan p̄o n̄oon̄o, XVIII taa t̄ier ika fo sa naa a w̄ilst̄i ala ε. F̄oo wa 'm̄oor̄o fo m̄ae, lieb̄ t̄ier kaa ika a ba i a f̄oo na i a wile le tuo a nyube ε, ti a nyube le tuo a f̄oo na i a wile. XIX Ȳin 'yer ȳin pãa na 'yer n̄i nyã, “Ba 'mel a w̄ilst̄i ala bar ti pãa na de ma mar.” □□ A le un yelm̄ae, t̄iche ba d̄oo 'mel ba bar a ba ba s̄oof̄o j̄uu, t̄iche ka a ȳin ara n̄i s̄oof̄o. Ȳi ta b̄oor̄o yuor ε, t̄iche yi joro d̄ab̄ae. XXI Boj̄uu ala i Nãan̄mun ba d̄oo bar a t̄ie m̄ae w̄ilst̄i ε, w̄o k̄o bar a ȳin mi ε.

XXII Ȳi t̄ier kaa le a Nãan̄mun na i a maal v̄ila s̄oo ka a w̄o ye le mi kp̄eme, a w̄o ye le kp̄eme na ko a bala na lo, t̄iche na w̄o maal v̄ila ko a ȳin, ala i yi chene na chiine a w̄o maal v̄ila p̄o. Ka le ba le ε, w̄on η̄maa ȳin bar. XXIII Ala wa i ba t̄een a ba baal bar, Nãan̄mun na t̄oon̄ de ba le mar a t̄ie 'ȳoo, Nãan̄mun na t̄oon̄ le de ba mar a le go. XXIV Ȳi kaa, ala i a ȳin ban η̄maa yin a m̄oo p̄o t̄ie p̄o wa mar a yir t̄ie ban sel, an le un tuo a yir t̄ie w̄ilst̄i ala ban d̄oo 'mel bar marf̄o bu?

XXV N ba buoro ũka n vē ka a yelsoolaa nyā sool a yin na ı a n yeer ti ba ı a Isiral nibe ε, ka yı taa buoro yuor ni a yelee nyā ε. A Isiral nibe tara na a nyākpāen a le ne na ti tān a sōo 'lo a bala na ba ı a Isiral nibe ε, na wa ti nye a faafō baar. XXVI Le le na ı ti a Isiral nibe ba jaa pāa nye faafō nitāa le na seb a Nāanmın gān pō, “Fafaara na yin be a Jiyon wa, na wō wa lieb tier jaa na ba vıele ε, yin a Jekōb bal nibe pō bar. XXVII A netıraa le a nyāna ın na tara ni ba, a sōo 'lo ın wa de a ba yeldebe a jaa bar.” (Isaiya 59:20, 21)

XXVIII Fōo kaa, a 'yer nōo nyā vēn ka ba ı Nāanmın dōdēme a yin na soo de jūu. Tıche ala ı a ırfo pō mı le, bala le a Nāanmın nō yoo a ba sāakpāmıne jūu. XXIX Bojūu Nāanmın kofu ni a wō buolfo kō tōo lieb jaa ε. XXX Nitāa le a yin mı na ba ı a Juu nibe ε, na yaa dōo wōnō a Nāanmın toor ε, tıche pōpāanyā yı nyen a wō nıbaal a ba bawōfo jūu. XXXI Le le a bala mı na ı a Juu nibe, ba mı lieb ı bawōnsı, na ba pāa mı na nye a Nāanmın nıbaal a pōpāanyā, nitāa le a sın mı na nye a Nāanmın nıbaal. XXXII Bojūu Nāanmın pōon a nibe ba jaa a bawōnsı die pō, na won tōo kaa ba jaa nıbaal. XXXIII Nye le a Nāanmın lefo na suu jā. A wō yē ni a wō bōfo ba gbōr ε! A wō 'yer tōorfo ba be bōfo ε. A wō sōı mı ba be bıerfo ε! XXXIV “An le dōo bōo a sı Soro tier? Bu an le mı dōo ı a wō 'yer sōnō.” (Isaiya 40:13)

□□□□ “An le dōo de nie kō Nāanmın bon, ka wō pāa wa yara a sān?” (Job 41:11) □□□□ Bojūu wō jie le a bomo a jaa yı. 'Lo le maal a jaa, na wō so a bonı a jaa. 'Lo le so a tır bıbir ni bıbir jaa. A ı a le.

XII

¹ A le jūu, n suoro yı naa yeer, a Nāanmın nıbaal nyā jūu, yı de

a yı māe na ı bōnıbie lon buor kō Nāanmın. A ın cheche naa pele a Nāanmın pōo. Le le ı a puorfo na tara par. ^{II} Yı taa le wa liere maala a le a wer nibe na maala go ε, tıche yı maala a le na liere yı a tier paalaa nyā yin nye. Yın pāa tōon beer na yı bōo a Nāanmın bōfo, a ala na ı vıla naa pele a wō pōo naa ı cheche.

^{III} A Nāanmın wāefo nyā won wāe ma jūu, n suoro naa a yı āsōo jaa ũka, ta tier a yı māe ti pōn bar a le yın taa tier ε, tıche yı ma tier a yı māe 'yer tōorfo nıbijıe jaa jā a soofō 'lo a Nāanmın na kō yı. ^{IV} Nitāa le a sı āsōo jaa na tara āgān ti ka a tara jidēdēme, a jidēdēme anyāna ba tōnō tōbō'yen ε. ^V Le mı le a Kırısıto pō, a sın bala na ı yoo ti lōo āgān bō'yen pō, a jidēdēme anyā a jaa 'mantaa tōnō. ^{VI} Sı jaa tara na kofusı na tee taa, tu a le a Nāanmın wāefo won wāen sı. Ala ı a āsōo kofu ın a Nāanmın 'yer 'yerfo le, wō ma 'yere jā a le a wō soofō na ta. ^{VII} Ka ala ı tōmō tōfo mı le, vē ka wō ma tōnō, ala ı wiilfo mı le, vē ka wō ma wıle. ^{VIII} Ala ı ākpēo 'yōfo le, vē ka wō ma 'yōonō a ākpāen. Ka ala ı a wō kofu le nıbaalsı sōofu, vē ka wō ma sōnō ba ni popel. Ala ı ndiere tōmō le, vē a wō ma mōo nıbir ni a tōmō. Ala wa ı nibe 'maalfō tōmō le, wō ma maala a le ni chılfu.

^{IX} Nōfo wō ı yelmāe nōfo. 'Laar bon 'lo na ı deer, ti 'mar bon 'lo na ı sō. ^X Yı chele taa yelee, na yı de a yeer nōfo nōn taa. Yı 'yōonō a yı taaba gar a yı māe. ^{XI} Yı ta ı ni tūtūlsı ε, tıche yı vē ka a nōmō yı a yı mōo nıbir ni a sı Soro tōmō. ^{XII} Yı chıle ni a yı tıertōfo jie, na yı tara kānyir a yı wōm pō, na yı tara yelmāe ni a yı Nāanmın suorfo pō. ^{XIII} Yı ma lōo pōn a Nāanmın nibe bala na ba tara bon jaa ε, na yı ma diere sāanba a yı yie pō.

XIV Na yɪ 'yere neɪvɪla 'yɔ̃ɔnɔ̃ a bala na gere yɪ, na yɪ 'yer neɪvɪla 'yɔ̃ɔ ba, yɪ ta pɔ 'yɔ̃ɔ ba ε. XV Yɪ chule nɪ a bala na chule, na yɪ mɪ pɔɔ a bala na kɔ̃nɔ̃ na yɪ kɔ̃nɔ̃. XVI A yɪn nɪ a bala na kpɪere, yɪ tara tɪer bɔ̃'yen. Yɪ ta kaara ba pɔɔ ε, tɪche yɪ sɔɔ 'matāan a nɪbe bala na ba jā yɪ ε. Yɪ ta kaa ɪka yɪn ɪn yɛ̃ dɛme ε.

XVII Yɪ ta de bier yāan bier sān ε. Yɪ bɔ̃ɔnɔ̃ sɔ̃, na yɪ maala a ala na vɪele nɪre jaa niem. XVIII Ala ɪ an tɔ̃ɔ naa, an ɪ yɪn māe le, yɪ tara nyā'maar nɪ a bala jaa yɪn lɔ̃ɔ kpɪere nɪ. XIX N barmine, yɪ taa ɪre wa yaara taa sān ε, tɪche yɪ baraa kɔ a Nāanmɪn suur. Bojūu a seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, “Maa le so a sān yaafɔ, ɪn heb yaa a sān.” Le le a Soro 'yer. (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 32:35*) XX Le an na ɪ le ɪka, “Ala ɪ kɔ̃ kpɛ̃n a fɔ̃ dɔ̃sɔɔ, kɔ̃ wɔ̃ bɔ̃diir a wɔ̃ di. Ala ɪ kɔ̃nyūur wa kpe wɔ̃ naa, kɔ̃ wɔ̃ kɔ̃ɔ a wɔ̃ nyū. Fɔ̃ɔ be maala a nɪtɔ̃, an kaara fɪka būu saalbie le fɔ̃ mɔ̃ɔ dɔ̃ɔl wɔ̃ a jum.” (*Sokpar Gān 25:21, 22*) □ Yɪ ta vɛ̃ ka bier tɔ̃ɔ yɪ ε, tɪche yɪ de vɪla tɔ̃ɔn bier.

XIII

I A yɪ āsɔɔ jaa wɔ̃ ma siir a wɔ̃ māe kɔ̃ a paal nɪberɛ, bojūu kpɛ̃ɔ jaa ba be be ka a ba ɪ Nāanmɪn le bin ε. Kpɛ̃ɔ sɔɔ jaa ba be be ka Nāanmɪn ba le bin wɔ̃ ε. II A le jūu, nɪre 'lo jaa na chɪre nɪ a kpāen dɛme ba nyāna, a Nāanmɪn na bin ba le wɔ̃ chɪre nɪ, ka a bala na ɪre a le na 'yɔ̃ɔn ba māe 'yer. III Bojūu a kpāen dɛme maa diere bier dɔ̃ɔɔ a bala na maala vɪla ε, tɪche a bala na maala a dɛer le ba ma de ye le dɔ̃ɔɔ. Fɔ̃ bɔ̃ɔɔ naa ɪka fɔ̃ ta joro a kpāen dɛme dābāe bɪ? Fɔ̃ pāa maala a le na vɪele, ban dāna fɔ̃ naa. IV Bojūu wɔ̃ ɪn Nāanmɪn tɔ̃tɔ̃nɔ̃ ɪka wɔ̃ maal fɔ̃ vɪla. Tɪche fɔ̃ɔ wa maal dɛer 'lo, vɛ̃ ka dābāe kɔ̃ɔ fɔ̃,

a ba ɪ pɔɔ 'yɔ̃ɔ le wɔ̃ tara a sɔɔ ε. Nāanmɪn tɔ̃tɔ̃nɔ̃ le wɔ̃ ɪ na ara kɔ̃ yeltorsɪ ɪka wɔ̃ kpāana a bala na maala dɛer. V A le jūu, a tara na sɔɔ ka yɪ siir yɪ māe kɔ̃ a kpāen dɛme, a ba ɪ ban na kpāa yɪ tɛɛ jūu ε, tɪche an ɪ a yɪn māe mɪ bɔ̃ɔ nyɔ̃ɔfɔ̃ jūu.

VI A anyāna jūu le so yɪn yara lɔ̃poo kɔ̃ɔ a kpāen dɛme na ɪ a Nāanmɪn tɔ̃tɔ̃nɔ̃ na de a ba sɔ̃ɔ wɔ̃ jaa tɔ̃nɔ̃ nɪ. VII Nɪre jaa sān fon wa di, yab wɔ̃. Ka ala ɪ lɔ̃poo le faa yab ε, yab. Ka tɛ̃maal libie yabfɔ̃ le bɪ, yɪ ma yab, na yɪ joro a 'lo a jofɔ̃ na sɛen, tɪ 'yɔ̃ɔnɔ̃ a 'lo mɪ a 'yɔ̃ɔfɔ̃ na sɛen.

VIII Yɪ taa pɛ̃ne taa libie ka sān ma gā a yɪ chara pɔ̃ ε, a sān 'lo tɛɛ na gā a yɪ chara pɔ̃ le, nɔ̃fɔ̃ yɪn na nɔ̃ nɔ̃ taa, bojūu nɪre 'lo jaa na nɔ̃ a wɔ̃ tɔ̃ sɔ̃ɔ tɔ̃n a le a nebināa na 'yer a jaa. IX A 'yerbinsɪ le a anyāna, “Ta sɛ̃ ε.” “Ta kɔ̃ nɪre ε.” “Ta ju nɪre bon ε.” “Ta jɪele nɪre bon ε.” (*A Yifɔ̃ Gān 20:13-17*) A 'yerbinsɪ ala a jaa nɪ pāa che, ba den a jaa 'yer 'yer bir bɔ̃'yen ɪka, “Nɔ̃ a fɔ̃ tɔ̃ sɔ̃ɔ nɪtāa a fɔ̃ māe.” (*Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18*) □ Fɔ̃ɔ wa nɔ̃ nɪre, faa maala wɔ̃ bier ε. Ala le so, fɔ̃ɔ wa tara nɔ̃fɔ̃, fɔ̃ tu naa a le jaa a Mosesɪ nee na 'yer.

XI Yɪ maala a nɪtɔ̃, bojūu yɪ bɔ̃ɔn naa le a dɪna sɔ̃ɔ nyā na kaara. A sɔ̃ɔ ta naa ɪka yɪ jɛɔ ɪr a yɪ gɔ̃ɔ pɔ̃, bojūu a sɪ faafɔ̃ gbɔɔr jaa yɛ̃yɛ̃ gar a bɪbir 'lo sɪn dɔ̃ɔ sɔɔ de. XII A chen bālāa ka a tāsɔɔ baar, tɪche ka a ɪ a wer mɪ tɔ̃ɔ chaar a le ne. Yɪ ɪ a sɪ yaar a tāsɔɔ bomo bar tɪ de a chāa bomo su. XIII Yɪ ɪ a sɪ kpɪere jaa kākār fɪka a mɔ̃tɔ̃ɔ nɪbe, na sɪ ɪr sɪ māe yɪn dāen bɔ̃yɔ̃ɔr pɔ̃, dāa buufɔ̃ pɔ̃, sɛ̃sɛ̃yele pɔ̃, nɪ folaa ɪfɔ̃ pɔ̃, bɪ gɔ̃mɔ̃ bɔ̃fɔ̃ nɪ nyuur pɔ̃. XIV Tɪche yɪ de a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto na yɪ su pɔ̃ɔ a yɪ māe, na yɪ ta le tɪere ɪka yɪ ɪre a le a yɪ āgān volaa na bɔ̃ɔɔ gɔ̃ ε.

XIV

I Nire 'lo soofu na ba ja bon e, yi ma soo de wo na yi ta tooo a wo yelbil 'yer e. II Isoo soofu ma ven ka waa chire bon jaa e, ka asoo soofu mi na bal ka 'lo mi dire jevai tee. III A nire 'lo na ba chire bon jaa e, wo ta kaara a 'lo na ba dire a jaa poro e, a ffoo nyaa mi na ba dire a jaa e, ta kperere a 'lo na dire a jaa e, bojju Naaŋmun de wo naa. IV Ffoo mi ni ana na fon tooo nire koo tottono 'yer? A wo maa nikppee se ka wo ara na bu wo lo naa, won le ara na, bojju a wo Soro na tooo maal wo a wo ara.

V Nire ma kaan a biber asoo a wo gar asoo, ka asoo kaa a bibie a jaa ka a i bo'yen. Isoo jaa wo ma tier kaa a wo maa tier po. VI Nire 'lo na de a biber asoo a wo gar a jaa, wo ire a le a si Soro juu. 'Lo na ooro a non, wo ooro a si Soro juu, bojju wo ma soor Naaŋmun 'yoo. A 'lo mi na ba ooro e, wo mi ire a le a si Soro juu, wo mi ma puor Naaŋmun yaan. VII Bojju nire asoo jaa ba be be ko a wo maa tee 'yoo e. Nire asoo jaa mi ba kpi ko a wo maa tee e. VIII Ala i si ben ka, si ben be ko a si Soro. Ala i si mi kpi naa, si kpin ko a si Soro. Ka si chene na voro, bu si kpi naa, a si Soro le so si.

IX A anyana juu le a Kirisito kpi ti na wo le ir i vor, ika a wo i a kun ni a voo ba jaa Soro. X Ffoo mi, baa 'yoo le fu tooo a fu yebe 'yer, bu bo le so ka fu kaara a fu yebe poro? Bojju si jaa le na ara a Naaŋmun 'yer toofo dakoo par. XI A seb a Naaŋmun gan po ika, "A si Soro le 'yer, un i vor juu, a gbedomo a jaa na gbur a n niem, ka a kokor jaa haa 'yer ika maa le i a Naaŋmun." (Isaiya 45:23) □ Be le a si asoo jaa na paa 'yer a si maa 'yer ko a Naaŋmun.

XIII A le juu, yi i a si bar a si taaba 'yer toofo, na si lieb a si tier na si ta ire kusir baa koro

a si taaba soo po a ba nmiere loro e. XIV A maa na be a si Soro Yesu 'yoo, n soon sure jaa ika bodiraa jaa ba i deer a wo maa e. Tiche ala i a nire asoo jaa wa kaan bon ika wo un bodeer, a bonyune un bodeer ko wo. XV Ala wa i a chen a fu yebe bodiraa koo fon di juu, faa maala wile ni nfoo e. Ta ve ka a fu bodirsi soo a fu yebe 'lo 'yoo a Kirisito na kpi e. XVI Ta ve ka a bon 'lo ffoo na boolo bovila, ka nire bool wo bodeer e. XVII Bojju a Naaŋmun naaloo yebe ba i boidir ni bonyursi yebe e, tiche a un torfo, ni nya'maar ni a popel na yi a Naaŋmun Si po yebe le, XVIII bojju nire jaa na tooo koro a Kirisito tu a soor nya po, wo maala na a le na pele a Naaŋmun po, ka a nibe mi 'yere a ninyune 'yer vila.

XIX A le juu, yi i a si moo nibir, na si maala a le na waan nya'maar a si 'yoon taa akpaaen. XX Yi ta de boidir yebe soon a Naaŋmun tomoo bar e. Bodiraa a jaa veele naa, tiche a un deer ala i nire din bon na ve ka a wo to soo lo. XXI A le a see naa ka nire ta 'wob non e, bu nyu daa e, bu maal yebe koo na ve ka a wo to soo lo e.

XXII Le jaa fon booo a yelsi anyana po, bar ka a be a ffoo ni Naaŋmun chara po. Popel soo le a 'lo tier na ba 'yoo wo yebe ni a bonso ala a 'lo maa na 'yer ika a i naa e. XXIII Tiche nire 'lo na dire ni baal, 'yoon a wo maa 'yer, bojju waa dire ni soofu e. Bon jaa mi na ba wa yi soofu po e, a un bier.

XV

I Sin bala na kpee, a see naa ka si tuo a bala na ba kpee e, na loro tuor, na si ta pele a sin maa puor e. II A si asoo jaa wo ma pele a wo to soo po, na si soo wo a wo mi ba nyibe. III Bojju a Kirisito maa gba mi ba doo pel a wo maa po e, tiche a le an seb a Naaŋmun

gân pɔ ɪka, “A tobie ala a bala na tofo, a wa dool a n ju.” (*Yiel Gân 69:9*) □ Bojũu a ala a jaa na dɔɔ seb a Nãanmũn gân pɔ, a kɔr jaa bin, a seb a sũn wiilfo 'yɔɔ, ka a gãma anyãna kɔ sɪ kãnyir 'yɔɔn sɪ ãkpãen ka sɪ tara tiertɔfo jie.

^V A Nãanmũn na kɔrɔ yɪ a kãnyir na wɔ 'yɔɔnɔ yɪ a ãkpãen, wɔ kɔ yɪ nebɔ'yen ka yɪ turɔ nɪ a Yesu Kɪrisito. ^{VI} Ka yɪ jaa 'mataa tara tier bɔ'yen na yɪ de nebɔ'yen 'yɔɔn a Nãanmũn tur na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito Sãa.

^{VII} Yɪ sɔɔ diere taa nitãa le a Kɪrisito mɪ na sɔɔ de yɪ, ka yɪn tɔɔ waan pɛefɔ wa kɔ Nãanmũn. ^{VIII} N 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka, a Kɪrisito wa lieb naa a Juu nibe tɔtɔnɔ a Nãanmũn yelmãe jũu, na wɔ vɛ ka a le a Nãanmũn na tir a nɛe kɔ a sɪ Sãakpãmune ɪ yelmãe. ^{IX} Ka a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, mɪ na tɔɔ kɔ Nãanmũn tur a wɔ nɪbaal jũu. Nitãa le na seb a Nãanmũn gân pɔ ɪka, “A le jũu, ɪn dãnfo naa a bala na ba ɪ a Juu nibe sɛ, naa yiel yiel kɔ a fo yuor.” (*2 Samuwel 22:50*) □ A le seb go, “A yɪn na ba ɪ a Juu nibe ε, yɪ 'matãan a Nãanmũn nibe chule.” (*Mosesi Gãma Na Tu Anũu 32:43*) □ A le seb go, “A yɪn na ba ɪ a Juu nibe ε, yɪ pɛere a sɪ Soro, na yɪ yiele pɛefɔ yiel kɔrɔ wɔ, a yɪn nibe ba jaa.” (*Yiel Gân 117:1*) □ Isaiya gba mɪ le 'yer go a wɔ gân pɔ, “A Jesi nyɪr na le to naa. 'Lo le na ɪr na wɔ kaara a paalsɪ a jaa, na wɔ mɪ ɪ a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, tiertɔfo jie.” (*Isaiya 11:10*)

^{XIII} A Nãanmũn na ɪ a yɪ tiertɔfo sɔɔ, wɔ sɛe a yɪ nyãn nɪ chulfo, nɪ nyã'maar a le yɪn sɔɔ wɔ, ka a yɪ tiertɔfo pãa ŋme yaar nɪ a Nãanmũn Sɪe kpɛɔ.

^{XIV} N yeer, maa mãe sɔɔ naa ɪka yɪ sɛen naa vɪla maalfɔ, na yɪ tara yɛ na yɪ bɔɔ taa wiilfo. ^{XV} N seb a da sɛer amune 'yɔɔ kɔ yɪ, ka a kaara fɪka n le bɔɔ tier yɪ go, a

Nãanmũn wãefɔ won kɔ ma ^{XVI} ka n ɪ a Yesu Kɪrisito tɔtɔnɔ naa tɔnɔ a bala na ba ɪ a Juu nibe pɔ jũu, naa sɔnɔ mɔɔlo a Nãanmũn 'yer nɔɔ. Le le a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, puorfɔ na tara par ka a Nãanmũn sɔɔ de na wɔ oon ba nɪ a wɔ Sɪe.

^{XVII} In be a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ jũu, a tɔmɔ ɪn tɔnɔ kɔrɔ a Nãanmũn yin yuor. ^{XVIII} N kɔ wa 'la 'yer 'yer jaa ε, ka a ala a Kɪrisito na maal baar ba le ε, tu a n 'yɔɔ ka a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, lieɛ wa wɔnɔ a Nãanmũn toor, tu a le ɪn 'yer nɪ a le ɪn tɔ, ^{XIX} wɔ den kpɛɔ tɔn ne'maa tɔmɔ nɪ tɔfersɪ tun a Nãanmũn Sɪe kpɛɔ pɔ. Le le, n yin a Jerusalem chen lɛɛe tɪ guor a Ilirikum tɛe naa man a Kɪrisito 'yer nɔɔ nyãna jaa ne ne nɛ. ^{XX} Maa nɪbijte ye le ɪka n mɔɔl 'yer a 'yer nɔɔ jie 'lo jaa ban ba wɔ a Kɪrisito ye le ε, naa ta ɪre wa me dool nɪre kɔɔ dachin par kparaa ju ε. ^{XXI} Nitãa le an dɔɔ seb a Nãanmũn gân pɔ ɪka, “A bala ban ba dɔɔ 'yer a wɔ 'yer kɔ ε, na nye naa, ka a bala mɪ na ba dɔɔ wɔ naa ε, na bɔɔn a par.” (*Isaiya 52:15*) □ A ye le nyãna le var ma a sɔr ka n ba tɔrɔɔ waara a yɪ sɛ ε.

^{XXIII} Tɪche pɔpãanyã 'lo, n ba le tara jipaalaa ka a paalsɪ anyã pɔ na le tɔ go ε, n mɪn dɔɔ buɔrɔ a yɪ nyefɔ a yuon yɔɔ na pɔ jũu. ^{XXIV} N guor naa ɪka n chen Sɪpɛen, maa wa tala ɪn ara na piir yɪ kaa, naa jɛ a yɪ sɛ bãlãa a yɪ sɔɔ ma ka n chen. ^{XXV} Pɔpãanyã 'lo, Jerusalem le n chiine nɪ a sɔɔfo ɪka n tɪ kɔ a Nãanmũn puorfɔ a be. ^{XXVI} Bojũu a Masedonɪya dɛme nɪ a Akaya dɛme man taa ɪka ba chɪer chɪerfɔ sɔɔn a Nãanmũn puorbo bamine na be a Jerusalem na ba tara bon jaa ε. ^{XXVII} Ba nyen a le ka a ɪ sãn kɔ ba a ba de a le dool a ba mãe. Ala ɪ a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, pɔn naa a Juu nibe a Nãanmũn sɔɔfɔsɪ, ala le so ka a

mı sεε ıka ba mı lōon a Juu nıbe pōn a ba bōtarıstı. ^{XXVIII} Maa wa tō a nıtō, naa de a χıerfıstı anyā kō ba baar; ala le in chen a Sıpēen naa tı 'lōo piir yı kaa. ^{XXX} N bōon naa ıka maa wa waara, ın waan naa a Kırısıto sōofı na berma.

^{XXX} N sōoro yı naa n yeer, nı a sı Soro Yesu Kırısıto nı a Nāanmın Sıe nōfo ıka, yı pōo ma a n mōfo nyā pō, sōoro Nāanmın koro ma. ^{XXXI} Yı sōor Nāanmın, a wō faa ma yin a bala na ba sōo be a Judiya, ka a le mı ın χııne a Jerusalem ka a Nāanmın puorbo mı tı sōo de, ^{XXXII} ka ala ıka Nāanmın bōfo le, ka n wa a yı sē nı popel a sı 'mataa 'yōo taa ākpāen. ^{XXXIII} Nāanmın na ı a nyā'maar sōo, wō be a yı jaa sē. A ı a le.

XVI

^I N pōro naa a sı yepōo Fiibi yovıla koro yı, a pōo nyā ın tōtōnō be a Kenkrya tēdēme pupuorbiir pō. ^{II} N sōoro yı naa ıka 'lō wa tı, yı de wō nı a sı Soro yuor, na yı maal wō a le na seen a Nāanmın puoro, na yı mı kō wō sōofı jaa won na bōoro yı a yı sē. Bojūu wō mı dōo sōo nyōo nı a maa māe.

^{III} Yı puor a Pırısıla nı Akuıla kō ma. Ba ı naa a n tōtōtaaba a Yesu Kırısıto tōmō pō. ^{IV} Ba tōn kūu tōmō kō ma. A ba ı maa tεε gba le ε, tıche a pupuorbo bala ba jaa na ba ı a Juu nıbe ε, āgān mı 'maan ba naa.

^V Puor a pupuorbiir bala na ma lōo puor a ba yir. Puor a n badaba Epainıtıstı, 'lō le de nie turo a Kırısıto be a Asıya paal pō.

^{VI} Yı puor a Mεer mı na ir nyāa 'yōo tōnō koro yı, ^{VII} na yı mı puor a Andırınıkastı nı a Junıyası. Ba ın a n bōr nıbe ka maa nı bala jaa mı dōo 'mataa be a pōofı die pō. A nıtōnstı bōo ban jaa cheche, bala mı le de nie turo a Kırısıto tıche ka a maa wa bier.

^{VIII} Yı puor Ampılatıstı kō ma, n nō wō naa a Kırısıto tufı jūu, ^{IX} na yı mı puor Urbanıstı na pōo sı tōnō a Kırısıto tōmō pō nı a n badaba Sıtachıstı.

^X Yı puor Apelestı nıre jaa na sōo ıka wō turo naa a Kırısıto sōr jaa ne ne ne, na yı mı puor Aristobulus nı a wō yir dēme ba jaa.

^{XI} Yı puor a Herōdıyon na ı a n bōr nıre, na yı mı puor a Narsıstı nı a wō yir dēme ba jaa na turo a sı Soro.

^{XII} Yı puor a Tırafaina nı Tırafosa, a pōbo ba nyāna mōon nıbir nı a sı Soro tōmō, na yı puor a Persis mı na ı a pōo āsōo na mōo nıbir nı a sı Soro tōmō.

^{XIII} Yı puor a Worofos ban ir a sı Soro pō nı a wō ma, a wō ma mı ın a n ma.

^{XIV} Yı puor Asınkirtıstı, nı Fılegon, nı Hemıstı nı Patrobas nı Hermastı nı a yeer bala jaa na be a ba sē.

^{XV} Yı puor a Filologıstı nı Julıya nı Nereyus nı a wō yepōo nı Olinpası nı a Nāanmın puorbo ba jaa na be a ba sē.

^{XVI} Yı puor puor taa nı popel. A pupuorbiir ba jaa puor yı naa nı a Kırısıto yuor.

^{XVII} N kpākpāana yı naa yeer ıka yı guro yı māe sō nı a bala na ma waara nı a ootaa, na ba ma vē ka yı bāra loro a wiılfı nyā yın jān pō. Yı tōo 'laa tı bar ba. ^{XVIII} Bojūu a nıbe ba nyāna a ba ı a sı Soro Kırısıto tōmō le ba tōnō ε, tıche a bala māe vōlaa bomo le ba tōnō bōoro. Ba ma 'yerε na jaa he le le le na ba de nenōo bel a nıbe bala tıer na ba chen niem ε. ^{XIX} Nıre jaa wōn a le yın turo a Nāanmın 'yer ne ne ne, ka nōo kpe sı a yı ye le jūu. Tıche n bōoro naa ıka yı maala vıla nı yē, na yı ta bōo yelbier maalfı ε.

^{XX} A Nāanmın nyā na ı a nyā'maar sōo, a kō le kor ε, tıche ka a wō nımāe a Satan a yı gbεε

pīlem. A wāefo na yi a si Soro Yesu sē a be a yi sē.

^{XXI} Timoti na i a n tōtōto soo puor yi naa, ka a Lusiyusi ni Jason ni Sosipater na i a n bor nibe mi puoro yi naa.

^{XXII} Maa mi na i Tertiyosi na seere a Pool gān nyā mi puoro yi naa ni a si Soro puor.

^{XXIII} Gayus yir maa ni pupuor-biir na kpiere a wo kaara si mi puoro yi naa. Erastus na i a tee libikaara nukpēe ni a si yebe Kuwartusi mi puoro yi naa. ¹

^{XXV} Pōpāanyā, tur wo ta a Nāanmūn nyā na sōo yi a yi tōo ara tu a n 'yer nōo nyā in mool na i a Yesu Kirisito, naa chaar a yelsoolaa nyāna na sool a kōr jaa na po. ^{XXVI} Tiche pōpāanyā, a yelsoolaa chaar naa tu a le a Nāanmūn 'ye'yerbe a le a Nāanmūn vor nyā na 'yer ba, ka a paalsi ba jaa na soo de, na ba turo wo. ^{XXVII} A Nāanmūn nyā tee le i a yē soo, wo nyere tur bībir ni bībir jaa tu a Yesu Kirisito 'yōo. A i a le.

¹ **XVI:XXIII** 16:23 A pōfo hjer ni anaar ba dōo po a gān po ban seb ũka, 24 A si Soro Yesu Kirisito wāefo a be a yi jaa sē. A i a le.

A GĀN DĶĶ A PĶĶL NA SEB KŪ A KORINTI NIBE

^I Maa Pōol a Nāaņmūn na bōol a wō bōfō pō ūka n ī a Yesu Kīrīstīto nītōnāa nī a sī yebe Sosetenesi, ^{II} le seere a gān nyā korō a yūn na puoro a Nāaņmūn be a Korinti tēe pō. A yūn na oo be a Yesu Kīrīstīto 'yōō na yī ī a wō nī chechesī lōōn a bala na be jie jaa na bōolo a sī Soro Yesu Kīrīstīto yuor na ī a sūn nī a ba jaa Soro. ^{III} Wāēfō nī nyā'maar na yī a sī Sāa Nāaņmūn nī a sī Soro Yesu Kīrīstīto sē a be a yī sē.

^{IV} N ma puor Nāaņmūn yāan kō yī bojūu wō wāe yī naa tu a Yesu Kīrīstīto 'yōō. ^V A wō jūu le yī le ye le a jaa pō, a yī 'yerbie nī a yī bōōfō a jaa pō, ^{VI} bojūu a Kīrīstīto dāasīe sūn dī, yī sōōn de. ^{VII} A le jūu, yaa faa a Nāaņmūn Sīe kōfō āsōō jaa ē, na yī pāa mōō nūbir chele a le a sī Soro Yesu Kīrīstīto na le lieb wa. ^{VIII} Wōn 'yōō yūn ākpāen tī tān a baaraa, ka yī kō tara chefō ē, tī tān a sī Soro Yesu Kīrīstīto waa bībir. ^{IX} A Nāaņmūn nyā na bōol yī wa lōōn a wō Bie Yesu Kīrīstīto na ī a sī Soro ūn yelmāe sōō.

^X N yeer, n den a sī Soro Yesu Kīrīstīto yuor naa sōōrō nī yī ūka yī jaa yī ta ņma dēdē ka ootaa be a yī pō ē, a le na vē naa ka yī pāa tara nebō'yen nī tier bō'yen. ^{XI} N yeer, nibe bamūne na yī a Kīloe yīr wa man kō mā ūka nechre ben a yī chara pō. ^{XII} A le par le ūka, a yī āsōō jaa ma 'yer ūka, Pōol le maa turo, ka āsōō mī 'yer, Apolosī le maa turo, ka a āsōō mī 'yer, Sīfasī le n turo, ka a āsōō mī 'yer ūka, Kīrīstīto le n turo.

^{XIII} A Kīrīstīto ņman dēdēme bī? Pōol le ba kpa a daa ju bī? Bū Pōol yuor le yī son a Nāaņmūn

kōō? ^{XIV} N pōō pel naa ūn ba so a yī āsōō jaa Nāaņmūn kōō ē, ka ala ba ī Kīrīstīpustī nī Gayus tēe ba le ē, ^{XV} ka nīre jaa kō tōō 'yer ūka maa yuor le n son yī a Nāaņmūn kōō ē. ^{XVI} Ŷō, n mī dōō so a Sītefanās nī a wō yīr dēme ba jaa a Nāaņmūn kōō. A anyā puor n ba tier nīre jaa ūn le so a Nāaņmūn kōō ē. ^{XVII} Bojūu Yesu Kīrīstīto ba tō mā ūka n tī suoro nibe Nāaņmūn kōō ē, tīche n tī mōol a 'yer nōō na ba ī nīsaal yē 'yer ē. Ka a Kīrīstīto kūu wōn kpi a daa taa ī pōrō ē.

^{XVIII} Bojūu a daa 'yer ūn dābol 'yer kō a bala na were, tīche a ūn Nāaņmūn kpēō kō a sūn bala na nye a faafō. ^{XIX} Bojūu a seb a Nāaņmūn gān pō ūka, "Ūn sōō naa a yē dēme yē bar, naa bōbōr a bōōfō dēme bōōfō bar." (*Isaiya 29:14*)

^{XX} Nyīne le a yē dēme be? Nyīne le a bōōfō sōō be? Nyīne le chibe dēme mī be a dīna? A ba ī Nāaņmūn lieb a wer nyā yē a wō ī jōl ē? ^{XXI} Bojūu a Nāaņmūn yē kō vē ka a wer de a wō yē bōōn wō ē, Nāaņmūn pōō pel naa nī a jōl mōol ban mōol ka a na faa a bala na sōō de. ^{XXII} A Juu nibe ma bōōrō naa ne'maa ye le, ka a bala na ba ī a Juu nibe ē, mī bōōrō yē. ^{XXIII} Tīche sūn mōol naa Yesu Kīrīstīto ban kpa a daa ju, ka a ī gber bārfō kō a Juu nibe tī mī ī jōl ye le kō a bala na ba ī a Juu nibe ē. ^{XXIV} Tīche a bala a Nāaņmūn na lōō bōol a Juu nibe nī a bala na ba ī a Juu nibe ē, Kīrīstīto le ī a Nāaņmūn kpēō nī a Nāaņmūn yē. ^{XXV} Bojūu Nāaņmūn jōlō ūn yē gar a nīre yē, ka a Nāaņmūn balfō tara kpēō gar a nīre kpēō.

^{XXVI} N yeer, yī tier a le yūn dōō be tī a Nāaņmūn wa bōol yī, nīsaal kaafō pō, a yī yōō ba dōō ī yē dēme ē, a yī yōō ba dōō ī yuor dēme ē, yaa ī nāmūne

bibiir ε. ^{XXVII} Tiche Nāanmūn ir naa a wer nyā jol bon 'yōon a yē dēme vā, Nāanmūn le ir naa a wer nyā bōbalaa na wō 'yōon a kpāen dēme vā. ^{XXVIII} Nāanmūn ma ir naa a wer bon ba 'yōonaa, a ala a nibe na kaara pōrō, nī a nibe bala gba nire jaa na ba 'yōonō ε, wō ı naa nitō ka a bon 'lo a wer na 'yōonō ka wō ı pōrō, ^{XXIX} ka nire jaa taa bōrō yuor a wō niem ε. ^{XXX} A wō jūu le yī be a Yesu Kırısto 'yōō, 'lo le ı a yē yī a Nāanmūn sē kō sı, na wō ı a sı torfo nı cheche nı a faafō. ^{XXXI} A le jūu, nitāa le an seb a Nāanmūn gān pō, “Vē ka a 'lo na bōrō yuor, wō bōrō a yuor a sı Soro 'yōō.” (Jeremiya 9:24)

II

^I N yeer, ın dōo wa a yī sē, n ba waan nebōon bu yē 'yer naa wa man a Nāanmūn dāaste kō yī ε. ^{II} Bojūu a le ın dōo be a ye sē, n ba le bōo bon jaa pōo a Yesu Kırısto ban kpa a daa ju ε. ^{III} Balfō, dābāe nı mīifo le n dōo ben a yī sē. ^{IV} A n 'yer nı a n mōlfo ba ı yē 'yerbie ε, tiche a ı naa a Nāanmūn Sıe kpēō wiilfo le, ^V ka a yī soofō taa diel a nire yē ε, tiche a diel a Nāanmūn kpēō.

^{VI} Faa nye, sın ma 'yer a sı 'yer nı yē kō a bala na nōo a Nāanmūn sōr pō, a ba ı a wer nyā bu a kpāen dēme yē na wa ı pōrō daar kōo ε. ^{VII} Kai, sın 'yere naa a Nāanmūn yē soolaa, a yē 'lo na dōo sool a Nāanmūn na kaa ir a sı daar kōo tır jūu sere na wō wa maal a wer. ^{VIII} A wer nyā kpāen dēme ba dōo bōo a par ε, ala ı bala ta bōo ba kō naa kpa a tır Soro a daa ju ε. ^{IX} Tiche a le an seb a Nāanmūn gān pō ıka, “Nıbir jaa ba nye ε, toor jaa ba wō ε, tıer jaa mı ba bōon a ala a Nāanmūn na chōor kō a bala na nō wō ε.” (Isaiya 64:4)

□ Tiche anyāna le a Nāanmūn Sıe

wiil kō sı, Nāanmūn Sıe ma bıer naa a yelsı a jaa, na wō gba ma bōo a ala na be a Nāanmūn pōom.

^{XI} Nıbuor le bōo le na be a wō to sōo tıer pō, ka a nıre 'lo mēe ba le ε? A le mı le nıre ba bōo le na be a Nāanmūn tıer pō ε, ka a Nāanmūn mēe Sıe ba le ε. ^{XII} A ba ı a wer nyā sıe le sı tara ε, tiche a Sıe 'lo na yī a Nāanmūn sē a sı de bōon a ala a Nāanmūn na kō sı a pōrō. ^{XIII} A anyāna le sı 'yere, a ba ı nıre 'yerbie sın jān ε, tiche 'yerbie ala sın jān a Nāanmūn Sıe sē na sı wile nı a Nāanmūn Sıe yelmēe nı a Sıe 'yerbie. ^{XIV} Nıre 'lo jaa na ba tara a Nāanmūn Sıe ε, maa soo a ala na yī a Nāanmūn Sıe sē ε, bojūu a ın dābol yele kō wō a wō maa bōo a par ε, bojūu nıre na tōon bōo ala ı wō tara naa Nāanmūn Sıe. ^{XV} A nıre 'lo na tara a Nāanmūn Sıe ma vıer naa a yele a jaa kaa, tiche nıre 'lo na ba tara a Nāanmūn Sıe ε, wō kō bōo a nıre 'lo na tara a Nāanmūn Sıe tıer ε. ^{XVI} Bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ıka, “An le bōo a sı Soro tıer, na won kpāa wō?” (Isaiya 40:13) Tiche sın le tara a Yesu Kırısto tıer.

III

^I N yeer, n kō tōo 'yere nı yī fıka nıbe na tara a Nāanmūn Sıe ε, tiche nı 'yere nı yī naa fıka a wer nıbe na yī ı bibiir a Kırısto sōr pō. ^{II} Bırkōo tēe le n kō yī a ba ı saa yın ba ta na tōo di ε. Sıre jaa le yī chene ba ta ε. ^{III} Yı chene na ıre fıka nıbe na ba bōo Nāanmūn ε, bojūu nyuur nı nechıre chene na be a yī pō, yaa chene ı a wer nıbe ε? Na yī maala a le ban maala ε? ^{IV} A yī āsoo na ma 'yer, maa turo na Pōol, ka a āsoo mı 'yer ıka, maa turo na Apolosı. Yaa chene ıre fıka nıbe na ba bōo Nāanmūn ε?

^V A anyāna a jaa pō, Pōol nı a Apolosı, bo ba ı? Tōtōnbo le sın ı

a yi tu a be wa sɔɔ de ka a sɪ Soro kɔ ʔsɔɔ jaa ni wɔ tɔmɔ̄. ^{VI} Maa le bɔr ka a Apolostɔ mi chɔr a kɔɔ, tiche Nāanɔmɪn le so an nɔɔ. ^{VII} Le a 'lɔ na bɔr, ni a 'lɔ na chɔr a kɔɔ, ba ɪ bon jaa ε, tiche a Nāanɔmɪn 'lɔ tee na vɛ ka a bonstɔ a jaa nɔɔ. ^{VIII} A nɪre 'lɔ na bɔr ni a nɪre 'lɔ na chɔr a kɔɔ ba jaa tara na tɪer bɔ'yen ka a ʔsɔɔ jaa na nyɛ a le won tɔ s̄ayar. ^{IX} Bojɔ̄u, sɪn ɪ naa Nāanɔmɪn tɔtɔtaaba, yɪn mi le ɪ a Nāanɔmɪn puo, a Nāanɔmɪn yir won mɪere.

^X A wāefo a Nāanɔmɪn na kɔ ma le so ka n kpar a dachin par kparaa nitāa bɔɔ mɪere, ka a bamɪne mi mɪere dɔɔɔ. Tiche ʔsɔɔ jaa wɔ bɔɔ kaara a le won mɪere dɔɔɔ. ^{XI} A ye le ɪka, nɪre jaa kɔ le tɔɔ kpar a dachin par kpar yuo le pɔɔ a 'lɔ na be be ε, 'lɔ le ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto. ^{XII} Ala ɪ nɪre den selma, kpāna, kɔsɪr kpāen, daar, mɔɔr bu kakɪε, ^{XIII} nɪre jaa na nyɛ naa a wɔ tɔmɔ̄, bojɔ̄u a bɪbir 'lɔnɔ̄ a jaa na gān chāa pɔ. Bɔ̄u le na vuul nɪre jaa tɔmɔ̄ na wɔ beer ʔsɔɔ jaa tɔmɔ̄ kaa. ^{XIV} Ala ɪ a le won mɛ dɔɔl ba sɔɔ ε, won nyen a wɔ s̄ayar. ^{XV} Ala ɪ a wa di naa a nɪnyɪne kɔ nyɛ bon jaa ε, won nyen faafɔ, tiche won kaara naa fika nɪre bɔ̄u na vuul.

^{XVI} Yaa bɔɔ ɪka yɪn māe le a Nāanɔmɪn puorfɔ yir ka a wɔ sɪε kɪɪere a yi 'yɔɔ ε? ^{XVII} Ala ɪ ʔsɔɔ jaa wa sɔɔ naa a Nāanɔmɪn puorfɔ yir nyā, Nāanɔmɪn na sɔɔ naa a nɪnyɪne, bojɔ̄u a Nāanɔmɪn puorfɔ yir in cheche. Yɪn māe le a puorfɔ yir nyā.

^{XVIII} Yɪ ta be le a yi māe ε. Ala ɪ a yi ʔsɔɔ tɪer naa ɪka wɔ ɪ naa yɛ sɔɔ a wer nyā pɔ, wɔ lɪɛb ɪ “Jɔl” na wɔ pāa tɔɔ lɪɛb yɛ sɔɔ. ^{XIX} Bojɔ̄u a wer nyā yɛ ɪ naa jɔl ye le a Nāanɔmɪn niem, nitāa le an seb a Nāanɔmɪn gān pɔ, “Wɔ ma nyɔɔ naa a yɛ sɔɔ a wɔ yɛ ye le pɔ.” (Job 5:13) ^{□□} A le seb go, “A

Soro bɔɔ naa a yɛ dēme tɪer ka a ɪ pɔɔɔ.” (Yiel

Gān 94:11) ^{□□} A le jɔ̄u, nɪre wɔ ta le 'mɔɔɔ a wɔ māe ni nɪre ye le ε! Yɪn le so a bonstɔ a jaa, ^{XXII} ka maa Pɔɔl le bu, Apolostɔ le bu, Sɪfasɔ le bu, a wer le bu, nyevɔr le bu, kɔ̄u le bu, dɪna le bu, ka daar kɔɔ le, yɪn le so a jaa. ^{XXIII} A Yesu Kɪrɪsɪto mi so yi, ka Nāanɔmɪn mi so a Yesu Kɪrɪsɪto.

IV

^I A le jɔ̄u, yi ma kaa sɪ a sɪ ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto tɔtɔnɔɔ a Nāanɔmɪn na de a wɔ yelsoɔlstɔ 'yɔɔ a sɪ nuur pɔ. ^{II} Pɔpāanyā, a le na gā le ɪka a bala ban de bon 'yɔɔ a ba nuur pɔ, ba tara yelmāe. ^{III} A ba bā ma ε, ala ɪ ka yɪn le bu a wer nɪre le tɔɔɔ a n 'yer sɪre jaa a maa māe kɔ tɔɔr a n 'yer ε. ^{IV} N ba tɪer ye le jaa ɪn ɪ bɔr ε, tiche a ba wiil ɪka n ba tara ye le ε. A sɪ Soro le na tɔɔr a n 'yer. ^V A le jɔ̄u, yi ta de nie tɔɔɔ a 'yer ka a bɪbir ba ta ε. Yi che le ka a sɪ Soro wa. 'Lɔ le na yɪn ye le a jaa na soɔl a libe pɔ, chāa pɔ, na wɔ mi wiil a ala na soɔl a nɪbe tɪer pɔ. A bɪbir 'lɔnɔ̄ le ʔsɔɔ jaa na nyɛ a wɔ pɛefɔ a Nāanɔmɪn sɛ̄.

^{VI} Pɔpāanyā, n yeε, a yɪn jɔ̄u le n de a ye le anyāna naa man a maa ni a Apolostɔ, ka yɪn jān a par yi a sɪ sɛ̄ a le ban 'yer ɪka, “Taa ɪre wa chen po a le ban seb ε.” Ka a yi ʔsɔɔ jaa taa pāa 'yɔɔnɔ̄ nɪbe gara taa ε. ^{VII} Ana le maal yi a yi be yi yɔ gar nɪre jaa? Bo yi tara, ka a ba ɪ Nāanɔmɪn le kɔ yi ε? Ala ɪ a Nāanɔmɪn le kɔ yi, ɪmɪne a ɪ a yi bɔɔɔ yuor fika yaa ɪ le ε?

^{VIII} Yɪ ben tara bon jaa yɪn bɔɔɔ! Na yi be ɪ taraa dēme! Yɪ ben lɪɛb nāmɪne ka sɪn ba ɪ ε! Maa bɔfɔ le fika yi ta ɪ a nāmɪne sɪre jaa, ka a sɪ mi ta pɔɔ yi ɪ a nāmɪne. ^{IX} Bojɔ̄u maa sɛ̄, a kaara naa fika a Nāanɔmɪn den a sɪn na ɪ a nitɔnɪ a sɪ pii a nyɔɔ puor,

a ban ku si chãa pɔ. Ka a si i bõmanã ku a wer ni a malakasi ni a nibe ba jaa. ^X Sin un jolo a Yesu Kɩrisito jũu tiche ka a yin i yẽn dẽme a wɔ pɔ. Sin un nɩbaalst tiche ka a yin i kpãen dẽme. Ba 'yõnõ yɩ naa ti kperẽ sin. ^{XI} Wa tãn dɩna gba, kõ ni kõnyũur le si ma chiine, ka a si bõsursi chɩer chɩer ka ba pɔɔɔ si, saa tara yir kperẽ ε. ^{XII} Tõ kpãen le si ma tõn a si mãe nuur, bala wa tɔ si, si ma 'yer nevila 'yõo ba, bala sɔɔ gere si, ti si ma tara na kãnyir. ^{XIII} Bala wa sõnõ a si yuor, si maa 'yer tuo ε, wa tãn dɩna, baa bɔɔlo si bon jaa ε, ka a si i a wer wɔ jaa tãpuor ju sɔɔɔ.

^{XIV} N ba sɛere a anyãna ika n su yɩ vã ε, tiche ka n kpãa yɩ maa mãe bi'yõonsi kaar. ^{XV} Yin gba tara nibe turo pie (10,000) na kaara yɩ a Yesu 'yõo, ti yaa tara sãamune yɔɔ ε, maa na wa mɔɔl a Yesu Kɩrisito 'yer nõo ku yɩ le i a yɩ sãa. ^{XVI} Ala le so ka n pãa sɔɔɔ yɩ ika yɩ turo a le in turo. ^{XVII} A anyãna jũu mi le so ka n tõnõ a Timoti na i a n bie in nõ, wɔ tara na yelmãe a si Soro pɔ. Wɔn ti jɛo yɩ naa a le a n befɔ na be a Yesu Kɩrisito pɔ, na n mi wile ni a pupuorbiir gbulsɩ a jiir a jaa.

^{XVIII} A yɩ bamune chɩere ni nyãa ure fika n kõ le wa be go ε. ^{XIX} Tiche a kõ le kor ε, ala i a si Soro sɔɔ naa, in wan a yɩ sã, naa ti kaa a ba i a bala na chɩere a nyãa 'yere tee ε, tiche ka n ti kaa a kpẽɔ buor ban tara. ^{XX} Bojũu Nãanɩmun nãalõu yele ba i nee 'yer ε, tiche wɔ in kpẽɔ. ^{XXI} Buor sɔɔ le yɩ bɔɔɔ? Maa wa tɩre, n tun kpaara bu nõfɔ ni jomm siε?

V

^I Ba wa man ku ma siɩe jaa ika sãseyele ben a yɩ pɔ, a le gba na ba ure a bala na ba puoro pɔ ε. Bie na na gãn a wɔ sãa pɔɔ. ^{II} Ti a yɩ chene bɔɔɔ yuor, vã kõ naa

nyɔɔ yɩ ka yɩ dii a nɩre nyãna na maal a nitõ bar a yɩ pɔ ε? ^{III} A maa mãe gba na ba be a yɩ sã ε, tiche a maa tier wɔ jaa ben a yɩ sã, naa gba tɔɔr a daba 'yer fika n ben be. ^{IV} Yin wa lõon a si Soro Yesu yuor, a n tier mi ben a yɩ sã, ka a si Soro Yesu kpẽɔ mi be be, ^V yɩ de a daba nyãna 'yõo Satan nũu pɔ, ka wɔ sɔɔ a wɔ agãn bar, tiche ka a Nãanɩmun faa a wɔ siε a si Soro bɩbir daar.

^{VI} A yɩ yuor bɔfɔ nyã ba tara tõnõ ε. Yaa bõo ika a dãbil jaa puor le ma vã ka a paanõo võ a yɔɔ ε? ^{VII} Yɩ kpaar a dãbil koraa bar, ti na yɩ i paanõo paalaa na ba tara a dãbil ε. Le le yɩ kaara siɩe jaa. Bojũu Kɩrisito na i a si Gõl Bar Pɛeraabile lon a si bɔɔɔ. ^{VIII} A le jũu, yɩ ta i a si dire a Gõl Bar Difo ni a dãbil koraa ε, a dãbil koraa na i yosõo ni putuyele, tiche a i a paanõo na ba tara a dãbil ε. A paanõo na i cheche ifɔ ni yelmãe tarfɔ.

^{IX} A gãn 'lo in dõo seb ku yɩ, n 'yer ika yɩ taa ure wa lõonõ ni a sãsenbe ε, ^X n ba 'yere a bala na ba puoro na sãne ε, bu a bɔgar dẽme, bu a nɩfɔlɔ bu a tɩpuorbo ε. Ala i le le, yɩ kõ naa yɩ a ka a wer nyã pɔ. ^{XI} Tiche põpãanyã, n sɛere na kɔɔ yɩ, a le in dõo bɔɔɔ ika yɩ i ni nyã. Yɩ taa ure wa lõonõ ni a 'lo na bɔɔlo, a wɔ mãe a yɩ yebe ti na wɔ sãne, ni bɔgar sɔɔ, na wɔ puoro tibe, ni yosõnõ, na wɔ i dãburo, ni nɩfɔlo. A nɩre nyãna tɔ sɔɔ, yɩ taa ure wa 'mataa wɔ gba dire ε.

^{XII} N tømõ le ika n tɔɔɔ a bala na puoro 'yer, tiche yin 'lo yɩ kpãa a nibe bala yin 'mataa puoro ni na tõnõ a yelsi anyãna. ^{XIII} Nãanɩmun le na tɔɔr a bala na ba puoro ε 'yer. "Yɩ dii a putusɔ 'lõnõ bar a yɩ pɔ." (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 17:7)

VI

^I Ala i a yɩ ãsɔɔ ni a wɔ tɔ

soo wa nyen 'yer, ηmune a ι a wo na tara a 'yer chiin a 'yer tōorbo bala na ba puoro ε jie, ti bar a Nāanmın puorbo jie? ^{II} Yaa bōo ıka a Nāanmın puorbo le na wa tōor a bala na ba puoro 'yer ε? Ka ala ι yın le na wa tōor a bala na ba puoro 'yer, ηmune a yι kō tōo maal a yι m̄e yelbil ε? ^{III} Yaa bōo ıka sın le na tōor a malakası gba 'yer ε? Wa 'yere ni a sı m̄e yelbil? ^{IV} A le jūu, yın wa tara a 'yerbil anyāna taaba, yι ma ir a pupuorbo bamine gba yē na ba tal teer ε, ka ba tōor a 'yer. ^V N 'yer naa anyāna na 'yōo yι vā, a ın sire ıka a yι pō āsoo jaa ba tara yē jaa pōor na won maal a wō taaba 'yer ε? ^{VI} Tiche ka a yebe ma tara a yebe chiin a 'yer tōorfō jie, a bala na ba ι a Yesu turbo sē.

^{VII} Sire jaa le ıka yι ben maal bōr, bojūu yι ma nyōor taa chiin a 'yer tōorfō jie. Bo le so ka yι kō naa soo ka a nibe maal yι deer ε? Bı soo ka ba fol yι ε? ^{VIII} Tiche a yın m̄e folo ni taa na yι maala taa debe, na yι maala a anyāna koro a yι yeer.

^{IX} Yaa bōo ıka a putudēme kō kpe be a Nāanmın nāalōo pō ε? Yι ta bele yι m̄e ε. Sēsēnbe, tpuorbo, a bala na fol bı a dōor na heb gāna ni taa, ^X bı nānyısı, bı a bōgar dēme, bı a dāburbo, bı a yosōonbo, bı a nıfolbo, ba āsoo jaa kō kpe be a Nāanmın nāalōo pō ε. ^{XI} Le le a yι bamune ni dōo kaara, tiche ka a Nāanmın pēe yι bar, na wō oo yι ka yι ι cheche tu a sı Soro Yesu Kırısıto puor ni a sı Nāanmın Sıe pō.

^{XII} A yι bamune 'yer naa ıka, n ba chire bon jaa maalfō ε. Yele jaa ba chire maalfō ε. Tiche a ba ι yele a jaa le vıele maalfō ε. Maa kō soo ka bon jaa so ma ε. ^{XIII} Bamune ni ma le 'yer naa ıka, bōdiir ben be puor 'yōo, ka a puor ni be be a bōdiir 'yōo. Tiche Nāanmın na sōon a jaa ayi bar. Sēsēyele jūu

ba le a āgān be be ε, tiche a sı Soro jūu le, ka a sı Soro ni be be a āgān jūu. ^{XIV} A kpēo nyāna le a Nāanmın sāın a sı Soro a kūu pō, ka wō ni na sāt sı a kūu pō. ^{XV} Yaa bōo ıka a yι āgāma ın bō'yen ni a Kırısıto āgān ε? N pāa de a n āgān na ι bō'yen ni a Kırısıto āgān naa ti 'mar pōo baa pō? N kō ι a le ε. ^{XVI} Yaa bōo ıka nıre 'lo na de a wō āgān ti 'mar a pōo baa pō, ın bō'yen ni a wō āgān ε? Bojūu a seb a Nāanmın gān pō ıka, "Ka ba jaa ayi ι āgān bō'yen." (A

Pielfō Gān 2:24) ^{□□} Tiche nıre 'lo na de wō m̄e 'mar a sı Soro, 'lo ni a wō Sıe ın bō'yen.

^{XVIII} Yι tōo yι a sēsēyele pō. Yelbier jaa nıre na ıre ma ben a wō āgān yōo, tiche nıre 'lo na sēne, a wō āgān le wō maala a yelbier 'yōonō. ^{XIX} Yaa bōo ıka a yι āgān ın a Nāanmın Sıe puorfō yir ε? A 'lo na be a yι 'yōo. A 'lo yın nye yι a Nāanmın sē o? Yaa so yι m̄e ε. ^{XX} Nāanmın da yın so. A le jūu, yι 'yōonō Nāanmın ni a yι āgāma.

VII

^I Pōpāanyā, a yele ala yın seb kō ma, an taa vıele na ka daba ta kul pōo ε. ^{II} Tiche an ι a sēsēyele na be be jūu, daba jaa wō kul a wō m̄e pōo, ka a pōo jaa ni kul a wō m̄e sire. ^{III} Ka a sire ni a wō m̄e pōo na ma lōo sōo, le ni wō ju ni le a pōo ni a wō m̄e sire ni ma lōo a sōo. ^{IV} A pōo tee ba le so a wō m̄e āgān ε, tiche a wō sire le so. A le ne ni wō ju ni le, a daba tee ni ba so a wō āgān ε, tiche a wō pōo le so. ^V Yι taa ıre wa mōonō taa a gaa jie ε, ka ala ba wa ι yι man taa na yι kō taa sōo Nāanmın suorfo jūu ε. Ka yın wa suor a Nāanmın baar, a yι le lōo taa go, ka a Satan taa nye yın kō le wa tōoro a yι m̄e nyōoro bel yι ε. ^{VI} N 'yer naa ıka anyā tara

na sor, a ba i binfo le ε. VII N naa booro naa fika a door ba ta be a n kaar. Tiche nure asoo jaa tara na a le a Nāanmın na kɔ wɔ, asoo jaa bon ma tɛɛ naa a wɔ tɔ soo bon.

VIII Pöpāanyā, a yın bala na ba kul taa ε, nı a pookɔɛ, a vıele naa ba taa kulo taa ε, na ba jāne nıtāa le ın jāne. IX Tiche bala ba wa tōonō nyooɔ a ba māe ε, ba kul taa. Ala i ba kul taa, a sān ban jē ka a volaa koro ba.

X A bala na kul taa, a nebināa le a nyā, a ba i maa le 'yer ε, tiche a sı Soro le 'yer. A pɔɔ wɔ taa ıre wa bara a wɔ sıre ε. XI Tiche 'lo wa bar a wɔ sıre, wɔ taa le kulo daba go ε, bu wɔ lieb ti 'maal a wɔ sıre. Daba mı wɔ taa dire a wɔ pɔɔ bara ε.

XII A anyā 'lo, maa le 'yere, a ba i a sı Soro le ε. Ala i a Yesu turo asoo pɔɔ ba i a Yesu turo ε, ti soo ıka won jēn wɔ naa wɔ taa ıre wa dire wɔ bara ε. XIII Ala i a pɔɔ mı le i a Yesu turo, tiche ka a wɔ sıre ba i a Yesu turo ε, ti mı soo ıka won jēn wɔ naa, a pɔɔ nyıne mı wɔ taa bara a sıre ε. XIV Bojūu Nāanmın kāan a danyıne na ba i a Yesu turo ε, ka wɔ i nısō a wɔ pɔɔ na i a Yesu turo jūu, ka a pɔɔ mı na ba i a Yesu turo ε, mı i nısō a sıre na i a Yesu turo jūu. Ka le ba le ε, a ba bibiir na un bidεbe, tiche a le jūu ba un bisōn.

XV Tiche a 'lo na ba i a Yesu turo ε, 'lo wa chiine wɔ chiine. Fon i a Yesu turo, ka daba le, bu pɔɔ le, ta ηmaa wɔ sor ε. Nāanmın bool sı naa ka sı kɔıere nı nyā'maar. XVI Nmıne le a i a fōo pɔɔ, ba bōo ıka fon tōo faa a fō sıre ε? Bu a daba, faa bōo ıka fō mın tōo faa a fō pɔɔ ε?

XVII İsoo jaa wɔ mō be a jie 'lo a sı Soro na bin wɔ, nı a le a Nāanmın na bool wɔ. A binfo nyāna le n bin kɔ a pupuorbiir gbulsı ba jaa. XVIII Nıre ηmaan yoor tiche ka a Nāanmın wa bool wɔ bu? Wɔ taa ıre wa soolo a wɔ yoor ηmaafu ε. Nıre mı

a Nāanmın na bool, ba ηmaa a wɔ yoor bu? Wɔ taa le ηmaara go ε. XIX Yoor ηmaafu ın pɔɔ, ka a yoor ba ηmaafu mı i pɔɔ, Nāanmın yelbinsı fon turo le i yelkpēε. XX İsoo jaa wɔ chene a le ne won be ti a Nāanmın wa bool wɔ. XXI Gbāgbaar le yı dōo i tiche ka a Nāanmın bool yı bu? Yı ta vē ka a i tuo kɔ yı ε, ala i yı tara na sor na so yı māe, yın tōo i a le. XXII Bojūu ala i nıre ın gbāgbaa tiche ka a sı Soro wa bool wɔ, a nınyıne son wɔ māe a sı Soro jūu. Le mı le, nıre na so wɔ māe tiche ka a sı Soro wa bool wɔ, a nınyıne mı i naa Yesu Kırısto gbāgbaa. XXIII Nāanmın da yın da tuo, yı ta i nıre jaa gbāgbaa ε. XXIV Yeer, asoo jaa ben Nāanmın niem, asoo jaa wɔ chene a le ne won be tiche ka a Nāanmın wa bool wɔ.

XXV Pöpāanyā a bala na ba kul taa sere ε, n ba tara ye le jaa a sı Soro na kɔ ma ıka n 'yer ε, tiche n tara na 'yer ın na 'yer an i a sı Soro nıbaal jūu, n soo naa ıka n ın yelmāe soo ka yın soo de. XXVI A dına yelwōnsı jūu, n tıeraa ıka a ın vıla ka nıre jaa kɔıere wɔ yō. XXVII Fɔ kul pɔɔ bu? Taa ıre wa dire wɔ bara ε. Dakoor le fɔ i bu, pɔɔ koor le fɔ i? Taa tıere pɔɔ bu sıre kulfɔ ε. XXVIII Tiche ala wa i fɔ kul pɔɔ, faa maal yelbier ε, ka ala i pɔosaraa mı kul sıre, waa maal yelbier ε. Tiche a bala na kul taa na kpēn yelwōnsı pɔ ka n kō sool yı a ye le nyāna ε.

XXIX Yeer, bon ın 'yere le ıka, a soo ın jaa ηmaa. An yı a dına chiine, bala na tara pobo, ba maala fika baa tara pobo ε. XXX Bala na kōnō, ba maala fika baa kōnō ε, bala mı pɔɔ na pel, ba mı maala fika ba pɔɔ ba pel ε. Ka bala mı na da bon, ba maala fika a ba i bala le so bin ε. XXXI Bala mı na tōnō nı a wer nyā bonstı, ba ta de ba māe 'yōo a ala pɔ ε, bojūu a wer nı a wɔ bonstı a jaa poro na

chiine.

^{XXXII} Maa bofo le ıka yı ta tara yele jaa tier ε. An ı daba baa tara pɔɔ ε, a sı Soro yele le wɔ ma tierε, le won na ı pel a sı Soro pɔɔ. ^{XXXIII} Tıche daba na tara pɔɔ a wer nyā yelsı le wɔ ma tierε, le won na ı pel a pɔɔ pɔɔ. ^{XXXIV} Ka a wɔ tier maa gā jibō'yen ε. Ka a pɔɔ mı na ba kul sire ε, bı pɔɔsarbıle ma tierε a sı Soro yele. A wɔ bofo le ıka wɔ de a wɔ āgān nı a wɔ sıε kɔ a sı Soro. Tıche pɔɔ na tara sıε, a wer nyā bonstı tier le wɔ ma tara, le won na pel a wɔ sıε pɔɔ. ^{XXXV} Yı māe sɔɔfo jūu le n 'yerε nı a anyāna, a ba ı yele le n bıne kɔɔ yı ε. N bɔɔɔɔ naa ıka yı kpıere a le na tor na yı tara tier bō'yen kɔ a sı Soro.

^{XXXVI} Ala ı āsɔɔ jaa wa tier ıka waa maal a le na sεε nı a pɔɔsarbıle won ηmaan a bara ε, ka a pɔɔbıle mı jē kor, ka a sεε ıka ba kul taa, wɔ ı a le won tier, a ba ı bıer ε. Ba kul taa. ^{XXXVII} Tıche nıre 'lo tier na ba vavıre ε, a wɔ tier ba fıre wɔ ka wɔ tɔɔnɔ a tier nyɔɔɔɔ na wɔ 'yer a wɔ tier pɔ ıka wɔ kō kul a pɔɔsarbıle ε, a nıre nyā mı maal a le na tor. ^{XXXVIII} A le jūu, nıre 'lo na kul a pɔɔsarbıle wɔ maal vıla, tıche a 'lo na ba kul ε, 'lo le maal vıla gar.

^{XXXIX} Pɔɔ wa kul sıre, 'lo nı a sıre ben taa, tıche a sıre wa kpi wɔ tara na sɔɔ ıka wɔ kul daba 'lo jaa won bɔɔɔɔ, tıche a danyıne wɔ ı Yesu turo. ^{XL} Le un nye le ıka, ala ı waa kul sıre ε, tı na wɔ jāne, won un bɔɔsɔn sɔɔ. N tier ıka n mı tara na a Nāanmın sıε.

VIII

^I Pōpāanyā, a bomo ala ban ma lon bɔɔɔ kɔ a tıbe 'yer le n bɔɔɔɔ ıka n 'yer. Sı bɔɔn naa ıka sı jaa tara na bɔɔfo, ka a bɔɔfo ma wıle wɔ māe, tıche nōfo ma vĕn ka sı baa. ^{II} Nıre na tier ıka wɔ bɔɔn bon kōɔ, waa bɔɔ bon jaa sere ε, a le won tier ıka wɔ bɔɔ naa ε.

^{III} Tıche nıre 'lo na nō Nāanmın, Nāanmın bɔɔn naa nınyıne.

^{IV} A bomo ala ban lon a tıbe bɔɔɔ nōnɔ 'wɔfo yele. Sı bɔɔn naa ıka a tı ba ı bon jaa a ka a wer pɔ ε, ka Nāanmın ba le be be go ε, ka a Nāanmın bō'yen nyā tee ba le ε. ^V Ka ba gba bɔɔlo ηmınsı, ka saaju le, bı a ka a tēε le, sıre jaa le ıka ηmın yɔɔ ben be, nı sorbo yɔɔ. ^{VI} Tıche sın sē 'lo, Nāanmın bō'yen, na ı a Sāa bō'yen, 'lo sē le a bonstı a jaa yı, 'lo jūu le sı be be, Soro bō'yen tee na ı a Yesu Kırısıto, a wɔ 'yɔɔ le bonstı a jaa tu wa, ka sı mı be be a wɔ jūu.

^{VII} Tıche nıre jaa ba le bɔɔ a anyāna ε. Nıbe bamıne chene na mılo nı a tıbe, bala wa ɔɔɔ nōn jaa, ba ma tier ıka tı nōn le, ka a ba tier na bal a le jūu, ba ma sɔɔ naa. ^{VIII} Tıche bōdıır kō vĕ ka sı gbor Nāanmın ε, sı n dı yele jaa ba ıre sı ε. Sın mı baa dı ε, yele jaa ba ıre sı mı ε.

^{IX} Yı bɔɔnɔ sō ka a le yın maala nı a yı māe sofo taa lıeb kɔsır bāraa kɔ a bala na ba kpēme a ba sɔɔfo pɔ ε. ^X Ala wa ı nıre āsɔɔ na ba kpēme a wɔ sɔɔfo pɔ ε, wa nye naa a fıɔ na tara a bɔɔfo nyāna a fı tı dire a tı yır, a mı kō 'yɔɔ wɔ ākpēɔ ka wɔ tı dire a ala ban lon a bɔɔɔ kɔ a tıbe ε? ^{XI} Ka a fı yebe nyā a wɔ sɔɔfo na ba kpēme ε, 'lo a Kırısıto na kpi kɔ, fı sɔɔ wɔ naa nı a fı bɔɔfo nyā bar. ^{XII} Fōɔ wa maal a bıer nyā tɔ kɔ a fı yeer, fı 'yɔɔn a ba fıersı baal, Yesu Kırısıto māe fı fı maal a bıer a le nε. ^{XIII} A le jūu, ala ı bon un na dı na vĕn ka a n yebe lo yelbıer pɔ, n kō le 'wɔb nōn jaa ε, na n taa wa vĕ ka wɔ lo ε.

IX

^I N ba so n māe bıı? N ba ı a nıtōnāa āsɔɔ bıı? N mı ba nye a sı Soro Yesu nı nıbır bıı? A ba ı yın le ı a sı Soro tōmɔ un tō, tōnɔ ε? ^{II} Ala ı gba, n ba ı a nıtōnāa

bamune sê ε, ti yin sê 'lo, sure jaa n i naa! Bojũu yin le i a jãne wiil sure jaa ika n i naa a nitõnã a si Soro 'yõo.

^{III} A anyãna le na i a maa 'yer in na 'yer ko a bala na wa bere ma a neε. ^{IV} A mõ sin tee le ba tara sor ika yi ko si bödiir ni bönyursi ε? ^V Sin tee le ba tara sor ika si ma tara a si pɔbo 'mataa yooɔo ni nitãa le a si Soro yeer ni a Sifasi na i a nitõnsi ε? ^{VI} Bi maã ni Banabasi tee le a see ika si tönõ ti yi kô ko si bon jaa ε?

^{VII} Nibuor le ba de soja ti wo lieb yara wo mãe? An le ma sel tie ti ba dire a wo wõmõ ε? Bi an le i nachine ti maa pẽ a bir di ε? ^{VIII} Nisaal kaafõ pɔ 'yer le a nyã in 'yer bi? A Mosesi nebinãa ba 'yer a le ni wo ju ε? ^{IX} Bojũu nitõ le a Mosesi nebinãa dõo 'yer, "Ta lũ a nadar 'lo fon 'yõo a wo vara fo a chi neε pɔo ε." (*Mosesi Gãma Na Tu Anũu 25:4*) A nadai yele le fer a Nãanmɔn bi? ^X Sure jaa a ba i sin jũu le wo 'yer a anyãna ε? Jo, sin jũu le ba seb a yelsi anyãna, bojũu a bala na koɔo ni a bala na vara tara na tier ika ban nyen bon kõo. ^{XI} Ala i si bor a Nãanmɔn siε böbɔo a yi sê, an in tuo ala i yi mi ko si naa a yi bõtarsi bi? ^{XII} Ala i bamine tara na sor ka yi ma sõo ba, sin ba le a see ika si nye gar ba ε? Tiche sin ba kpãkpãana ni a yele nyãna ε. Si ma bar yele jaa ka a po, a si taa pɔo a Kirisito 'yer nõo nyãna sor ε. ^{XIII} Yaa böo ika a bala na tönõ a be a Nãanmɔn puorfõ yir, a Nãanmɔn puorfõ yir pɔ le ba dire ε? Ka a bala mi na i a Nãanmɔn böorlorbo mi dire a böorlo bomo ala ε? ^{XIV} A le ni wo ju mi le a si Soro 'yer ika a bala na moolo a wo 'yer nõo, ba mi dire yire a 'yer nõo moolfõ pɔ.

^{XV} Tiche maa ba diel a anyãna ε, n mi ba seere a anyãna ti tara tier ika yi maal a le ko ma ε. Maa kpın kô a sa naa nire na wa kaa a

n yo bo yele nyãna pɔo. ^{XVI} Tiche maa wa mool a 'yer nõo nyã, n kô tõo bo yuor ε, bojũu Nãanmɔn le 'yõo ma ika n mool. Yele na pɔo ma naa ala i n ba wa mool a 'yer nõo nyã ε. ^{XVII} Maa mool a 'yer nyã pɔo, n tara na sãyar, ala ba i pɔo gba le ε, Nãanmɔn na kaa ir ma 'yer le n 'yere. ^{XVIII} Bo le i a n sãyar? Ala le a anyã ika, n mool a 'yer nõo pɔo ko a nibe, naa taa boɔo tönõ yin a 'yer nõo nyã moolfõ pɔ ε.

^{XIX} N gba na so n mãe ka nire jaa ba so ε, ti n maal n mãe gbãgbaa ko nire jaa le an na i ka n tõo niyoo tɔo wa ko Yesu Kirisito. ^{XX} Maa wa ta a Juu nibe sê, n ma lieb n mãe a Juu nire, na tõo ba nye. A bala na be a nebinãa pɔ, n ma lieb a ba kaar, n gba na ba be a nebinãa pɔ ε, le in na i tõo ba tɔo wa ko a Yesu Kirisito. ^{XXI} A bala mi na ba be a nebinãa pɔ ε, maa wa ta a ba sê, n mi ma maal fika n ba be a nebinãa pɔ ε, ka n na tõo ba tɔo wa ko a Yesu Kirisito. N gba na ba so n mãe yi a Nãanmɔn nebinãa pɔ ε, tiche n be a Yesu Kirisito nebinãa pɔ. ^{XXII} Maa wa ta a bala soofõ na ba kpẽme ε, n ma lieb a ba kaar le in na i tõo 'yõo ba ãkpãen. N ma lieb bon jaa ko nire jaa, ala i n tõo naa ka n faa a bamine. ^{XXIII} A 'yer nõo nyãna jũu le n maala ni a anyãna, naa mi na tõo nye a sõofõ.

^{XXIV} Yaa böo ka a bala na ma joro dõonõ taa a joa pɔ, tiche nibõy'en tee le ma jo na wo nye bon ε? Yi mi mõo nibir joro a le na yi nye bon. ^{XXV} Nire jaa na pɔo a jo dõotaa nyã pɔ, wo ma nyooɔo naa a wo mãe yele a jaa pɔ sõ. Ba ma in a le na ba de a vaar ban maal nãa jupil na maa kor ε, tiche sin ure naa na nye a nãa jupil 'lo na ba tara soofõ ε. ^{XXVI} Ala le so, n ba joro fika nire na bõn joro ε, ñmetaa kaar, n ba bõn loɔo a n nuur ε. ^{XXVII} Kai, n ma ñmen a n

ägän na n maal wɔ a wɔ lɛb a n gbāgbaa, ka n taa 'yer Nāanmɔn 'yer ka a nyɔɔ wa nyɛ tɔnɔ tɛhe ka Nāanmɔn 'yer ɪka maa ba sɛɛ ɛ. N ba bɔɔɔ a lɛ ɛ.

X

^I Bojūu n ba bɔɔɔ ɪka a ye le nyā wɔ sɔɔl yɪ ɛ, n yɛɛr. A julɔjuur dɔɔ geru pɔɔ a sɪ sāakpāmɪne ba jaa ka ba jaa tɪ kpe a man jɪɛ pɔ gɔɔ. ^{II} Ba jaa tun a Mosesɪ puor ka a julɔjuur geru pɔɔ ba, a ba tɪ kpe a man jɪɛ gɔɔ. ^{III} Ba jaa lɛ di a Nāanmɔn Sɪɛ bɔdibɔ'yen 'lɔnɔ, ^{IV} na ba nyū a Nāanmɔn Sɪɛ bɔnyū bɔ'yen 'lɔnɔ, bojūu ba jaa nyūn yɪ a Nāanmɔn Sɪɛ 'lɔnɔ na dɔɔ ɪ a kɔsrɪ piɛ 'mataa chiine ba, a kɔsrɪ piɛ 'lɔnɔ lɛ ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto. ^V A anyā a jaa pɔ, tɪ Nāanmɔn pɔɔ ba pel ba ɛ, na wɔ nyɛ suur kɔn ba, ka a ba kūn yɛyɛl be a mɔgɔɔ pɔ.

^{VI} Pɔpāanyā, a ye le anyāna ɪn kpāafɔ gā, ɪka sɪ taa de a sɪ tɪɛr 'yɔɔ yelbɪɛr pɔ ɛ, nɪtāa lɛ ban dɔɔ ɪ ɛ. ^{VII} Yɪ taa puoro tɪɛ nɪtāa lɛ a bamɪne na dɔɔ puor a tɪ ɛ, nɪtāa lɛ an seb a Nāanmɔn gān pɔ, “A nɪɛ jɛn na ba di na ba nyū, tɪ pāa ɪr se bānɛ.” (A *Yɪfɔ Gān*

32:6) [□] Yɪ taa vɛ nɛ ka sɪ wā sɛnɛ nɪtāa lɛ a bamɪne na dɔɔ sɛ kaar ɛ. A ba nɪɛ turo lijaata (23,000) dɔɔ lo kpi bɪbɪr bɔ'yen. ^X Yɪ taa vɛ nɛ ka sɪ wā bɛɛrɛ a sɪ Soro kaara nɪtāa lɛ a bamɪne na dɔɔ ɪ, a wɔ vɛ ka a waba dɔ ba kɔ ɛ, ^X na yɪ taa vɔ nɛɛr 'yɔɔ Nāanmɔn ɛ, nɪtāa lɛ a bamɪne na dɔɔ vɔn wɔ a nɛɛ ka wɔ vɛ ka kūu malaka wa sɔɔ ba jaa.

^{XI} A ye le anyāna pɔɔ ba naa, naa ɪ kpāafɔ gā, ka ba seb bin ka a na ɪ kpāafɔ kɔ sɪ. Bojūu a ber baaraa gbɔɔ sɪ naa. ^{XII} A lɛ jūu, ala ɪ fɔ tɪɛr ɪka fɔ bɔɔn ara, bɔɔnɔ sɔ, na fɔ taa lo ɛ. ^{XIII} Bɛɛrkaa tuo jaa ba wa a yɪ sɛ, ka a ba ɪ a ala mɪn ma wa a nɪɛ jaa sɛ lɛ ɛ. Nāanmɔn ɪn yɛlmāɛ sɔɔ, wɔ kɔ sɔɔ ka a

bɛɛrkaa tuo 'lo yɪn kɔ tɔɔ ɛ, wa nyɔɔ yɪ ɛ. Tɪɛhe bɛɛrkaa wa nyɔɔ yɪ, won wiil yɪn a sɔr ka yɪ tɪ yɪ, na yɪ tɔɔ ara.

^{XIV} A lɛ jūu n taa Yesu turbo, yɪ taa ɪrɛ wa puoro tɪɛ ɛ. ^{XV} N bɔɔn naa yɪn ɪ yɛ dɛmɛ ka n 'yɛrɛ a nɪtɔ kɔɔ yɪ, yɪn māɛ yɪ pekaa a lɛ ɪn 'yɛr. ^{XVI} A nɛmɛle 'lo sɪn ma de puor a Nāanmɔn yāan, a Yesu kūu bɔdiir sɔɔ ma vɛn ka sɪ lɔɔ pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jāɪ. Ka a paanɔɔ 'lo sɪ mɪn ma nɛma, ma vɛ ka sɪ lɔɔ pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto āgān. ^{XVII} Bojūu paanɔɔ bɔ'yen tɛɛ lɛ, sɪn sɔɔ waa tɪ sɪ ɪn āgān bɔ'yen, sɪ jaa lɛ a paanɔɔ bɔ'yen 'lɔnɔ ma ta.

^{XVIII} Yɪ tɪɛr kaa a Isɪral nɪɛ pɔ. A ba ɪ a bala na ma di a Nāanmɔn bɔɔrlo bomo ma pɔɔn a bɔɔr lofɔ jɪɛ ɛ? ^{XIX} N pāa 'yɛrɛ na ɪka a bomo ban lon bɔɔr kɔ a tɪ ɪn bon bɪ ɪ tɪ ɪn bon? ^{XX} Kai, tɪɛhe a bɔɔrlo bomo ala a tɪɛ dɛmɛ na ma lon a ba bɔɔr, a sɪɛbɛ lɛ ba ma lon a bɔɔr kɔ a ba ɪ Nāanmɔn lɛ ɛ, ala lɛ so n ba bɔɔɔ ɪka yɪ 'matāan a sɪɛbɛ ɛ. ^{XXI} Yɪ kɔ tɔɔ lɔɔn a sɪ Soro nyūn a wɔ nɛmɛle, tɪ lɛ lɔɔn a sɪɛbɛ nyūn a ba nɛmɛle ɛ. Yɪ kɔ tɔɔ lɔɔn a sɪ Soro a wɔ bɔdiir difɔ jɪɛ, tɪ lɛ 'mataa lɔɔn a sɪɛbɛ bɔdiir difɔ jɪɛ go ɛ. ^{XXII} Sɪ bɔɔɔ naa ɪka a ɪrɛ a sɪ Soro nyuor bɪ? Bɪ sɪn lɛ tara kpɛɔ gar wɔ?

^{XXIII} Yɪ ma 'yɛr ɪka, saa chɪrɛ ye le jaa maalfɔ ɛ. Tɪɛhe a ba ɪ ye le a jaa lɛ vɪɛle maalfɔ ɛ. Ye le jaa ba chɪrɛ ɛ, tɪɛhe a ba ɪ ye le jaa lɛ sɔnɔ ɛ. ^{XXIV} Nɪrɛ jaa wɔ ta bɔɔɔ a wɔ māɛ tɛɛ vɪlɛ ɛ, tɪɛhe wɔ mɪ ma bɔɔɔ a wɔ taaba vɪlɛ.

^{XXV} Nɔn jaa ban daara a daa pɔ, fɔw wa da ɔɔɔ ta sɔɔr ɛ, ka a taa ɪ fɔ tɪɛr ɛ. ^{XXVI} Bojūu a seb a Nāanmɔn gān pɔ ɪka, “A sɪ Soro lɛ so a tɛɛ nɪ bon jaa na be a pɔ.” (*Yɪl Gān* 24:1)

^{XXVII} Ala ɪ nɪrɛ ba ɪ Yesu turo ɛ, wa maal bɔdiir bɔɔl fɔ, a fɔ bɔɔɔ a chenfɔ, fɔw wa chen, bon jaa won wa bin a fɔ niem, dire,

ta soor ε, ka a taa ι fɔ tier ε. ^{XXVIII} Tiche ala ι nure wa 'yer kɔ fɔ ɪka tu nɔn le, ta le di a bɔdiir ala ε, a fɔɔ nɪ a nɪnyɪne tier jũu. ^{XXIX} A nure 'lo na 'yer kɔ fɔ tier le n 'yere, a ba ι fɔɔ tier ε. Bãa 'yɔɔ le nibe na jẽ kporo ma nɪ a maa mãe so fɔ? ^{XXX} Ala ι n puor Nãanmɪn yãan 'yɔɔ a bɔdiir ala un dire, bãa 'yɔɔ le nure na le kporo ma a bon un puor Nãanmɪn yãan tɪ dire?

^{XXXI} A le jũu ka yɪ nyuro na bu yɪ dire naa, bon jaa yɪn maala, yɪ maala a jaa kɔrɔ Nãanmɪn tur. ^{XXXII} Yɪ taa wa maala ka ãsɔɔ jaa wa bãr lo ε, ka juu nure le bu waa ι juu nure ε, bu a Nãanmɪn puorbo ε. ^{XXXIII} Le gba le n mɔrɔ naa maala pele nure jaa pɔɔ yele a jaa pɔ. Bojũu n ba bɔrɔ a maa mãe vɪla ε, tiche a le mɪ na ι vɪla kɔ a nɪyɔɔ ka ban tɔɔ nye faafɔ.

XI

^I Yɪ kaara ma na yɪ turo nitãa le un mɪ na kaara a Yesu Kɪrisito naa turo wɔ.

^{II} N ma kpir yɪn jaa a le yɪn chene tara a n tier na yɪ turo a yele ala a jaa un dɔɔ wiil yɪ.

^{III} Pɔpãanyã n bɔrɔ naa ɪka yɪ bɔɔn ɪka, daba jaa ju le a Yesu Kɪrisito, ka a pɔɔ jaa ju mɪ ι a wɔ sɪre, ka a Yesu Kɪrisito ju mɪ ι Nãanmɪn. ^{IV} Daba jaa wa sɔrɔ Nãanmɪn bu 'yere Nãanmɪn 'yer tɪ na wɔ pɔɔ a ju wɔ 'yɔɔn a ju vã. ^V Ka pɔɔ jaa mɪ wa sɔrɔ Nãanmɪn bu 'yere Nãanmɪn 'yer tɪ mɪ ba pɔɔ a wɔ ju mɪ 'yɔɔn a ju vã, a kaara fɪka wɔ pɔn jukpãakpol. ^{VI} Ala ι a pɔɔ kɔ pɔɔ a ju ε, wɔ ηma a ju, ala ι a mɪ un vã pɔɔ na pɔ jukpãakpol wɔ ma pɔɔ a ju. ^{VII} Daba ba sɛε ɪka wɔ pɔɔ a wɔ ju ε, bojũu 'lo le nyetãan a Nãanmɪn nɪ a wɔ tur. Tiche ka a pɔɔ mɪ ι a sɪre tur. ^{VIII} Bojũu daba baa dɔɔ yɪ a pɔɔ pɔ ε, tiche pɔɔ le dɔɔ yɪ a daba pɔ. ^{IX} Nãanmɪn mɪ ba dɔɔ mɛ daba pɔɔ jũu ε, tiche

wɔ mɛn pɔɔ daba jũu. ^X A nitɔnɔ jũu nɪ a malakasi jũu, a pɔɔ sɛen ɪka wɔ tara a tɔɔfɔ jãne a wɔ ju pɔ.

^{XI} A sɪ Soro 'yɔɔ, pɔɔ ba so wɔ mãe ε, daba mɪ ba so wɔ mãe ε. ^{XII} Bojũu daba pɔ le a pɔɔ yɪ, ka pɔɔ mɪ ma dɔɔ daba. Tiche a yele a jaa yɪn Nãanmɪn sɛ. ^{XIII} Yɪn mãe yɪ pekaa. A sɛen ka pɔɔ na sɔrɔ Nãanmɪn tɪ ba pɔɔ a ju bu? ^{XIV} A befo nyãna mɪ ba wiil yɪ ɪka ala ι daba mɪ tur jukɔɔl, a un vã kɔ wɔ ε? ^{XV} Tiche ala ι pɔɔ le wa bar a wɔ jukɔɔl ka a wooro a ba ι wɔ danɔɔ le ε? Bojũu Nãanmɪn le kɔ wɔ a jukɔɔl ka a ι a wɔ bɔpɔɔraa. ^{XVI} Ala ι nure wa chire na a yele anyãna, sɪn nɪ a Nãanmɪn puorbo ba le tara yele jaa go ε.

^{XVII} A ala na tu ka un wiil yɪ, tɪ n kɔ tɔɔ dãn yɪ ε, bojũu a yɪ lɔɔ taa ma maal yɪn ðer gar a vɪla.

^{XVIII} A yeldɔɔ nɪ nyã, n wɔn ɪka yɪn ma wa lɔɔ taa na puor, yɪ ma ooro nɪ taa, ka n sɔɔ de ɪka, a le ben be sɪre jaa. ^{XIX} A sɛε naa ka tɛε taa na be a yɪ pɔ, ka a wiil buor sɔɔ na sɔɔ Nãanmɪn. ^{XX} Yɪn ma wa lɔɔ taa, a ba ι a Yesu kũu bɔdiir le yɪ ma dire ε. ^{XXI} Bojũu yɪn ma wa dire, ãsɔɔ jaa ma bɔn dire na yɪ maa gu taa ε. Ka a bamɪne ma wa jɛn kɔ, tiche ka a bamɪne mɪ ma nyũ buu. ^{XXII} A mɔ yaa tara yie yɪn na ma di tɪ nyũ a be ε? Bu yɪ kaara naa a Nãanmɪn puorbo pɔrɔ na yɪ 'yɔɔnɔ a bala na ba tara bon jaa vã? N 'yer bo kɔ yɪ? A mɔ n dãn yɪ nɪ a yele nyã ɔ? N kɔ ι le ε!

^{XXIII} Bojũu a wiilfɔ 'lo un nye yɪ a sɪ Soro sɛ, le mɪ le un wiil yɪ. A tãsɔɔ 'lɔnɔ jaa ban na gar yɔɔ a sɪ Soro Yesu, wɔ den a paanɔɔ, tɪ puor Nãanmɪn yãan. ^{XXIV} Wɔn wa puor Nãanmɪn yãan baar, wɔ ηmaan a paanɔɔ tɪ 'yer, "Nyã le ι a n ãgãn na wɔ kɔ yɪ, yɪ ma maala a nitɔnɔ tiere nɪ ma." □□□ A le nɪ wɔ ju le ban wa di baar, wɔ

den a n̄mle nyuraa na wɔ 'yere, "A d̄aa na be a n̄mele nyāna pɔ le ɪ a n̄ j̄ai a Nāan̄m̄in na de bin a netir paalaa, yɪ ma maala a nit̄n̄ɔ yin ma wa nyuro na yɪ tiere ni ma." □□ S̄oo jaa yin ma wa ɔɔɔ a paan̄ɔ nyāna, na yɪ nyuro ni a n̄mele nyāna, yɪ m̄ooɔ 'yere a sɪ Soro k̄uu 'yer ti t̄an a wɔ waa daar.

^{XXVII} A le j̄uu, n̄re nyā na ɔɔɔ a paan̄ɔ nyā, na wɔ nyuro ni a n̄mele nyā ni ba b̄ama, wɔ maal yelbier ni a sɪ Soro āḡan ni a wɔ j̄ai. ^{XXVIII} N̄re jaa wɔ ma b̄eer a wɔ m̄ae kaa ti p̄aa 'wɔb a paan̄ɔ nyā, na wɔ nyūn a n̄mele nyā. ^{XXIX} Boj̄uu n̄re jaa na ɔɔɔ na wɔ nyuro ti ba b̄oon ɪka a sɪ Soro āḡan le ε, wɔ 'wɔb nyūn 'yer toɔrfɔ 'ȳoo a wɔ m̄ae. ^{XXX} Ala le so ka a yɪ yoo bal na yɪ biere, ka a yɪ yoo jie mi kpire. ^{XXXI} Ala ɪ sɪ toor a sɪ m̄ae 'yer, a sɪ Soro k̄o le toor a sɪ 'yer go ε. ^{XXXII} A sɪ Soro wa toor a sɪ 'yer, toor le wɔ toɔ sɪ, na wɔ taa wa l̄oo s̄oon sɪ ni a bala na ba puoro ε.

^{XXXIII} A le j̄uu, n̄ taa Yesu turbo, yin ma wa l̄oon̄ɔ taa ɪka yɪ di, yɪ ma gu taa. ^{XXXIV} Ala ɪ k̄o korɔ na āsɔɔ, wɔ ma di be a wɔ yir, ka a yin wa l̄oo taa dire, a ta wa ɪ Nāan̄m̄in 'yer toɔrfɔ kɔ yɪ ε. Maa wa t̄oo ti, ɪn man yɪ naa a ala na che.

XXII

^I P̄öp̄ānyā, n̄ yeer, n̄ ba b̄ooɔ ɪka a Nāan̄m̄in Sɪe kofusɪ yele a sool yɪ ε. ^{II} Yɪ b̄oon naa a le daar yin d̄oo ɪ a tiɔe d̄eme, a tiɔe anyāna na ba tara nyevor ε, t̄oo yin 'ȳoo belfo pɔ. ^{III} A le j̄uu, n̄ 'yere na korɔ yɪ ɪka, n̄re jaa ba be na wa 'yere ni Nāan̄m̄in Sɪe na wɔ 'yer ɪka Yesu le wɔ p̄oo 'ȳoon̄ɔ ε, n̄re jaa mi k̄o t̄oo 'yer ɪka, Yesu le ɪ a sɪ Soro ka a Nāan̄m̄in Sɪe ba be a wɔ 'ȳoo ε.

^{IV} A kofusɪ t̄een taa, tiɔe a jaa yin a Nāan̄m̄in Sɪe s̄e. ^V T̄öt̄onsɪ mi t̄een taa, tiɔe a jaa t̄ön̄ɔ na korɔ a sɪ Soro. ^{VI} T̄öt̄onsɪ t̄öfɔ mi t̄een taa, tiɔe a Nāan̄m̄in b̄ö'yen nyā le t̄ön̄ɔ a jaa a niɔe 'ȳoo.

^{VII} P̄öp̄ānyā a Nāan̄m̄in den a wɔ Sɪe kɔ āsɔɔ jaa a won t̄oo de s̄öŋ a wɔ taaba. ^{VIII} ɪsɔɔ a Sɪe b̄ö'yen nyāna le ma kɔ wɔ a ȳe 'yer, na wɔ mi kɔ āsɔɔ ȳe b̄oofo, a Sɪe b̄ö'yen 'l̄ön̄ɔ le korɔ a jaa. ^{IX} A Sɪe b̄ö'yen nyā le ma kɔ āsɔɔ soofɔ, na wɔ mi kɔ āsɔɔ kp̄eɔ, a wɔ s̄āna ni baalsɪ. ^X Na wɔ kɔ āsɔɔ kp̄eɔ, a wɔ mi t̄ön̄ɔ ni ne'maa t̄öm̄ɔ, na wɔ kɔ āsɔɔ a wɔ t̄oo 'yere a Nāan̄m̄in 'yer, na wɔ mi kɔ āsɔɔ j̄öm̄ɔ a wɔ b̄oo a 'lo na ɪ a Nāan̄m̄in Sɪe ni a 'lo na ba ɪ ε, na wɔ mi kɔ āsɔɔ a wɔ ma t̄oo d̄āgɪl a 'yersɪ, na wɔ chene kɔ āsɔɔ mi ka wɔ ma t̄oo l̄ieb a 'yer d̄āgɪlsɪ anyāna. ^{XI} A anyāna a jaa ɪ naa a Nāan̄m̄in Sɪe b̄ö'yen t̄öm̄ɔ le, a wɔ de kɔ āsɔɔ jaa a le won b̄ooɔ.

^{XII} A āḡan ɪn b̄ö'yen, b̄öyoo na soɔ mar mar, a b̄ömarɪ anyā na soɔ waa, ti āḡan b̄ö'yen t̄ee le wɔ ɪ. Le le a mi kaara a Kɪrɪsɪto 'ȳoo. ^{XIII} Boj̄uu sɪ jaa son a Nāan̄m̄in k̄oo, ni a wɔ Sɪe b̄ö'yen 'ȳoo a āḡan b̄ö'yen pɔ, ka Juu n̄re le fɔ ɪ biɪ, faa ɪ Juu n̄re ε. Ka gb̄āgb̄aa le fɔ ɪ biɪ, sumine le fɔ ɪ, Nāan̄m̄in den a wɔ Sɪe b̄ö'yen nyā kɔ sɪ jaa.

^{XIV} P̄öp̄ānyā a ba ɪ jib̄ö'yen le a āḡan tara ε, tiɔe jiyoo le wɔ tara. ^{XV} Ala ɪ gber wa 'yer naa ɪka, n̄ ba ɪ n̄uu ε, a le j̄uu n̄ ba puɔ a āḡan pɔ ε. A le k̄o t̄oo v̄e a waa ɪ a āḡan jie āsɔɔ ε. ^{XVI} Ka ala ɪ toor mi 'yer naa, n̄ ba ɪ niɔir ε, a le j̄uu n̄ ba puɔ a āḡan pɔ ε. A le k̄o t̄oo v̄e a waa ɪ a āḡan jie āsɔɔ ε. ^{XVII} Ala ɪ a āḡan wɔ jaa ɪn niɔir, n̄m̄ine le won taa ma ɪ w̄o 'yer? Ka ala ɪ a āḡan wɔ jaa mi ɪn toor, n̄m̄ine won ɪ mi wa w̄o nyūn. ^{XVIII} Tiɔe Nāan̄m̄in le choo taa a jid̄ed̄eme

anyāna āsuo jaa a āgān pō, a le won buoro ba. ^{XIX} Ala ɪ a jaa un bō'yen, nyine le a āgān mɪn taa be? ^{XX} Jiyoo le be a āgān pō, tiche a wɔ ɪ āgān bō'yen.

^{XXI} Ala le so ka a nɔbir kō tōo 'yer ko a nūu, n ba buoro fo ε. A ju mɪ kō tōo 'yer ko gber, n ba buoro fo ε. ^{XXII} Yɪ kaa, a āgān jiiir ala na ba kpēme ε, ala le sɪ ma mōo nɔbir kaara. ^{XXIII} A jiiir ala sɪn ma tɪer ɪka a ba tara 'yōofu ε, ala le sɪ ma bōo kaara. Ka a jiiir ala mɪ na ba be yōo yi fo ε, ala le sɪ ma bōo choor. ^{XXIV} Ka a ala mɪ na be a yōo yifɔ, sɪ maa choor a ala ε. Tiche Nāanmɪn le de a jiiir anyāna 'mataa a āgān pō, na wɔ de 'yōofu ko a jiiir amine na ba dōo tara ε. ^{XXV} Ka a le na vē a dēdēme ɪfo kō le be a āgān pō ε, tiche ka a jaa ma sōnō taa. ^{XXVI} Ala ɪ a āgān jie āsuo wa biere naa, a āgān jiiir a jaa mɪ ma biere naa. Ala ɪ a āgān jie āsuo jaa mɪ wa nyen 'yōofu, a āgān wɔ jaa mɪ ma chule naa.

^{XXVII} Pōpāanyā yɪn le lōo taa ɪ a Yesu Kirisito āgān, ka yɪ āsuo jaa ɪ a jie āsuo. ^{XXVIII} A pupuorbiir banyāna pō le a Nāanmɪn de nie ir a nɪtōnstɪ, na wɔ le tu ir a wɔ 'ye'yerbe, na wɔ le tu ir a wɔ wiwiilbe, na wɔ le ir a bala mɪn na tōnō a ne'maa tōmō, na wɔ ir a bala mɪn na sāana baalsɪ, na wɔ ir bamune ka ba sōnō nɪbe, na wɔ le ir bamune na kaara a tōmō, nɪ a bala mɪ na bōo a kokoe dāgulfo. ^{XXIX} A mō ba jaa le ɪ a nɪtōnstɪ bu? Bu ba jaa le ɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe o? Ba jaa le ɪ a wiwiilbe o? Ba jaa le ma tōo tō a ne'maa tōmō bu? ^{XXX} Ba jaa le wɔ ko a baal sāafu bu? Ba jaa le ma tōo dāgul a ba kokoe o? Bu ba jaa le ma tōo a kokor dāgulaa lɪbe o? ^{XXXI} Tiche yɪ mōo nɔbir bo a kofostɪ 'lo na gar a jaa. Pōpāanyā, un wiil yɪn a sɔr 'lo na gar a jaa.

XIII

^I Ala ɪ n ma tōo 'yer a nɪbe kōkō borsɪ a jaa, naa tōo 'yer a malakasi kōkoe, tiche naa ba tara nōfo ε, un kaara naa fɪka kur ban ŋmiere a wɔ pōoro gōmō. ^{II} Ala ɪ n tara naa a Nāanmɪn 'yer 'yerfo kofu, naa bōo a yelsoolstɪ a jaa, naa bōo yē jaa buro, ka ala ɪ n mɪ tara na soofu naa ma 'yer tōn ka a ir, tiche naa ba tara nōfo ε, n un bōpōro. ^{III} Ala ɪ n den a n bōtarsɪ a jaa pō nōn dēme, naa soo ɪka ba de a n āgān 'yōo būu 'lɪraa pō, tiche naa ba tara nōfo ε, n ba tara tōnō ε.

^{IV} Nōfo ma tara na kānyir, nōfo ma maala na vɪla, waa jie le nɪre bon ε, waa buoro yuor ε, waa 'moooro wɔ mae ε. ^V Nōfo ba tara netuo ε, waa buoro wɔ yō tee bomo ε, wɔ maa nye suur fōo ε, waa 'yōonō nɪre pōom ε. ^{VI} Nōfo ba nō yelbier jie ε, tiche wɔ ma nōn yelmāe jie. ^{VII} Nōfo ma gun taa le sōo jaa, wɔ ma soon ye le a jaa, waa baala ε, nōfo ma soon ka a wō wɔ.

^{VIII} Nōfo maa ɪ faa ε, Nāanmɪn 'yer 'yerfo na wa ŋmaa naa, ka a kōkō dāgulstɪ 'yerfo mɪ wa tee, ka a bōofu mɪ wa po chen. ^{IX} Bojūu a bōofu kofu un ŋmaa, ka a Nāanmɪn 'yer 'yerfo mɪ ɪ ŋmaa, ^X tiche a bōmāe wa wa, a bōgāgiel na bɔr naa. ^{XI} A le daar un ɪ a bibile, bibi'yer le n ma 'yere, naa tara a bibiyē naa ma tɪere a bibitɪer. Tiche un wa ɪ nɪkpēe baar, n lob a bibiyele a jaa bar. ^{XII} Pōpāanyā 'lo, chāana pō le sɪ kaara jaa tūfuru, tiche sɪn wa tuor taa nɪ gbie. Pōpāanyā 'lo ŋmaa le n bōo, tiche un pāa wa bōo won baar nɪtāa le wɔ mɪn bōo ma.

^{XIII} Pōpāanyā a yelsɪ ata anyāna le ba teere ε, soofu, tɪertofu jie nɪ nōfo. Tiche a anyāna a jaa pō, nōfo le gar a jaa.

XIV

^I Yı turo a nõfɔ sɔr, na yı mõo nıbir bɔɔrɔ a Nāanmın Sıe kɔfɔsı, na yı kaa ır a Nāanmın 'yer 'yerfɔ kɔfɔ, 'lo le ı. ^{II} Bojũu nıre 'lo na bõo a kɔkɔr dāgılaa 'yerfɔ nıre ba le wɔ 'yere nı ε, tıche Nāanmın le wɔ ma 'yere nı. Yelmāe nıre jaa maa bõo a le won 'yere ε, Nāanmın Sıe le wɔ ma de 'yere nı a yelsɔɔlsı. ^{III} Tıche nıre 'lo jaa na 'yere a Nāanmın 'yer, nıbe le wɔ ma 'yere kɔrɔ ka ban kp̄eme, na wɔ 'yõo ba ākp̄aen na wɔ 'maala ba. ^{IV} Nıre 'lo jaa na ma 'yere a kɔkɔr dāgılaa sɔnõ naa a wɔ m̄ae t̄eε, tıche nıre 'lo na 'yere Nāanmın 'yer mı sɔnõ naa a Nāanmın puorbo a ba baa. ^V Maa bɔfɔ le ıka a yı jaa yı ma t̄õ 'yere a kɔkɔr dāgılaa nyā, tıche le ın bɔɔrɔ yɔɔ le ıka yı jaa yı 'yere a Nāanmın 'yer. 'Lo na 'yere a Nāanmın 'yer, gar a 'lo na 'yere a kɔkɔr dāgılaa, ala ı nıre āsɔɔ ba be be na t̄õ Lieb na wɔ wiil a par kɔ a Nāanmın puorbo ka a s̄õɔ ba ε.

^{VI} Põp̄ānyā, n yeer, ala ı n ben wa a yı s̄e, wa dāgıɔ a kɔkɔr baa t̄õnõ le yın nye? Ka yelwiilaa k̄õɔ ba le n waan ε, bı bõɔfɔ k̄õɔ 'yer, bı Nāanmın 'yer, bı kp̄āfɔ 'yer k̄õɔ le ε? ^{VII} De man a bõn̄mıersı k̄õn, ka wele le bı k̄õr̄jom le, n̄mıne le nıre na ıre wa bõo a sokpa nyıne won n̄mıere bı p̄eele ala ı a ba tara nek̄p̄eε nı k̄õk̄õbile ε? ^{VIII} Ala ı baa wa p̄eel weraa a j̄eer 'yõo ε, n̄mıne le nıre na ıre wa bõo ıka j̄eer lo na ba ch̄ɔɔr chen? ^{IX} Le le yın mı, a yı j̄ālbır ba wa t̄õ 'yere a 'yerbie ala na tor ε, an le na t̄õ bõo a le yın 'yere par? 'Yer vor le yın 'yere. ^X Baal jaa ba be be ε, k̄õk̄õ b̄ırsı le ba 'yere ka a wer p̄o, tıche āsɔɔ jaa ba be be na ba tara par ε. ^{XI} Ala ı nıre wa 'yere nı ma naa a wɔ 'yer ka n ba wõ naa ε, n ın s̄ān a wɔ s̄e ka wɔ mı ı s̄ān a n s̄e. ^{XII} Le le a yın mı, yı ben

mõo nıbir bɔɔrɔ a Nāanmın Sıe kɔfɔsı, yı m̄õ na yı nye a kɔfɔsı ala na s̄õɔ a Nāanmın puorbo ka ba baa.

^{XIII} A ye le nyāna jũu, nıre 'lo na ma t̄õ 'yer a kɔkɔr dāgılaa nyā wɔ sɔɔr Nāanmın a wɔ s̄õɔ wɔ, a wɔ t̄õ Lieb wiil a le won ma 'yer. ^{XIV} Ala ı n dāgılaa a kɔkɔr sɔɔrɔ nı Nāanmın, a n sıe mı sɔɔrɔ naa tıche a n tıer a wɔ ı p̄ɔrɔ. ^{XV} N p̄ā ı n̄mıne? Maa nı a n sıe na l̄õn sɔɔr a Nāanmın naa le 'matāan a n tıer mı sɔɔr. Maa nı a n sıe na 'mataa yiel a Nāanmın yiel naa mı le 'matāan a n tıer yiel. ^{XVI} Ala ı Nāanmın le yı dāna nı a yı sıe, ka a j̄egumo mı wa l̄õn yı na waa wõnõ a le yın 'yere ε, n̄mıne won ıre wa 'yer ıka, a ı a le, yın dāna Nāanmın, won ba bõo a par a le yın 'yere ε? ^{XVII} A yı Nāanmın dānfɔ na vıele na jaa kper, tıche a ba s̄õɔ a yı t̄o s̄õɔ 'lo ε.

^{XVIII} N puor Nāanmın yāan an ı n ma t̄õn̄ 'yer a kɔkɔr dāgılaa nyā gar yı jaa. ^{XIX} Tıche maa wa kpe a Nāanmın puorbo p̄o, n ma 'yer 'yerbie anũu ban na t̄õ bõo a par gar ın na 'yer 'yerbie turo pie (10,000) ban k̄õ bõo a par ε.

^{XX} N yeer, yı t̄eε a bıbitıer bar. Ala ı yelbıer maalfɔ le, yı ı bıpıle, tıche ka a yı ȳe p̄o 'lo nõo bı nıberε. ^{XXI} A s̄eb a Nāanmın gān p̄o ıka, "In den kɔkɔr s̄ān naa tu a s̄ānba n̄eε p̄o 'yer 'yer kɔ a nıbe banyāna, tıche ba gba k̄õ chele a le ın 'yere ε." (Isaiya 28:11-12) Le le a Nāanmın 'yer.

^{XXII} Ala le so, a kɔkɔr dāgılaa 'yerfɔ ba ı j̄āne kɔ a Yesu turbo ε, tıche a ın j̄āne kɔ a bala na ba ı a Yesu turbo. A Nāanmın 'yer 'yerfɔ, a bala na ı a Yesu turbo mı le so, a ba ı a bala na ba ı a Yesu turbo ε. ^{XXIII} Ala ı a pupuorbiir wa l̄õn taa ka ba jaa dāgıɔ a k̄õk̄õε, na ba 'yere, ka a j̄egumo āsɔɔ be a yı p̄o bı nıbe na ba ı a Yesu turbo

ε, wa kpe nye a le yin 'yere, ba kō 'yer ika yi gele naa ε? ^{XXIV} Tiche ala i nire āsɔ na ba i a Yesu turo ε, bu nire kōɔ mu na ba bōɔ a par ε, 'lo wa kpe nye ka a i yi jaa 'yere naa a Nāanmɪn 'yer a wɔ wō naa bōɔn won i yelbe-tre, a ala won wō na tɔɔr a wɔ 'yer ka wɔ lieb a wɔ tier. ^{XXV} Won chiir a wɔ pɔɔ a ba niem ti lo kpa tēe puor Nāanmɪn, ti 'yer ika yelmāe jaa Nāanmɪn ben a yi sē.

^{XXVI} N pāa le 'yer bo, n yeer? Yin ma wa lōɔ taa, āsɔɔ jaa ma tara naa yiel na yiel, ka a āsɔɔ mi tara kpāafɔ 'yerbir na 'yer, ka a āsɔɔ mi tara yelwiilaa na yi Nāanmɪn sē na won 'yer, ka a āsɔɔ tara a kɔkɔr dāgɪlaa na 'yer ka āsɔɔ mi tōɔ lieb wiil a par. Yi maala a anyāna a jaa ka a sōɔ yi a yi kpēme a Nāanmɪn puorfɔ pɔ. ^{XXVII} Ala i nire na wa 'yere naa a kɔkɔr dāgɪlaa, ba i ayi bu ata, ba ta gar ata ε, na ba 'yere ti chere kɔɔ taa. Ka nire āsɔɔ mi be be ma tōɔ lieb wiil a par. ^{XXVIII} Ala i nire āsɔɔ ba be be na tōɔ lieb na wɔ wiil a par ε, a ninyine wɔ i jaa gbul a puorfɔ jie, ti bolɔ kɔɔ wɔ māe ni Nāanmɪn.

^{XXIX} Nāanmɪn 'ye'yerbe ba i ayi bu ata na ba 'yere, tiche ka a bala na che jɔɔ kaara a le ban 'yere. ^{XXX} Ka ala wa i Nāanmɪn ir yele wiil a bala na jāne, a 'lo na de nie 'yere wɔ mi pɔɔ a wɔ nee. ^{XXXI} Yin 'yere ti chere kɔɔ taa an kpāa yi naa ti 'yōɔ yi ākpāen. ^{XXXII} Nire 'lo na 'yere a Nāanmɪn 'yer wɔ nyɔɔɔ wɔ māe. ^{XXXIII} Bojūu Nāanmɪn ba i nyō nyōɔfɔ Nāanmɪn ε, a wɔ boɔl sɪ a sɪn kpɪere ni nyā'maar nitāa le an kaara a pupuorbiir gbulɪ ba jaa jie. ^{XXXIV} Pɔbɔ ba ma i jaa gbulo a puorfɔ jie, baa tara sɔr na haa nee ε, tiche ba siir ba māe nitāa le a Mosesɪ nebināa na 'yer. ^{XXXV} Ala i ba bɔɔɔ naa ika ba sɔɔr yele kōɔ kaa, ba kul a yir ti

sɔɔr a ba māe sɪrbe kaa. Bojūu a un vā pɔɔ na 'yer 'yer a puorfɔ jie.

^{XXXVI} Yin sē le a Nāanmɪn 'yer de nie yi bu? Bu yin tēe le i a nibe a 'yer na de nie ta? ^{XXXVII} Ala i nire tier ika wɔ un a Nāanmɪn 'yer 'yere bu tara a Nāanmɪn Sɪe kɔfɔsɪ, vē ka a ninyine bōɔn ika a anyāna un seb i naa le a sɪ Soro na bin. ^{XXXVIII} Ala i nire ba wa sɔɔ anyāna ε, yi mi ta sɔɔ wɔ ε.

^{XXXIX} A le jūu, n yeer, yi mōɔ nibir ni a Nāanmɪn 'yer 'yerfɔ, ti na yi taa tɔɔɔ a 'yer dāgɪlaa 'yerfɔ bara ε. ^{XL} Tiche yi ma maala yele jaa na sēe naa i ne ne ne sɔr jaa pɔ.

XV

^I Pōpāanyā, n yeer, n bɔɔɔ naa ika n le jɔɔ yi a 'yer nōɔ un dōɔ mɔɔl kɔ yi a yi sɔɔ de na yi be ara a pɔ. ^{II} A 'yer nōɔ nyāna un mɔɔl faa yi naa ala i yi chene na ara a pɔ, ka le ba le ε, a yi sɔɔfɔ un pɔɔɔ.

^{III} Bojūu a 'yer un dōɔ nye le n mi de nie man kɔ yi ika, a Yesu Kɪrɪsɪtɔ kpɪn a sɪ yelbier jūu, nitāa le a Nāanmɪn gān na dōɔ 'yer, ^{IV} ka ba ūu wɔ, a wɔ le ir a kūu pɔ, a ber ata daar nitāa le a Nāanmɪn gān na dōɔ 'yer. ^V Wɔ vē naa ka Pita nye wɔ, na wɔ le vē ka a nitōnsɪ pie ni ayi mi nye wɔ. ^{VI} A anyā puor, wɔ vēn ka a yeer na gar kɔɔr anūu (500) mi 'mataa nye wɔ, bamine na sɔɔ kpi, tiche a ba yɔɔ jie le chene. ^{VII} Wɔ vēn ka a Jemesɪ nye wɔ, na wɔ le vē ka a nitōnsɪ ba jaa nye wɔ, ^{VIII} ka a baaraa jaa ka maa mi na kaara fika nire ban dɔɔ kpalka ka wɔ ir a wɔ māe wiil ma.

^{IX} Bojūu maa le i a nitōnsɪ ba jaa pɔ bōbile naa ba sēen ika ba gba boɔl ma a nitōnāa ε, bojūu n gen a Nāanmɪn puorbo. ^X Tiche a Nāanmɪn wāefɔ won wāe ma le so ka n i a nitōnāa a dɪna. Ka a Nāanmɪn wāefɔ ba i pɔɔɔ

ε. Yelmãe jaa n tön gar a ntönsi ba jaa, ti a ba i maa mæe le tö ε, tiche a Nāanmın wæfö 'lo won de wæn ma le. ^{XI} Ka maa le bu bala le, a 'yer le anyã sın mool, ka anyãna le yi mi soo de.

^{XII} Tiche ala i yi wön a mool ika a Yesu Kırısıto ir naa a kũu pö, ñmine le a yi bamıne 'yere ika kũu pö irfo ba be be ε? ^{XIII} Ala i a kũu pö irfo ba be be ε, ka a Yesu Kırısıto mı gba ba ir a kũu pö ε. ^{XIV} Ka ala i a Yesu Kırısıto ba ir a kũu pö ε, a sı mool in pöw, ka a yi soofö mı i pöw. ^{XV} A sı pãa ñmara jırsi 'yöönö Nāanmın, bojũu sı din dāasie ika Nāanmın sãın a Yesu Kırısıto a kũu pö. Tiche waa sãı wö ε, ala i yelmãe jaa kũusı ba ire ε. ^{XVI} Bojũu ala i a kũu pö irfo ba be be ε, ka le a Yesu Kırısıto mı gba ba ir a kũu pö ε. ^{XVII} Ka ala i a Yesu Kırısıto ba ir a kũu pö ε, a yi soofö in pöw, na yi chene be a yi yelbebe pö. ^{XVIII} Ka a bala mı na pãa soo de a Yesu Kırısıto ti kpi, mı wæ. ^{XIX} Ala i a dına tee tier le sı tara a Yesu Kırısıto 'yöo, nıbaal nıbe le sı i, na sı gar a nıbe ba jaa.

^{XX} Tiche Nāanmın sãın a Yesu Kırısıto a kũu pö yelmãe jaa, i a bir döo, ka a wiil ika a bala na kpi mı na ir a kũu pö. ^{XXI} Bojũu kũu tun nıbö'yen 'yöo wa, ka a kũu pö irfo mı tu a nıbö'yen 'yöo mı wa. ^{XXII} Adama jũu, nıre jaa na kpi naa, le mı le a Yesu Kırısıto jũu, nıre jaa na ir tara nyevor. ^{XXIII} Tiche äsöo jaa nı wö irfo daar le, Yesu Kırısıto le i a bir döo, 'lo pãa wa lieb waara, ka bala jaa na soo de wö mı ir. ^{XXIV} Ka a baaraa pãa wa, a wö de a yelee a jaa 'yöo a Sãa Nāanmın nüu pö, an i wö töon a töofö dēme, nı a kpāen dēme ba jaa. ^{XXV} Bojũu a Yesu Kırısıto le a see ika wö di a nãa lēeε ka a Nāanmın wa de a wö dödēme ba jaa bin a wö gbæe pılem. ^{XXVI} A dö baaraa won na soo le i a kũu. ^{XXVII} Bojũu a seb

a Nāanmın gãn pö ika, “Nāanmın den a yelee a jaa bin a Yesu Kırısıto gbæe pılem.” *(Yiel Gãn 8:6)* Wön ben 'yer ika, a yelee a jaa, a Nāanmın na de a yelee a jaa bin a Yesu Kırısıto gbæe pılem ba pöw ε.

^{XXVIII} Nāanmın wa i a ntö baar, a 'lo na de a yelee a jaa bin a wö gbæe pılem, a Bie mæe mı na siir wö mæe kó wö, ka Nāanmın pãa so a jaa.

^{XXIX} Nıyöo ba soo ika a bala na kpi na le ir tara nyevor go ε, tiche bamıne soo naa na ba ma so Nāanmın köo kó ba. ^{XXX} Ka a sın mı, bãa 'yöo le a döoye ma pöw sı soo jaa? ^{XXXI} Yeeε, bubir jaa le n ma tuoro kũu, jırfö kpe ma naa a yi jũu. A nyevor sın tara a sı Soro Yesu Kırısıto 'yöo le vë ka n 'yere a ntöñö. ^{XXXII} Ala i n jeb naa a modö bier a ka Efesus nısaal jũu, bo tönö le n nye? Ala i a kũu kö le ir ε, ntãa le a nıbe na ma 'yere. “Yı vë ka sı di ti nyü, bojũu bio sın kpi naa.” *(Isaiya 22:13)* □□□□ Yı ta vë ka nıbe bel yi ε.

Föo lön nıgãl sı ba ma söon a fö tier vıla bar. ^{XXXIV} Yı lieb de a yi yë, na yi tee bier ifö bar, bojũu a yi bamıne ba böo a Nāanmın ε, ka n 'yer a ntö ka vã kpe ba.

^{XXXV} Tiche nıre äsöo na soor naa, “Ñmine le a kũu na ire wa ir? İgãn buor le ban le iru?” □□□□ Nye dābol ka. A ala yın ma bor a ba i a ma bulaa ti a bökoraa pöw ε. ^{XXXVII} Yın wa bor, a ba i a vaar le yi bor ε, tiche a böbir tee le yi ma bor. Ka chi le bu bon bir le. ^{XXXVIII} Tiche Nāanmın le ma kó a äsöo jaa ägãn 'lo jaa won buoro. Böbir äsöo jaa nı wö vaar le. ^{XXXIX} İgãn nönö a jaa baa i bö'yen ε. Nıre ägãn nön tee naa nı dön ägãn nön, ka a lubil nön be wö yö, ka a jäme nön mı be a yö. ^{XL} Saaju ägãma mı ben be, ka a tee ägãma mı be be. A saaju ägãma vıel ben a yö, ka a tee ägãma vıel mı be a

yō. ^{XL1} A mōtōo vīla ben wō yō, ka a ŋmeraa vīla mī be wō yō, ka a ŋmerbir āsōo vīla mī tēe a ŋmerbir āsōo.

^{XLII} Lē le an be a kūn wa ir a kūu pō. A āgān 'lo ban ūu in bōsōo naa, tiche 'lo wa ir a kūu pō, waa le pōonō go ε. ^{XLIII} Bala wa ūu a kūu wō ma in bōdēer ba le tara kpēo ε, tiche Nāanmūn wa ir wō a kūu pō, wōn vīele naa na wō tara kpēo. ^{XLIV} A tēe āgān nyā le ba ūun wō, 'lo wa ir a kūu pō, a sīe āgān le wōn tara. Nītāa le a tēe āgān na be be, le mī le a sīe āgān mī be be. ^{XLV} Nītāa le an seb a Nāanmūn gān pō, “Adama a Nāanmūn na dōo de nie mē in bōnībir.”

(A *Pielfo Gān 2:7*) A Adama bīeraa sōo le 1 a sīe. ^{XLVI} A sīe sōo ba le de nie ε, tiche a āgān sōo le, ala puor ka a sīe sōo pāa wa. ^{XLVII} A nūdōo yin ka a tēe pō, Nāanmūn na men a tā-uul, tiche a nūberaa 'lo yin saaju. ^{XLVIII} Bala na yi ka a tēe pō, kaara na fīka, a 'lo ban men a tā-uul, ka bala mī na yi a saaju mī kaara na, fīka a 'lo na yi a saaju. ^{XLIX} A le ne nī wō ju sūn ben nyetāan a nīre nyā a Nāanmūn na men a tā-uul, le mī le sūn su a āgān 'lo nyetāan a 'lo na yi a saaju kaar.

^L N yēer, n bōoro naa ūka n 'yer chā kō yī ūka, a āgān nī a jāi kō tōo kpe be a Nāanmūn nāalōo pō ε. Bū ka a bōsōo naa sōo a 'lo na ba sōonō pō ε. ^{LI} Yī chele ka n 'yer 'yer sōolaa kōo kō yī. Sī jaa baa na kpi ε, tiche sī jaa le na līeb, ^{LII} fīka a nūbir na ma wa va a pere kaar, ka a iil baaraa wa peel. Bojūu a iil wa peel a bala na kpi na ir naa, ba kō le kpi go ε, ka a sūn bala na ba kpi sere ε, mī līeb. ^{LIII} Ka a āgāma anyā na sōonō, ka a līeb de a āgāma ala na ba sōonō su, ka a 'lo na kpire kō le kpi go ε. ^{LIV} A bōsōo naa wa de a 'lo na ba sōonō ε, su, ka a 'lo na kpire kō le kpi go ε, ka a le na seb a Nāanmūn gāma

pō 1 yelmāe, “Kūu a fō tōofō baar naa.”

(*Isaiya 25:8*) ^{□□} “Kūu, nyine le a fō tōofō be? Kūu, nyine le a fō fililīlī 'lōnō na ma kō be?” (*Hosea 13:14*) ^{□□} A kūu fililīlī 'lōnō na ma kō in a yelbier maalfō, ka a yelbier maalfō mī nye a wō kpēo yī a Mosesī nebināa pō. ^{LVI} Tiche Nāanmūn son puor fō, wōn kō sī tōofō tu a le a sī Soro Yesu Kūrisito na maal.

^{LVIII} A le jūu, n yēer, yī ara chāchā, yī taa vē ka a bon jaa wa dam yī ε. Yī mōo nūbir nī a sī Soro tōmō, yī bōo ūka a ala yūn tōnō kōro a sī Soro, kō wa 1 pōro ε.

XVI

^I Pōpāanyā n bōoro naa ūka n 'yer a chīerfō yūn bōoro ūka yī chīer sōon a Nāanmūn nūbe. Yī mī maal a le in man kō a Galatiya paal pupuorbiir gbulsī ūka ba maal. ^{II} A Pēnfō divīe bio daar jaa, a bībīr 'lo na de nie āsōo jaa wō ma ir a libīe jā a le wōn ma nye na yī bine, ka maa wa tī a ta le 1 chīerfō go ε. ^{III} Maa wa tōo ta n de a gāma kō a nūbe bala yūn māe na ir naa tōn nī a libīe ala yūn chīer ka ba chiin a Jerusalem. ^{IV} Ka ala wa 1 fīka a maa māe seen mī na chen go, ba kō bīel ma.

^V Maa wa chen tī yī a Masedonīya baar, in wan a yī sē, bojūu be le in tu. ^{VI} Amūne sē in jēn a yī sē kor bālāa, bū ka n jāne a be ka a uon wa baar, ka yī sōo ma ka n chiine a n chenfo jie. ^{VII} N ba bōoro ūka n tōo tī nye yī a le ne a pōpāanyā tī po ε, n tīer naa ūka n jē a yī sē kor ala 1 a sī Soro sōo naa. ^{VIII} Tiche in jēn a Efesus tēe pō tī tān a Pentikosī bībīr. ^{IX} Bojūu sor yuon kō ma ka in tōo tō tōmō, tiche ka a nuyōo mī kpere ma.

^X Ala 1 a Timoti wa tī naa, yī kaa ka ye le jaa taa kōro wō dābāe ε, bojūu a sī Soro tōmō le wō tōnō a n kaar. ^{XI} Yī taa vē ka a āsōo jaa wa kaa wō pōro ε. Yī bar wō

sɔr ni nyã'maar ka wɔ le lɛb wa a n sɛ̃. Maa ni a yɛɛr jaa chele wɔ naa.

^{XII} A si yɛbɛ Apolosɪ, n sɔɔr wɔn gbɛɛ a ŋmine jaa ɪka wɔ ti a yi sɛ̃ 'matãan a yɛɛr bamune. Tiche waa sɔɔ a be tifo a pɔpãanyã sere ɛ, 'lo wa nye sɔr wɔn ti naa.

^{XIII} Yi 'yɔɔnɔ̃ jɔ̃mɔ̃, na yi ara chãchã a yi sɔɔfɔ pɔ, na yi ɪ nibe na tara nyãa na yi kpɛ̃mɛ. ^{XIV} Na yi ma maala yele jaa ni nɔ̃fɔ.

^{XV} Yi bɔɔn naa a Sɪtefanas ni a wɔ yir dɛ̃me, bala le dɔɔn a puorfɔ be a Akaya paal pɔ, na ba mɔɔ nibir tɔnɔ̃ ni a Nãanmin nibe. N sɔɔrɔ yi naa yɛɛr ɪka, ^{XVI} yi siir yi mãɛ kɔ a nibe banyãna taaba ni nɪrɛ jaa na pɔɔ ba bala, a ba kaar. ^{XVII} Nɔ̃ɔ kpe ma naa ɪn wa nye a Sɪtefanas ni Fortunatus ni a Akaikɪs na wa ta a n sɛ̃, bojũu bala le sɔɔ ma yɪn ba be ka ɛ. ^{XVIII} Bojũu bala le 'maa ma ãgãn nitãa le ban min 'maa a yi ãgãn, a nibe banyãna seen pɛɛfɔ.

^{XIX} A pupuorbiir gbulsɪ ba jaa na be a Asɪya paal pɔ puor yi naa. Akuila ni a Pɪrɪsɪla mi den a si Soro yuor puor yi, ni a pupuorbiir bala na ma lɔɔ a ba yir, mi puoro yi naa. ^{XX} A yɛɛr ba jaa na be a ka mi puor yi naa. Yi mi puor puor taa ni pɔpɛl.

^{XXI} Maa Pɔɔl mãɛ nũu le n seb a puorfɔ nyãna.

^{XXII} Ala ɪ ãsɔɔ jaa baa nɔ̃ a si Soro ɛ, pɔ'yɔɔfɔ ben a wɔ sɛ̃. Pa si Soro, wa.

^{XXIII} A si Soro Yesu wãɛfɔ a be a yi sɛ̃.

^{XXIV} A n nɔ̃fɔ wɔ be a yɪn bala jaa na be a Yesu Kɪrɪstɔ 'yɔ̃ɔ. A ɪ a le.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SĒB KŪ A KORINTI NIBE

I Maa Pōol na ɪ a Yesu Kırısto nıtōnāa Nāanmın na chel ir nı a sɪ yebe Timoti, le seere a gān nyā korɔ a pupuorbiir na be a Korinti tēe pɔ nı a Nāanmın nıbe ba jaa mı na be a Akaya paal pɔ. II Wāefɔ nı nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmın nı a sɪ Soro Yesu Kırısto sē a be a yɪ sē.

III Pēefɔ wɔ ta Nāanmın na ɪ a sɪ Soro Yesu Kırısto Sāa, a Sāa nyā nıbir na bal nı Nāanmın nyā na tara a 'maalfɔsɪ a jaa. IV 'Lo le ma 'maal sɪ a sɪ wōm a jaa pɔ, ka sɪ mı na tōo 'maal a bala mı na be wōm jaa pɔ, nı a 'maalfɔ 'lōnō sɪn nye yin a Nāanmın sē. V Nıtāa le a Yesu Kırısto dōoye difɔ na yaar dōol sɪ jaa, le mı le a Yesu Kırısto 'maalfɔ yaar dōol sɪ jaa. VI Ala ɪ sɪ ben wōm pɔ, a yɪ 'maalfɔ nı a yɪ faafɔ jūu le, ala ɪ sɪ mı nyen 'maalfɔ a mı un a yɪ 'maalfɔ le, a yɪn tōo ara nı kānyir a dōoye bō'yen 'lōnō pɔ sɪn mı na dire. VII Sɪ bar tɪer a yɪ jūu, bojūu sɪ bōon naa ɪka a le yɪn lōon sɪ dire a dōoye, a le nı wɔ ju mı le yɪn pɔo sɪ a sɪ 'maalfɔ pɔ.

VIII N yeer, saa bɔorɔ ɪka sɪ sool yɪ a wōm 'lo to soɔ na dōo pɔo sɪ be a Asɪya paal pɔ bar ε. Wōm jaa jel le dōo pɔo sɪ naa gar a sɪ kpēɔ, saa le dōo tara baarfɔ tɪer ε. IX Sɪre jaa a sɪ tɪer pɔ, a kūu le sɪ tōo kaara a tāu a le ne. Tɪche a nıtō ɪ naa ka sɪ ta dıel a sɪ māe ε, tɪche sɪ dıel Nāanmın nyā na sāne a kūn. X A Nāanmın le faa sɪ yin a kūu tuo nyā pɔ, 'lo le chene faara sɪ. 'Lo le ɪ a sɪ tıertɔ jie ɪka wɔn chene na faara sɪ, XI nıtāa le yɪn sōs sɪ nı a yɪ Nāanmın soorfɔ. Yɔo mı puor Nāanmın yāan a sɪ

jūu tu a wɔ maal vıla 'lo wɔn maal sɪ na wɔ soɔ a yɪ yɔo soorfɔ.

XII Pōpāanyā a sɪ nyāa chefɔ jie le a nyā. A sɪ tɪer dın dāasɪe a le sɪn be a wer dēme sē, nı a le a sɪn nı a yɪn mı na be taa, cheche tɔ pɔ, nı ne ne tufɔ pɔ, ka a jaa yɪ a Nāanmın sē. A ba ɪ a wer nyā bōofɔ le sɪ maal a le ε, tɪche a Nāanmın wāefɔ le. XIII Bojūu saa seb bon jaa kɔ yɪ yɪn kō tōo kar ε, bu kō tōo bōo a par ε. N tɪer ɪka, XIV nıtāa le yɪn wō a sɪ 'yer ŋmaa na yɪ bōo a par, yɪn wa wōn a jaa na yɪ bōo a par, na yɪn tōo che nyāa a sɪ jūu nıtāa le sɪn mı na che nyāa a yɪ jūu a sɪ Soro Yesu bıbir daar.

XV Bojūu ala le so ka n bar tɪer, naa guor ɪka n tı piir yɪ kaa ka yɪ nye tōnō gbēe ayi. XVI N guor ɪka maa wa chiine a Masedonıya n yi a yɪ sē, maa wa lieb waara ka n le yi a yɪ sē go, ka yɪ pāa sōo ma ka n chen a Judiya. XVII In guor a anyā, n mı 'yer bar bı? Bu a wer nıbe guorfɔ kaar le? Ka a neb'yen 'lōnō ma 'yer, ōo, ōo nı kai, kai?

XVIII Tɪche sɪre jaa a sɪ Nāanmın na ɪ a yelmāe soɔ, a sɪ 'yer sɪn 'yer kɔ yɪ ba ɪ ōo nı kai ε. XIX Bojūu a Nāanmın Bie Yesu Kırısto 'yer a maa nı a Silasɪ nı a Timoti na dōo 'yer kɔ yɪ ba ɪ ōo nı kai ε, tɪche a wɔ pɔ, a ma un ōo. XX Bojūu a Nāanmın netryɔo ala wɔn tır un ōo a Kırısto pɔ. A tun a wɔ 'yōo, a ma 'yere ɪka, a ɪ a le, kɔ a Nāanmın yuor tıur. XXI Pōpāanyā a Nāanmın nyā le maal sɪ nı a yɪn a sɪ ara kpēɔ a Yesu Kırısto pɔ, na wɔ oo sɪ. XXII Wɔ 'yōo sɪ naa a wɔ sofo jāne, na wɔ de a wɔ Sɪe 'yōo a sɪ nyāa pɔ, wile sɪ a ye le ala na waara.

XXIII N bɔol Nāanmın a wɔ ɪ a n dāasɪe soɔ ɪka a tara na soɔ ka n bar yɪ, naa ba lieb wa be a Korinti ε, XXIV n ba bɔorɔ ɪka a ɪ wōm kɔ yɪ ε. A ba ɪ sɪ bɔorɔ naa ɪka sɪ

fir yi a yi soofu po ε, tiche a si 'mataa tön yi a yi wõ nõo, bojüu a yi soofu vën ka yi ara kpëo.

II

^I N tier ika n kõ le töo wa piir yi kaa, ka a i tuo ku yi ε. ^{II} Bojüu maa sõo a yi puo an le na maal ka n puo pel, ka a yin tæ ba le ε? ^{III} Ala le so ka n dõo seb a le ika maa wa ti, n puo taa sõon a bala na maal ma ka nõo kpe ma ε. N bar tier ika yi jaa na lõon man chile. ^{IV} Bojüu n seb a anyã ko yi ni pusõo ni hõonfo ni a n nyãa ni nibikõo yoo ika n taa sõo a yi puo ε, tiche ka n vë ka yi bõo ika n nõ yin yoo jaa.

^V Ala i nre maal ka a che, a ba i maa tæ puo le wõ sõo ε, yi jaa puo mi sõo naa ka a le na tu le ika n taa vë ka a i tuo 'yõo jaa ku wõ ε. ^{VI} A toor toofu 'lo won nye yi a yi yoo jaa jie sèe wõ naa. ^{VII} Põpãanyã 'lo, a sèe naa ika yi vë ku wõ, na yi le 'maal wõ ka a wõ pusõo taa chen niem ε. ^{VIII} A le jüu n sooro yi naa ika yi de wõ na yi wiil a yi nõfo ku wõ. ^{IX} A le jüu in seb ku yi le ika n kaa, yin soon tu a nre a yele a jaa po bu. ^X Ala i yi wa vën ku nre, n mi vën ku a ninyine. A ala in vë ku a ninyine, ala i amune chen ka n na vë bar, n vën ku a ninyine, a Yesu Kırısito niem a yi 'yõo. ^{XI} Le an na i ka a Satan taa nmın si 'mataa ε, bojüu si bõon a wõ guorfosi.

^{XII} Põpãanyã, a le in chen a Toroyas ti moolo a Yesu Kırısito 'yer nõo, n nyen le a si Soro na yuo sor ku ma, ^{XIII} n ba chene tara agãn 'maar sere ε, bojüu n ba nye a n yebe Titusi a be ε. Le le n puor ba ti po chen a Masedonıya.

^{XIV} Tiche Nãanmın son puorfu won ma too si 'yõo töofu po yi a Yesu Kırısito po, tu a si 'yõo ka a yë nyünõo yaar de a jie wõ jaa. ^{XV} Bojüu sun le i a Nãanmın

nyünõo a Yesu Kırısito 'yõo ku a bala na nye faafu, ni a bala na wære. ^{XVI} İsoo nyuro na kuu nyüu, ka a äsoo mi nyuro nyevor nyüu. Ti an le na töo a tömõ nyã tö? ^{XVII} Sin ba kaara bamıne kaar ε, saa maal a Nãanmın 'yer tönõ bon ε. A Yesu Kırısito 'yõo, si 'yere naa a Nãanmın yelmãe an i 'lo le tö si.

III

^I Si piel naa ika si dãn si mãe go bu? Bu si buoro na gãma nıbe na seb ka a dãna si yi a si së bu yi a yi së? ^{II} Yin mãe le i a si gãn, na seb 'yõo a si nyãa po ka si bõo yaa, ka nre jaa mi kara. ^{III} Yin le wiil ika yin le i a gãn na yi a Yesu Kırısito së, na yi i a si tömõ tönõ, a ba i ba den a tãi soolaa seb ε, tiche a Nãanmın Sıe le seb. A ba i a kusır përsı po ε, tiche a seb 'yõo a nısaal nyãn po.

^{IV} A tier nyãna sun bar in a si bon tu a Kırısito po, a Nãanmın niem. ^V A ba i fıka si in yë dëme na sun töo too a le sun maal 'yer ε, tiche a si yë yin a Nãanmın së. ^{VI} 'Lo le sõo si a si mool a netır paalaa nyã 'yer, a ba yi a ala ban dõo seb jie ε, tiche a yin a Nãanmın Sıe së. A sebie ala in kuu, tiche ka a Nãanmın koro nyevor.

^{VII} Põpãanyã, ala i a 'yer bie ala ban seb 'yõo a kusır përsı po waan ni kuu ti matãan Nãanmın tur, ka a tur a İsrail nıbe na ba tönõ kaara a Mosesı nie a Nãanmın tur jüu, a wõ tur gba na wa baar. ^{VIII} A Nãanmın Sıe 'yerbie tur kõ gar a le ε? ^{IX} Ala i a 'yerbie ala na 'yõo a nıbe 'yer tur berma naa, a 'yer bie ala na waara ni a torfo, nmune le won jã! ^X Bojüu a Mosesı nebinãa ba le tara tur a põpãanyã ε, fõo de man a Yesu Kırısito 'yer nõo, wõ gar wõ naa. ^{XI} Ka ala i a 'lo gba na wa baar waan na tur, nmune le a tur 'lo na ba baaraa ε, na jã!

XII A le jūu, a si tier̄to nyāna le vē ka saa joro dābāe ε, XIII Sun ba kaara fika a Mosest na dōo vil a fobaa pōo a wō nie ka a Isiral nibe ta kaa ε, na ba nye a nylfo 'lo na baar ε. XIV Tiche a ba nyāna pōo naa wa tāt̄n dina, a fopōora chene naa bala wa kara a net̄ur koraa jie. Baa for bar sere ε, bojūu Yesu Kırısto tee 'yōo le won tōo for. XV A dina gba, bala wa kar a Mosest nebināa yele, a fobaa ma pōon a ba nyāa. XVI Tiche āsōo jaa wa lieb wa a si Soro sē, wō ma for won a fobaa 'lo bar. (A *Yifō Gān 34:34*) XVII Pōpāanyā, a si Soro le i a Nāan̄mın Sıe, ka a jie 'lo a Nāan̄mın Sıe na be, māe sofo m̄ ben be. XVIII Ka a s̄n bala nie na ba pōo ε, pāa nyle a si Soro tur, naa here ka a tur pōoro 'yōonō na yire a si Soro sē na i a Nāan̄mın Sıe.

IV

I A le jūu, an i a Nāan̄mın nıbaal le wō k̄n si a tōmō nyā s̄n tōnō, a le jūu saa baala ε. II Tiche si lieb puor 'yōo tāsōo yele n̄i vā yele, saa tara belfo ε, b̄i here a Nāan̄mın yelmāe ε. Si ma man a Nāan̄mın yelmāe ka a gā chāa pō, na si wiil a si māe ka n̄re jaa tier̄ bōo ika yelmāe dēme le si i a Nāan̄mın niem. III Ala i gba a si 'yer nōo s̄n 'yer sool naa, a sool kō a bala na were. IV A n̄mın 'lo na be be a dina jōon a bala na ba soo de a si 'yer ε tier̄si, ka ba kō tōo nye a 'yer nōo 'lo chāa na i a Yesu Kırısto tur ε, na wile a le a Nāan̄mın māe na be ε. V Bojūu a ba i si māe 'yer le si dōo 'yere ε, tiche si 'yere naa a Yesu Kırısto na i a si Soro, a s̄n m̄ i a ȳi tōtōnbo a wō jūu. VI A Nāan̄mın 'lo na dōo 'yer, "Vē ka a chāa char libe pō," (A *Pielfō Gān 1:3*) 'lo le maal a chāa char 'yōo a si nyān pō, na wō kō si a bōofō chāa, na i a Nāan̄mın tur a Yesu Kırısto niem.

VII Tiche s̄n kaara naa yōora dōor kaar Nāan̄mın na de a bōsō 'yōo, ka a kp̄eō wō jaa ȳi Nāan̄mın sē, a ba ȳi a si sē ε. VIII Yele ma ch̄m si naa a lōbobo a jaa ayi, tiche a maa n̄mer si ε, ka a ma i si vāre vāre, tiche a si tier̄ maa yēyel ε. IX Ba ma ge si naa, tiche a Nāan̄mın ma ben a si sē, na ba ma n̄me si gaal tēe, tiche baa sōo si ε. X B̄bir jaa le si wōnō a Yesu k̄ū tuo a si āgāma pō, ka a nibe m̄ na tōo nye a Yesu nyevor a si āgāma pō. XI Ka a s̄n banyā na voro be k̄ū nūu pō, a Yesu jūu, ka a nibe tōo nye a wō nyevor a si āgāma anyā na kpi pō. XII Ala le so ka a k̄ū tōnō n̄i s̄n, tiche ka a nyevor tōnō n̄i ȳn.

XIII A seb a Nāan̄mın gān pō ika, "N soon de ala le so ka n 'yer." (*Yiel Gān 116:10*) A Nāan̄mın Sıe nyā le si m̄i tara n̄i a sofofō na si m̄i 'yere. XIV Bojūu si bōon naa ika a 'lo na sāt̄ a si Soro Yesu Kırısto a k̄ū pō, m̄i na sāt̄ si naa n̄i a Yesu 'matāan a ȳn a si wa ara a wō niem. XV A anyāna a jaa ure naa a ȳi sofofō jūu, ka a wāefō 'lo na tara a n̄yoo, na lieb dānfō korō a Nāan̄mın yuor tur.

XVI Ala le so ka saa baala ε. A si āgān vaar gba na suoro, tiche a si sur 'lo, b̄bir jaa le a ma here bōpaalaa. XVII Bojūu a wōm anyāna s̄n nyere i n̄ defere naa waara n̄i a nyevor 'lo na i tur gar a jaa wa korō si. XVIII Le le, saa fur n̄bir 'yōo a ala s̄n nyere ε, tiche si fur n̄bir 'yōo a ala s̄n ba nyere ε. A anyā s̄n nyere, a kō kor ε, tiche anyā s̄n ba nyere ε, ala le na kor.

V

I Stre jaa, si bōon naa ika a si āgāma anyāna kaara naa fika a tāt̄n yie anyāna s̄n kpiere, ala wa kpi, si tara na yir Nāan̄mın na me, yir nyā na be a saaju an ba i n̄re nūu le me ε. II Si oro na bōoro

ika, a saaju yir 'lo po, si ti kpe a be. ^{III} Sin wa kpe a be, si kō le i sal'moor ε. ^{IV} Bojūu a āgān tān nyā po sin be, si orō na ka a i tuor kō si, bojūu saa booro ika si i sal'moor ε, tiche a si de a saaju jikpiera 'lo su po, ka a 'lo na i a bōkūu ka a nyevor vol wō. ^V Pōpānyā, a Nāanmūn mǎe le maal si a le a yeke nyāna 'yōo, na wō kō si a wō siε, ka a i yelmǎe jaa le an na wa.

^{VI} A le jūu, si ma bar tier, na si bōon ika sin chene be a āgān po, si jāan naa a si Soro. ^{VII} A nyevor sin tara, sofo le, a ba i nyefo le ε. ^{VIII} Si bar tier, ka a mi i si bofo ika si yi a āgān nyā po, na si chen ti kpiera a si Soro yir. ^{IX} Ala le so ka si mōo nibir pele a wō po, ka a āgān nyā po le si be, bu ka si yin a wō po. ^X Bojūu a si āsoo jaa na wa ara na Yesu Kirisito 'yer toorfo dakoo par, ka wō kō āsoo jaa le won de a wō āgān tōn, ka vīla le fo tō, bu deer le.

^{XI} A le jūu, an yi a le daar jaa si bōon a le a si Soro dābāe jofō na be, a si pāa mōo nibir ika si lieb a nibe tier. Nāanmūn bōon le sin be, ka a yi tier gba mi bōo a le sin be. ^{XII} Saa booro ika si dān a si mǎe kō yi go ε, tiche a si kō yi sor ka yi che nyāa a si 'yōo, na yi tōo 'yer a bala na ma chiera a nyāa ni a ala ban nyen nibir, ti bar a ala na be a nyāa po. ^{XIII} Ala i si gele naa, Nāanmūn jūu le. Ala i saa le gele mi ε, a yi jūu le. ^{XIV} Bojūu a Kirisito nfo le fure si, bojūu si bōon naa ika a nubō'yen le kpi kō a nibe ba jaa, a le jūu nre jaa le kpi. ^{XV} 'Lo le kpi kō ba jaa, ka a bala na chene a nibir, ba kō le be be kō a ba mǎe ε, tiche ban ben be kō a 'lo na kpi kō ba na wō le ir i vor go.

^{XVI} An yi a dūna chiine, saa le kaara nre a wer nibe kaafō kaar ε. Le ni wō ju le si mi dōo kaa a Yesu Kirisito, saa le chene maala

a le go ε. ^{XVII} A le jūu, ala i nre jaa wa ben a Yesu Kirisito 'yōo, wō lieb nipaalaa, a nikoraa chen naa, tiche ka wō lieb nipaalaa. ^{XVIII} A anyāna a jaa yin a Nāanmūn sē, 'lo le 'maal si kō a wō mǎe tu a Yesu Kirisito 'yōo, na wō pāa kō si a 'maalfō 'yerie. ^{XIX} Nāanmūn 'maal a wer kō a wō mǎe tu a Yesu Kirisito 'yōo. Waa le sorō a nibe yeldebe ban maal ε. A 'maalfō 'yerie anyā le wō de tōn si. ^{XX} A le jūu, sin le ara kō a Yesu Kirisito ka a wer po, sin 'yōo le a Nāanmūn tu sooro yi. Si den a Yesu Kirisito yuor sooro ni yi ika, yi too wa gbor a Nāanmūn. ^{XXI} Nāanmūn den a 'lo na ba maal deer jaa ε, ka wō lo a si deer boor kō si, ka a wō jūu a si lieb nitorsi a Nāanmūn sē.

VI

^I An i sin ni Nāanmūn le 'mataa tōnō, si sooro yi naa ika yi ta kaa a Nāanmūn wāefo poro ε. ^{II} Bojūu a seb a Nāanmūn gān po ika, "A n maal vīla sōo, n wōn a fo 'yer, ka a faafō bībir daar, n sōo fo naa." (*Isaiya 49:8*) N 'yere na koro yi ika, a pōpānyā le i a Nāanmūn maal vīla sōo, pōpānyā le i a Nāanmūn faafō bībir.

^{III} Saa nmaara nre jaa sor ε, ka ba taa wa kpere a si tōmō ε. ^{IV} Tiche yeke jaa po, si ma maal a si mǎe wiil ika Nāanmūn tōtōnbo le si i. A anyāna le a mǎe nyoofo po, wōm ni tuo ni nūbaal yeke po, ^V ba ma nme si naa nyoor si po ti ma dam nibe 'yōo si, ka si ma tō tōkpāen na si gal gōo ti jēn kō, ^{VI} a si cheche ifo ni a si bōfo ni a si kānyir ni a si maal vīla, ni a Nāanmūn siε won kō si po, ni a nōfo sin tara siε jaa, ^{VII} na si ma 'yere yelmǎe ni a Nāanmūn kpēo, torfo un a si tājebon na ma be a si nūsōn ni a goor po, ^{VIII} na ba ma kō si tur ti le kpe si, na ba ma bool si yovila ni a yodeer. Si un yelmǎe dēme ti ba maal si nibelbe. ^{IX} Si

un nübõõnsi tiche a ba maal si fika baa bõõ si ε. Si ma kpire naa tiche na si ma chene voro. Ba ma nme sun ne ne ne ti baa kō ε. ^X Nübaal yeke le ba ma maal si, ti si chene chile. Nõõ ma koro si naa, ti si maala niyoo a ba lere. Saa tara bon jaa ε, ti so bomo a jaa.

^{XI} Saa 'mør 'mør yeke jaa bar a yin Korinti dème sē ε. Si yuon a si nyān kō yi. ^{XII} Saa i nübikuon dème kō yi ε, tiche yin le ni i nübikuon dème kō yi. ^{XIII} A pāa kaara naa fika bõõr, naa 'yere ni yi fika n bibiir. Yi yuo a yi nyān mi.

^{XIV} Yi taa ire wa gbere a bala na ba i a Yesu turbo ε, nmine le a yeltorsi ni a putuyeke na ire wa 'mataa? Bu nmine le chāa ni libe na ire wa 'mataa be jibõ'yen?

^{XV} Nmine le a Yesu Kirsito ni a Satan na ire wa tara guor taa? Nmine le a nyā na i a Yesu turo, ni a 'lo na ba i a Yesu turo ε, na ire mi wa tara man taa? ^{XVI} Nmine le fon ire wa nye tibe a Nāanmin puorfō yir? Bojūu sin le i a Nāanmin nyā na ba kpire ε, puorfō yir. Nitāa le a Nāanmin na 'yer, "In ben a ba sē 'mataa chiine ni ba, naa i a ba Nāanmin, ka ba mi i a n nibe." (Mosesi Gāma Na Tu Ata 26:12)

□□ "Ala le so ka a si Soro 'yer, yi too yi a ba pō, ti che ba bar, na yi oo yi yō. Yi taa ire wa sire bõdeer jaa ε, un de yi naa." (Isaiya 52:11)

□□ "In i naa a yi Sāa, ka a yin mi i a n dabil ni a n pōobil. Le le a Nāanmin na i a Tõõfo Sõõ 'yer." (2 Samuwel 7:14)

VII

^I An i sin le be tara a netiraa nyānaa jūu, n barmine, yi i a si pōl si mæ yin yeke jaa na sōõ a si āgāma ni a si sur pō, na si mōõ nübiri na si i cheche 'yõõnõ ni Nāanmin.

^{II} Yi yuo a yi nyāa kō si. Saa maal a yi āsõõ jaa deer ε, saa fol a yi āsõõ jaa mi ε, saa mi nma a yi

āsõõ jaa ε. ^{III} N ba 'yere a anyāna ika n tō yi ε, n dõõ de nie 'yer kō yi ika yi ben a si nyāa pō, ka ala i nyevor le, bu kūu le ti sin ni yin le. ^{IV} N bar tier ka a 'yõõ ma ākpēõ, a si wõm a jaa pō, ti nõõ kpe ma ti põn bar.

^V Bojūu sin ben wa ta a Masedontya, a si āgāma anyāna ba tara pēnfō ε, tiche si tuor dõõye ka jeer ma be a yõõ ka a dābāe mi ma nyoo si. ^{VI} Tiche a Nāanmin nyā na ma 'maala a nitōr barsi, wõ 'maal si naa a le a Titusti na wa wa a si sē. ^{VII} A ba i a wõ waa tēε ε, tiche a le yin 'maal wõ. Wõ mi man kō si a le an dõõ kpe yi ka yi pōõ sōõ, ni le mi yin tara a n tier, ala le so ka nõõ pāa kpe ma ti põn bar.

^{VIII} Ala i a gān un seb kō yi, sōõn yi pōõ gba, ti maa pōõ ba sōõ ε. A sōõn n pōõ 'lo un wa nye ika a gān un seb kō yi sōõn a yi pōõ bālāa. ^{IX} Põpāanyā 'lo, n pōõ pel naa, a ba i a yi pōõ na sōõ jūu ε, tiche a yi pōõõ na vē ka yi lieb a yi tier. Bojūu a yi pōõõ un a le a Nāanmin na bõõrõ, ala le so ka yelbier ba pōõ yi tu a si sē ε. ^X Nāanmin pōõ pōõõ ma waan na tier liebfō chiine faafō jie, a ba i waalfō ε. Tiche a wer pōõ pōõõ ma waan na kūu. ^{XI} Yi nye le a Nāanmin pōõ pōõõ na waan a yi sē. Nye le yin i nübije, na yi ma 'yer wiil a yi mæ, nye le ban 'yere dõõl yi, ka a dābā chelma nme, nye le yin bõõrõ taa, nye le yin tara taa tier, na yi choor gu ika yeltorsi a i. Sor jaa pō, yi wiil yi mæ ika yaa tara chefō ε. ^{XII} N gba na seb a nitõ kō yi, a ba i a 'lo na maal a deer 'yõõ le bu a bala na pōõ wõ ε, tiche a Nāanmin niem yin mæ yi kaa nye le sin ma ire yi a volaa.

^{XIII} A anyāna a jaa le 'yõõ si ākpāen, naa pōõ a sin mæ ākpāen sin dõõ tara. A nõmõ si

naa a le sin wa nye a Titusɩ ka wɔ puɔ pɛl, bojũu yi jaa le sɔw wɔ ka a wɔ nyāa 'maa. ^{XIV} N dɔɔ 'yer a yi 'yer kɔ wɔ, ka yaa mi su ma vā ε. Tiche a le jaa sin dɔɔ 'yer a yi 'yer mi ɪ yelmāε. Ka a le sin dɔɔ dān yi kɔ a Titusɩ a wɔ ti nye ka a ɪ yelmāε jaa le. ^{XV} Ka a wɔ bofɔ won bɔwɔɔ yi pāa puɔ 'yɔɔ, 'lo wa tier a le yin wɔnɔ a wɔ toor na yi de wɔ nuur ayi ni dābāε ni miifɔ. ^{XVI} Nɔɔ kpe ma naa ka n pāa bar tier a yi jũu.

VIII

^I Põpāanyā, n yeer, si bɔwɔ naa ɩka yi bɔɔ a wāεfɔ nyā a Nāanmɩn na wāε a Masedonɩya pupuorbiir gbulsɩ. ^{II} A beer kaa tuo na nyɔɔ ba, ka ba ɪ nɔn dēme, ti a chene na nɔmɔ ba, ka a nɔɔ kɔwɔ ba, a ba kɔ ti pɔn bar. ^{III} Bojũu maa māε din dāasɩε ɩka ba kon a le ban na tɔɔ, ba gba kon ti pɔn bar. Bala māε wɔɔ pɔ le a yi. ^{IV} Ba sɔwɔ sin yāayāabule ɩka, si de a kɔfɔ anyāna ti kɔ a Nāanmɩn nibe ka ɪ ba mi nyen sɔr puɔ a tɔmɔ pɔ. ^V Baa maal a le a sin māε na dɔɔ tier ε, tiche ba den nie de a ba māε kɔ a si Soro ni a sin le a Nāanmɩn na bɔwɔɔ. ^{VI} Ala le so a si sɔwɔ a Titusɩ an ɪ 'lo le dɔɔ piel, wɔ baar baar a wāεfɔ tɔmɔ nyā a yi jie. ^{VII} Tiche nitāa le yin ma maal ye le jaa ti pɔn bar, a yi sɔɔfɔ pɔ, a yi 'yer pɔ, ni a yi bɔɔfɔ pɔ, ni a yi nɔbijie pɔ, ni a le yin nɔ si, yi kaa na yi mi kɔ ti pɔn bar a wāεfɔ nyā pɔ.

^{VIII} N ba fire yi ε, tiche n bɔwɔ naa ɩka n beer a yi nɔfɔ kaa naa mi de man a bamine mi maal vɩla ye le kaa. ^{IX} Bojũu yi bɔɔn naa a le a si Soro Yesu Kɩrisito wāεfɔ na be. Wɔ dɔɔ ɪ taraa sɔɔ, tiche a yi jũu, wɔ wa heb nɔɔ sɔɔ, ka yin tu a wɔ nɔɔ pɔ, mi heb taraa dēme.

^X A le in tara na 'yer a ye le nyāna pɔ ni nyā, diyē, yin le ɪ nibe na de nie na ba ɪ a kɔfɔ tɛε pɔ ε, tiche ka a ire yi vɔlaa ɩka, yi

ɪ a le. ^{XI} Põpāanyā yi baar tɔ, ka a le na ɪ a yi bɔfɔ ɩka, yi maal ka a tu taa a yi ti baar jā a le yin tara. ^{XII} Bojũu ala ɪ a kɔfɔ vɔlaa ben be, Nāanmɩn ma sɔɔn de bon jaa won tara, a ba ɪ a bon 'lo won ba tara ε.

^{XIII} A si bɔfɔ ba le ɩka bamine ba pēne, tiche ka a bamine 'lo bala ε, tiche jātaa a be be. ^{XIV} Ka a duna a yi bɔyɔɔ na sɔw ba a le ban bɔwɔɔ, ka a le mi a ba bɔyɔɔ mi na heb sɔw yi, ka a jātaa pāa be be. ^{XV} Nitāa le an seb a Nāanmɩn gān pɔ, “A 'lo sɔɔ na wob yɔɔ, wɔ maa tara yɔɔ ε, ka a 'lo mi na wob bālāa maa tara bālāa ε.” (*A Yifɔ Gān 16:18*)

^{XVI} N puor Nāanmɩn yāan, 'lo le de a tier bɔ'yen 'lɔnɔ in tara kɔ yi 'yɔɔ a Titusɩ tier mi pɔ. ^{XVII} Bojũu a Titusɩ ba sɔɔ de a le sin 'yer tɛε ε, tiche wɔ māε mi dɔɔ kaa ir nme nyāa waara a yi sē. ^{XVIII} Si mi tɔn a yebe āsɔɔ ka won puɔ ka ba 'mataa ti, 'lo a pupuorbiir gbulsɩ ba jaa na dāna wɔ, a wɔ Nāanmɩn 'yer 'yerfɔ pɔ. ^{XIX} Ala le so ka a pupuorbiir gbulsɩ ir wɔ ɩka wɔ puɔ si, a si 'mataa tuo a kɔfɔ anyāna chiin, na sin tɔɔ 'yɔɔn a si Soro māε na si mi wiil a le sin bɔwɔɔ ɩka si sɔw. ^{XX} Saa bɔwɔɔ hūhūfɔ ni a kɔfɔsi anyāna ye le ε. ^{XXI} Si sɔɔ naa ɩka si maal a le na tor, a ba ɪ a le na tor a si Soro niem tɛε ε, tiche a le mi na tor a nibe niem.

^{XXII} Si mi le sɔwɔ a si yebe āsɔɔ sin juor kaa a wɔ tara yelmāε, si tɔnɔ wɔ naa ka ban 'mataa ti, wɔ mi gba bar tier a yi jũu. ^{XXIII} A Titusɩ 'lo, n tɔtɔto sɔɔ le, ka si 'mataa tɔnɔ a yi pɔ. Tiche a si yeer banyā 'lo, a pupuorbiir gbulsɩ le ir ba tɔnɔ ka a ɪ 'yɔɔfɔ kɔ a Yesu Kɩrisito. ^{XXIV} A le jũu yi maal a yi nɔfɔ wiil ba, ni a le jũu sin ma chiere nyāa a yi 'yɔɔ, ka a pupuorbiir gbulsɩ na be jie jaa ka ba nye.

IX

^I A ba le see ika n le seb gān kɔ yi a le sɔn na sɔw a Nāanmɔn puorbo go ε. ^{II} Bojūu n bɔɔn a le yɔn bɔɔrɔ ika yi sɔw, n pɛɛ yi naa na n kɔ a Masedonɔya dēme, naa 'yer kɔ ba ika, dɔyɛ jaa le be a Akaya yi chɔɔr ika yi kɔ, ka a yi vɔlaa dam nibe yɔɔ jaa 'yɔɔ ka ba mɔn i. ^{III} Tiche n tɔnɔ naa a yeer ba nyāna ka a le sɔn chɛre a nyāa a yi jūu, taa lieb 'yer pɔrɔ ε. Tiche ka a i yi chɔɔr baar nitāa le ɔn 'yer ika yi i naa. ^{IV} Bojūu ala be i a Masedonɔya nure ben pɔɔ ba ti, na wɔ ti nye a yaa chɔɔr ε, sɔn be le 'yer a yi 'yer, an ɔn vā a le sɔn ma bar tier a yi 'yɔɔ. ^V A le n nyen an tara sɔr ka n sɔɔr a yeer ka ba dɔɔ nie ti piir yi kaa, na ba mi kaa a yi chɔɔr baar a yi pɔtier kɔfɔ yɔn tir a nɛɛ. Ka a pāa i pɔpel kɔfɔ naa ta i firfɔ kɔfɔ ε.

^{VI} Yi tier a anyā ika, nure 'lo na ba 'yɔɔ bɔbɔrɔ yɔɔ a bɔɔ pɔ ε, wɔ maa che yɔɔ ε. Tiche nure 'lo jaa na bɔr yɔɔ, wɔ mi na chen yɔɔ, nure 'lo jaa mi na bɔr vɔla kɔfɔ, a vɔla kɔfɔ mi le won wa che. ^{VII} Nure āsɔɔ jaa wɔ ma kɔ le a wɔ nyāa na tier ka a ta wa i pɔsɔɔ, bu ηmɔrfɔ ε, bojūu Nāanmɔn nɔn nure na kɔrɔ ni pɔpel. ^{VIII} Nāanmɔn na tɔɔn vɛ ka a wɔ wāɛfɔ i yɔɔ kɔ yi, ka a le a ye le a jaa pɔ, ni sɔɔ jaa ka yi ma nyere a ala jaa yɔn bɔɔrɔ na yi ma tɔn tɔsɔn jaa ti pɔn bar. ^{IX} Nitāa le an seb a Nāanmɔn gān pɔ, “Wɔ ma yaar a jiir a jaa kɔ a nɔn dēme, ka a wɔ torfɔ ba tara baarfɔ ε.” (*Yiel Gān 112:9*) ^I A 'lo na ma kɔ a kɔɔraa a bɔbɔrɔ na wɔ ma vɛ ka a bɔdiir waa, won kɔ yi naa na wɔ vɛ ka a bɔbie binfɔ jie waa, na wɔ vɛ ka a yi torfɔ ηmafɔ berme. ^{XI} Nāanmɔn na maal yi naa ka yi i taraa dēme ka yi ma kɔrɔ ni pɔpel sɔɔ jaa, naa tu a si sɛ ka a yi pɔpel kɔfɔ lieb vɛ ka nibe puoro Nāanmɔn yāan.

^{XII} A yi tɔmɔ nyā yɔn tɔ a ba i a Nāanmɔn nibe an wɔnɔ tee le a sɔw ε, tiche a yaar ta nure jaa, ka ba puor Nāanmɔn yāan. ^{XIII} A tɔmɔ nyā yɔn tɔ jūu wiil a le a yɔn māɛ na be, nibe pɛɛn Nāanmɔn, bojūu a yi nɛɛ tufɔ 'mantāan a le yɔn sɔɔ a Yesu Kɔrisito 'yer nɔɔ, ni a yi pɔpel kɔfɔ 'lo yɔn lɔɔ pɔn ba ni nure jaa. ^{XIV} Ka a ba Nāanmɔn ban ma sɔɔrɔ kɔrɔ yi, a ba tier wɔ jaa ma ben a yi sɛ, bojūu a Nāanmɔn wāɛfɔ berme naa na be a yi sɛ. ^{XV} Nāanmɔn sɔn puorfɔ ni sɔn kɔ tɔɔ man a wɔ kɔfɔ won kɔ si ε.

X

^I Maa Pɔɔl den a Kɔrisito he le le le ni a wɔ 'maar ɔfɔ lob nūu kɔ yi. N maa 'lara ε, maa wa tuor yi ni gberaa ti maa mi baa be a yi sɛ ε, n ba i le ε. ^{II} N sɔɔrɔ yi naa ika maa wa wa, n taa wa i a ba i le 'lɔnɔ a nibe bamune jie ε, ba tier man taa a wer nibe kaar le si be. ^{III} Bojūu sɔn ni a wer nibe le 'mataa kpɛre ti saa ηmaara jeer a ba kaar ε. ^{IV} A si taje bomo ba i a wer nyā taje bomo ε, a si taje bomo tara na Nāanmɔn kpɛɔ sɔn ma de wel a gādaar jiir bar. ^V Si ma sɔɔn a ba nechɛre ni tier deer 'lo jaa ban ma de vara ni a Nāanmɔn bɔɔfɔ bara, na si ma 'yer nyɔɔr nibe tiersi ka ba lieb wɔnɔ a Kɔrisito toor. ^{VI} Si mi chɔɔr naa ika si kpāa a bawɔnsi, yɔn wa ba gber baar.

^{VII} Yɔn kaara a anyā tee yɔn nyen nɔbir. Ala i āsɔɔ bar tier ika wɔ ɔn a Kɔrisito toor, wɔ mi le bɔɔ tier kaa ika a sɔn mi ɔn a Kɔrisito toor a wɔ kaar. ^{VIII} Bojūu maa gba sɔɔ chɛre nyāa ni a le, a si Soro ba kɔ si a kpɛɔ ika si wel yi bar ε, ti si guol yi. Vā ba kɔrɔ ma ni a ye le nyā ε. ^{IX} N ba bɔɔrɔ fika a n gāma a kɔrɔ yi dābāe ε. ^X Bojūu bamune 'yer ika, “A Pɔɔl gāma 'yerbie tire naa, naa i 'yerbikpāen, tiche a 'lo māɛ wa be a si sɛ, wɔ ma bal naa

ka a wɔ 'yer mɪ maa ɪ bon ε.” □ A nɪbe bala, yɪ vɛ a ba bɔɔn ɪka, a le a sɪ 'yerbie na kaara a gāma pɔ, sɪn ba be a yɪ sɛ ε. Lɛ le a sɪ tɔmɔ na kaara sɪn wa be a yɪ sɛ.

XII Sɪn ba 'lara diere a sɪ mǎe mana nɪ a bamɪne na ma pɛere a ba mǎe ε. Ba ma den a ba mǎe na ba man a ba mǎe, baa tara yɛ ε. XIII Sɪn 'lo, sɪ kɔ sɔɔ dǎn a sɪ mǎe a le tɪ pɔn bar ε, tɪche sɪn nyɔɔn sɪ mǎe jǎ a le a Nǎanɪmɪn na 'yer ɪka sɪ tɔ, ka sɪ gba na tɔ tǎn a yɪ sɛ. XIV Sɪ kɔ dǎn a sɪ mǎe chiin tɛer ε, ka a na kaara fɪka saa wa a yɪ sɛ ε, bojũu sɪ tǎn naa a Kɪrɪsɪto 'yer nɔɔ a be a yɪ sɛ. XV Bɪ dǎn sɪ mǎe tɪ pɔn a tɔmɔ a nɪbe bamɪne na tɔ ε. Sɪn tɪer le ɪka, a yɪ sɔɔfɔ na ben nɔɔnɔ, a sɪ tɔmɔ mɪ na yal 'yɔɔ XVI ka sɪ pǎa tɔɔ mɔɔl a 'yer nɔɔ be a paalsɪ ala na be a yɪ niem. Bojũu saa dǎna a sɪ mǎe nɪre kɔɔ paal pɔ, ban tɔ baar ε. XVII Tɪche, nɪtǎa le an seb a Nǎanɪmɪn gǎn pɔ ɪka, “Vɛ ka a 'lo na dǎna a wɔ mǎe, wɔ de a sɪ Soro dǎna nɪ a wɔ mǎe.” (Jeremiya 9:24) □□ Bojũu a ba ɪ a nɪre 'lo na pɛe a wɔ mǎe le ɪ a nɪsɔ ε, tɪche a 'lo a sɪ Soro na pɛe le.

XI

I N tɪer ɪka yɪn tara nɪ ma naa a n dǎbol ye le pɔ bǎlǎa, tɪche yɪ gba den nie ɪ a le. II N tara na nɪ yɪn nyuur a wɔ ɪ Nǎanɪmɪn nyuur. N tɪr nɛε kɔ yɪ ɪka yɪ kul dabɔ'yen, na ɪ a Kɪrɪsɪto, ka n na de yɪ fɪka pɔɔsarbile na ba tɪn daba ε, na n kɔ wɔ. III Tɪche dǎbǎe kɔrɔ ma naa, nɪtǎa le a waa na dɔɔ de a wɔ yɛ ye le bel a Hawa, wɔ taa mɪ wa lɪeb a yɪ nyǎa yɪn a yelmǎe yɪn tara turo nɪ a Kɪrɪsɪto dɛ dɛ dɛ pɔ ε. IV Bojũu ala ɪ nɪre ǎsɔɔ wan wa mɔɔl 'yer Yesu yuo 'yer kɔ yɪ, bɪ ka yɪ nyɛ a sɪyuo na ba ɪ a 'lo sɪn mɔɔl na ba ɪ a Nǎanɪmɪn Sɪe 'lo yɪn nyɛ ε, bɪ 'yer nɔɔ yuo na ba ɪ a 'lo yɪn sɔɔ ε, yɪ ma sɔɔn jaa kayaan. V Tɪche n ba tɪer ɪka n ɪn pɔɔr a

nɪtɔn kpǎen bala jie ε. VI Amɪne sɛ n ba jǎn a 'yer 'yerfɔ ε, tɪche n tara na bɔɔfɔ. Sɪ ma vɛn ka a anyǎ chaar kɔ yɪ ye le jaa pɔ.

VII N maal dɛer a le ɪn siir a n mǎe naa mɔɔl a Nǎanɪmɪn 'yer nɔɔ nyǎ kɔ yɪ a pɔrɔ bɪ? VIII N faan a pupuorbɪir bamɪne ban dɔɔ sɔɔ ma ka n tɔɔ tɔ a yɪ jie. IX Ka a le ɪn dɔɔ be a yɪ sɛ, n bɔɔrɔ na bon, tɪ n ba ɪ tuor kɔ yɪ ε, bojũu a yeer bala na dɔɔ yɪ a Masedonɪya wa ba kɔ man bon jaa ɪn bɔɔrɔ. N ba vɛ ka n ye le ɪ tuor kɔ a yɪ ǎsɔɔ jaa ε, n kɔ wa vɛ ka a n ye le dɔɔl yɪ jaa ε. X A le a Yesu yelmǎe na faa be a n sɛ baar, nɪre jaa ba be a be a Akaya paal pɔ, na ηmaa ma sɔr nɪ a n nyǎa chefɔ nyǎ pɔ ε. XI Baa 'yɔɔ le n tɔnɔ a le? Bojũu n ba nɔ yɪ bɪ? Nǎanɪmɪn bɔɔn naa ɪn nɔ yɪ. XII ɪn chene na maala a le ɪn ben maala naa tɔɔ ηmaa a yobɔɔrɔbɔ sɔr, bala na bɔɔrɔ sɔr ɪka ba de a ba mǎe mana nɪ sɪ.

XIII Bojũu a nɪbe ba nyǎna ɪn jir ηmarba nɪtɔnsɪ na ba ɪ tɔtɔnbɔ na be le nɪbe, na ba maal a ba mǎe nɪtǎa a Kɪrɪsɪto nɪtɔnsɪ. XIV A ba ɪ ne'maa ye le ε, bojũu a Satan mǎe mɪ na tɔɔn maal a wɔ mǎe fɪka, a chǎa malaka. XV A mɪ kɔ ɪ ne'maa ye le ε, ala ɪ a wɔ tɔtɔnɔ ǎsɔɔ mɪ pǎa maal a wɔ mǎe a tɔtɔ toraa kaar ε. A ba baarfɔ daar, ban nyen a ba sǎyar le ban tɔ.

XVI ɪn le maal 'yer go. Yɪ ta vɛ ka a ǎsɔɔ jaa bɔɔl ma jɔl ε. Tɪche ala ɪ yɪ gba wa bɔɔl man jɔl, yɪ chene sɔɔ de ma fɪka le yɪn na de a jɔl ka a n mɪ tɔɔ bɔ yuor bǎlǎa. XVII N bar tɪer nɪ a n yobɔyele nyǎ pɔ, n ba 'yerε fɪka nɪtǎa le a sɪ Soro na ma 'yer ε, tɪche nɪtǎa le jɔl na ma 'yerε. XVIII Yɔɔ jie jaa le bɔɔrɔ yuor a wer nyǎ pɔ, n mɪn bɔn a yuor. XIX Yɪ ma sɔɔn de jɔl vɪla jaa, yɪn ɪ yɛ dɛme jũu. XX Yelmǎe, yɪ gba ma den nɪre na maal yɪ gbǎgbaa bɪ na yɪ ɪ tɔnɔ ka wɔ dire, bɪ dara

ba mǎe yire ni a yi niem bu ma 'mara yi a tokpala pɔɔ jaa.

XXI Vā korɔ ma naa ka n 'yer ɩka sun bal naa ni a ye le nyā. A ala a nɩbe bamɩne na ma de buɔɔ ni yuor, maa 'lo ma 'yer naa jol kaar, n mi na pāa 'lan bɔ yuor. XXII Baa ɩ Heburu nɩbe e? Le le n mi ɩ a āsɔɔ. Baa ɩ Isral nɩbe e? N mi ɩ a Isral nɩre. A ba ɩ Abraham bal nɩbe le ba ɩ e? Le le n mi ɩ a āsɔɔ. XXIII Baa ɩ a Kɩristo tɔtɔnɔ e? N sɔɔ naa anyāna fika nɩre na ba tara tɩer e. N ɩn a tɔtɔnɔ gar ba. Naa tɔ tɔkpāen gar ba jaa. Ka ba ma pɔɔɔ ma die pɔ jaa tɔtɔ. Ba ma nɩme man kpɛɛ gar ba. N ma nyuro na kuu bɩbir jaa. XXIV Gbɛɛ anuu jaa le a Juu nɩbe fɔb ma ni a ba kpaara neer lɩjaayi for bir (39). XXV Gbɛɛ ata jaa le ba pɔb ma ni dakɔrɩ, na ba lob ma ni kɔstbe gbɛbɔ'yen. Gbɛɛ ata mi le a gbor kpɛɛ nɩmer wel si 'yɔɔ be a man kpɛɛ pɔ. Tāsɔɔ gbul ni a mɔtɔgbul jaa le n ma be a man kpɛɛ pɔ. XXVI ɩn ba gala a yɔfɔ e, n bɔɔn le a pɔn kɔɔ dɔɔye na be, naa tuor nānyisi, ka a maa mǎe paal nɩbe ge ma, ka a bala na ba ɩ a Juu nɩbe mi ge ma. N din dɔɔye a tɛe pɔ. Naa di dɔɔye a man pɔ. Naa di dɔɔye a yeer bala na nɩmara a jɩrɩ sɛ. XXVII Tɔkpāen ni wɔm pɔ, naa ma gal gɔɔ. N bɔɔn kɔ ni kɔnyuur naa ma gāna kɔ tɔtɔ. Ka ɔɔr ma kpe ma ka n ɩ sal'mɔɔr. XXVIII A anyā a jaa puor, bɩbir jaa le a pupuorbiir gbulsɩ ba jaa ye le ma ɩ ma tɩer. XXIX An le bal, ka n mi ba bal e? A bala na faa maal yelbier, a ba lɩeb bɩu dire ma bu?

XXX Ala ɩ n min bon yuor, ɩn bon yuor ni a yelsɩ ala na maal ma ka n bal. XXXI Nāanɩmin nyā na ɩ a si Soro Yesu Sāa, 'lo le a pɛɛfɔ wɔ ta bɩbir jaa, bɔɔn naa ɩka n ba nɩmara jɩrɩ e. XXXII A be a Damaskus tɛe pɔ, a nāa 'lo na turo a nākpɛɛ Aretas, wɔ vɛ naa ka ba

gu a Damaskus tɛe wɔ jaa ɩka ba nyɔɔ ma. XXXIII Ka ba 'mɔɔ ma 'yɔɔ pɩe pɔ tur bar tokoro pɔ ka n fɔɔl yi a wɔ nuur pɔ.

XII

I N kɔ wa bar a yoboyele nyā jaa e, ala ɩ n gba kɔ nye tɔnɔ e. A nyefɔsɩ ni a yelwiilsɩ ala ɩn nyere yire naa a si Soro sɛ. II N bɔɔn nɩre kɔɔ na sɔɔ Kɩristo a wɔ yuom pie ni anaar (14) le a dɩna, Nāanɩmin 'mɔɔ won don be a saaju 'lo na tu a ata sɔɔ pɔ. Ka wɔ chene na tara āgān bu waa le tara āgān e, n ba bɔɔ e. Nāanɩmin tɛe le bɔɔ. III N bɔɔn naa ɩka a daba nyāna ɩn ben 'yere, ka wɔ ben āgān pɔ, bu waa be āgān pɔ e, n ba bɔɔ e, tɩche Nāanɩmin bɔɔ naa. IV Nāanɩmin 'mɔɔ won don be a wɔ tɛe. Be le wɔ wɔnɔ yelsɩ won kɔ tɔɔ man nee e, yelsɩ nɩre na ba tara sɔɔ ɩka wɔ man e. V A nɩre nyāna tɔ sɔɔ 'yɔɔ le n buɔɔ a yuor, n kɔ tɔɔ bɔ a n mǎe yuor e, ka maa balfɔsɩ tɛe ba le e. VI Maa ɩka ɩn bon yuor gba, n kɔ ɩ jol e, bojju yelmǎe le ɩn 'yere. Tɩche n bar a le, ka nɩre taa tɩere a n ye le gar a ala ɩn maala bu a ala ɩn ma 'yere e.

VII Le an na ɩ ka n pɔɔ a n mǎe 'mɔɔfɔ sɔɔ, a yelwiilberɛ anyā jūu, ka a pāa kaara fika gɔɔ na choɔɔ ma a āgān pɔ, ka a kaara a Satan 'ye'yere kaar, ka a ge ma. VIII Gbɛɛ ata jaa le n sɔɔr a n Soro ɩka wɔ vɔɔ a gɔɔ nyā bar ma. IX Tɩche ka wɔ 'yer kɔ ma, "A n wǎefɔ sɛe fu naa, bojju a n kpɛɔ ma seen kɔ a nɩre na bɔɔn ɩka wɔ bal naa." A le jūu, ɩn bon yuor gar bon jaa a n balfɔsɩ pɔ, ka a Kɩristo kpɛɔ pāa pɔɔ ma. X Ala le so a Yesu Kɩristo jūu, n pɔɔ pel naa, a n balfɔsɩ pɔ, tɔbie pɔ, tuo pɔ, gefɔ pɔ, ni wɔmsɩ a jaa pɔ. Bojju maa wa bal, le le n pāa ma kpɛɛme.

XI N maal n mǎe jol, tɩche a yɩn ye le tɩe ma 'yɔɔ. Yi gba seen ni

naa buɔɔ ma yovɔla, bojūu n ba ɪ puɔr a nitōn kpāen bala sē ε, ala ɪ n gba ba ɪ bon jaa ε. ^{XII} A yelsɪ ala na ma ɪ a nitōnsɪ jāne le jānsɪ, tōfersɪ nɪ ne'maa tōmō. A anyāna le n mɪ dōɔ tara kānyir tōn a yɪ sē. ^{XIII} Pupuorbiir gbulsɪ ba boo le dōɔ gar yɪ, ka a ba ɪ ɪn ba dōɔ ɪ tuor kɔ yɪ le ε? Yɪ vē a n dēer nyā kɔ ma.

^{XIV} Pōpāanyā, n choɔr baar ɪka n tɪ piir yɪ kaa, a gbɛɛ ata sɔɔ le a nyā, n kō tɪ ɪ tuor kɔ yɪ ε. Bojūu a ba ɪ a yɪ bōtarsɪ le n buɔɔ ε, tɪche yɪn māε le n buɔɔ. Fōɔ kaa bibiir maa bɔ gun a ba sāmune ε, tɪche sāmune le ma bɔ gun a ba bibiir. ^{XV} A le n puɔ na pel naa ka n sōɔ bon jaa ɪn tara a yɪ nyevɔr jūu, 'matāan a maa māε wɔ jaa. Ala ɪ n nō yɪn yɔɔ jaa, yɪn 'lo na nō man bālāa buɪ? ^{XVI} A le an be, le a chene be, n ba dōɔ ɪ tuor kɔ yɪ jaa ε. Tɪche ɪn ɪ yē sɔɔ jūu, n den a yē ye le nyɔɔn yɪ. ^{XVII} N den a yɪ bōkōɔ tu a nɪbe bala ɪn dōɔ tō a ba wa a yɪ sē buɪ? ^{XVIII} N suɔr Titusɪ ɪka wɔ tɪ a yɪ sē, naa 'mataa tōn a sɪ yebe ɪka ba 'mataa tɪ. Titusɪ den a yɪ bon kōɔ buɪ? A ba ɪ a Nāanɪmɪn Sibō'yen 'lōnō le sɪ jaa tara na sɪ tōnō a tōbō'yen ε?

^{XIX} Yɪ tɪer man tāa sɪ 'yere na 'yōnō a sɪ māε a yɪ sē buɪ? Nāanɪmɪn niem le sɪ 'yere na sɪ be a Kɪrɪsɪto 'yōɔ, bon jaa sɪn maala, sɪ barmune a yɪ ākpāen 'yōɔfɔ jūu le. ^{XX} Bojūu dābāε korɔ ma naa ɪka maa wa tɪ, n kō tɪ nye a yɪ be a le ɪn buɔɔ ε. Ka yɪ mɪ kō nye ma ka n be a le yɪn buɔɔ ε. Dābāε chene na korɔ ma ɪka, jɛɛr, nyuur, suur nyefɔ, ootaa, yoboyele, gagar ye le, māε 'mɔɔfɔ nɪ buburfɔ be a yɪ pɔ ε. ^{XXI} N le joro na dābāε ɪka maa wa lɛb waara, Nāanɪmɪn wɔ maal ma ka n siir n māε a yɪ niem. Ka n tara puɔɔ nɪ a nyɔɔ bala na dōɔ maal a yeldɛɛr tɪ ba lɛb a ba tɪer yɪn a ye le anyāna pɔ ε.

Ban bōnō gāna nɪ taa nɪ a ba pepe yelsɪ pɔ.

XIII

^I Gbɛɛ ata nɪ nyā ɪn ben tɪre a yɪ piir kaa jie. Nitāa le na seb a Nāanɪmɪn gān pɔ, "Nɪbe ayi buɪ ata dāasɪɛ ɪn yelmāε." (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 19:15*) ^{II} A le ɪn dōɔ tɪ a gbɛɛ ayi sɔɔ, n dōɔ gō yɪ. A 'yer bō'yen 'lōnō le n chene gōnō yɪ ɪn ba be a yɪ sē ε. Maa wa lɛb tɪ 'lo, n kō bar a bala na dōɔ maal a yelbier buɪ a bala na wa bɪer maal ε, ^{III} bojūu yɪn ben buɔɔ ɪka yɪ bōɔ ɪka a Kɪrɪsɪto le tu a n 'yōɔ 'yere. Waa bal na wɔ kō tōɔ maal ye le jaa faa a yɪ jie ε, tɪche wɔ tara na kpēɔ a yɪ pɔ. ^{IV} Bojūu yelmāε jaa le, ban dōɔ kpa wɔ a daa ju, wɔ bal naa, tɪche Nāanɪmɪn kpēɔ le vē naa ka wɔ nye nyevɔr. Le mɪ le, sɪn mɪ bal naa a wɔ 'yōɔ, tɪche a Nāanɪmɪn kpēɔ jūu, sɪn ben be na sɪ tōnō korɔ yɪ.

^V Yɪ beɛr a yɪ māε kaa ɪka yɪ ben a sɔɔfɔ pɔ? Yɪ juɔr a yɪ māε kaa. Yaa bōɔn ɪka a Yesu Kɪrɪsɪto ben a yɪ pɔ ε? Ka ala ba ɪ yɪ ɪn faa ε! ^{VI} N bōɔn naa ɪka yɪ bōɔn naa sɪn ba ɪ faa ε. ^{VII} Pōpāanyā, Nāanɪmɪn le sɪ suɔɔ korɔ yɪ ɪka yɪ taa maala yeldɛɛr jaa ε. A ta ɪ ka a nɪbe nye fɪka sɪn ba tara chefɔ ε, tɪche ka a ɪ yɪn le maala a le na tor, ala ɪ gba fɪka nɪbe tɪer ɪka sɪ ɪn faa. ^{VIII} Bojūu sɪ kō tōɔ maal ye le jaa tɪ pōn a yelmāε bar ε, tɪche a yelmāε ye le tɛε le sɪ ma maal. ^{IX} Sɪ puɔ pel naa, a sɪn na bal, tɪche ka a yɪn kpēme, na sɪ suɔɔ a Nāanɪmɪn korɔ yɪ ɪka yɪ ta tara chefɔ ε. ^X A anyāna jūu le so ɪn ba be a yɪ sē ε, naa sɛere a ye le nyā korɔ yɪ. Maa wa tɪ, ka n taa ɪre wa de a n kpēɔ tāna nɪ yɪ ε, a kpēɔ a n Soro na kɔ ma, wɔ ɪka n de sōɔn yɪ waa 'yer ɪka n de sōɔn yɪ bar ε.

^{XI} Yɛɛr, yɪ chɪle, na yɪ mɔɔrɔ chiine niem. A baaraa lɛε. A n suɔrfɔ ɪn suɔrɔ yɪ nɪ nyā. Yɪ

tara tɪɛr bõ'yen, na yɪ kpɪɛɛ nɪ
nyã'maar. Ka a Nãanɲmɪn na ɪ a
nõfo sɔɔ nɪ a nyã'maar sɔɔ, na
ben a yɪ sɛ̃.

^{XII} Yɪ puor puor taa nɪ pɔpɛl.
^{XIII} A Nãanɲmɪn nɪbɛ ba jaa puoro
yɪ naa.

^{XIV} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto
wãɛfo, nɪ a Nãanɲmɪn nõfo, nɪ a
Nãanɲmɪn Sɪɛ nɛbõ'yen, a be a yɪ
jaa jaa sɛ̃.

A PŌŌL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A GALATIYA

^I Maa Pŏŏl na ı a nıtŏnĀa, a ba ı nısaal le ir ma bu nısaal kpĕŏ pŏ le ε, tıche a yin a Yesu Kırısto nı a SĀa NĀanmın sĕ, na sĀı wŏ a kŭu pŏ. ^{II} A yeer bala na be a ka a n sĕ, sı jaa le seere a gĀn nyĀ koro a pupuorbiir gbulsı bala na be a Galatiya paal pŏ.

^{III} WĀefŏ nı nyĀ'maar na yi a sı SĀa NĀanmın nı a sı Soro Yesu Kırısto 'yŏŏ a be a sı jie. ^{IV} 'Lo le de a wŏ mĀe tır a sı yelbier jŭu ıka wŏ faa sı a dına yelbier pŏ tun a le na ı a sı SĀa NĀanmın bŏfŏ. ^V Wŏ nyere tır bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

^{VI} A 'maa man nεε nı a le yın heb puor 'yŏŏ a nıre 'lo na bŏŏl yı tun a Kırısto wĀefŏ pŏ, tı na yı le heb turo 'yer nŏŏ yuo. ^{VII} A 'yer nŏŏ yuo jaa ba le be be go ε, tıche bamune nyŏnyŏŏnŏ naa a yı tier na ba bŏŏŏ ıka ba nyŏŏ a Kırısto 'yer nŏŏ heb ka wŏ be wŏ yŏ. ^{VIII} Ala sŏŏ ı sın gba le, bu ka malaka le wa yı saaju wa mŏŏl kŏ yı a 'yer nŏŏ 'lo na ba tu a le sın mŏŏl kŏ yı ε, a nınyıne 'lo we naa! ^{IX} NıtĀa le sın dŏŏ de nie 'yer kŏ yı, pŏpĀanyĀ n le bŏŏ 'yere go. Ala nıre Āsŏŏ jaa wa mŏŏl na 'yer nŏŏ yuo koro yı, na ba tu a le sın mŏŏl kŏ yı a yı sŏŏ ε, a nınyıne 'lo we naa.

^X Nısaal le n bŏŏŏŏ ıka wŏ kŏ ma sŏr bu NĀanmın? Bu nısaal pŏŏr le n bŏŏŏŏ ıka n pel? Maa ta chene bŏŏŏŏ ıka n pele nısaal pŏŏ, n kŏ naa ı a Kırısto tŏtŏnŏ ε.

^{XI} N yeer, n bŏŏŏŏ naa ıka yı bŏŏ a par ıka a 'yer nŏŏ 'lo un mŏŏl kŏ yı ba yı nısaal sĕ ε. ^{XII} A ba ı nısaal pŏ le n tu tı nye wŏ ε, bu nısaal le

jĀn ma ε, tıche a Yesu Kırısto le ir wiil ma.

^{XIII} Yı wŏn a le un dŏŏ chene puoro a Juu nıbe puorfŏ, naa mŏŏ nıbir gere a bala na turo a Yesu Kırısto, naa bŏŏŏŏ ıka n sŏŏ ba bar. ^{XIV} N bŏŏŏ gar a Juu nıbe bala un 'mataa pŏl, tıche ka a ı ma nıbijte nı a n sĀakpĀmıne puorfŏ. ^{XV} Tıche an ı NĀanmın le dŏŏ de nie kaa ir ma tıche ka ba wa dŏŏ ma, na wŏ bŏŏl ma tun a wŏ wĀefŏ pŏ, a ı won pŏpel, ^{XVI} ka wŏ ir a wŏ Bie wiil ma, ka na mŏŏl a wŏ 'yer a bala na ba ı a Juu nıbe pŏ. N ba sŏŏŏ nıre jaa kaa ε, ^{XVII} bu do be a Jerusalem a bala na dŏŏ ma nie ı a nıtŏnsı sĕ ε, tıche n tŏŏ tor chen Arabıya a dĕdĕe a le nε, a le puor le n pĀa heb chen a Damaskus.

^{XVIII} Yuom ata na wa po, n pĀa don be a Jerusalem ıka n tı bŏŏ a Pita, naa jĕ a be a wŏ sĕ maal ber pie nı anŭu (15). ^{XIX} Tıche n ba nye a nıtŏnsı Āsŏŏ jaa ε, ka Jemesı na ı a sı Soro yebe tεε ba le ε. ^{XX} YelmĀe jaa le n 'yere koro yı a NĀanmın niem ıka, a ye le nyĀ un seere koro yı ba ı jir ε. ^{XXI} A le puor, n le chen Siriya nı Sılısıya paal pŏ. ^{XXII} A pupuorbiir gbulsı bala na be a Judiya a Kırısto 'yŏŏ, ba bŏŏŏ ma ε. ^{XXIII} A n ye le tεε le ba wŏ ıka, a nıre 'lo na dŏŏ gere sı, pŏpĀanyĀ 'lo mĀe le pĀa mŏŏl a 'yer 'lo won ta dŏŏ bŏŏŏŏ ıka wŏ sŏŏ bar, ^{XXIV} na ba pee NĀanmın yuor a maa jŭu.

II

^I Yuom pie nı anaar (14) na wa po, maa nı Banabası le don be a Jerusalem naa tara Titusı mı pŏŏ. ^{II} N don be a Jerusalem bojŭu NĀanmın le ir wiil ma ıka n tı man kŏ ba a 'yer nŏŏ 'lo un mŏŏl kŏ a bala na ba ı a Juu nıbe ε, tıche a bala na ı a nıdierbe tεε le n dŏŏ sŏŏl man a ye le anyĀna kŏ. A n dĀbĀe le ıka n taa wa jo pŏŏŏ

ε. ^{III} Tiche a Titus gba mi na dɔɔ be a n sɛ, na waa i a Juu nɛre ε, baa fir wɔ ika wɔ nmaa a yɔɔr ε. ^{IV} A yele nyā lo naa bojūu a yeer bamune na i jir nmarba foɔl kpe ika ba tu jɔɔr kaa a le sin so a si mǎe a Yesu Kɛrisito 'yɔɔ, ka ba na maal si ka si i gbāgbaar. ^V Saa sɔɔ ba bālāa jaa ε, ka a 'yer nɔɔ nyā na i a yelmǎe na be a yi sɛ sɔɔ jaa.

^{VI} A bala a nibe na tier ika bala le i a niyɔɔnsi, tiche a le ban be maa ba nye a ba tee taa ε. Nāanmɛn ba kaara nisaal nie tu tɔɔrɔ a wɔ 'yer ε. A nidierbe bala ba 'yer 'yer jaa le pɔɔ a maa 'yer 'lo pɔ ε. ^{VII} Tiche ban wa bɔɔn an i yelmǎe ika Nāanmɛn le de a 'yer nɔɔ nyā kɔ ma ika n mɔɔl kɔ a bala na ba i a Juu nibe ε, nitāa le a Nāanmɛn na de a 'yer nɔɔ nyā kɔ a Pita ika wɔ mɔɔl kɔ a bala na i a Juu nibe. ^{VIII} Nāanmɛn le tɔ a wɔ tɔmɔ tu a Pita pɔ maal wɔ ika wɔ i a Juu nibe nitōnāa, 'lo le mi tɔ a wɔ tɔmɔ tu a maa pɔ tɔ ma ika n chen a bala na ba i a Juu nibe pɔ. ^{IX} A Jemesi ni a Pita ni a jɔɔn ban dɔɔ bɔɔn fika lue, ban wa nye bɔɔn a wǎefɔ 'lo a Nāanmɛn na kɔ ma, ba de sin nuur ayi ni nebɔ'yen maa ni a Banabasi, na ba wiil ika si tara na nebɔ'yen, na ba sɔɔ ika si chen a bala na ba i a Juu nibe pɔ tiche ka ba mi chen a bala na i a Juu nibe pɔ. ^X Yele bɔ'yen ban 'yer kɔ si le ika si tierε a nɔn dɛme. A yele nyā ni wɔ ju mi le n mi mɔɔ nɔbir ika n maal.

^{XI} A Pita na wa ti wa a Antiok, n gɔ wɔn a niyɔɔ niem bojūu wɔ maal bɔr chāa pɔ. ^{XII} Sere tiche ka a nibe bamune yi a Jemesi sɛ wa, 'lo ni a bala na ba i a Juu nibe ε, ma 'mantaa dire. Tiche ban wa wa baar, wɔ oon wɔ mǎe yin a ba pɔ, bojūu wɔ joro na a bala na i a yɔnmarba dābāε. ^{XIII} A Juu nibe bamune pɔ wɔ naa a neer ayi yele nyāna pɔ, ka a Banabasi

gba tier mi būbur a ba yele nyāna jūu.

^{XIV} In wa nye bɔɔn ika baa maala a le na tor ni a yelmǎe 'yer nɔɔ nyāna ε, n 'yer kɔ a Pita a ba jaa niem, "A fɔɔ un Juu nɛre, ti na fɔ kpiere fika a bala na ba i a Juu nibe kaar ε. Nmune le fon i fir a bala na ba i a Juu nibe ε, ka ba kpiere fika a Juu nibe?" ^{XV} A sin ban dɔɔ ka si i Juu nibe, saa i niyor na i yelbe-irbe kaar ε. ^{XVI} Si bɔɔn naa ika, nɛre yele kɔ tɔɔ tor wɔn turo a nebinsi jūu ε, tiche a wɔ yele na tor a Yesu Kɛrisito wɔn sɔɔ de jūu. Le le a sin mi gba sɔɔ de a Yesu Kɛrisito ka a si yele tor, ka a kɔ i a nebināa sin tor jūu ε. Ala i a nebināa tufɔ jūu le, nɛre jaa yele kɔ tor Nāanmɛn sɛ ε.

^{XVII} "Ala i si mɔɔrɔ nāa ika a si yele a tor a Kɛrisito 'yɔɔ, tiche ka a i yelmǎe ika a sin mǎe un yelbe-irbe, ka ala be a le, a Kɛrisito pɔɔrɔ naa a yelbier 'yɔɔnɔ bu? Yelmǎe jaa, a ba i le le ε! ^{XVIII} Ala i n le men a bonsi ala un sɔɔ bar, n maal a le wiil ika n un a nebināa sɔsɔnɔ. ^{XIX} Bojūu a tu naa a nebināa pɔ, ka n kpi kɔ a nebināa, ka a le na sɔɔ ma ka n be be kɔ Nāanmɛn. ^{XX} Ba 'mantaa kpa maa ni a Kɛrisito a daa ju. A ba le i maa le le be be go ε, tiche a Kɛrisito le be a n 'yɔɔ. A nyevɔr nyā un pāa ben a āgān pɔ, n ben be ni a sɔɔfɔ un sɔɔ a Nāanmɛn Bie, 'lo le nɔ ma, na wɔ de a wɔ mǎe kɔ ma. ^{XXI} N ba 'yer ika a Nāanmɛn wǎefɔ ba i ε, bojūu ala i nɛre na tɔɔn 'yer faa a wɔ mǎe a nebināa jūu, ka le a Kɛrisito kūu ba tara tɔnɔ jaa ε!"

III

^I A yin Galatiya jɔɔ dɛme. An le bel yi ka a nɔmɔ yi? A yi nɔbir le ba nyɔɔ a Yesu Kɛrisito yin a niyɔɔ niem kpa a daa ju. ^{II} Yele bɔ'yen le n bɔɔrɔ ika n bɔɔ yi a yi sɛ. Yi nyen a Nāanmɛn Siε a nebināa yin

turo bu a le yin wō na yi sōo? ^{III} Yi lee bōo yē ɔ. Yin piel a Nāanmūn Siε, yi pāa bōoro naa ɪka yi baar yin kpēo pō bu? ^{IV} A yi dōoye difo ba le tara tōnō bu? Yelmāe a ba ɪ pōro ε. ^V Nāanmūn kō yin a wō Siε ti tō ne'maa tōmō a yi pō, yin sōo a nebināa jūu bu yin sōo a le yin wō?

^{VI} De man a Abraham kaa, wō “Sōon de Nāanmūn, ka a le vē ka wō ɪ nitor.” (A *Pielfō Gān 15:6*) [□] Bōo a par ɪka a bala na sōo Nāanmūn le ɪ a Abraham bibiir. ^{VIII} A Nāanmūn gān dōo 'yer ɪka Nāanmūn na 'yer faa a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, a ba sōofō jūu. Nāanmūn den nie 'yer a 'yer nōo kō a Abraham ɪka, “A paalsɪ ba jaa na nyen sōofō tu a fō 'yōo.” (A *Pielfō Gān 12:3*) [□] A le jūu, a bala jaa na sōo de na nyen sōofō pōo a Abraham pō. 'Lō le ɪ a nure na tara sōofō.

^X Bala jaa na dɪel a nebināa tufō ben pō 'yōofō pō, bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ɪka, “Pō 'yōofō turo na a nure 'lō na ba turo a yelsɪ a jaa a nebināa gān pō ε.” (Mosesɪ *Gāma Na Tu Anūu 27:26*) [□] A ɪn yelmāe ɪka nure jaa kō nye faa fō a Nāanmūn niem a nebināa 'yōo ε, bojūu “A nure 'lō na tara sōofō tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfō ε.” (Habakuk 2:4) [□] A nebināa ba be sōofō pō ε, tiche “Nure 'lō na maala a le a nebināa na 'yer, na tara na nyevor.” (Mosesɪ *Gāma Na Tu Ata 18:5*) ^{□□} Kırısito faa sɪ naa a nebināa pō 'yōofō pō, na wō lɪeb ɪ pō 'yōofō kō sɪ, bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ɪka, “Pō 'yōofō turo na a nure 'lō na yōol tɪe ju.” (Mosesɪ *Gāma Na Tu Anūu 21:23*) ^{□□} Wō faa sɪ naa ka a sōofō alā a Abraham na nye, ka a bala na ba ɪ a Juu nibe mɪ na nye tu a Yesu Kırısito 'yōo, ka a sōofō jūu, ka sɪ nye a Nāanmūn Siε netraa.

^{XV} N yεεr, vē ka n de man a bɪbir

jaa nyevor pō, nure wa faa 'yer 'yer bin baar, nure jaa maa le 'yer 'yer dōol ε, bu ηmaa bar ε. Le nɪ wō ju mɪ le a netraa. ^{XVI} Nāanmūn dōo tur a wō nee kō Abraham nɪ a wō bir. A Nāanmūn gān ba 'yer ɪka bōbie ε, naa wiil fika biyōo ε, tiche wō 'yer ɪka, “A fō bir,” (A *Pielfō Gān 12:7*) Nɪbō'yen tεε le, 'lō le ɪ a Kırısito. ^{XVII} Maa 'yer nɪ nyā ɪka a nebināa na wa a yuom kōor anaar dōol lɪer nɪ pie (430) puor ba sōo a netraa 'lō a Nāanmūn na dōo 'yer ε, na wō sōo a netraa ε. ^{XVIII} Ala ɪ a bonst ala sɪn wa nye a Nāanmūn sē ɪ naa a nebināa tufō jūu le, a ba le ɪ a netraa yele le go ε, tiche an ɪ a Nāanmūn wāefō le wō de tur nee kō a Abraham.

^{XIX} Bo le so Nāanmūn na wa bɪer tur a nebināa? Wō pōon 'yōo ban ba sōo jūu ti tān a sōo 'lō a Bir 'lō won tur a ηεε na wa. A malakasɪ le waan a nebināa nyā, tiche Mosesɪ na ɪ a 'ma'maala le be a ba chara pō. ^{XX} 'Ma'maala maa ara kō gbul bō'yen ε, tiche Nāanmūn 'lō ɪn bō'yen tεε.

^{XXI} Ka a le wiil ɪka a nebināa sōon a Nāanmūn netraa alā bar bu? Kai. Ala ɪ a nebināa koro na nure nyevor, nure jaa na ɪn nitor tu a nebināa jūu. ^{XXII} Tiche a Nāanmūn gān 'yer ɪka a yelbier nyōon a wer nibe ba jaa pōo die pō, ka a le a Nāanmūn na tur a nee kō a bala na sōo de a Yesu Kırısito na nye.

^{XXIII} Sere tiche ka a sōofō wa wa, sɪ dōo ɪ a nebināa nɪpōorsɪ, naa pōo sɪ ti tān a sōo 'lō a sōofō na wa nyɪr. ^{XXIV} Nāanmūn kon a nebināa sɔr ka wō na de sɪ nie chiin a Kırısito sē, ka sɪ na nye faafō tu a sōofō pō. ^{XXV} Pōpāanyā a sōofō na wa ti wa, saa le chene be a nebināa pɪlem ka wō kaara sɪ ε.

^{XXVI} Yi jaa ɪn Nāanmūn bibiir yin sōo Yesu Kırısito jūu, ^{XXVII} bojūu ba so yin a Nāanmūn kōo 'yōo a Kırısito pō, ka wō pōo yi fika fōbaa. ^{XXVIII} Ka bamune ba

le i Juu nibe bu baa i Juu nibe ε, ka bamune mi i gbāgbaar bu ka bamune i sumune ε, ka bamune ba le i dōor bu mi i pōbo ε. Bojūu yi jaa in bō'yen a Yesu Kırısıto 'yōo. ^{XXIX} Ala i yi in a Kırısıto sofo, yi pāa in a Abraham bir, na yi pōo a Abraham na di a Nāanmın nābonsı ala won tur a neε kō wō.

IV

^I A maa 'yer ni nyā, a bōdire bie gba won i bibile, tiche waa be wō yō ni a gbāgbaa ε, an soo i 'lo le so a bonsı a jaa. ^{II} Gugurbo ni a kpāen dēme ma pire naa bie nyāna ti tān a sōo 'lo a sāa na 'yōo. ^{III} Le ni wō ju mi le, sin dōo i a bibiir, si dōo i a wer gbāgbaar be kpāen bonsı pīlem. ^{IV} Tiche a sōo na wa ta, Nāanmın tōn a wō Bie ka pōo dōo wō tun a nebināa pō, ^V ka wō na faa a bala na be a nebināa pīlem, ka si tara sōr i a wō bibiir. ^{VI} Yin i a Nāanmın bibiir jūu, Nāanmın tōn a wō Bie Siε ka wō wa kpe a si nyān pō a si ma bōolo wō, si Sāa. ^{VII} A le jūu, yaa le chene i gbāgbaar ε, tiche yi in a wō bibiir. Yin i a wō bibiir baar, yi in a wō bōdirbe.

^{VIII} A kōro yin ba dōo bōo Nāanmın ε, yi dōo i gbāgbaar kō a tibe ala yin ba bōo ε. ^{IX} Tiche pōpāanyā yin bōo Nāanmın bu Nāanmın na wa bōo yi baar, ηmune le a le i ka yi lieb a yi tier 'yōo a bonsı ala na bal ka a ba turfō i pōsōo? Yi chene na bōoro ika yi le i a ba gbāgbaar bu? ^X Yi tara na bibir pēnsı, ni chuur pēnfosı ni sōosı ni yuomo pēnfosı. ^{XI} Dābāε kpe ma naa, ka n tier ika a maa tōmō in tō a yi pō in pōro.

^{XII} N yeer, n sōoro yi naa, yi be a le in be, bojūu n mi dōo be a le yin be. Yaa maal ma yelbier jaa ε. ^{XIII} Yi bōon naa an i baal jūu le so ka n dōo nie mool a 'yer

nōo kō yi. ^{XIV} A maa baal gba na dōo i beer kaa kō yi tiche yaa tōr ma bar ε, yi soon de ma Nāanmın malaka kaar, fika Yesu Kırısıto. ^{XV} Bo le i a yi chulfō? In tōo 'yer yelmāε ika ala i yin taa tōo maal a le, yin taa loor a yi nıbie kō ma. ^{XVI} Pōpāanyā n in a yi dōsoo in 'yer a yelmāε kō yi bu?

^{XVII} A nibe bala na bōoro ika yi wa a ba sē, a ba tier ba vıel ε. A le ban bōoro le ika yi ηmaa yi na yi i sōsofo kō ba. ^{XVIII} A vıel na ika yi tara sōsofo sōo, ala i a le yin tier vıele na, na yi ma maala a le sōo jaa, tiche ata i fika maa wa be a yi sē tεε ε. ^{XIX} N yeer, a yi yele wōnō ma naa fika pōo na dōoro bie kaar, ti ta a sōo 'lo yin be a le a Yesu Kırısıto na be. ^{XX} N ta bōoro naa fika n be a yi sē a pōpāanyā naa ta lieb a n kōkōr bojūu a yi yele wōnō ma naa.

^{XXI} Yi 'yer kō ma, a yin bala na bōoro ika yi i a nebināa turbo, yaa bōo a le a nebināa na 'yere bu? ^{XXII} A seb a Nāanmın gān pō ika, Abraham tara na bibiir ayi, a gbāgbaa pōo le dōo a āsoo, ka a sumune mi dōo a āsoo. ^{XXIII} A bie 'lo na i a gbāgbaa pōo bie, ba dōo won tu a le nısaal na guor, tiche a 'lo mi na i a sumune bie, ba dōo won tun a Nāanmın neturaa pō.

^{XXIV} Sin tōo de a pōbo banyāna ayi man netırsı ayi. Haga le dōo a gbāgbaar bibiir. 'Lo le ara kō a neturaa 'lo a Nāanmın na maal a Sinai Tōo ju. ^{XXV} Haga ara na kō a Sinai Tōo na be a Arabıya fika a dına Jerusalem, bojūu 'lo le dōo a wō bibiir ka ba i a nebināa gbāgbaar. ^{XXVI} Tiche a Jerusalem 'lo na be a saaju son wō māε, 'lo le i a si ma. ^{XXVII} Bojūu a seb a Nāanmın gān pō ika, "Tara pupel, a fōo pōo abbaa, na ba dōo bibiir ε. Yiele ηmiere ni chelsı, fōo nyā na ba wō bie dōsofo tuo ε. A pōo nyā na ba dōo dōo ε, bojūu a wō

bibiir waan gar a pɔɔ 'lo na kul sɪrɛ.” (Isaiya 54:1)

XXVIII Põpãanyã, yɪn a n yɛɛr, yɪ kaara fɪka a Isaaku na ɪ a Nãanmɪn netɪraa bibiir. XXIX A sɔɔ 'lo ban dɔɔ a bie 'lo a ägãn pɔ, wɔ ge naa a bie 'lo ban dɔɔn a Nãanmɪn Sɪɛ kpɛɔ. Lɛ mɪ lɛ a põpãanyã. XXX Tɪche bo lɛ a Nãanmɪn gãn 'yer? “Dii a gbãgbapɔɔ nɪ a wɔ bie bar, bojũu a bie 'lo na ɪ a gbãgbapɔɔ bie kɔ 'mataa din a Nãanmɪn nãbonsɪ nɪ a bie 'lo a sumɪne na dɔɔ ɛ.” (A Pielfo Gãn 21:10) □□□ A lɛ jũu n yɛɛr, saa ɪ a gbãgbaa pɔɔ bibiir ɛ, tɪche sɪ ɪn a pɔɔ sumɪne bibiir.

V

I A Kɪrɪsɪto faa sɪ naa, ala lɛ so ka sɪ so sɪ mãɛ. A lɛ jũu, yɪ pãa ara kpɛɔ na yɪ ta lɛ de yɪ mãɛ 'yɔɔ gbãgbaa tõmɔ pɔ ɛ.

II Yɪ 'yɔɔ a n 'yerbie jãnɛ. Maa Pɔɔl lɛ 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ ɪka ala ɪ yɪ nman a yɪ yɔɪ, a Kɪrɪsɪto kɔ tara tõnɔ kɔ yɪ ɛ. III N lɛ bɔɔ 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ yelmãɛ jaa ɪka nɪrɛ 'lo jaa na nmaa yɔɔr tara na sɔr ɪka wɔ sɔɔ a Juu nɪbe nebinsɪ a jaa. IV A yɪn bala na bɔɔrɔ ɪka yɪ nyɛ faafɔ tu a nebinãa 'yɔɔ, nmaan yɪ a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, yɪ nmaan yɪ a Nãanmɪn wãɛfɔ pɔ. V Tɪche a sɔɔfɔ jũu, sɪ chɪlɛ na nɪbijɪɛ ɪka sɪn nyɛn a Sɪɛ tɪertɔ jie yeltorsɪ. VI A Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, ka nɪrɛ nmaan yɔɔr bɪ ka waa nmaa yɔɔr ɛ, a ba wiil yelɛ jaa ɛ. A yelɛ 'lo na fer lɛ ɪka sɔɔfɔ na wɪlɛ wɔ mãɛ tun nõfɔ pɔ.

VII Yɪ dɔɔ joro jovɪla, an lɛ nmaa yɪ sɔr ɪka yɪ ta sɔɔ a yelmãɛ ɛ? VIII A sɔɔrfɔ nyã bɔrɔ ba yɪ a nɪrɛ 'lo na bɔɔl yɪ sɛ ɛ. IX Fɪka dãbil bãlãa na ma vɛ ka jɔ vɔ, lɛ lɛ yelɛ jaa pɔɔr bile ma sɔɔ yelyɔɔ. X N tara na sɔɔfɔ a sɪ Soro 'yɔɔ ɪka yɪ kɔ tɪɛr tɪɛr yuo ɛ. A nɪrɛ 'lo jaa

na vɛ ka a yɪ tɪɛr va vɪrɛ na nyɛn gefɔ.

XI N yɛɛr, ba kɔ ge ma ɛ, ala ɪ n 'yer yɔɔr nmaafo 'yer. A lɛ wiil ɪka a Yesu daa suur difɔ baar naa. XII In naa bɔɔrɔ na ɪka a bala na ba vɛ ka a yɪ tɪɛr gãna jibɔ'yɛn nɪ a ba yɔɔr nmaafo yelɛ ɛ, ba nɛmɛ a ba mãɛ lãma.

XIII Yɪn a n yɛɛr Nãanmɪn na bɔɔl ka yɪ so yɪ mãɛ, tɪche yɪ ta de a yɪ mãɛ sofo nyãna maala nɪ yelbɪɛr ɛ, tɪche yɪ de a mãɛ sofo nyã, na yɪ tõnɔ kɔrɔ taa nɪ nõfɔ. XIV A Nãanmɪn nebinsɪ a jaa, ba den sɛb 'yerbibɔ'yɛn tɛɛ, “Nõ a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ mãɛ kaar.” (Mosesɪ Gãma Na Tu Ata 19:18) □□ Yɪn maa wa sɔɔ dõnɔ taa na yɪ sɔɔrɔ taa, yɪ bɔɔnɔ sɔ, na yɪ taa sɔɔ taar ɛ.

XVI A lɛ jũu, n 'yɛrɛ na kɔrɔ yɪ ɪka yɪ kpɪɛrɛ lɛ a Nãanmɪn Sɪɛ na wɪlɛ, na yɪ ta maala a lɛ a ägãn na bɔɔr ɛ. XVII Bojũu bon 'lo a ägãn na bɔɔrɔ ba ɪ a bon 'lo a Nãanmɪn Sɪɛ na bɔɔr ɛ. Bon 'lo a Nãanmɪn Sɪɛ mɪ na bɔɔrɔ ba ɪ a bon 'lo a ägãn mɪ na bɔɔr ɛ. A ma jɛɛrɛ nɪ taa na a na nmaa yɪ sɔr ka yɪ kɔ tõɔ maal a lɛ yɪn bɔɔr ɛ. XVIII Tɪche ala ɪ Nãanmɪn Sɪɛ ben a yɪ pɔ, yaa lɛ chɛnɛ ɪ a nebinãa gbãgbaar ɛ.

XIX A ägãn bɔbɔɔrsɪ ma gãn chãa pɔ, ala lɛ a anyãna sɛfɔ, nɪ dɛɛr maalfɔ, nɪ jɔl dãɛn, XX nɪ tɪbe puorfɔ, nɪ soyele, nɪ 'laarfɔ, nɪ nechure, nɪ nyuur, nɪ suur, nɪ mãɛ 'mɔɔfɔ, nɪ ootaa, XXI nɪ nyuur, nɪ dãa buufɔ, nɪ dãnyugbulɔ, nɪ a ala na nyɛtãan a anyãna. N kpãana yɪ naa nɪtãa a lɛ ɪn dɔɔ de nɪɛ kpãa yɪ ɪka, a bala na maala a anyãna, kɔ kpɛ a Nãanmɪn nãalɔɔ pɔ ɛ.

XXII Tɪche anyã lɛ ɪ a Nãanmɪn Sɪɛ wɔmɔ, nɪ nõfɔ, nɪ chɪlfɔ, nɪ nyã'maar, nɪ kãnyir, nɪ nɪbaal kaafɔ, nɪ vɪla maalfɔ, nɪ yelmãɛ, XXIII nɪ jomm tɔ, nɪ mãɛ nyɔɔfɔ. Nɛɛ jaa ba be be gar a anyãna ɛ. XXIV A bala na be a Yesu Kɪrɪsɪto

'yõo kpan a ba āgān nı a wõ volaa a daa ju. ^{XXV} Ala ı sın nı a Nāanmın Sıe le 'mataa kpıere, yı v̄e ka sın nı a 'lo 'mataa chiine. ^{XXVI} Yı ta v̄e ka sı wile sı m̄e na sı 'yõonõ taa suur, tara taa nı nyuur ε.

VI

^I N yeer, ala ı āsõo wa maal yelbir bor a soofõ sör põ, fõõ nyā na tara a Nāanmın Sıe, tõo wõ 'yõo a sör põ nı m̄e siirfõ. Tıche gu a fõ m̄e na fõ mı taa lo a beer kaa põ ε. ^{II} Yı tuoro taa a yelwõnsı. Yın wa ıre a le, yı turo naa a Kırısıto nee. ^{III} Ala ı nıre wa tıer ıka wõ ın bon kõo a sõo 'lo won ba ı bon jaa ε, wõ m̄e le wõ bele. ^{IV} Nıre jaa wõ ma beer a wõ m̄e tõmõ kaa tı na wõ pāa chıere a nyāa na wõ ta de a wõ tõmõ mana nı a wõ taaba tõmõ ε. ^V Bojũu āsõo na ma tuon a wõ m̄e tuor.

^{VI} A bala ban wiil, ba mı põ a ba bõtarsı kõ a bala na wile ba.

^{VII} Yı ta bele yı m̄e ε, nıre kõ tõo la Nāanmın ε. A bon 'lo fon bor, 'lo le fon ηma. ^{VIII} Fõõ nyā na bor a ala na ı a āgān volaa, fon ηman bõdebe. Ala ı fõ bor a ala na pele a Nāanmın Sıe pso, na tun a Sıe põ ηma nyevor na ba tara baarfõ ε. ^{IX} Yı ta v̄e ka sı bal nı vıla maalfõ ε, bojũu sın ηma naa a ηmafõ sõo, sın baa wa tee bar ε. ^X A le jũu, sın wa nye vuo, yı v̄e a sı de maal vıla kõ nıre jaa, na sı mõ maal yoo jaa kõ a bala na be a soofõ põ.

^{XI} Maa wa seere nı a maa m̄e nũu, nye le a sebie na ma ı a bere jā.

^{XII} A bala na bõoro ıka ba wile a ba m̄e a āgān põ, bala le bõoro ıka ba fıır yı ka yı ηma a yoi. A ye le 'lo yoo ban ıre a le, baa bõoro ıka ba nye gefõ a Kırısıto daa jũu ε. ^{XIII} A bala gba mı na ηma a yoi ba turo a nebināa ε, tıche ba bõoro naa ıka yın yı ηma a yı yoi

ka ba na chıere nyāa ıka bala le ηma yı. ^{XIV} N taa ıre wa chıere nyāa bon jaa 'yõo ka ala ba wa ı a sı Soro Yesu Kırısıto daa ba le ε. A le jũu le so, ka a wer nyā ju ba tara tõnõ kõ ma ε, ka mı ba ı bon jaa kõ a wer ε. ^{XV} Ala ı nıre ηmaan yoor bı ka 'lo ba ηmaa yoor ε, a ba wiil ye le jaa ε, tıche a le na see le ıka nıre wõ nye dõo paalaa. ^{XVI} A bala jaa na turo a sör nyāna, nyā'maar nı nıbaal kaafõ wõ be a ba s̄e. Ba la le a Nāanmın kaa ir.

^{XVII} An yı a põpāanyā chiine, nıre jaa wõ ta le 'yõo ma ye le go ε, bojũu a Yesu felsı ben a n āgān põ.

^{XVIII} N yeer, ka a sı Soro Yesu Kırısıto wāefõ, a be a yı sıır põ. A ı a le.

A PŪOL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A EFESUS

^I Maa Pŭol a NāanmĪn na sŭo ka n ĩ a Yesu KĪrĪsĪto nĭtŭnāa le sĕere kŭrŭ a yĭn na ĩ a NāanmĪn nĭbe be a Efesus na yĭ sŭo de a Yesu KĪrĪsĪto. ^{II} Wāefŭ nĭ nyā'maar na yĭ a sĭ Sāa NāanmĪn nĭ a sĭ Soro Yesu KĪrĪsĪto sĕ a be a yĭ sĕ.

^{III} Pĕefŭ wŭ ta a NāanmĪn, 'lo le ĩ a sĭ Soro Yesu KĪrĪsĪto Sāa. Wŭn de a Sĕe yelsŭn a jaa na be a saaju na wŭ sŭŭn sĭ, sĭn be a KĪrĪsĪto 'yŭo jŭu. ^{IV} Bojŭu wŭ dŭo ir sĭ 'yŭo a KĪrĪsĪto pŭ, tĭ na wŭ wa maal a wer ka sĭ na ĩ cheche na sĭ kŭ tara chefo a wŭ niem ε, a wŭ nŭfo jŭu. ^V NāanmĪn den nie ir sĭ ka sĭ ĩ a wŭ bibiir tu a Yesu KĪrĪsĪto 'yŭo. A ĩ naa a wŭ bŭfo naa pel a wŭ pŭo. ^{VI} Ala le so a sĭ pĕere a NāanmĪn maal vĭla kpĕe nyā wŭn maal sĭ na wŭ kŭ sĭ a wŭ Binŭnāa.

^{VII} A wŭ 'yŭo le sĭ nye faafŭ tu a wŭ jāt jŭu. Sĭ nyen vĕ kŭfo, an ĩ a NāanmĪn wāefŭ berma naa. ^{VIII} Wŭ maal sĭn vĭla tĭ pŭn bar, na wŭ kŭ sĭ par bŭofo nĭ yĕ a jaa. ^{IX} An ĩ wŭ vĕn ka sĭ bŭo a yelsŭolaa na be a wŭ tĕr pŭ, a ala wŭn bŭŭrŭ ŭka wŭ maal a KĪrĪsĪto 'yŭo. ^X Ka a ĩ sĕre ŭka, wŭn kaal a bonsĭ a jaa na be a saaju nĭ ala na be ka a tĕe lŭo taa ka a nukpĕe bŭ'yen kaara ba, 'lo le ĩ a KĪrĪsĪto.

^{XI} A wŭ 'yŭo le NāanmĪn ir sĭ, wŭ kāan ir sĭ a le na ĩ a wŭ pŭtĕr na wŭn maal yele a jaa ka a ĩ a le wŭn bŭŭrŭ. ^{XII} A ĩ naa le, ka a sĭn na ĩ a nĭdŭo na tara a Yesu a sĭ tĕrto jie ka ban pĕere a NāanmĪn. ^{XIII} A yĭn mĭ dŭo pŭo a KĪrĪsĪto pŭ a sŭo 'lo yĭn wŭ a yelmāe 'yer nŭo, a 'yer nyā na ĩ a yĭ faafŭ 'yer. Yĭn wa sŭo de wŭ, NāanmĪn den a wŭ

Sĕe 'lo wŭn dŭo tĕr a nĕe 'yŭŭn yĭ jāne. ^{XIV} A Sĕe nyā le ĩ a telma ŭka sĭn nye naa ala NāanmĪn na tĕr a wŭ nĕe na wŭ faa a bala na ĩ a wŭ nĭbe a sĭ pĕere wŭ.

^{XV} A nyā jŭu le so, maa na wŭ a yĭ yele a le yĭn sŭo de a sĭ Soro Yesu nĭ a le yĭn nŭo a NāanmĪn nĭbe. ^{XVI} N ma dāna na NāanmĪn a yĭ jŭu, naa sŭŭrŭ NāanmĪn kŭrŭ yĭ. ^{XVII} Naa chene sŭŭrŭ a tĕr Sāa, 'lo le ĩ a NāanmĪn a Yesu KĪrĪsĪto na turo a wŭ nĕe ŭka wŭ kŭ yĭ a Sĕe yĕ, na wŭ wiil yĭ a wŭ māe yelwiilŭ, ka yĭ bŭo wŭ jaa cheche.

^{XVIII} N sŭŭrŭ na NāanmĪn ŭka wŭ chlŭ a yĭ tĕr, ka yĭ bŭo a tĕrto 'lo jŭu wŭn bŭol yĭ, ka yĭ kŭ tara baal ε, tĭ na yĭn tĭ de a wŭ 'yŭofo nābomo wŭn tĕr nĕe kŭ a wŭ nĭbe. ^{XIX} A wŭ kpĕo na gar a jaa kŭ a sĭn na sŭo de wŭ, a kpĕo nyāna le wŭ tŭn a kpĕo tŭmŭ. ^{XX} 'Lo le wŭ de sān a KĪrĪsĪto a kŭu pŭ, na wŭ vĕ ka wŭ jāne a wŭ nŭsŭo jie be a saaju. ^{XXI} Wŭ gar a tŭofo a jaa, nĭ a kpāen dĕme, na a sigādaar ba jaa, nĭ a nĭbere ba jaa, a ba ĩ a bala na be be a dĭna tĕe ε, tĭ a bala na wa be be daar kŭo. ^{XXII} NāanmĪn den a bomo a jaa bin a wŭ gbĕe pĭlem, na wŭ ir wŭ ka wŭ ĩ a pupuorbiir gbulsĭ ba jaa ju, ^{XXIII} na ĩ a wŭ āgān, ka ba sĕen wŭ jaa, 'lo le sĕe ba jaa, a jĭir a jaa.

II

^I Yĭn 'lo, yĭ dŭo kpi be a yĭ maal dĕbe nĭ a yĭ yeldebe pŭ, ^{II} ala pŭ le yĭ dŭo be, na yĭ turo a wer nyā sŭi nĭ a 'lo na di a sĕsĕbe nāa Satan. A sĕe nyā le tŭnŭ a bawŭnsĭ pŭ. ^{III} Sĭ jaa mĭ dŭo be a le a ba kaar maala a le a āgān na bŭŭrŭ, na sĭ turo a sĭ tĕr nĭ a āgān vŭlaa. Ka a NāanmĪn suur mĭ dire nĭ sĭ a ba kaar.

^{IV} Tĭche a NāanmĪn nĭbaal na waa jŭu, ka wŭ nŭ sĭ yŭo jaa. ^V Wŭ maal sĭn ka sĭ 'mataa ir a KĪrĪsĪto a kŭu pŭ an ĩ sĭ dŭo kpi

a yeldɛbɛ pɔ, a wɔ wāɛfɔ lɛ wɔ faan sɪ. ^{VI} Nāanɲmɪn 'mantaa sān sɪ nɪ a Kɪrɪsɪto ka sɪ 'mataa jānɛ nɪ wɔ bɛ a saaju. ^{VII} A ɪ naa nɪtɔ ɪka a ber ala na waara ka wɔ na wiil sɪ a wɔ wāɛfɔ na ber ma nɪ a wɔ maal vɪla a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ. ^{VIII} Bojūu a wɔ wāɛfɔ lɛ so yɪn nyɛ faafɔ tu a yɪ sɔɔfɔ pɔ, a ba yɪ a yɪ māɛ sɛ ɛ, Nāanɲmɪn kɔfɔ lɛ. ^{IX} A ba ɪ yɪn tɔmɔ kɔɔ lɛ ka āsɔɔ na che nyāa ɛ. ^X Sɪ ɪ naa Nāanɲmɪn nūu bōmaalsɪ wɔn mɛ a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, ka sɪn tɔnɔ tɔsɔŋ ala wɔn de nie chɔɔr bar ka sɪ tɔnɔ.

^{XI} A lɛ jūu, yɪ tɪɛr kaa a kōro a yɪn na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, ka a Juu nɪbɛ bɔɔlɔ yɪ a, yɔrwɔɔr dɛmɛ, tɪ bɔɔlɔ a ba māɛ a yɔŋmaar dɛmɛ, na ɪ a āgān nyā tɛɛ yɛlɛ. ^{XII} Yɪ tɪɛr kaa a sɔɔ 'lɔnɔ ɪka yaa bɔɔ a Kɪrɪsɪto ɛ, ka yɪn yaa mɪ pɔɔ a Isɪral nɪbɛ pɔ ɛ, na yaa pɔɔ a nɛtɪrsɪ ala a Nāanɲmɪn na tɪr a wɔ nɛɛ kɔ a Juu nɪbɛ ɛ. Yaa tara tɪɛrtɔ jɛ ɛ, na yaa lɛ bɔɔ Nāanɲmɪn ɛ. ^{XIII} Yɪn bala na dɔɔ jāa tɪche pɔpāanyā, yɪ wa gbɔr a Yesu Kɪrɪsɪto na yɪ bɛ a wɔ 'yɔɔ a wɔ jāɪ jūu.

^{XIV} Bojūu, a Yesu māɛ lɛ ɪ a sɪ nyā'maar, na wɔ maal a nɪbɔrsɪ ayɪ ka ba ɪ bɔ'yɛn, na wɔ ŋmɛr a dachin 'lɔ na dɔɔ var a sɪ ɪ a dɔdɛmɛ. ^{XV} A Juu nɪbɛ nɛbɪnāa tara na chɪrɛ yɔɔ, tɪche Kɪrɪsɪto kūu sɔɔn a jaa. A wɔ bɔfɔ lɛ ɪka wɔ vɛ ka a Juu nɪbɛ nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɪ nɪpaalaa bɔ'yɛn, lɛ lɛ wɔ maal a nyā'maar. ^{XVI} Wɔ 'maal Nāanɲmɪn kɔ ba ka ba ɪ bɔ'yɛn. A kūu wɔn kpi a daa ju lɛ wɔ de kɔn a ba 'laar taa. ^{XVII} Wɔ wa mɔɔl naa a nyā'maar 'yer kɔ yɪn bala na jāa nɪ a bala na gbɔr. ^{XVIII} Bojūu a tu naa a wɔ 'yɔɔ ka sɪ tara sɔr na ta a Sāa sɛ nɪ a Sɪɛ bɔ'yɛn 'lɔnɔ.

^{XIX} A lɛ jūu, yaa lɛ chɛnɛ ɪ sāanba nɪ nɪyɔɔrsɪ go ɛ, tɪche yɪn nɪ a Nāanɲmɪn nɪbɛ lɔɔn tɛɛ na yɪ ɪ a wɔ yɪr dɛmɛ. ^{XX} Ba mɪ mɛn

dɔɔl a dachin par kparaa na ɪ a nɪtɔnsɪ nɪ a 'yɛ'yɛrbɛ, ka a Yesu ɪ a sālsɔɔ wɛɛ. ^{XXI} A wɔ 'yɔɔ lɛ a yɪr wɔ jaa choo taa na wɔ ɪ a Nāanɲmɪn puorfɔ yɪr cheche 'lɔ a sɪ Soro 'yɔɔ. ^{XXII} Bojūu yɪ jaa ɪ naa a Kɪrɪsɪto tɔɔr, ka wɔ mɪ mɛ yɪ 'matāan a yɪr nyā pɔ, ka Nāanɲmɪn Sɪɛ kɪɪɛɛ.

III

^I Bon nɪ so ka n sɔɔrɔ Nāanɲmɪn kɔrɔ yɪ lɛ ɪka, n ben pɔɔfɔ die pɔ bojūu ɪn mɔɔl a Yesu yɛlɛ kɔ a yɪn na ba ɪ Juu nɪbɛ ɛ. ^{II} Sɪɪɛ jaa lɛ yɪ wɔ a Nāanɲmɪn wāɛfɔ wɔn kɔ ma a tɔmɔ nyāna a yɪ jūu. ^{III} A yɛlsɔɔlaa nyā lɛ wɔ wiil ma ka n bɔɔ naa de nie sɛb a ŋmaa kɔ yɪ. ^{IV} Yɪn wa kar a ala, yɪn pāa bɔɔn naa a lɛ ɪn bɔɔ a Kɪrɪsɪto yɛlsɔɔlaa ala nɪɛ na ba bɔɔ ɛ. ^V Nāanɲmɪn ba dɔɔ vɛ ka a kɔr dɛmɛ bɔɔ a anyāna ɛ, tɪche pɔpāanyā wɔ wiil kɔ a wɔ nɪtɔnsɪ chechɛsɪ nɪ a wɔ 'yɛ'yɛrbɛ chechɛsɪ tu a wɔ Sɪɛ pɔ. ^{VI} A yɛlsɔɔlaa nɪ nyā ɪka a tu naa a 'yer nɔɔ nyā pɔ, ka a yɪn na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, nɪ a Isɪral nɪbɛ na lɔɔn ŋmabɔ'yɛn, na ba 'mataa a āgān bɔ'yɛn pɔ, ka ban 'mataa pɔ a nɛɛ 'lɔ a Nāanɲmɪn na tɪr a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

^{VII} N lɛb a 'yer nɔɔ nyāna tɔtɔnɔ tu a kɔfɔ nyā a Nāanɲmɪn wāɛfɔ na wɔ kɔ ma tu a wɔ tɔkpāɛn pɔ. ^{VIII} An ɪ ma lɛ ɪ a Nāanɲmɪn nɪbɛ ba jaa bɪr baaraa tɪche ka a wāɛfɔ nyā kɔ ma sɔr ɪka n mɔɔl a Kɪrɪsɪto 'yer nɔɔ kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, nɪɛ na kɔ tɔɔ bɔɔ ɛ, ^{IX} ka n vɛ ka a yɛlsɔɔlaa nyā chaar kɔ nɪɛ jaa an ɪ a dɔɔ sɔɔl a kɔr jaa a Nāanɲmɪn sɛ na maal a bonsɪ a jaa. ^X A wɔ bɔfɔ lɛ ɪka a pɔpāanyā, wɔ tu a pupuorbiir pɔ wiil a wɔ yɛ ka a tɔɔfɔ dɛmɛ, nɪ a kpāɛn dɛmɛ na bɛ a saaju bɔɔn. ^{XI} A anyāna lɛ wɔ tɪɛr a kɔr jaa na wɔ wa de a Yesu Kɪrɪsɪto a sɪ Soro na wɔ maal a

wɛr. ^{XII} Tu a wɔ 'yɔɔ sɪn sɔɔ de wɔ jũu, sɔr gãn kɔ sɪ a sɪn 'la chen a Nãanmɪn sɛ. ^{XIII} A lɛ jũu n sɔɔɔ yɪ naa, yɪ ta vɛ ka yɪ ɔgãn sal ɪn dire dɔɔyɛ a yɪ jũu ɛ, a ɪ naa a yɪ tɪr yele lɛ.

^{XIV} A anyãna jũu lɛ n ma de gbur dumo a Sãa niem. ^{XV} 'Lo lɛ a balsɪ ba jaa Sãa, a bala na be a saaju nɪ a ba nyã na be ka a wɛr pɔ. ^{XVI} N sɔɔɔ wɔ naa ɪka a yɪ a wɔ tɪr pɔ, ka wɔ de a wɔ Sɪɛ kpɛɔ na wɔ 'yɔɔn yɪ ɔkpãɛn, a yɪ kpɛmɛ a ɔgãn pɔɔm, ^{XVII} ka a Kɪrɪsɪto kpɪɛɛ a yɪ nyãa pɔ, yɪn sɔɔ de wɔ jũu. A n sɔɔrfɔ lɛ ɪka, yɪ ba nyɪbɛ ara jaa chãchã a nɔfɔ pɔ, ^{XVIII} a yɪn nɪ a Nãanmɪn nɪbɛ na 'mataa nyɛ a lɛ a Kɪrɪsɪto nɔfɔ na yalɔ, nɪ a wɔ wɔo, nɪ a dofɔ, nɪ a lɛ wɔn suu a pɪlem, ^{XIX} na yɪ bɔɔ a nɔfɔ na gar a bɔɔfɔsɪ a jaa, a yɪ pãa be a lɛ a Nãanmɪn na be.

^{XX} Pɔpãanyã, a 'lo na ma tɔɔ maal yele a jaa gar a lɛ sɪn sɔɔr wɔ, bɪ ɪ a lɛ sɪn tɪɛr nɪtãa lɛ a wɔ kpɛɔ 'lo na tɔnɔ a sɪ pɔ, ^{XXI} 'lo lɛ sɔ a tɪr a pupuorbɪir pɔ, nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, bɪbɪr jaa. A ɪ a lɛ.

IV

^I Ala lɛ sɔ a maa ban pɔɔ a die pɔ a sɪ Soro jũu kpãkpãana yɪ ɪka, yɪ vɛ ka a yɪ kpɛfɔ vɪɛɛ nyɛtãan lɛ a Nãanmɪn na bɔɔɪ yɪ. ^{II} Yɪ siir a yɪ mãɛ na yɪ bal yɪ mãɛ, na yɪ tara kãnyir, na yɪ diere taa nɪ nɔfɔ. ^{III} Yɪ mɔ na yɪ vɛ ka a Sɪɛ bɔ'yɛn ɪfɔ 'lo pɔ, a yɪ tara taa nɪ nyã'maar. ^{IV} Bojũu ɔgãn bɔ'yɛn lɛ be be, nɪ a Sɪɛ bɔ'yɛn, nɪtãa lɛ a Nãanmɪn na bɔɔɪ yɪ, ka yɪ tara tɪɛrtɔ jie bɔ'yɛn. ^V Soro bɔ'yɛn lɛ be be, sɔɔfɔ bɔ'yɛn nɪ Nãanmɪn kɔɔ sofɔ bɔ'yɛn. ^{VI} Nãanmɪn bɔ'yɛn tɛɛ lɛ, na wɔ ɪ a sɪ jaa Sãa, na wɔ kaara nɪɛ jaa, na wɔ tɔnɔ a ba jaa jie, na wɔ be a ba jaa pɔ.

^{VII} Tɪche a sɪ ɔsɔɔ jaa nyɛn a wãɛfɔ kɔfɔ dɛdɛmɛ nɪtãa lɛ a

Kɪrɪsɪto na pɔ. ^{VIII} A anyãna lɛ sɔ an sɛb a Nãanmɪn gãn pɔ naa 'yɛr, "A lɛ wɔn dɔɔ do, a wɔ sãma dɛmɛ wɔn nyɔɔr turo wɔ naa, ka wɔ de bomo kɔ nɪbɛ." (*Yiel Gãn 68:18*) ^I A dofɔ par nɪ bo? Wɔ

nɪ dɔɔ de nie suu a tɛɛ pɔ. ^X A 'lo na suu, 'lo nɪ wɔ ju lɛ do gar a saaju wɔ jaa, na wɔ sɛɛ a bonstɪ a jaa. ^{XI} 'Lo lɛ pɔ a nɪbɛ a tɔmɔ, ka bamɪnɛ ɪ a nɪtɔnstɪ, ka bamɪnɛ ɪ a 'yɛ'yɛrbɛ, ka a bamɪnɛ ɪ a 'yɛr mɔɔlbɔ, ka bamɪnɛ mɪ kaara a nɪbɛ na ba wɪɛ ba. ^{XII} Wɔ maal a nɪtɔ ɪka wɔ chɔɔr a Nãanmɪn nɪbɛ gun a tɔmɔ, ka a Kɪrɪsɪto ɔgãn na tɔɔ mɛ. ^{XIII} Nɪtɔ lɛ na vɛ ka sɪ jaa na ɪ bɔ'yɛn a sɔɔfɔ pɔ, na sɪ bɔɔ a Nãanmɪn Bɪɛ, na sɪ baa tɪ ta a lɛ a Kɪrɪsɪto na be. ^{XIV} Sɪ kɔ lɛ pãa chɛnɛ ɪ nɪtãa bɪbɪir vavɪɛ yɔɔɔr kɔsɛbɛ kaar ɛ. Na sɪ ma dãdaal chen a puor nɪ a niem wiilfɔ jaa borɔ nɪbɛ na de a ba yɛ na ba beɛ nɪ ɛ. ^{XV} Tɪche sɪn 'yɛɛ na yɛlmãɛ nɪ nɔfɔ na sɪn nɔɔn a yeɛ a jaa pɔ. 'Lo lɛ ɪ a ju na ɪ a Kɪrɪsɪto. ^{XVI} A wɔ 'yɔɔ lɛ a ɔgãn wɔ jaa choofɔ jɪir choo taa, naa tɔɔ nɔɔnɔ a nɔfɔ pɔ, ka ɔsɔɔ jaa tɔnɔ a wɔ tɔmɔ.

^{XVII} Lɛ lɛ n 'yɛɛ kɔɔɔ yɪ naa de a sɪ Soro yuor kpãkpãana ɪka, yɪ ta lɛ chɛnɛ maala fɪka a bala na ba bɔɔ a Nãanmɪn na maala turo nɪ a ba tɪɛr bur bur ɛ. ^{XVIII} A ba tɪɛr lɪi naa ka baa pɔɔ a Nãanmɪn nyɛvɔr pɔ ɛ, bojũu a ba ba bɔɔfɔ yɪn a ba nyãkpãɛn ban tara. ^{XIX} Ba ɪ naa ba bãma dɛmɛ, na ba de a ba mãɛ kɔ pepɛ yeɛ, na ba pãa ɪɛ a ala a jaa na ba vɪɛɛ ɛ, tɪ chɛnɛ bɔɔɔɔ yaa.

^{XX} Yɪn 'lo, a ba ɪ a sɔr nyã lɛ yɪ de bɔɔn a Kɪrɪsɪto ɛ. ^{XXI} Sɪɛ jaa lɛ ɪka yɪn wɔ a wɔ 'yɛr, ba wiil yɪ naa a yɛlmãɛ na be a Yesu 'yɔɔ. ^{XXII} Ba wiil yɪ naa a lɛ yɪn dɔɔ maala ɪka, yɪ yaa a kɔr maalfɔ 'lo bar na bɛɪ yɪ na a wɔ vɔɫaa, ^{XXIII} tɪ na yɪ ɪ nɪpaalaa a yɪ bɛfɔ nɪ a yɪ tɪɛr pɔ. ^{XXIV} Yɪ de a be paalaa 'lo a

Nāan̄m̄n na maal a wɔ kaar na yɪ su, a ɪ naa yelm̄æ torfɔ nɪ cheche.

^{XXV} A le jūu, āsɔɔ jaa wɔ bar jir ŋmaafɔ tɪ 'yerɛ yelm̄æ korɔ a wɔ taaba, bojūu sɪ jaa ben a āgān bō'yen pɔ, ^{XXVI} “Fōɔ wa nye suur taa maal dɛɛr ɛ.” (*Yiel Gān 4:4*) Ta vɛ ka a mōtōɔ mɔr pɔɔ fɔ nɪ a suur ɛ. ^{XXVII} Yɪ taa yuoro sɔr korɔ a Satan a wɔ bel yɪ ɛ. ^{XXVIII} Nɪrɛ 'lɔ na dōɔ juro, wɔ ta ma le juro ɛ, tɪche wɔ ma tōnō tōmō ala na tara tōnō nɪ a wɔ nuur na wɔ nye bōkōɔ, na wɔ ir sōon a nōn dēme.

^{XXIX} Yɪ taa vɛ ka a 'yer sōonstɪ yire a yɪ nɛɛr pɔ ɛ, tɪche 'yersɪ ala na 'yōɔnɔ a yɪ taaba ākpāen ala ɪ yeke kōɔ fer ba naa, naa mɪ ɪ sōɔfɔ kɔ a bala na chele. ^{XXX} Na yɪ taa vɛ ka a Nāan̄m̄n Sɪɛ pɔɔ sōɔ ɛ, 'lɔ won de 'yōɔn yɪ a jāne gun a faafɔ bibir. ^{XXXI} Yɪ ir putuo, pɔɔm 'yōɔfɔ, nɪ suur, tān taa, nɪ tɔfɔ, nɪ 'laarfɔ 'yerbie. ^{XXXII} Yɪ maala vɪla na yɪ kaara taa nɪbaal, na yɪ vɛne korɔ taa nitāa le Nāan̄m̄n na vɛ kɔ yɪ a Kɪrɪstɔ jūu.

V

^I Yɪ tɔɔrɔ a Nāan̄m̄n an ɪ yɪ ɪ naa a wɔ binōnstɪ, ^{II} na yɪ kɪrɛrɛ nɪ nōfɔ nitāa le a Kɪrɪstɔ na nō sɪ na wɔ de a wɔ m̄æ maal a sɪ bɔɔrlo bon na nyuro vɪla lon a bɔɔr ka a Nāan̄m̄n pɔɔ pɛl. ^{III} Tɪche a yɪ pɔ, yɪ ta vɛ ka ba wa pɔr sēsēyele, bu folaa ɪfɔ, bu bɔgarfɔ ɛ, bojūu a anyāna ba seen a Nāan̄m̄n nɪ chechestɪ ɛ. ^{IV} Yɪ taa le 'yerɛ vā 'yerbie ɛ, bu jɔl 'yer, bu jɔl dāen ɛ, ala pɔ naa, tɪche yɪ dāna Nāan̄m̄n. ^V Bojūu yɪ bōɔn a anyāna sɪrɛ jaa ɪka nɪrɛ na sēne, nɪfolaa, bɔgar sɔɔ, wɔ ɪ naa nɪrɛ na puoro tɪbe, na wɔ kō nye jie be a Kɪrɪstɔ nɪ a Nāan̄m̄n nāalōɔ pɔ ɛ.

^{VI} Yɪ taa vɛ ka nɪrɛ āsɔɔ jaa bel yɪ nɪ 'yer pɔrstɪ ɛ, bojūu anyāna le so ka Nāan̄m̄n su tuo waara a bawōnstɪ jie. ^{VII} A le jūu yɪ taa

mara ba ɛ. ^{VIII} Bojūu yɪ dōɔ ɪ libe, tɪche pōpāanyā yɪ ɪ naa chāa a sɪ Soro 'yōɔ. Yɪ kɪrɛrɛ nitāa a chāa bibiir. ^{IX} A chāa wōmō ɪ naa vɪla maalfɔ, yeltorstɪ nɪ yelm̄æ. ^X Yɪ mō na yɪ jān a ala na pele a sɪ Soro pɔɔ. ^{XI} Na yɪ taa ɪrɛ wa pɔɔrɔ a libe tōmō na ba tara tōnō ɛ, tɪche yɪ yin naa chāa pɔ. ^{XII} Bojūu a gba ma ɪrɛ na vā a ala a bawōnstɪ na ma maala a libe pɔ manfɔ. ^{XIII} Tɪche bon jaa wa yɪ chāa pɔ, fɔ ma nyen won chaar. ^{XIV} Bojūu chāa le ma vɛ ka fɔ nye bon jaa cheche. Ala le so a ba 'yer, “A fōɔ gōɔ sɔɔ, jɛɔ ir a kūu pɔ, ka a Kɪrɪstɔ chaar 'yōɔ fɔ.”

^{XV} Yɪ bōɔnɔ sō a le yɪn kɪrɛrɛ, ka a ta ɪ jɔl kɛfɔ tɪche ka a ɪ yɛ kɛfɔ. ^{XVI} Na yɪ mōɔ nɪbir yɪn wa nye jie ka wɔ ta sōɔ ɛ, bojūu a bibie anyāna ba vɪle ɛ. ^{XVII} A le jūu, yɪ ta ɪ jɔlɔ ɛ, tɪche yɪ bōɔ a ala a sɪ Soro na bɔɔrɔ.

^{XVIII} Yɪ ta nyū dāa buu ɛ, an sōɔ yɪn ju, tɪ yɪ vɛ ka a Nāan̄m̄n Sɪɛ sɛɛ yɪ. ^{XIX} Na yɪ yiele a Nāan̄m̄n yiel nɪ a ala na ɪ a Sɪɛ yiel korɔ taa, na yɪ yiele dānfɔ yiel nɪ a yɪ nyāa wɔ jaa korɔ a sɪ Soro. ^{XX} Yɪ ma dāna a sɪ Sāa Nāan̄m̄n yeke a jaa pɔ, nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ yuor.

^{XXI} Yɪ siir yɪ m̄æ kɔ taa a Kɪrɪstɔ yɪn 'yōɔnɔ jūu. ^{XXII} Pɔbɔ, yɪ siir yɪ m̄æ kɔ a yɪ sɪrbe, nitāa le yɪn siir yɪ m̄æ kɔ a sɪ Soro. ^{XXIII} Bojūu an ɪ a sɪrɛ le ɪ a pɔɔ ju, nitāa le a Kɪrɪstɔ na ɪ a pupuorbiir ju, na ɪ a wɔ āgān na wɔ ɪ a Fafaara. ^{XXIV} A le jūu, le a pupuorbiir na siir a ba m̄æ kɔ a Kɪrɪstɔ, le le a pɔbɔ mɪ, yɪ siir a yɪ m̄æ kɔ a yɪ sɪrbe yeke a jaa pɔ.

^{XXV} Sɪrbe, yɪ nō a yɪ pɔbɔ, nitāa le a Kɪrɪstɔ na nō a pupuorbiir na wɔ de a wɔ m̄æ kɔ ba, ^{XXVI} wɔ maal ban a le ka ban ɪ cheche, na wɔ de kōɔ pɛen ba ka ba vɪle nɪ a 'yer. ^{XXVII} Wɔ bɔɔrɔ naa ɪka

wɔ de a pupuorbiir banyã na vɛle kɔ a wɔ m̃ɛ, na waa tara jãne ε, 'mabfɔ jie ε, bɪ deer jie jaa ε, tɪche a ba ɪ cheche ba tara ye le jaa ε. ^{XXVIII} A le ne nɪ wɔ ju mɪ le a yɪn sɪrbe, yɪ nɔ̃ a yɪ pɔbɔ, nɪtãa le yɪn nɔ̃ a yɪ m̃ɛ ãgãma. A 'lɔ na nɔ̃ a wɔ pɔɔ nɔ̃n a wɔ m̃ɛ. ^{XXIX} Nɪrɛ jaa ba be na 'laar a wɔ m̃ɛ ãgãn ε, tɪche wɔ ma kɔrɔ won bɔdiir na wɔ kaara wɔ, le le a Kɪrɪstɔ kaara a pupuorbiir. ^{XXX} Bojũu sɪ ɪ naa a wɔ ãgãn jiiir, ^{XXXI} "A le jũu, daba na bar a wɔ sãa nɪ a wɔ ma, tɪche ka 'lɔ nɪ a wɔ pɔɔ ɪ bɔ'yen, ka ba jaa ayɪ ɪ ãgãn bɔ'yen." (A *Pielfɔ Gãn* 2:24) ^{□□□} A anyã ɪ naa a 'yer sɔɔlaa, tɪche maa 'yere naa a Kɪrɪstɔ nɪ a pupuorbiir 'yer. ^{XXXIII} A yɪn mɪ gba, ãsɔɔ jaa wɔ ma nɔ̃ a wɔ pɔɔ nɪtãa le won nɔ̃ a wɔ m̃ɛ, ka a pɔɔ mɪ ma 'yɔɔnɔ̃ a wɔ sɪrɛ.

VI

^I Bibiir, yɪn be a sɪ Soro 'yɔɔ, yɪ wɔnɔ̃ a yɪ dɔɔrɔbɔ toor, a le le tor. ^{II} A le a Nãanɪmun na dɔɔ kɔ a wɔ neɛ, a neɛ nyã le ɪ a nedɔɔ won tɪr, "Yɔɔnɔ̃ a fɔ sãa nɪ a fɔ ma, ^{III} an ɪn vɪla kɔ fɔ, a fɔ wɔ nɔ̃ kor ka a wer pɔ." (Mosesɪ *Gãma Na Tu Anũu* 5:16) [□] Sãamɪne yɪ taa maala a yɪ bibiir ka ba nyere suur ε, tɪ yɪ guolo ba, na yɪ jãna ba, wile nɪ ba a ala na yɪ a sɪ Soro s̃ɛ.

^V Gbãgbaar yɪ wɔnɔ̃ a yɪ sorbo toor na yɪ 'yɔɔnɔ̃ ba tɪ joro ba nɪ a yɪ popel nɪtãa le yɪn wɔnɔ̃ a Kɪrɪstɔ toor. ^{VI} Yɪ wɔnɔ̃ a ba toor ka a ta ɪ ban fur nɪbir 'yɔɔ yɪ tɛɛ ε, tɪche yɪ ɪr nyãa 'yɔɔ tɔnɔ̃ nɪ yɪn ɪ a Kɪrɪstɔ gbãgbaar na yɪ tɔnɔ̃ a le a Nãanɪmun na bɔɔrɔ. ^{VII} Yɪ tɔnɔ̃ nɪ popel fɪka a sɪ Soro Yesu yɪn tɔnɔ̃ kɔrɔ, a ta ɪ nɪsaal le ε. ^{VIII} Bojũu yɪ bɔɔn naa ɪka a sɪ Soro na yab ãsɔɔ jaa le won tɔ̃ a vɪla jã, ka gbãgbaa le wɔ ɪ bɪ waa ɪ gbãgbaa ε. ^{IX} A yɪn sorbo, yɪ mɪ urɛ a le ne kɔrɔ a yɪ gbãgbaar. Yɪ ta pɪrɪpɪrɛ ba ε, na

yɪ bɔɔ ɪka a 'lɔ na ɪ a ba Soro mɪ le ɪ a yɪ Soro na wɔ be a saaju, 'lɔ le ba turo nɔ̃nɔ̃ ε.

^X A baaraa le ɪka yɪ kp̃ɛmɛ a sɪ Soro 'yɔɔ nɪ a wɔ tɔɔfɔ kp̃ɛɔ pɔ. ^{XI} Yɪ de a Nãanɪmun tãjebonɪ a jaa su na yɪ tɔɔ ara jeb a tɪ neber. ^{XII} Bojũu a ba ɪ sɪn nɪ nɪsaal le jɛɛɛ ε, tɪche sɪ jɛɛɛ nɪ naa a sɪr tɔɔfɔ d̃ɛmɛ, nɪ a kp̃ãɛn d̃ɛmɛ, nɪ a wer nyã libe kp̃ãɛn d̃ɛmɛ, nɪ a sɪdɛbe ala na be a saaju. ^{XIII} A le jũu, yɪ de a Nãanɪmun tãjebonɪ a jaa su, ka a bɪbir bier 'lɔ wa vɛ, ka yɪ ba gber, na yɪ tɔɔ jeb a jɛɛr baar tɪ na yɪ chene ara.

^{XIV} Yɪ pãa ara kp̃ɛɔ, na yɪ de a yelmãe ka wɔ ɪ a sɪɛ gãn a yɪ sɛ, na yɪ de torfɔ ka wɔ ɪ a nyãa wɪɛ, ^{XV} na yɪ 'mɪ'mine a nyã'maar 'yer nɔ̃ 'yerfɔ 'yɔɔ, ka a ɪ a yɪ gbɛɛ nafɔɔr. ^{XVI} A 'lɔ na pɔɔ a jaa pɔ nɪ nyã ɪka, yɪ de a yɪ bɔpiiraa na ɪ a yɪ sɔɔfɔ na yɪ tɔɔ de kp̃iɪn a deer sɔɔ p̃ime na 'lɪrɛ. ^{XVII} Yɪ de a kur jupil su, 'lɔ le ɪ a yɪ faafɔ, nɪ a sɔkp̃ɛɛ na yɪ a Nãanɪmun sɪɛ s̃ɛ, na wɔ ɪ a Nãanɪmun 'yer. ^{XVIII} Na yɪ sɔɔrɔ a Nãanɪmun le a wɔ sɪɛ na wiil yɪ s̃ɔɔ jaa, nɪ sɔɔrfɔ jaa bɔrɔ. Yɪ m̃ɔɔ nɪbir jɔrɔ na yɪ sɔɔrɔ nɪ Nãanɪmun kɔrɔ a wɔ nɪbe ba jaa. ^{XIX} Yɪ sɔɔrɔ Nãanɪmun kɔrɔ ma, ka maa wa haara a neɛ, ka Nãanɪmun kɔ ma a wɔ 'yerbie ka n taa joro dãbãe ε, tɪ na n 'yer a 'yer nɔ̃ nyã yelɔɔlaa. ^{XX} A Yesu 'yer nɔ̃ nyã ɪn ara kɔ jũu le so, ka ba 'yɔɔ ma a bɔjɔrɪ. Yɪ sɔɔrɔ a Nãanɪmun kɔrɔ ma ka n taa joro dãbãe ε, tɪ 'yere a le na sɛɛ.

^{XXI} Tɪchɪkustɪ na ɪ a yebe nɔ̃ naa na wɔ tara yelmãe nɪ a sɪ Soro t̃ɔm̃ɔ̃. Won man ye le jaa kɔ yɪ, ka yɪ bɔɔ a le ɪn be nɪ a le ɪn ma maala. ^{XXII} A anyãna jũu le n tɔn wɔ a yɪ s̃ɛ, ka yɪn bɔɔ a le sɪn be tɪ na wɔ mɪ 'yɔɔ yɪ ãkp̃ãɛn. ^{XXIII} Nyã'maar wɔ be a yɪn na ɪ a yeɛr s̃ɛ, nɪ ñɔ̃fɔ l̃ɔɔn sɔɔfɔ na

yi a Sãa Nãanmɔn nɪ a sɪ Soro
Yesu Kɪrɪsɪto sɛ̃. XXIV Wãɛfo wɔ
be a bala jaa na nũ a sɪ Soro
Yesu Kɪrɪsɪto sɛ̃ nɪ nũfo 'lo na ba
baaraa ε.

A PŌJL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMUN PUORBO NA BE A FILIPAI

^I Maa Pōjl nī Timoti na ı a Yesu Kırısto tōtōnbo, le seere koro a Nāanmun nibe na be a Yesu Kırısto 'yōo be a Filipai, lōon a pupuorbiir nıderbe nı a sōsōnbo. ^{II} Wāefo nı nyā'maar na yi a sı Sāa Nāanmun nı a sı Soro Yesu Kırısto sē, a be a yi sē.

^{III} N ma puor a n Nāanmun yāan, maa wa tier yi sōo jaa. ^{IV} N ma soro na Nāanmun nı popel koro a yi jaa a n Nāanmun sōorfo pō, ^V bojūu yi mı pōo man mool a Nāanmun 'yerbir tōtaa a bıbir dōo 'lōnō, tı tān a pōpānyā. ^{VI} A nıtō jūu, n tara na sōofō ıka a Nāanmun nyā na piel a tōvıla a yi pō, na kāan ka a tı baar a Yesu Kırısto waa bıbir.

^{VII} A tara na sōr ıka n tier a nıtō a yi jaa jūu, ın tara a yi tier jūu, ka ba lū man nı bōjorsı bı, baa lū ma ε, n chene na mana a Nāanmun 'yer ıka a ın yelmāe, yi jaa lōo pōn ma a Nāanmun wāefo.

^{VIII} Nāanmun le ı a n dāaste sōo a le ın tara a yi tier fıka a le a Yesu Kırısto na tara a yi tier.

^{IX} Maa Nāanmun sōorfo nı nyā ıka, a yi nō taa wō le pōo 'yōo yōo jaa, nı yē nı par bōofō. ^X Yın wa ure a le, an sōo yi na ka yi bōo bon 'lo na ı bōsō, ka a Kırısto waa bıbir, ka yi ı cheche tı na yi ta tara chefo jaa ε, ^{XI} na yın seen yeltorsı wōmō tu a Yesu Kırısto pō, ka nıbe peere 'yōonō nı Nāanmun puor tıur.

^{XII} N yeer, n buoro na ıka yi bōo a par ıka a le na ı a n sē, sōo ma naa ka n mool a Nāanmun 'yerbir. ^{XIII} A le na ı jūu, a chaar kō a bala na guro a nāa yir nı nure jaa ıka,

ba 'yōo ma naa a bōjorsı a Kırısto jūu. ^{XIV} A maa ban 'yōo a bōjorsı jūu, a yeer yōo jie na tara sōofō a sı Soro 'yōo chene na tara ākpēo moolo nı a Nāanmun 'yer nı nyāa ba joro dābāe ε.

^{XV} A ın yelmāe ıka, nıbe bamıne moolo na a Yesu Kırısto ye le ban tara nı ma nyuur nı nechıre jūu, tıche bamıne 'lo, moolo na a Kırısto ye le na sōon ma. ^{XVI} Banyāna le moolo a Kırısto ye le yın nōfo pō, na ba bōo a par ıka ba pōo ma naa a Nāanmun 'yerbir moolfo jūu. ^{XVII} A bala ın de nie 'yer a ba 'yer na mool a 'yer nı nyuur, maal a le ıka a n dōoye wō le pōo 'yōo be a pōofō die pō. ^{XVIII} Tıche bo le an ı? A le na ı nıbijte le ıka ba mool a Yesu ye le sōr jaa pō, ka ba sōon ıka yelmāe le bı, jire le bı, a nıtō vē naa ka n pōo pel. Yelmāe jaa ın chene na tara popel.

^{XIX} Bojūu n bōon naa ıka tu a yi Nāanmun sōorfo nı a Yesu Kırısto Ste sōofō jūu, a le na ı a n sē ın nyen faafō. ^{XX} Bon 'lo na ı ma nıbijte nı a n tıerto jie le ıka, vā wō ta kpe ma sōr jaa pō ε, tıche ka n tara ākpēo ka a Kırısto na nye tıur a n 'yōo, ka a n nyevor pō le, bı a n kūu pō le. ^{XXI} Bojūu maa 'lo, maa chene nyevor pō, n ben be kō a Kırısto, ka maa mı kpi, ka a ı tōnō. ^{XXII} Ala ı n chene na nyevor pō, ın tōn tōvıel yōo, tıche n kaa ır buor? N ba bōo a 'lo ın na kaa ır ε. ^{XXIII} A yelsı ayı anyā lū ma naa, maa bōfo le ıka n yi a ka tı be a Yesu Kırısto sē. A le le vıla, ^{XXIV} tıche a chene na fer kō yi, ala ı ın chene na a nyevor pō. ^{XXV} ın be na bōon a nıtō, n bōon na yelmāe jaa ıka ın chene na be a yi jaa sē naa sōnō yi ka yi sōo Nāanmun, na yi tara popel a yın sōo wō jūu. ^{XXVI} A le ın le le be a yi sē go, ka a yi popel yın tara a Yesu Kırısto 'yōo le pōo 'yōo a maa tōmō jūu.

XXVII Yele jaa wa ɪ, yɪ nyoo yɪ m̄æ vɪla a le a Kirɪsɪto 'yer n̄oo na wile. Ka n wan wa nye yɪ bɪ, maa ba wa be a yɪ s̄ɛ tɪ w̄o a yɪ yele, ɪn b̄oon ɪka yɪ ara na kp̄ɛo nɪ neb̄o'yen, na yɪ tara tɪer b̄o'yen a soofu nɪ a 'yer n̄oo p̄o, XXVIII na yɪ ta joro d̄āb̄āe nɪ a bala na 'yer ɪka a ba ɪ le le ε. A nyā ɪn j̄āne k̄o ba ɪka ban din d̄ooɣe, tɪche ka Nāan̄mɪn faa yɪ. XXIX 'L̄o le k̄o yɪ a kp̄ɛo a w̄o w̄āefu j̄ū, a ba ɪ a Yesu yɪn soo t̄eε ε, tɪche yɪn l̄oon w̄o dire a d̄ooɣe j̄ū. XXX Ka a d̄ooɣe nyā yɪn be na dire ɪn a d̄ooɣe 'l̄o yɪn nye ɪn di, nɪ a d̄ooɣe yɪn be na chene w̄on̄o ɪn dire.

II

I Ala ɪ yɪ tara na ākp̄ɛo, bojūu yɪ ɪn b̄o'yen nɪ a Kirɪsɪto, na yɪ tara āḡān 'maara w̄o n̄ofu p̄o, na yɪ tara neb̄o'yen nɪ a Nāan̄mɪn Ste na yɪ nye vɪla nɪ nɪbaal, II yɪ p̄ā v̄en ka a n pupel s̄eε, yɪn tara tɪer b̄o'yen, na yɪ tara n̄ofu b̄o'yen, na yɪ tara Nāan̄mɪn Ste b̄o'yen nɪ tɪer b̄o'yen. III Yɪ ta maal yele 'l̄o na ɪ nyuur yele bɪ na yɪ wile yɪ m̄æ ε, tɪche yɪ siir yɪ m̄æ 'ȳoon̄o nɪbe gar a yɪ m̄æ. IV Is̄oo jaa w̄o ta b̄ooɔ a w̄o pupel bonsɪ ε, tɪche ala nɪ na pele a yɪ taaba p̄oor.

V Yɪ tara a tɪer nyā nɪ w̄o ju a Yesu Kirɪsɪto na d̄oo tara. VI W̄on soo j̄ātaa nɪ Nāan̄mɪn ka ba ɪ b̄o'yen, tɪche waa de a j̄ātaa nyā mana nɪ Nāan̄mɪn ε, w̄o den bar, VII tɪche na w̄o siir w̄o m̄æ, na w̄o maal w̄o m̄æ t̄ōt̄ōn̄o, ka ba d̄oo w̄o ka w̄o tara nɪsaal āḡān, na w̄o ɪ nɪsaal. VIII W̄o siir w̄o m̄æ nɪsaal kaar tu a Nāan̄mɪn n̄eε l̄ēε tɪ kpɪn a daa ju. IX A le j̄ū, Nāan̄mɪn 'm̄oo w̄on ka w̄o do gar bon jaa, na w̄o k̄u w̄o yuor na gar a yoe a jaa. X Nāan̄mɪn maal a n̄t̄o ka a Yesu yuor j̄ū, gb̄edumo jaa na gb̄ur naa a saaju nɪ a wer p̄o, nɪ a t̄eε par, XI ka a j̄ālb̄ie a jaa 'yer ɪka,

Yesu Kirɪsɪto le ɪ a sɪ Soro 'ȳoo a Sāa Nāan̄mɪn yuor tɪur.

XII A le j̄ū, n ȳeε, n̄t̄āa a le jaa yɪn ma soo ma, a ba ɪ a s̄oo 'l̄o ɪn maa wa be a yɪ j̄ie t̄eε ε, tɪche yɪ soo ma gar a le ɪn soo ba be a yɪ s̄ɛ ε. Yɪ m̄oo nɪbir t̄ōn̄o a yɪ faafu t̄ōm̄o nɪ d̄āb̄āe nɪ mɪrfu. XIII Bojūu yɪn t̄oo t̄o a le an ɪ Nāan̄mɪn le s̄ōn̄o yɪ ka yɪ tara ākp̄ɛo na yɪn t̄o a le w̄on b̄ooɔ.

XIV Yɪ ma maal bon jaa tɪ na yɪ ta ma ɪre gb̄or̄o gb̄or̄o bɪ chɪre taa ε. XV Ka yɪ k̄o tara chefu nɪ yele jaa ε, na yɪ ɪ Nāan̄mɪn bibiir banyā na ba tara chefu jaa ε, na yɪ kp̄iere wer nyā p̄o t̄ōdebe nɪ yelbe-ɪrbe na be na yɪ chaar ŋmerbie kaar a wer p̄o. XVI A le yɪn soo a nyev̄or 'yer le na s̄oo ma ka a Yesu waa bɪbir ka n na t̄oo wiil a n m̄æ ɪka n ba jo p̄oo ε, bɪ a n t̄ōm̄o ba ɪ p̄oo ε. XVII Ala soo ɪ ɪn din d̄ooɣe naa p̄oo a yɪ d̄ooɣe p̄o yɪn dire yɪn soo Nāan̄mɪn j̄ū, n p̄oo pel naa nɪ yɪ jaa. XVIII A le j̄ū, yɪ mɪ p̄oo ma ka sɪ chɪle.

XIX Ala ɪ a sɪ Soro Yesu wa soo naa, ɪn t̄ōn Timoti ka w̄o wa a yɪ s̄ɛ s̄oo k̄oo ka n w̄o a yɪ yele ka a āḡān 'maa ma. XX N ba tara n̄re jaa na kaara a w̄o kaar ε, ka w̄o na tara a yɪ b̄ōb̄oor̄sɪ jaa ε. XXI Ba jaa b̄ooɔ naa a ba pupel b̄ōb̄oor̄sɪ, na baa b̄ooɔ ala na pele a Yesu Kirɪsɪto p̄oo ε. XXII Tɪche Timoti tɪer 'l̄o yɪn b̄oon fɪka s̄āa nɪ w̄o b̄ie, w̄o p̄oo ma naa ka sɪ m̄ool a Nāan̄mɪn 'yer n̄oo. XXIII A le j̄ū, n b̄ooɔ na ɪka n t̄o w̄o a yɪ s̄ɛ, maa wa nye le yelsɪ na ɪre k̄oo ma. XXIV N soo naa ɪka a sɪ Soro na yuon s̄or k̄o ma ka maa m̄æ wa nye yɪ f̄oo jaa.

XXV Bojūu n nyen ka a ɪ ferfu k̄o ma ɪka n t̄o Epafaroditusɪ na ɪ a n yebe nɪ a n t̄ōt̄ōt̄o s̄oo, na w̄o mɪ dire a n d̄ooɣe t̄o s̄oo. W̄o mɪ ɪn a yɪ t̄ōt̄ōn̄o yɪn t̄o ka w̄o wa maal a n b̄ōb̄oor̄sɪ k̄o ma. XXVI Bojūu w̄o b̄ooɔ na ɪka w̄o nye yɪ jaa tɪche

ka a wɔ pɔɔ sɔɔ yɔɔ jaa, bojūu yɪ wɔn a un ɔɔɔ wɔ. ^{XXVII} Yelmāe, a ɔɔɔ wɔn nɪbijɛ ka wɔ che bālāa naa kpi. Tiche Nāanmɪn wa kāan a wɔ nbaal, a ba ɪ 'lo tɛɛ ɛ, tiche wɔ mɪ kāan a n nbaal, ka n ta tara pɔsɔɔ yɔɔ ɛ. ^{XXVIII} Bojūu maa lɛ mɔɔ nɪbir ɪka n tū wɔ a yɪ sɛ, ka a yɪ pɔɔ na pel ala ɪ yɪ lɛ nyɛ wɔn go, ka a n āgān na 'maa. ^{XXIX} Yɪ sɔɔ de wɔ nɪ popel a sɪ Soro jūu, na yɪ 'yɔɔnɔ a nɪbe banyā taaba, ^{XXX} bojūu wɔ din dɔɔyɛ a wɔ nyevɔr pɔ, na wɔ ta ure na kpi a Kɪrɪsɪto tɔmɔ jūu ɪka wɔ tɔ a tɔmɔ ala yɪn ba tɔɔ tɔ kɔ ma ɛ.

III

^I N yɛɛ, a baaraa nɪ nyā ɪka yɪ tara popel a sɪ Soro 'yɔɔ. A ba ɪ tuo kɔ ma un lɛ sɛɛɛ a yɛlɪ ala nɪ a ju kɔɔ yɪ go ɛ, an un sɔɔfɔ kɔ yɪ.

^{II} Yɪ bɔɔnɔ sɔ nɪ a baar banyāna, ba un yelbe-ɪrbe na ba ma ŋmara nɪbe yɔɪ pɔɔɔ. ^{III} Bojūu sɪn lɛ ɪ a yɔŋmarba sɪɛ jaa, na sɪ puoro a Nāanmɪn a Sɪɛ pɔ, na sɪ tara tɪr a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, na saa kaara a āgān ɛ. ^{IV} Maa gba tara na mana na tɔɔ man tu a āgān pɔ. Ala ɪ nɪrɛ mɪ tara na yɛlɪ amɪne na man, ka a lɛ na vɛ ka wɔ tara sɔɔfɔ a āgān pɔ, maa tara na gar wɔ. ^V Ba ŋmaan a n yɔɔr a ber aniin daar, ka n ɪ a Isɪral nɪrɛ naa ɪ a Benjamin bal nɪrɛ, naa ɪ Heburu, ka ba dɔɔ ma ka ɪ Heburu nɪrɛ. A nɛɛ tufɔ jūu, ka ɪ Farasee. ^{VI} N dɔɔn mɔɔ nɪbir naa gere a pupuorbiir gbulɪ, a nɛbināa yɛltɔrɪ jūu, n ba tara chefɔ jaa ɛ.

^{VII} Tiche a ala a jaa un dɔɔ nyɛ tɪɛ ɪka a tara na tɔnɔ, n wa nyɛn ka a ba tara tɔnɔ jaa kɔ ma ɛ, a Yesu Kɪrɪsɪto jūu. ^{VIII} Bo lɛ gar a nɪtɔ, n nyɛn ka bon jaa ba tara tɔnɔ ɛ, maa de man ala na tara tɔnɔ ala ɪ n bɔɔ naa a n Soro Yesu Kɪrɪsɪto na ɪ a tɪr sɔɔ. A wɔ jūu lɛ

n bar bonɪ a jaa. A un sɔsɔɔr kɔ ma, un bɔɔɔ ɪka n bɔɔ Kɪrɪsɪto, ^X tɪ naa bɔɔɔ ɪka n be a wɔ pɔ, naa ta bɔɔɔ a maa māe yɛltɔrɪ ala na yɪ a nɛbināa pɔ ɛ, tiche a yɛltɔrɪ ala na yɪ a Kɪrɪsɪto sɔɔfɔ pɔ. A yɛltɔrɪ anyā lɛ yɪ Nāanmɪn sɛ naa ɪ sɔɔfɔ. ^{XI} N bɔɔɔ na ɪka n bɔɔ a Kɪrɪsɪto nɪ a wɔ kūu pɔ lɛb ɪrfɔ kpɛɔ, naa lɔɔn wɔ di a dɔɔyɛ wa kaara a wɔ kaar a wɔ kūu pɔ, ^{XII} ka n mɪ wa pɔɔ a bala mɪ na wa lɛb ɪr a kūu pɔ.

^{XIII} A ba ɪ n tara na a anyāna a jaa ɛ, bu n un cheche ɛ, tiche n mɔɔn nɪbir ɪka n nyɔɔ kpɛɔ, ka Yesu Kɪrɪsɪto mɪ nyɔɔ ma kpɛɔ. ^{XIII} N yɛɛ, n ba 'yɛɛ ɪka n nyɔɔn yɛle jaa baar ɛ. Tiche yɛle bɔɔ'yɛn un ɪ lɛ ɪka, n iin a ala na be a puor bar, tɪ mɔɔ nɪbir tɪɛɛ a ala na be a niem. ^{XIV} N mɔɔn nɪbir ɪka n tɪ de a saaju kɔfɔ a Nāanmɪn na bɔɔl ma tu a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

^{XV} A sɪn bala na baa a Nāanmɪn Sɪɛ pɔ, sɪ mɪ ma tara a bonɪ a nyāna tɪɛ. Tɪ yɪn wa tɪɛ yelyuo yɛle jaa pɔ, Nāanmɪn na vɛn ka yɪ bɔɔ a yɛlnyɪnɛ. ^{XVI} Yɪ vɛ ka sɪ mɔɔ nɪbir nɪ a bonɪ anyāna sɪn ben tara.

^{XVII} N yɛɛ, yɪ pɔɔ a yɪ taaba na yɪ turo a lɛ un dɔɔ maal wiil yɪ, na yɪ bɔɔn a bala na kɪɛɛɛ a lɛ sɪn wiil yɪ. ^{XVIII} Bojūu n dɔɔ de nɪɛ 'yɛɛ kɔ yɪ, tiche pɔpānyā nɪbikɔɔ pɔ lɛ n 'yɛɛ kɔɔ yɪ, bamɪne kɪɛɛɛ na fɪka a Kɪrɪsɪto daa un 'laarfɔ kɔ ba. ^{XIX} A ba baaraa un sɔɔfɔ, a ba ŋmɪn lɛ ɪ a ba āgān bɔbɔɔrɪ. Ba wɪle na ba māe nɪ yɛlɪ ala na ɪ vā nɪ ɪfɔ, a ba tɪɛrɪ un a wɛr nyā ju bɔbɔɔrɪ tɛɛ tɪɛ. ^{XX} Tiche sɪn 'lo un saaju Nāanmɪn bibiir, be lɛ sɪ chele a Fafaara na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto ka wɔ na yɪ wa. ^{XXI} A 'lo na tara kpɛɔ tɔɔ bon jaa na wɔ pɪɛ, wɔn den a kpɛɔ 'lo lɛb a sɪ āgāma ka a kaara a wɔ māe tɪr āgān kaar.

IV

^I A le jūu, n yeer yin un nō, naa pāa buorɔ ɔka n nye yi, yin le ɪ a n popel ni a nāa jupil, yi ara kpɛɔ a si Soro pɔ n barmine.

^{II} N 'maal a Yuodiya ni Sintachi ɔka ba tara a tier bō'yen nyāna a si Soro 'yōɔ. ^{III} Ɔɔ, n mi le suorɔ fo naa, n baraa ɔka fo sōɔ a pɔbɔ banyāna, ba lōɔn man di dɔɔye a Nāanmun 'yer nōɔ mɔɔlfo pɔ 'matāan Kilementɪ, na ɪ a n tōtōtaaba, a bala yoe na be a nyevor gān pɔ.

^{IV} Yi tara popel a si Soro 'yōɔ sōɔ jaa. N le bōɔ 'yere korɔ yi, yi tara popel. ^V Vē ka nire jaa nye le yin siir a yi mǎe jā. A si Soro waa ta naa. ^{VI} Yi ta vē ka yele jaa wōnō yi ε, tiche a yi Nāanmun suorfo pɔ, yi ma puor wɔ yāan, na yi vē ka Nāanmun bōɔ a bon 'lo yin buorɔ. ^{VII} A Nāanmun nyā'maar na gar a nisaal bōɔfo, na gun a yi nyān, ni a yi tierɪ a Yesu Kirisito 'yōɔ.

^{VIII} N yeer, a baaraa ni nyā ɔka bon 'lo jaa na ɪ yelmǎe, ni bon 'lo jaa na ɪ 'yōɔfo, ni bon 'lo jaa na tor, ni bon 'lo jaa na ɪ cheche, bon 'lo jaa na ɪ nōfo, ni bon 'lo jaa na ɪ popel, ala ɪ bon 'lo jaa na ɪ vɪla, ni bon 'lo jaa na seen pɛfo, yi tierɛ a bonɪ anyāna. ^{IX} Bon jaa yin jān ti na yi nye, ti na yi wō yi a n sē, yi maala yaa, ka a Nāanmun na ɪ nyā'maar sɔɔ, na ben a yi sē.

^X N tara na popel a si Soro 'yōɔ ni yin wiil ɔka yi chene na tara a n tier. Yelmǎe yi dōɔ tara a n tier ti na yaa tōɔ nye sɔr wiil ε. ^{XI} N ba 'yere wile ɔka n buorɔ na bon jaa ε, bojūu n dōɔ jān le un na tara bon ka wɔ seen ma. ^{XII} N bōɔn le an see ɔka nire wɔ tara jaa puorbile, naa le bōɔ le an see ɔka nire wɔ tara yɔɔ. A yelsɔɔlaa nyāna le n jān naa guolo ni a n mǎe, ka kō kpe man bu, ka n tara na na di bu, ka bālāa gba le n tara na di, ka n tara na yɔɔ bu, n ba tara bon jaa

ε. ^{XIII} In tōɔ ɪ a anyāna a jaa tu a Yesu Kirisito na kɔ ma a kpɛɔ pɔ.

^{XIV} Tiche yi maal vɪla, yin sōɔ ma a sōɔ 'lo un dire a dɔɔye. ^{XV} Yin Filipai nibe bōɔn naa ɔka a daar 'lōnō jaa yin sɔɔ a Nāanmun 'yer, a sōɔ 'lo jaa un yi a Masedonɪya, pupuorbiir gbulɪ āsɔɔ jaa ba kɔ ma bon ε, ka yin tee ba le ε. ^{XVI} A sōɔ 'lo gba un be a Tesalonika, yi sōɔ man ni a n bōbɔɔrɪ gar gbebō'yen. ^{XVII} A ba ɪ tōnō le n buorɔ ε, tiche n buorɔ na ɔka yi nye ɔka a Nāanmun wɔ yab yi na wɔ sōɔ yi. ^{XVIII} N nyen a n sāyar yɔɔ, naa gba nye ti pōn bar ka a seen ma, pōpānyā n nūu kpe naa a kɔfo ala yin tōn a Epafaroditɪ ka wɔ wa kɔ ma, ka a yi kɔfo anyāna kaar fika a buorlo bomo ala na nyuro nōɔ naa pele a Nāanmun pɔɔ. ^{XIX} A n Nāanmun na kɔ yin a yi bōbɔɔrɪ a jaa tu a wɔ tir nābonɪ ala na be a Yesu Kirisito 'yōɔ.

^{XX} A si Sāa Nāanmun wɔ nyere tur bɪbir ni bɪbir jaa. A ɪ a le.

^{XXI} Yi puor a Nāanmun nibe ba jaa na be a Yesu Kirisito 'yōɔ. A n yeer na be a ka mi puoro yi naa. ^{XXII} A Nāanmun nibe mi ba jaa puoro yi naa, ka a bala mi na be a nākpɛε Siisa yir mi puoro yi.

^{XXIII} A si Soro Yesu Kirisito wǎefɔ a be a yi sir pɔ. A ɪ a le.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMUN PUORBO NA BE A KOLOSE

I Maa Pɔɔl na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto nɪtɔ̃nāa an ɪ a Nāanmun bofo pɔ nɪ Timoti na ɪ a sɪ yebe, II seere kɔrɔ a Nāanmun nibe nɪ a yeer na tara a sɔɔfo a Kɪrɪsɪto pɔ na be a Kolose. Wāefo nɪ nyā'maar na yɪ a sɪ Sāa Nāanmun sē a be a yɪ sē.

III Sɪ ma puor Nāanmun yāan na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto Sāa, sɪn wa sɔɔrɔ kɔrɔ yɪ, IV bojūu sɪ wōn a yɪ sɔɔfo yɪn tara a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ nɪ a nɔ̃fo 'lo yɪn tara kɔ a Nāanmun nibe ba jaa. V A yɪ sɔɔfo nɪ a nɔ̃fo na yɪ a tiertɔfo jie na gā gu yɪ be a saaju a 'lo yɪn de nie wō, a yelmāe 'yer na ɪ a 'yer nɔ̃o VI 'lo na wa a yɪ sē. A wer wɔ jaa, a 'yer nɔ̃o nyā wōnɔ̃ na wōmɔ̃ na a nɔ̃oɔ̃ nɪtāa le an ben ɪrɛ a yɪ pɔ, an yɪ a bɪbir 'lɔnɔ̃ daar jaa yɪn wō naa na yɪ bɔɔ a Nāanmun wāefo par a yelmāe pɔ. VII Yɪ jān a nyā yin Epafaras sē na ɪ a sɪ tɔ̃tɔ̃tɔ̃ āsɔɔ. Wɔ ɪn yelmāe sɔɔ na de a sɪ jie mɔɔlɔ a Kɪrɪsɪto 'yer. VIII 'Lo le wa man kɔ sɪ a nɔ̃fo 'lo yɪn tara a Nāanmun Sɪe pɔ.

IX A le jūu, an yɪ a daar 'lɔnɔ̃ jaa sɪn wō naa, saa dɔɔ gal ɪka sɪ sɔɔr Nāanmun kɔ yɪ ε, na sɪ sɔɔrɔ ɪka a Nāanmun wɔ pɔɔ yɪ a wɔ bofo yē, a sɪe pɔ yē, a jaa nɪ par bɔɔfo. X A sɪ sɔɔrfɔ le ɪka, a yɪ befo a vɪele kɔ a sɪ Soro, ka a pele a wɔ pɔɔ, na yɪ wōnɔ̃ bisɔ̃n tɔ̃vɪla jaa pɔ, na yɪ baa a Nāanmun yē pɔ. XI Sɪ mɪ ma sɔɔrɔ na ɪka Nāanmun wɔ maal yɪ ka yɪ kpēme nɪ a kpāen ala a jaa na yɪ a wɔ tɪr kpēɔ pɔ, na yɪ nyɔɔrɔ yɪ mēe tara kānyir yele jaa pɔ, nɪ pupel. XII Na yɪ ma dāna a Sāa, 'lo le kaa a yɪ seɛ, ka yɪ na pɔ

a Nāanmun nābonsɪ nɪ a wɔ nibe a chāa pɔ.

XIII Bojūu 'lo le faa sɪ yin a libe kpēɔ pɔ, na wɔ 'yɔɔ sɪ a wɔ Binɔ̃nāa nāalɔ̃u pɔ. XIV A wɔ 'yɔɔ le sɪ nye faafɔ, na sɪ nye yelbier vē kɔfo.

XV A Yesu na wa tɪ wa a wer ju, 'lo le wiil sɪ a Nāanmun nyā sɪn ba nyere nɪ a nɪbir ε, a le wɔn be. 'Lo le tara kpēɔ a bonsɪ a jaa pɔ a Nāanmun na maal. XVI Bojūu a wɔ pɔ le a bonsɪ a jaa na be a saaju, nɪ a ala na be ka a wer pɔ maal, ala sɪn nyere, nɪ a ala sɪn ba nyere ε, nɪre 'lo jaa na tara kpēɔ ɪ a tɔ̃ɔfo sɔɔ, nɪ a malakasɪ ala gba na tara kpēɔ, nɪ a kpāen bonsɪ, a jaa maal tu a wɔ pɔ, ka a ɪ a wɔ sofo. XVII A 'lo le dɔɔ a bonsɪ a jaa be be, a wɔ pɔ le a bonsɪ a jaa 'mataa. XVIII 'Lo mɪ le ɪ a āgān ju sɔɔ, a pupuorbiir. 'Lo le ɪ a pielfɔ, nɪ a bidɔ̃ɔ na wɔ de nie ɪr a kūu pɔ, na waa le kpi go ε, ka yele jaa pɔ, ka wɔ ɪ a ju sɔɔ. XIX Bojūu a Nāanmun pɔɔ pel wɔ naa ka wɔ befo wɔ jaa be a wɔ pɔ. XX A tun a wɔ pɔ, ka Nāanmun le 'maal a bonsɪ a jaa kɔ a wɔ mēe, ka a ala na be a saaju bɪ a ala na be ka a wer pɔ. Wɔ maal ka nyā'maar be be, nɪ a wɔ jāɪ a daa ju wɔn kpi.

XXI Yɪ dɔɔ jān a Nāanmun na yɪ ɪ a wɔ dɔ̃dēme, a yɪ yeldɛbe ɪfo jūu. XXII Tɪche pɔpāanyā, wɔ 'maal yɪn tun a Kɪrɪsɪto na wa ɪ nɪsaal na wɔ kpi. Nāanmun maal a nɪtɔ̃ ka yɪ ɪ cheche a wɔ sē, na yɪ kɔ tara chefo jaa ε, bɪ tara 'yer dɔɔl ε, XXIII ala ɪ yɪ chene na ba gber a yɪ sɔɔfo pɔ, na yɪ taa tɔɔ yɪ a tiertɔ 'lo na ɪ a 'yer nɔ̃o nyā yɪn wō ε. A 'yer nɔ̃o nyā le yɪ wō ban mɔɔl kɔ nɪre jaa ka a wer ju. Ala le a maa Pɔɔl ɪ a tɔ̃tɔ̃nɔ̃.

XXIV Pɔpāanyā, n pāa chule naa a n dɔɔye ɪn dɪ a yɪ jūu, naa na dɪ a dɔɔye ala a jaa a Kɪrɪsɪto na boorɔ ɪka n dɪ kɔ a wɔ āgān na

ı a pupuorbiir jūu. ^{XXV} Nāanmın maal man ka n ı a wō tōtōnō kō a pupuorbiir naa na man a wō 'yer nōō jaa ne ne ne kō yı. ^{XXVI} A yeke nyāna le sool a kōro jaa a sākpaamine sōō, tiche ka a pāa yi chāa pō a wō nibe sē. ^{XXVII} Nāanmın le kaa ir ıka wō vē ka a wō nibe bōōn sire jaa a le wō tara a tier kō a nibe ba jaa, ıka a Kırısito ben a yı pō, na ı a tur tierto jie. ^{XXVIII} A Kırısito le sı moolo, na sı kpāana nire jaa wile nı nire jaa nı yē jaa boro, ka sı na de nire jaa kō wō ka wō ı cheche. ^{XXIX} A nyā jūu le n tōnō hāna dire dōoye nı a wō kpēō wō jaa won tōnō tun a n 'yōō.

II

^I N boro na ıka yı bōō a le ın mōoro a yı 'yōō nı a bala na be a Laodisea, nı a bala jaa na ba nye a maa mēe nı nıbir ε. ^{II} Maa bōfo le ıka yı tara ākpāen a yı nyān pō, na yı ı nebō'yen nō taa, ka a le na vē ka yı tara par bōōfo yōō jaa a nābonı a jaa pō, na yı bōō a Nāanmın yelsōolsı, na ı a Kırısito. ^{III} A wō pō le a nābonı, nı a yē, nı a bōōfo a jaa sool. ^{IV} N 'yere na a nitō koro yı ka nire jaa taa wa bel yı nı nechure 'yer na nyetāan yelmāe ε. ^V An soō ı a maa mēe na ba be a yı sē gba ε, tiche n tara na a yı tier. N chule na boro ıka n nye a le yın tara nebō'yen nı a le a yı soōfo na kpēme a Kırısito 'yōō.

^{VI} A le jūu, yın de a Yesu Kırısito ka wō ı a Soro, yı chene be a wō 'yōō. ^{VII} Yı ba nyibe na yı baa a wō 'yōō, na yı nōō kpēme a soōfo pō, fıka a le ban dōō wiil yı, na yı ma puor wō yāan sōō jaa.

^{VIII} Yı kaara sō ka nire jaa ta wa de yı ka yı ı gbāgbaar tu a belfo ala na ba tara tōnō pō ε, nı nısaal yē ε, na ı a ala na kaara a wer nyā jı ban taa kaara a Kırısito wiilfo.

^{IX} A Nāanmın befo wō jaa ben a Kırısito 'yōō. ^X Yı see naa bojūu yı soōn a Kırısito, 'lo le ı tōōfo dēme nı a kpāen dēme ba jaa ju soō. ^{XI} A wō 'yōō, ba mı ηma yın a yoi ka a yelbier 'lo na yi a yı pō, a ba ı yuor ηmaafu 'lo nısaal na de wō nūu ηmaan ε, tiche yōor ηmaafu 'lo Kırısito na ηmaa. ^{XII} Ban dōō so yı a Nāanmın kōō, ba ūu yın a Kırısito kaar, ka yı ir a kūu pō fıka a Kırısito, bojūu yı soōn de a Nāanmın nyā na sāı a Kırısito a kūu pō, na tara kpēō. ^{XIII} Tiche a yın bala na ba ı a Juu nibe ε, sere ti yı wa soō a Kırısito, yı dōō kpi a yı sur pō, bojūu yı dōō ı yelbe-ırbe, na yı jāan Nāanmın, bojūu yı soōn a Nāanmın nebınsı. Tiche Nāanmın kō yın a nyevor paalaa a Kırısito 'yōō, na wō vē kō yı. ^{XIV} Nāanmın fofon a sı yelbebe ala na dōō seb bin bar. Ala le dōō 'yer 'yer dōol sı. Ala le dōō fıre sı na a ηmaa sı yın, wō den bar na wō kpa yaa a daa ju. ^{XV} Nāanmın tōōn a sıdebe nı a kpāen dēme, na wō maal ba ka a ı dāasıe nıyōō jaa niem. Wō tōō ba naa nı a Kırısito daa ju kūu.

^{XVI} A le jūu, yı ta vē ka nire jaa tōor a yı 'yer nı bon 'lo yın dire bı nyuro ε, bı tun a Juu nibe lōō difo pō ε, bı Chuu Paalaa Dāen pō ε, bı a Pēnfu Bıbir Daar ε. ^{XVII} A anyā ı naa a yelsı ala nı taa dōō wa gāagiel, tiche a yelmāe ben a Kırısito 'yōō. ^{XVIII} Yı ta vē ka nire jaa kpākpāan yı nı jir 'yer ıka, yı siir a yı mēe na yı puoro a malakası ε, a le na vē naa ka yı kō nye a sāyar ε. A nire nyā tō soō ma vier kpe a yeke pō tier ıka wō tara na kpēō nı a ala won nye. A wō yelbier tier ma vēn ka wō wile wō mēe. ^{XIX} A nire nyā ba nyōō a 'lo na ı a ju ε. Nitāa a le a ju na ma wile a āgān, ka a jile nōō nyōō a āgān 'mataa a le a Nāanmın na boro.

^{XX} An ı yın nı a Kırısito le

'mataa kpi, a wer nyā ju kpāen bonst, ba le tara kpēō a yi ju ε. Njmine ka a yi kpefo chene kaara fika yi chene na i a wer sofo? XXI Ta nyoo bon nyā ε! Ta lem bon nyā kaa ε! Ta suur bon nyā kaa ε! XXII A neer anyāna a jaa tufu un yelsi na ba le tara tōnō jaa ε, bojūu a un nisaal nebinsi ni nisaal wiilfosi le. XXIII A nebinsi anyāna nyentāan fika yē yele na i a ba mæ puorfo yele ni mæ siirfo yele ni nibikōo āgān kaafu yele. Tiche a anyāna maa sōo ba ka ba tōo nyoo a ba mæ a yelbier volaa po ε.

III

I A le jūu, an i yin ni a Kirusito le a Nāanmūn 'mataa sāin a kūu po, yi de a yi tier 'yōo a bonst ala na be a saaju, be a Kirusito na jāne a Nāanmūn nūsōo jie. II Yi de a yi tier 'yōo a saaju bonst po, ti na yi ta de a yi tier 'yōo a wer ju bonst po ε. III Bojūu yi kpi naa, ka a pōpāanyā ka a yi nyevor sool a Kirusito a Nāanmūn 'yōo. IV An i a Kirusito le ku yi a nyevor paalaa, 'lo wa nyir, yi mi na 'mantāan wō nyir, na yi nye a wō tur.

V A le jūu, yi ku a ala na be a yi 'yōo na i a wer yele. A yelsi ala le a anyāna, sēfo yele, deer yele, voldeer, tier deer, ni bogar na nyetāan tibe puorfo. VI A bonst anyāna jūu, Nāanmūn suur ire naa. VII A sobie anyāna le yi mi dōo turo, a le yin dōo kpiere a nyevor 'lōnō po. VIII Tiche pōpāanyā, yi too yi mæ yin a yelsi anyāna po, suur, putuyele, gefu, gagar yele, ni 'yerbidebe na ma yire a yi negāma po. IX Yi ta ηmara jirsi 'yōonō taa ε. Yi ta maala a le go ε, yi yaa a kōro yele ni a wō maalfosi bar, X ti na yi su a pōpāanyā yelpaalaa. Nāanmūn maal yin ka yi i nipaalaa, na wō maala yi, ka yi na kaara a wō kaar, ka yi na bōo wō yelmæ jaa.

XI Bamune ba le chene i a Juu nibe bu ka bamune mi ba i a Juu nibe ε, ka bamune ηma yoi bu ka bamune mi ba ηma ε, ka bamune i sānba bu ka bamune mi i niyoorst ε, ka bamune i gbāgbaar bu ka bamune mi i sumune ε, tiche a Kirusito le i a jaa na wō be a jaa 'yōo.

XII A le jūu, an i Nāanmūn le kaa ir yi, ka yi i cheche na wō nō yi, yi poō a yi mæ ni nibaal, vīla maalfu, mæ siirfo, jomm tfo ni kānyir. XIII Yi ma tara kānyir ko taa, āsoo jaa wa tara ni a wō to soo 'yer, yi ma vē ku taa. Yi vē bar nitāa a le a si Soro na ma vē bar yi. XIV A yelkpēε jaa le ika, yi de nōfo su. 'Lo le ma nyoo bonst a jaa 'mataa ka a tara nebō'yen.

XV Yi vē ka a Kirusito nyā'maar pire a yi nyān, yi jaa puon a āgān jiiir po, na wō buol yi ka yi tara nyā'maar. Yi ma puor wō yāan. XVI Yi vē ka a Kirusito 'yerbir di nāa a yi po, yin wa wile ti kpāana taa, ni a yē wō jaa. Yi ma yiele Nāanmūn peefu yiel, pupel yiel, ni a yiel na yi a yi nyān po, na yi korō Nāanmūn. XVII Bon 'lo jaa yin wa maala, ka 'yerbir le bu, ka maalfu po le, yi ma maal bon jaa, ni a si Soro Yesu yuor, na yi ma tu a wō 'yōo puor a Sāa Nāanmūn yāan.

XVIII Pobo, yi siir a yi mæ ku a yi sirbe, le le vīle ku a si Soro. XIX Sirbe, yi nō a yi pobo, na yi ta ma pipire ba ε.

XX Bibiir, yi wōnō a yi doorbo toor yele jaa po, le le pele a si Soro po. XXI Sāamune, yi ta ma maala ka a yi bibiir suur ire ε, a le a ba tier kō gā jibō'yen ε.

XXII Gbāgbaar, yi sooro a yi niberε neε yele jaa po. Yi ta ma vē ka ba wa fur nibir yōo yi, ka yi pāa maala a le ban booro ε, tiche yi ir a yi nyāa wō jaa 'yōo, yin joro a si Soro dābāε jūu. XXIII Bon jaa yin wa maala, yi ir a yi nyāa

'yǒo tǒnǒ nɪ ka a kaara fɪka a sɪ Soro lɛ yɪ tǒnǒ kɔrɔ, tɪche a ta ɪ fɪka nɪsaal lɛ yɪ tǒnǒ kɔrɔ ɛ. XXIV Yɪ bǒɔn naa ɪka yɪn tɪ den a yɪ nābonsɪ a sɪ Soro sɛ̃ na ɪ a yɪ sāyar. A sɪ Soro Kɪrɪstɪto lɛ yɪ tǒnǒ kɔrɔ. XXV Nɪrɛ jaa wa maal yelbɪɛr, a yelbɪɛr sāyar lɛ wɔn tɪ nyɛ. Nāanɪmɪn ba turo nɪbɛ nǒnǒ ɛ.

IV

I Nɪberɛ, yɪ ma kɔrɔ a yɪ gbāgbaar a lɛ na tor na a sɛɛn, bojɔu yɪ bǒɔn naa ɪka yɪ mɪ tara na nɪkpɛɛ na be a saaju.

II Yɪ de a yɪ mǎɛ 'yǒo Nāanɪmɪn sɔɔrfɔ pɔ. Yɪ kaara sǔ na yɪ ma puor wɔ yāan. III Na yɪ mɪ ma sɔɔrɔ kɔrɔ sɪ ka Nāanɪmɪn na yuo sɔr kɔ a sɪ mɔɔlfɔ ka sɪ na mɔɔl a Kɪrɪstɪto yelsɔɔlsɪ. A 'lɔ pɔ lɛ ba 'yǒo ka a bǒjɔrsɪ. IV Yɪ sɔɔrɔ Nāanɪmɪn ka n na mɔɔl jaa che che che a lɛ an sɛɛn.

V Yɪ ɪ yɛ̃n dɛ̃mɛ nɪ a lɛ yɪn maala a bala na ba ɪ a Nāanɪmɪn puorbo sɛ̃. Yɪ mǔɔ nɪbɪr, yɪn wa nyɛ jie. VI Yɪ ma vɛ̃ ka a yɪ bɔɔr ma ɪ wǎɛfɔ 'yerbie tɪ nǔmǔ nyaar kaar. Ka yɪ na bǒɔ lɛ yɪn na 'yer sɔɔ nɪrɛ 'lɔ wa sɔɔr yɪ 'yer.

VII Tɪchɪkɪsɪ na man a maa 'yer a jaa kɔ yɪ. Wɔ ɪn a yɛbɛ ɪn nǔ na wɔ mɔɔlɔ a 'yer nɪ yelmǎɛ. Na wɔ ɪ a tǔtǔtɔ sɔɔ a sɪ Soro 'yǒo. VIII N tǔnǔ wɔ naa a yɪ sɛ̃ ɪka wɔ tɪ 'yer kɔ yɪ a lɛ sɪn ɪrɛ a ka, na wɔ 'yǒo a yɪ nyān ākpāɛn. IX 'Lɔ nɪ Onɪsɪmɔsɪ lɛ 'mataa waara. Wɔ ɪn yelmǎɛ sɔɔ na wɔ ɪ a yɛbɛ sɪn nǔ. Wɔ ɪn a yɪ āsɔɔ. Ban man kɔ yɪ bon jaa na ɪrɛ a ka.

X Aristakus mɪ ban 'mataa pɔɔn ma puoro yɪ naa, lɛ lɛ a Maakɪ mɪ na ɪ a Banabasɪ yɛbɛ mɪ puoro yɪ. Yɪ dǔɔ wǔ a wɔ kpāafɔ yɛlɛ, ala ɪ wɔ wa wan a yɪ sɛ̃, yɪ tuor de wɔ. XI Yesu mɪ ban bɔɔlɔ Jusɪtusɪ mɪ puoro yɪ naa. A nɪbɛ banyāna tɛɛ lɛ ɪ a Juu nɪbɛ a n tǔtǔnɔ pɔ a

Nāanɪmɪn nǎalǔɔ jūu. Ba tara na āgān 'maar kɔ ma. XII Epafaras na ɪ a yɪ āsɔɔ na wɔ ɪ a Yesu Kɪrɪstɪto tǔtǔnǔ, puoro yɪ naa. Wɔ ma sɔɔrɔ na Nāanɪmɪn nɪbɪjɪɛ kɔrɔ yɪ ka yɪ na ara kpɛɔ a lɛ a Nāanɪmɪn na bɔɔrɔ. XIII N din a wɔ dǎasɪɛ ɪka wɔ tǔnǔ na kɔrɔ yɪ nɪ a bala na be a Laodisea nɪ a Hɪrapolis tɛn pɔ. XIV A sɪ yɛbɛ sɪn nǔ, Luka na ɪ a tɪtlɛ nɪ Demas puoro yɪ naa.

XV Puor Nɪmfɔ nɪ a pupuorbiir bala na ma tuor a wɔ yɪr na be a Laodisea. XVI Bala wa kar a gān nyāna kɔ a yɪn Kolose dɛ̃mɛ, yɪ mǔ ka ba mɪ kar wɔ be a Laodisea pupuorbiir pɔ. Yɪ mǔ na yɪ mɪ kar a gān 'lɔ ɪn sɛb kɔ a Laodisea pupuorbiir. XVII 'Yer kɔ Archipus, "Mǔ tɪ na fɔ baa bǎar a tǔmǔ ala fɔn nyɛ a sɪ Soro 'yǒo."

XVIII Maa Pɔɔl lɛ sɛɛrɛ a puorfɔ nyā nɪ a maa mǎɛ nūu. Yɪ tɪɛr a bǒjɔrsɪ ban 'yǒo ma. Wǎɛfɔ a be a yɪ sɛ̃.

A GĀN DĔO A PŔOL NA SĔB KŪ A TESALONIKA NĪBE

^I PŔol, Silası nı Timoti le seere a gān nyā kuro Tesalonika pupuorbiir na be a Sāa Nāanmın nı a Soro Yesu Kırısıto 'yōo. Wāefo nı nyā'maar wō be a yı sē.

^{II} Sı ma puor Nāanmın yāan sōo jaa kō yı, tı ma tara a yı tier a sı Nāanmın suorfo pō. ^{III} Sōo jaa le sı ma tier a yı suorfo tōmō, a yı nōfo tōmō nı a kānyir yın tara chele a sı Soro Yesu Kırısıto nı a sı Sāa Nāanmın.

^{IV} Bojūu sı bōon ıka, n yeer a yın a Nāanmın na nō, 'lo le kaa ir yı. ^V Bojūu a sı 'yer nōo na wa a yı sē, ba ı 'yerbir tēe ε, tıche wō tara na kpēo na ı a Nāanmın Sıe na ba ı baal ε. Yı māe bōon a le sın be a sōo 'lo sın dōo kpiere nı yı a yı jūu. ^{VI} Yı ı naa a sın nı a Soro tōtōorbō, bojūu dōoye kpēe pō le yı tu tı de a 'yerbie nı popel a Nāanmın Sıe na tır, ^{VII} le le, yın ı bōmansı kō a bala na sōo de a 'yer nōo be a Masedonıya nı a Akaya tēn pō.

^{VIII} Yın le yaar a sı Soro 'yerbie, a ba ı a Masedonıya nı a Akaya tēn pō tēe ε, tıche a yaar jie jaa. A le yın sōo a Nāanmın yaar jie jaa. ^{IX} Ba māe le man a le yın tuor de sı, a sōo 'lo sın wa a yı sē, nı a le yın lieb wa a Nāanmın sē, tı bar a tıbe tı wa puoro a nyevor nı a yelmāe Nāanmın, ^X tı chele a wō Bie ka wō yı saaju wa, a 'lo won vē ka wō lieb ir a kūu pō, Yesu a 'lo na faa sı yın a Nāanmın suur 'lo na waara pō.

II

^I N yeer, yın māe jaa bōon naa ıka a yı sē waa ba ı pōro ε, ^{II} sın gba na dōo di dōoye a ba ge sı be

a Filipai tēe pō, nıtāa yın māe na bōon, tıche sı chene na tara nyāa a sı Nāanmın pō, tı man a 'yer nōo jaa cheche kō yı, an sōo ı baa sōo de a 'yer ε.

^{III} Bojūu a sı suorfo ba yı jir, belfo nı tier dēer pō ε, ^{IV} tıche Nāanmın le kaa ir sı ka sı ı a 'yer nōo wiwiilbe. A le jūu le sı 'yer ıka, a ba ı ka sı pel nısaal pōo ε, tı sı pel Nāanmın pōo, a 'lo na ma kaara a sı potier. ^V Yı bōon na ıka Nāanmın le ı a sı dāaste sōo, saa dōo wa 'yer jir 'yer bu ηmaa jir nye bon ε. ^{VI} Saa buoro 'yōofō nısaal sē ε, a yın māe sēn bu a sı taaba sē ε, bu buoro bonsı sın ı Kırısıto nıtōnsı jūu ε, ^{VII} tıche sı siir a sı māe a yı pō, le pōo na ma kaara a wō bibiir. ^{VIII} A le jūu, yın kaara sı le so ka saa buoro ıka sı pōn yı a Nāanmın 'yer nōo tēe ε, na sı lōon a sı māe jaa bojūu a sı nōfo ben a yı sē yōo jaa. ^{IX} Sıre jaa n yeer, yı tier a sı kānyir tōmō nı a dōoye. Sı tōn tāsōo gbulo, nı mōtōgbulo, ka sı ta kō nıre jaa tuor ε, a sōo 'lo sın 'yere a Nāanmın 'yer nōo kuro yı ε.

^X Yın le di dāaste, nı a Nāanmın mı na ı a Cheche Sōo nı nıtor tı ba tara yeje jaa a wō 'yōo ε, a sı maalfō chaar naa a yın na ı a suorfo dēme. ^{XI} Bojūu yı bōon naa ıka sı ma maal vıla kō a yı āsōo jaa le sāa na ma maal vıla kō a wō bibiir, ^{XII} na sı 'yōon yı ākpāen, 'maala yı tı suorfo yı ıka yı kpiere a le na pele a Nāanmın pōo, a 'lo na buol yı 'yōo a wō nāalōu tır pō.

^{XIII} Ala le so ka sı ma puor Nāanmın yāan, bojūu yı sōon de a Nāanmın 'yer yın wō a sı sē, yaa sōo de yaa nısaal 'yer kaar ε, tıche yı sōon de yaa Nāanmın 'yer kaar, ka a tōnō a yı bala na sōo de pō. ^{XIV} Bojūu n yeer, yın 'lo, yı ı naa tōtōorbō a Nāanmın puorbo a Yesu Kırısıto pō a Judiya, yı din

dɔɔye a bonɔ pɔ, a yi m̄æ yelɔ pɔ, nɪt̄āa le ban t̄ɔ kɔ a Juu d̄eme, XV a bala na kɔ a sɪ Soro Yesu nɪ a Nāan̄mɪn 'yer 'yerbe tɪ dɪi sɪ bar. Ba s̄ɔn Nāan̄mɪn pɔɔ tɪ ba s̄ɔ nɪre jaa 'yer ε, XVI tɪ ba bɔɔɔ ɪka sɪ 'yerε nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, ka ban nyε faafɔ ε. Ba kp̄ɛn a yeldebe pɔ 'ȳɔɔ k̄ɔk̄ɔε. Nāan̄mɪn suur ir naa ka won ge ba.

XVII Tɪche n yεεr, a kor b̄ālāa sɪn ba le nyε taa ε, tɪche saa v̄ε a yi tɪεr ε. Sɪ m̄ɔn nɪbir ɪka sɪ nyε yi, na sɪ bɔɔɔ ɪka a sɪn m̄æ sɪ tɪ nyε yi. XVIII A la le so ka sɪ ta bɔɔɔ ɪka sɪ wa a yi s̄ε, tɪ maa Pɔɔl ta m̄ɔɔɔ na bɔɔɔ, tɪche ka Satan pii a sɪ sɔr. XIX Bo le ɪ a sɪ tɪertɔfɔ jie, bu a pɔpɛl bu a nyεvɔr tɪr jupɪl kɔ sɪ a sɪ Soro Yesu waa daar? A ba ɪ yɪn le ε? XX Yelm̄æ yɪn le ɪ a sɪ tɪr nɪ a sɪ pɔpɛl.

III

I Le an wa gar sɪ a sɪ faa tɪ j̄āne a be Atensɪ t̄εε pɔ. II Sɪ t̄ɔn a sɪ yebe Timoti mɪ na ɪ a Nāan̄mɪn t̄ɔt̄ɔn̄ɔ āsɔɔ na wɔ m̄ɔɔɔ a Yesu Kɪrɪstɔ 'yer n̄ɔɔ ɪka wɔ tɪ 'ȳɔɔ yi ākp̄εɔ a yi s̄ɔfɔ pɔ, III a le ka yi taa wa joro d̄āb̄āε nɪ a b̄εεr kaa nȳā pɔ ε. Yɪn m̄æ jaa b̄ɔn naa ɪka a d̄ɔye nȳā le sɪn dɪ. IV Yelm̄æ, sɪn d̄ɔɔ be a yi s̄ε, le le sɪ 'yerε kɔɔ yi ɪka sɪn dɪn d̄ɔye. Ka a le mɪ ɪ. V A le j̄ūu, ɪn k̄ɔ le t̄ɔ le so, ka t̄ɔ nɪre ɪka wɔ tɪ kaa a le a yi s̄ɔfɔ na be, n dab̄āε le ɪka a b̄εεr kaa wɔ taa b̄εεr yi kaa, kaa sɪ t̄ɔm̄ɔ ɪ p̄ɔɔ ε.

VI Tɪche Timoti yɪn a yi s̄ε wa 'yer a 'yer n̄ɔɔ kɔ sɪ, a le yɪn tara a s̄ɔfɔ nɪ a n̄ɔfɔ. Wɔ 'yer kɔ sɪ ɪka yi ma tara sɪn nɪ tɪεr vɪla s̄ɔɔ jaa na yi ma bɔɔɔ ɪka yi nyε sɪ nɪt̄āa le sɪn mɪ na ma bɔɔɔ ɪka sɪ nyε yi. VII N yεεr, a le j̄ūu, a p̄ɔs̄ɔɔ nɪ a b̄εεr kaa anȳā pɔ, yi 'ȳɔɔ sɪn ākp̄εɔ tun a yi s̄ɔfɔ pɔ yɪn tara j̄ūu. VIII Bojūu p̄ɔp̄ānȳā, sɪ p̄āa na ben be yɪn ara kp̄εɔ kɔ a sɪ Soro. IX N̄m̄ne le sɪn ɪre wa

puor Nāan̄mɪn ȳān ka a s̄εε, a pɔpɛl nȳā sɪn nyε a Nāan̄mɪn s̄ε? X T̄ās̄ɔɔ nɪ m̄ɔt̄ɔɔ jaa le sɪ ma s̄ɔɔɔ Nāan̄mɪn ɪka sɪ le nyε yi go, na sɪ le ch̄ɔɔr bon 'lɔ jaa na ba p̄ɔɔ a yi s̄ɔfɔ pɔ ε.

XI P̄ɔp̄ānȳā, sɪ s̄ɔɔɔ naa a sɪ S̄āa Nāan̄mɪn m̄æ nɪ a sɪ Soro Yesu ɪka, ba yuo s̄ɔr ka sɪ le wa nyε yi. XII A sɪ Soro wɔ v̄ε ka yi waa na yi n̄ɔn̄ɔ taa, tɪ na yi n̄ɔ nɪre jaa nɪt̄āa le sɪn n̄ɔ yi. XIII Wɔ v̄ε ka yi ɪ nɪs̄ɔn na yi taa tara d̄εεr jaa a sɪ S̄āa Nāan̄mɪn s̄ε ε, tɪ t̄ān a s̄ɔɔ 'lɔ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ nɪ na waan a Nāan̄mɪn nɪbe.

IV

I N yεεr, a baaraa nɪ nȳā, sɪ kp̄āana yi naa a le a yi kp̄εfɔ na t̄ɔɔ p̄ele a Nāan̄mɪn p̄ɔɔ, nɪt̄āa le yɪn ben kp̄ɪεε. P̄ɔp̄ānȳā, sɪ s̄ɔɔɔ yi naa na sɪ kp̄ākp̄āana yi nɪ a sɪ Soro Yesu ɪka yi maala a le p̄ɔɔɔ. II Bojūu yi b̄ɔn wiɪlfɔ 'lɔ sɪn wiɪl yi tun a sɪ Soro Yesu pɔ.

III A ɪn Nāan̄mɪn b̄ɔfɔ le won ir yi ka yi ɪ nɪtorsɪ. A le j̄ūu, yi t̄ɔɔ yi m̄æ yɪn s̄εs̄εyele pɔ. IV Ka nɪre jaa t̄ɔɔ nȳɔɔ a wɔ m̄æ vɪla, na wɔ ɪ cheche tɪ tara 'ȳɔɔfɔ, V na yi ta bɔɔɔ pɔpɛl b̄ɔb̄ɔɔrsɪ fɪka a nɪbe bala na ba b̄ɔɔ Nāan̄mɪn ε. VI Nɪre jaa wɔ ta maal d̄εεr bu n̄m̄ɔɔl a wɔ yebe anȳā pɔ ε, a sɪ Soro na gen nɪre jaa na maala a anȳāna nɪt̄āa a le sɪn d̄ɔɔ 'yer kɔ yi, tɪ na sɪ kp̄āa yi. VII Bojūu a Nāan̄mɪn ba b̄ɔɔl sɪ ɪka sɪ tara vɔld̄εεr ε, tɪche wɔ bɔɔɔ na ɪka sɪ v̄ε ka a sɪ kp̄εfɔ vɪle. VIII A le j̄ūu, nɪre 'lɔ jaa na tɔr a wiɪlfɔ nȳā, ba tɔr nɪsaal ε, tɪche wɔ tɔr a Nāan̄mɪn 'lɔ na kɔ sɪ a wɔ Sɪε.

IX A ba le fer ɪka, sɪ le s̄εb kɔ yi a le yɪn na n̄ɔ taa ε, bojūu yɪn m̄æ jaa b̄ɔn naa ɪka, Nāan̄mɪn 'yer naa ɪka, yi n̄ɔ taa. X Sɪre jaa yi n̄ɔn a yεεr na be a Masedonɪya paal pɔ, tɪche sɪ chene na 'ȳɔɔn̄ɔ yi ākp̄āen ɪka, yi ɪre a le s̄ɔɔ jaa.

XI Yı vĕ ka a ı yı nõo ka a yı kpefo vıele, na yı nõo nibir ni a yı mĕe tōmō na yı tōnō ni a yı nuur nitāa a le sin 'yer kō yı. XII Yı maal a nitō ka a yı kpefo na vıele kō a bala na ba puor ε, na yı taa bōoro ıka nıbe ba guolo yı ε.

XIII N yeer, saa bōoro ıka a lu yı ε, ni a bala na gur ε, na yı taa wa tara pōsōo fıka a bala na ba tara tıertō jie kaar ε. XIV Sı sōon ıka Yesu kpi naa, tı na wō hıeb ir a kũu pō. A le le sı sōo, ıka Nāanmın na 'mantaa waan a Yesu ni a bala na gur. XV Sı den a sı Soro 'yerbie 'yerε koro yı ıka, a sin bala na chene voro, tı tĕn a sı Soro waa daar, kō dōo a bala na gur nye wō ε. XVI Bojũu a sı Soro mĕe le na yı a saaju wa tĕna 'yerε, ka a malaka kpĕε bōolo ni nekpeε, ka a Nāanmın ıle peele ıre gōmō, ka a bala na sōo a Kırısıto tı kpi, de nie ir. XVII A anyā puor, a sin bala na chene voro, a Nāanmın pĕa 'mōor sı, ka sı lōotaa tuor a sı Soro be julōjuur pō, na sı tı be a wō sĕ sōo jaa. XVIII A le jũu, yı 'yōonō taa ākpĕen naa 'yerbie anyāna.

V

I Pōpĕanyā 'lo n yeer, a ba fer ıka sı seb bon jaa 'yer kō yı a daar naa sōo ε. II Bojũu yın mĕe bōon naa ıka a sı Soro Yesu bıbir na wa naa fıka nānyıe na ma wa tāsōo kaar. III A sōo 'lo ban wa 'yer ıka, "Nyā'maar ben be, dābĕe ba le be be ε," sōofō na pĕa wa naa, a ba sĕe, fıka pōo pōo dōofō na dũu wō, tı ba kō tōo faa a ba mĕe ε.

IV Tıche yın a n yeer, yaa be libe pō ε, ka a bıbir nyā na wa dũu yı a nānyıe kaar ε. V Yı jaa ān chĕa ni mōtōo bıbiir, saa ı tāsōo bıı, libe pō nıbe ε. VI A le jũu, yı pĕa ta vĕ a sı guro nıbe bamıne kaar ε, tıche yı vĕ a sı jeo na sı nyōoro sı mĕe. VII Bojũu a bala na ma guro, ma gur tāsōo, ka a bala na buu, ni ma buu tāsōo. VIII Tıche an ı

a chĕa le so sı, yı vĕ ka sı nyōoro sı mĕe, na sı de sōofō ni nõfo su, fıka a nyāa wıe ni a sı tıertōo jie na ı a sı faafō kur jupıl. IX Bojũu Nāanmın ba ir sı ıka sı dı dōoye ε, tıche ka sı nye faafō tu a sı Soro Yesu Kırısıto 'yōo. X 'Lo le kpi kō sı, a le jũu, ka sı chene na nibir bıı, sı gur naa, sin ni 'lo na 'mataa be be. XI A le jũu, yı 'yōon taa ākpĕen na yı sōnō taa nitāa a le yın ben tōnō.

XII Pōpĕanyā n yeer, sı sōoro yı naa ıka yı 'yōonō a bala na ı a yı nıbere tōnō a yı sĕe, bala le sōnō yı a sı Soro sōr pō, na ba kpĕana yı. XIII Yı 'yōonō ba ni nõfo a ba tōmō jũu, na yı kpiere ni nyā'maar ni nıre jaa. XIV N yeer n sōoro yı naa ıka, yı kpĕana a bala na ı a yāan dĕme tı na yı 'yōonō a bala na sıur a ba mĕe, na yı sōnō a nıbaalsı tara kĕnyır ni nıre jaa. XV Yı bōonō sō, ka nıre jaa ta de yelbier yāan yelbier sĕn ε, tıche yı ma maala vıla koro taa ni nıre jaa.

XVI Yı ma tara pupel sōo jĕa. XVII Yı ma sōoro Nāanmın sōo jaa. XVIII Na yı ma puor wō yāan ye le jaa pō, bojũu anyā le ı a Nāanmın bōfo a Yesu Kırısıto 'yōo.

XIX Yı ta kpĕin a Nāanmın Sıe bıu ε. XX Yı ta kperε a Nāanmın 'ye'yerbe wiılfo ε. XXI Yı beer ye le jaa kaa na yı nyōo bon 'lo na vıla. XXII Tōo yı ye le jaa na ı bier pō.

XXIII Nāanmın mĕe na ı a nyā'maar sōo wō chōor yı ka yı ı cheche. Wō maal a yı sıur ni a yı kpefo ni a yı āgĕama ka a ı cheche tı ta tara chefo jaa ε, tı tĕn a sı Soro Yesu Kırısıto waa sōo. XXIV A Nāanmın nyā na bōol yı tara na yelmĕe, wōn maal a le.

XXV N yeer, yı sōoro Nāanmın koro sı. XXVI Yı puor a yeer naa yepōbo ba jaa ni nõfo puorfo. XXVII N kpĕkpĕana yı naa a sı Soro

yuor 'yɔɔ, ɪka yɪ kar a gãn nyã kɔ
a yɛɛr ba jaa.

XXVIII Ka a si Soro Yesu Kırısto
wãɛfo be a yɪ sɛ.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SĒB KŪ A TESALONIKA NĪBĒ

^I PŌol, Silasɩ nɩ Timoti le seere a gān nyā koro a Tesalonika pupuorbiir na be a sɩ Sāa Nāanɩmɩn nɩ sɩ Soro Yesu Kɩrisito 'yōo.

^{II} Wāefo nɩ nyā'maar na yi a Sāa Nāanɩmɩn nɩ a sɩ Soro Yesu Kɩrisito jie, a be a yi sē.

^{III} N yeer, sɩ ma puor Nāanɩmɩn yāan ko yi, a mɩ vɩel le na a le, bojūu a yi soofu nōonō na 'yōonō, ka a yi nōfo yɩn nō taa mɩ le nōonō 'yōonō. ^{IV} A le jūu, sɩ ma wile na sɩ māe peere yi a Nāanɩmɩn pupuorbiir gbulsɩ pō, le yɩn tara kānyir ara kpēo nɩ a soofu yɩn tara a sōo 'lo ban 'yer 'yerdebe 'yōo yi, nɩ a dooye yɩn nyere.

^V A ɩn yelmāe a Nāanɩmɩn 'yer toorfɩ tor naa, na wɔ bɔoro ɩka wɔ maal yi ka yi seen a wɔ nāalōo pō, a 'lo pō yɩn mɩ na dire a dooye. ^{VI} Nāanɩmɩn tor naa. Wɔn lɩeb yab a bala na 'yer 'yerdebe, 'yōo ba gefo, tɩ kɔ a bala ban 'yer ^{VII} 'yerdebe 'yōo, pēnfɩ, nɩ a sɩn māe. A nɩtō na ɩ naa, Nāanɩmɩn na wa ɩr a sɩ Soro Yesu wiil a saaju nɩ a wɔ kpāen malakasi, fɩka būu dagel. ^{VIII} Wɔn gen a bala na ba bōo a Nāanɩmɩn ε, na baa soo de a sɩ Soro Yesu 'yer nōo ε. ^{IX} Bala le na nye gefo 'lo na ba tara baarfɩ ε. Wɔn oor ban yɩn a sɩ Soro niem, nɩ a wɔ tɩr kpēo pō. ^X 'Lo wa wa a bɩbir 'lōnō, wɔn nyen 'yōofɩ a wɔ nɩbe pō. An ɩn nōo kɔ a bala jaa na soo de wɔ. Yi mɩ pɔo naa, bojūu yi soon de a sɩ dāaste sɩn di a yi sē.

^{XI} A anyā tɩer sɩn tara jūu, sɩ ma sooro na Nāanɩmɩn koro yi ɩka wɔ vē ka yi seen a wɔ bɔolfɩ, ka a wɔ kpēo vē ka a yi tɩer vɩelsɩ

nɩ tōmō jaa na yi a yi soofu pō. ^{XII} A anyāna le sɩ sooro a Nāanɩmɩn ɩka a sɩ Soro Yesu puor wɔ nye tɩr a yi 'yōo, ka wɔ mɩ pēe yi, a sɩ Nāanɩmɩn nɩ a sɩ Soro Yesu Kɩrisito wāefo jūu.

II

^I A le a sɩ Soro Yesu Kɩrisito waa sōo nɩ a le sɩn na lōo taa a wɔ sē, sɩ sooro yi naa, n yeer, ^{II} ɩka yi ta vē ka a sob yi nɩbir a nɩbe bamine na 'yere ɩka sɩn le 'yer bɩ, sēb ɩka a Yesu wan baar. ^{III} Yi ta vē ka nɩre jaa bel yi a sor nyā pō ε, a bɩbir 'lo kō wa ε, ka a bawōnsɩ ba de nie ɩr ε. Ka a 'lo na ba soo de a nebināa mɩ yi chāa pō, 'lo le a Nāanɩmɩn na sōo. ^{IV} Wɔ ma chirɩ naa tɩ na wɔ ma 'moro, wɔ māe gar Nāanɩmɩn, bɩ bon jaa ban puoro, a le le wɔ jāne a Nāanɩmɩn puorfɩ yir maal a wɔ māe a Nāanɩmɩn.

^V Yaa lɩeb tɩer ɩn 'yer kɔ yi a bonɩ anyāna a sōo 'lo ɩn be a yi sē ε? ^{VI} Pōpāanyā yi bōon naa a bon 'lo na pii wɔ a sor a wɔ kō tōo yi chāa pō ε, a wɔ sōo baa wa ta ε. ^{VII} A wɔ yelsoolaa tōnō na tōmō, tɩche a 'lo na pii a sor yi be. ^{VIII} Ka a bala na ba soo de a nebināa ε na yɩn chāa pō, a bala a Soro Yesu nɩ naa sōon a wɔ nee voo, sōonō a yele 'lo na ɩre a wɔ waa sōo. ^{IX} A bala na ba soo de a nebināa ε, na wa naa an ɩ a Satan tōmō le, a 'lo na de kpēo, jānsɩ nɩ jire, ne'maa yelsɩ, ^X nɩ yelbier jaa boro belfo sōonō nɩ a nɩbe bala na were, ba were naa, bojūu ba tɔr naa ɩka ba nō a yelmāe na ba nye faafɩ. ^{XI} A le jūu, Nāanɩmɩn na soo naa ka yele kōo bel ba, nɩ le ban soo de bon 'lo na ɩ jire. ^{XII} A le jūu, bala jaa na ba soo de a yelmāe a āgān volaa jūu, nɩ a bon 'lo na ba tor ε, na nyen 'yer toorfɩ.

^{XIII} Tɩche sɩn 'lo ma puor Nāanɩmɩn yāan koro yi, n yeer, a yɩn a sɩ Soro na nō, bojūu Nāanɩmɩn kāan ɩr yi a pielfo daar ka yɩn nye faafɩ, ka a wɔ Sɩe peere

yɪ a yɪ sɔɔ de a yelmãɛ. ^{XIV} 'Lo le bɔɔl yɪ a anyãna pɔ, a le yɪn wɔ sɪn sɪn mɔɔl a 'yer nɔɔ kɔ yɪ. Le le ka yɪn lɔɔ pɔn a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto tɪɪ. ^{XV} A le jũu, n yɛɛr yɪ ara kpɛɔ na yɪ nyɔɔ a sɪ wiɪlfɔ sɪn wiɪl yɪ, ka 'yerbir le bɪ, nɛɛ le bɪ, gãn pɔ le.

^{XVI} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto mãɛ nɪ Nãanɪmɪn na ɪ a sɪ Sãa na nɔ sɪ tun a wɔ wãɛfɔ pɔ, na 'yɔɔ sɪn ãkpɛɔ na ba tara baarfɔ ɛ, nɪ tɪɛrtɔ vɪla, ^{XVII} wɔ 'yɔɔ yɪ ãkpãɛn a yɪ nyãa pɔ nɪ vɪla jaa nɪ a 'yerbie pɔ.

III

^I N yɛɛr, a baarfɔ nɪ nyã, yɪ sɔɔrɔ Nãanɪmɪn kɔrɔ sɪ, ka a sɪ Soro 'yerbie tɔɔ yaar fɔɔ tɪ nyɛ 'yɔɔfɔ jɪe jaa nɪtãa le an be a yɪ pɔ. ^{II} Na yɪ sɔɔrɔ Nãanɪmɪn ka sɪ na tɔɔ nyɛ faafɔ yɪn a putudɛme nɪ a sɪdɛbe dɛme nuur pɔ, bojũu nɪre jaa baa tara a sɔɔfɔ ɛ. ^{III} Tɪche a sɪ Soro ɪn yelmãɛ sɔɔ, wɔn 'yɔɔ yɪn ãkpɛɔ tɪ gu yɪ a dɛɛr sɔɔ nuur pɔ. ^{IV} Sɪ tara na sɔɔfɔ a sɪ Soro yuor 'yɔɔ a yɪ pɔ ɪka, yɪ tɔnɔ na, na yɪn chɛnɛ tɔnɔ a ala sɪn 'yɔɔ yɪ. ^V A sɪ Soro wɔ vɛ a yɪ bɔɔ ɪka Nãanɪmɪn nɔ yɪ naa nɪ le a Kɪrɪsɪto na tara nɪ yɪ a kãnyir.

^{VI} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto yuor pɔ, sɪ kpãana yɪ naa n yɛɛr ɪka yɪ tɔɔ yɪ mãɛ yɪn a bala na ɪ koro dɛme pɔ, nɪ ban ba turo a le sɪn wiɪl yɪ ɪka yɪ turo ɛ. ^{VII} Yɪn mãɛ bɔɔn naa ɪka a sɛɛ naa ɪka yɪ tɔɔrɔ sɪ, saa dɔɔ yɔɔrɔ pɔrɔ a sɔɔ 'lo sɪn be a yɪ sɛ ɛ, ^{VIII} bɪ saa dɔɔ di nɪre jaa bɔɔdir tɪ na saa yab ɛ. Sɪ ma tɔn tɔkpãɛn tãɔɔ nɪ mɔtɔɔ, ka sɪ ta tuo a yɪ ãsɔɔ jaa tuor ɛ. ^{IX} A nyã ba wiɪl ɪka saa tara sɔr na ɪ a le ɛ, tɪche kaa ɪ wiɪlfɔ kɔ yɪ ka yɪ tɔɔrɔ. ^X Sɪ gba na dɔɔ be a yɪ sɛ, sɪ kpãkpãan yɪ naa a yele nyãna ɪka, nɪre jaa ba wa tɔnɔ ɛ, wɔ taa dire ɛ.

^{XI} Sɪ wɔn ban 'yer ɪka nɪbe bamɪne ben a yɪ pɔ tara koro na ba yɔɔrɔ pɔrɔ, na baa tara tɔmɔ jaa ɛ, tɪ mã kpɪɛɛ a ba taaba yelsɪ pɔ. ^{XII} A nɪbe banyãna taa ba, sɪ 'yerɛ na koro yɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto yuor pɔ ɪka, ba tɔ a ba tɔmɔ jaa jomm na ba nyɛ a ba mãɛ bonsɪ. ^{XIII} N yɛɛr, yɪn 'lo yɪ taa wa bal nɪ tɔmɔ 'lo na tor pɔ ɛ.

^{XIV} Ala ɪ nɪre ba wa sɔɔ de a le sɪn 'yer a gãn nyã pɔ ɛ, yɪ bɔɔnɔ a wɔ yele sɔ na yɪ taa tara nɪ wɔ nɛbɔ'yen ɛ, ka vã kpe wɔ. ^{XV} Yɪ ta de wɔ ka wɔ ɪ dɔsɔɔ ɛ, tɪche yɪ kpãa wɔ won ɪ a yɪ won ɪ a yɛbe jũu.

^{XVI} Pɔpãanyã, a sɪ Soro na ɪ nyã'maar sɔɔ wɔ kɔ yɪ nyã'maar sɔɔ jaa, a sɔɪ a jaa pɔ. A sɪ Soro wɔ be a yɪ jaa sɛ.

^{XVII} Maa Pɔɔl le seb a puorfɔ nyã nɪ a maa mãɛ nũu. A jãnɛ naa nyã ɪn ma 'yɔɔ gãn jaa pɔ ɪn ma seb.

^{XVIII} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto wãɛfɔ a be a yɪ jaa sɛ.

A GĀN DĔO A PĔOL NA SĒB KŪ A TIMOTI

I Maa PĔol na ı a Yesu Kırısto nıtōnāa, nıtāa le a sı Fafaara Nāanmın na 'yer nı a Yesu Kırısto na ı a sı tıertō jie. II N sere na korō a Timoti na ı a n binōnāa soofō jūu. Wāefō, nı nıbaal, nı nyā'maar na yı a Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısto sē, a be a fō sē.

III A le ın chen a Masedonıya, n kpākpāan fō naa ıka fō jāne a Efesus na fō wile a nıbe bamıne a ba taa wile wiil yuo go ε. IV Wiilfō ba ka ba ta de ba mēe kō jir wiilfō ε, nı a sāakpāmıne tutaa na ba tara baarfō ε. A anyāna le waara nı nechure, ban naa tōnō a le a Nāanmın na bōoro nı soofō. V Tıche a wiilfō nyā le waara nı nōfo na yı nyāvıla pō, tıer vıla pō nı yelmāe soofō pō. VI Nıbe bamıne bar naa a anyā tı na ba 'yere 'yer vorst. VII Ba bōoro naa ıka ba ı a nee wiıılbe, na baa bōo a par a le ban 'yere ε, bu na a bonstı ala ban 'yer ıka a see naa ε.

VIII Faa nye, sın bōon naa ıka a nebināa vıla na, ala ı nıre tun a le an wile. IX Sı mı bōon naa ıka, a nebināa ba bin kō a nıtorstı ε, tıche wō bin kō a bala na sōonō a nee, nı a bawōnstı, nı a bala na ba turo le a Nāanmın na bōor ε, yelbe-ırbε, nı a bala na ba puoro ε, na ba sōonō Nāanmın yuor, nı a bala na korō a ba sāmıne, nı a ba mamıne na ba ı nıkorbo, X nı a sēsēnbe, nı a bala na lieb bōor taa, nı a bala na lieb daara a ba taaba, nı a jir ηmarba, nı a bala na ηmara jir pōro nı, nı yele jaa na chıre nı a yelmāe wiilfō. XI A wiilfō anyā yire na a dānfō Nāanmın na ı a tıur soō 'yer nōō won de kō ma sē.

XII N puor naa a sı Soro Yesu Kırısto yāan, won kō ma kpēō bojūu wō nyen a n soofō, na wō 'yōō ma a wō tōmō pō. XIII N gba na dōō ı Nāanmın yosōonō, gere a nıbe, naa ı jebōoro, tıche Nāanmın wa kāan a n nıbaal, bojūu n ın a le ın ba soō de nı babōofō jūu, XIV tıche a sı Soro wāefō waa naa, nı a soofō, nı a nōfo ala na be a Yesu Kırısto 'yōō.

XV A yelmāe 'yer nı nyā, na a ı yelmāe ıka nıre wō soō de. Yesu Kırısto wan a wer pō ıka wō wa faa yelbe-ırbε, tıche maa le gar ba jaa. XVI Tıche a le jūu le so ka Nāanmın kaa n nıbaal, ka a na tō a n pō, a maa na ı a yelbe-ıre gar ba jaa, ka Yesu Kırısto wiil a wō kānyır na ba tara baarfō kō ma, ka n ı wiilfō kō a bala na wa soō wō nye nyevor na ba tara baarfō ε. XVII Pōpāanyā a Nāa 'lo na ba tara pielfō ε, a 'lo na ba kpıre ε, a 'lo sın ba nyere ε, a Nāanmın bō'yen tee, wō nyere 'yōofō nı tıur bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

XVIII N bie Timoti, n korō fō naa a wiilfō anyāna tun a le a Nāanmın 'ye'yere na dōō 'yer a fō 'yer, ala ı fōō turo a le, fon jeb a jeb vıla 'lo. XIX Tara soofō nı pōtvıla, bojūu nıbe bamıne tōr naa a vıla 'lo maalfō bar ka a ba soofō bōbōr. XX A ba pō le Hımınayas nı Aleksanda, bala le n de kō a Satan ka ba na jān ta fere sōonō Nāanmın yuor ε.

II

I A le jūu, a ala na de nie nı nyā, n kpākpāan yın ıka yı sooro, Nāanmın soorfō, na yı ma sooro korō taa, tı na yı ma puor Nāanmın yāan kō nıre jaa. II Yı mı sooro Nāanmın korō a nāmıne nı a bala na ı a kpāen dēme, ka a le na vē ka sın jēn āgān 'maar nı nyā'maar na sı maala a le a Nāanmın na bōoro. III A nyā le tor, naa pelε a sı Fafaara Nāanmın

poɔ. ^{IV} Lo le boɔro ũka nure jaa wo nye faafɔ, na wo wa bɔɔ a yelmãe. ^V Bojũu Nãanmɔn bɔ'yen tɛɛ le be be, nɪ 'ma'maala bɔ'yen na be a Nãanmɔn nɪ a nɪsaalba chara po, 'lo le a nure Yesu Kɪrɪsɪto. ^{VI} 'Lo le de a wo nyevɔr yab faan nure jaa. A 'yer nyã le a Nãanmɔn kɔ sɪ ũka sɪ mɔɔl a pɔpãanyã. ^{VII} A le le so ka Nãanmɔn ir ma ka ɪ momɔɔlo nɪ a nɪtɔnãa. Yelmãe jaa le n 'yere, n ba ũmara jir ε, ũka n ɪ a wiwile kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, soɔfo nɪ yelmãe po.

^{VIII} Maa bofo le ũka jie jaa, a dɔɔr wa soɔro Nãanmɔn, ba jeer a ba nuur puoro, na ba maala a le a Nãanmɔn na boɔro, na ba ta tara suur nɪ nechure ε.

^{IX} Le le a pɔbo mɪ, ba ma su bon poɔ a ãgãn, tɪ na ba ta ma mal pir a jukɔɔl nɪ a selma nɪ a lersɪ bu a foɔr ala daa na ɪ tuo ε, ^X tiche tɔsɔn le seen a pɔbo bala na 'yɔɔnɔ Nãanmɔn.

^{XI} Pɔbo ba ma jãn ɪ gbul na ba siir ba mãe chele a le a nɪdierbe na wile. ^{XII} N ba bar sor ũka poɔ jaa wo wile bu tara kpɛɔ daba ju ε, tiche wo ma ɪ gbul. ^{XIII} Bojũu Adama le a Nãanmɔn de nie me tɪ na wo wa me a Hawa tu. ^{XIV} Satan ba dɔɔr nie bel Adama ε, tiche a Hawa le wo bel ka wo sɔɔ Nãanmɔn nɛɛ. ^{XV} Tiche a pɔbo na nyen faafɔ tu bie dɔɔfo po, ala ɪ ba chene na tara soɔfo nɪ nɔfo na ba ɪ cheche nyɔɔro ba mãe vɪla.

III

^I A 'yer un yelmãe ũka, nure 'lo na boɔro ũka wo ɪ a pupuorbiir nɪdiere, wo boɔro na tɔsɔ. ^{II} Pɔpãanyã, a pupuorbiir nɪdiere wo ta tara mabfo jaa ε, na wo tara poɔ bɔ'yen tɛɛ, na wo nyɔɔro wo mãe, na wo ɪ nɪ'yɔɔ naa, na wo diere sãanba, na wo bɔɔ wiilfo. ^{III} Wo ta ɪ dãburo ε, wo ta ɪ gɔbɔɔr ε, tiche wo siir a wo mãe, na wo ta ɪ jebɔɔro ε, na wo ta nɔ libie ε. ^{IV} A seen ũka wo tɔɔ kaara a

wo mãe yir vɪla, ka a wo bibiir wɔnɔ a wo toor, na ba 'yɔɔnɔ wo. ^V Ala ɪ nure kɔ tɔɔ a wo mãe yir kaa ε, ũmine won ɪ tɔɔ kaa a pupuorbiir? ^{VI} Wo ta ɪ nure nyã na kpe a puorfo po paal ε, na won wa boɔro yuor na wo mɪ faa lo a gefo po nɪtãa a Satan. ^{VII} Wo ɪ nure 'lo a bala na ba puoro ε, na 'yɔɔnɔ, ka le ba le ε, ban 'yɔɔ won vã ka wo lo a Satan beraa po.

^{VIII} A sɔsɔnɔ, ba mɪ tara nɪbijie na ba ta tara nɛer ayi ε, na ba ta maal ba mãe dãnyurbo ε, na ba ta ɪ nɪfolbo ε. ^{IX} Ba nyɔɔ a soɔfo wiilfo yelsɔɔlaa kpɛɔ nɪ tɪer vɪla. ^X Yɪ de nie beer ba kaa. Ka bala pãa baa tara 'mabfo jaa ε, yɪ vɛ ka ba ɪ a sɔsɔnɔ.

^{XI} A pɔbo mɪ, ba tara 'yɔɔfo, na ba ta sɔɔnɔ taa yoe ε, tiche ba nyɔɔro ba mãe, tɪ tara yelmãe ye le jaa po.

^{XII} A sɔsɔnɔ wo tara poɔ bɔ'yen tɛɛ, na wo tɔɔ kaara a wo bibiir, na wo tɔɔ kaara a wo yir vɪla. ^{XIII} A sɔsɔnɔ bala na tɔ vɪla, na nyen 'yɔɔfo kɔ a ba mãe, nɪ a 'lafɔ nɪ soɔfo 'lo ban tara a Yesu Kɪrɪsɪto po.

^{XIV} N boɔro na ũka n wa a fo sɛ a pɔpãanyã, tiche n seere na a kpãafɔ anyã koro fo. ^{XV} Le le, maa baa tɔɔ wa foɔ ε, ka fo bɔɔ le an see ũka a pupuorbiir ba nyɔɔro a ba mãe, bala le puoro a Nãanmɔn nyã na ɪ vor na ba tɛ a yelmãe a luur kaar. ^{XVI} Baal ba be be ε, a yelsɔɔlaa a sɪ puorfo po berma naa. Yesu nyɪr a ãgãn po. Nãanmɔn Sɪɛ ir wiil ũka wo un Nãanmɔn bie. A malakasɪ nye wo naa. Ba mɔɔl 'yer a wo 'yer a paalsɪ po, ka ba soɔ de wo a wer wo jaa. Nãanmɔn de won don be a tɪr po.

IV

^I Nãanmɔn Sɪɛ 'yer ka a gã chãa po ũka a baaraa, bamune na bar a ba soɔfo tɪ chele a sɪdebe belfo, nɪ

a le a sɪdebe na wile. ^{II} A wiilfo nyā yi naa a neer ayi dēme na ma n̄mara a jirsɪ ka a sōo a ba t̄ter fika kur tol ban 'mon bon 'yōo jāne. ^{III} Ba wile na nibe ūka ba ta kultaar ε, na ba wile ba ūka ba chire bōdiir amune. Tiche Nāan̄mɪn na maal a kultaa nɪ a bōdiir a jaa ūka a bala na sōo tɪ bōo a yelmāe, ba ma de tɪ puor wō yāan. ^{IV} Bojūu Nāan̄mɪn bōmaalaa jaa vɪele na, ka a ba sɛε ūka nure wō t̄or bon jaa bar ε, ala ɪ sɪ ma den nɪ yāan puorfō. ^V Bojūu Nāan̄mɪn 'yerbir nɪ a Nāan̄mɪn sōorfō maal yaa naa ka a ɪ bōsō.

^{VI} Ala ɪ fō den a kpāafō nyā na fō wiil a yeer, fon in a Yesu K̄risito tōtōvɪla sōo, na fon guolo a fō m̄ae nɪ a Nāan̄mɪn 'yer nɪ a sōofō wiil vɪla 'lo fon turo. ^{VII} T̄or a jirsɪ ala ban ma n̄mara nɪ a p̄oonyōn fuolsɪ, tɪ na fō wile a fō m̄ae a Nāan̄mɪn s̄or p̄o. ^{VIII} Bojūu f̄ōs jān a fō āgān ka wō kp̄eme, a vɪla na, tɪ wō kō kor ε, tiche a Nāan̄mɪn s̄or tufō vɪla na a s̄oɪ a jaa p̄o, bojūu wō t̄ir nee kō sɪ a nyev̄or nyā sɪn tara a d̄ina nɪ a nyev̄or 'lo na waara daar kōo.

^{IX} A 'yer nyā in yelmāe ūka, nure jaa wō sōo de. ^X A le jūu le sɪ m̄ooro tōnō nɪ tōkpāen, bojūu a sɪ t̄ert̄o ben a Nāan̄mɪn nyā na ɪ v̄or p̄o. 'Lo le ɪ a nibe bala jaa na sōo wō Fafaara.

^{XI} Kpākpāana na fō wile ba a yelsɪ anyāna a jaa. ^{XII} Ta v̄ε ka nure jaa kaa fō p̄oro fon chene ɪ p̄olbɪle jūu ε, tiche fō ɪ wiilfo kō a bala na tara sōofō, nɪ a fō 'yer, nɪ a fō maalfō, nɪ a fō n̄fō, nɪ a fō sōofō, nɪ a fō cheche ɪfō p̄o. ^{XIII} Sere tiche ka n wa, m̄ōo n̄bir kara a Nāan̄mɪn gān a nyōo p̄o, na fō m̄oolo tɪ wile nɪ ba. ^{XIV} Ta m̄el a Nāan̄mɪn S̄ie 'lo won kō fō ε, a daar 'lōnō a n̄dierbe na d̄ōo 'yer tɪ d̄ool fō a ba nuur.

^{XV} De a yelsɪ a nyā tōnō nɪ tōmō, na fō de fō m̄ae 'yōo a tōmō p̄o, ka

nure jaa nre le a fō tōmō na chiine niem. ^{XVI} Bōo nyōo a fō m̄ae nɪ a wiilfo ɪre a le ne, na fō tara kānyir. Fon faan a fō m̄ae nɪ a bala na chele a fō 'yer.

V

^I Ta 'yer 'yerbikpāen kō danyōn ε, tiche 'yer baalōs kō wō fō s̄aa tō sōo kaar, 'yer kō p̄olbil a fō yeer kaar. ^{II} 'Yere nɪ a p̄oonyōn a fō mamune kaar, nɪ a p̄oosarbil a fō yepobo kaar, nɪ cheche ɪfō p̄o.

^{III} 'Yōonō a p̄ookōe bala na ɪ p̄ookōe, tɪ ba tara bon jaa ε. ^{IV} Ala ɪ a p̄ookonyine tara na bibiir bɪ yōn, bala le a sɛε ūka ba turo a Nāan̄mɪn nee, na ba kaara a ba d̄oorbo a yie p̄o fika a le a ba d̄oorbo na d̄ōo kaa ba. Le le pele a Nāan̄mɪn p̄o. ^V P̄ookōor 'lo na ba tara bon jaa ε, ma den a wō t̄ter wō jaa kō Nāan̄mɪn, tɪ na wō ma s̄oro Nāan̄mɪn t̄āsōo nɪ m̄ōtōo a wō bōb̄orsɪ 'yōo, ^{VI} tiche a p̄ookōor 'lo na b̄oro āgān v̄olaa, wō kp̄in tɪ ȳoro. ^{VII} Kō ba a kpāafō anyāna, ka nure ta nre a ba 'mabfō ε. ^{VIII} Ala ɪ nre baa s̄ōo a wō nibe ε, bɪ a wō yir dēme ε, a kaara fika wō t̄or naa a sōofō, tɪ ɪre d̄eer gar nyā na ba ɪ a Yesu turo ε.

^{IX} A p̄ookōor 'lo na ba ta yuom l̄ijaata sere ε, taa ɪre wa 'yōonō a wō yuor a p̄ookōe gān p̄o ε. Wō ɪ p̄ookōor 'lo na d̄ōo kul sɪr bō'yen t̄ee, ka a s̄ire wa kpi tɪ che wō bar, tɪ wō chene nyōoro wō m̄ae ba kul s̄ire go ε. ^X Nibe ba bōo wō a wō t̄ō vɪla jūu, nɪ a le won d̄ōo guol a wō bibiir, na wō ma sōo diere s̄aanba, na wō ma p̄eere a Nāan̄mɪn nibe gb̄ee, s̄ōnō nɪ a n̄baalsɪ, tɪ maala vɪla jaa b̄oro.

^{XI} Tiche ta 'yōo p̄ookō'yolo yuor a p̄ookōe gān p̄o ε, bojūu s̄ire kulfō v̄olaa wa gar a le ban n̄o a K̄risito, ban b̄oro na s̄ire kulfō. ^{XII} A le ban lon Nāan̄mɪn 'yer t̄oorfō p̄o, bojūu ba s̄ōon a nee

ban põl'yõõ a Kırısto bar. XIII A le puor, ba ma bõõro na ıka ba yõõro põõro tulo yie yõõro, a ba ı yie tuulfu tæe ε, ti ba un gagarı, na ba kpiere nıbe 'yer 'yerı põ 'yere a le na ba see ıka ba 'yere ε. XIV A le jũu, n bõõro na ıka põõkõe na chene kpāen, ba kul sırbe, na ba dõõ bibiir, na ba tõõ ı põõ mun kaara a ba yie, na ba ta kõ a dõõsõ sõr ka wõ sõõ a sı yuor ε. XV Bamune heb sıre jaa turo a Satan puor.

XVI Ala ı põõ nyā jaa na puoro tara yir dēme ka ba ı põõkõe, wõ kaara ba ti ta kõ a pupuorbiir wõm ε. A pupuorbiir ba kaara põõkõe bala tæe na ba tara nıre jaa, ka won kaa ba ε.

XVII A nıdiere bala na tõnõ vıla, yı 'yõõnõ ba, ti sõnõ ba nı bonı, bala le moolõ a 'yer ti wile. XVIII Bojũu a Nāanmun gān 'yer ıka, “Ta lũ a nadar næe 'lo wa vara a chi ε.” (Mosesi *Gāma Na Tu Anũu 25:4*) A tõõnõ jaa seen na a wõ sāyar. XIX Taa ıre wa sõõro nıbõ'yen 'yer won 'yer dõõl a nıdiere ju ka bala ba ta ayi bu ata ε. XX A bala na ma maala a yeldebε, wiil ba a ba sõõnaa a nıyõõ niem, ka a ba taaba na che na joro dābāe.

XXI N kpāana yı naa a Nāanmun nı a Yesu Kırısto nı a malakası bala won ıre niem ıka, yı gu yı mæe a kpāafõ anyāna põ, na yı ta oor ε. Yı taa turo nıbe nõnõ ε.

XXII Ta põõ ıre nıre ka wõ ı nıdiere ε, ta põõ a nıbe bamune yeldebε põ ε, gu fõ mæe.

XXIII Ta nyuro kõõ tæe ε, ma nyũ dāa bālāa a fõ põõ baal jũu, a fõn maa yaar ti ı baal ε.

XXIV Nıbe bamune yeldebε gān chāa põ, na a dõõ ba nie chen a 'yer tõõrfõ jie, tiche ka bamune yeldebε ma tu ba chen a be. XXV Le le a tõvıel amune ma gān chāa põ, a ala gba na ba yi ε, kũ tõõ sõõl ε.

VI

I Bala jaa na be a gbāgbaar tõmõ põ, ba 'yõõnõ a bala na tõõ ba, ka nıre kũ tõõ 'yer a Nāanmun yuor 'yerdeer ε, nı a sı wiilfõ ε. II A gbāgbaar bala na tara a nıbere a ba ı Yesu turbo, ba ta vē ba 'yõõfõ ε, ban 'mataa puoro jũu ε, ba ıre nyāa 'yõõ tõnõ koro ba, bojũu ba puoro naa ka ba nõ ba. Wile a anyāna na fõ kpākpāana ba.

III Ala ı nıre wiil wiil yor na ba tu a sı Soro Yesu Kırısto wiilfõ ε, nı le a Nāanmun 'yerbie na 'yer ε, IV a nıbe nyā wile na wõ mæe, na waa bõõ bon jaa ε. Wõ ma chıre na nı a 'yerbie, bojũu a nyentāan fika a wõ tıer sõõ naa. A le vē naa ka wõ tara nyuur na wõ ma jæere, na wõ ma turo a wõ taaba, na wõ ma tara tıer deer nı a wõ taaba. V Na ba pāa ma chıre taa nı tıer sõõnsı. Baa bõõ a yelmæe ε, na ba tıer ıka a Nāanmun puorfõ ın lefõ ye le.

VI Tiche Nāanmun sõr tufõ ın lefõ bon, ala ı a ala fõn tara seen fõ naa. VII Bojũu saa waan bon jaa a wer nyā põ ε, na sı kũ le de bon jaa yin a wer põ ε. VIII A le jũu, ala ı sı tara na bõdiir nı bõsursı, sı vē ka a seen sı. IX A bala na bõõro ıka ba ı tara dēme, ma lon beer kaa chebaa põ, ka jol tıer nı võldebε ma tõõ a nıbe chıine sõõfõ nı a wefõ jie. X Bojũu libie nõfõ ı naa yelbie jaa bõõ nyuur, ka a bamune na bõõro ıka ba le, ba tõõn jāan a yelmæe, na ba kpe wõm põ.

XI Tiche a fõõ 'lo na ı Nāanmun nıre, tõõ yi a anyāna a jaa põ, na fõ turo yeltorsı, na fõ ı Nāanmun nıre, tara sõõfõ na fõ tara nõfõ, na fõ tara kānyir, na fõ ı nı he le le le. XII Jeb a sõõfõ jæer na fõ nyõõ a nyevõr na ba tara baarfõ taa læe. 'Lo põ le a Nāanmun bõõl fõ a daar 'lõnõ fõn chıir a fõ põõ a nıyõõ niem. XIII N kpākpāana fõ naa a Nāanmun nyā na koro a

bonsi a jaa nyevor niem, ni a Yesu Kirusito na 'yer a wo yelmãe na wo chiir a wo pɔɔ a nãa Pontius Pilate niem, ^{XIV} n kpãkpãana fo naa ika fo bõɔ tara a Nãanmun nebinsi ka a ta tara deer, bu 'mabfo ε, ti tãn a si Soro Yesu Kirusito waa daar. ^{XV} 'Lo le a Nãanmun na waan a sõɔ 'lo won 'yõɔ. Nãanmun tɛɛ le seen dãnfu ni a kpẽɔ, na wo ι a nãmune ba jaa Nãa, ni a sorbo ba jaa Soro. ^{XVI} 'Lo tɛɛ le be be ba kpire ε, na wo be chãa 'lo pɔ nure na kõ tõɔ gbor ε, a 'lo nure na ba nyere ε, bu na tõɔ nye wo ε. 'Lo le a 'yõɔfo ni a kpẽɔ seen sõɔ jaa. A ι a le.

^{XVII} A bala na ι a taraa dẽme a põpãanyã, kpãa ba ika ba ta wile ba mãe bu de a ba tier 'yõɔ a bõtarsu ala pɔ ε, tiche ba diel Nãanmun nyã na ku si a bõboro borosɔ a jaa a si de chule ni.

^{XVIII} Kpãa ba a ba tönõ vila na ba nõɔ a vila tõmõ pɔ, na ba ι yẽbõonbo põnõ a ba bonsi. ^{XIX} A le ban bine na nãbonsi guro ni a nɔdaar, ka ba na nye a nyevor 'lo na ι a yelmãe nyevor.

^{XX} A fõɔ Timoti, gu a ala ban de 'yõɔ a fo nũu pɔ, na fo bar a 'yevor ni a nechure ala na ba tara par ε, ban boɔɔ a bõɔfo, ^{XXI} bamune na kpãkpãana ni a yelsi anyãna, ba bar a soɔfo sɔr. Nãanmun wãefu wo be a fo sã.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SĒB KŪ A TIMOTI

I Maa Pōol na ɪ a Yesu Kırısıto nıtōnāa tu a Nāanmın bōfo pō, nı a nēe won tır kō sı a nyevor nyā na be a Yesu Kırısıto 'yōo, II sēere naa a gān nyā korō a fōo Timoti na ɪ a n binōnāa. Wāefō, nı nıbaal, nı nyā'maar na yi a Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto jie wō be a fō sē.

III N ma puor a Nāanmın nyā ın tōnō korō yāan nı a n tıer wō jaa nıtāa a le a n sākpāmıne na dōo ɪ, n maa ın a fō yele ε, naa ma tıer fō sōorō Nāanmın korō fō tāsōo nı mōtōo. IV N ma lıeb tıer a fō nıbıkōō fon ηma, naa bōorō ıka n nye fō ka a n pōo pel. V N lıeb tıer a fō yelmāe sōofō, a 'lo a fō makōma Loısı nı a a fō ma Yunıstı na dōo tara, le le n mı bōon ıka fō mı tara wō naa. VI A le jūu, n lıeb tıer fō ıka fō mōo nıbir fire a Nāanmın kōfo 'lo na be a fō pō ın dōo dōol fō a n nuur ka fō nye. VII Bojūu a Nāanmın Sıe won kō sı ba ɪ dābāe Sıe ε, tıche Sıe 'lo na kō sı kpēo ka sı tara nōfo, nı māe nyōofō.

VIII Taa joro vā nı a sı Soro 'yer mōolfō ε, bu a maa ban pōo a die pō a wō jūu ε, tıche pōo ma a sı 'mataa dire a dōoye a Nāanmın 'yer nōo mōolfō pō, na fō dıel a Nāanmın kpēo. IX 'Lo le faa sı na wō bōol sı ıka sı ɪ cheche, a ba ɪ a sı tōmō jūu le ε, tıche a wō bōfo nı a wō wāefō jūu le. Sı nyen a wāefō nyā a Yesu Kırısıto 'yōo tıche ka a wer wa maal. X Tıche pōpāanyā, Nāanmın wiil sın a wāefō nyā tu a sı Fafaara Yesu Kırısıto na wa a wer pō, na wō wa tōo kūu tı na wō de a 'yer nōo wiil sı a nyevor na ba tara baarfō ε. XI A 'yer nōo nyāna jūu le wō ir

ma ıka n ɪ mōmōolo nı nıtōnāa nı wiwile. XII A anyāna jūu le n dire a dōoye, tıche vā ba kpe ma ε, bojūu n bōon a nıre 'lo ın sōo naa bōon ıka won gu ma naa tı tān a bıbir 'lōnō nı a ala won de 'yōo a n nuur pō.

XIII Nyōo a 'yer sō ala a le ne fon wō yi a n sē, a sōofō nı a nōfo ala na be a Yesu Kırısıto 'yōo. XIV Gu a yelmāe 'lo a Nāanmın na de 'yōo a fō nuur pō nı a Nāanmın Sıe sōofō 'lo na be a sı 'yōo.

XV Fō bōon naa ıka a bala ba jaa na be a Asıya tōr man bar, Fıgelıstı nı Hemogenıstı gba mı pōo ba naa.

XVI Nāanmın wō maal vıla kō a Onesıforıstı nı a wō yir dēme, bojūu 'lo le ma 'yōonō ma ākpēo, vā ba kpe wō ın be a pōofō die pō jūu ε. XVII Wō gba na wa wa a Worom, wō yō bō man nıbıje tı nye ma. XVIII A sı Soro wō sōu wō a wō nye maal vıla a 'yer tōorfō bıbir daar. Fōo māe bōon naa a le won sōu ma jā be a Efesus.

II

I Fōo na ɪ a n bie, pāa kpēme a wāefō 'lo na be a Yesu Kırısıto 'yōo. II A le fon wō a n sē a nyōo bala niem, de wiil a yelmāe dēme mı nı na tōo wiil a ba taaba. III A fōo mı, pōo sı dire a dōoye nıtāa Yesu Kırısıto soja māe. IV A soja 'lo na be a wō tōmō pō, ma bōorō naa ıka a wō maalfō a pele a 'lo na de wō a tōmō, maa le tōonō bere a bıbir jaa yelbōorstı pō ε. V Ala ɪ a bala na joro chıre taa bōorō na ıka ba dōo a ba taaba, ba ma jon tu a le ban wile. VI A kōoraa 'lo na ba joro yāan ε, le ma de a bōdōo. VII Tıer kaa a le ın 'yere, bojūu a sı Soro na kō fō naa a jaa par bōofō.

VIII Tıer a Yesu Kırısıto na ir a kūu pō, na yi a David bala pō. A anyāna le ɪ a maa 'yer nōo mōolfō, IX a pō le n dire a dōoye, a ba wa lū ma nı bōjorstı nıdēer kaar. Tıche baa tōo a Nāanmın 'yer lū

ε. ^X A le jūu le so, ka nyoo n mǎe a bala a Nāanmın na ir jūu ka ba mi na nye a faafu 'lo na be a Yesu Kırısto 'yōo ni a Nāanmın tur.

^{XI} A 'yer na i yelmǎe ni nyā ıka, ala i sun ni 'lo le 'mataa kpi, sun ni 'lo le na 'mataa tara a nyevor. ^{XII} Ala i si nyoon si mǎe, sun ni 'lo le na 'mataa di a nǎa. Ala i si chiir wō naa, wō mi na chiir si naa. ^{XIII} Ala i sun baa tara yelmǎe ε, tiche 'lo chene na tara yelmǎe, bojūu wō kō tōo chiir a wō mǎe ε.

^{XIV} Mōo nibir tere ba a anyāna, na fu kpāana ba a Nāanmın niem ıka, ba ta chure taa ni a 'yerie ε. A ba maala vıla jaa ε, tiche a ma sōon a bala na chele tier. ^{XV} Mō na fu de fu mǎe kō Nāanmın, an i a 'lo mǎe le pεe fu, na fu i tōtōnō 'lo na ba joro vī ε, na fu wile a yelmǎe 'yer na tor. ^{XVI} Bar a nechure ala na ba tara par ε, bojūu a le na jān nibe bar ka ba kō le i Nāanmın nibe ε. ^{XVII} A ba wiilfu na yoon gbōtor kaar. Humınayas ni Filetusi mi pōo ba naa. ^{XVIII} Ba bar a yelmǎe ti 'yer ıka kūu pō ir fu pō naa, na ba sōon bamune soofu. ^{XIX} Tiche Nāanmın 'yer par kparaa ara na, ka a sebie anyā seb a wō pō, “A si Soro bōon a bala jaa na i a wō nibe.” (*A Sɔrfu Gān* 16:5) Na wō le 'yer, “Vē ka a bala jaa na boolo a si Soro yuor, tōo yi putuyele pō.”

^{XX} A yir kpēε pō, bōdimaal bomo ma beŋ be, ka amune i selma, ni kpāna, tiche ka amune mi i daar ni yōraa, ka amune i bō'yōonı, ka amune i babāma bomo. ^{XXI} Ala i nire jaa na pεen wō mǎe a bonı anyā ın bōol kaar, won kaara na bōdimaal bomo na tara 'yōofu na wō oo wō mǎe tara tōnō kō a yir soo, ka won tōo de maal tōvıla jaa bōro.

^{XXII} Tōo yi a polbil āgān bōbōorsı pō, na fu turo yeltorsı, na fu tara soofu, ni nōfu, ni nyā'maar, 'matāan a bala na

puoro a si Soro ni a nyā cheche. ^{XXIII} Tōr a jol yeke ni a nechure na ba tara par ε, bojūu a maa yaara ti waan jeer ε. ^{XXIV} A ba see ıka a si Soro tōtōnō wō bōoro jeer ε, tiche wō maala vıla koro nire jaa, na wō tōo wile, na wō tara kānyir. ^{XXV} A bala na chure, wiil ba jomm, amune Nāanmın na wa soo naa ka ba lıeb a ba tier, na ba wa bōo a yelmǎe. ^{XXVI} Le le a ba tier na yuo a ba faa ba mǎe yin a Satan chebaa pō, a le won nyoor ba a ba ire a wō bōfu.

III

^I Tiche bōon a yeke nyāna ıka a bıbir baaraa daar, dooye na ben be. ^{II} Nıbe na nōn a ba mǎe, libinōnbo, mǎe 'mōofu, ba kō 'yōonō nibe ε, na ba kō wōnō a ba doorbō toor ε, ka bon maa see ba ε, na ba kō i cheche ε. ^{III} Ba maa tara nire tier ε, ba maa vē kō nire ε, na ba sōonō taa yoe, baa nyōoro ba mǎe ε, na ba 'yere 'yerbıkpāen, na ba chire yelvıla. ^{IV} Ban ın gagarı, na ba i jukpāen dēme, na ba bōoro yuor, ban nōn bōvıelsı gar ban nō Nāanmın, ^V ba maal ba mǎe Nāanmın puorbō kaar, ti chiir a wō kpēo. Ta gbere ba ε.

^{VI} A ba pō le a bamune ma fara kpire a yeke pō na ba yōoro bele a pōbō bala na ba bōo a ba tier gaa jie ε, ka a ba yeldebe dōl taa, ka a yeldebe jaa volaa ma nyoo ba. ^{VII} Ba ma jāna na bıbir jaa ti ba maa tōo bōo a yelmǎe ε. ^{VIII} Nıtāa le a Janıı ni Jābıresı na ba soo a Mosesı ε, le mi le a nibe banyāna mi tōr a yelmǎe, baa tara tier vıla ε, a soofu yeke jūu, ba ın faa. ^{IX} A ba yeke kō chen teer ε, a le an kaara a nibe ayi banyāna. Nire jaa na nyen a le ban jol jā.

^X Fōo mǎe gba jaa nyen a n wiilfu bōo, le a n beraa na kaara, bon 'lo ın bōoro a n nyevor pō, a n soofu, a n kānyir, a n nōfu le ın ara kpēo, ^{XI} a dooye ın di, ni

a le ban ge ma. Fõõ mãe bõõn naa a le na pɔɔ ma a Antiok, nɪ a Ikoniyum, nɪ a Listura tɛn pɔ, tiche ka a sɪ Soro faa ma yin a jaa pɔ. ^{XII} Sɪrɛ jaa, a bala jaa na bɔɔrɔ ɪka ba turo a Nãanmɪn sɔr, na ba pele a Yesu Kɪrɪstɔ pɔɔ, na nyen gefɔ, ^{XIII} tiche a putudɛme nɪ a bala na maal ba mãe nɪmɪn kaar, na kpɛn sɔɔnaa pɔ, na ba wɛ, ba beɛ naa ba taaba, ka ba kpɛ taa belfɔ pɔ. ^{XIV} Fõõ 'lo, mõõ nɪbir nɪ a le fon jãn na fu sɔɔ de, bojũu fu bõõn a nure 'lo sɛ fon jãn, ^{XV} nɪ le a fu bibile sɔɔ jaa fon bõõ a Nãanmɪn gãn, na tɔɔ sɔɔ fu ka fu tara yɛ, nye faafɔ, fon sɔɔ de a Yesu Kɪrɪstɔ jũu. ^{XVI} A Nãanmɪn gãma a jaa yɪ naa a wɔ sɛ, na a sɛɛ wiilfu, na a wile 'mabfu nɪ chɔɔrfɔ, naa na wiil nure ka wɔ ɪ nɪtor. ^{XVII} Le le a Nãanmɪn nure na bõõ na wɔ kpɛme kɔ tɔvɪla jaa bɔɔrɔ.

IV

^I N kpãana fu naa a Nãanmɪn niem nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ na wa tɔɔr a kũn nɪ a vɔɛ 'yer, a wɔ waa daar, nɪ a wɔ nãalõɔ. ^{II} Mɔɔlo a 'yer sɔɔ jaa, ka sɔr yuon bu ka sɔr ba yuo ɛ, kpãana ba, na fu wile, na fu 'yõõnõ ba ãkpãen, na fu tara kãnyir wile nɪ. ^{III} Bojũu sɔɔ waara ka nɛbe kõ le cheɛ a wiilfu ala na tor ɛ, tiche ka a ba tobo jõõnõ ba 'yeryor wõfu 'yõõ, ka ba bɔɔl wiwiilyɔɔ lõɔtaar ka ba wile ba le ban bɔɔrɔ. ^{IV} Ban pãa lɛb puor 'yõõ a yelmãe na ba cheɛ a wiilfu ala na ɪ jire. ^V Tiche fõõ 'lo bõõnõ sɔ, na fu tara kãnyir a fu dɔɔye pɔ, na fu mɔɔlo 'yere a Nãanmɪn 'yer, na fu tõ a le a Nãanmɪn na bɔɔrɔ.

^{VI} Bojũu a n nyevor nɪ a tɔmõ a Nãanmɪn na kɔ ma ben baaraa ka n kõ yaar tɪ kpi ɛ. ^{VII} Maa jeb a jebvɪla, naa jo baar tun a le a Nãanmɪn na bɔɔrɔ, naa tara a sɔɔfo. ^{VIII} Põpãanyã, a sɪ Soro na ɪ

a yelmãe tɔ tɔɔrɔ bin naa a nyevor nãa jupil gun ma, won na kɔ ma a daar 'lõnõ, maa tɛɛ ba le ɛ, tiche a bala jaa na nõ a wɔ waa.

^{IX} Mõ wa a n sɛ fɔfɔɔ jaa. ^X Bojũu Demas na nõ a dɪna wer jũu tɔr ma naa tɪ chen a Tesalonika, ka a Kɪrɪstɪn mɪ chen Galatiya ka Titustɪ mɪ chen Dalmatiya. ^{XI} Luka tɛɛ le be a n sɛ. Yɔbɔ Maakɪ ka yɪ 'mataa wa, bojũu wɔ tara na tɔnõ na won sɔɔ ma a tɔmõ pɔ. ^{XII} N tɔn Tɪchukustɪ be a Efesus. ^{XIII} Fõõ wa waara, de a fuuvɛɛ 'lo ɪn bar be a Toroyas be a Kapustɪ sɛ nɪ a gãma na fu 'mataa den a sɛɛr ala ban seb 'yõõ a per gãn pɔ waan.

^{XIV} Aleksanda na ɪ a sãakuro maal man deɛr, a sɪ Soro na yab won a le won maal ma. ^{XV} Fõõ mɪ, bõõ a wɔ yeɛ sɔ, bojũu wɔ chɪrɛ naa a le sɪn 'yere.

^{XVI} A dõɔ 'lo n 'yer faa a n mãe, nure jaa ba wa pɔɔ ma ɛ, tiche ba jaa tor man bar. Nãanmɪn wɔ ta de a le yãan ba sãma ɛ. ^{XVII} Tiche a sɪ Soro ara na gu ma na wɔ kɔ ma kpɛɔ, ka a na tu a n 'yõõ, ka a 'yerbɪr tɔɔ mɔɔl, ka a bala na ba puor ɛ, wõ naa. Le le a Nãanmɪn faa ma a jukpɛɛ nɛɛ pɔ. ^{XVIII} A sɪ Soro na faa man yin yelbier a jaa pɔ, na wɔ chiin ma a wɔ saaju nãalõɔ pɔ. 'Lo le so a tɪr bɪbir nɪ bɪbir jaa. A ɪ a le.

^{XIX} Puor Pɪrɪstɪla nɪ Akuila, nɪ a Onesiforustɪ yir dɛme ba jaa. ^{XX} Erastus chɛnɛ na be Korɪntɪ. Torofimustɪ an ɔɔrɔ ka n bar wɔ be Miletustɪ. ^{XXI} Mõ tɪ na fu wa tiche ka ɔɔr daar ta. Yubulus puoro fu naa nɪ Pudensɪ nɪ Linus nɪ Kɪlaudiya nɪ a yɛɛr ba jaa.

^{XXII} A sɪ Soro wɔ be a fu sɛ, ka a wɔ wãɛfu be a yɪ jaa sɛ.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A TITUSTI

I Maa PƆƆl na ɪ a Nāaŋmɪn tɔ̄tɔ̄nɔ̄ nɪ Yesu Kɪrɪstɔ nɪtɔ̄nāa, Nāaŋmɪn ɪr man tɔ̄ ɪka n tɪ sɔ̄w a wɔ̄ nɪchɛl ɪrsɪ sɔ̄wɔ̄ ka ba bɔ̄ɔ a yɛlmāɛ tɪ turo a lɛ a Nāaŋmɪn na bɔ̄wɔ̄ ɪka ba turo. II Ala lɛ ɪ a nyɛvɔr na ba tara baarfɔ̄ dɔ̄ɔ bɔ̄ɔn, a Nāaŋmɪn na ba ŋmaara jɪr ɛ, na tɪr a nɛɛ kɔ̄ sɪ a nyɛvɔr nyā yɛlɛ sɛrɛ tɪ bon jaa wa piel. III A sɔ̄w 'lɔ na sɛɛ na wa ta, Nāaŋmɪn vɛ naa ka a wɔ̄ 'yɛr gā chāa pɔ̄, ka n 'yɛrɛ a lɛ a Nāaŋmɪn nyā na ɪ a sɪ Fafaara na de kɔ̄ ma ɪka n 'yɛr. IV N sɛɛrɛ na a gān nyā kɔ̄wɔ̄ a fɔ̄w Titusti na sɔ̄w a Yesu jūu, fɔ̄ ɪ naa a n biɛ. Wāɛfɔ̄ nɪ nyā'maar na yɪ a Sāa Nāaŋmɪn nɪ sɪ Fafaara Yesu Kɪrɪstɔ jie, a be a fɔ̄ sɛ.

V Lɛ na so ka n bar fɔ̄ a Kɪrɛtɛ paal nɪ nyā, ɪka fɔ̄ baar maal a ala na chɛ ka a tor, tɪ na fɔ̄ ɪr nɪbɛrɛ a tɛn ala nɪ tāa lɛ ɪn dɔ̄ɔ wiil fɔ̄. VI A nɪdiɛrɛ wɔ̄ ta ɪ nɪrɛ 'lɔ nɪbɛ na nyɛrɛ yɛldɛbɛ a wɔ̄ 'yɔ̄ɔ ɛ, wɔ̄ ɪ pɔ̄w bɔ̄'yɛn sɔ̄w, na wɔ̄ ɪ nɪrɛ 'lɔ a wɔ̄ bibiir na sɔ̄w Nāaŋmɪn, na ba ta ɪ bigālsɪ nɪ bibawɔ̄nsɪ ɛ. VII A nɪdiɛrɛ an ɪ Nāaŋmɪn tɔ̄mɔ̄ lɛ wɔ̄ kaara jūu, wɔ̄ ta ɪ tuor kɔ̄ a nɪbɛ ɛ, wɔ̄ ta ɪ nɪrɛ suur na ɪrɛ fɔ̄wɔ̄ ɛ, na wɔ̄ mɪ ta ɪ dānburo ɛ, wɔ̄ ta ɪ nɪrɛ na jɛɛrɛ, bu bɔ̄wɔ̄ libiɛ na ba tu sɔ̄r ɛ. VIII Wɔ̄ ɪ nɪrɛ 'lɔ na diɛrɛ sāanba, na wɔ̄ nɔ̄ vɪla maalfɔ̄, na wɔ̄ ɪ nɪrɛ 'lɔ na nyɔ̄wɔ̄ wɔ̄ māɛ, na wɔ̄ ma ɪrɛ a lɛ na tor, na wɔ̄ ɪ nɪchɛchɛ, tɪ kpāana wɔ̄ māɛ. IX Wɔ̄ nyɔ̄wɔ̄ a yɛlmāɛ 'yɛr nyā tara kpɛɔ̄ nɪtāa lɛ an wiil. Lɛ lɛ won tɔ̄ɔ 'yɔ̄ɔ a bamɪnɛ ākpāɛn nɪ a yɛlmāɛ wiilfɔ̄ tɪ dɛn a bala na kpɛrɛ.

X Bojūu a ba yɔ̄w bala na ɪ a bawɔ̄nsɪ nɪ 'yɛr pɔ̄rsɪ nɪ bɛ̄bɛlbɛ bala na yɪ a yɔ̄nmarba jie. XI A sɛɛ

naa ɪka fɔ̄ ŋmaa ba sɔ̄r, bojūu ba tu naa a ba bɔ̄dɛbɛ bɛl yɪr gbulo nɪbɛ na ba wɪlɛ yɛlɪsɪ ala na ba sɛɛ ɪka ba wɪlɛ ɛ. XII A ba yɛ sɔ̄w kɔ̄w gba dɔ̄ɔ 'yɛr a ba 'yɛr, “Yɪn Kɪrɛtɛ dɛmɛ ɪn jɪr ŋmarba. Yɪ kaara fɪka dɔ̄dɛbɛ, koro dɛmɛ na bɔ̄wɔ̄ bɔ̄diir tɛɛ.” XIII A dāasɛ nyā ɪn sɪrɛ, a lɛ jūu, kpāa ba nɪbijɛ ka a ba sɔ̄wɔ̄ kpɛmɛ a yɛlmāɛ wiilfɔ̄ pɔ̄, XIV ka ba ta chɛlɛ a Juu nɪbɛ fuolsɪ nɪ a bala na bar a yɛlmāɛ ɛ. Ba tɔ̄r a ba wiilfɔ̄. XV Bala jaa na tara pɔ̄tɪvɪla, yɛlɛ jaa vɪla na kɔ̄ ba, tɪchɛ bala na tara pɔ̄tɪdɛɛr, na baa sɔ̄w de ɛ, yɛlɛ jaa ɪn dɛɛr a ba sɛ. Sɪrɛ jaa lɛ, a ba pɔ̄tɪɛrsɪ dɛɛ naa. XVI Ba mɪ ɪka ba bɔ̄ɔn Nāaŋmɪn tɪchɛ a ba maalfɔ̄ pɔ̄, ba tɔ̄r wɔ̄ naa. Ba ɪn nɪ'laarsɪ, bawɔ̄nsɪ na ba sɛɛn vɪla maalfɔ̄ ɛ.

II

I Fɔ̄w Titusti, wɪlɛ a nɪbɛ a lɛ na ɪ a yɛlmāɛ wiilfɔ̄. II Wɪlɛ a danyɔ̄n ka ba bal nɪbir, lɛ na vɛ naa ka nɪbɛ 'yɔ̄ɔnɔ̄ ba na ba nyɔ̄wɔ̄ ba māɛ, ka a ba sɔ̄wɔ̄ nɪ nɔ̄fɔ̄ nɪ kānyɪr tarfɔ̄ chaar kɔ̄ a nɪbɛ.

III Lɛ mɪ lɛ, wɪlɛ a pɔ̄wɔ̄nyɔ̄n ka ba joro Nāaŋmɪn dābāɛ na ba ta ɪ gagarsɪ ɛ, bu de ba ju 'yɔ̄ɔ dāa pɔ̄ ɛ, tɪchɛ ka ba wɪlɛ a lɛ na vɪla. IV Bala wa be a nɪtɔ̄, ban tɔ̄ɔn wɪlɛ a pɔ̄wɔ̄bɪl nɪ yɛ̄ ka ba nɔ̄ a ba sɪrɛbɛ nɪ a ba bibiir, V tɪ nyɔ̄wɔ̄ ba māɛ nɪ pɔ̄pɛl, tɪ ɪ tɔ̄tɔ̄nɔ̄ a yɪr na ba maala vɪla, tɪ turo a ba sɪrɛbɛ nɛɛ, ka nɪrɛ jaa ta nyɛ yɛldɛɛr a ba Nāaŋmɪn 'yɛr pɔ̄ ɛ.

VI Lɛ mɪ nɪ wɔ̄ ju lɛ, 'yɔ̄ɔ a pɔ̄lbɪl ākpāɛn ka ba nyɔ̄wɔ̄ ba māɛ. VII Yɛlɛ jaa pɔ̄, vɛ ka ba nyɛ a fɔ̄w māɛ maal vɪla jānɛ. Vɛ ka ba nyɛ a fɔ̄ nɪbijɛ nɪ yɛlmāɛ a fɔ̄ wiilfɔ̄ pɔ̄, VIII a fɔ̄ 'yɛr na tor jūu, fɔ̄ yuor kɔ̄ tɔ̄ɔ sɔ̄w ɛ, ka a vɪ kpɛ a bala na kpɛrɛ fɔ̄, bojūu baa nyɛ 'yɛrdɛɛr jaa na 'yɛr a sɪ 'yɔ̄ɔ ɛ.

IX Wiil a gbāgbaar ka ba turo a ba nɪbɛrɛ nɛɛ yɛlɛ jaa pɔ̄, na yɪ pɛl

a ba puor na yɪ ta liere ba nɛɛ ɛ. ^X Ba tara yelmāɛ yele jaa pɔ, na ba ta juro a ba puor ɛ. Yin be ure a le, yele jaa yin maala, ban nye naa a sɪ Nāanmɪn nyā na ɪ a sɪ yeldɛɛr Fafaara 'yer nōmō a ba sɛ.

^{XI} Bojūu a Nāanmɪn wiil sɪ naa a wɔ wāɛfɔ ka nɪre jaa na tōɔ nye faafɔ. ^{XII} A wile sɪ naa ka sɪ na tōɔ liɛb puor 'yōɔ a ala Nāanmɪn na 'laar, bɪ vɛ ka a wɛr nyā volaa dib sɪ ɛ, tɪ kpɪere nɪ māɛ nyɔɔfɔ nɪ yeltorsɪ nɪ yelmāɛ a dɪna wɛr nyā pɔ. ^{XIII} A le sɪn chene chele ka a wɛr nyā pɔ, sɪ chene na chele a bɪbir kpɛɛ 'lo a sɪ Nāanmɪn nɪ a Yesu Kirɪstɔ na ɪ a sɪ Fafaara na liɛb wa nɪ a wɔ kpɛɔ. ^{XIV} 'Lo le kpi a sɪ jūu na wɔ da sɪ faa sɪ yin a putuyele nyā pɔ, na wɔ pɛɛ a sɪ dɛbe bar ka sɪ ɪ wɔ māɛ nɪbe, ka vɪla maalɔ ɪ sɪ volaa.

^{XV} Wile a anyāna, na fɔ 'yōɔn ba ākpāɛn tɪ kpāana ba nɪbijɪɛ. Ta vɛ ka nɪre jaa kaa fɔ pɔɔ ɛ.

III

^I Tɪɛr a Yesu turbo ɪka ba turo a ba nɪbere nɪ a kpāɛn dɛme nɛɛ tɪ turo a le jaa ban 'yer, na ba chɔɔr gu vɪla jaa maalɔ. ^{II} Ba ta ma ŋmara taa poe ɛ, tɪche ba tara nyā'maar nɪ nɪre jaa na ba tɪere taa yele. Ba siir ba māɛ sɪre jaa ka nɪbe nye.

^{III} Sɪ mɪ dōɔ ɪ jɔlɔ a ba kaar nɪ bawōnsɪ ka a Satan bel sɪ ka a wɛr nyā bonsɪ a jaa ma ure sɪ volaa, ka sɪ liɛb gbāgbaar, na sɪ pāa kpɪere nɪ ger nɪ nyuur, ka ba 'laar sɪ, ka sɪ mɪ 'laar 'laar taa. ^{IV} Tɪche a sōɔ na wa ta, a sɪ Fafaara Nāanmɪn maal vɪla nɪ a wɔ nōfɔ na wa wa, ^V wɔ faa sɪ naa, a ba ɪ a sɪ yelviɛl sɪn maal jūu ɛ, tɪche a wɔ nɪbaal jūu le. Wɔ faa sɪ naa na wɔ pɛɛ sɪ tu a dɔɔfɔ gbɛɛ ayi ka a wɔ Stɛ maal sɪ a sɪ ɪ nɪpaalaa, ^{VI} a Sɪɛ nyā le a Nāanmɪn tu a Yesu na ɪ a sɪ Fafaara 'yōɔ kɔ sɪ. ^{VII} A le le, wɔn ben maal sɪ ka sɪ tor a wɔ wāɛfɔ jūu, sɪ ɪn a wɔ bōdirbe, na sɪ lɔb

yāan bar guro nɪ a nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ɛ. ^{VIII} Yelmāɛ 'yer nɪ nyā, n bɔɔrɔ naa ɪka fɔ do ara a yelsɪ anyāna pɔ wile nɪbijɪɛ, a len vɛ naa ka a bala na sɔɔ Nāanmɪn, de a ba sōɔ nɪ a ba tɪɛr ure nɪ yelviɛlsɪ tɛɛ. A le vɪle naa tara tōnō kɔ nɪre jaa.

^{IX} Tɪche ta chele a jɔl chiirfɔ nɪ le a sāakpāmune na tu taa mana bɪ jɛere a nɛɛ 'lo ban bin a kōro jaa ɛ, bojūu a anyāna ba tara tōnō ɛ. ^X Kpāa nɪre 'lo na ooro gbɛbō'yen, 'lo wa tɔr, le kpāa wɔ a gbɛɛ ayi sɔɔ. 'Lo le wa tɔr, fɔ ir nūu tɪche wɔ bar. ^{XI} Fōɔ māɛ bōɔn ɪka a nɪre nyā tɔ sɔɔ lo naa, wɔ māɛ bōɔn naa ɪka wɔ ɪn dɛɛr.

^{XII} N bɔɔrɔ naa ɪka n tō Atmasɪ bɪ Tɪchukusɪ a fɔ sɛ, āsɔɔ jaa na wa tɪ, mō tɪ na fɔ tuor ma a be a Nikopolis, bojūu be le n bɔɔrɔ ɪka n chen a ɔɔr sōɔ. ^{XIII} Mō na fɔ sōɔ a 'yer tɔɔrɔ Jenasɪ nɪ Apolostɪ ka ba ta faa bon jaa a sɔr pɔ ɛ. ^{XIV} Vɛ ka a sɪ nɪbe jān vɪla maalɔ ka ban tōɔ maal a ala ban bɔɔrɔ na ba ta ɪ nɪhayasɪ ɛ.

^{XV} Bala jaa na be ka a n sɛ, puoro fɔ naa. Puor a bala na nō sɪ a sɔɔfɔ jūu. A wāɛfɔ a be a yɪ jaa sɛ.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A FILEMON

I Maa PƆƆl ban pƆƆ die pƆ a Yesu Kırısıto jūu nı Timoti na ı a sı yebe, le seere korƆ a Filemon na ı a sı badatuo na wƆ ı a sı tƆtƆtƆ āsƆƆ, II na sı mı seere korƆ Afiya na ı a sı yepƆƆ, nı Archipus na ı a sı soja āsƆƆ, nı a pupuorbiir bala na ma 'lƆƆ a fƆ yir puor. III WāefƆ nı nyā'maar na yi a sı Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto sē, a be a fƆ sē.

IV N ma puor Nāanmın yāan sƆƆ jaa, naa ma pƆƆƆ a fƆ yuor a n Nāanmın suorƆƆ pƆ, V bojūu n wƆn a fƆ soƆƆƆ fƆn tara a sı Soro Yesu 'yƆƆ, nı a nƆƆƆ fƆn tara nı a Nāanmın nıbe ba jaa. VI N suorƆƆ na Nāanmın ıka fƆ mƆƆ nıbir fƆƆ wa mana a soƆƆƆ 'yer, na fƆ tara par bƆƆƆƆ nı a yelwiel ala sun tara a Kırısıto 'yƆƆ. VII N yebe, a fƆ nƆƆƆ vƆn ka n chile, na a 'yƆƆ ma ākpƆƆ, bojūu fƆ 'maan a Nāanmın nıbe nyān.

VIII A le jūu, ın naa tƆƆ che nyāa a Yesu 'yƆƆ gba naa kpāa fƆ ıka fƆ tƆ a le an seƆ ıka fƆ tƆ, IX tiche n suorƆƆ fƆ naa a nƆƆƆ jūu. Maa PƆƆl pāa ın danyƆƆ, naa ı nıre ban pƆƆ die pƆ a Yesu Kırısıto jūu. X N suorƆƆ fƆ naa a OnısmƆsı na ı a maa bie, 'lƆ le lieb a n bie a sƆƆ 'lƆnƆ ban 'yƆƆ ma a bƆjorsı. XI A sƆƆ kƆƆ, waa dƆƆ tara tƆnƆ kƆ fƆ ε, tiche pƆpāanyā wƆ tara na tƆnƆ kƆ a fƆƆ nı a maa.

XII N tƆnƆ wƆ naa, wƆ ın a maa māe nyāa ıka wƆ lieb wa a fƆ sē. XIII ın taa nƆn ıka wƆ be a n sē na wƆ ta de a fƆ jie sƆnƆ ma ban 'yƆƆ ma a bƆjorsı a 'yer nƆƆ mƆƆlfƆ jūu, XIV tiche n ba suorƆƆ ıka n maal yebe jaa ka maa ba suorƆƆ fƆ kaa ε, ka a vıla jaa na yi a fƆ nyāa pƆ naa taa ı fırfƆ ε. XV Amine sē, ala le tƆƆ so ka wƆ nmaa yi a fƆ sē

a bālāa, tiche na won le wa be a fƆ sē jaa kƆƆ. XVI PƆpāanyā waa le chene ı gbāgbaa ε, tiche wƆ ın gar gbāgbaa, na wƆ ı yebe kƆ fƆ. WƆ ın nıre ın nƆ ka fƆ mı gba nƆ, won ı nıre nı yebe a sı Soro 'yƆƆ.

XVII A le jūu, ala ı fƆ nye man ka n ı a fƆ tƆtƆtƆ sƆƆ, de wƆ nıtāa a le fƆn taa sƆƆ de ma. XVIII Ala ı wƆ wa maal fƆn deer bu wƆ di fƆn sān, de pƆƆ a maa sān pƆ. XIX Maa PƆƆl le seere a yebe nyā nı a maa māe nūu. ın yab fƆ naa. N kƆ 'yer 'yer jaa ıka a fƆƆ māe gba mı di man sān ε. XX ƆƆ, n yebe, vƆ ka n nye a tƆnƆ nyā yın a fƆ sē a sı Soro 'yƆƆ, 'maa a n nyāa a Kırısıto 'yƆƆ. XXI N bar tıer a fƆ neƆ tufƆ jūu, naa seere korƆ fƆ bƆƆn ıka fƆn maal gar a le ın suorƆƆ fƆ ıka fƆ maal.

XXII Yele bƆ'yen na che, chƆƆƆ sāan gaa jie bar ma. A yı Nāanmın suorƆƆ jūu, n tıer ıka won sƆƆ naa ka a nıbe banyāna yuo ma a pƆƆƆ die pƆ, ka n wa a yı sē.

XXIII Epafaras na ı a n tƆ sƆƆ ban 'mataa pƆƆ a die pƆ a Yesu Kırısıto jūu, puoro fƆ naa. XXIV Ka Maakı mı nı Aristakus nı Demas nı Luka na ı a n taaba tƆtƆnƆ, mı puoro fƆ naa.

XXV A sı Soro Yesu Kırısıto wāefƆ wƆ be a fƆ sē.

A HEBURU NIBE GĀN

I A sōo 'lo na dōo po, Nāanmūn tun a wō 'yer 'yerbe sē na wō 'yer 'yer dēdēme kō a sī sāamne sōt yōo jaa pō, II tiche a ber baaraa anyā 'lo, wō 'yer 'yer kō sī tun a wō Bie wōn ir ka wōn i a bonst a jaa bōdire. 'Lo 'yōo le wō mī dōo tu maal a wer wō jaa. III A Bie le i a Nāanmūn tūr chāa, na wō kaara a Nāanmūn kaar jaa chō, ka a wō 'yer na tara kpēo le wō tien a bonst a jaa taale. A le wōn wa pēe a yelbier baar, wō don tī jāne a Tūr Sōo nūsōo jie be a saaju. IV Le le wō pāa gar a malakasī ba jaa, ka a yuor 'lo wōn nyē, mī gar a ba bon.

V Bojūu Nāanmūn ba dōo 'yer kō a malaka āsōo jaa ūka, “Fō ūn a n Bie, dīna n lieb a fō Sāa”, (Yiel Gān 2:7) bī 'yer go ūka, “In i naa a wō Sāa, ka wō mī i a n Bie”? (2 Samuwel 7:14) VI A nī mī go, a le wōn waara nī a wō Bidadōo ka a wer pō, wō 'yer naa, “Vē ka a Nāanmūn malakasī ba jaa gbur dumo puor wō.” (Mosesī Gāma Na Tu Anūu 32:43) □ A malakasī 'lo, nītō le a Nāanmūn gān 'yer a ba 'yer, “Nāanmūn maal a malakasī sesebe kaar. Ba ūn a wō tōtōnbo kaara fika būu 'līraa kaar.” (Yiel Gān 104:4)

VIII Tiche, nītō le a Nāanmūn gān mī 'yer a Bie 'yer, “Nāanmūn, a fō nāalōo na ben be bībir nī bībir jaa, ka a torfō i a fō nāalōo dāgbal. IX Fō nōn torfō tī na fō 'laar putuyele. A le jūu, Nāanmūn na i a fō Nāanmūn, 'mōo fō naa ka fō do gar a fō taaba ba jaa, a le wōn pōr a popel kāa 'yōo fō.” (Yiel Gān 45:6, 7) □ A Nāanmūn gān le 'yer naa, “A pielfo daar a fōo Soro, fōo le kpar a tēe par, ka a saaju wō jaa i a fō nuur tōmō. XI A jaa na

wa sōo naa, tiche ka fōo 'lo be be, a jaa na wa koraa naa chīer fōbaa kaar. XII Fōn pilāa naa fika fuu, naa lieb fōor kaar. Tiche ka a fōo 'lo chene a le ne, ka a fō yuomo ba tara baarfō ε.” (Yiel Gān 102:25-27)

XIII Malaka buor sōo le a Nāanmūn dōo wa 'yer kō ūka, “Jāne a n nūsōo jie, ka n wa de a fō dōdēme ka ba i a fō gbēe dōolfō jie”? (Yiel Gān 110:1) XIV A ba i a malakasī ba jaa i naa a sītōnst a Nāanmūn na ma ir tō, ka ba wa sōnō a bala na nye a faafō ε?

II

I Sī bōo chele sō, a le jūu ka a bon 'lo sūn wō, ka sī taa sal lo ε. II Bojūu ala i a malakasī 'yer ban dōo 'yer ūn yelmāe, ka a nīre 'lo jaa na jeb a 'yer bī tor a 'yer, ma nyen a toor tōofō 'lo na tor, III ūmune le a sūn mī na i chāe, ala i sī kaa naa a faa kpēe nyā pōro? A sī Soro le dōo nie 'yer a faafō nyā 'yer, ka a bala na wō naa pāa mī man jaa ne ne ne kō sī. IV Nāanmūn mī sōo naa na wō de jānst, nī tōferst, nī ne'maa tōdēdēme, nī a le wōn kō sī a wō Sīe, na wō kō āsōo jaa a le na i a wō bōfo.

V A ba i a malakasī le na so a wer 'lo na waara ε, a 'lo 'yer sūn ben 'yere ε. VI Tiche a jie āsōo nīre āsōo mī 'yer naa, “Bo le nīre i, ka fō tara a wō tier, bī nīsaal bie mī i ka fōn tara a wō tier?” VII Fōo le maal wō, a wō i jaa pōor ka a malakasī gar wō, fō den tūr nī 'yōofō kō wō. VIII Na fō de bonst a jaa bīn a wō gbēe pīlem.” (Yiel Gān 8:4-6) Nāanmūn den bonst a jaa kō wō, bon jaa ba be be ka waa tōo wō ε. Tiche a pōpāanyā, saa nye bonst a jaa na siir ba māe kō wō ε. IX Tiche sī nyen a Yesu wōn vē ka wō i jaa pōor ka a malakasī gar wō, wō den tūr nī 'yōofō kō wō, bojūu wō dīn a kūu dōoye,

ka a Nāanmūn wāefu v̄e a wō lem kūu kaa kō nūre jaa.

^X Wōn waara nū dabil yōō a wō tur pō, a sēen koo Nāanmūn, a 'lo na so bonsi a jaa, nū a 'lo 'yōō bon jaa na tu be be, ka wō maal a ba nūdōon 'lo na faara ba ka wō ı cheche tu a wō dōoye difu pō. ^{XI} Ka a nūre 'lo na maala a nūbe ka ba ure cheche, nū a bala mū na ı a cheche ı s̄aa bō'yen bibiir. A le jūu, v̄a ba kōro a Yesu wōn bōolo ba yeer ε, ^{XII} na wō 'yere, "In p̄or a fū yuor kō a n yeer, naa yiel yiel p̄een fō a bala na duo puoro fō niem."

(*Yiel Gān 22:22*) [□] A nū mū go, "In d̄iel a n Nāanmūn." (*Isaiya 8:17*) Na wō le 'yer go, "Maa nū nyā nū a bibiir bala a Nāanmūn na kō ma." (*Isaiya 8:18*)

^{XIV} A bibiir na tara a āgān nū a jāi jūu, ba mū dōon a Yesu ka wō ı a ba āsoo, wō maal a le, ka a wō kūu na tōo sōō a Satan nyā na tara a kūu kp̄ēo bar, ^{XV} na wōn faa a bala jaa bar ban dōo, ka a kūu dābāe maal ba a ba l̄ieb gbāgbaar. ^{XVI} Yelmāe jaa a ba ı a malakast 'yōō le wō waan a sōofu nyā ε, tiche a Abraham yōn 'yōō le. ^{XVII} Nūtōnō jūu le so, ka a Nāanmūn maal wō a wō nyetāan a wō yeer. Ka a le v̄e a wō ı nūbaal kaara na wō ı a bōorlo nūkp̄ēe na tara yelmāe a Nāanmūn tōmō pō, na wōn tōo de a wō m̄ae lon a bōor ka a nūbe yeldēer baar. ^{XVIII} Bojūu a wō m̄ae mū d̄in tuo a b̄eer kaa pō, wō mū na tōon sōo a bala jaa a b̄eer kaa na nyōo.

III

^I A le jūu, yeer na ba tara chefo ε, na yū pōo a saaju bōolfō pō, yū yuo a yū t̄ier kō a Yesu, a nūtōnāa nū a bōorlo nūkp̄ēe nyā 'yer sūn 'yere. ^{II} Wō tara na yelmāe kō a 'lo na ir wō, nūtāa le a Mosesi mū na dōo tara yelmāe a Nāanmūn yir wō jaa pō. ^{III} Yesu nyen 'yōofu na s̄eē na wō gar a Mosesi, nūtāa le

a nūre 'lo na m̄e a yir na ma nye a 'yōofu gar a yir m̄ae. ^{IV} Bojūu a yir jaa, nūre kōo le ma m̄e, tiche Nāanmūn le m̄e a bonsi a jaa. ^V Mosesi dōo ı a tōtōnō na tara yelmāe a Nāanmūn yir wō jaa pō, na wō dire a ala wōn wa 'yer daar kōo dāas̄e. ^{VI} Tiche a K̄iris̄ito na ı a Nāanmūn Bie, wō tara na yelmāe nū a Nāanmūn yir. Sūn le ı a wō yir, ala ı s̄ı nyōon nyāa nū a t̄iertofu 'lo sūn bōoro nū a yuor.

^{VII} Le le a Nāanmūn S̄ıe dōo 'yer, "D̄ına ala ı fū wōn a Nāanmūn kōkōr, ^{VIII} yū taa ure wa kp̄ēme a yū nyāa nūtāa le yūn dōo chur wō ε, a sōo 'lo yūn dōo b̄eere wō kaara be a mōgōo pō. ^{IX} Be le a yū s̄aakpām̄ıne b̄eer ma kaa na ba mōn ma l̄ēēe t̄ı t̄ān yuom l̄ıjaayi, na ba nye a le ın ı. ^X Ala le so ka n nyen a nūbe bala suur naa 'yer, 'A ba t̄ıers̄ı ma ȳeyele naa. Baa bōo a n s̄oi ε.' [□] Le le, n nyen suur naa pō 'yer, 'Baa be jaa na wa kpe a n p̄ēnfō pō go ε.' " (*Yiel Gān 95:7-11*)

^{XII} N yeer, yū bōo gu yū m̄ae ka āsoo jaa taa tara yeldēer bu nyāa na ba soo de ε, na wō l̄ieb a wō m̄ae yin a Nāanmūn na ba kp̄ıre s̄ē ε. ^{XIII} Tiche yū 'yōonō taa ākp̄āen b̄ıbir jaa, nūtāa a b̄ıbir na chene ka ba bōolo a d̄ına, ka yelbier taa bel āsoo jaa ka wō kp̄ēme a wō nyāa ε. ^{XIV} S̄ı wa naa ka a sūn nū a K̄iris̄ito na wa l̄ōo pō, ala ı s̄ı ban gber t̄ı t̄ān a baaraa, a le sūn dōo bar t̄ier, ^{XV} f̄ıka a le an ben 'yer, "D̄ına, yūn wa wō a Nāanmūn kōkōr, yū taa ure wa kp̄ēme a yū nyāa ε, nūtāa le yūn dōo chur wō ε." (*Yiel Gān 95:7, 8*)

^{XVI} Ba boo le dōo wō t̄ı chir̄e? A ba ı a bala Mosesi na dōo tara yin a Ijipit̄ı t̄ēe pō le ε? ^{XVII} Ba boo mū le a Nāanmūn dōo nyen a suur a yuom l̄ıjaayi? A ba ı a bala na maal a d̄eer ε, na ba lo kpi be a mōgōo pō le ε? ^{XVIII} Ba boo mū le a Nāanmūn pō 'yer ıka ba kō kpe a

wɔ pɛnfɔ jie ε, a ba ɪ a bala na dɔɔ tɔr a wɔ nɛɛ tufɔ ɓar le ε? XIX Le le, si nyen ban ba tɔɔ kpe ε, bojũu baa tara soɔfo ε.

IV

I A le jũu, an ɪ a Nāanmɪn tir a wɔ nɛɛ a wɔ pɛnfɔ pɔ kpefo na chene be be, yi ɪ a si bɔɔnɔ sɔ, ka a āsɔɔ jaa taa wa kpe faa ε. II Bojũu a sɪn mɪ, ba mɔɔl a 'yer nɔɔ kɔ si, nitāa le ban dɔɔ 'yer kɔ ba. Tiche a 'yer ban dɔɔ mɔɔl kɔ ba, ba tara tɔnɔ ε, bojũu a 'yer tɛɛ le ba wɔ, baa de soɔfo pɔɔ ε. III Pɔpāanyā, a sɪn bala na soɔ de kpɛn a pɛnfɔ nyā pɔ, nitāa le a Nāanmɪn na dɔɔ 'yer, “N nyen suur naa pɔ 'yer, baa be jaa na wa kpe a n pɛnfɔ pɔ go ε.” (Yiel Gān 95:11) Tiche wɔ tɔn a wɔ tɔmɔ baar yi a wer pielfɔ daar jaa. IV Bojũu a jie āsɔɔ wɔ 'yer naa a ber ayopɔi daar 'yer, “A ber ayopɔi daar, Nāanmɪn bar a wɔ tɔmɔ a jaa ti pɛn.” (A Pielfɔ Gān 2:2) □ A 'yerbie anyāna nɪ a ju pɔ, wɔ le 'yer naa, “Baa be jaa na wa kpe a n pɛnfɔ pɔ ε.”

VI Sor chene na yuo ka bamune na kpe a pɛnfɔ nyā pɔ, ka a bala ban de nie mɔɔl a 'yer nɔɔ nyā kɔ, ba tɔɔ kpe ε, bojũu bawɔnsɪ le ba ɪ. VII A le jũu, Nāanmɪn le ir bɪbir āsɔɔ na wɔ buɔɔ wɔ dɪna, a kor lɛɛɛ tiche a wɔ le wa tu a Nāa David 'yɔɔ 'yer a le nɛ won dɔɔ 'yer, “Dɪna yun wa wɔ a Nāanmɪn kɔkɔr, yi taa ure wa kpɛme a yi nyān ε.” (Yiel Gān 95:7-8) □ Bojũu ala ɪ a Josua dɔɔ tɔɔn a nɪbe kpɛn a pɛnfɔ nyā pɔ, Nāanmɪn kɔ naa le 'yer bɪbir āsɔɔ 'yer go ε. 1 X A ber Ayopɔi 'Lɔ Pɛnfɔ chene na be be kɔ a Nāanmɪn nɪbe. X Bojũu nɪre jaa na wa kpe a Nāanmɪn pɛnfɔ nyā pɔ, wɔ mɪ ma pɛn naa a wɔ māɛ tɔmɔ pɔ, nitāa le a Nāanmɪn māɛ

na pɛn a wɔ tɔmɔ pɔ. XI A le jũu, yi ɪ a si mɔɔrɔ ɪka si kpe a pɛnfɔ nyā pɔ, ka nɪre āsɔɔ jaa taa ɪ bawɔno a ba kaar na wɔ bār lo ε.

XII Bojũu Nāanmɪn 'yer in bɔnɪbir, na wɔ ma pɪlpɪle, na wɔ dire gar sobɔraa. Wɔ ma ŋmaan jaa kpe ti gbem a sɪɛ, na wɔ 'mar a kɔɔr, na wɔ wel a choofɔ jiiir ti tān a kɔɔr kāa pɔ. Wɔ ma tɔɔr tier nɪ befosɪ a jaa na be nɪre nyāa pɔ 'yer. XIII Bon jaa ba be ka a bɔmaalsɪ pɔ naa soɔl a Nāanmɪn niem ε. Bon jaa ba pɔɔ ε, a jaa dɪɛl a wɔ niem. 'Lɔ le sɪn wa man a yele a jaa kɔ.

XIV A le jũu, sɪn ben tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ na gar a bɔɔrlo nɪbere ba jaa a wɔ do a be a saaju, Yesu na ɪ a Nāanmɪn Bie, yi ɪ a si ba gber a si soɔfo nyā sɪn soɔ pɔ. XV Bojũu, saa tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ 'lɔ na kɔ tɔɔ kaa a si balfɔ ε, tiche si tara na a 'lɔ mɪ a bɛɛr kaa bɔrɔ bɔrɔ na dɔɔ nyɔɔ a sɪn mɪ kaar, tiche waa ɪ yelbier ε. XVI Yi ɪ a si daa yi a wɔ wāɛfo nāa dakɔɔ par nɪ nyāa, na si ti de a wɔ nɪbaal na si nye wāɛfo, ka a sɔɔ si a sɔɔ 'lɔ an wa wɔnɔ si.

V

I A juu nɪbe bɔɔrlo nɪkpɛɛ, ba ma kāan ir wɔ a nɪbe pɔ, na ba ir wɔ a wɔ ma ara kɔ ba nɪ a Nāanmɪn sālsoɔ, na wɔ ma de a ba kufusɪ nɪ a ba bɔɔrlo bonɪs loro nɪ a ba yelɔbe bɔɔr. II Wɔ ma tɔɔn 'mɔɔn a bala na ba bɔɔ ε, ti chiine a jiyuo, bojũu a 'lɔ māɛ mɪ ba tara kpɛɔ ε. III A anyāna jũu le so a wɔ ma de nie lo a wɔ māɛ tulfɔ bɔɔr baar, ti pāa 'matāan a nɪbe ba jaa yelɔbe bɔɔr.

IV Nɪre jaa maa bɔn kaa ir a 'yɔɔfo nyāna kɔ a wɔ māɛ ε, Nāanmɪn le ma buɔɔl wɔ, nitāa le won dɔɔ buɔɔl a Aaron. V Le mɪ le, a Kirisito ba de a 'yɔɔfo nyā

1 **IV:VIII** 4:8 A Josua nyāna le dɔɔ de a Isral nɪbe nie ka ba chen a Kanaan tɛɛ pɔ, a Mosesi na wɔ kpi, a tɛɛ nyā le a Nāanmɪn dɔɔ tir a nɛɛ kɔ ba. (A Tɔmɔ 7:45; nɪ Josua 1:1-9)

ku a wo m̄ae ε, na wo wa lieb a boorlo n̄kp̄εε ε. Tiche N̄aan̄mun mi le 'yer ku wo, “F̄ōo le ι a n Bie, dina n lieb a fo S̄aa.” (Yiel Ḡan 2:7) [□] A le 'yer a jie ās̄oo go, “F̄ōo le a boorlo kpo kpo, n̄t̄aa a Melkijedek kaar.” ² (Yiel Ḡan 110:4)

^{VII} A le daar a Yesu na be ka a t̄ee p̄o, wo den soorfo soor N̄aan̄mun k̄on n̄ubik̄oo ku a N̄aan̄mun nȳa na t̄oo faa wo a k̄uu p̄o, ka a N̄aan̄mun w̄o a wo soorfo, boj̄uu wo den 'ȳoofo siir a wo m̄ae.

^{VIII} Wo gba na ι a bie, wo j̄an n̄ee tuf̄o yi a wo w̄om p̄o. ^{IX} Won wa maal a le an s̄ee ika wo maal baar, wo lieb a faaf̄o soo ku a bala jaa na soo tu a wo n̄ee. ^X N̄aan̄mun le ir wo a wo ι a boorlo n̄kp̄εε a Melkijedek kaar.

^{XI} Si tara na yoo naa 'yer tun a yele anȳana p̄o, tiche ka a par wiilfo k̄p̄eme, boj̄uu a yi b̄oofo ba tal t̄eer ε. ^{XII} Yelm̄ae, a s̄ee naa a s̄oo nȳana p̄o, ka yin taa ι wiwilbe, ti yi chene booro n̄ire ika wo wiil yi a N̄aan̄mun 'yerbid̄oo ala go. Bir le yi chene booro, yaa ta saa dif̄o ε. ^{XIII} Is̄oo jaa na chene 'yene bir, wo chene na ι bipila. A wo ȳe ba tal t̄eer a won t̄oo b̄oo a yeltors̄i ban wile par ε. ^{XIV} Tiche n̄ibere bon le saa, bala 'lo din nye ka a ml̄ ba, ka ba b̄oo v̄ila ni d̄eer.

VI

^I A le j̄uu, yi ι a si bar a K̄risto 'yer pielfo yele, ti chiine niem liere n̄ibere. Yi ta le v̄e ka si p̄oro a tier liebfo yuor go ε, ni t̄od̄eer jaa booro na chiine k̄uu p̄o ε, ni le an s̄ee ika fo tara a N̄aan̄mun soof̄o, ^{II} ni a N̄aan̄mun k̄oo sofo wiilfo, ni nuur d̄oolfo yele, ni k̄uu p̄o irfo ni a 'yer t̄oorfo yele. ^{III} Ala ι N̄aan̄mun soo naa, sin un a le.

² **v:vi** 5:6 A Melkijedek d̄oo ι a N̄aan̄mun boor loro. 'Lo le ku a Abraham a paan̄oo ni a d̄aa na wo soor N̄aan̄mun ika wo s̄oo a Abraham. Abraham mi kon a Melkijedek kofos̄i. (A Pielfo Ḡan 14:17-20, ni Heburu Ḡan 7:1-10)

^{IV} An un tuo ku a bala na d̄oo nye a ch̄aa, a bala na lem a saaju kof̄o kaa, na ba 'mataa p̄on a N̄aan̄mun Siε, ^V a bala na lem a N̄aan̄mun 'yer v̄ila kaa, ni a k̄p̄εo 'lo na waara a baaraa daar. ^{VI} Ala ι ba faan lo, an un tuo ka ba le waan ba a ba wa nye tier liebfo, boj̄uu a ba boorfo le kpara naa a N̄aan̄mun Bie a daa ju go, na ba le 'ȳoo ka a n̄iyoo le wuolo wo.

^{VII} A le a t̄ee na ma nȳu a sabie k̄oo na ma loro na wo bul a bonst̄i ala na tara t̄on̄o ku a bala na ko, ma nyen a N̄aan̄mun soof̄o. ^{VIII} Tiche a t̄ee 'lo na ma bul a ḡoor ni a mo-ur, waa tara t̄on̄o ε, ti na wo be p̄o 'ȳoofo p̄o. A baarfo daar b̄uu le na di wo.

^{IX} Si gban 'yere a anȳana, barmine, si bar tier a yi jie, na si b̄oon yin tara b̄os̄on, b̄os̄on ala na l̄oon a faaf̄o. ^X N̄aan̄mun ba ι n̄ibur bur ε. Wo k̄o iin a yi t̄om̄o ni a yi n̄of̄o yin wiil ku wo ε, na yi s̄oo a wo n̄ibe ti chene s̄on̄o ba. ^{XI} Si booro naa ika a yi ās̄oo jaa wo m̄oo n̄ibir maala a le ne ti t̄an a baaraa, na yi k̄o baala a yi tier̄to jie ε. ^{XII} Saa booro ika yi ι koro d̄eme ε, tiche yi t̄oro a bala na tu a soof̄o p̄o tara k̄anyir nyen a bonst̄i ala a N̄aan̄mun na tir a n̄ee.

^{XIII} Le a N̄aan̄mun na tire a n̄ee koro a Abraham, n̄ire jaa na ba be be gar wo a won p̄on j̄uu, wo p̄on naa a wo m̄ae, ^{XIV} na wo 'yere, “Yelm̄ae jaa le, un s̄oo fo naa, naa v̄e ka a fo bal par paal.” (A Pielfo Ḡan 22:17) ^{□□} Le le a Abraham tara a k̄anyir na wo chel l̄eeε wa de a le a N̄aan̄mun na tir a n̄ee ku wo.

^{XVI} N̄ire ma den a n̄ire 'lo na gar wo yuor p̄on, ka a le won ma tir a n̄ee ι yelm̄ae, ka a wilewile maa le be be go ε. ^{XVII} Boj̄uu N̄aan̄mun booro naa ika wo maal a wo bef̄o 'lo na ba liere ε, ka a chaar ku

a bala na wa de a ala won tur a nεε. Wɔ tur nεε ɪka won maal a lε. ^{XVIII} Nāanmɪn maal a nitō ɪka, a bonst ayi anyā na ba tōonō hεrε ε, Nāanmɪn mɪ kō tōo ηmaa jire ε, ka a sɪn bala na jo tɪ nyoo a tɪertɔfo nyā won kɔ sɪ a pɔɔ taale, ka a na 'yōo sɪ ākpāen. ^{XIX} A tɪertɔfo nyā lε sɪ tara, naa ɪ a nebikur na ma lū a sɪ sɪε a wɔ chum ba dōonō ε. Wɔ pōn kpe be a diniem a fɔbaa 'lɔ ban lū var puor. ^{XX} Be lε a Yesu de nie chen a sɪ 'yōo, wɔ kpe naa a sɪ 'yōo. Wɔ ɪ naa a bɔorlo nɪkpēε kpo kpo nitāa a Melkijedek kaar. 3

VII

^I A Melkijedek nyā lε dōo ɪ a Salem nāa nɪ a Nāanmɪn na do gar a saaju bɔorloro. 'Lɔ lε tuor a Abraham na wɔ 'yer nevila 'yōo wɔ, a lε won dōo jeb a nāmune bala tōo tɪ hεb waara. ^{II} Ka a Abraham ɪr a bonst ala won waara nɪ a jaa pɔ pie, bō'yen kɔ wɔ. A wɔ yodōo par nɪ nyā, torfo nāa, a nɪ mɪ, Salem nāa, a par lε, nyā'maar nāa. ^{III} Waa tara sāa ε, bu ma ε, nɪrε jaa ba bōo a wɔ dɔɔfo daar ε, bu bōo a wɔ bal par ε, bu a wɔ kɪu daar ε. Wɔ kaara naa a Nāanmɪn Bie kaar, na wɔ ɪ a bɔorlo kpo kpo.

^{IV} Yɪ tɪer kaa a lε won berma jā. A sɪ sāakpā Abraham gba mɪ dōo kɔ wɔ a bonst ala won fa pɔ pie jaa pɔ bō'yen. ^V Pōpāanyā, a Mosesɪ nεε won dōo bin 'yer naa ɪka, a Levi bal par pɔ lε a bɔorloro na ma yi, 'lɔ lε na ma de a pie jaa pɔ bō'yen yin a Isral nɪbe ba jaa sē, a wɔ māe yεer sē, a ba yεer gba mɪ na ɪ a Abraham bal nɪbe sē. ^{VI} Tɪche a daba nyā baa gba bɪer a wɔ tɪ yi a Levi bal par pɔ ε, tɪche wɔ den a pie pɔ bō'yen yi a Abraham sē, na wɔ 'yer nevila

'yōo a 'lɔ a Nāanmɪn na dōo tur a nεer kɔ. ^{VII} Baal ba be be ε, ɪka a nɪrε 'lɔ na berme 'yer nevila 'yōo a 'lɔ na ba jā bon ε. ^{VIII} A yelee āsɔo nɪ nyā ɪka, a bala na kpire lε ma de a pie pɔ jaa bō'yen, tɪche a sɔr āsɔo pɔ, a Melkijedek 'lɔ na ba kpire ε, de naa. ^{IX} Isɔo gba mɪ na 'yer ɪka, a Levi nɪrε na ma de a pie jaa pɔ bō'yen, ba yab a pie jaa pɔ bō'yen tu a Abraham sē, ^X bojūu a lε a Melkijedek na dōo tuor a Abraham, a Levi chene na be a wɔ sāakpā pɔom.

^{XI} Ala ɪ a Levi bal nɪrε, a bɔorlo tōmō ma ta vɛn ka wɔ tor jaa dē dē, a nebināa 'lɔ ban kɔ a nɪbe, bɔ lε so ka ba lε bɔorɔ a bɔorloro āsɔo ɪka wɔ wa, na wɔ kaara a Melkijedek kaar na waa ɪ a Aaron kaar ε? ^{XII} Bojūu bala wa hεr a bɔorloro, ba mɪ ma hεr a nebināa. ^{XIII} A 'lɔ ban 'yere na so a yelee anyāna, wɔ ɪn bal yuo, ka nɪrε āsɔo jaa ba yi a bala nyāna pɔ na wɔ tɪ tō tōmō be a bɔor lofo jie ε. ^{XIV} Bojūu nɪrε jaa bōon naa ɪka a sɪ Soro ɪn a Juda bal nɪrε, ka a bala nyā pɔ, Mosesɪ mɪ ba pɔr a yuor ɪka nɪrε na yin a bala nyā pɔ tɪ ɪ a bɔorloro ε. ^{XV} Ka a lε sɪn 'yer gba gān chāa pɔ, ɪka ala ɪ a bɔorloro āsɔo na kaara a Melkijedek kaar wa wa naa, ^{XVI} a 'lɔ na wa ɪ a bɔorloro 'lɔ na ba tu a lε a nebināa na 'yer tun a wɔ sāakpā loor ε, tɪche a tun a lε a kpēo 'lɔ na yi a nyevor na ba tara sōofɔ pɔ. ^{XVII} Bojūu a seb ɪka, "Fōo lε ɪ a bɔorlo kpo kpo na ba tara tεfɔ ε, nitāa a Melkijedek." (*Yiel Gān 110:4*)

^{XVIII} Ba tɔon a kōro binfo lan bar, bojūu wɔ bal naa na waa ɪ bōjoraa go ε. ^{XIX} Bojūu a nebināa nyā maa tōo maal bon ka wɔ tor jaa dē dē ε, ka a tɪertɔ yuo na ɪ gar wɔ wa, na wɔ vē ka sɪ tɔo gbɔr Nāanmɪn.

3 **vi:xx** 6:20 A Melkijedek dōo ɪ a Nāanmɪn bɔor loro. 'Lɔ lε kɔ a Abraham a paanōo nɪ a dāa na wɔ sɔor Nāanmɪn ɪka wɔ sōo a Abraham. Abraham mɪ kon a Melkijedek kofost. (A Pielfo Gān 14:17-20, nɪ Heburu Gān 7:1-10)

XX A Nāanmūn neturaa dōo be be, bamne lēb a bōorlorbo ka a neturaa ba pōo ε, ^{XXI} tiche 'lo lēb a bōorloro ka a neturaa pōo, a le a Nāanmūn na 'yer kō wō, “A sī Soro pōn 'yer, na wō kō wa puur a kōo bar jaa ε. Fōo le i a bōorlo kpo kpo.” (Yiel Gān 110:4) □ A pō binfō nyāna jūu, Yesu le wō de bin a nēe ka wō i a neturaa na gar.

^{XXIII} A kōro a bōorlorbo bala ma dōo i yōo, bojūu kūu maa sōo ka ba be be a tōmō pō kor ε.

^{XXIV} Tiche a Yesu 'lo na ben be jaa kpo kpo, a wō bōorlo tōmō ba tara lērfō ε. ^{XXV} A le jūu, wō ma tōon faa a bala na tu a wō jie waara a Nāanmūn sē. Bojūu wō ma ben be sōo jaa 'maala a Nāanmūn kōro ba.

^{XXVI} A bōorlo nīkpēε nyāna le bōo a le sin bōoro, wō in cheche, waa tara chefō ε, waa bōoro yeldēε ε, na wō oo wō māε yin yelbe-irbe pō, na wō do gar a saaju.

^{XXVII} Waa kaara fika a bōorlo nībere banyā ε, naa ba le sēε ika wō loro a bōor a bībie a jaa ε, na won ma de nie lo a wō māε tulo bōor, ti pāa mī lo a nībe mī bon ε. Wō māε le sōo na wō lēb a bōorlo dōo lo a ba yeldebe bōor a dēdēε daa ka a baar. ^{XXVIII} Bojūu a nēbināa le ma ir a bōorlo nībere, ka ba i nībe na bal, tiche a pōfō nyā na tu a nēbināa puor wa, a Bīe le Nāanmūn ir, 'lo le maal a le jaa a Nāanmūn na bōoro ika wō maal.

VIII

^I A 'yere sin 'yere nī nyā, sin tara na a bōorlo nīkpēε nyā na jāne be a saaju kpēo wō jaa sōo nūsōo jie. ^{II} Be le wō tōnō a dinie sōo na i a yelmāε Nāanmūn puorfō yir a sī Soro māε na maal, a ba i a gān yir 'lo a nīre na maal a wō nūu ε.

^{III} Bōorlo nīkpēε jaa ba ma ir wō naa ka wō ma diere a kōfōsī nī a bōorlo bonsi loro nī a bōor, ala le so ka a nyā mī na de bon kōo lon a

bōor. ^{IV} Ala i wō ta ben ka a tēε pō, wō kō naa ta i bōorloro ε, bojūu nībe den nie be ka, na ba ma diere a kōfōsī turo nī a le a nēbināa na man. ^V Ban tōnō a Nāanmūn puorfō yir cheche nyā pō na i a 'lo na be a saaju gāagiel ban tōor maal. A anyāna jūu le so ka a Nāanmūn kpākpāana a Mosesī a le won dōo bōoro ika wō maal a gān yir, na wō 'yer, “Kaara sō, na fō maal wō a le ne nī wō ju in wiil fō be a tōo ju.” (A Yifō Gān 25:40) □ Tiche a tōmō 'lo a Yesu na nye, gar a ba bon jaa bamm na i a neturaa 'ma'maala na gar a bōkoraa, bojūu a nēbin paalaa na i gar pō le wō maal.

^{VI} Bojūu ala i a netur koraa 'lo ba dōo tara chefō ε, jie kō naa be be a ba le bōoro bōyuo ε. ^{VIII} Tiche Nāanmūn nyen a le a nībe na 'mab, na wō 'yer, nītō le a sī Soro 'yer, “Bībir kōo na wa vie naa, ka n tīr netur paalaa bin kō a Isral yir dēme nī a Juda yir dēme. ^{IX} A kō le nyetāan a nēε 'lo in dōo tīr kō a ba sāakpāmīne a daar 'lōnō in nyōo ba a nūu tōo yin a Ijipitī tēε pō ε. Nītō le a sī Soro 'yer, bojūu baa sōo ara a le in tīr a nēε kō ba ε, ka n mī lēb puor 'yōo ba. ^X A anyāna le i a neturaa in na tīr kō a Isral yir dēme, a bībir 'lo wa vie baar. Le le a sī Soro 'yer. In de naa a n nēε 'yōo a ba tīersī pō, na n seb dōol a ba nyān ju. Ka n i a ba Nāanmūn, ka ba mī i a n nībe. ^{XI} Nīre jaa kō le wiil a wō tō sōo ε, bu ka nīre 'yer kō a wō yebe ika, ‘Bōo a sī Soro ε.’ Bojūu ba jaa na bōo ma naa, yi a bil pō ti tān a bere pō. ^{XII} In vēn a ba putuyele bar. N kō le tīer a ba yeldebe jaa go ε.” (Jeremiya 31:31-34)

^{XIII} Nāanmūn na bōolo a neturaa anyāna bōopaalaa, wō maal a 'lo na de nie ka wō i bōjoolaa, ka bon mī na jool, wō maa yaara ti kpi ε.

IX

^I Faa nye, a netir dōo 'lo tara na a puorfō chirsu ni a jicheche 'lo ban dōo maal ka a tēe pō. ^{II} A gān yir nyā ban dōo maal baar, a di yēyē pō le ba bin a fātunsi dōolfō jie ni a tēebōl 'lo ju ban ma dōol a paanōcheche ala. A jie nyā le ba bōolo, jicheche. ^{III} A dinie sōo ban lū a fobaa var, ba bōolo naa a be, Cheche wō jaa Cheche Jie. ^{IV} Be le a bōor lofō jie be na i selma a ba ma chonō a tāi nyūu vūla ala ni a netiraa daka ban maal ti waar selma pōo. A daka nyāna pō le a selma dulo ban 'yōo a maana ni a Aaron dāgbal 'lo na dōo 'mor a puul ni a kōsir pērsu ala ban dōo seb a nebināa 'yōo. ⁴ ^V A daka nyā ju le ba maal a malakasī bala na wile a Nāanmūn tūr ka ba ara kō a malakasī bala ban bōolo a cherubim, ka ba ger pōo a faafō bōor lofō jie. Tiche si kō tōo man a yelsi anyāna tu tu taa a pōpānyā ε.

^{VI} Le a yelsi anyāna ban wa chōor a nutō baar, a bōorlorbo pāa ma kpiere na a di yēyē sōo pō, bībir jaa tōnō a ba tōmō. ^{VII} Tiche a bōorlo nukpēe 'lo tēe le ma kpe a dinie sōo gbebō'yen yuon jaa, wō maa faa dōo jāi ε. Ala le wō ma kpēn a be ti lon a wō māe bōor, ni a nūbe ni yeldebē ban ba bōon ε, ti faa tul maal bōor. ^{VIII} Nāanmūn Siε wiil a anyāna ūka, a sōr na kpiere a jicheche 'Lo Wō Jaa Cheche Jie chene na ba yuo ε, a gān yir koro na chene ara jūu. ^{IX} A anyāna dōo wile a dūna sōo, naa wile ūka a kofōsi ni a bōorlo bonsi ala ban ma lon a bōor, maa tōo vē ka a 'lo na wa a puorfō jie tīer chaar ε. ^X A i naa bōdiir tēe yele, ni nyūfo yele, ni bōpēersi yelsi, ala le ba mōo nībir maala ti tān a yelpaalaa na lier.

^{XI} Le a Yesu Kirsito na wa a bōorlo nukpēe nyā kaar, ni a yelsōn ala na de nie be ka, wō kpēn tu a jikpēe ni a puorfō yir 'lo na i cheche an ba i nire nūu le maal ε, ka si 'yer ūka waa pōo a bōmiersi pō ε. ^{XII} Waa de bōo bī narbil jāi ε, tiche wō kpe naa a jicheche Wō Jaa Cheche nyā pō, gbebō'yen kō nire jaa ni a wō māe jāi, a si tōo nye a faafō a kpo kpo. ^{XIII} A bōor jāi ni a nadai jāi ni a nasarbil tāpīel ban ma dōo mur a bala na sōo, ka a ba āgāma yi i bōsōn. ^{XIV} Njūmīne pāa le, a Yesu Kirsito jāi a 'lo na tu a Nāanmūn Siε na i nyevor, a wō māe na ba tara chefo ε, lon bōor kō a Nāanmūn na wō pēe a si tīer ni tōmō jaa na chiine ni si kūu pō, ka sin tōo tōnō koro a Nāanmūn vor.

^{XV} Bojūu a anyāna le vē ka a Yesu Kirsito i a netir paalaa 'ma'maala, ka a bala a Nāanmūn na bōol, na nye a bōsōn ala na ba tara baarfō ε. Pōpānyā wō kpi naa na wō faa ba yin a yeldebē ala ban dōo maal a netir koraa 'lo pō.

^{XVI} Nire wa tūr nee ūka 'lo wa kpi baar, a kūu le wō ma wa kpi, ka a le won 'yer pāa yi chāa pō, ^{XVII} bojūu ala i fo tūr nee ūka fōo wa kpi baar. Fōo wa chene a ba i yele ε, tiche fūn wa kpi baar le a pāa i yele. ^{XVIII} A anyāna jūu le so gba, ka a netir dōo 'lo maa i bon jaa ka a jāi ba pōo ε. ^{XIX} Le a Mosesi na wa man a nebināa 'yer kō a nūbe ba jaa baar, wō den a nelpolo jāi na wō de kōo 'yōo, na wō de per kool jīe na wō vōo urbanyūu na wō tun mur a gān pilāa 'lo ni a nūbe ba jaa. ^{XX} Ti na wō 'yer, "A anyāna le i a netiraa jāi, a Nāanmūn na kpākpāana yi ūka yi turo." (A

Yifo Gān 24:8) ^{□□} Le ni ju ni le wō de a jāi mur a gān puorfō yir ni a

⁴ **IX:IV** 9:4 A manna anyāna un bōdiir a Nāanmūn na dōo kō a Isural nūbe be a mōgōo pō ka ba di. (A Yifo Gān 16:4-36, ni Joon 6:31, 49)

bonsi a jaa ban ma de maala ni a be. ^{XXII} Yelmæe jaa a nebināa 'yer ika, ba ma de a jāi mul a bonsi a jaa. Ka jāi ba wa kpaar ε, yelbier vē kofu ba be be ε.

^{XXIII} A tara na sor ka ba choor a saaju bōtōor maalaa ni a boorlo bonsi anyāna, tiche a saaju bonsi mæ 'lo, a ba boorlo bon gar naa anyāna. ^{XXIV} Bojūu Kirusito ba kpe a nire nūu bōmaalaa jicheche nyā pō, na dōo i a saaju bon sō 'lo ban dōo tōor maal ε. A saaju mæe le wō ti kpe, na wō ti ara a Nāanmīn niem a pōpānyā a si jūu. ^{XXV} A ba i wō kpēn be a saaju na won le ti loro a boor bībir jaa ε, nitāa le a Juu nibe boorlo nāa na ma kpe a Jicheche 'Lo Wō Jaa Cheche pō, a yuon ni a jāi na ba i a wō mæe jāi ε. ^{XXVI} Ala i le le a ta i, Kirusito naa pāan din dooye sōo jaa yi a wer pielfo daar jaa. Tiche a pōpānyā, wō wa daan yi a bībir baaraa daar na wō maal yele a jaa baar, ika wō wa de a wō mæe heb a boorlo bon diin a yelbier bar. ^{XXVII} Nitāa le ban dōo nire ka won kpi daar kōo, na wō ti tuor 'yer tōorfō, ^{XXVIII} le le, a Kirusito lon a boor kpo kpo kō ntyōo. Won heb wa a gbæe ayi sōo, a ba i fika a wō wa de a yelbier bar ε, tiche ka wō waan faafō wa kō a bala jaa na chele wō.

X

^I A nebināa dōo i a bōsō 'lo na waara gāagiel, a ba i a bon mæe le ε. A nitō jūu, a kō tōo i a boorlo bōbō'yen ban ma lo yuon jaa ka a tōo choor a bala na ma wa tōo gbōr a Nāanmīn puorfō 'yōo ε. ^{II} Ala i a ta tōon choor ba, ba kō naa bar a boorlo bomō ir fō ε? Bojūu a bala na ma ta wa a Nāanmīn puorfō jie, a ba yelbier naa baar naa, ka ba kō ma le tier to a ba yeldebe go ε. ^{III} Tiche a ba yuon jaa boorlo bonsi anyāna ma ttere ba naa a ba yeldebe, ^{IV} bojūu

a nadai ni a boor jāi maa tōoro ire a yeldebe bara ε.

^V A le jūu, a Kirusito na waara ka a wer pō, nitō le wō 'yer kō a Nāanmīn, "A boorlo bonsi ni a bōkorsi, faa booraa ε, tiche āgān le fō choor kō ma. ^{VI} A boorlo bonsi ban chōnō ni a ba 'mabfo bōkorsi, fō pōo maa pel yaa ε. ^{VII} Ka n pāa 'yer, maa ni nyā, nitāa le an seb a n yele a Nāanmīn gān pō. N Nāanmīn, n wa naa ika n wa i a fō bōfo." (*Yiel Gān 40:6-8*) [□] Wō den nie 'yer, "A boorlo bonsi ni a kofosi ni a dōn ala ban ma kō chōm ni a ba tulo kofosi ala, faa booraa ε, fō pōo ba pel ε," an sōo i ika a nebināa le 'yer ika ba i a le. ^{IX} A wō pāa 'yer, "Maa ni nyā, n wa naa ika n wa i a fō bōfo." Wō tōon a 'lo na de nie bar, ti de a ayi sōo 'yōo a jie. ^X A nitōnō jūu le a Nāanmīn maal si, a si i nūsōn a Yesu Kirusito na de a wō āgān lon a boor kpo kpo kō si.

^{XI} A Juu nibe boorloro, bībir jaa le wō ma ara ti tōnō a ba puorfō tōbie. Waa gala a boor lofo nyā na maa tōo de yelbier bar ε. ^{XII} Tiche a Yesu Kirusito na wa lo a boor kpo kpo nyā baar a yelbier jūu, wō pāa ti jāne naa a Nāanmīn nūsōo jie. ^{XIII} An yi a le daar jaa, wō chele naa a Nāanmīn na wa de a wō dōdēme kō wō a ba heb a wō gbæe dōolfō jie, ^{XIV} bojūu gbebō'yen tee le wō lo a boor, ka a see kō a bala won maal ka ba i cheche.

^{XV} A Nāanmīn Siε mi 'yer yelmæe jaa kō si ni a yele nyā, wō den nie 'yer, ^{XVI} "Nyā le i a netraa nyā in wa tara ni ba, a sōo 'lo wa po baar. Le le a si Soro 'yer. In den a n nebinsi 'yōo a ba nyān pō, naa seb 'yōo a ba tiersi pō." (*Jeremiya 31:33*) ^{□□} Na wō pāa le 'yer pōo, "A ba yelbier ni a ba chefosi tōbie, n kō le tiera go ε." (*Jeremiya 31:34*) ^{□□} Nāanmīn na wa vē a yelbier anyāna kō nire, yelbier boor lofo ba le be be go ε.

XIX A le jūu n yeer, sūn ben tara a 'lafu nyā na tū kpe a Jicheche Wō Jaa Cheche Jie a Yesu jāi jūu, XX na wō yuo a yelmāe sōr nūbir paalaa na 'mar tu a fovaraa 'lo pō, 'lo le ɪ a wō āgān, XXI na sɪ be tara a bōorlo nūkpēe nyā na kaara a Nāanmūn yir, XXII yɪ ɪ a sɪ tōo gbōr Nāanmūn nɪ nyāa nyā na vɪele, nɪ a sōofu na tɪre. Bojūu wō mɪr a sɪ nyān, na wō fiel sɪ yɪn a tɪer sōonaa pō, na wō pēe a sɪ āgāma nɪ a kōsōo ala. XXIII Yɪ vē a sɪ nyōo a sɪ tɪertōfo nyā sūn sōo jaa chāchā tara, bojūu a 'lo na tɪr a nēe kō sɪ un yelmāe sōo. XXIV Yɪ vē a sɪ kpākpāana taa mōo nūbir nōfo nɪ vɪla maalfō pō. XXV Yɪ taa ɪre wa vē ka sɪ ma bara taa sē lōofu ε, nɪtāa le a bamune na ma ɪre ε, tiche yɪ vē a sɪ 'yōonō taa ākpāen, na sɪ ma maala a le sōo jaa, an ɪ a Bɪbir tōoro na gburo.

XXVI Ala ɪ sɪ chene na bōon jaa tɪ ma maala a yelbier sūn wa bōo a yelmāe baar, yelbier bōorlo bon jaa ba le be be go ε, XXVII tiche dābāe tee le sɪ chele nɪ a 'yer tōorfō, nɪ a būu dagel 'lo na wa dɪ a Nāanmūn dōdēme. XXVIII Nɪre āsōo jaa wa dōo tōr a le a Mosesɪ na 'yer bin, ka a nɪbe ayɪ bɪ nɪbe ata wa dɪ dāasɪe ɪka yelmāe le wō ɪ a le, ba ma kō naa a nɪnyɪne tɪ maa kaa wō nɪbaal ε. XXIX Ge buor le yɪ tɪer Nāanmūn na ge a nɪre 'lo na nēere a Nāanmūn Bie nyā nɪ gbēe, a nɪnyɪne 'lo na maal fɪka waa ɪ bōcheche ε, a jāi nyā na ɪ a netraa na maal wō a wō tor, ka wō tō a Nāanmūn wāefō Sɪe? XXX Bojūu sɪ bōon a 'lo na 'yer, “Maa le so a sān yaafu, un lɪeb yaa a sān,” (Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 32:35) wō le bōo 'yer go, “A sɪ Soro na tōor a wō nɪbe 'yer.” (Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 32:36) □□□ A ɪn dābāyele, ala ɪ fō faan lo a Nāanmūn nūbir nyā nūu pō.

XXXII Yɪ tɪer kaa a le daar yɪn dōo be be, tɪ wa nyē a chāa, a le yɪn ba gber tuor a dooye yōo

ala. XXXIII Sōo kōo, chāa pō jaa le ba ma tōro yɪ na ba gere nɪ yɪ. Daar kōo, yɪ ma 'mantāan a bala mɪ ban gere a le. XXXIV Yɪ mɪ dōo tara nɪbaal nɪ a bala ban nyōor pōo a die pō, na yɪ mɪ tara popel an ba bā yɪ ε, a sōo 'lo ban fa a yɪ bōtarsɪ, bojūu yɪ bōon naa ɪka yɪ māe tara naa bōtarsɪ na ɪ gar a anyāna na ba tara baarfō ε.

XXXV A le jūu, yɪ taa lōb a tɪer sō nyā bar ε, Nāanmūn na yab yɪn gar a le. XXXVI Yɪ mōo nūbir tara kānyir na yɪ maala a le a Nāanmūn na bōoro, yɪn wa nyen a le wōn tɪr a wō nēe. XXXVII Bojūu a chen bālāa ka a, “Lō na waara, wōn wa naa. Wō kō kor ε. XXXVIII Tiche a maa torfō sōo 'lo, na kpɪere naa nɪ sōofō. 'Lō wa lɪeb puor 'lo, n pōo kō pel wō ε.” (Habakuk 2:3-4) □□□□ Tiche sūn ba ɪ a bala na lɪere a puor sōonō ε, tiche sɪ un a bala na sōo de, na sɪ nyē faafō.

XI

I Pōpāanyā, a sōofu nyā vē naa ka saa 'lōoro gber ε, yelmāe jaa a bon 'lo 'yōo sūn tara a tɪer tɪ ba nyen nūbir ε. II A sōofu nyā le a kōr dēme dōo tara, ka a Nāanmūn dān ba.

III Sōofu le vē a ba bōo a par ɪka Nāanmūn dōo de a wō nēe 'yerbie maal a tēe, nɪ a saaju wō jaa, ka a bonstɪ sūn ben nyere, a ba ɪ a dōo be be ka wō de maal ε. IV Sōofu le vē ka a Abel bōorlo bonstɪ wōn de kō Nāanmūn ɪ gar a Kain bōorlo bonstɪ. Sōofu le vē ka a Nāanmūn dān wō 'yer ɪka a wō ye le tor naa, a sōo 'lo a Nāanmūn na dōo 'yer a Abel kōfostɪ nyā 'yer, wōn sōo kpɪ gba, tiche a sōofu le vēn ka wō chene 'yere.

V Sōofu le vē ka Nāanmūn wa de a Enok bōnɪbir. 'Lō ba kpɪ bōo kūu ε, baa le wa nyē wō jaa go ε, bojūu Nāanmūn māe le wa de wō. Bojūu sere tiche ka wō wa chen, Nāanmūn 'yer a ɪka a Enok ye le

nõmõ wõ naa. ^{VI} Nire ba wã tara soõfo ε, an in tuo won na tõõ pel Nãanmın pɔɔ, bojũu nire ãsoɔ jaa wa waara a Nãanmın sê, wõ soɔn ıka wõ ben be, na wõ mı ma yara a bala na mõɔ nıbir bɔɔɔ wõ.

^{VII} Soõfo le vê ka a Nowa tu a le a Nãanmın na dõɔ 'yer kɔ wõ ti ba nyen nıbir ε, ti na wõ de dãbãe maal a daka bulomtum faan a wõ yir dẽme nı a wõ mãe. A wõ soõfo vê naa ka wõ 'yer netuo 'yõɔ a wer nıbe ba jaa ban tɔr a Nãanmın 'yer jũu, ti na wõ Lieb a yeltorsı bõdire a wõ soõfo jũu.

^{VIII} Abraham soõfo jũu, a sõɔ 'lo a Nãanmın na dõɔ bɔɔl wõ ıka wõ yi chen a jie 'lo na wa ı a wõ sofo daar kõɔ, wõ tu naa a Nãanmın nee na wõ chen, won gba na ba bõɔ a jie won chiine ε. ^X Soõfo vê naa ka wõ ti kpiere a neturaa tõe 'lo pɔ ı sãan a be a paal 'lo pɔ. A gãma seer ala pɔ le wõ dõɔ 'mataa kpiere nı a Isaaki nı a Jekob, na ba mı pɔɔ wõ na wa so a jie 'lo a Nãanmın na tır a wõ nee. ^X Bojũu wõ dõɔ kaara niem ıka wõ nye yir par ban sõɔ, ka a Nãanmın mãe ı a mımıere.

^{XI} Soõfo le vê ka a Abraham na dõɔ kor ı danyõɔ, ka a wõ pɔɔ Saara mı ab, ti ba chene na dõɔ bie. Wõ tara na soõfo nı a Nãanmın nee won tır kɔ wõ. ^{XII} Ka a dabõ'yen nyã na kor bõtul ta kũu, ti wõ 'yõɔn par ka ba waa fika a nmerbie na be a saaju, na ba kaara man nee bire kaar fon kõ tõõ sɔr ε.

^{XIII} A nıbe banyãna soɔn Nãanmın ti tãn a sõɔ 'lo ban kpi. Baa nye a le a Nãanmın na dõɔ tır a nee kɔ ba ε, nıdaa le ba gbã nyãa ti soɔ de, na ba soɔ ıka sãanba nı nıyɔorsı le ba ı ka a wer pɔ. ^{XIV} A nıbe banyãna na 'yer a anyãna, wiil ıka ba kaara na bɔɔɔ a tõe 'lo na ı a ba mãe tɔɔr. ^{XV} Ala ı ba dõɔ tiere a paal 'lo ban yi, ban taa tõɔn le Lieb kul a be. ^{XVI} Tı le ba le ε, ba dõɔ tiere a paal 'lo na gar a be, na be a saaju. Ala le so ka a vã

ba kɔɔ wõ won ı a ba Nãanmın ε, bojũu wõ chɔɔr a tõe kɔ ba.

^{XVII} Soõfo vê naa ka Abraham, a sõɔ 'lo a Nãanmın na beer wõ kaa ka wõ soɔ de a wõ bidaba Isaaki ka wõ ı a bɔɔrlo bon a won lon a bɔɔr. 'Lo le dõɔ soɔ de a le a Nãanmın na tır a nee kɔ wõ, ti na wõ soɔ de a wõ bidabõ'yen tee nyã na lon a bɔɔr. ^{XVIII} Nãanmın gba na dõɔ 'yer kɔ wõ ıka, "Isaaki le na 'yõɔ a fo par, le in tır a nee kɔ fo." (A Pielfo Gãn 21:12) □□ Abraham tıer bõɔn ıka Nãanmın na tõɔn sãı kũu, ka a nyetãan fika wõ nyen a Isaaki na yi a kũu pɔ.

^{XX} Soõfo vê naa ka Isaaki 'yer nevila 'yõɔ Jekob nı a Esau a ba nıdaar kõɔ ye.

^{XXI} Soõfo le vê ka a Jekob na ta a kũu, wõ 'yer nevila 'yõɔ a Josefo bibiir ba jaa ti na wõ guun lan a wõ dãgbal diiraa ti puor Nãanmın yãan.

^{XXII} Soõfo vê naa ka a Josefo kũu na wa gbɔɔ, ti wõ 'yer kɔ a Isıral nıbe a Ijipiti tõe pɔ yifo 'yer kɔ ba, na wõ man ba a le ban na ı nı a wõ kɔbɔ.

^{XXIII} Soõfo nyã vê naa ka a sõɔ 'lo ban dɔɔ a Mosesı a wõ dɔɔrbo soɔl won bar nmerı ata. Bojũu ba nyen won ı bivıla, na baa joro a nãa binfo ε.

^{XXIV} Soõfo nyã vẽn a le a Mosesı na wa nõɔ, waa soɔ ka ba bɔɔlo wõ a nãkpẽe Faaro bipɔɔ bie ε. ^{XXV} Wõ kãan ır ban na 'mataa gen wõ nı a Nãanmın nıbe gar won na di a yelbier nõɔ bãlãa tee. ^{XXVI} Wõ nyen won na di dɔɔye a Kırısıto jũu ka a tara tõnõ gar a Ijipiti tõe pɔ nãbomo. Bojũu daar kõɔ sãyar le wõ mõɔ nıbir kaara. ^{XXVII} Soõfo vê naa ka a Mosesı yi be a Ijipiti tõe pɔ, ti ba joro a nãa suur ε. Wõ tara na kãnyir, bojũu wõ nyen a 'lo a nıbir na maa nye ε. ^{XXVIII} Soõfo le wõ de tun a le a Nãanmın na 'yer a Gõl Bar Bıbir 'yer, na wõ dõɔ 'yõɔ ka ba

bol a jāi a ba dōdō ε, ka a sōofu 'lo na waara ba tōo sur a Isral nibe bidadōn ε.

XXXIX Sōofu vē naa ka a Man Jte var heb sor, ka a Ijipiti dēme mī na wa ta nye a le na ba kpe ka a man di ba jaa.

XXX Sōofu le vē ka a Jeriko dachin kpēε 'lo wō jaa gel lo, a le a Isral nibe na wa gōor a tēe wō jaa a ber ayopōi tuor.

XXXI Sōofu le dōo faa a sēsē pōo 'lo ban buolo a Worahab, bojūu wō dōo sōo de a bala ban tō ika ba ti jūr a tēe kaa. Waa dōo pōo a bawōnsi pō kpi ε.

XXXII N le man bo go? N ba tara jaa na man le a Gidiyon nī Baraki nī Samson nī Jefeta nī a Nāa David nī Samuwel nī a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na tō 'yer ε, XXXIII bala le de sōofu jeb na ba tōon nāmune, ti maal a le na sēε, nyen a le a Nāanmūn na tir a nēε. Bala le mī dōo kpal a jubere nēε, XXXIV na ba kpiin a būu dagel, ti na ba jo faa a ba māe a sobere ala ban taa kōn ba. Bala le dōo i a nībaalsi, na ba heb nukpāen, na ba heb gādaar a jēer pō tōo a ba dōdēme. XXXV Pōbo mī le nyen a ba nibe na dōo kpi ti le heb ir i vōε. Ba gen bamune putuger. Bala ta sōo, ba kō naa ge ba ε, ti ba tōr ti chene ara a ba sōofu buoro ika ba wa nye a kūu 'lo pō irfō na i gar a nyā. XXXVI Ba lan bamune na ba fōb ba, ti lūn bamune mī nī bōjōrsi ti 'yōo pōofu die pō. XXXVII Ba lōb bamune nī kusibe kō, ti ma che bamune mī var a yi, ti kōn bamune mī naa sōo. Piir gāma nī buor gākpoor le bamune mī ma dōo su yōoro nī na ba i nōn dēme, ka ba tara ba gere ti sile ba a pōro jaa a le nē. XXXVIII Ka a wer nyā ba ta sēε ika wō tara a nibe banyāna ε, ka ba bāra yōoro be a mōgōo pō nī a tōn jur, kpiere a tōn buor pō nī a tūlotuursi buor ala ban ya a tēe.

XXXIX A nibe banyāna ba jaa nyen dāasivula a ba sōofu jūu, tiche a bonsi ala a Nāanmūn na dōo tir a nēε ba āsōo jaa ba nyāa ε. XL Nāanmūn guor yelviel na gar a anyā na wō gun si, ka wō na de si 'matāan ba maal yele a jaa ka a jātaa.

XII

I A le jūu, a nuyōo banyāna na ŋmaa jil si a julōjuur kaar dire a dāasie, yi i a si lōb bon jaa na ŋmaa si sor bar nī a yelbier ala na maa yaara ti bār si lōb ε, ti na si mōo nūbir joro nī kānyir ti ta a jie ban tōo gun si. II Yi i a si fur a si nibe 'yōo a Yesu na si kaara wō jaa tāu. 'Lo le de a nie be a si sōofu sor pō, ti baar. 'Lo le a pōpel 'lo na be a wō niem, wō din kānyir kpi be a daa ju, na wō sōo a vā. Wō pāa ti jēn be a Nāanmūn nāalōo pō a nūsōo jie. III Yi tier a wō yele a le wōn dōo tara a kānyir, nī a le a yelbe-irbe na dōo jēere nī wō, yi tier a le, ka a yi āgāma taa sal a yi tier sōo ε.

IV A yi mōfo pō, yin jēere nī a yelbier, yaa jeb ta a jie 'lo sere a yi jāi na yi ε. V Yi ta iin a le a Nāanmūn na dōo 'yer 'yōo yi a ākpāen nūāa a wō bibiir ε, "N bie, ta de dekkepele 'yōo a si Soro kpāafu pō ε, na fō ta vē ka a fō pōo sōo a le wōn gōnō fō ε, VI bojūu a si Soro ma kpāana na a bala wōn nō, na wō ma tōo āsōo jaa toor wōn sōo de maal a wō bie." (*Sokpar Gān 3:11, 12*)

VII Yi tara kānyir a kpāafu nyā pō. Nāanmūn maala yi naa a wō bibiir. Bojūu bibuor le be be, ka a wō sāa maa tōo wō toor ε? VIII Ala i āsōo jaa ba wa nye a toor tōofu a wō bibiir kaar ε, ka le sāa yir bibiir le ba i. IX Si jaa le tara a sāmune ka ba ma kpāa si, ti si chene 'yōonō ba. Njune le a si kō pāa siir si māe kō a 'lo na i a si

surr ni a nyevor Sãa gar a le e! X A si sãamune ma kpãa sin jaa bãlãa tun a le ban tier ika a i naa. Tiche Nãanmın ma kpãa si naa, ka si i nısõn, a sin ni 'lo 'mataa põ a wu cheche. XI Kpãafu ba be be na i nõo a pielfu daar e, tiche a ma in tuo. A puor le a ma pãa wõ torfõ, ni nyã'maar kõ a bala na soo tu.

XII A le jũu, yi ir ãgãn sal yin a yi nuur ni a yi gbæe põ bar, XIII "Ti na yi chõor a sor a wu jaa jãtaa a yi tufõ 'yõo," (Sokpar Gãn 4:26) ka a gbersi sa na ba tõo chiine.

XIV Yi mõ le jaa yin na tõo i, ka yin ni nure jaa kpierε ni nyã'maar, na yi i cheche. Nure ba wa i cheche ε, wõ kõ tõo nye a si Soro ε. XV Yi kaara sõ, ka a yi ãsõo jaa taa vie a Nãanmın wãefu bar ε, bu ka a nyur tuo kõo taa to yi na wu dam yeke 'yõo nibe ka a ba yoo jie taa sõo ε. XVI Yi kaara ka a yi ãsõo jaa taa i sēsēyele ε, bu kaara fika a Esau na ba dõo 'yõo a Nãanmın 'yer ε, na wu de a wu kpēε ifu ni a wu difu jie tēen bõdiraa ghebõ'yen tēe na wu di. XVII A ala puor, yi bõon naa ika wu le wa bõoro naa a wu difu jie, ka a sãa tor wu bar, a wu mi kõ le tõo lieb go ε. Wõ gba wa kõn nibikõo ni a yeke nyã, ti waa le nye a sõofu go ε.

XVIII Yin 'lo ba wa a tõo nyã par yin na tõo sur ε, a 'lo na ma dõo lire a bũu, bu ka a jie ma sob lii ka a sajakpuro furo, XIX bu ka ile pēεle 'yere ni a nure kõkõr, bu ban wõ a kõkõr nyã, ba suor naa ika a 'yergie a ta le 'yer go ε. XX Bojũu baa dõo tõonõ tara a le a 'yer na kpãkpãana ba 'yere ika, "Ala i dõo gba wa sur a tõo, ba lob wu ni kusibe kõ." (A Yifu Gãn 19:12, 13) Ka a jie dõo ire dãbãε wu jaa, ka Mosesi wa ti 'yer, "N mure naa ni dãbãε." (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 9:19)

XXII Tiche, yin 'lo wa naa a Jiyon Tõo par na i a saaju Jerusalem,

be le a Nãanmın nubir nyã kpierε. Yi wa lõon naa a malakası turo turo na lõo taa ni popel, XXIII ni a pupuorbiir bala na i a bidõo, bala yoe le seb a be a saaju. Yin wa naa a Nãanmın 'lo na tõor a nibe ba jaa 'yer sē, ni a 'lo na maal a torfõ dēme sur ka a i cheche, XXIV ni a Yesu na i a netur paalaa nyã 'ma'maala na mur a wu jãt ka a 'yere naa gar a Abel tõor.

XXV Yi kaara sõ na yi taa tor a Nãanmın na 'yere ε. Ala i a bala won dõo kpãa faa ka a wer põ ba chãε ε, ηmune an kaara kõ a sin, ala i si lieb puor 'yõo a Nãanmın na kpãana si yire a saaju? XXVI A sõo 'lõnõ a Nãanmın kõkõr dam a tēe wu jaa, tiche põpãanyã 'lo wu tir nεε ika, "Daar kõo go, a ba i a tēe le in dam ε, tiche in dam a saaju wu jaa." (Hagai 2:6) A 'yerbir nyã won 'yer ika, daar kõo go, a par le ika won ir a bonsi ala na i a bõmaalsi na dam bar, tiche a ala na kõ tõo dam ε, ka ala ara.

XXVIII A le jũu, sin na ben tara a Nãanmın nãalõo nyã na ba tara damfõ ε, yi vε ka a nõmõ si, a si dãna Nãanmın le won bõoro ni 'yõofu ni dãbãε, XXIX bojũu a si "Nãanmın nyã in bũu na dire." (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 4:24)

XIII

I Yi mõo nubir na yi nõnõ taa nitãa yeer. II Yi taa ure wa iin sãanba defu bar ε, bojũu nibe bamune dõo de sãanba maal ba vıla, ti baa bõon ika malakası le ε. III Yi tier a bala ban nyõor põo a die põ fika yi mi puo ban be a poofu jie, ni a bala ban gere fika yi mi puo ban dire a dooye.

IV Yi jaa, yi 'yõonõ a kultaa, ka a yi gaa jie taa tara chefo ε, bojũu Nãanmın na tõor a bala jaa na sõonõ a kultaa ni a sēsēnbe 'yer. V Yi toõ yi mæe yin a libie nõfo põ, na yi vε ka a bãlãa jaa yin tara seen yi, bojũu Nãanmın 'yer naa

a wō gān pō ūka, “N kō wa bar fō jaa ε, n kō wa tōr fō jaa bar ε.” (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 31:6)
 □ Ka a sī pāa na 'la 'yer ūka, “A n Soro le ū a n sōnō, ka n kō joro dābāε ε. Bo le nire na ū ma?” (Yiel Gān 118:6, 7)

VII Yī tūerto a yī nūdierbe na dōō man a Nāanmun 'yer kō yī. Yī tūer a le ban dōō be tī na yī jān a ba sōōfo. VIII Le a Yesu Kūristo na be a jāa, le le wō chene a dīna na won chene a le ne bībīr nī bībīr jaa.

IX Yī taa ūre wā vē ka a wiil sāan jaa wa tōō yī yīn ka yī tī bōr ε, a vīele naa kaa sī nyāa nye kpēō yī a Nāanmun wāēfo pō, ka a ta ū a bōdīir dīfo na ba tara tōnō kō a bala na dire yaa ε. X Tīche sīn tara na a bōōr lofō jīe, be a Juu nībe bōōrlorbo bala na tōnō a be ba tara sōr na dī ε.

XI A ba bōōrlo nīkpēε ma den a dōn ala jāi kpēn be a dīnie sōō na ū a Cheche Wō Jaa Cheche Jīe ka a tī ū a yelbīer vē kōfo bon, tīche ka ba de a nōnō yīn a tēe dāpuor tī chom bar kaa dī. XII Le mī le a Yesu dī a dōōye a tēe yōo dōdōr nēε, ka a wō jāi maal a wō nībe ka ba ū cheche. XIII Yī mī ū a sī yī tī pōō wō be a yōo na sī dī a vā 'lō wōn dōō dī. XIV Bojūu a tēe nyā sīn kpīere kō kor ε, tīche a sī kaara a tēe 'lō na wa.

XV Tu a Yesu nyā jīe, a le jūu yī ū a sī ma pōō a wō yuor na ū pēefō ma yīre a sī negāma pō, naa ū bōōrlo bonī kōō Nāanmun. XVI Yī taa ūre wā jīn a vīla maalfō bar ε, na yī ma lōō pōn a yī taaba, bojūu a bōōrlo bonī anyāna le pele a Nāanmun pōō.

XVII Yī turo a yī nūdierbe nēε, na yī siir a yī māε kō ba. Bala le kaara yī, na ban wa man a yī yeke kō a Nāanmun. Yī turo a ba nēε ka a ba tōmō ū nōō naa ta ū tūor kō ba ε, naa ta mī ū pōō a yī sē ε.

XVIII Yī sōōō Nāanmun kōō sī, sīn sōō naa ūka yeke jaa ba be a sī

tūer pō ε, a sī bōfo le ūka sī kpīere a le na tor sōr jaa pō. XIX Maa 'lō, n sōōō yī naa ūka yī sōōō Nāanmun kōō ma ka n nye sōr naa tōō heb fōō tī a yī sē.

XX A Nāanmun nyā'maar sōō na tu a jāi ala won de tūr a netīraa na ba tara baarfō ε, na wō sāi a sī Soro Yesu Kūristo a kūu pō, 'lō na ū a pechiin gbōōraa, XXI wō sōō yī nī vīla jaa bōōrō ka yī tōō maal a le won bōōrō, na wō mī tū a sī pō a le na pele a wō pōō tu a Yesu Kūristo. 'Lō le sō a tūr bībīr nī bībīr jaa. A ū a le.

XXII N yeer, n sōōō yī naa ūka yī tu a n kpāafō 'yerbie anyāna, bojūu a 'yerbie anyā ūn seb ba ū yōō ε.

XXIII N bōōrō naa ūka yī bōōn ūka ba yuon a sī yebe Timoti bar, 'lō wa tōō ta fōō, ūn tara won 'mataa tūn ka yī tī nye wō.

XXIV Yī puor a yī nūdierbe ba jaa nī a pupuorbiir ba jaa jaa. Bala mī nā yī a Itali mī puoro yī naa.

XXV A wāēfo wō be a yī jaa sē.

A JEMESI GĀN WŪN SĒB KŪ A JUU NIBE BALA NA PUORO

^I Jemesi, na ɪ a Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito gbāgbaa, puoro naa a Isiral bala pie nɪ ayi na yaar a wer wɔ jaa.

^{II} N yeer, yɪ tara popel, ala sɔɔ ɪ yelyɔɔ wɔnɔ yɪ naa. ^{III} Yɪ bɔɔ ɪka yɪn jān naa tara kānyir a yɪ bɛer kaa sɔɔ. ^{IV} Yɪn jān tɔɔ tara kānyir, a lɛ na vɛ naa ka yɪ tɔɔ baa, tɪ na yɪ taa wa faa bon jaa ɛ.

^V Ala ɪ yɪ āsɔɔ jaa bɔɔɔ naa yɛ, wɔ suor yɪ a Nāanmɪn sɛ na korɔ nɪrɛ jaa pɔɔ, wɔ ɪn nɪmāɛ, wɔ kɔ mɔɔ fɔ ɛ. ^{VI} Tɪche yɪn wa suor bon jaa, yɪ tara sɔɔfɔ na yɪ ta baala ɛ. Nɪrɛ jaa na baala kaara nɪtāa man kɔɔ sɛsɛbe na furo dādaala. ^{VII} Ala ɪ fɔ ɪ naa a nɪrɛ nyā tɔ sɔɔ, ta tɪer ɪka, fɔn nyen bon jaa yɪ a sɪ Soro sɛ ɛ. ^{VIII} A nɪrɛ na tara tɪer ayi, wɔ maa ba gber ara yele jaa pɔ won ɪrɛ ɛ.

^{IX} Nāanmɪn puoro nɔɔsɔɔ wɔ chɪlɛ, bojūu wɔ do naa. ^X Tɪche a taraa sɔɔ mɪ wɔ chɪlɛ a wɔ suufɔ pɔ, bojūu won suor naa fɪka mɔpuul. ^{XI} Bojūu a mɔtɔɔ ma nyāa naa ka a tɔl ɲme ka a ko suor, a vapuul ma suor naa ka a vɪla baar: Lɛ lɛ a taraa sɔɔ kaara, 'lɔ wa tɔnɔ a wɔ yar tɔmɔ.

^{XII} Popel sɔɔ lɛ a 'lɔ na di kānyir ara a bɛer kaa pɔ, tɪ na waa lɔ ɛ. Bojūu a nɪrɛ 'lɔ lɛ na nyɛ a nyevɔr nāa jupɪl 'lɔ a Nāanmɪn na tɪr a nɛɛ kɔ a bala na nɔ wɔ.

^{XIII} Bɛer kaa wa wa nɪrɛ sɛ, wɔ ta 'yer ɪka Nāanmɪn lɛ bɛer wɔ kaa ɛ. Nāanmɪn kɔ de bier bɛer nɪrɛ kaa ɛ, a wɔ māɛ ba bɛere nɪrɛ kaara ɛ. ^{XIV} Tɪche nɪrɛ āsɔɔ jaa yelbier vɔlaa lɛ ma bɛer wɔ kaa na a nyɔɔ wɔ. ^{XV} A vɔlaa anyāna

lɛ na tara pɔɔ naa dɔɔ bier, ka a bier nɔɔ dɔɔ kūu.

^{XVI} N yeer nɔnɔnbɔ, yɪ ta vɛ ka ba bel yɪ ɛ. ^{XVII} Bɔvɪla nɪ kofɔ vɪla jaa yire naa a chāa Sāa na be a saaju sɛ. Libe ba be a wɔ 'yɔɔ ɛ, waa lɛrɛ ɛ. ^{XVIII} An wa ta a lɛ won bɔɔɔ, wɔ dɔɔ sɪn nɪ a wɔ yelmāɛ 'yer ka sɪ ɪ birdɔɔ a bɔmaalsɪ a jaa pɔ.

^{XIX} N yeer nɔnɔnbɔ, yɪ bɔɔn a anyāna yɪ ma chele fɔfɔɔ tɪ na yɪ ta ma 'yere fɔfɔɔ ɛ, bɪ nyere suur fɔfɔɔ ɛ. ^{XX} Bojūu nɪrɛ wa nyɛ suur, wɔ kɔ tɔɔ maal yelvɪla ala a Nāanmɪn na bɔɔɔ ɪka a ɪ ɛ. ^{XXI} A lɛ juu, yɪ bar yele jaa na ɪ dɛer bɪ bier, tɪ na yɪ siir yɪ māɛ de a 'yerbir 'lɔ na bɔr a yɪ nyāa pɔ, ala lɛ na faa a yɪ sɪr.

^{XXII} Yɪ ta bele a yɪ māɛ a 'yer yɪn chele tɛɛ ɛ, tɪ yɪ ɪ a 'yer mamaalba. ^{XXIII} A nɪrɛ 'lɔ jaa na wa wɔ a 'yer tɪ ba sɔɔ de ɛ, wɔ kaara nɪtāa a 'lɔ na chaar a wɔ māɛ kaa chāana pɔ, ^{XXIV} won wa yɪ baar wɔ ɪn a lɛ bar won kaara. ^{XXV} Tɪche a nɪrɛ 'lɔ na mɔɔ nɪbir turo a nɛbɪnāa na ba tara chɛfɔ ɛ, na ma vɛ ka fɔ so a fɔ māɛ, Nāanmɪn na sɔɔ wɔ naa nɪ bon jaa pɔ won maal, ala ɪ wɔ chɛl tɪ sɔɔ, tɪ a ba ɪ wɔ tɪ ɪn ɛ.

^{XXVI} Ala ɪ nɪrɛ āsɔɔ tɪer ɪka wɔ ɪn Nāanmɪn puorbo tɪ kɔ tɔɔ nyɔɔ a wɔ jālɪbɪr ɛ, wɔ bele na wɔ māɛ, ka a wɔ puorfɔ ɪ pɔɔ. ^{XXVII} Puorfɔ 'lɔ na pele a Sāa Nāanmɪn pɔɔ na wɔ ɪ cheche na ba tara dɛer ɛ. Sɔnɔ a bala na ɪ a kɪrɪr, nɪ a pɔokɔɛ, a ba dɔɔyɛ pɔ, tɪ nyɔɔ fɔ māɛ ka a wer ta sɔɔ fɔ ɛ.

II

^I N yeer, yɪn sɔɔ de a sɪ Soro Yesu Kɪrisito tɪr sɔɔ, yɪ taa turo nɪbe nɔnɔ ɛ. ^{II} Ala ɪ nɪbe ayi wa kpe naa a yɪ lɔɔfɔ jie, ka a āsɔɔ pāɛ na wɔ 'yɔɔn selma mɔtɔɔ, tɪche ka a āsɔɔ mɪ ɪ nɔɔ sɔɔ su bɔjarsɪ. ^{III} Ka yɪ lɛb 'yer kɔ a 'lɔ na pāɛ, “Jāne ka a dakɔɔ ju,” tɪ 'yer kɔ a 'lɔ mɪ na su a bɔjarsɪ, “Ara ka bɪ wa jāne

ka a tēe a n gbɛɛ par.” □ Ala ɪ lɛ lɛ, a ba ɪ yɪ turo naa a nɪbɛ bamɪnɛ nōnō na yɪ de tɪɛr dɛɛr tɔɔrɔ nɪ a ba 'yer ɛ?

Ⅴ N yɛɛr yɪ chɛlɛ, Nāanmɪn ɪr a bala a wɛr nɪbɛ na nyɛ ka ba ɪ nōn dɛmɛ ka ban tara sɔɔfɔ tɪ kpɛn a wɔ nāalɔɔ pɔ won tɪr a nɛɛ kɔ a bala na nō wɔ. Ⅵ Tɪchɛ yɪ ma kpɛrɛ na a nōɔ sɔɔ. A ba ɪ a taraa dɛmɛ lɛ ma gɛ yɪ ɛ. A ba ɪ bala lɛ ma nyɔɔ yɪ chiin a 'yer tɔɔrfɔ jɛ ɛ? Ⅶ A ba ɪ bala lɛ sɔɔ a yovɪla 'lɔ ban bɔɔlɔ yɪ ɛ?

Ⅷ Ala ɪ yɪ tu naa a nɛɛ 'lɔ na sɛb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, “Fɔ nō a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ kaar,” (Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18) yɪ maal vɪla. Ⅸ Tɪchɛ yɪn wa turo nōnō, yɪ maal dɛɛr, ka a nɛɛ 'yer ɪka yɪ bɔr naa na yɪ ɪ a nɛɛ sɔsɔɔnɔ. Ⅹ Nɪrɛ 'lɔ jaa na turo a nɛɛr a jaa tɪ wa 'mab bō'yen, wɔ sɔɔn a jaa. Ⅺ A 'lɔ na 'yer, “Taa sɛnɛ ɛ,” (A Yɪfɔ Gān 20:14) 'lɔ mɪ lɛ 'yer, “Taa kɔrɔ nɪrɛ ɛ.” (Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 5:18) Fɔɔ ba sɛ ɛ, tɪ kɔ nɪrɛ, fɔ sɔɔn a jaa.

Ⅻ Yɪ 'yɛrɛ tɪ maala bɔɔn ɪka Nāanmɪn na tɔɔr a yɪ 'yer nɪtāa lɛ a nɛɛ 'lɔ na ma vɛ ka nɪrɛ so a wɔ māɛ na 'yer. Ⅼ Bojūu a 'yer tɔɔrfɔ daar, fɔɔ nyā na ba dɔɔ tara nɪbɪbaal jɔfɔ ɛ, Nāanmɪn kō mɪ jo a fɔ nɪbɪbaal ɛ. Nɪbɪbaal jɔfɔ tɔɔn 'yer tɔɔrfɔ.

Ⅽ Vɪla buor nɪ nyā n yɛɛr, ala ɪ nɪrɛ 'yer naa ɪka wɔ tara na sɔɔfɔ, tɪchɛ ba lɔɔn tōmō ɛ, a sɔɔfɔ nyā na tōɔ faa wɔ ɔ? Ⅾ Ala ɪ yɛbɛ ɪn āgān kpāakpol tɪ ba tara bōdiir ɛ, Ⅿ ka a yɪ āsɔɔ 'yer kɔ wɔ, “Chiine nɪ nyā'maar, a ɪ vɪla kɔ fɔ ka fɔ nyɛ di tɪ,” tɪchɛ na faa sɔɔ wɔ a āgān bōbɔɔrɪ ɛ, bo vɪla lɛ a ɪ? ⅰ A lɛ jūu, sɔɔfɔ ka tōmō ba pɔɔ ɛ, wɔ ɪn bōkūu.

ⅰⅲ Tɪchɛ nɪrɛ āsɔɔ na 'yer naa, “Fɔɔ tara na sɔɔfɔ ka maa mɪ tara a tōmō.” Wiil ma a fɔ sɔɔfɔ ka tōmō ba pɔɔ ɛ, tɪ n mɪ wiil fɔ a n sɔɔfɔ nɪ a tōmō. ⅱⅲ Fɔ sɔɔ naa ɪka Nāanmɪn bō'yen tɛɛ lɛ be be. A ɪn vɪla. A sɪdɛbɛ gba mɪ sɔɔn de a lɛ, tɪ na ba mɪ joro dābāɛ.

ⅱⅴ Fɔɔ jɔl nyā, sɔɔfɔ tōmō na ba pɔɔ ɛ, faa bōɔ ka bōkūu lɛ ɛ? ⅱⅴⅲ A ba ɪ a sɪ sāakpā Abraham wiil a sɔɔfɔ nɪ a tōmō, won dɔɔ de a wɔ bɪɛ Isaaku ɪka wɔ lon bɔɔr ɛ? 1 ⅱⅴⅲⅲ Faa nyɛ a sɔɔfɔ nɪ a tōmō na 'mataa ɛ, ka a wɔ sɔɔfɔ sɛɛ nɪ a lɛ won tō. ⅱⅴⅲⅲⅲ Ka a lɛ na sɛb a Nāanmɪn gān pɔ ɪ yɛlmāɛ ɪka, “Abraham sɔɔn de Nāanmɪn, ka a lɛ vɛ ka wɔ ɪ nɪtɔr.” (A Pɪɪfɔ Gān 15:6) Ka Nāanmɪn bɔɔl wɔ wɔ baraa. ⅱⅴⅴ Yaa nyɛ, nɪrɛ na ɪn nɪtɔr Nāanmɪn niem a lɛ won tō, a ba ɪ a wɔ sɔɔfɔ tɛɛ ɛ. ⅱⅴⅴⅲ A lɛ nɪ wɔ ju lɛ ba dɔɔ kaa a sɛsɛ pɔɔ ban bɔɔlɔ Worahab ka wɔ ɪ nɪtɔr, won dɔɔ de a tōtōnɔ wiil ba sɔyuo ka ba lɛb kul. 2 ⅱⅴⅴⅲⅲ A lɛ a sɪɛ na ma wa yɪ a āgān pɔ ka wɔ ɪ bōkūu, lɛ mɪ lɛ a sɔɔfɔ ka tōmō ba pɔɔ ɛ mɪ ɪ bōkūu.

III

ⅲⅲⅲ N yɛɛr, yɪ jaa yɪ ta bɔɔrɔ ɪka yɪ ɪ wiwiilbɛ ɛ, bojūu yɪ bɔɔn naa ɪka a sɪn bala na ɪ a wiwiilbɛ na nyɛn 'yer tɔɔrfɔ gar nɪrɛ jaa. ⅲⅲⅲⅲ Sɪ jaa ma maal 'mab. Ala ɪ nɪrɛ jaa ba 'yer 'mab ɛ, wɔ ɪn nɪtɔr na wɔ nyɔɔrɔ a wɔ māɛ.

ⅲⅲⅲⅲⅲ Sɪ ma 'yɔɔn a kur a wiisɪ nɛɛr pɔ, ka a ma tu a sɪ nɛɛr, ka sɪ ma lɛb chiin jɛ jaa sɪn bɔɔrɔ. ⅲⅲⅲⅲⅲⅲ Bɪ yɪ kaa a gbor bɛrɛ ala a man kpɛɛ pɔ a sɛsɛkpɛɛ na ma furo chiine, tɪchɛ a gbor mōnō ma den a vuur mō chiin jɛ jaa won bɔɔrɔ. ⅲⅲⅲⅲⅲⅲⅲ Lɛ mɪ lɛ a jālbir na ɪ jaa pɔurbilɛ a āgān pɔ tɪ ma fɛrɛ. Wɔ kaara fɪka būu bɪr na lo tuu kpɛɛ pɔ di wɔ jaa. ⅲⅲⅲⅲⅲⅲⅲⅲ A jālbir mɪ ɪn būu na ɪ a

1 ⅲⅲⅲⅲⅲ 2:21 (A Pɪɪfɔ Gān 22) 2 ⅲⅲⅲⅲⅲⅲⅲ 2:25 A Worahab dɔɔ kpɪrɛ be a Jeriko tɛɛ pɔ, na wɔ dɔɔ sɔɔ a Nāanmɪn nɪbɛ. (Josua 2)

wer deer na be a si āgān pō na wō sōō a āgān wī jaa bar, na wō chōmō a āgān nī a būu dagel 'lo na ba kpīne ε.

^{VII} Nīre ma tōon guol mōdōō jaa bōrō, nī lubil jaa bōrō, bōvuuraa jaa bōrō, nī a man pō bonst.

^{VIII} Tiche nīre maa tōō a wō jālbir ε, wō un bōbier na ba pēne ε, na wō mī i loō na korō.

^{IX} A jālbir nyā le si ma de pēen a si Sāa na i a si Soro, na si le de ma pōn 'yōō a bala a Nāanmūn na mē ka ba kaara a wō kaar.

^X A nebō'yen 'lo pō le a pēefō nī pō'yōōfō ma yire. N yeer a ba tor ε. ^{XI} Kōvīla nī kōdeer na tōō yire bul bō'yen pō bī? ^{XII} N yeer, kōkōō na tōō wō dābāunāa bī dābāunāa na tōō wō kōkōō o? Le mī le, kōvīla nī kōdeer kō tōō 'mataar yire bul bō'yen pō ε.

^{XIII} A yī āsōō tara na yē nī bōōfō bī? Vē ka a wīil a wō maalfō pō, nī le wōn siir a wō māe maala nī yē. ^{XIV} Tiche ala i a yī nyāa pō, nyuur deer nī tuo, nī yobōyele ben be, yī ta wīle yī māe nīmara jīrsi 'yōōnō a yelmāe ε.

^{XV} A yē nyā bōrō ba yī saaju wa ε, tiche wō i naa a wer nyā yē nīsaal na tara ka wō yī a sīdeer sē. ^{XVI} Bojūu jīe 'lo nyuur, nī tuo, nī yobōyele na be, be le guor taa ba be ε, ka tō deer jaa bōrō be be.

^{XVII} Tiche a yē 'lo, na yī saaju un cheche na wō tara nyā'maar nōfō, nī sōōfō, nī māe siirfō, nī vīla maalfō, na wō joro nībaal, na wō wōnō bisōn, na waa ooro ε, bī tara nēer ayi ε. ^{XVIII} A bala na ba bōrō jēer ε, na bōr nī nyā'maar, na nīman yeltorst.

IV

^I Nyīne le a jēer nī nechure yī be a yī chara pō? A ba i a yī naa a volaa 'lo na be a yī 'yōō jēer ε? ^{II} Yī ma bōrō na bon kōō tī yī maa nyē ε, na yī ma korō taa. Na yī ma tara nyuur nī bomō, tī na yī

maa nyāa ε, na yī pāa tara jēer nī nechure, tī maa nyāa ε, bojūu yī maa sōōr Nāanmūn ε. ^{III} Yīn wa sōōr a Nāanmūn sē, yī maa nyē ε, bojūu yī sōōr naa nī putīdeer na de maal a le na pel a yī pōō.

^{IV} Yīn sēsē nībe ba nyā, yaa bōō ūka nīre nyā na i a wer baraa 'laar Nāanmūn ε? Nīre 'lo jaa na nīmaa a wer nyā baraa un Nāanmūn dō sōō. ^V Ta baala a Nāanmūn gān na 'yer ūka, yelmāe jaa le a Nāanmūn kaara a Sīe 'lo won de 'yōō si.

^{VI} Tiche Nāanmūn ma kō si naa a wō wāefō, ala le so a Nāanmūn gān na 'yer, “Nāanmūn ma tōr naa bala na bōōr yuor, tī na wō ma wāe a bala na siir ba māe.” (*Sokpar Gān 3:34*)

^{VII} A le jūu, yī siir a yī māe kō Nāanmūn, na yī tōō yī māe yīn a sīdeer sōō sē, won bar yīn tī jo.

^{VIII} Yī tōō gbōr Nāanmūn, wō mī na tōon gbōr yī. Yīn yelbe-urbe, yī pēe a yī nuur na yī lieb a yī tier, yīn tier ayi dēme. ^{IX} Yī waala, na yī tara pōsōō, na yī kōnō. Yī vē ka a yī laar lieb kōn, ka a yī popel lieb pōsōō. ^X Yī siir a yī māe a si Soro niem, won 'mōō yīn ka yī do.

^{XI} N yeer, yī ta sōōnō taa yoe ε. Nīre 'lo jaa na sōōnō a wō tō sōō yuor, wō tōōr a wō 'yer, wō tōōrō naa a nebināa 'lo 'yer. Fōō wa tōōrō a nebināa 'yer, faa turo a le a nebināa na 'yer ε, tī i a wō 'yer tōōrō. ^{XII} Nāanmūn le bin a wō nēe kō si, na wō i a 'yer tōōrō, 'lo le na tōō faa bī sōō bar. Tiche fōō mī nī ana na fō tōōrō a fō tō sōō 'yer?

^{XIII} Yī chele, a yīn bala na ma 'yer ūka, “Dīna bī bio sīn chen tēkpēe pō tī maal yuon, da bomō, da nyē libie.” ^{□□} Yaa bōō len na i bio ε, bo le a yī nyevor? Wō kaara fīka ul na lo tī wel ajiēnaa. ^{XV} Yī ta ma 'yer ūka, “Ala i Nāanmūn sōō naa ka si tara nyevor, sīn maal nyā bī anyāna.” ^{□□} Tī le an be nī nyā, yī bōōrō na yuor, na yī

wile yi m̄æ, ka a m̄æ wiilfo nyã
 ı yelbier. ^{XVII} Nıre jaa na p̄ã b̄õ
 vıla ti ba maal ε, w̄o un bier.

V

^I Yi chele, yın tara d̄eme, yı
 k̄õnõ ñmiere chelst a yele 'lo na
 waara a yi ju. ^{II} A yi n̄abomo p̄õ
 naa, ka yele m̄os a yi f̄owr. ^{III} A
 yi selma ni a libie lon s̄owr, ka a
 ba s̄owr lofo wiil ıka an di yın b̄uu
 kaar. A baarf̄o ta naa, ti yi chene
 bin a n̄abomo. ^{IV} Yi nye a bala yın
 de ka ba t̄õnõ a yi por p̄õ, ti yi m̄õ
 ba a yar ka ba k̄õnõ 'ȳõnõ yi, ka
 a yi b̄õmarba k̄õn ta a sı Soro na
 ı a T̄õfo S̄õ. ^V Yi din n̄õ ka a
 wer p̄õ le yın b̄owr. Yi guol naa yi
 m̄æ a le k̄of̄o 'ȳõ. ^{VI} Yi ma 'ȳõn
 a bala na tor 'yer, na yi k̄õ ba, ti
 baa maal bon jaa ε.

^{VII} A le j̄uu, yeer yi tara k̄anyir
 ti t̄an a sı Soro waa daar. Kaa nye
 a le a k̄owraa na ma tara k̄anyir
 chele ni a bonst w̄õfo daar, na
 w̄o tara k̄anyir chele a sad̄õ ni
 a sabaaraa. ^{VIII} Yın m̄ı, yi tara
 k̄anyir na yi ara kp̄õ, boj̄uu a sı
 Soro waa gb̄or naa.

^{IX} Yeer yi ta h̄ũh̄ũnõ 'ȳõnõ taa
 na yi taa nye 'yer t̄owrfo ε. A 'yer
 t̄owrõ ara naa a d̄õd̄or neε.

^X Yeer, yi kaa a N̄aam̄ın
 'ye'yerbe bala na de a sı Soro yuor
 'yer 'yer, din d̄owye ti tara k̄anyir.
^{XI} Ala le so ka sı b̄oolõ ba b̄owõn
 d̄eme. Yi w̄õn a Job k̄anyir w̄on
 tara na yi m̄ı nye a le a sı Soro na
 maal k̄õ w̄o a baaraa. A sı Soro un
 nıbaal joro, na w̄o maala vıla.

^{XII} N yeer, ala na che le a anyã,
 yi taa p̄owr ni saaju ε, bu a t̄ee ε,
 bu bon jaa ε, ti yi v̄e ka yi ðõ, ı ðõ,
 ka yi kai, m̄ı ı kai. Ka yi taa kpe
 'yer p̄õ ε.

^{XIII} W̄õm p̄owr a yi ãs̄owr bu? W̄o
 s̄owr N̄aam̄ın. N̄õõ kp̄en a yi
 ãs̄owr bu? W̄o yiele yiel d̄ana ni
 N̄aam̄ın. ^{XIV} A yi ãs̄owr bıere na
 bu? W̄o b̄ool a pupuorbiir nıbere
 ka ba wa je w̄o k̄aa ni a sı Soro

yuor, na ba s̄owr N̄aam̄ın k̄õ w̄o.
^{XV} A N̄aam̄ın ban s̄owr ni s̄owfo
 na sa naa nınyıne baal, a sı Soro
 na nyow w̄o naa ka w̄o ır. Ala ı
 w̄o m̄ı maal deer, N̄aam̄ın na v̄en
 k̄õ w̄o. ^{XVI} A le j̄uu, yi 'yere a yi
 maal debe korõ taa, na yi s̄owr
 N̄aam̄ın 'ȳõnõ taa, ka w̄o s̄ana
 yi. Nıtor N̄aam̄ın s̄owfo tara na
 kp̄õ na maal bon.

^{XVII} Elaija un nıre a sı kaar, w̄o
 s̄owr N̄aam̄ın nıbijie ıka saa w̄o
 ta wa ε, ka war ñmaa yuomo
 ata ni ñmaa. ^{XVIII} W̄o le s̄owr
 N̄aam̄ın go ka a saa wa, ka a
 bonst bul a t̄ee naa w̄õ.

^{XIX} N yeer, ala ı a yi ãs̄owr 'mab
 naa a yelm̄æ s̄or p̄õ, ka a yi ãs̄owr
 lieb w̄o waan, ^{XX} yi b̄õn a anyã
 ıka, nıre 'lo jaa na lieb yelbe-ıre
 yin a w̄o yelbier p̄õ, w̄o faa w̄on
 yin k̄uu p̄õ, na w̄o m̄ı p̄owr yelbebe
 yow jaa.

A PITA GĀN NA DE NIE

I Maa Pita na ɪ a Yesu Kırısıto ntōnāa le seere a gān nyā koro a yın a Nāanmın na chel ir a yɪ ɪ sāanba yēyel ka a wer pɔ, na yɪ be a Pontus, nɪ Galatiya, nɪ Kapadosiya, nɪ Asıya, nɪ a Bitiniya.

II A Sāa Nāanmın den nie bōo yɪ, ka a wɔ Sıe oo yɪ, a yɪ ɪ cheche, yın wōnō a Yesu Kırısıto toor jūu, ka wɔ mır yɪ a wɔ jāt. Wāefɔ nɪ nyā'maar na dɔɔlo yın taa.

III Pɛefɔ wɔ ta a Nāanmın na ɪ a sɪ Soro Yesu Kırısıto Sāa! A wɔ nɪbaal berma naa, ka wɔ dɔɔ sɪ dɔɔ paalaa, na wɔ kɔ sɪ tiertɔ vor tu a Yesu Kırısıto won sāt a kūu pɔ, IV nɪ a nābomo ala won bin gun sɪ be a saaju, a ba were ε, a ba sōonō ε, bɪ jɔɔlo ε. V A tu naa yɪ soofɔ pɔ, ka a Nāanmın Kpɛɔ ger pɔɔ yɪ, tɪ tān a bɪbir baaraa 'lo a faafɔ 'lo na chɔɔr baar na wa nyɪr. VI A anyāna pɔ le yɪ chule yɔɔ jaa, an soɔ ɪ ɪka yın din dɔɔye beer kaa bɔrɔ bɔrɔ pɔ. VII A anyāna wa naa ka a yɪ soofɔ na kpɛme gar a selma na ɪ bōsōnāa ban ma dɔɔl būu pɔ ir a deer bar. A yɪ soofɔ na lɛb ɪ pɛefɔ, nɪ tɪr, nɪ 'yɔɔfɔ a sōo 'lo a Yesu Kırısıto na wa nyɪr. VIII Yɪ gba na ba nye wɔ ε, tɪ na yɪ nō wɔ. Yaa gba nye wɔ a pōpānyā ε, tɪ soɔ wɔ, na yɪ seen a pɔpɛl tɪr 'lo nɪre na kō tōɔ man ε. IX Bojūu yɪ nyere naa a yɪ soofɔ bon na ɪ a yɪ sɪr faafɔ.

X A faafɔ nyā 'yer le a Nāanmın 'ye'yerbe dɔɔ 'yer a wāefɔ nyā na wa a yɪ sē. Ba vɪer naa a faafɔ nyā na ba chɛpɛ wɔ jaa ne ne. XI Ba mōɔn nɪbir ɪka ba bōo a sōo nɪ a yelsɪ ala a Kırısıto Sıe na be a ba sē na wile ba, a le won 'yer a dɔɔye a Kırısıto na di nɪ a tɪr ala na turo. XII Nāanmın wiil naa a wɔ 'ye'yerbe banyāna ɪka a ba ɪ

ba māe 'yōo le ba tōnō a le ε, tɪ che yın 'yōo le. A le ban 'yer a nyāna yın ben wōnō a pōpānyā a bala na mɔɔlo a 'yer nōo tu a Nāanmın Sıe won tō a wɔ yɪ a saaju. A malakasɪ mɪ gba ta bɔrɔ naa ɪka ba muul kaa a anyāna.

XIII A le jūu, yɪ chɔɔr a yɪ tɪer gun tōmō, na yɪ nyɔɔrɔ yɪ māe. Yɪ de a yɪ tiertɔ 'yōo a wāefɔ 'lo a Yesu Kırısıto na kɔ yɪ a wɔ waa daar. XIV Yın wōnō a Nāanmın toor jūu, yɪ taa le maala a kōro mamaalbie ε, a le yın ba dɔɔ bōo ε. XV Tɪche ntāa le a 'lo na bɔɔl yɪ na ɪ cheche, yɪ mɪ ɪ cheche a yɪ yelmaalsɪ a jaa pɔ. XVI Bojūu a seb ɪka, "Yɪ ɪ cheche, bojūu n ɪn cheche." (Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:2)

XVII Yın ma bɔɔlo wɔ a yɪ Sāa, 'lo le na tɔɔr nɪre jaa 'yer, na waa turo ε, yɪ kpɪere a yɪ kpɛfɔ ntāa sāanba, na yɪ joro wɔ dābāe. XVIII Bojūu yɪ bōɔn naa ɪka a ba ɪ bōsōnāa fɪka libir, bɪ selma le Nāanmın de yab den yɪ yin a yɪ sāakpāmɪne yelpɔrsɪ ala na lū yɪ pɔ ε, XIX tɪche a ɪ naa a Kırısıto jāt vɪla ala na ɪ a peraabile na ba tara chɛfɔ ε, bɪ jāne jaa ε. XX Nāanmın ir wɔ naa tɪ wa bɪer maal a wer, tɪche wɔ vɛn ka wɔ nyɪr a sōo baaraa a yɪ jūu. XXI A wɔ jūu le yɪ soɔ de a Nāanmın na ir wɔ a kūu pɔ na wɔ kɔ wɔ tɪr, ka a yɪ soofɔ nɪ a yɪ tiertɔ na be a Nāanmın 'yōo.

XXII Pōpānyā yın chɔɔr a yɪ māe yın turo a yelmāe jūu, yɪ nōnō naa a yeer sɪre jaa. Yɪ nōnō taa nɪ a yɪ nyāa wɔ jaa. XXIII Bojūu yɪ nyen dɔɔ paalaa 'lo na ba ɪ bōkpiraa ε, tɪche won ben be, na ba tu a Nāanmın 'yer na ɪ vor, na be be bɪbir jaa. XXIV Bojūu, "Nɪsaal kaara naa fɪka mɔɔr, ka a ba tɪr wɔ jaa kaara fɪka a mɔpuul. A mɔɔr wa jɔɔl, a puul mɪ ma suor naa. XXV Tɪche a sɪ Soro 'yer 'lo

ben be bɪbir jaa.” (Isaiya 40:6-8)
A 'yer nyāna le ba mool kɔ yi.

II

^I A le jūu, yi ir yi mǎe yin a yosōo 'yer, belfo, nēer ayi tarfo, nyuur, ni kporfo jaa borɔ pɔ. ^{II} Yi kaara fika bipule, na yi booro a Nāanmɪn 'yer ka i yi volaa a bir kaar, a yin tōo nōo a yi faafɔ pɔ, ^{III} bojūu an i yi lem kaa le a si Soro na nōmō.

^{IV} An i yi wa naa a wɔ sē na i a Kɔsir vor a nusaal na tor bar, tiche ka a Nāanmɪn ir wɔ a wɔ i bōsō, ^V yin mi na i fika a kɔsvɔe a ba men yi, ni a Nāanmɪn yir ka yi i a wɔ boorlo chechesti, na yi loro a wɔ boor won sɔɔ tu a Yesu Kɪrisito 'yōo. ^{VI} A seb a Nāanmɪn gān pɔ ika, “Nye, n bin a kɔsir be a Jiyan tēe pɔ, a kɔsir vɪla 'lo in kaa ir ka wɔ i a kɔsir ju, ka nire 'lo jaa na sɔɔ de wɔ, vā kō di wɔ ε.” (Isaiya 28:16) [□] Pōpānyā a yin bala na sɔɔ de wɔ, wɔ in kɔsir sō. Tiche a bala na ba sɔɔ de wɔ ε, “A kɔsir 'lo a mɪmɪrbe na tor bar, 'lo le i a kɔsir ju,” (Yiel Gān 118:22) [□] na, “Wɔ i a kɔsir 'lo a nibe na ŋmiere a gbεε, na wɔ i a pie 'lo ban bāra loro.” (Isaiya 8:14) Ba ŋmiere naa ba gbεε bojūu ba tor naa a 'yer 'lo 'yōo a Nāanmɪn na dōo bin ba.

^X Tiche yin 'lo, Nāanmɪn le ir yi a yi i a wɔ boorlo nāmune, na yi i nichechesti, na yi i a Nāanmɪn sofo, ka yi na pēere wɔ, an i 'lo le bool yi yin a libe pɔ waan a wɔ chāa herete pɔ. ^X Yaa dōo i a wɔ nibe ε, tiche pōpānyā yi i naa a Nāanmɪn nibe. Yaa dōo tara a Nāanmɪn nɪbaal ε, tiche pōpānyā yi tara wɔ naa.

^{XI} N barmune, n sɔoro yi naa nitāa niyɔorsɪ ni sāanba ka a wer pɔ ika, yi ir yi mǎe yin a āgān volaa na ma jēere ni a yi sɪr. ^{XII} Yi kɪrere vɪla a bala na ba puoro sē, ban sɔɔ gba kperε yi ika deer le

yi maala, bala wa nye a yi vɪla maalfɔ ban 'yōon Nāanmɪn tɪr a wɔ waa bɪbir.

^{XIII} A si Soro jūu, yi siir yi mǎe kɔ a tōofɔ dēme, ala sɔɔ i a nākpēε 'lo le, ^{XIV} bu a nābil bala won ir bin a tēn tēn ka ba kpāana a bala na maala deer ti pēere a bala mi na maala a le na tor. ^{XV} Bojūu Nāanmɪn bofo le ika yin maala vɪla na yi pɔɔ a ba bōo dēme na i a jolo nēer. ^{XVI} Yi kɪrere nitāa sumune, tiche yi taa de a mǎe sofo nyā pɔon yelbier ε, ti yi kɪrere fika Nāanmɪn gbāgbaar. ^{XVII} Yi 'yōonō nire jaa na yi nō a yi taa Yesu turbo, na yi joro Nāanmɪn dābāε, ti 'yōonō a nāa.

^{XVIII} Gbāgbaar, yi siir yi mǎe kɔ a yi tōnbɔ ni 'yōofɔ, a ta i a bala na bal nɪbir maala yi vɪla tεε ε, tiche a bala mi na kpēmε a nɪbir. ^{XIX} Bojūu a Nāanmɪn na maal vɪla kɔ nire 'lo na tara tɪr vɪla, na wɔ di dōoye na ba tara sɔr ε, bojūu wɔ tara na Nāanmɪn tɪr. ^{XX} Tiche bo le na i a yi tōnō, ala i ba ŋme yi naa yin tō deer jūu? Tiche ala i yi din dōoye yin maal vɪla jūu, an in tōnō kɔ yi Nāanmɪn niem. ^{XXI} A anyāna jūu le a Nāanmɪn bool yi, bojūu Kɪrisito mi dōo di dōoye, na wɔ maal wiil yi ika yi turo a wɔ pala. ^{XXII} “Ka waa dōo maal deer jaa ε, bu ka belfo yi a wɔ nēε pɔ ε.” (Isaiya 53:9) ^{□□} A le

ban dōo torɔ wɔ, waa mi tɔ yaa a sān ε. A dōoye na pɔɔ wɔ, waa jo dābāε ε. Tiche wɔ den a wɔ mǎε kɔ a Nāanmɪn na tɔoro a 'yer jaa dē dē. ^{XXIV} A wɔ mǎε le tuo a si yeldεbe a wɔ āgān pɔ a daa ju, ka si mi na kpi kɔ yelbier ti be be kɔ yeltorsɪ. A wɔ fele ala jūu le sāa sɪ. ^{XXV} Na yi kaara fika piir na dōo borɔ, tiche pōpānyā yi lɛb wa a pεchine na kaara a yi sɪr sē.

III

^I Pɔbo, a le ni wɔ ju mi le, yi sɪr yi mǎε kɔ a yi sɪrbe. Bamune baa

sõo puor ε, tiche a yi befõ na tõõn lheb a ba tier a ba puoro, ^{II} bala wa nye a le a yi maalfõ na i vıla, ni le yin 'yõõnõ a yi mãe. ^{III} Yi ta vë ka a yi vıla i a yõõ pãefõ tee ε, nitãa a ju wobfõ, selma bõjorsı yarfo, ni a fontbikpãen sefo ε. ^{IV} Tiche yi vë ka a yi pãefõ be puom na ba joolõ ε, na i vıla, he le le le, ni jomm, ala le i vıla a Nãanmın niem. ^V Bojũu nitõnõ le a mama puõsõn bala na tara a Nãanmın tier ma maal a ba mãe vıla. Na ba sõo turo, na ba sıır ba mãe kũ a ba sıırbe. ^{VI} Le mı le a Saara na dõõ wõnõ a Abraham toor na wõ ma buolõ wõ a wõ soro. Yin le i a wõ bibiir, ala i yi maala na a le na vıele na yi kõ joro dãbãe ε.

^{VII} Sırbe a le ni wõ ju mı le, yi tiere a yi põõõ yin lõõ kpiere ni. Yi kaara ba ni 'yõõfõ, bojũu baa tara kpãen jã yi ε, ti na ba puõ yi a Nãanmın wãefõ kufõ 'lo na i nyevõr, ka bon jaa taa var a yi Nãanmın suorfo ε.

^{VIII} A 'yer baaraa le a anyã, yi jaa yi tara tier bõ'yen, na yi kaara taa nıbaal, na yi nõ taa maala vıla korõ taa ni mãe siirfo. ^{IX} Yi ta de yelbier yãan yelbier sãn ε, bu tobir yãan tobir sãn ε, tiche yi 'yer nevıla 'yõõ ba, bojũu a anyã 'yõõ le a Nãanmın buol yi ıka yin nyen suorfo. ^X Bojũu, "Ala i nıre nõn nyevõr na wõ buõrõ bibivıelsı wõ ir wõ nee yin 'yerdeer ni belfõ põ. ^{XI} Wõ lheb puor 'yõõ yelbier ti maala vıla, na wõ buõrõ nyã'maar joro turo a wõ puor. ^{XII} Bojũu a sı Soro kaara naa a bala na tor, na wõ wõnõ a ba suorfo. Tiche a sı Soro puõ ma sõõ naa ni a bala na ma maala yelbier." (Yiel Gãn 34:12-16)

^{XIII} An le na ge yi ala i yi mõõ nıbir maala vıla? ^{XIV} Tiche ala i yi gba din dõõye yin maala vıla jũu, Nãanmın na sõõ yi naa. "Yi ta joro dãbãe ni a ba vuurfõ ε. Yi taa joro dãbãe ε," (Isaiya 8:12) ^{□□} Tiche

a yi nyãn põ, yi 'yõõnõ a Kırısito na i a yi Soro. Na yi ma chõõr sõõ jaa ala i nıre wa suor yi naa a tierto 'lo yin tara, tiche yi ma man naa jomm ni 'yõõfõ, ^{XVI} na yi vë ka a yi tier chaar, ka a bala na sõõnõ a yi yuor yin turo a Kırısito jũu, ka vã na kpe ba, ni a ba yosõõ 'yer. ^{XVII} An in vıla ala i Nãanmın bõfõ le, yin di dõõye vıla maalfõ jũu, gar yin na di dõõye deer maalfõ jũu. ^{XVIII} Bojũu Kırısito kpi naa a yi yelbier jũu gbebõ'yen tee, a 'lo na tor kũ a bala na ba tor ε, ıka wõ waan yi Nãanmın së. Ba kũ naa a wõ ägãn, tiche ka a Nãanmın Sıe sãı wõ a kũu põ, ^{XIX} a Sıe nyã le a Kırısito chiin a kpıi tee na wõ ti mool kũ a kpıisi bala na be a puõfõ die põ. ^{XX} A banyãna le tor a Nãanmın nee, tiche ka wõ di kãnyir ka a Nowa wa maal a daka bulomtum baar. A nıbe bãlãa na i aniin tee wa nyen faafõ a kõõ põ. ^{XXI} A kõõ nyã nyetãan fıka a Nãanmın kõõ sofo na faa yi mı a põpãanyã, a ba i ägãn deer ppe barfo le ε, tiche a nee yin tur kũ Nãanmın ni potıvıla. Yi nyen faafõ tu a Kırısito kũu irfo põ. ^{XXII} 'Lo le do a saaju ti jãne, a Nãanmın nũsõõ jie ka a malakası, ni a tõõfõ dẽme, ni a kpãen dẽme ba jaa turo a wõ nee.

IV

^I A le jũu, a Kırısito na di dõõye a wõ ägãn põ, yi mı su a tãjebonsı ala gun a tier 'lõnõ, bojũu a 'lo na di dõõye a wõ ägãn põ ba le puõ yelbier põ ε. ^{II} Ala le so, wõ ta le kpiere a wer põ ni a ägãn volaa ε, tiche wõ kpiere a le a Nãanmın na buõrõ. ^{III} Bojũu a kõõro jaa, yi mı sõõn sõõ na yi maala a le a bala na ba puoro ε, na maala, na baa tũõrõ a ba mãe nyõõrõ ε. Ka a ägãn volaa, ni dãbuoro, ni a pepe dib, na yi puõ a dãnyurbo gbul põ, na yi maala tıbe na sõõnõ a

Nāaḡmūn nɛɛ. ^{IV} Ban tɛr naa ɪka yelsāan lɛ, yɪn ba lɛ pɔɔ ba a befo 'lōnō pɔ ɛ, ka ba pāa piel tɔrɔ yɪ. ^V Tɪche ban man a ba nɛɛ 'yer kɔ a Nāaḡmūn na wa tɔɔr a vɔɛ nɪ a kpīisi 'yer. ^{VI} A anyāna jūu lɛ so ka ba gba mɪ mɔɔl a 'yer nōɔ kɔ a kpīisi, ɪka ban tɔɔr a ba 'yer nɪtāa lɛ ban na tɔɔr nɪrɛ jaa 'yer, tɪche ka ba kpɪɛrɛ a sɪr pɔ Nāaḡmūn kaar.

^{VII} A bonsɪ a jaa baarfɔ tara naa, a lɛ jūu yɪ mōɔ nɪbɪr na yɪ kpāa a yɪ māɛ tōɔ sɔɔrɔ Nāaḡmūn. ^{VIII} A ala na gar a jaa lɛ a anyā, yɪ chɛnɛ vɛ ka a nōfɔ be a yɪ pɔ, bojūu nōfɔ ma pɔɔn yelɛbɛ yɔɔ. ^{IX} Yɪ ma diere taa a yɪ yɪɛ tɪ ta ma ɪrɛ gbɔrɔ gbɔrɔ ɛ. ^X ɪsɔɔ jaa wɔ de a Nāaḡmūn kɔfɔ won nɛɛ tōnō kɔrɔ nɪ a wɔ taaba nɪ yelmāɛ nɪ a Nāaḡmūn wāɛfɔ a jaa. ^{XI} Ala ɪ nɪrɛ jaa 'yerɛ na, wɔ 'yerɛ a Nāaḡmūn 'yerbie ala. Ala ɪ wɔ ɪn tōtōnō, wɔ tōnō nɪ a kpɛɔ 'lɔ a Nāaḡmūn na kɔ wɔ, ka a yeɛ a jaa pɔ, ka Nāaḡmūn nɛɛ tɪr tu a Yesu Kɪrɪsɪtɔ pɔ. 'Lɔ lɛ so a tɪr nɪ kpɛɔ bɪbɪr bɪbɪr jaa. A ɪ a lɛ.

^{XII} N yɛɛr nōnōnbɔ, yɪ ta vɛ ka nɛɛ 'maa yɪ nɪ a bɛɛr kaa tuo na vulo yɪ fɪka yelsāan kōɔ lɛ ɪrɛ yɪ ɛ. ^{XIII} Tɪche yɪ chulɛ an ɪ yɪ pɔɔ naa a Kɪrɪsɪtɔ dɔɔyɛ difɔ pɔ, ka nōɔ na kɛɛ yɪ a wɔ tɪr wa nyɪr. ^{XIV} Ala ɪ ba tɔ yɪ naa yɪn bɔɔlɔ a Kɪrɪsɪtɔ yuor jūu, Nāaḡmūn na sōɔ yɪ naa, bojūu Nāaḡmūn Sɪɛ ben a yɪ 'yōɔ. ^{XV} Ala ɪ yɪ dɪn dɔɔyɛ, a ta ɪ fɪka nɪkɔrɔ, bɪ nānyɪɛ, bɪ nɪɔɛɛr, bɪ tɔ'yōɔnbɔ lɛ yɪ ɪ ɛ. ^{XVI} Tɪche ala ɪ a yɪ āsɔɔ jaa wa dire na dɔɔyɛ won turo Kɪrɪsɪtɔ jūu, wɔ ta vɛ ka vā kɛɛ wɔ ɛ, tɪche wɔ pɛɛrɛ Nāaḡmūn a yuor nyā won dɪ jūu. ^{XVII} Bojūu a 'yer tɔɔrfɔ sōɔ ta naa, ka Nāaḡmūn na piel tɔɔrɔ a wɔ nɪbɛ 'yer. Ala ɪ sɪn lɛ won piel, ŋmɪnɛ lɛ an kaara kɔ a bala na tɔr a Nāaḡmūn 'yer nōɔ? ^{XVIII} A seb

ɪka, “Ala ɪ an ɪn kpɛɔ kɔ a nɪtɔr, ŋmɪnɛ lɛ an kaara kɔ a bala na ba puor ɛ, nɪ a yelbɛ-ɪrbɛ?” (*Sokpar Gān 11:31*)

^{XIX} A lɛ jūu, vɛ a bala na dire a dɔɔyɛ a Nāaḡmūn bɔfɔ jūu, de ba māɛ kɔ a Nāaḡmūn yelmāɛ sɔɔ na mɛ ba, tɪ mōɔ nɪbɪr maala vɪla.

V

^I A maa na ɪ a nɪdiere naa nɛɛ a Kɪrɪsɪtɔ dɔɔyɛ nɪ nɪbɪr, naa mɪ ɪ nɪrɛ nyā na pɔɔ a tɪr 'lɔ na wa nyɪr, n 'yōɔnō na a nɪdiere be na be a yɪ pɔ ākpāɛn, ^{II} ɪka ba kaara a Nāaḡmūn piir a won de 'yōɔ a yɪ nuur pɔ, na yɪ tōnō kaara nɪ ba, a ta ɪ fɪrfɔ ɛ, tɪche a ɪ yɪ bɔfɔ, bojūu lɛ lɛ a Nāaḡmūn bɔɔrɔ. A ta ɪ libɪɛ 'yōɔ ɛ, tɪche ka a nōmō yɪ a tōfɔ. ^{III} Yɪ ta pɪrɪpɪrɛ a bala yɪn kaar ɛ, tɪche yɪ ɪ jānɛ kɔ a piir. ^{IV} A pɛchiin gbɔɔraa wa wa, yɪn nyɛn a sāyar na ɪ a tɪr na ba jɔɔl ɛ.

^V Lɛ nɪ wɔ ju mɪ lɛ a yɪn bala na ɪ a pɔlbɪl, yɪ siir yɪ māɛ kɔ a yɪ nɪdiere. Yɪ jaa jaa yɪ ma siir yɪ māɛ na yɪ ma tōnō kɔrɔ taa, bojūu a seb ɪka, “Nāaḡmūn 'laar a bala na 'mɔɔrɔ a ba māɛ, tɪ ma sōnō a bala na ma siir ba māɛ.” (*Sokpar Gān 3:34*) ^{VI} A lɛ jūu, yɪ siir yɪ māɛ a Nāaḡmūn kpɛɔ sɔɔ nuur pɔ, ka wɔ 'mɔɔ yɪ a yɪ do a sōɔ 'lɔ won bɔɔrɔ. ^{VII} Yɪ de a yɪ yelwōnsɪ a jaa kɔ wɔ, bojūu 'lɔ lɛ 'yōɔnō a yɪ tɔɔ.

^{VIII} Yɪ gu yɪ māɛ na yɪ 'yōɔnō jūmō, a yɪ dōsɔɔ tɪ kaara naa jukpɛɛ kaar, na uoro yuorɔ na wɔ pāa kaara bɔɔrɔ nɪrɛ ɪka wɔ nyɔɔ 'wɔb. ^{IX} Yɪ var wɔ sɔr, na yɪ ba gber ara a yɪ sɔɔfɔ pɔ, bojūu yɪ bōɔn naa ɪka a yɪ taaba na be a wɛr wɔ jaa, mɪ dire na a dɔɔyɛ nyāna tɔ yɪn dire.

^X Yɪn wa dɪ a dɔɔyɛ nyāna bālāa a Nāaḡmūn na ɪ a wāɛfɔ sɔɔ a 'lɔ na bɔɔl yɪ 'yōɔ a tɪr nyā na ba tara baarfɔ pɔ a Kɪrɪsɪtɔ 'yōɔ, wɔ māɛ na maal yɪ naa na wɔ 'yōɔ yɪ

ãkpě̀o tı na wɔ vɛ̃ a yı ara kpě̀o kũ
dã̃m ɛ̃. ^{XI} Lɔ ɛ̃ so a kpě̀o bɪbir nı
bɪbir jaa. A ı a ɛ̃.

^{XII} Silası na ı a yebe yelmãe sɔo
ɛ̃ sũu ma ka n seb a gãn bile
nyãna, naa 'yõon yı ãkpãen din
dãasıe ıka anyãna ɛ̃ ı a Nãanmın
sıre wãefo. Yı ara kpě̀o. ^{XIII} A yı
taaba pupuorbiir na be a Babilon
Nãanmın na 'mataa ir yı, puor
yı naa, ka a n bidaba Maakı mı
puoro yı. ^{XIV} Yı puor puor taa nı
nõfo. Nyã'maar wɔ be a yın bala
na be a Kırısıto 'yõo.

A PITA GĀN NA TU AYI

I Maa Simon Pita na ɪ a Yesu Kırısıtı gbāgbaa nı a wɔ nitōnāa le seere a gān nyā korɔ a yın na tu a sı Nāanmın yeltorstı pɔ, nı a sı Fafaara Yesu Kırısıtı na yı nye a soofɔ 'lo na kpēme a sı kaar. II Wāefɔ nı nyā'maar a dɔɔlo yı taa tu a bōɔfo yın bōɔ Nāanmın nı a sı Soro Yesu.

III A Wɔ kpēɔ le wɔ kon sı bon jaa sın bɔɔɔ a nyevor nyā jūu nı Nāanmın puor vıla tu a sı bōɔfo sın bōɔ a 'lo na bɔɔl sı, nı a wɔ māe tır nı a wɔ maal vıla. IV Tu anyāna pɔ le wɔ kon sı a bon na berma nı a bōsōn won tır a nge ıka, a tu a pɔ, ka yın pɔɔ a befo 'lo na ba sōnɔ ε, na yı jo yı a wer nyā a yelbier volaa na sōɔ.

V A anyāna jūu, yı mō na yı de vıla maalfɔ pɔɔ a yı soofɔ pɔ, na yı de bōɔfo mı pɔɔ a vıla maalfɔ pɔ, VI ka a māe nyɔɔfo mı pɔɔ a vıla maalfɔ pɔ, ka a nıbir mɔɔfo pɔɔ a māe nyɔɔfo pɔ, ka a Nāanmın puor vıla pɔɔ a nıbir mɔɔfo pɔ, VII ka a yeer maal vıla pɔɔ a Nāanmın puor vıla pɔ, na yı de nōfo pɔɔ a yeer maal vıla pɔ. VIII Bojūu ala ɪ yı tara naa anyāna a jaa ka a pɔɔɔ 'yōnɔ, an sōu yı naa ka yı kō tara yāan na yaa tōnɔ wōnɔ wōmō a bōɔfo yın bōɔ a sı Soro Yesu Kırısıtı ε. IX Tıche ala ɪ nıre baa tara a anyāna ε, waa nyere ε, na wɔ ɪ jōɔ, na wɔ ın ıka Nāanmın pēen a wɔ kōro jaa yelɔbe bar.

X A le jūu n yeer, yı ba gber ka a yı bɔɔfo nı a yı chel ırfo ɪ yelmāe. Ala ɪ yın maala a anyāna, yaa be jaa na wa lo ε. XI Ka a sɔr yuo kɔ yı a yı kpe a sı Soro nı a Fafaara Yesu Kırısıtı nāalōɔ na ba tara baarfɔ pɔ.

XII A le ın ma jɔɔ yı naa a yelstı anyāna, yı gba na bōɔ yaa ka yı ba gber ara a yelmāe yın tara pɔ. XIII A tara na sɔr ka n jɔɔ a yı tıer ın chene vorɔ a āgān vaar pɔ, XIV bojūu n bōɔn naa ıka a kō le kor ε tıche ka n kpi ε, nitāa le a sı Soro Yesu Kırısıtı na man kɔ ma. XV ın ɪ naa le jaa ın na tōɔ, maa wa sɔɔ kpi, tı ka yı ma chene tōɔ tıere a yelstı anyāna.

XVI A ba ɪ fuol nı yē 'yer le sı de 'yer kɔ yı a kpēɔ nı a sı Soro Yesu Kırısıtı waa ε, tıche sın māe le nye a wɔ kpēe nı nıbir. XVII Wɔ nyen 'yōfo nı tır yı a Sāa Nāanmın sē le a kɔkɔr na yı a tır jıkpēe jie wa a wɔ sē 'yere, "Nyā le ɪ a n Bie 'lo ın nō, a wɔ ye le pel naa n pɔɔ." □□ Sın māe wōn a kɔkɔr nyāna na yı a saaju wa, an ɪ sın nı 'lo jaa le dōɔ be a tōcheche par.

XIX Sın le tara a Nāanmın 'ye'yerbe na dōɔ be be 'yer na chaar, yı yuo toor chele a 'yer. A kaara naa fıka chāa na chaara libe pɔ, tı tān a wer na chaar ka a bıvıe nımerbir pur 'yōɔ a yı nyān pɔ. XX A yelkpēe le ıka, yı bōɔ a par ıka Nāanmın 'ye'yere jaa kō tōɔ de a wɔ yē wiil a ala na seb a Nāanmın gān pɔ par ε. XXI Bojūu nıre maa kpu 'yer a Nāanmın 'yer ε, tıche nıre ma 'yer a le na yı a Nāanmın sē, an ɪ a wɔ sıe le tara ba.

II

I Tıche a jır nımarba 'ye'yerbe mı dōɔ be be a nıbe pɔ, nitāa le a jır nımarba wiwiilbe na wa be a yı pɔ. Ban sool wiil sōɔfo 'yer, na ba chur a Tōfo Sɔɔ na da ba na ba waan sōɔfo wa 'yōɔ a ba māe. II Nıyɔɔ na turo naa a ba vā sɔı anyāna, tı na ba kperε a yelmāe sɔr. III A bɔgar wiwiilbe banyāna na 'mōn yı naa nı a ba nenōɔ 'yerbie. Nāanmın guor naa a ba

'yer kōro jaa ka a ba sōsōonō ba guro ε.

^{IV} Bojūu Nāanmūn ba dōo bar a malakasi bala na maal a deer ε, tiche wō 'yōo ban a bōo fulom libe 'lo pō bar chele nī a ba 'yer tōorfō daar. ^V Waa dōo bar a kōr nūbe ε, na wō vē ka a kōo wa paal pōo a bala na ba puoro ε, tī na wō faa a Nowa na ī yeltorī 'yer mōolo nī nūbe ayopōi. ^{VI} Nāanmūn den būu chom a Sodom nī a Gomora nūbe ka a di lieb tāpīel, a nītō wiil ūka le le na ī a bala na ba puoro ε. ^{VII} Wō mī faa naa Lotī na ī a nītor a wō pōo na ma sōon a bala na tōnō a debe. ^{VIII} Bojūu a nītor nyāna lōon kpiere nī ba bībir jaa, ka a wō tīer ma sōo le won ma nye tī wō ban ūre. ^{IX} An ī nītō le a be, a sī Soro bōon le won pāa na ī faa a bala na puoro yin a wōm pō, tī tara a bala na ba puoro ε, a ba be a ba gefu pō tī tān a 'yer tōorfō bībir.

^X A anyāna un yelmāe a bala na turo a ba āgān sōonaa nyā deer volaa, baa turo a kpāen dēme nēe ε. Ba un jukpāen dēme na ba 'mōoro ba māe, baa joro dābāe ε, tī ma kperε a saaju bōmaalsī. ^{XI} Tiche a malakasi gba na ī gādaar na ba tara kpāen, ba maa 'la kpe a bōmaalsī anyāna a sī Soro niem ε. ^{XII} Tiche a nūbe banyāna ma fere naa nī a bonstī ala ban ba bōo a par ε. Ba kaara naa mōdōn kaar bōmaalaa na ba tara tiere, ba dōo ba naa na nyōor ba kō, ba mī kaara a mōdōn kaar na ba mī na wē.

^{XIII} A deer ala ban maal, a deer ala le ban yāan ba a sān. A ba tīer volaa ban ma maala a mōtōo, a nōmō ba naa, ban lōon dire nī yī na ban sōo a yī befō 'yōo yī vā. ^{XIV} A ba nūbie sēen naa a sēsēyele, a ba maa bar deer ūfō ε. Ba ma bele naa a bala na bal na ba ī bōgar dēme, ba ben pō'yōofu pō.

^{XV} Ba bar a sōr dē dē 'lo tī bōr, na ba tu a Balaam na ī a Beor bidaba sōr. 'Lo le nō sāyar na ba ī ε, ^{XVI} tiche wō nyen a wō bawōno tōnō, bōo na ī dōo den nūre kōkōr 'yer 'yer na wō ūmaan a 'ye'yere nyāna dābol yele sōr. ¹

^{XVII} A nūbe banyāna ī naa fīka kolstī na ba tara kōo ε, bī uul sēsēbe na furo chiine. Libe jaa gbeb le guro ba. ^{XVIII} Bojūu yobo 'yer pōrstī le ba ma 'yere, na ba bōolo a āgān voldeer, na ba bele nī a nūbe bala na faa joro a bala na bōr sē. ^{XIX} Ba ma tīr nēe kō ba ūka ban faa ban a gbāgbayele pō, tiche ka a bala māe ī a yelsōonstī gbāgbaar, bojūu nūre un gbāgbaa kō bon 'lo jaa na tōo wō. ^{XX} Ala ī ba faan ba māe yin a wer nyā bōdeer pō, ban wa bōo a sī Soro nī a Fafaara Yesu Kīristo tī na ba le tī kpe a ala pō ka a tōo ba, a ba baarfō na un deer gar a le ban dōo be. ^{XXI} An taa sa naa ala ī baa ta bōo a sōr toraa ε, gar ban ben bōon tī lieb puor 'yōo a nēbin cheche 'lo ban de kō ba. ^{XXII} Bala 'lo, a sokpa nyā un yelmāe ban dōo lob ūka, baa lieb tī di a ala won tī bar, (Sokpar Gān 26:11) ka a dobaa ban so kōo mī lieb tī mamar a memere.

III

^I N barmine, a gāma ayi sōo le anyā un sēere kōro yī. A jaa ayi pō, n seb ūka n le jēo yī tīer 'lo na tor pō. ^{II} N bōoro naa ūka yī lieb tīer a 'yerbie ala a Nāanmūn 'ye'yercheche bala na dōo 'yer a sī Soro nī a Fafaara na dōo man ba tu a wō nītōnstī 'yōo.

^{III} Yī de nie bōon ūka a ber baaraa sōo, nīlaarba na turo a ba āgān volaa na wa naa wa laara yī. ^{IV} Ban wa soro yī naa, “Nyune le a 'lo na tīr a nēe kō yī ūka won wa naa? A le daar jaa a sī sāmune na kpi a yelsī a jaa mī chene na

¹ II:XVI 2:16 Balaam dōo ī Nāanmūn 'ye'yere na sōo ūka won den libie tī pō 'yōo a Istral nūbe. Wōn wa chiine, malaka ūmaa won sōr ka waa tōo ī a le ε. (A Sōrfō Gān 22–24)

chiine a le ne an piel.” □ Tiche ba bõõn naa ti maala fika ba ïin naa a kõro jaa an i Nāanmun 'yerbie le wõ maal a saaju, ni a tēe a kõõ ju, ni a kõõ par. ^{VI} A tēkor, kõõ mi le dõõ paal põõ a wer a wõ sõõ. ^{VII} A 'yer nyāna ni wõ ju le wõ bar a saaju, ni a tēe go gun a 'yer tōorfõ, na won sõõn a bala na ba puoro ε, ni būu.

^{VIII} Tiche yi ta ïin a yelbõ'yen nyāna ε, n barmine. A si Soro sē, bībir bõ'yen kaara naa fika yuon tur, ka a yuon tur kaara fika bībir bõ'yen a wõ sē. ^{IX} A si Soro ba baala ni a wõ neε won tur ε, nitāa le a bamine na 'yer ũka a kor naa ε. Wõ din kānyir kō yi, won ba bōõrõ ũka āsõõ jaa wõ we ε, tiche yi lieb a yi tier.

^X A si Soro bībir na wa naa fika le nānyie na ma wa, ka a saaju pōõn gōmō wõ jaa, na wõ po chen. A bonst ala na be a saaju ka a būu nyul na wõ pāa yuo yele a jaa a nibe na maala ka a gā chāa pō.

^{XI} An i a bonst a jaa na wa sõõn a nitõnõ, niboto le a sēε ũka yi i? A sēε naa ka a yi maalfõ i cheche, na yi puoro Nāanmun, ^{XII} nitāa le yin ben kaara a Nāanmun waa bībir na yi 'mi'mine ni a wõ waa. A bībir nyāna na waan ni sõõfõ, a saaju wõ jaa na di naa, ka a bonst a jaa mi nyul ni a tol. ^{XIII} Tiche sin chele naa tēpaalaa ni a saaju paalaa na i a nitorsī tēe, 'lo a Nāanmun na tur a neε.

^{XIV} A le n barmine, yin pāa na chele a anyāna jūu, yi mōõ nibir na yi taa tara chefõ ni mabfõ jie ε, na yi tara wõ ni nyā'maar. ^{XV} Yi tier a anyā ũka a si Soro kānyir i naa a yi faafõ le, nitāa le a si yebe Pōõl mi na dõõ seb kō yi ni a yē 'lo a Nāanmun na kō wõ. ^{XVI} A wõ gāma a jaa pō, a 'yer bõ'yen le wõ seb, na wõ 'yerε a yelsī anyāna. A wõ gāma pō yelsī ben be na i tuo a par bõõfõ, ka a ba bõõ ni a a bala na ba bõõ ara dēme lieb a bur bur

nitāa le ban tier a Nāanmun gāma amine, ka a na i ba mē sõõfõ.

^{XVII} A le jūu, n barmine, yin ben de nie bõõn a nitõ, yi guro a yi mēε ka a ba belfõ ta wa vēε ka yi faa lo ti bar a yi gber bafõ jie ε.

^{XVIII} Tiche yi nōõnõ a si Soro ni a Fafaara Yesu Kirisito wāεfõ ni a wõ bõõfõ pō. 'Lo le so a tur a pōpāanyā, ni bībir, ni a bībir jaa. A i a le.

A JOON GĀN NA DE NIE

^I Maa Joon seere na koro a yin na turo a Yesu. A 'yer na dōo be be a wer pielfo daar, 'lo le si wō a wō yele na si nye wō. Si nye wō naa ni a si nūbie na si sur wō ni a si mǎe nuur. A 'yer nyā le i a nyevor. ^{II} A nyevor nyā le yi a Nāanmūn sē ka wō de wiil si a si nye wō, 'lo le si dire a wō dāasie na si mōolo koro yi ika 'lo le i a nyevor na ba tara baarfō ε. 'Lo le dōo be a Sāa Nāanmūn sē, ka wō wa ir wō wiil si. ^{III} Si 'yere na koro yi a le a sun mǎe na nye ti wō, ka a le na vē ka sun ni yin na tara nebō'yen, ka a sun ni a Sāa Nāanmūn 'matāan a wō Bie Yesu Kirusito tara a nebō'yen. ^{IV} A nyā le si seere koro yi kaa si chulfō na sēε.

^V A 'yer won kō si ka si mōolo koro yi ni nyā, Nāanmūn un chāa ka libe ba be a wō 'yōo jaa ε. ^{VI} Ala i si 'yer naa ika sun ni 'lo tara na nebō'yen ti chene chiine a libe pō, si un jir nmarba na saa turo a yelmǎe ε. ^{VII} Tiche ala i si chiine naa a chāa pō nitāa le a 'lo na be a chāa pō, sin tara na nebō'yen ka a wō Bie Yesu jā pē a si yeldebe a jaa bar. ^{VIII} Ala i si 'yer ika saa tara yeldeer jaa ε, si bele na si mǎe, na saa tara yelmǎe ε. ^{IX} Ala i si 'yer naa a si yeldebe kō Nāanmūn, won vēn kō si, ti pē a si yeldebe a jaa bar, bojūu Nāanmūn un yelmǎe sōo ni nitor. ^X Ala i si 'yer naa ika saa maal yeldeer jaa ε, si bōolo na Nāanmūn jir nmarā, na saa de a wō 'yer a si nyāa pō ε.

II

^I N bibiir, n seere naa anyā koro yi ka yi āsōo jaa taa wa ire yeldeer ε, tiche ala i āsōo wa un

yeldeer, si tara na po pire na be a Sāa sē. 'Lo le i a Yesu Kirusito na i a Torfō Sōo. ^{II} 'Lo le lo a si yeldebe bōor kō si, a ba i sun tēε ε, tiche a wer wō jaa.

^{III} A nitō le si de bōon ika si be naa a wō sē, sin turo a wō nebinsi jūu. ^{IV} Nire 'yer ika wō bōon Nāanmūn ti ba ire a le won bin a nēε ε, a nunyine un jir nmarā na waa tara yelmǎe ε. ^V Tiche nire jaa na turo a Nāanmūn 'yer, sire jaa Nāanmūn nōfō seen a wō pō. Nitō le si de bōon ika si be naa a wō pō. ^{VI} Nire jaa na 'yer ika wō be naa Nāanmūn 'yōo, wō chiine a le a Yesu na dōo chen.

^{VII} N barmine, a ba i nebin paalaa le n seere koro yi ε, tiche a bōkora a 'lo yin tara yi a pielfō le, 'lo le i a nekora a yin wō. ^{VIII} Tiche wō un bōpaalaa, bojūu a un sire a Yesu 'yōo, naa mi i sire a yi 'yōo, bojūu a libe tōon 'laa, ka a sire chāa chaara. ^{IX} Nire jaa wa 'yer ika maa ben chāa pō, ti 'laar a wō yebe, wō chene na be a libe pō. ^X Nire 'lo jaa na nō a wō yebe ben a chāa pō, ka bon jaa ba be be na vē ka wō nme gber ε. ^{XI} Tiche nire 'lo jaa na 'laar a wō yebe ben a libe pō, na wō yōoro a libe pō, na waa bōo a jie won chiine ε, bojūu a libe jōo wō naa.

^{XII} N bibiir, n seere na a gān nyā koro yi bojūu Nāanmūn vē naa a yi yeldebe kō yi a le a Yesu na i kō yi jūu. ^{XIII} Sāamune, n seere na koro yi bojūu, yi bōon a 'lo na yi a wer pielfō. Pōlbil, n seere na koro yi bojūu yi tōon a deer sōo. Naa mi seere koro a yin bibiir bojūu yi bōon a Sāa Nāanmūn. ^{XIV} N seb kō a yin sāamune bojūu, yi bōon a 'lo na yi a wer pielfō daar. N seb kō a yin pōlbil a Nāanmūn 'yer na be a yi 'yōo jūu, yi kpēme na, na yi jeb tōo a deer sōo.

^{XV} Yi taa ire wa nōnō a Nāanmūn dōdōmōsi bu bon jaa ban tara ε. Ala i āsōo jaa wa nōn

a le, a Sāa Nāanmın nōfo ba be a wō 'yōo ε. ^{XVI} Bojūu a bonsı anyā sın nıe ι naa a āgān nyā volaa nı a nıbe volaa bı tara jā jıur nı bōtarsı. A nyāna a jaa won na ıre ba yi a Sāa Nāanmın sē ε, tıche a yi naa dōdōmōsı sē. ^{XVII} A bodebe anyā mı poro na chiine, tıche nıre 'lo jaa na ıre a Nāanmın bōfo na ben be sōo jaa.

^{XVIII} N bibiir, a wer baarfō ta naa, nıtāa le yın dōo wō ıka a bala na 'laar a Kırısıto na wa naa, ba yōo le a banyāna na be ka gba. Ala le sı de bōon ıka a baraa sōo le. ^{XIX} A nıbe banyāna dōo be a sı sē tı wa yi. Ka a ba yıfo wiil ıka baa tara sı nı nebō'yen ε, sın nı bala ta ι bō'yen, ban taa be naa sı sē, tıche a ba yıfo wiil ıka baa pōo sı ε. ^{XX} Tıche yın 'lo, Yesu kō yı naa a wō Sıe ka yı jaa bōo a yelmāe. ^{XXI} N ba seere koro yı bojūu yın ba bōo a yelmāe ε, tıche yın bōo a yelmāe le. Bojūu yı mı bōon a jır na tee nı yelmāe.

^{XXII} An le ι a jır ηmara? Nıre 'lo na 'yer ıka a Yesu ba ι a Nı-ıraa ε, a nıre 'lo le 'laar a Kırısıto. A nınyıne tor naa a Sāa nı a Bie jaa. ^{XXIII} Nıre 'lo na tor a Bie mı tor a Sāa, nıre 'lo na 'yer chāa pō ıka Yesu le a Nāanmın Bie, tara na nebō'yen nı a Sāa Nāanmın. ^{XXIV} Yı chene tara a le ne yın wō a Yesu 'yer a pielfō, yın wa chene tara a le, yın tara na nebō'yen nı a Sāa nı a wō Bie. ^{XXV} Nıtō le a Nāanmın 'yer ıka won ι naa won vē naa ka sı tara nyevon na ba tara baarfō ε.

^{XXVI} N seere na a anyāna koro yı ıka yı bōonō sō nı a bala na bar yı tı yi, ba bōoro naa ıka ba bel yı yın. ^{XXVII} A yın 'lo, ba kō tōo bel yı ε, bojūu Yesu kō yı naa a Sıe ka wō be a yı 'yōo. A Sıe na ι yelmāe na wile yı jūu, yaa le bōoro ıka nıre wō wiil yı a yelmāe go ε, tıche a Sıe a Yesu na kō yı vē naa ka yı bōo a yelmāe, ka ala mı a Sıe na

wile ι yelmāe, jır jaa ba be be ε. A le jūu, yı chene tara a Yesu nı nebō'yen nıtāa le a Sıe na 'yer yı.

^{XXVIII} A le jūu n bibiir, yı chene tara a Yesu nı nebō'yen, ka 'lo wa yi a saaju lieb waara a wer pō, sın tara na nyāa ka dābāe kō koro sı a wō tuorfō ε. ^{XXIX} Yı bōon naa ıka a Yesu ye le tor naa, nıre jaa mı na maala a le, mı ι naa a Nāanmın bie.

III

^I Nye le a sı Sāa na nō sı jā. Wō soon bōolo sı a Nāanmın bibiir, ka sı mı sıı ! A le jūu, a wer nıbe ba bōo wō ε, ala le so ban ba bōo sı ε. ^{II} N barmıne, pōpāanyā, sı ι naa Nāanmın bibiir, saa bōo le sın na be daar kōo ε, tıche sı bōon naa ıka, a Yesu wa lieb wa a wer nyā pō, sın nye naa a le won na be, na sı kaara a wō kaar. ^{III} Yı āsōo jaa na tara a tıerto nyāna a Yesu 'yōo, wō ir wō māe yın deer pō, nıtāa le a Yesu na ι cheche.

^{IV} Nıre 'lo jaa na chene ıre yeldeer, a nınyıne sōonō naa a Nāanmın nebınsı ala won bin, bojūu waa tara Nāanmın nı nebō'yen ε. ^V Tıche yı bōon ıka Yesu ba maal deer ε, a le ka wō wa ıka wō wa de a sı debe bar. ^{VI} A le nıre 'lo jaa na tara Yesu nı nebō'yen, wō maa le chene ıre yeldeer go ε, tıche a nınyıne wa chene ıre yeldeer, waa bōo a Yesu nı a nınyıne won ι ε.

^{VII} N bibiir yı bōonō sō, ka nıre jaa taa bele yı ε. Nıre 'lo na maala a le na tor, wō ι naa nıtor nıtāa le Yesu na ι nıtor. ^{VIII} Nıre 'lo jaa na chene ıre yeldeer yı naa a tı sē, bojūu 'lo le ıre yeldebe yı a wer pielfō. Ala le so ka Yesu na ι Nāanmın Bie wa ıka wō wa sōo a tı tōmō. ^{IX} Nıre 'lo jaa na wa ι Nāanmın bie, maa le seε ıka wō le ıre yeldebe go ε, bojūu Nāanmın befo be naa a wō yōo. Wō kō le chene ıre yeldebe go ε, bojūu

wɔ ɪn Nāaŋmun bie. ^X Nɪtõ le sɪ de bõon a Nāaŋmun bibiir nɪ a Tɪ bibiir. Nɪre 'lo jaa na ba wa turo a Nāaŋmun nee 'lo won bin bu na waa le nõ a wɔ yeer, waa ɪ Nāaŋmun bie ε.

^{XI} An yi a daar 'lo jaa yɪn piel soɔ Yesu, yɪ wõ naa a Nāaŋmun 'yer bie na 'yer ɪka sɪ nõ taa. ^{XII} Yɪ ta ɪ a sɪ kaara a Kain kaar ε, wɔ tara na a deer soɔ tier na wɔ kɔ a wɔ yebile. Bo le so won kɔ a yebile? Bojũu a Kain tõmõ ɪn deer, tiche ka a wɔ yebile tõmõ tor. 1

^{XIII} N yeer, yɪ ta vë ka a fer yɪ ala ɪ a nibe na be a wer pɔ wa 'laar yɪ naa ε. ^{XIV} Sɪ bõon nara ɪka sɪ nõ naa a sɪ taaba. A wiil ɪka sɪ yɪn kũu pɔ, tɪ kpe nyevor na ba tara baarfɔ pɔ. Nɪre 'lo na ba nõ a wɔ yebe ε, wɔ chene na be kũu pɔ. ^{XV} Nɪre 'lo jaa na 'laar a wɔ yeer ɪn nikoro a wɔ nyāa pɔ, ka yɪ mɪ bõon ɪka nikoro ba tara nyevor na ba tara baarfɔ ε.

^{XVI} Sɪ bõon le a nõfo na be, bojũu Yesu soon kpi kɔ sɪ, ka a mɪ see ɪka, sɪ mɪ soɔ kpi kɔ a sɪ yeer. ^{XVII} Ala ɪ a yɪ āsoɔ tara naa ka a seen wɔ, tɪ nye a wɔ taa yeer an wõnõ ka wɔ leb puor yõɔ ba, a Nāaŋmun nõfo kõ tõɔ be a wɔ soɔ 'yõɔ ε. ^{XVIII} N bibiir, yɪ ta vë ka sɪ nõfo ɪ 'yerbie nɪ jãlbir 'yerbie ε, tiche yɪ ɪ ka sɪ sõnõ taa nitāa le a Nāaŋmun na nõ sɪ sire jaa.

^{XIX} A sɪ befɔ pɔ le sɪn bõɔ ɪka sɪ be naa a yelmāe pɔ soɔ 'lo jaa sɪn wa ara a Nāaŋmun niem soɔrɔ wɔ, sɪ kõ le joro dābāe ε, ^{XX} ala gba ɪ a sɪ tier 'yer ɪka sɪ maal deer. Bojũu Nāaŋmun bõon yele jaa a sɪ nyān pɔ, na wɔ bõɔ yele jaa sɪn ure.

^{XXI} N barmine, ala ɪ sɪ bõon naa a sɪ tier pɔ, ɪka sɪ maa chene maala deer ε, sɪn wa soɔrɔ Nāaŋmun, sɪ kõ joro dābāe ε, ^{XXII} sɪn nyen bon jaa sɪn soɔr yɪ a wɔ sē, bojũu sɪ turo naa a wɔ

nee na sɪ ure a le na pele a wɔ puɔ. ^{XXIII} Nāaŋmun nee won bin nɪ nyā, ɪka sɪ soɔ a wɔ Bie Yesu Kɪrisito yuor na sɪ nõ a sɪ taaba, nitāa a le won 'yer sɪ. ^{XXIV} Bala jaa na turo a Nāaŋmun nee won bin, ba ben a wɔ 'yõɔ, ka wɔ mɪ be a ba 'yõɔ. Sɪ bõon naa ɪka wɔ ben a sɪ 'yõɔ, a Sɪe 'lo won de kɔ sɪ jũu.

IV

^I N barmine, yɪ taa ure wa soɔ nure jaa na 'yer ɪka wɔ tara na a Nāaŋmun Sɪe ε, tiche yɪ beer a nɪnyɪne 'lo kaa, ka ala ɪ a 'yer won 'yere yɪn a Nāaŋmun sē. Bojũu jir 'ye'yerbe yɪ naa jie jaa na ba 'yere ɪka a le ban 'yere Nāaŋmun le kɔ ba. ^{II} Nɪtõ le yɪn de bõon a nure 'lo na yɪ a Nāaŋmun sē, nure 'lo nɪ wa 'yer ɪka Yesu wa naa a wer pɔ nitāa nɪsaal, a nure 'lo le yɪ a Nāaŋmun sē. ^{III} Nɪre jaa wa tor a le ba yɪ Nāaŋmun sē ε, a nure nyā le 'laar a Kɪrisito, a 'lo yɪn wõ ɪka won wa naa, 'lo le be be a wer pɔ a põpānyā.

^{IV} N bibiir, yɪn 'lo ɪn Nāaŋmun nibe na yɪ tõɔ ba, bojũu a Nāaŋmun Sɪe 'lo na be a yɪ pɔ, berma naa gar a deer soɔ 'lo na be a wer pɔ. ^V A jir dēme banyāna na 'yer ɪka Nāaŋmun le kɔ ba a wiilfo anyāna ɪ naa a wer nyā nibe. Ka a ba wiilfo ɪ a wer nyā pɔ wiilfo, ka a bala na ba ɪ Nāaŋmun nibe ε, ma soɔ a ba wiilfo. ^{VI} Sɪn 'lo ɪn naa a Nāaŋmun nibe. Nɪre 'lo jaa na bõɔ Nāaŋmun, ma soɔ naa a le sɪn wile, tɪ nure 'lo na ba bõɔ Nāaŋmun ε, maa soɔ a le sɪn wile ε. Nɪtõ le sɪn tõɔ bõon ka a nɪnyɪne na 'yere tara naa Nāaŋmun Sɪe 'lo na ɪ a yelmāe, bu nure 'lo na yɪ a Satan sē na ɪ a jir ŋmara.

^{VII} N barmine, yɪ vë a sɪ wile taa nõfo. N 'yer naa a nitõ bojũu Nāaŋmun le ma vë a sɪ ma tõɔ nõ

taa. Nire 'lo jaa na wa nõ a wo to soo, a wiil ika Nāanmın bie le wo i na wo bõo Nāanmın. ^{VIII} Nire 'lo jaa na baa wa nõ a wo taaba ε, ba bõo Nāanmın ε, bojūu Nāanmın befo wo jaa in nõfo. ^{IX} A sor nyā le Nāanmın tu wiil a wo nõfo ko si. Wo vẽn a wo Bibõ'yen tee ka wo wa a wer pɔ, a wo jūu, si tara na a yelmāe nyevor. ^X Nitõ le a nõfo be, a ba i sin le nõ Nāanmın ε, tiche 'lo le nõ si, na wo tõ a wo Bie ka wo wa lo a si yeldebe boor ko si.

^{XI} N barmine, an i Nāanmın le nõ si a nitõ, a mi see naa ika, si mi nõ taa. ^{XII} Nire jaa ba nye Nāanmın le won be ε, tiche sin wa nõ taa, sin ni Nāanmın tara na nebõ'yen. Ka a Nāanmın nõfo 'lo na be a si 'yõo chaar ko a nibe.

^{XIII} Nāanmın ko si naa a wo Sıe, a le jūu le si bõon ika, Nāanmın ben a si 'yõo, ka si mi be a wo 'yõo, ala le so sin ni Nāanmın na tara nebõ'yen. ^{XIV} Si nye naa na si mi di dāasıe ika a Sāa tõ naa a wo Bie ka wo wa faa a wer nibe. ^{XV} Nāanmın tara na nebõ'yen ni nire nyā na 'yer chāa pɔ, ti soo ika Yesu i naa Nāanmın Bie, ka si bõon ika Nāanmın ni a nınyıne tara na nebõ'yen. ^{XVI} A le sin 'lo, si bõon naa na si soo de ika, Nāanmın nõ sin sõo jaa. Nāanmın in nõfo soo. Nire mi na nõ Nāanmın ni a wo taaba, wo ben Nāanmın 'yõo, ka Nāanmın mi be a wo 'yõo.

^{XVII} Sin 'lo a Nāanmın nõfo chaara a si pɔ, ka dābāe kō korɔ si a sõo 'lo sin wa ara a wo niem a 'yer toorfɔ daar ε. Bojūu a wer nyā pɔ si kaar naa nitāa Yesu. ^{XVIII} Dābāe ba be nõfo pɔ ε, tiche nõfo na chaar ma diin dābāe bar, bojūu dābāe ma kpẽn nire won joro gefɔ. Nõfo mi na chaar, ba joro dābāe ε.

^{XIX} Bojūu Nāanmın le de nie nõ si, ala le so a si mi nõ wo. ^{XX} Ala

i nire 'yer ika wo nõn Nāanmın, ti chene 'laar a wo yeer, a nınyıne 'lõnõ in jir ηmara. Bojūu nire 'lo jaa na ba nõ a wo to soo won nyen nubir, kō tõo nõ Nāanmın won ba nyen nubir ε. ^{XXI} A nee le a nyā a Nāanmın na 'yer bin, nire 'lo jaa na nõ a 'lo Nāanmın see naa ika wo nõ a wo taaba.

V

^I Nire 'lo jaa na soo ika Yesu le i a Ni-iraa, i naa Nāanmın bie. Nire 'lo na nõ a sāa mi nõ naa a bie. ^{II} Nitõ le sin de bõon ika si nõ naa a Nāanmın bibiir ala i si nõn a Nāanmın na si turo a wo nee won bin. ^{III} Nitõ le sin de bõon ika si nõn Nāanmın sıre jaa, ala i si tun a le jaa won 'yer ka si tu. A ba i tuo ka si na tu a le jaa won 'yer ika si tu ε. ^{IV} Bojūu nire jaa na i Nāanmın bie ma lieb puor 'yõo a sor debe ala a nibe na turo. A le vẽn naa, ka wo ma tõo tɔr a sor debe ala a nibe na turo, Yesu won soo jūu. ^V An le na tõo lieb puor 'yõo a wer? Nire 'lo tee na soo ika Yesu le i a Nāanmın Bie.

^{VI} A Yesu Kırısıto nyā le wa a ba so wo Nāanmın kõo ni a wo jāi. Waa so a kõo tee ε, ti wo kpi naa na wo kpaar a wo jāi, ka a Sıe mi di a wo dāasıe, bojūu Nāanmın Sıe ma 'yere naa yelmāe. ^{VII} Bojūu dāasıesi ata le be be, ^{VIII} a Sıe, ni a kõo, ni a jāi, ka a jaa ata dāasıe i nebõ'yen. ^{IX} Ala i si ma soo naa nısaal dāasıe, sin soo naa Nāanmın dāasıe 'lo won di a wo Bie 'yõo, bojūu Nāanmın dāasıe berma naa gar nısaal dāasıe.

^X Nire 'lo jaa na soo a Nāanmın Bie, a dāasıe nyā be naa a wo nyāa pɔ. Nire nyā jaa na ba wa soo Nāanmın ε, wo bool won jir ηmara bojūu waa soo a dāasıe won di a wo Bie 'yõo ε. ^{XI} A dāasıe ni nyā, Nāanmın ko si naa nyevor na ba tara baarfɔ ε, ka a nyevor nyā be a wo Bie 'yõo. ^{XII} Nire 'lo na tara a Bie, tara na nyevor na

ba tara baarfɔ ε. Nɪrɛ 'lɔ na ba wa tara a Bie ε, ba tara nyevɔr ε.

^{XIII} N sɛb kɔ a yɪn bala na sɔɔ a Nāaŋmɪn Bie yuor, ka yɪn bɔɔ ɪka yɪ tara na nyevɔr na ba tara baarfɔ ε. ^{XIV} A 'lafɔ nyā le sɪ tara ɪka, sɪn wa sɔɔr Nāaŋmɪn a le wɔn bɔɔrɔ, wɔn wɔ naa naa. ^{XV} Ka ala ɪ sɪ bɔɔn na ɪka Nāaŋmɪn wɔ naa a le sɪn ma sɔɔr wɔ, sɪ bɔɔn naa ɪka sɪ tara na bon jaa sɪn sɔɔr wɔ. ^{XVI} Ala ɪ yɪ wā nyɛ naa a yɪ tɔ sɔɔ na ɪrɛ yeldɛɛr kɔɔ na kɔ sɔɔ wɔ ε, yɪ sɔɔr Nāaŋmɪn ka wɔ vɛ kɔ wɔ. Tɪche yeldɛbɛ amɪne ben be fɔn na ɪ ka Nāaŋmɪn kɔ vɛ kɔ fɔ ε, n ba 'yer ɪka yɪ sɔɔr a ala ε. ^{XVII} Yeldɛbɛ a jaa ɪn yelbier, tɪche yelbier a jaa baa kɔrɔ kɔɔ ε.

^{XVIII} Sɪn bɔɔn naa ɪka nɪrɛ 'lɔ mɪ na wa ɪ Nāaŋmɪn bie, kɔ le chɛnɛ ɪrɛ yeldɛɛr ε, Nāaŋmɪn Bie na gu ba naa ka a dɛɛr sɔɔ kɔ sɪr ba ε. ^{XIX} Sɪn bɔɔn naa ɪka sɪ ɪn Nāaŋmɪn bibiir, ka a wɛr wɔ jaa be a dɛɛr sɔɔ tɔɔfɔ pɔ. ^{XX} Sɪ mɪ bɔɔn naa ɪka Nāaŋmɪn Bie wa naa, 'lɔ le vɛ ka sɪ bɔɔ a Nāaŋmɪn nyā na ɪ a yelmāɛ. Sɪ be naa a Nāaŋmɪn nyā nɪ a wɔ Bie Yesu Kɪrɪsɪtɔ 'yɔɔ. 'Lɔ le ɪ a yelmāɛ Nāaŋmɪn nɪ a nyevɔr na ba tara baarfɔ ε. ^{XXI} N bibiir, yɪ tɔɔ yɪ māɛ yɪn bɔtɪbɛ jaa pɔ.

A JOON GÃN NA TU AYI

^I Maa nukpɛɛ lɛ sɛɛrɛ kuro a fõõ pɔɔ nyã Nãanmɪn na ir nɪ a fɔ bibiir. N nõ fɔ naa nɪ a yelmãɛ, a ba ɪ maa tɛɛ ɛ, tɪche bala jaa mɪ na bõõ a yelmãɛ mɪ nõ fɔ naa. ^{II} An ɪ a yelmãɛ ben a sɪ 'yõõ jũu, na won be a sɪ sɛ sõõ jaa. ^{III} Wãɛfɔ, nɪ nɪbaal, nɪ nyã'maar na yi a sɪ Sãa Nãanmɪn nɪ a wɔ Bie Yesu Kɪrɪsɪto a be a sɪn bala na be a yelmãɛ nɪ a nõfɔ pɔ.

^{IV} Nõõ kpe ma naa ɪn nɪɛ a fɔ bibiir bamɪne na chiine a yelmãɛ pɔ, nitãa lɛ a Sãa na bin a nɛɛ kɔ sɪ. ^V Põpãanyã n yɛpɔɔ, a ba ɪ nebin paalaa lɛ n sɛɛrɛ kuro fɔ ɛ, tɪche a bõkora a 'lo lɛ na 'yɛr ɪka sɪ nõ taa. ^{VI} A nõfɔ nɪ nyã ɪka sɪ turo a lɛ a Nãanmɪn na bin a wɔ nɛɛ kɔ sɪ. Wɔ 'yɛr ɪka sɪ nõ taa nitãa lɛ sɪn wõ yi a pielfɔ, sɪ ɪrɛ a lɛ nɛ.

^{VII} Bɛ̀bɛlbe sɛɛn a wɛr, bala lɛ ba sɔɔ ɪka Yesu wan a wɛr pɔ nitãa nɪsaal ɛ. A nɪbe banyãna lɛ ɪ a bɛ̀bɛlbe tɪ 'laar a Kɪrɪsɪto. ^{VIII} Yɪ guro yɪ mãɛ ka a yɪ tòmõ ta lo ɛ, tɪche ka yɪ nɪɛ a yɪ sãyar. ^{IX} Nɪrɛ 'lo na ba wa turo a lɛ a Yesu na wiil ɛ, waa tara nebõ'yen nɪ Nãanmɪn ɛ, tɪ fõõ nyã na turo a lɛ won wiil, tara naa Sãa nɪ a Bie. ^X Ala ɪ nɪrɛ wa wa naa a yɪ sɛ, tɪ ba tara a wiilfɔ nyã ɛ, yɪ ta sɔɔ ka wɔ kpe a yɪ yir bu puor wɔ ɛ. ^{XI} Nɪrɛ 'lo na puor a nɪnyɪnɛ nyãna mɪ pɔɔ naa a wɔ tõdɛɛr pɔ.

^{XII} N chɛnɛ na tara yelyɔɔ ɪn taa seb kɔ fɔ, tɪche ɪn bɔɔrɔ ɪka n wa a yɪ sɛ jũu, maa wa wa sɪn 'mataa jãnɛ 'yɛrɛ ka nõõ nyɔɔ sɪ. ^{XIII} A yɛpɔɔ nyã mɪ a Nãanmɪn na ir bibiir mɪ puor fɔ naa.

A JŌŌN GĀN NA TU ATA

^I Maa na ɪ a nɪkpɛɛ lɛ sɛb a gān nyā korɔ a fōo Gayus na ɪ a n baraa, un nō a yelmāɛ jūu. ^{II} N baraa, n sɔɔrɔ na Nāanmɪn ɪka a fō āgān wɔ kpɛmɛ ka a yelɛ a jaa ɪ vɪla kɔ fō, nɪtāa lɛ a fō sɪɛ na kpɛmɛ. ^{III} Nōɔ kpɛ ma naa lɛ a yɛɛr bamɪnɛ na wa 'yɛr a lɛ fɔn turo a yelmāɛ na fō chiine a yelmāɛ pɔ. ^{IV} Bon jaa maa ɪ ma nōɔ jā un maa wō ɪka a n bibiir chiine naa a yelmāɛ pɔ.

^V N baraa, fō tara na yelmāɛ a lɛ fɔn maala korɔ a yɛɛr, ba gba na ɪ sāanba a fō sɛ. ^{VI} Ban wa, ba wa 'yɛr naa a fō nōfɔ kɔ a pupuorbiir a ka. Mō na fō ma bar ba a sɔr a lɛ nɛ, lɛ lɛ pele a Nāanmɪn pɔɔ. ^{VII} Yesu yuor jūu lɛ ba chiine, na ba maa sɔɔ de bon jaa a bala na ba ɪ a Yesu tɪrbo sɛ ɛ. ^{VIII} Sɪn lɛ a sɛɛ ɪka sɪ sōsɔ ba na sɪ pɔɔ ba 'mataa tō kɔ a yelmāɛ.

^{IX} N sɛb sɛbile kɔ a pupuorbiir na be a fō sɛ, tɪche a Diotrefes na bɔɔrɔ ɪka wɔ ɪ a nɪdiere, sɪn nɪ 'lɔ ba tara nɛbō'yɛn ɛ. ^X Ala lɛ sɔ, maa wa tɪ un 'yɛr yɪ naa a lɛ wɔn yɔɔrɔ hūhūnō ŋmara a jɪrsɪ 'yōnō sɪ. A lɛ tɛɛ ba lɛ ɛ, tɪ wɔ maa sɔɔ de a sɪ yɛɛr ɛ. Wɔ ma ŋmaan a bala na bɔɔrɔ ɪka ba de ba sɔr tɪ ma dii ba bar a puorfɔ jɪɛ.

^{XI} N baraa, ta tɔɔr yeldɛɛr ɛ, tɪche tɔɔrɔ yɛlvɪla, nɪrɛ 'lɔ na maala vɪla bōɔn Nāanmɪn. Tɪche nɪrɛ 'lɔ mɪ na maala dɛɛr ba bōɔ Nāanmɪn ɛ.

^{XII} Demetirus, nɪrɛ jaa 'yɛr a wɔ vɪla maalfɔ 'yɛr, a yelmāɛ mɪ dɪn a wɔ dāasɪɛ. Sɪn mɪ dɪn a wɔ vɪla dāasɪɛ, ka yɪn mɪ bōɔn ɪka a sɪ dāasɪɛ un sɪrɛ.

^{XIII} N chɛnɛ na tara yɛlyɔɔ un taa sɛb kɔ fō, tɪche n ba bɔɔrɔ ɪka n

sɛb ɛ. ^{XIV} A kō lɛ kor ɛ, n bɔɔrɔ naa ɪka n nyɛ fɔ a sɪ jānɛ 'yɛr.

^{XV} Nyā'maar wɔ be a fō sɛ. A sɪ barmɛ na be ka puor fɔ naa, mɪ puor a sɪ barmɛ na be a be bō'yɛn 'yɛn.

A JUDI GĀN WŪN SEB KŪ A BALA NA PUORO

^I Maa Judi na ı a Yesu Kırısıto gbāgbaa, naa mı ı a Jemesı yebe, le seere a gān nyā korō a yun bala a Sāa Nāaḡmun na buol a yı be a wō nõfō pō ka wō gu yı taa læe a Yesu Kırısıto 'yōō. ^{II} Nıbaal nı nyā'maar nı nõfō a dōolo yı taa.

^{III} N barmıne, n dōo mōō nıbir ıka n seb a faafō nyā sı jaa na pō, naa nye ıka a seē naa ka n seb kpākpāan yı a yı mōoro nı a soōfō 'yer 'lo a Nāaḡmun na de kō a wō nıbe. ^{IV} Nıbe bamıne sōofō yele na dōo seb bin kōr jaa sool naa na ba fōol kpe a yı pō. Baa puoro ε, ba nyoon a sı Nāaḡmun wāefō yele lıeb na ba nye sōr sēne tı na ba tōr a Yesu Kırısıto tee na ı a sı Tōōnō nı a sı Soro.

^V Yı gba den nie bōon a anyāna, tı n bōoro naa ıka n le jēo yı ıka, a sı Soro faan a wō nıbe yin a İjipıtı tēe pō, tıche wō le wa nyool a bala jaa na ba soō ε. ^{VI} A malakası bala na ba ara a ba tōofō araa jie ε, tıche na ba tōr a ba māe yir bar, bala le a Nāaḡmun lūn a bōjōr kpāen 'yōō be a libe pō chele nı a 'yer tōorfō bıbir kpēe daar. ^{VII} A le ne nı wō ju mı le, a Sodom nı a Gomora, nı a tēcheelsı ala na jılō de a ba māe kō a sēsēyele, ka dōor gāna nı taa, ka a būu na ba kpııne ε, di ba, naa ı yelmanaa gā.

^{VIII} A le nı wō ju mı le, a jāna dēme banyāna sōon a ba āgāma, baa turo a sı Soro bınfō ε. Ba ma kpere naa a saaju bōmaalsı. ^{IX} Tıche a Maıkıl gba na ı a

malakası nıkpēe a 'lo naa Tı na dōo chıre taa nı Mosesı āgān yele, waa 'la tu a Tı bı kpe wō ε, tı na wō 'yer, "A sı Soro le na kpāa fō." ^X Tıche a nıbe banyāna ma kpere naa a bonstı ala ban ba bōō a par ε, ka a yelsı ala ban ba bōō yı a ba dōofō daar, kaara fıka dōn na ba tara tıer ε, a yelsı anyāna le na sōō ba.

^{XI} Nebier nyoo ba naa, bojūu ba den a Kain sōr. Tōnō jūu a ba far kpe a Balaam bōrfō pō. A nechıre jūu, ba mı nyool naa a Kora kaar. ¹

^{XII} A nıbe banyāna kaara fıka bōsōonsı na jer yı a yı nebō'yen lōo di daar. Ba maa beē nıre ε, ba māe le ba kaara. Ba ın julōjuur na ba tara kōō ε, ka a sesebe furo yōoro nı. Ba kaara fıka kpāchāan tıur na ba tara wōmō ε, ka ba vō dıel bar ka a kpi. ^{XIII} Ba kaara na fıka a man kpēe a sesekpēe na furo ka a ba vā furo a kōō fuul kaar, na ba kaara fıka ḡmarbie boro yōoro ka a Nāaḡmun choor jilibe jaa gbēb guro nı ba.

^{XIV} Enok na ı a Adama yōō suulaa ayopōi soō mı dōo 'yer a nıbe banyāna 'yer, "Nye, a sı Soro waara naa nı a wō nıchechestı turo turo. ^{XV} Wōn wa tōor nıre jaa 'yer, na wō 'yer a le a bala na ba puoro ε, a le jaa ban tō nı a le ban maal tōr a Nāaḡmun nı a 'yer bıkpāen ala ban 'yer dōol wō." ^{□□} A nıbe banyāna le ma ure gborō gborō, na ba nyere a ba taaba bōrfō. Ba ma turo naa a ba māe volder; a ba māe yobō 'yer le ba ma 'yere bele nı a ba taaba tōnō jūu.

^{XVII} Tıche n barmıne, yı tıer a le a sı Soro Yesu Kırısıto nıtōnsı na dōo 'yer. ^{XVIII} Ba 'yer kō yı ıka, "A ber baaraa sōō, nılaarba na turo

1 **I:XI** 11 Kain ın a Adama nı a Hawa bidadōo. Nyuur jūu, ka wō kō a wō yeBILE. (A Pıelfō Gān 4:1-16) A Balaam dōo ı Nāaḡmun 'ye'yere na soō ıka won den libie tı pō 'yōō a Isıral nıbe. Wōn wa chiine, malaka ḡmaa won sōr ka waa tōo ı a le. (A Sōrfō Gān 22-24) A Kora le dōo ı a bawōno na de a nıbe nie ka ba tı mıı 'yōō a Mosesı nı a Aaron. Ka Nāaḡmun nyen wō suur, ka a tēe yuo vōl wō nı a bala jaa na turo wō. (A Sōrfō Gān 16)

a ba āgān vɔlaa na wa naa.” □□ A nibe banyāna le ma waan ootaa, na ba turo a āgān bɔfo na baa tara a Nāaḡmɪn Siε ε.

^{XX} Tiche a yɪn n barmine, yɪ me a yɪ mǎε dɔɔl a yɪ sɔɔfo cheche ju, na yɪ sɔɔɔ a Nāaḡmɪn nɪ a wɔ Siε kpɛɔ. ^{XXI} Yɪ sɔɔl yɪ mǎε a Nāaḡmɪn nɔfo pɔ na yɪ chele a sɪ Soro Yesu Kɪrisito nɪbaal, a wɔ waan a nyevɔr na ba tara baarfɔ ε, wa kɔ yɪ.

^{XXII} Yɪ tara a bala na baala nɪ nɪbaal. ^{XXIII} Yɪ vɔɔ a bamine yɪn a bɪu pɔ na yɪ faa ba. Na yɪ mɪ kaa a bamine nɪbaal tɪ 'yɔɔnɔ jɔmɔ, na yɪ taa maal a ba deɛr ala ban maala ε.

^{XXIV} A 'lo na gu yɪ ka yɪ kɔ tɔɔ lo ε, na won wa waan yɪ a wɔ tur niem a yɪ kɔ tara chefo ε, ka a nɔɔ kpɛε kpe yɪ. ^{XXV} A Nāaḡmɪn bɔ'yen nyā tεε le ɪ a sɪ Fafaara, wɔ nye tur, nɪ 'yɔɔfo, nɪ kpɛɔ, nɪ tɔɔfo tu a sɪ Soro Yesu Kɪrisito 'yɔɔ sere tɪ wɔ wa maal a wer nɪ pɔpāanyā bɪbir nɪ bɪbir jaa! A ɪ a le.

A YESU KIRISÏTO YELWILSI GÂN

^I A yelwiilsti ala a Nāanmın na ku a Yesu Kirisito ıka wu wiil ku a wu gbāgbaa ala kō jaar ti ı ε. Yesu tō naa a wu malaka ıka wu ti 'yer ku a wu gbāgbaa Joon. ^{II} Joon mi man naa a ala a jaa won nye na ı a Nāanmın 'yer ni le a Yesu Kirisito na 'yer. ^{III} Popel soo le a 'lo na kar a gān nyā. Popel dēme mi le a bala na wō ti de 'yōo a ba nyān pō, le an seb a gān nyā pō, bojūu a bıbir gbōr naa.

^{IV} Maa Joon le seb a gān nyā korō a yın pupuorbiir gbulsı ayopōi na be Asıya paal pō. Wāefo ni nyā'maar yi a Nāanmın sē, 'lo le ı, 'lo le be be, ni 'lo le na wa, naa yi a Sur ayopōi na ara a Nāanmın dakoo niem, ^V naa yi a Yesu Kirisito sē, 'lo le ı a yelmāe dāasıe soo, na wu ı a bidōo 'lo na ir a kūu pō ı vor, 'lo le ı a nāmune ba jaa nākpēe na be ka a wer pō. 'Lo le nō sı na wu de a wu jāı pēe sı yin a sı yeldēer pō na wu faa sı, ^{VI} na wu maal sı a wu nāalōo ni be ni Nāanmın boor lorbo ka sun tōnō korō a wu Nāanmın na ı a Sāa, 'lo le so a tur ni a kpēo a bıbir ni bıbir jaa! A ı a le. ^{VII} Yı nye, won yi naa a sajulōjuur pō waara, ka a ni be ba jaa nye wu lōon a bala na chor wu, a ni borsı na be ka a tēe na kōnō naa a wu waa jūu. Le le an ! A ı a le.

^{VIII} A sı Soro Nāanmın na ı a kpēo jaa soo 'yer naa, "Maa le a Pielfo ni a Baaraa. Maa le dōo be be. Maa le chene be be. Maa le na wa."

^{IX} Maa Joon na ı a yı yebe, n pōo yı naa a dooye pō a Yesu tufō jūu. Maa ni yın jaa ben a Nāanmın nāalōo pō ti chene tara kānyir. N ben a man dōdol pō ban buolo Patimosı bojūu n 'yer

naa a Nāanmın 'yer naa di a Yesu dāasıe. ^X A sı Soro Bıbir Daar, Nāanmın Sıe ir ma naa ka n wō nekpēe na tān a n puor fika ıl ban pēel, ^{XI} ka a kōkōr 'yer, "Seb a ala a jaa fon nye 'yōo a gān pō, na fo tur ku a pupuorbiir gbulsı ayopōi. Efesus, Semena, Pergamum, Tayatira, Saadisı, Feladelfiya ni Laodisea."

^{XII} N lıeb ıka n kaa an le 'yere a le korō ma. In wa lıeb, n nyen selma fātune dōolfo jie jıir ayopōi. ^{XIII} A fātune dōolfo jıir anyāna sālsoo, n nyen nıre na kaara fika Nısaal Bie (*Daniel 7:13*) na wu su fuu wōo ka wu ta a gbēe pō, ti a selma gān bābā a wu nyāa ju. ^{XIV} A wu jukool pel fika gōn, ka a ni bie kaara fika būu na 'lre. ^{XV} Ka a gbēe nyile fika kur jıe ban juu ir sāa pō, ka a kōkōr won 'yere nyetāan kōkpēe na joro. ^{XVI} Nmerbie ayopōi be naa a wu nūsōo pō, ka a sobōraa na dire a jıir a jaa ayı, yi a wu nēe pō. Ka a wu nie nyile fika mōtōo na ara gar ju sālsoo.

^{XVII} In wa nye a le, ka n lo kpa a wu niem gā fika kūu. Ka wu pāa dōol ma a wu nūsōo ti 'yer ku ma, "Ta joro dābāe ε. Maa le a Pielfo ni a Baaraa. ^{XVIII} Maa le ı a Nyevor Soo. Nye, n dōo kpi, tıche n ir naa ı vor, n kō le kpi go ε. Maa le tara a kūu ni a kpıisi tēe pān bir.

^{XIX} "A le juu seb a ala fon nye na dōo ı ni a pōpāanyā, ni a ala na wa ı daar kōo. ^{XX} A yelsoolaa 'lo na be a nmerbie ayopōi ala fon nye a n nūsōo pō ni a selma fātune dōolfo jie jıir ayopōi par ni nyā. A nmerbie ayopōi ala ı naa a pupuorbiir gbulsı ayopōi malakası, fātune dōolfo jie jıir ayopōi mi ı a pupuorbiir gbulsı ayopōi.

II

^I "Seb ku a malaka 'lo na ara ku a Efesus pupuorbiir ıka, a 'lo na tara a nmerbie ayopōi a wu

nūsōo pō na wō chiine a selma fātune dōolfō jie jiiir ayopōi sālsoo 'yer le a anyāna. ^{II} N bōo naa a le fon be, naa bōo a fō tōmō nī a fō kānyir. N bōon naa a le fon ba 'maa nūbir kō a putudēme ε, ala le so ka fō bēer a bala na 'yer ūka Yesu nitōnsi le ba i na fō nye ka ba i jir ηmarba. ^{III} Fō tara na kānyir na fō di dōoye a n yuor jūu, ti faa bal ε. ^{IV} Tiche n chene na tara fō nī 'yer. Fō bar naa a fō dōo nōfo 'lo. ^V Tīer kaa a le fon dōo be ti wa lo! Līeb a fō tīer na fō be a le fon dōo be. Ala i fōō ba wa līeb a fō tīer ε, ūn wa naa wa 'loō a fō fātun dōolfō jie bar. ^{VI} Tiche a le fon ba nō nī nyā, fō 'laar naa a Nikolayiti nūbe maalfō, n mī 'laar naa a ba maalfō. ^{VII} Nīre 'lo na tara toor wō chele a ala a Nāanmūn Sīe na 'yere korō a pupuorbiir gbulsī. A 'lo na jeb tōo, ūn kō won sōr ka wō kpe a Nāanmūn jōo pō pōr a nyevor tīe wōmō na wō di.

^{VIII} “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Semena pupuorbiir ūka, a 'lo na i a Pielfō nī a Baaraa, a 'lo na kpi ti ir i vor 'yer le a anyāna. ^{IX} N bōo naa a fō wōm nī a fō nōo tiche fō ūn taraa soo! N bōo naa a gagarsī bala na 'yer ūka Juu nūbe le ba i ti na baa i ε, ba i naa Satan lōofō dēme. ^X Taa joro dābāe a dōoye na wa a fō sē ε. Nye, a tū na vē naa ka ba nyōor a yī bamūne 'yōo pōofō die pō, bēer yī kaa, ka yī di dōoye ber pie. Ala i yin kpin gba, yī taa bara a yī soofō ε, ka ūn kō yī a nyevor 'lo na kaara a nāa jupil kaar. ^{XI} Nīre 'lo na tara toor wō chele a le a Nāanmūn Sīe na 'yere korō a pupuorbiir gbulsī. Nīre 'lo na jeb tōo, a gbēe ayi kūu kō le sur wō go ε.

^{XII} “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Pergamum pupuorbiir ūka, a 'lo a sōboraa na dire a jiiir a jaa

ayi 'yer le anyāna. ^{XIII} N bōo naa a jie fon kpiere, be le i a Satan dōo, ti faa vē a n yuor boolfō ε. Fō chene na soō a n yuor. Fō gba na wa nye a Antipasī na dire a n dāaste ka ba kō wō a yī tēe pō be a Satan dōo na be. ^{XIV} Tiche n chene na tara fō nī 'yer. Fō chene na tara nūbe ka ba turo a Balaam wiilfō, 'lo le wiil a Balak ūka wō ber a Isral nūbe nēε ka ba maal dēer na wō ūka ba di a botūbe bōdiir na ba gāna nī taa. ¹ ^{XV} A le nī wō ju mī le fō mī chene tara a nūbe na turo a Nikolayiti nūbe wiilfō. ^{XVI} Līeb a fō tīer, ka le ba le ε, ūn wan fōō wa jeb a nūbe bala nī a sōboraa 'lo na yī a n nēε pō. ^{XVII} Nīre 'lo na tara toor, wō chele a le a Nāanmūn Sīe na 'yere korō a pupuorbiir gbulsī. A 'lo na jeb tōo, ūn kō won a maana ala na sool. Naa le kō wō kusr pīla ban seb yopaalaa dōol nīre jaa na ba bōo ε, a 'lo na so le bōo. ²

^{XVIII} “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Tayatira pupuorbiir ūka, a Nāanmūn Bie 'yer le a anyāna. A 'lo nūbie na kaara a būu 'lūraa kaar ka a wō gbēε nyetāan fīka kur jie na be būu pō. ^{XIX} N bōo naa a fō tōmō, a fō nōfo, a fō soofō nī a fō kānyir. A le fon tōnō a pōpānyā gar a le fon dōo tō. ^{XX} Tiche n chene na tara fō nī 'yer. Fō bal kō a pōo 'lo ban boolo a Jejebel 'lo na boolo a wō mēe a Nāanmūn 'ye'yere. Wō wile naa a n tōtōnbo ka ba sēne na ba ooro nī a botūbe nōnō. ^{XXI} N kō won soō ūka wō līeb a wō tīer yin a wō sēsēyele pō, tiche waa sooro ε. ^{XXII} Le ūn vēn ka baal nyōo wō ka bala naa 'lo na sēne, ka bala baa līeb bar a wō sōr ε. ^{XXIII} In kō naa a bala na turo wō, ka a pupuorbiir gbulsī bōo ūka maa le bōo nīre tīer nī nīre nyāa naa na yab āsoo jaa nī

1 **II: XIV** 2:14 A Balaam dōo i Nāanmūn 'ye'yere na soō ūka won den libie ti pō 'yōo a Isral nūbe. Won wa chiine, malaka ηmaa won sōr ka waa tōo i a le ε. (A Sōrfō Gān 22–24) **2 II: XVII** 2:17 A manna anyāna ūn bōdiir a Nāanmūn dōo kō a Isral nūbe be a mōgōo pō, ka ba di. (A Yifo Gān 16:4-36, nī Joōn 6:31, 49)

wɔ tɔ̃mɔ̃. XXIV Tɪche a yɪn na che a be a Tayatira na ba de a pɔɔ wiilfɔ bɪ j̃ān a Satan yelsɔɔlsɪ ɛ, n chene na tara 'yer na 'yer kɔ yɪ. N kɔ̃ de yele jaa dɔɔl yɪ ɛ. XXV Yɪ chene nyɔɔ a le ne wa t̃ān a daar 'lɔ ɪn na wa. XXVI Nɪre 'lɔ na jeb t̃ɔɔ na wɔ ɪre a le ɪn bɔɔrɔ, ɪn kɔ wɔn kp̃ɛɔ ka wɔ t̃ɔɔ a paalsɪ ba jaa, XXVII 'Wɔn kaara ba naa nɪ kur d̃āgbal na wɔ ma ŋm̃er ba lamɪer kaar.' (Yiel G̃ān 2:9) Nɪt̃āa le ɪn nyɛ a kp̃ɛɔ yin a n S̃āa s̃ɛ. XXVIII N mɪ na kɔ wɔ naa a bɪvɪe ŋm̃erbir. XXIX Nɪre 'lɔ na tara toor wɔ chele a ala Ñāaŋmɪn Sɪe na 'yere kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ.

III

I "Seb kɔ a malaka 'lɔ na ara kɔ a Saadɪsɪ pupuorbiir ɪka, a 'lɔ na tara a Ñāaŋmɪn Sɪr ayop̃ɔi nɪ a ŋm̃erbie ayop̃ɔi, n b̃ɔɔ naa a fɔ t̃ɔ̃mɔ̃. A fɔ yuor yire na ɪka fɔ ɪn b̃ɔvɔr tɪche b̃ɔk̃ūu le fɔ ɪ. II J̃ɛɔ ir! Na fɔ 'ỹɔɔ a bala na che na kp̃ire ākp̃āen, bojūu n j̃ɔɔr nyɛ ka a fɔ t̃ɔ̃mɔ̃ ba s̃ɛɛ a n Ñāaŋmɪn s̃ɛ ɛ. III Tɪer tɔ a ala fon de tɪ w̃ɔ, turo a ala tɪ na fɔ lɪeb a tɪer. Tɪche f̃ɔɔ ba j̃ɛɔ ir ɛ, ɪn wan ñānyie kaar ka fɔ k̃ɔ̃ b̃ɔɔ a s̃ɔɔ 'lɔ ɪn na wa a fɔ s̃ɛ ɛ. IV Tɪche fɔ chene na tara nɪbe b̃ālāa a ba be a Saadɪsɪ ka a ba f̃ɔɔr ba nyɔɔr debe ɛ. Bala nɪ maa na 'mantaa chiine, ka ba su b̃ɔp̃ɪel, bojūu ba s̃ɛen naa. V Nɪre 'lɔ jaa na jeb t̃ɔɔ a ba kaar mɪ na sun a b̃ɔp̃ɪel. N k̃ɔ̃ kp̃iɪn a wɔ yuor bar a nyevɔr g̃ān pɔ ɛ, tɪche ɪn p̃ɔr a wɔ yuor a n S̃āa nɪ a wɔ malakasi niem. VI Nɪre 'lɔ na tara toor, wɔ chele a ala a Ñāaŋmɪn Sɪe na 'yere kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ.

VII "Seb kɔ a malaka 'lɔ na ara kɔ a Feladelfiɪa pupuorbiir ɪka, a 'lɔ na ɪ a cheche sɔɔ nɪ a yelm̃āe sɔɔ 'yer le a anỹā, 'lɔ le tara a Ñākp̃ɛe David p̃ān bir. 'Lɔ wa yuo, nɪre k̃ɔ̃ t̃ɔɔ pɔɔ ɛ, 'lɔ mɪ wa pɔɔ, nɪre k̃ɔ̃ t̃ɔɔ yuo ɛ. VIII N b̃ɔɔ naa a fɔ t̃ɔ̃mɔ̃ a jaa. Nyɛ, n yuo naa a p̃ān

bar, nɪre jaa na k̃ɔ̃ t̃ɔɔ pɔɔ ɛ. N b̃ɔɔ naa a fɔ kp̃ɛɔ na ba j̃ā bon ɛ, tɪche fɔ chene na tara a n 'yer na faa chiir a n yuor ɛ. IX N b̃ɔɔ naa a bala na ɪ a Satan l̃ɔɔfɔ d̃ɛme tɪ na ba 'yer ɪka Juu nɪbe le ba ɪ, jir ŋmarba le ba ɪ. In ṽɛ naa ka ba wa gbur dumo a yɪ niem na ba b̃ɔɔ ɪka n ñɔ̃ yɪ naa. X A le fon tu a n 'yer na fɔ di k̃ānyir, ɪn gu fɔ naa a s̃ɔɔ 'lɔ a d̃ɔɔye na wa a nɪbe ba jaa jie na kp̃ɪere ka a wer pɔ. XI N k̃ɔ̃ kor tɪ wa ɛ. Nyɔɔ a le ne fon tara, ka nɪre jaa taa faa a fɔ ñāa jupil ɛ. XII A 'lɔ na jeb t̃ɔɔ, ɪn maal wɔn a luur a n Ñāaŋmɪn puorfɔ yir. Wɔ k̃ɔ̃ le ṽɔɔ go ɛ. In seb naa a n Ñāaŋmɪn yuor nɪ a n Ñāaŋmɪn t̃ɛe yuor na ɪ a Jerusalem paalaa wɔn bar ka wɔ yire a saaju suro waara mar wɔ, naa mɪ le seb a n yopaalaa mar wɔ. XIII Nɪre 'lɔ na tara toor, wɔ chele a le a Ñāaŋmɪn Sɪe na 'yere kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ.

XIV "Seb kɔ a malaka 'lɔ na ara kɔ a Laodisea pupuorbiir ɪka, a 'lɔ 'yerbie na ɪ A I A Lɛ, a yelm̃āe d̃ɛ d̃ɛ sɔɔ nɪ a yelm̃āe d̃āasɪe sɔɔ, 'lɔ 'ỹɔɔ le a Ñāaŋmɪn tu me bomo a jaa. XV N b̃ɔɔ naa a fɔ t̃ɔ̃mɔ̃, faa 'maa ɛ, faa le tolo mɪ ɛ. An taa ñɔm̃ɔ naa ala ɪ fɔ ta 'maa naa bɪ tolo. XVI A le fon ben ɪ a ɔlɔ ɔlɔ j̃ūu, faa tolo ɛ, faa mɪ le 'maa ɛ, ɪn chir fon bar a n ñɛe pɔ. XVII Fɔ 'yer ɪka taraa sɔɔ le fɔ ɪ, na fɔ tara ñābonsɪ na faa faa bon jaa ɛ. Tɪche faa b̃ɔɔ ɪka fɔ ɪn ñk̃ɔɔ nɪ ñbaal nɪre, ñ ñɔ̃ sɔɔ, na fɔ ɪ j̃ɔɔ nɪ sal'm̃ɔɔr. XVIII N s̃ɔɔrɔ fɔ naa ɪka fɔ da selma a n s̃ɛ ɪn 'ỹɔɔ b̃ūu pɔ maal na fɔ ɪ tara sɔɔ. Na fɔ mɪ da fopɪla a n s̃ɛ pɔɔ a fɔ sal'm̃ɔɔr ṽɪ, na fɔ le da a nɪbie t̃āi mɪ 'ỹɔɔ a nɪbie pɔ nyere. XIX N ma g̃ɔ̃ naa a bala ɪn ñɔ̃, naa t̃ɔɔ ba toor. A le m̃ɔ̃ nɪbijɪe lɪeb a fɔ tɪer. XX Nyɛ, n ara naa d̃ɔd̃ɔr ñɛe b̃ɔɔlɔ, ala ɪ āsɔɔ jaa wa w̃ɔ naa a n k̃ɔkɔr na wɔ yuo a p̃ān, ɪn kp̃e naa ka a maa

naa ninyine a si ti 'mataa dire.
 XXI Nire 'lo na jeb tōo, in ku won
 sor ka wo jāne a n lōboor nitāa le
 in jeb tōo naa jāne a n Sāa lōboor.
 XXII Nire 'lo na tara toor, wo chele
 a le a Nāanmın Sıe na 'yere koro
 a pupuorbiir gbulsı.”

IV

I A anyā puor, n le kāan nye a
 saaju pān na yuo ara. Ka a kōkōr
 'lo in dōo wō a ul ban peel kaar
 'yer kō ma, “Do wa, ka n wiil fu
 a ala na ı a anyā puor.” □ Ajiēnaa
 kaa ı Nāanmın Sıe de ma naa ka
 n nye a nāa dakoo a be a saaju
 nire kōo na jāne. III Ka a nire
 'lo na jāne a nāa dakoo ju nyile
 jaa pala pala fika gar kōsır, nı
 kōsır wolo wolo, ka a sagōgoraa
 na nyile ŋmaa jilō a nāa dakoo.
 IV Dakoor lıjer nı anaar mı ben
 be jilō a nāa dakoo, ka a nıbere
 lıjer nı anaar mı jāne a ju, na ba
 su bōpıel na ba sun selma jupile.
 V Saa nyıurfı nı gōmō na tāna
 yire naa a nāa dakoo par. Ka a
 fātıne ayopōi mı 'lre a nāa dakoo
 par, anyāna le ı a Nāanmın Sıı
 ayopōi. VI A nāa dakoo niem bon
 ben be kaara man kōo kaar jaa
 wel wel wel, na wo nyile chāana
 kaar. A bōnıbie anaar jil naa a
 nāa dakoo tara nıbie a jıir a jaa
 a puor nı a niem.

VII A bōnıbir 'lo na de nie
 nyetāan jukpēe, ka a ayi sōo mı
 nyetāan narbile, ka a ata sōo mı
 nyetāan nısaal, ka a anaar sōo mı
 nyetāan tuu. VIII A bōnıbie anyāna
 āsōo jaa tara naa pıbe ayōob, ka a
 nıbie pōo a āgān wo jaa naa pıbe
 pō. Bā ma yiele nı yiel mōtōo nı
 tāsōo ıka, “Cheche, cheche, cheche
 'lo le ı a sı Soro Nāanmın nı a kpēo
 jaa sōo. 'Lo le be be, 'lo le ı, 'lo
 le na wa.” □ Sōo 'lo jaa a bōnıbie
 ala na ma wa puoro peere dāna
 nı a 'lo na jāne a nāa dakoo ju, 'lo
 le be be jaa kpo kpo, X a nıbere
 lıjer nı anaar bala gān kpa tēe ti

puor a 'lo na jāne a nāa dakoo
 ju, 'lo le na be be jaa kpo kpo.
 Ba yāan a ba nājupile bin a nāa
 dakoo par ti 'yere, XI “A sı Soro nı
 a sı Nāanmın, fōo le a seen ıka fu
 de a tur, 'yōofō nı a kpēo. Bojūu
 fōo le maal a bomo a jaa, a fu bōfo
 pō le a jaa maal naa be be.”

V

I N pāa nyen a 'lo na jāne a nāa
 dakoo ju ka wo tara a kōr gān 'lo
 ban pilō a wo nūsōo pō, ka a sebie
 be a pōo pō nı a yōo, na ba de
 jānsı ayopōi mar pōo. II N nyen a
 malaka kpēo sōo 'lo na de nekpēe
 sōor, “An le see ıka wo 'loor a jānsı
 ti yuo a gān?” □ Tıche nire jaa ba
 be a saaju, bı a wer pō, bı a tēe
 par na tōo yuo a gān kar ε. IV Ka
 n kō nıbaal kōn bojūu nire jaa na
 ba be be seen na yuo a gān kar
 kaa ε. V Be le a nıbere bala āsōo
 pāa 'yer kō ma, “Ta kōnō ε. Nye a
 Jukpēe 'lo na yi a Juda borō pō, na
 ı a Nākpēe David yōo na jeb tōo.
 'Lo le see na tōo 'loor a jānsı ala
 bar ti yuo a gān.”

VI N pāa le nyen Peraabile ka
 wo nyetāan bon ban dōo ku ka
 wo ara a nāa dakoo par, ka a
 bōnıbie anaar nı a nıbere ara jilō
 wo. Wo tara na ıle ayopōi nı nıbie
 ayopōi, ala le ı a Nāanmın Sıı
 ayopōi won ma tō a wer pō jıir a
 jaa. VII 'Lo le ti de a gān a nire
 'lo na jāne a nāa dakoo ju nūsōo
 pō. VIII Won wa de a gān ka a
 bōnıbie anaar bala nı a nıbere
 lıjer nı anaar bala, ba jaa gān kpa
 tēe a Peraabile niem, ka āsōo jaa
 tara kōrōjom nı selma lapōe na
 seen a tāt nyūu vıla, ala le ı a
 Nāanmın nıbe sōorfōsı. IX Bala
 le yiele a yiel paalaa na ba 'yere,
 “Fōo le seen ıka fu de a gān na
 fu 'loor a jānsı, bojūu fōo le ba
 kō, ka fu de a fu jāt yab den
 nıborō, 'yer borō, balsı ba jaa nı a
 paalsı a jaa ku Nāanmın. X Fōo le

maal ba ka ba ɪ a Nāanmɪn nāalõs nibe ni a boorlorbo tõnõ korɔ a sɪ Nāanmɪn, bala le na wa ɪ a wer nyā wɔ jaa nāmune.”

^{XI} Be le n pāa kaa nye malakast turo turo fun kō bōɔ a ba nɛɛ ɛ, ka ba ara jilõ a nāa dakɔɔ ni a bõnɪbie ala ni a nibeɛ bala. ^{XII} Ba yiele naa ni kɔkɔkpɛɛ 'yere, “A Peraabile 'lo ban dõɔ kɔ le seen ɪka wɔ tara a kpɛɔ ni a nābomo, ni a yɛ, ni a fõɔ, ni a 'yõɔfɔ, ni a tɪɪ, ni a dānfɔ.”

^{XIII} Be le n wõ a bõmaalsɪ a jaa na be a saaju, ni a tɛe, ni a tɛe par, ni a man pɔ, ni bomo a jaa na be a ba pɔ, na ba yiele yiel 'yere, “A 'lo na jāne a nāa dakɔɔ ju, ni a Peraabile le so a dānfɔ, ni a 'yõɔfɔ, ni a tɪɪ, ni a kpɛɔ, bɪbir jaa.” ^{□□} Ka a bõnɪbie anaar bala 'yer, “A ɪ a le,” ka a nibeɛ bala gbur dumo puor a 'lo na jāne a nāa dakɔɔ ju ni a Peraabile.

VI

^I Ka n kaa naa nye a Peraabile na 'loɔ a jānsɪ ayopõi ala ban mar a gān 'lo na de nie, be le n wõ a bõnɪbie anaar bala āsɔɔ kɔkɔɔ fika saa na tān, ka wɔ boɔl, “Wa!” [□] Be le n kaa nye ka a ɪ wii pɪla le, ka a 'lo na do, jā tam a ba de nāa jupɪl kɔ wɔ ka wɔ yin darfɔ an ɪ tõɔfɔ sɔɔ le wɔ ɪ.

^{II} A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ ayi sɔɔ, n wõn a bõnɪbie ala ayi sɔɔ na 'yer, “Wa!” [□] Ka a wii jɪe wa yi, a 'lo na do ba kɔ won kpɛɔ ɪka wɔ faa a nyā'maar tɪ vɛ ka jɛer ir a wer wɔ jaa, ka a nibe korɔ taa. Ka ba kɔ wɔ a jɛer sokpɛɛ.

^V A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ ata sɔɔ, n wõn a bõnɪbie ata sɔɔ na 'yer, “Wa!” Ka n kaa ka a ɪ wii sɔɔlaa le, ka a 'lo na do tara bõmansɪ a nūu pɔ. ^{VI} Be le n wõ a bõnɪbie anaar bala chara pɔ fika kɔkɔɔ na 'yere, “Kõ lo naa, chi bõmanāa nebõ'yen na da naa nɪbõ'yen bɪbir gbul sāyar. Ka a kamaana mɪ neer ata mɪ da

nɪbõ'yen bɪbir gbul sāyar, tɪ taa ure wa sɔɔnõ a kāa ni a dāa bara ɛ.”

^{VII} A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ anaar sɔɔ, n wõ naa a bõnɪbie anaar sɔɔ na 'yer, “Wa!” [□] Ka n kaa nye wii ul a nɪdaa. Ka a 'lo na do yuor di kūu, ka a kpɪst tɛe mɪ turo a wɔ puor. Ba kɔ ban kpɛɔ ɪka ba de sokpɛɛ, ni kō, ni baal, ni modõn kon a wer nibe ala ɪ ba põn a tɛe a wɔ jɪir anaar.

^{IX} Won le 'loɔ a jānsɪ anūu sɔɔ, n nyen a nɪsur bala ban dõɔ kɔ a Nāanmɪn 'yer ni a wɔ dāasɪe jūu ka ba be a Nāanmɪn boor lofɔ jɪe pɪlem. ^X Ba tāna naa ni nekpɛɛ 'yere, “A Tõɔfɔ sɔɔ, ni cheche sɔɔ, ni yelmāe sɔɔ, a wa ta dabor ka fɔ toor a wer nibe 'yer na fɔ yab a sɪ jāi sāma?” [□] Be le ba kɔ ba jaa bõpɪel tɪ 'yer ɪka ba di kānyir bālāa ka ba baar kɔ a ba tõtõtaaba ni a yeer a ba kaar ka a ta.

^{XII} N kaara naa ka wɔ le 'loɔ a jānsɪ ayɔɔb sɔɔ. Ka a tɛe mii wɔ jaa, ka a mõtõɔ sob fɔsɔɔlaa kaar, ka a nɛmeraa mɪ lɪeb jāi kaar jaa kpān kpān, ^{XIII} ka a nɛmerbie mɪ yi a saaju pɔɔɔ loro a tɛe pɔ fika tõɔ kara sesekpɛɛ na fu lɔb. ^{XIV} Be le a saaju pilõ fika sõgānāa ban pil, ka a tõn a jaa ni a dõdolst a jaa mɪ ir a ba jɪir.

^{XV} Ka a tɛe nyā nāmune, a tɛe nyā nibeɛ, a fõɔ dɛme, taraa dɛme, a gādaar, ni a gbāgbaar ba jaa, ni a sumene ba jaa pāa sɔɔlɔ a tõn boor pɔ ni a tõn kosɪbe pɔ. ^{XVI} Ba pāa boɔlɔ na a tõn naa kosɪpānsɪ, “Yɪ lo pii sɪ ka sɪ taa le nye a 'lo na jāne a nāa dakɔɔ ju ɛ, na sɪ ta mɪ le nye a Peraabile suur ɛ! ^{XVII} A ba sukpɛɛ bɪbir vɪe naa, an le na tõɔ ara a ba niem?”

VII

^I A anyā puor, n nyen a malakast anaar ka ba ara a tɛe lōbobo anaar, na ba nyɔɔ a sesɛɛ taa le ɪka wɔ taa furo a wer pɔ, naa

man pɔ, bu tɛ ju ε. ^{II} Be le n nye a malaka āsɔɔ ka wɔ yi a mɔtɔɔ purfɔ jie waara na wɔ tara a Nāanmɪn vor sɔɔ jānɛ. Wɔ bɔɔl naa a malakasɪ anaar bala nɪ nekpɛɛ ban kɔ sɔr ɪka ba sɔɔ a tɛɛ wɔ jaa naa man 'yerɛ kɔrɔ ba, ^{III} “Yɪ taa ɪrɛ wa sɔɔnɔ a tɛɛ, naa man, naa tɪr ε, a sɪ 'yɔɔ a sɪ Nāanmɪn tɔtɔnbɔ a jānsɪ a ba gbersɪ pɔ baar.” ^{IV} N pāa wɔ naa a nɪbɛ bala ban 'yɔɔ a jānsɪ nɛɛ ka ba ɪ, nɪbɛ turo kɔbaa lɪjaayi nɪ anaar (144,000) na yi a Isral balborsɪ pɔ. ^V A bala na yi a Juda bɔrɔ pɔ ban 'yɔɔ a jānsɪ ɪn nɪbɛ turo pie naa yi (12,000), ka a Wuruben bɔrɔ mɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Gad bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ^{VI} ka a Aserɪ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Naftalɪ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Manasɛ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ^{VII} ka a Simeon bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Levi bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Isakar bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ^{VIII} ka a Jebulun bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Josefɔ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000), ka a Benjamin bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbɛ turo pie nɪ ayɪ (12,000).

^{IX} A anyā puor, n le nyen nɪyɔɔ nɪrɛ na kɔ tɔɔ ba sɔr ε, ka ba yi a paalsɪ a jaa pɔ, balborsɪ, nɪborsɪ, 'yerborsɪ a jaa pɔ, na ba ara a nāa dakɔɔ nɪ a Peraabile niem. Ba sun fɔpɪɛl tɪ tara bɛ wɪlsɪ a ba nuur pɔ. ^X Bala le chɪlɛ 'yerɛ, “A faafɔ yi naa a sɪ Nāanmɪn na jānɛ a nāa dakɔɔ ju nɪ a Peraabile sɛ.” ^{XI} Ka a malakasɪ bala na ara jilɔ a nāa dakɔɔ, nɪ a nɪberɛ, nɪ a bɔnɪbie anaar bala gān kpa a nāa dakɔɔ niem puoro a Nāanmɪn 'yerɛ, ^{XII} “A ɪ a lɛ! Nāanmɪn son pɛfɔ nɪ tɪr, nɪ yɛ, nɪ dānfɔ, nɪ 'yɔɔfɔ, nɪ kpɛɔ nɪ fɔɔ. A ɪ a lɛ!”

^{XIII} Be le a nɪkpɛɛ āsɔɔ sɔɔr ma, “A bala na su a bɔpɪɛl, ba boo lɛ, nɪ nyɪnɛ lɛ ba yi?” ^{II} Ka n 'yerɪka, “Nɪkpɛɛ, fɔɔ ba le bɔɔ ba.” Ka wɔ 'yerɪ, “A banyāna, bala le yi a dooyɛ kpɛɛ 'lo pɔ. Ba pɛɛn a ba fɔɔr nɪ a Peraabile jā. ^{XV} Ala le so ka ba ara a Nāanmɪn nāa dakɔɔ par tɔnɔ kɔrɔ wɔ mɔtɔɔ nɪ tāsɔɔ a wɔ puorfɔ yir. A 'lo na jānɛ a nāa dakɔɔ ju na 'yɪɛr pɔɔ ba. ^{XVI} Kɔ kɔ lɛ kpe ba go ε, kɔnyūur mɪ kɔ lɛ kpe ba go ε. Mɔtɔɔ kɔ lɛ nɛmɛ ba go ε, tɔl kɔ lɛ kɔrɔ go ε. ^{XVII} A Peraabile na ara a nāa dakɔɔ sālsɔɔ lɛ na chānɛ ba. Wɔn ma nɛmaa ban chiin a nyevɔr kɔɔ par, ka Nāanmɪn pāa 'yɪɛr a ba nɪbikɔɔ a jaa bar.”

VIII

^I Be le a Peraabile 'loɔ a jānsɪ ayopɔi sɔɔ ka a saaju wɔ jaa nɛmaa vɔɔr jaa chir chir chir kor bālāa.

^{II} Ka n nye a malakasɪ ayopɔi bala na ara a Nāanmɪn niem ka ba kɔ ba ɪl pɛɛlsɪ ayopɔi.

^{III} A malaka āsɔɔ na tara a selma lapɔr, wa ara naa a bɔɔrlo bomo chɔmfɔ jie. Ba den a tāt nyūu vɪla ala kɔ wɔ ɪka wɔ de pɔɔ a Nāanmɪn nɪbɛ ba jaa sɔɔrfɔsɪ a selma bɔɔrlo bomo chɔmfɔ jie kɔ a 'lo na jānɛ a nāa dakɔɔ ju. ^{IV} A tāt nyūu vɪla jɔɔr yirɛ naa a selma lapɔr 'matāan a Nāanmɪn nɪbɛ sɔɔrfɔ yi a malaka nūu pɔ, duoro a Nāanmɪn sɛ. ^V Be le a malaka le mɔɔ būu bie a selma bɔɔrlo bomo chɔmfɔ jie sɛɛ a lapɔr na wɔ lɔb bar ka a wer pɔ ka tānfɔ, nɪ gɔmɔ, nɪ saa nyɪurfɔ ka a tɛɛ wɔ jaa dam.

^{VI} Ka a malakasɪ ayopɔi bala na tara a ɪlɛ, go a pɛɛlfɔ.

^{VII} A malaka 'lo na de nie pɛɛl naa a wɔ ɪl, ka a sakpɔlɔbie nɪ būu na 'matāan jā ɔrɔ a wer pɔ. Ka a tɛɛ jɪir ata jibɔ'yɛn di wɔ jaa, ka a tɪr mɪ jɪir ata jibɔ'yɛn mɪ di lɔɔn a mo'yɔɔlɔ a jaa.

^{VIII} Ka a malakası ayi sɔɔ mɪ pɛɛl a wɔ ɯl, ka ba 'lob bon na nyetāan tɔkpɛɛ na nyɔɔ bũu 'yɔɔ a man pɔ. A man jiir ata jibõ'yen lɛb jãt, ^{IX} ka a bõnɔbie mɪ jiir ata jibõ'yen kpi, ka a gborberɛ ala mɪ jiir ata jibõ'yen mɪ wɛ.

^X Ka a malakası ata sɔɔ mɪ pɛɛl a wɔ ɯl, ka a ŋmerbir kpɛɛ na 'lɛɛ fika bũu yi a saaju lo a põnsı nɪ a bulsı jiir ata a jibõ'yen pɔ. ^{XI} A ŋmerbir yuor din, Bõtuo. Ka a kõn jiir ata jibõ'yen be tuo, ka a nɔbe bala na nyũ a kõtuo ala, ka yɔɔ jie kpi.

^{XII} A malakası anaar sɔɔ pɛɛl naa a wɔ ɯl, ka ba ŋme a mõtɔɔ jiir ata jibõ'yen nɪ a ŋmeraa jiir ata jibõ'yen naa ŋmerbie ka ba jiir ata jibõ'yen ɪ libe. A bɪbir jiir ata jibõ'yen ba tara chãa ɛ, ka a ŋmeraa naa ŋmerbie mɪ ba chaar a tãsɔɔ jiir ata jibõ'yen ɛ.

^{XIII} Be le n kaa naa wõ tuu na ɔɔɔ be a saaju 'yerɛ nɪ nekɛɛ, "Nɛbier! Nɛbier! Nɛbier! Yele na wa naa nɪsaal jaa na be a wer pɔ, ala ɪ a malakası ata bala na che wa pɛɛl naa a ba ɯɛ."

IX

^I A malakası anũu sɔɔ na wa pɛɛl a wɔ ɯl, ka n nye a ŋmerbir 'lo na dɔɔ yi a saaju lo a tɛɛ. A ŋmerbir nyã le ba de a bɔɔ fulom pãn bir kɔ. ^{II} Wɔn wa yuo a bɔɔ fulom nyã nɛɛ, ka jɔɔr yire fika bũu kpɛɛ jɔɔr. A jɔɔr anyãna na yire a bɔɔ fulom nyãna pɔ liin pɔɔ a mõtɔɔ naa tɛɛ wɔ jaa. ^{III} A jɔɔr anyãna pɔ le soor yi yaar a tɛɛ wɔ jaa ka ba kɔ ba lɔɔ fika lɔn lɔɔ. ^{IV} Ba 'yer kɔ ba ɪka ba taa ɯɛ wa ɔɔɔ mɔt bɪ bõbul nɪ a tɛɛ vaar ɛ, tɪche a dõnõ a nɔbe bala tɛɛ na ba tara a Nãanmɪn jãne a ba gbersı pɔ ɛ. ^V Baa kɔ ba sor ɪka ba kɔɔ ɛ, tɪche ba ge a nɔbe ŋmersı anũu. Ka a ba dõfɔ ɔɔɔ kaara fika lɔɔ na dõ nɛɛ ɔɔɔ. ^{VI} A ber anyãna pɔ nɔbe na bɔɔɔ na kũu tɪche ba kũ

nye wɔ ɛ. Ban bɔɔɔ naa ɪka ba kpi tɪche a kũu kõ le kɔ ba gba ɛ.

^{VII} A soor nyetāan wiisı ban pãɛ jɛɛr 'yɔɔ, ka a jur kaara fika selma jupile ban su, ka a ba nin nyetāan nɪsaal nie. ^{VIII} A ba kɔɔl kaara fika pɔɔɔ jukɔɔl, ka a nyɛme mɪ kaara fika jukpɛɛ nyɛme. ^{IX} Ba tara na nyãa pɔɔrsı ka a kaara fika kue, ka a pɔbe dõɔnõ fika torkosı a wiisı na tɔɔɔ joro chiine jɛɛr jie. ^X Ba tara na jɔɛ dõnõ nɪ lɔn kaar, a jɔɛ ala tara na fɔɔ na dõn nɔbe ge ba ŋmersı anũu. ^{XI} Ba tara na nãa na kaara ba, 'lo le a malaka 'lo na kaara a bɔɔ fulom 'lo. Heburu nɔbe bɔɔlɔ wɔ naa, Abadɔn, ka a Greek nɔbe mɪ bɔɔlɔ, Apolɔɔn. A par le, sõsõɔnõ.

^{XII} A nɛbier 'lo na de nie le a nyã na tal, tɪche ka a ayi sɔɔ chɛne be puor waara.

^{XIII} Ka a malakası ayɔɔb sɔɔ pɛɛl a wɔ ɯl, n wõn kɔkɔr na yire a selma tãu nyũu vɪla chumfɔ jie kpõkpɔɛ, be le ba ma chum a kãnyũu na be a Nãanmɪn niem. ^{XIV} A kɔkɔr 'yer kɔ a malaka ayɔɔb sɔɔ 'lo na tara a ɯl, "For a malakası anaar bala ban lũ a be a Yufiritı põn kpɛɛ pɔ." ^{XV} A wɔ for a malakası anaar ba nyãna ban dõɔ lũ gun a sɔɔ 'lõnõ, a bɪbir 'lõnõ nɪ a chuu 'lõnõ naa yuon 'lõnõ ɪka ba kɔ a nɪsaal jiir ata jibõ'yen bar. ^{XVI} Ka a bala na do a wiisı ba bɔɔl naa a ba nɛɛ fɔn kũ tɔɔ ba sor ɛ.

^{XVII} A wiisı nɪ a bala na do ɯn nye a jãna pɔ, a nyãa pɔɔrsı mɔɔ naa fika bũu, ka amɛne mɪ ɪ bufulo, ka amɛne mɪ ɪ bõdɔɔr. Ka a wiisı jur nyetāan jubere jur, ka a bũu jɔɔr nɪ jerbı mɪ yire a ba nɛɛ pɔ. ^{XVIII} A gefo ata ala na yi a wiisı nɛɛ pɔ le, bũu, nɪ jɔɔr, nɪ jerbı, ala le ba kɔn nɔbe jiir ata jibõ'yen. ^{XIX} A wiisı anyã fɔɔ be naa a ba nɛɛ pɔ naa jɔɛ pɔ, a ba jɔɛ kaara fika waba naa tara jur, ala le ba de gere nɪ a nɪsaal.

XX A nısaalba bala na che, na baa kpin a gefo nyā ε, ba soo bar a tıbe ala ban maal nı a ba nuur ε. Ba chene na puoro a sıdebe, nı a bıtıbe ban maal a selma, nı a kur pıel, nı a kur jıe, nı a kustıbe, nı a daar na ba wōnō 'yer ε, ba kō tōo chen ε. XXI Baa mı heb a ba tıer bar a nıkoyelstı, nı soyelstı, nı sēsēyelstı, nı nānyıyelstı ε.

X

I N le nyen a malaka kpēo āsuo na yi a saaju suro waara. Wō vaar naa julōjuur ka a sagōgoraa dōol a jum. A nie kaara fıka mōtōo, ka a gbεε mı kaara fıka būu lıraa. II Wō tara na gān bile na yuo a wō nūu pō, na wō de a nūsōo gber 'lor a man pō tı a gubaa gber dōol a gogoro ju, III tı na wō pāa tān kpēo jaa fıka jukpēe na uor. Wōn wa tān a le ka a kōkōe ı ayopōi mı tān satanaa kaar. IV An wa tān a gbεe ayopōi a le, ka n ta bōoro ıka n seb tıche n wōn kōkor na yi a saaju 'yer, "A tānfō ayopōi ala na 'yer sool bar, ta seb bıı ε."

V Be le a malaka 'lo un nye na 'lor a nūsōo gber a man pō tı dōol a a guba gber a gogoro ju, jēen a nūsōo a saaju. VI Wō pōn naa a Nāanmın nyā na be be jaa kpo kpo, 'lo le me a saaju, nı a tēe, nı a man, nı bomo a jaa na be a ba pō, "A kō le kor go ε! VII Tıche a bıbir 'lo a malakası ayopōi sōo na wa pēel a wō ııl, a Nāanmın yelsōolaa na pāa maal baar nıāa a le wōn man kō a wō gbāgbaar 'ye'yerbe."

VIII Be le a kōkor 'lo un dōo wō a saaju le 'yer kō ma go, "Chen tı de a gān bile 'lo na yuo a malaka 'lo na ara a man pō naa gogoro ju nūu pō."

IX Ka n chen a malaka sē tı soor wō ıka wō kō ma a gān bile. Ka wō 'yer, "De 'wōb, wōn mire naa a fı pōo pō tı nōmō a fı nēe pō sıkāa kaar." □ N den a gān bile a malaka nūu pō 'wōb. Ka wō nōmō

a n nēe pō a sıkāa kaar, tıche un wa vōl baar, ka wō mire a pōo pō. XI A ba le 'yer kō ma go, "Yer 'yer kō a nıbōro, nı paalsı, nı 'yerbōrsı nı a nāmıne."

XI

I Be le a nıre kōo de dāgbal na kaara a damanaa kaar kō ma tı 'yer, "Chen tı man a Nāanmın puorfō yir nı a bōor lofo jie na fı sōr a nıbe bala na puoro a be.

II Tıche taa ıre wa mana a yōo ε, bojūu be le a bala na ba ı a Nāanmın nıbe ε, na be 'mu 'mulo a tēcheche nyāna nımersı lıjaayi nı ayı. III In kō naa a n yelmāe dāaste nıbe ayı ka ba su fıjārsı tı mōolo na ba 'yere ber tur dōol kōor ayı nı lıjaata (1,260)." □ A dāaste dēme ayı bala ı naa a kāa tıur ayı nı a fıātıne dōolfō jie jıir ayı, ba ara naa a Soro nyā na ı a wer wō jaa nıem. V Ala ı nıre bōoro naa ıka wō maal ba bıer, būu ma yi naa a ba nēe pō dı a bala na ı a ba dōdōmōsı. Nıtō le a nıre 'lo na tıer a ba sōofō ma kpi. VI A nıbe bala tara na kpēo na nyoo saa a saaju ka a saa kō wa a sōo 'lo ban mōolo ε. Ba mı tara na kpēo na heb a kōn a jaa ka a ı jāt, na ba mı na tōo vē ka yelbıer wa a tēe pō sōo jaa ban bōoro.

VII Ala ı ba wa baar naa a dāaste fıfō, a mōdōo 'lo na yi a bōo fıulom 'lo pō na nımaan ban jēer na wō tōo ba na wō kō. VIII Ka a ba āgāma gā be a tēkpēe 'lo sokpēe ju. A tēkpēe nyā le ba lōoro sokpa bōolo nı Sodom bıı Ijııpıı, be le ba kpa a ba Soro a daa ju. IX Nıbōro, nı 'yerbōro, nı balsı ba jaa, nı paalsı a jaa na kaara naa a ba āgāma ban tōr a ūufō bıbie ata nı bōnımaa. X Nōo na kpēn a nıbe na kptere a wer pō ka ba chıle koro taa bonsı, bojūu ba kō naa a 'ye'yerbe ayı banyāna na dōo ge a wer nıbe.

XI Tıche a bıbie ata nı a bōnımaa ala na wa pō, Nāanmın 'yōo ban

nyevor ka ba le ir i vose, ka a dābāe kpe a bala na nye ba. ^{XII} A 'ye'yerbe ayi banyāna pāa wōn nekpēe na yi saaju 'yer, "Yi do wa ka." Ka ba tu a julōjuur pō duoro a saaju ka a ba dōdōmōsī kaara ba.

^{XIII} Be le ajienaa ka a tēe miī ka a tēkpēe 'lōnō yie jiiir pie jibō'yen lo naa kō nibe tur ayopōi (7,000) ka a dābāe kpe a bala na che a ba pēere a Nāanmūn nyā na be a saaju.

^{XIV} A nebier ayi sōo le a nyā na po, tiche a ata sōo mī turo naa.

^{XV} A malakasi ayopōi sōo pēel naa a wō ul, ka a kōkoyōo 'yere be a saaju, "A wer nyā nāalōo i naa a sī Soro nī a wō Nī-iraa nāalōo, 'lo le na di a nāa jaa kpo kpo." ^{□□} A nibeere ljer nī anaar bala na jāne a ba nāa dakōor ju a Nāanmūn niem gān kpa tēe puor a Nāanmūn ^{XVII} tī 'yere, "Sī puor naa a Soro Nāanmūn na i a Tōofō sōo, 'Lo le i, nī 'Lo le dōo be be, bojūu wō den a wō kpēo piel kaara nī a wer wō jaa. ^{XVIII} A paalsi vōn fon nee ka fō suur mī dire. A sōo ta naa ka fon tōor a kūn 'yer, na fon yab a fō gbāgbaar na i a 'ye'yerbe lōon a fō nibe naa bala na 'yōonō a fō yoor, a bil naa bere ba jaa, na fon sōo a bala na sōo a wer."

^{XIX} Ka a Nāanmūn yir na be a saaju pān pāa yuo ka ba nye a netiraa daka be a yir pō. Ka saa nyurfō, gōmō, nī tānfō, ka a tēe wō jaa miī, ka a sakpolōbibere loro.

XII

^I A ne'maa yelbere na yi a saaju ka a pōo vaar mōtōo fika fōbaa tī dōol a gbēe a ηmeraa ju, ka a ηmerbie pie nī ayi i nāa jupil ka wō su. ^{II} Pōo le wō tara ka wō dōofō ta ka wō kōnō nī. ^{III} Be le ka a ne'maa yele āsōo le yi a saaju kaara fika dajl na i jīe na wō tara jur ayopōi nī i le pie ka a nāa jupile be a jur pō. ^{IV} A wō jōor pur naa a ηmerbie jiiir ata jibō'yen a saaju

'lob a tēe. Tī ara gu a pōo 'lo na bōorō a dōofō ika 'lo wa dōo wō vol a bie. ^V A pōo dōon a bie ka wō i dabile, 'lo le na kaara a paalsi a jaa nī la kpēo 'lo na kaara a kur dāgbal kaar. Ba jāan a pōo bie nyā don a Nāanmūn sē ka wō tī be a wō nāalōo pō. ^{VI} Tī ka a pōo mī jo kpe a mōgōo pō na wō tī be a jie Nāanmūn na chōor bar ka ban kaara wō maal ber tur kōor ayi dōol lijaata (1,260).

^{VII} Ka a jēer lo be a saaju. Maikil nī a malakasi jēer nī naa a dajl, ka a dajl nī a wō malakasi mī lēb jēere nī a Maikil nī a wō malakasi. ^{VIII} Tiche ba tōo naa a dajl nī a wō malakasi, dii ba bar a be a saaju. ^{IX} Ba lob a dajl kpēe nyā bar a yōo, a kōr waa 'lōnō na i a deer sōo, nī a Satan, 'lo le belō a wer nibe ba jaa. Ba lob won bar ka a wer pō, nī a wō malakasi.

^X Be le n wō nekpēe na 'yer be a saaju, "Pōpāanyā, a faafō bōbir vie naa, a sī Nāanmūn wiil naa a wō kpēo, nī a wō nāalōo, nī a wō Nī-iraa kpēo. Bojūu a 'lo na bere a sī yeer nee, 'lo le bere ba a nee a Nāanmūn niem mōtōo nī tāsōo, ba daa won lob. ^{XI} Ba tōo wō naa nī a Peraabile jāi nī a ba dāaste 'yerbie. Ba sōon kūu na baa de a ba nyevor ka wō i bon ε. ^{XII} A le jūu, saaju naa bala na kpīere a be, yī chile! Tiche nebier ben a yin na be a wer nī a man pō, yin din dōoye, bojūu a deer sōo suun a yī sē! Ka a wō suur dire, bojūu a wō ber ba waa ε."

^{XIII} Le a dajl na wa nye ka a i tēe le wō lo, wō dire naa a pōo 'lo na dōo a dabile. ^{XIV} Ka ba kō a pōo tuu kpēe pibe ayi, ika wō oō chen a jie ban chōor bar be a mōgōo pō, be le ban tī kaara wō yuom ata nī bōnmaa ka a waa taa pōo wō ε. ^{XV} Be le ka a waa chir kōo a nee pō pōn kōo kaar, ika a di a pōo, ^{XVI} tiche ka a tēe sōo a pōo haa a nee nyū a kōo ala a dajl na chir a

nee pɔ. ^{XVII} Ka a dajl pãa nye suur 'yõo a pɔɔ na wɔ chen ti ŋmaan a pɔɔ bibiir bala na che jɛɛ. A bala na turo a Nãanmɛn nee na ba mi tara a Yesu 'yer yelmãe.

XIII

^I Ka a dajl ara a man gogoro nee. N nyen modõo na yire a man pɔ na wɔ tara jur ayopõi ti bul ðe pie ka a nãa jupile su a ðe ala pɔ. A jur ala pɔ yoe ben be na fere sõonõ Nãanmɛn yuor. ^{II} A modõo 'lo un nye nyentãan gbõgbõo tiche ka a gbɛɛ kaara fika pɛelaa gbɛɛ ka a nee mi kaara fika jukpɛɛ nee. Ka a dajl de a wɔ kpɛɔ ni a wɔ nãa dakɔɔ ni a wɔ tɔɔfɔ ku a modõo 'lõnõ. ^{III} A modõo ju ãsɔɔ kaara fika bon ban che ure na ku tiche ka a chefo jie 'lo 'mõ pɔɔ. Nee 'maan a nure jaa na be a wer pɔ ti na ba turo a modõo 'lo. ^{IV} Ka nure jaa pãa pɛere a dajl bojũu 'lo ðe de a wɔ kpɛɔ ku a modõo 'lo na ba mi pɛere a modõo 'lo 'yere ni ti sorɔ, "An ðe kaara a modõo nyã kaar? Ni an ðe na tɔɔ ŋmaan wɔ jɛɛ?"

^V A modõo nyã tara na nee na 'yere ε jãjur 'yer na wɔ fere, wɔ tara na sɔɔr ðka wɔ 'yer a wɔ yobo 'yer maal ŋmersi ljaayi ni ayi (42). ^{VI} A wɔ 'yerie chure ni naa Nãanmɛn na wɔ fere sõonõ a Nãanmɛn yuor ni a jie 'lo won be ni a bala na kpɛɛɛ a saaju. ^{VII} Ba ku won sɔɔr ðka wɔ jeb a Nãanmɛn nibe na wɔ tɔɔ ba na wɔ mi tɔɔ a nibɔɔ, ni 'yerbɔɔ, ni balbɔɔ, ni paalsi. ^{VIII} A bala ba jaa yuor na ba dɔɔ seb a Peraabile ban dɔɔ ku a nyevɔr gãn pɔ ε, ti a wer wa me, na gbur dumo puor a modõo nyãna.

^{IX} Nure 'lo na tara toor, wɔ chele. ^X Ala i ãsɔɔ jaa nyɔɔfɔ ðe ban nyɔɔ wɔ, ban nyɔɔ won chiin. Ala i sokpɛɛ mi ðe ban kɔn ãsɔɔ, a sokpɛɛ ðe ban kɔn wɔ. A ðe jũu

a bala na i Nãanmɛn nibe, ba tara kãnyir ni yelmãe.

^{XI} N pãa ðe nyen a modõo ãsɔɔ na yire a tɛɛ tara ðe ayi fika peraabile ti 'yere fika a dajl. ^{XII} Wɔ yin de a modõdɔɔ 'lo kpɛɔ na wɔ wiil wɔ mãe a modõdɔɔ 'lo niem ti fir a nibe ba jaa na be ka a wer pɔ ka ba gbur dumo puor a modõdɔɔ 'lo chefo jie na 'mõ pɔɔ. ^{XIII} Wɔ tɔn ne'maa tɔmɔsi na wɔ gba ma vɛ ka bũu yi saaju suu wa a tɛɛ ka nibe ba jaa nyɛ. ^{XIV} A wɔ ne'maa tɔmõ anyãna jũu, ba ku won kpɛɔ ka wɔ de a modõdɔɔ 'lo jie, na wɔ bel a wer nibe. Ka wɔ 'yer ba ka ba me botibe 'yõonõ ni a modõo 'lo ban dɔɔ chen a sɔɔ ti wɔ 'mõ pɔɔ. ^{XV} Ba ku won sɔɔr ðka wɔ ku a botu 'lo nyevɔr won me ka wɔ nyetãan a modõdɔɔ 'lo, ka wɔ na tɔɔ 'yer ka ba ku a bala na tɔɔ a botu puorfɔ. ^{XVI} Wɔ mi fir nure jaa, ka bile ðe wɔ i bu kpɛɛ ðe, taraa sɔɔ bu nõo sɔɔ, sumine bu gbãgbaa, ka ba 'yõo ba jaa jãnsi a nũsɔɔ nũu pɔ bu a gberaa pɔ. ^{XVII} Nure jaa kɔ tɔɔ daara bu da bon ka baa 'yõo wɔ a jãne na i a modõo yuor bu a wɔ jãne 'lo na i a wɔ yuor ε.

^{XVIII} Ka 'lo yɛ 'yer ðe, ala i nure tara na bõɔfɔ, won tɔɔ sɔɔr a modõo sebie an i nisaal sebie ðe. A sebie i naa kɔɔr ayɔɔb dɔɔl ljaata ni ayɔɔb (666).

XIV

^I Be ðe n kaa nye a Peraabile ka wɔ 'mataa ara ni nibe turo kɔbaa ljaayi ni anaar (144,000) a Jiyon tɔɔ ju ka wɔ yuor ni a Sãa yuor seb 'mar a ba gbersi pɔ. ^{II} N wõn kɔkɔɛ a saaju na gõnõ fika kɔkpɛɛ na joro bu saa na tãn. A gõmõ mi kaara fika kɔrõjomsɔ ban ŋmiere. ^{III} Ba yiele naa yiel paalaa a nãa dakɔɔ niem ni a bõnibe anaar bala ni a niberɛ bala niem. Nure jaa ba be na tɔɔ a yiel jãn ε, ka a nibe turo kɔbaa ljaayi ni anaar (144,000) bala tɛɛ a Nãanmɛn na

faa ka a wer pɔ ba le ε. ^{IV} A banyāna le ba sɔɔ ba mǎe ni pɔbɔ ε, bojūu ba gun ba mǎe ɪ cheche, na ba ma turo a Peraabile jie jaa won chiine, bala le ba da de kɔ Nāanmɪn fika bɔdɔɔ ban de kɔ Nāanmɪn ni a Peraabile. ^V Baa haa nee ηmaa jir ε. Baa tara chefo bālāa jaa ε.

^{VI} N pāa le nyen a malakasɪ āsɔɔ na ɔɔɔ be a saaju ti tara a 'yer kpo kpo bɔɔɔ ɪka wɔ 'yer kɔ a bala na be ka a wer pɔ, ni paalsɪ a jaa, ni balbɔrsɪ a jaa, ni 'yerbɔrsɪ a jaa, ni nɪbɔrsɪ a jaa. ^{VII} Wɔ tǎn na ni nekpɛε, “Yɪ joro a Nāanmɪn dābǎe na yɪ kɔɔ wɔ tɪr, bojūu a wɔ bɪbir vɪe naa ka won tɔɔr a nɪbe 'yer. Yɪ puor wɔ, 'lɔ le maal a saaju, ni a wer, ni a man ni a kɔɔ yifo jiiir.”

^{VIII} A malakasɪ ayi sɔɔ mɪ tun wa 'yere, “Wɔ wɛl naa, wɔ wɛl naa, a Babilon tɛkpɛε nyā 'lɔ le maal a paalsɪ a jaa a ba nyū a wɔ sɛsɛyele dāa ala na tɔɔ Nāanmɪn suur waan.”

^{IX} Ka a malakasɪ ata sɔɔ mɪ tu wa 'yere ni kɔkɔkpɛε, “Ala wa ɪ āsɔɔ jaa puor naa a mɔdɔɔ nyāna naa bɔtɪ nyāna ban mɛ a wɔ kaar, na wɔ sɔɔ ka ba 'yɔɔ wɔ a jāne a gberaa pɔ bɪ a nūu pɔ, ^X wɔ mɪ na nyūn a dāa ala na ɪ a Nāanmɪn suur, ala le ba pɔr 'yɔɔ a ηmele pɔ na ɪ a suur. Ban ge wɔ naa ni a jerbɪ būu na dire a malaka chechesɪ bala naa Peraabile niem. ^{XI} A ba gefo joor na uro ba tara ηmaafɔ ε. Pɛnfɔ ba be be kɔ a bala na gbur dumo puor a mɔdɔɔ ni a bɔtɪ 'lɔ ban mɛ a wɔ kaar mɔtɔɔ bɪ tāsɔɔ ε, bɪ āsɔɔ jaa na sɔɔ de a jāne na ɪ a mɔdɔɔ yuor ε.” [□] A le jūu, a bala na ɪ Nāanmɪn nɪbe na ba turo a wɔ nee na ba mɪ ara ni yelmǎe kɔ a Yesu ba tara kānyir.

^{XIII} N pāa le wɔn kɔkɔr na yi a saaju 'yere, “Seb a anyāna an yi a dɪna chiine, pɔpel sɔɔ le a 'lɔ

na kpi a Soro sɔr pɔ.” “Ɔɔ,” le a Nāanmɪn Sɪe 'yer, “Ban pɛn naa a ba dɔɔye pɔ. Bojūu a le ban dɔɔ tɔ, na turo ba naa.”

^{XIV} N le kāan nye julɔjupɪla, ka a nɪre 'lɔ na jāne a julɔjuur ju kaara fika nɪsaal bie (*Daniel* 7:13) na wɔ su selma jupɪl a ju pɔ, ti na wɔ tara bɔnma sɔkpɛε na dire a nūu pɔ. ^{XV} Be le a malaka āsɔɔ mɪ yi be a Nāanmɪn yir wa bɔɔlɔ 'yere kpɛɔ jaa kɔɔ a 'lɔ na jāne a julɔjuur ju, “De a sɔkpɛε na fɔ piel tɔmɔ bojūu a tɔmɔ sɔɔ ta naa, bojūu a wer nyā ban na ηma mɔɔ naa.” ^{□□} Le le a 'lɔ na jāne a julɔjuur ju jaal a sɔkpɛε bar a wer pɔ na wɔ ηma a wer wɔ jaa.

^{XVII} A malaka āsɔɔ mɪ na yi a be a Nāanmɪn puorfɔ yir a saaju na wɔ mɪ tara a bɔnma sɔkpɛε diir āsɔɔ. ^{XVIII} Ka a malaka āsɔɔ mɪ 'lɔ le kaara a būu ka wɔ wa yi a be a tǎ nyūu vɪla chɔmfɔ jie bɔɔl a 'lɔ na tara a bɔnma sɔkpɛε diir kpɛɔ jaa ti 'yer, “De a fɔ bɔnma sɔkpɛε diir 'lɔ na fɔ ηman a tɪe wɔmɔ, a wer le ɪ a tɪe ka wɔ wɔmɔ mɔɔ.” ^{□□} A malaka jaal a wɔ sɔkpɛε bar ka a wer pɔ ka wɔ ηmara a wɔmɔ kpaara 'yɔɔnɔ a be ban ma neere ηmere, na ɪ a Nāanmɪn suur. ^{XX} Ba neere ban a be a neηmerfɔ jie a tɛkpɛε 'lɔ yɔɔ, ka a jāɪ joro a ηmerfɔ jie ure na ta mɛl kɔɔr ayi ka a wii mɪ ma kpe ka a nee 'lɔr.

XV

^I N nye naa a ne'maa yelwiilaa jāne āsɔɔ a saaju, malakasɪ ayopɔi na tara wɔmsɪ ayopɔi, ala le ɪ a baaraa na vɛ ka Nāanmɪn suur lo. ^{II} N le nyen bon na kaara fika man kɔɔ jaa wɛl wɛl nyle chāana kaar lɔɔtāan būu ka nɪbe ara a wɔ gogoro par. Bala le jeb tɔɔ a mɔdɔɔ ni a wɔ bɔtɪ ni a yuor jāne. Nāanmɪn kɔ ban kɔrɔjomsɪ ^{III} ka ba yiele ni a wɔ gbāgbaa Mosesɪ ni a Peraabile yiele 'yere,

“A Soro Nāanmūn na ɪ a Tōofu Sɔɔ, a fɔ tōmō 'maan nɛɛ tɪ pōn bar, fɔ ɪn nitor nɪ yelmāɛ sɔɔ, fōɔ lɛ ɪ a nāmune ba jaa Nāa. ^{IV} An lɛ kō joro a fōɔ Soro dābāɛ na wɔ kɔ a fɔ yuor tɪɪ ɛ? Bojūu fōɔ tɛɛ lɛ ɪ cheche. A paalsɪ a jaa na wa gān kpa tēɛ a fɔ niem, bojūu nɪɪɛ jaa nyɛ naa a fɔ tōtorɪ.”

^V Bojūu a anyā puor, n kāan nyɛ a saaju ka a Nāanmūn puorfɔ yir a jicheche 'lo na ɪ a dāasɛ jie ka wɔ yuo. ^{VI} Ka a malakasɪ ayopōi yi a jicheche nyāna na ba tara a Nāanmūn suur wōmsɪ ayopōi sun bōpɪɛl na nylɛ ka a selma bōlunsɪ bābā a ba nyān pɔ. ^{VII} Be lɛ ka a bōnɪbie anaar bala āsɔɔ kɔ a malakasɪ ayopōi bala selma laar ayopōi na sɛɛr nɪ a Nāanmūn nyā na be be jaa kpo kpo suur. ^{VIII} Ka a jɔɔɪ sɛɛ a Nāanmūn puorfɔ yir yi a Nāanmūn tɪɪ nɪ a wɔ kpɛɔ pɔ, ka nɪɪɛ jaa kō tōɔ kpe a puorfɔ yir ka a malakasɪ ba wa baar a Nāanmūn suur wōmsɪ ala baar ɛ.

XVI

^I N wōn nekpeɛ na yi a be a puorfɔ yir 'yerɛ kɔɔ a malakasɪ ayopōi bala, “Yɪ chen tɪ kpaar a Nāanmūn suur a laar pɔ bar a wer.”

^{II} Ka a malaka dōɔ 'lo chen tɪ kpaar a wɔ laa bar ka a tēɛ ka a natɔdebe na bɪɛɛ tɛ a nɪbe bala na tara a modōɔ 'lo jānɛ tɪ mɪ gbur dumo puor a bɔtɪ.

^{III} A malaka ayi sɔɔ mɪ kpaar a wɔ laa bar a man pɔ, ka a kōɔ lɛɛb fɪka kūu jāi, ka a bōvɔɔɪɪ a jaa na be a man pɔ kpi.

^{IV} A malaka ata sɔɔ mɪ kpaar a wɔ laa 'yōɔ a pōnsɪ nɪ kɔlsɪ pɔ, ka a kōn mɪ lɛɛb jāi. ^V Be lɛ n wō a malaka 'lo na kaara a kōn 'yer, “Fōɔ lɛ ɪ a Torfɔ Sɔɔ, a fɔ 'yer tɔɔrfɔ nyā tor naa, fōɔ lɛ ɪ, fōɔ mɪ lɛ dōɔ be be Cheche Sɔɔ a yɛlsɪ anyāna fon tɔɔɪ a 'yer jūu. ^{VI} Bojūu a putudēme bala lɛ kɔ a

fɔ nɪbe nɪ a fɔ 'ye'yerbe a fɔ kɔ ba a jāi ɪka ba nyū, a lɛ sɛɛn ba naa.” [□] Be lɛ n wō kɔkɔɪ nɪ 'yer be a bɔɔɪ lofɔ jie, “Jɔ, n Soro Nāanmūn na ɪ a Tōofu Sɔɔ, a fɔ 'yer tɔɔrfɔ ɪn yelmāɛ tɪ mɪ tor.”

^{VIII} A malakasɪ anaar sɔɔ kpaar a wɔ laa 'yōɔ mōtōɔ ka wɔ tara kpɛɔ vuul a nɪbe nɪ būu. ^{IX} A mōtōɔ tol vuul ba naa tɪ ba chene tɔɔɔ a Nāanmūn yuor an ɪ 'lo lɛ tara a gefɔ anyāna a jaa kpɛɔ na baa lɛɛb ba tɪɛr kɔ wɔ tɪɪɛ ɛ.

^X A malakasɪ anūu sɔɔ kpaar a wɔ laa 'yōɔ a modōɔ nāa dakɔɔ ju, ka a wɔ nāalōɔ wɔ jaa lɛɛb libe, ka a wōnō a nɪbe ka ba ɔɔɔɔ jālbɛ ^{XI} tɪ chene tɔɔɔ a Nāanmūn nyā na be a saaju a ba natɛ nɪ an bɪɛɛ ba jūu. Tɪche baa lɛɛb a ba tɪɛr bar a ba tōdebe ɛ.

^{XII} A malakasɪ ayɔɔb sɔɔ mɪ kpaar naa a wɔ laa 'yōɔ a Yufɪɪtɪ pōn kpɛɛ pɔ, ka a kōɔ sɪɪ chɔɔɪ a sɔɪ bar kɔ a mōtōɔ purfɔ jie nāmune. ^{XIII} N lɛ nyen a sɪdebe na kaara pātɛ kaar ka a yire a bon 'lo na kaara a dajɪl kaar nɛɛ pɔ, naa lɛ yire a modōɔ 'lo mɪ nɛɛ pɔ, naa mɪ lɛ yire a jir ŋmarba 'ye'yerbe nɛɛr pɔ. ^{XIV} A sɪɪ anyā ɪ naa a tɪɪ sɪɪ na tōnō nɛ'maa tōmōsɪ. Ba chen naa a wer wɔ jaa nāmune sɛ tɪ lōɔ taa na ŋmaan a Nāanmūn Tōofu Sɔɔ jɛɛr a wɔ bɪbɪɪ kpɛɛ 'lo daar.

^{XV} “Nyɛ ɪn wan nānyɛ kaar. Bɔɔsōn sɔɔ lɛ a 'lo na ba gur ɛ, tɪ mɪ tara a wɔ bōsursɪ jɛn na wɔ kō wa chiine nɪ sal'mɔɔɪ ka a ɪɛ wɔ vɪ ɛ.”

^{XVI} Be lɛ a sɪɪ lōɔtaa a nāmune a jie 'lo a Heburu nɪbe na bɔɔɔ Amagedɔn.

^{XVII} A malakasɪ ayopōi sɔɔ kpaar naa a wɔ laa 'yōɔ sɛsɛbe pɔ, ka kɔkɔɪ yi be a Nāanmūn puorfɔ yir a nāa dakɔɔ par 'yerɛ kpɛɔ jaa, “A maal naa!” ^{□□} Be lɛ ka saa nyɪɪɪɪ, nɪ gōmō, nɪ saa tānfɔ wa, ka a tēɛ dam wɔ jaa miin kpɛɔ. An yi a lɛ

daar jaa, nusaal na be ka a wer po a tēe ba mii a kpēɔ a le ε. ^{XIX} Ka a tēkpēε 'mar jiir ata, ka a paalsi tēbere mɔ lo lo. Nāanmɔn chene na tier tɔ a tēkpēε Babilon na wɔ gbɔm wɔ a dāa na sɛε njele na ɪ a wɔ suur. ^{XX} Dōdolsɪ a jaa bɔr naa ka fɔ kō le nye tōɔ go ε, ^{XXI} ka a sakpɔlɔbiberε na ture yire a saaju lorɔ nmiere a nibe ka ba torɔ a Nāanmɔn a sakpɔlɔbie gefɔ nyā jūu.

XVII

^I A malakasi ayopɔi na tara laar ayopɔi, āsɔɔ wan wa 'yer kɔ ma, “Wa, ɪn wiil fɔn a le a pɔɔ baa nyā yuor na yi na jāne a mansi neε 'yer tɔɔrfɔ. ^{II} 'Lɔ le a wer nāmune gān ka a wer nibe mɔ buu nɪ a wɔ sēsēyele.”

^{III} Be le, a malaka 'mɔɔ man a sɪε pɔ chiin a mɔgɔɔ pɔ. Be le n tɪ nye a pɔɔ na jāne a mɔdɔɔje ju. Ka a mɔdɔɔ nyā āgān wɔ jaa pɔɔn yoe na fere nɪ Nāanmɔn na wɔ tara jur ayopɔi nɪ ɪle pie. ^{IV} A pɔɔ vaar naa fojɪ ile ile na wɔ pāen selma nɪ kɔsɪsɔn nɪ lerbikpāen. Wɔ tara naa a selma njele a wɔ nūsɔɔ pɔ a wɔ tō kakaba nɪ a wɔ sēsēyele na sɛε. ^V Yuor seɔ mar a wɔ gberaa pɔ, “Fɔn kō tōɔ bɔɔ a par ε, a Babilon na yi yuor, pɔɔ baar ma, nɪ a wer tō kakabsɪ ma.” ^{VI} N nyen a pɔɔ na nyū a Nāanmɔn nibe jāi buu, a bala na di a Yesu dāasɪε. In wa nye wɔ a le, neε 'maa ma naa.

^{VII} Ka a malaka suor ma, “Njune a neε 'maa fɔ? In wiil fɔ naa a pɔɔ nɪ a mɔdɔɔ won do na tara jur ayopɔi nɪ ɪle pie yelsɔɔlaa par. ^{VIII} A mɔdɔɔ 'lɔ fɔn nye, wɔ dɔɔ be be, pōpāanyā waa le be be go ε. Wɔn yi naa a bɔɔ fulom pɔ na wɔ chen a sɔɔfɔ jie. A wer nibe bala yoe na ba seɔ a nyevɔr gān pɔ ε, yi a wer maalfɔ daar ε, bala wa nye a mɔdɔɔ nyā, neε na 'maa

ba naa bojūu wɔ dɔɔ be be na waa le be be ε, tɪ na won lɪεb wa.

^{IX} “A ka ɪ naa tier na tara yē 'yer. A jur ayopɔi ɪ naa a tɔn ayopɔi a pɔɔ na jāne, nɪ a nāmune ayopɔi. ^X A ba anūu kpi naa tɪ ka bō'yen chene, bō'yen mɔ ba wa sere ε. Tɪche 'lɔ wa wa, won kor bālāa. ^{XI} A mɔdɔɔ 'lɔ na dɔɔ be be na waa le be be go ε, wɔ ɪ naa a nāmune aniin sɔɔ na pɔɔ ayopɔi bala pɔ na chiine a sɔɔfɔ jie.

^{XII} “A ɪle pie ala fɔn nye ɪ naa nāmune pie na ba di a nāa sere ε, tɪche ban kɔ ban kpēɔ ka ba ɪ nāmune lɔɔn a mɔdɔɔ sɔɔ bālāa. ^{XIII} Ba jaa tier ɪn bō'yen, ka ba de a ba kpēɔ nɪ fɔɔ kɔ a mɔdɔɔ. ^{XIV} Ban njele naa a Peraabile jεε, tɪche ka a Peraabile na tōɔ ba, bojūu 'lɔ le ɪ a sorbo ba jaa Soro nɪ a nāmune ba jaa Nāa. A bala won bɔɔl na wɔ chel ir ka ba turo nɪ yelmāε, na pɔɔ wɔ naa.”

^{XV} Ka a malaka 'yer kɔ ma, “A kɔn ala fɔn nye be a pɔɔ baa 'lɔ na jāne, ɪ naa a nɪborsɪ, nɪyɔɔ, paalsɪ nɪ 'yerborsɪ. ^{XVI} A mɔdɔɔ nɪ a ɪle pie ala fɔn nye ban 'laar naa a pɔɔ baa nyāna na ba tɔɔ wɔ chɪer tɪ che wɔ sal'mɔɔr. Ban 'wɔb wɔ naa tɪ che 'yɔɔ būu pɔ ka wɔ di. ^{XVII} Bojūu an ɪ Nāanmɔn le de 'yɔɔ a ba tier pɔ ka ba na ɪ a wɔ bɔfɔ, ka ba jaa tier ɪ bō'yen ka ba sɔɔ de a ba kpēɔ kɔ a mɔdɔɔ ka wɔ di nāa ka Nāanmɔn 'yer wa maal baar. ^{XVIII} A pɔɔ fɔn nye ɪ naa a tēkpēε 'lɔ nāa na tōɔ a wer nāmune ba jaa.”

XVIII

^I A anyā puor, n nyen a malaka āsɔɔ na yi a saaju suro waara. Wɔ tara na kpēɔ. A chāa na be a wɔ 'yɔɔ chaar naa a wer wɔ jaa. ^{II} Na wɔ tān kpēɔ nɪ nekpēε 'yere, “Wɔ wel naa! A Babilon tēkpēε 'lɔ wɔ wel naa! Wɔ lɪεb dεεr dεme gaa jie, nɪ sɪdεbe, nɪ lubil dεbe nibe na ba sɔɔrɔ ε kpεfɔ jie. ^{III} Bojūu an

ι a paalsi ba jaa buu naa ni a wo sēsēyele, ka a nāmune na be ka a wer po gān wo. A yayarba na be a wer po len tu a wo böyoo po.”

^{IV} Be le n le wō kōkor āsoo na yi a saaju 'yer, “Maa nibe, yi wa yi a wo po na yi taa ure wa poo a wo deer po ε, bu na yi poo a wo wōm po ε. ^V Bojūu a wo maal debe dool taa ti ta a saaju, ka Nāanmin tier to a wo deer won maal. ^{VI} Yi ko wo nitāa le won ku yi. Yi yab wo ti le dool wo. Yi ku wo a dāa ni a wo nmele neer ayi ka wo nyū. ^{VII} Ge wo ka wo waal, a yuor ni a nõo won boro koro a wo mae. Wo ma chen nyāa 'yer, 'N in poo nāa jāne, n ba ι poo kor ε. Nibaal kō wa kpe ma jaa ε.’ □ A le jūu, bībir bō'yen le a wōm na wa a wo ju, kūu, ni kōn, ni kō. Būu le ι a di wo an ι a Soro Nāanmin nyā na toor a wo 'yer in tōofu soo.

^{IX} “Ka a wer nāmune na dōo gān wo na ba 'mataa din wo a nõo, bala wa nye a le won dire ka a joor uro, an ure ban nibaal ka ba kōnō koro wo. ^X Dābāe kpe ba naa a ger nyā jūu, ban ara na teer jaa ti kōnō 'yere, 'Nebier, nebie, a fōo tēkpēe nyā, pa Babilon, a fōo nyā na tara a kpēo, bībir bō'yen le a sōofu be wa a fu ju.’

^{XI} “A yayarba na be a wer po na kōnō na ti waala bojūu nure ba be be na da a boni go ε. ^{XII} A selma, kpāna, kōsīsōn ni a lerbikpāen, ni fuu piel, ni fuuji ile ile, ni fuu saalsi, ni a fuuji kpān kpān, ni a daar ala nyūu na nōmō, ni bomo ala jaa ban de wab chele maal. A daar ala daa na be tuo, a kurjie, ni kursoolo, ni a kōsīkpūlo bie. ^{XIII} A kānyūu viel ala, ni a dān, ni a kān, ni a jōn, ni chir, ni a niin, ni a piir, ni a wiisi, ni a wiisi torkosi, ni a gbāgbaar.

^{XIV} “A bōvīelsi ala na ure fu a volaa, a jaa chen naa. A fu nābomo naa fu yoboyele a jaa bor naa. Fu kō le nyāa go ε. ^{XV} A

yayarba na da a bomo ku wo na ba le, nee na 'maa ba naa a wo ge fu nyā po, ka ba ser yi teer jaa ti kōnō waala ^{XVI} 'yere ni, 'Nebier, nebie, a fōo tēkpēe nyā, a fōo na ma su a fōpiel, ni a foji ile ile, ni a fōkpān kpānsi. Na fu ma pāen a selma, ni a kōsīsōn, ni a lerbikpāen. ^{XVII} Mōtō bō'yen le a fō nābomo anyāna be we a jaa.’ A bala na kaara a gborbere ala a man kpēe po, ni a nibe bala na be be, ni a bala jaa na tōnō dire be a man po, na ara na teer. ^{XVIII} Bala wa nye a joor ban kōnō na 'yere ni, 'Tēbuor le be ka na wo ta a tēkpēe nyā?’ □□ Ban oon tāna 'yōonō a jur po ti kōnō ti waala 'yere ni, 'Nebier, nebie, a fōo tēkpēe nyā. A jie nyā a bala jaa na tara a gborbere yoro ni a man po, ba jaa len tu a fu jie, ti mōtō bō'yen a fō be we a nitō?’ □□ Saaju, chule a wo jūu, yin Nāanmin nibe ni a nitōnsi ni a 'ye'yerbe yi chule. Nāanmin toor a wo 'yer nitāa a le won maal yi.”

^{XIX} Be le ka a malaka kpēo pāa 'moo kōsīr kpēe na jātāan nīer lob 'yōo a man po ti 'yer, “Nitō le in lob fu bar, a fōo Babilon tēkpēe nyā ka nure kō le nye fu jaa go ε. ^{XXII} Ba kō le wō kōrōjom nīefo, ni yiel yielbe, ni daa peelbe, ni le peelbe jaa go ε. Tōtōnbo jaa boro kō le be be go ε, ba kō le wō jō nāenbe dōon go ε. ^{XXIII} Fātun būu kō le chaar be go ε. Ba kō le wō po paalaa ni wo sire kōkor go ε. A fu yayarba le dōo yi yuor a wer po. A fu tāsoo yele le fu de bel a paalsi jaa ka ba bor. ^{XXIV} A wo po le ba nye a 'ye'yerbe ni a Nāanmin nibe jāi ni bala ba jaa ban dōo ku a wer po.”

XIX

^I A anyā puor, n wōn gōmō fika nyoo na tāna be a saaju 'yere ni, “Dānfo wo ta Nāanmin! Faafu

ni tiir ni kpɛɔ ɪ naa a wɔ tɔɔr,
 II bojūu a wɔ 'yer tɔɔrfɔ un yelmāe
 ti mi tor. Wɔ 'yɔɔn a pɔɔ baa na
 'yer, 'lo le sɔɔ a wer nibe ni a wɔ
 sɛsɛyele. A wɔ gbāgbaar won kɔ,
 wɔ yab won a sǎn."

III Ba le tāna na go, "Dānfɔ wɔ ta
 Nāanmɪn. A wɔ jɔɔr na uro duoro
 ba tara ŋmaafɔ ε."

IV Ka a nɪbere lɪjer ni anaar ni
 a bɔnɪbie anaar bala gān kpa tɛe
 puor a Nāanmɪn na jāne a nāa
 dakɔɔ ju pɛere wɔ 'yere ni, "A ɪ
 a le. Dānfɔ wɔ ta a Nāanmɪn."

V Be le ka a kɔkɔr yi be a nāa
 dakɔɔ par 'yere, "A yun na ɪ a
 Nāanmɪn gbāgbaar na yi joro wɔ
 dābāe. Ka bil bi bere le, yi pɛere
 a si Nāanmɪn!"

VI N pāa le wɔn dɔɔn fika niyɔɔ
 na gɔnɔ, bi fika kɔkpɛe na joro,
 bi saa na tāna kpɛɔ jaa, "Dānfɔ
 wɔ ta Nāanmɪn! Bojūu a si Soro
 Nāanmɪn na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ, le di a
 nāa. VII Yi ɪ a si chɪle ka si āgān
 'maa a si kɔ a Nāanmɪn tiir an
 ɪ a wɔ Peraabile pɔɔ kulfɔ bɪbir
 viɛ naa, ka a pɔɔ mi chɔɔr a wɔ
 māe baar. VIII Wɔ sun bɔpɪel na
 viɛle ti nyɪle." A bɔpɪel anyāna le
 a Nāanmɪn nibe yeltorsɪ.

IX Ka a malaka 'yer kɔ ma, "Sɛb
 a anyāna, 'An un pɔpɛl kɔ a bala
 ban bɔɔl a Peraabile pɔɔ kulfɔ lɔɔ
 di jie.' " Ka a malaka mi 'yer
 pɔɔ, "A Nāanmɪn 'yer anyāna un
 yelmāe."

X Ka n gā kpa tɛe ɪka n puor wɔ,
 tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma, "Ta maal
 a le ε. N mi ɪ naa a gbāgbaa nitāa
 a fɔɔ ni a fɔ yɛer kaar, bala le
 tara Yesu dāasɪe. Puor Nāanmɪn!
 Bojūu, a Yesu dāasɪe le ɪ a Sɪe
 'yer."

XI N nyen a saaju na yuo, ka a ɪ
 wii pɪla le, ka a nɪre 'lo na do yuor
 di, yelmāe sɔɔ ni nitor. Yeltorsɪ le
 wɔ ma tɔɔr a wɔ 'yer ti ŋmaan
 wɔ jɛer. XII A wɔ nɪbie 'lure naa
 fika būu, ka a nājupil yoo su a

wɔ ju pɔ. Yuor sɛb mar wɔ nɪre
 jaa na ba bɔɔ ε, ka 'lo tɛe ba le ε.
 XIII A fuu wɔo won su un jāu wɔ
 jaa ka a yuor di, "Nāanmɪn 'Yer."

□ A saaju sojasi sun bɔpɪel don
 wii pɪel turo ni wɔ. XV Ka a sɔkpɛe
 diir yi a wɔ nɛe pɔ, 'lo le wɔ de
 chɪere ni a paalsɪ ba jaa, "Wɔn
 kaara ba jaa ni a kpɛɔ 'lo na kaara
 a kur dāgbal kaar." (Yiel Gān
 2:9) Wɔn nɛere ban ŋmɛre be a tɪe
 wɔmɔ nɛŋmɛrfɔ jie ni a Nāanmɪn
 na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ suur. XVI Yuor
 nyāna le be a wɔ fuu wɔo na suu
 a gbekpɛe pɔ ɪka, A NĀMINE BA
 JAA NĀA, NI A SORBO BA JAA
 SORO.

XVII N nyen malaka na ara a
 mɔtɔɔ ju ti bɔɔl a lubil a jaa
 na ɔɔɔ be a saaju ni kɔkɔkpɛe,
 "Yi lɔɔ taa wa a Nāanmɪn lɔɔ
 di jie. XVIII Le le, yi wa dire a
 nāmɪne āgāma ni a fɔn dɛme ni
 a kpāen dɛme, a wiist ni a ba
 duorbo, gbāgbaar ni sumɪne, a bil
 ni a bere, a nibe banyāna ba jaa
 āgāma."

XIX Ka n nye a mɔdɔɔ ni a wer
 nāmɪne ni a ba sojasi lɔɔn taa
 ŋmaan a 'lo na do a wii ni a wɔ
 sojasi jɛer. XX Tɪche ba nyɔɔn a
 mɔdɔɔ lɔɔn a jir ŋmara 'ye'yere
 na tɔ a ne'maa tɔmɔ a mɔdɔɔ
 niem. A ne'maa tɔmɔ anyāna le
 wɔ de belɔ a bala na tara a mɔdɔɔ
 jāne ti puor a bɔtɪ. Ba lɔb ba
 jaa ayi bɔnɪbie 'yɔɔ a jerbɪ būu na
 dire pɔ. XXI A bala na che, a 'lo na
 jāne a wii ju kɔ ba naa ni a sɔkpɛe
 diir 'lo na yi a wɔ nɛe pɔ, ka a lubil
 pāa di a ba āgāma tɪ.

XX

I N nyen a malaka na yi a saaju
 suro waara tara a bɔɔ fulom 'lo
 pān bir ni bɔjɔr gbor. II Wɔ tɔɔ
 naa a dajɪl 'lo na ɪ a kɔr waa, 'lo le
 ɪ a dɛer sɔɔ na ɪ a Satan ŋa wɔ lū
 wɔ ni a bɔjɔr gbor ka wɔn maal
 yuomo tur (1,000). III Wɔ lɔb won
 'yɔɔ a bɔɔ fulom nyā pɔ, ti kpal

na wɔ 'yɔɔ jāne a wɔ kɔ le tɔɔ a paalsti bel go ε, ka a yuomo tur (1,000) wa baar. A ala puor, ban yuo wɔ naa ka wɔ maal ber bālāa.

^{IV} N nyen nāa dakɔɔr, ka a bala na jāne, ba kɔ ban sɔr ɪka ba tɔɔr 'yer. N le nye naa a bala na dɔɔ dire a Yesu dāaste ni a Nāanmɪn 'yer jūu ban kɔ, n nyen a ba sɪr. Bala le ba sɔɔ puor a mɔdɔɔ ni a bɔtɪ ε, bu sɔɔ de a wɔ jāne a ba gber pɔ bu a nuur pɔ ε. Ba ir naa a kūu pɔ ɪ vɔε ka bala naa Yesu lɔɔ di nāa a yuomo tur (1,000). ^V A kūn bala na che baa ir ε, ka a yuomo tur (1,000) ala ba wa baar ε. A dɔɔ dɔɔ kūu pɔ irfɔ le a anyā. ^{VI} Pɔpɛl le kɔ a ni chechest banyāna na de nie ir a kūu pɔ ɪ vɔε. A gbɛɛ ayi kūu kɔ le pɔɔ ba go ε, tɪche ban ɪn a Nāanmɪn bɔɔr lorbo, ka bala ni a Nɪ-iraa lɔɔ di nāa a yuomo tur (1,000) ala pɔ.

^{VII} A yuomo tur wa ta, a malaka na yuo naa a Satan a bɔɔ fulom 'lo pɔ na wɔ for wɔ bar, ^{VIII} ka wɔ yi belɔ a wer kɔkobo anaar wɔ jaa nɪbe, Gɔɔg ni Magɔgɪ na wɔ lɔɔ ba jaa ka ba ŋmaa jɛɛr. A nɪbe waa naa fon kɔ tɔɔ ba sɔr ε. ^{IX} Ba yer a wer wɔ jaa na ba wa jilɔ a Nāanmɪn nɪbe jaa jie a tɛɛ 'lo a Nāanmɪn na nɔ. Tɪche ka a būu yi saaju lo di ba jaa. ^X Ka a dɛɛr sɔɔ 'lo na belɔ ba, ba lɔb won 'yɔɔ a jerbɪ būu na dire pɔ, be le a mɔdɔɔ ni a jir ŋmara 'ye'yɛɛ be. Ban ge ba naa mɔtɔɔ ni tāsɔɔ wɔ jaa, ka ba be be jaa kpo kpo.

^{XI} N pāa le nyen a nāa dakɔɔ pɪla, ka a 'lo na jāne. A tɛɛ ni a saaju bɔr a wɔ niem, baa le tara jie go ε. ^{XII} N nyen a kūn, bil naa bere ka ba ara a nāa dakɔɔ niem, a ba yuor gāma bin. Ba le yuon a gān āsɔɔ na ɪ a nyevɔr gān. Ba tɔɔr naa a kūn bala 'yer nɪtāa a le ban dɔɔ maal a ba seb 'yɔɔ a gān pɔ bin. ^{XIII} A man tɪr naa a kūn ala won tara, ka a kūu ni a kpɪisti

tɛɛ ni tɪr a kūn bala ban tara, ka ba tɔɔr nɪɛ āsɔɔ jaa 'yer a le won dɔɔ maal. ^{XIV} Ba lɔb a kūu ni a kpɪisti tɛɛ 'yɔɔ a būu dagel pɔ. A būu nyā na dire le a kūu gbɛɛ ayi. ^{XV} Ala ɪ nɪɛ jaa yuor ba wa seb a be a nyevɔr gān pɔ ε, ban lɔb won 'yɔɔ a būu dagel nyā pɔ.

XXI

^I A anyā puor, n pāa nyen saaju paalaa ni tɛpaalaa, bojūu a saaju koraa nyā ni a tɛkoraa nyā bɔr naa, ka a man ba le be be go ε. ^{II} N nyen a Tɛcheche na ɪ a Jerusalem paalaa ka wɔ yi a saaju a Nāanmɪn sɛ suro waara fika, pɔɔsaraa na pāen bɔkākakae gun a sɪɛ kulfɔ. ^{III} Ka n wɔ kɔkɔr na yi a be a nāa dakɔɔ par 'yɛɛ, “Pɔpāanyā, Nāanmɪn na kpɪɛraa a nɪsaalba pɔ, na wɔ be a ba sɛ. Ban ɪn a wɔ nɪbe, ka wɔ ni be a ba sɛ ɪ a ba Nāanmɪn. ^{IV} Won 'yer naa a ba nɪbikɔɔ a nie pɔ bar. Kūu kɔ le be be go ε. Waal ba le be be go ε. Kɔn ni ba le be be go ε. Nɪɛ ba le bɪɛɛ be go ε. Bojūu a yelkoro a jaa pɔn chen.”

^V Ka a 'lo na jāne a nāa dakɔɔ ju 'yer, “N maala naa a bomo a jaa bɔpaalaa!” Na wɔ pāa le 'yer kɔ ma, “Seb a anyāna bin, baal ba be be ε, a ɪn yelmāɛ.”

^{VI} Wɔ 'yer kɔ ma, “A maal naa. Maa le a Pɪelfɔ ni a Baaraa. 'Lo jaa a kɔnyūur na kpe, ɪn kɔ won a nyevɔr kɔɔ na yi a bulo pɔ ka wɔ nyū pɔɔɔ. ^{VII} Nɪɛ 'lo jaa na jeb tɔɔ, ɪn kɔ won a anyāna a jaa. Ka n ɪ a wɔ Nāanmɪn ka wɔ ni ɪ a n bie. ^{VIII} Tɪche a bala na ɪ a dābān dɛme, ni bala na ba sɔɔ de ε, ni tɪɛr debe dɛme, ni nɪkɔrbo, ni sɛsɛnbe, ni sɔɔbɔsɪ, ni tɪpuorbo, ni jir ŋmarba ba jaa, a ba jie ɪ naa be a jerbɪ būu dagel pɔ. A nyā le ɪ a kūu gbɛɛ ayi.”

^{IX} Ka a malakast ayopɔi na tara a wɔm ayopɔi 'lo na tara a baaraa wa 'yer kɔ ma, “Wa, ka n wiil fo

a pɔɔsaraa na ɪ a Peraabile pɔɔ.”
 □ A malaka 'mɔɔ man a Siɛ pɔ don a tɔ wɔo kpɛɛ ju na wɔ ti wiil ma a Tɛcheche na ɪ a Jerusalem na yi a Nāanmɪn sɛ suro waara. ^{XI} Wɔ chaar wɔ jaa nɪ a Nāanmɪn tɪr, a chaarfɔ kaara fɪka a kɔsɪsɔn na wɔ nyɪle chaar jaa wɛl wɛl a kɔsɪbe ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa kaar. ^{XII} Dachin wɔo na kpɛme jilɔ wɔ jaa na wɔ tara dɔdɔɪ pie nɪ ayi, ka a dɔdɔr ɛsɔɔ jaa tara malaka na kaara. Ba seb a Isɪral bal pie nɪ ayi yoe mar a dɔdɔɪ pɔ. ^{XIII} Dɔdɔɪ ata ben a mɔtɔɔ purfɔ jie, ka ata mɪ be a kɔkoor, ka ata mɪ be a kɔkoor nyɛ, ka a ata mɪ be a mɔtɔɔ morfɔ jie. ^{XIV} Dachin par kparɪ pie nɪ ayi ju le a dachin dɔɔl. Ala pɔ le ba seb a Peraabile nɪtɔnsɪ pie nɪ ayi yoe dɔɔl.

^{XV} A malaka 'lɔ na 'yerɛ nɪ ma tara na selma damanaa ɪka wɔ man a tɛɛ dɔdɔɪ nɪ a dachin. ^{XVI} A tɛɛ par kparaa jɛtaa, a wɔofɔ nɪ a yalfɔ wɔ jaa. Wɔ man a tɛɛ nyɛ ka wɔ ɪ mel tur dɔɔl kɔɔr anaar (1,400). A wɔofɔ nɪ a yalfɔ, a dofɔ, nɪ a jɛafɔ. ^{XVII} Wɔ man a dachin ka a yal ɪ gbɛɛ kɔɔr ayi dɔɔl pie nɪ ayɔɔb (216). A malaka man a le a nɪsaal na ma man. ^{XVIII} A kɔsɪbe ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa le ba men a dachin, ka a tɛɛ wɔ jaa ɪ selma na wɔ chaar chɛana kaar. ^{XIX} Kɔsɪsɔn a jaa bɔɔɔ le ba de kpar a tɛɛ par kparaa. A par kparɔɔ 'lɔ ɪn a kɔsɪsɔn ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa, ka a ayi sɔɔ mɪ di safer, ka a ata sɔɔ di agete, ka a anaar sɔɔ mɪ di emerald, ^{XX} ka a anɔu sɔɔ di ɔnɪksɪ, ka a ayɔɔb sɔɔ mɪ di kanɪlian, ka a ayopɔi sɔɔ di keresoltɪ, ka a aniin sɔɔ mɪ di berl, ka a pie forbir sɔɔ di topajɪ, ka a pie sɔɔ di kɪrɪsopɪrase, ka a pie nɪ bɔ'yen di jasɪntɪ, ka a pie nɪ ayi sɔɔ mɪ di ametesete. ^{XXI} A dɔdɔr nɛɛ pie nɪ ayi ala ɪ naa a kɔsɪsɔn pie nɪ ayi. Kɔsɪbɔ'yen le ba maal a jaa. A sɔkpɛɛ na be a

tɛkpɛɛ nyɛ pɔ selma le wɔ jaa ka wɔ chaar chɛana kaar.

^{XXII} N ba nye puorfɔ yir be a tɛɛ pɔ ɛ, bojɔu a sɪ Soro Nāanmɪn na ɪ Tɔɔfɔ Sɔɔ nɪ a Peraabile le ɪ a puorfɔ yir. ^{XXIII} A tɛɛ nyɛ ba bɔɔɔ mɔtɔɔ, bu nɛmeraa chɛa ɛ, bojɔu a Nāanmɪn tɪr le ɪ a chɛa, ka a Peraabile ɪ a wɔ fɛtɪn. ^{XXIV} A chɛa nyɛ pɔ le a paal bɔrsɪ nɪbe na yɔɔɔ, ka a wer nɛmine mɪ waan a ba nɛbomo a be. ^{XXV} A wɔ dɔdɔr nɛɛ ba be na wa pɔɔ a mɔtɔɔ ɛ, an ɪ tɛsɔɔ ba le be be go ɛ. ^{XXVI} A paal bɔrsɪ nɪbe nɛbomo nɪ a ba tɪr, ban waan naa be. ^{XXVII} Bɔdɛɛr kɔ kpɛ be ɛ, bu bala na tɔnɔ vɪ tɔmɔ, bu nɪbelbe, tɪche a bala tɛɛ yuor na seb a Peraabile nyevɔr gɛn pɔ.

XXII

^I Ka a malaka pɛa wiil ma a nyevɔr pɔn kɔɔ ka wɔ ɪ jaa wɛl wɛl ka a joro yire a Nāanmɪn nɪ a Peraabile nɛa dakɔɔ par, ^{II} naa joro a tɛɛ sɔr kpɛɛ sɛlsɔɔ. Nyevɔr tɪɛ ara naa a pɔn lɔbobo, ka a jaa ma wɔnɔ wɔbɔrsɪ pie nɪ ayi yuon jaa, ka a wiil ɪka a ma wɔ naa nɛmeraa jaa gbɛbɔ'yen. A vat le ban sɛan a paalsɪ a jaa nɪbe baal. ^{III} Nāanmɪn pɔ'yɔɔfɔ ba le be bon jaa pɔ go ɛ. Nāanmɪn nɪ a Peraabile nɛa dakɔɔ na ben a tɛɛ pɔ, ka a wɔ gbɛgbaar tɔnɔ kɔɔ wɔ. ^{IV} Ban nyen a wɔ nie, ka a wɔ yuor be a ba gber pɔ. ^V Tɛsɔɔ kɔ le be be go ɛ. Baa le bɔɔɔ fɛtɪn chɛa ɛ, bu mɔtɔɔ chɛa ɛ. Bojɔu a sɪ Soro Nāanmɪn mɛɛ na chaar ba naa a wɔ chɛa, na ba di nɛa bɔbir jaa.

^{VI} Ka a malaka 'yer kɔ ma, “Baal ba be a 'yerbie anyɛna pɔ ɛ, a ɪn yelmɛɛ. A Soro Nāanmɪn na ma kɔ a wɔ Siɛ a wɔ 'ye'yerbe tɔ naa a wɔ malaka ɪka wɔ wɔ wiil a wɔ gbɛgbaa ye le ala na kɔ yaar tɪ ɪ ɛ.”

^{VII} “Nyɛ, n kɔ yaar tɪ wa ɛ! Popel sɔɔ le a 'lɔ na sɔɔ a 'yerbie anyɛna a jaa na seb a gɛn nyɛ pɔ.”

VIII Maa Joon le wõ tu nye a anyāna. In wa wõ tu nye a le baar, n gān kpa tēe ika n puor a malaka, 'lo le wile ma a anyāna. IX Tiche ka wõ 'yer kō ma, "Ta maal a le ε! N mī i naa a gbāgbaa nītāa a fōo nī a fō yēer 'ye'yere nī bala jaa na turo a gān nyā 'yer. Puor Nāanmīn!"

X Ka a malaka pāa 'yer kō ma, "Ta sool a 'ye'yere 'yer nyāna a gān nyāna pō bar ε, bojūu a sōo gbōr naa. XI Vē ka a 'lo na i nīdēer, wō chene ure a dēer. Vē ka a 'lo mī na maala yelēbe, ka wō chene maala a yelēbe. Vē ka a 'lo na tor, wō chene i a nītor. 'Lo mī na i cheche, wō chene i a cheche."

XII "Nye, n kō jaar tu wa ε! N tara na a n yar na kō nire jaa le won tō. XIII Maa le a Pielfō nī a Baaraa, a nidōon nī a puor soo.

XIV "Popel dēme le a bala na pēe a ba fuusi. Bañ tara na sōr di a nyevor tīe wōmō, na ba tu a dōdōr nēe kpe a tēe pō. XV Tiche baar, nī a soobōsi, nī a sēsēnbe, nī a nīkōrbo, nī a tīpuorbo, nī a bala

jaa na nō jir nmaafō, ban ara na a yōo.

XVI "Maa Yesu le tō a n malaka nī a dāasīe nyāna a yī sē kō a pupuorbiir gbulsī. Maa le i a David nyūr nī a wō yōo, nī a bivīe nmerbir na chaar."

XVII Ka a Sīe nī a pōo paalaa 'yer, "Wa!" Ka a 'lo mī na wō naa 'yer, "Wa!" Nīre jaa kōnyūr na kpe, vē ka wō wa, nīre jaa na bōoro, vē ka wō wa de a nyevor kōo kofō nyū pōro.

XVIII N kpāan āsoo jaa na wōnō a 'ye'yere 'yer a gān nyāna pō. Ala i āsoo jaa wa den bon dōol a 'yer nyā pō, Nāanmīn mī na dōol wō naa a wōm ala a gān nyā na 'yer a ba 'yer. XIX Ka ala i nīre āsoo jaa mī wa ir bon bar a 'ye'yere 'yer a gān nyā pō bar, Nāanmīn mī na mōo wō naa a nyevor tīe wōmō nī a tēcheche pō kpefō a gān nyā na 'yer a wō 'yer.

XX A 'lo na di a anyāna dāasīe 'yer naa, "Jō, n kō jaar tu wa ε." A i a le. Wa sī Soro Yesu.

XXI A sī Soro Yesu wāefō wō be a Nāanmīn nībe sē. A i a le.